

परियत्तिसासनहितधम्माचरिय
सासनधज-सिरीपवर-धम्माचरिय सिरोमणि
अग्गमहापण्डित

आयुष्मान वासेट्टाभिवंस महास्थविर

प्रतिपादित

साभिप्राय

न्हूगु परित्वाण निश्रय

Dhamma Digital

भाय् ह्यूस्ह
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक (धम्माचरिय)

पिकाक :

सन्ति सुखावास

ल. पु. न. पा. वडा नं. २२,
चाकुपाट, यल ।

बु. सं. २५३७

ने. सं. १११३

वि. सं. २०५०

इ. सं. १९९३

न्हापांगु संस्करण सफू १००० द्वःछि

(सर्वाधिकार सुरक्षित)

मू १२५/-

थाकू :

नेपाल प्रेस

शुक्रपथ, काठमाडौं ।

फोन नं. २२ १० ३२

साधुवाद

भूमिका

“परित्राणं” त्राण खंकेगु बुद्ध-धर्मया पुनर्जागरणं लिपा थनि न्येदंति न्हापा निसें जुल । गबले दिवंगत पूज्यपाद संघनायक प्रज्ञानन्द महास्थविरद्वारा सम्पादित व अनुवादित परित्राण सफू नेपाःमि श्रद्दालुपित दत, अबले निसें परित्राण पाठ याकेगु नापं थःथःपिसं नं पाठ यायेगु जुल । नेपाल भाषाया अथवा पालि भाषायागु नेपालय् पिहाँ वःगु सफूत मध्ये ज्ञानमालायां लिपा थुगु “परित्राण” सफूया हे तःवंगु थाय् दु । थौंतकं दिवंगत पूज्यपाद संघनायक व दिवंगत धर्मालोक महास्थविरं सम्पादन याना विज्याःगु परित्राणया हे जक फिछ्गू संस्करण पिहाँ वये धुं कल । नेपाली भाषाय् अनुदित, अथवा छगू निगू परिवर्तन लिसें स्वतन्त्रं पिहाँ वःगु व शब्दार्थ भावार्थ लिसें पिहाँ वःगु “परित्राण”या संस्करण अलग हे दनि । थुगु हे स्वापुती “न्हूगु परित्राण निश्रय” नं नेपाःया श्रद्दालुपिनि ल्हातय् वया च्वंगु दु । जित मती वन, आः थुगु सफुति लिपा परित्राणया वारय् हानं कुला वाला च्वनेगु थाय् हे मन्त । थुगु सफुती परित्राणया शब्दार्थ, भावार्थ, तत्वार्थ व गुणार्थ लिसें बाखँया उदाहरण, अले व्याकरणया दृष्टि छु खः समेतं दुगु जुया च्वन । दक्ले सक्ले निदानय् परित्राणया ऐतिहासिक क्रम न्ह्यथना तःगु कन हे महत्वपूर्णगु खँ जुया च्वन । थुगु सफूया वारय् छुं च्वयेगु धायेगु सफूयात कन तप्पं यायेगु अथवा न्ह्याना च्वंगु खुसिचाय् करवाया सः प्वंकेगुथें हे जक ताया । अथे नं मनया लय्ताः साधुवाद कथं सलललं भतिचा च्वये ।

“परित्राण”या न्हूगु निश्रयय् न्हापां निदान बिया तःगु दु । परित्राण गन गन न्यना च्वंगु दु न्ह्यथना महापरित्राण व चूलपरित्राणया वर्गीकरण यासे जुजु भोडो फया (बुद्ध सम्बत् २४०० सः दैति) या इलय् परित्राणया पूर्वांश आनिशंसय् “परित्तं तं भणाम हे” दुगु परित्राण सूत्र महापरित्राणया अंश, अले परित्राणया नां न्ह्यथना “भणाम हे” जक तथा तःगु चूलपरित्राणया अंश कथं उल्लेख याना तःगु दु । थाइलैण्डय् नं महाराजपरित्त व चूलराजपरित्त कथंया विभाजन दु । जित्त लुमं, बुटवलय् महापरित्राणया आयोजन जूबले पूज्यपाद चन्द्रमणि महास्थविरं “परित्त” व “सुत्त” या भेद बारय् थःगु विचाः बिया बिज्याःगु दु । श्रीलंकाय् सामान्यतः पाठ याइगु ११ सुत्तया परित्तयात “परित्राण” धाःसा प्यंगू भाणवार पाठयात “महापरित्राण” धाइगु जुया च्वन ।

निदानय् हे गुगुं परित्राणया पाठ परम्परा बिया तःगु दु, व छगू ऐतिहासिक विश्लेषण वा प्रमाण हे धाःसां ज्यु । बुद्धं भिक्षुपित आटानाटिय आरक्षा बिया बिज्याःगु परित्राण सयेका काःम्ह भिक्षुणीयात आपत्ति दोषं मुक्त याना तःगु पज्जप्ति, बुद्धया निर्वाणं लिपाया प्रमाण कथं मिलिन्दप्रश्नय् व आचार्य बुद्धघोष महास्थविरया विभिन्न अट्टकथाय् न्ह्यथना तःगु दु । अनं लिपा ऐतिहासिक घटना कथं श्रीलंकाय् बु. सं. ६१२ स दुर्भिक्ष जूबले वैशालीथे रत्तनसुत्त पाठ याना उपद्रव शान्त जूगु, जुजु च्यान् सितां थःगु दरवार दयेका मंगल कार्य कथं ४१०८ भिक्षुपित मंगल सुत्त पाठ याकूगु, बर्मी महामन्त्री “गू फया” प्रतिस्थापनाय् “परित्राण” पाठ याकूगु अभिलेख दुगु, अथे हे बर्मी राजकुमारी बुद्ध सम्बत् १६०० दैति ई. स परित्राण पाठ याकूगु अभिलेख, पगां युगय् (बुद्ध सम्बत् १६०० दैति ई.) स राजकीय सभा मण्डलय् हे परित्राण पाठ याकेगु जूगु, जुजु तांल्वंय्या परिवारं हे आकांक्षा पूरा जूबले अले इहिपाःबले संघपिनि पाखे “परित्राण” श्रवण याःगु अथे हे राजसिंहासनया गजू उद्घाटनय्, न्हूदबले, मूर्धाभिषेकबले,

लायकू निर्माणं जूवले "परित्राण" पाठया परम्परा दुगु खँ न्ह्यथना तःगु दु । थ्वयां लिपा "परित्राण" लाभदायी जुइकेत न्यनीपिनि पाखें स्वंगु गुणांग व पाठ याइपिनि पाखें स्वंगु गुणांग पूर्ण याये माःगु खँ न्ह्यथना बु. सं. ६७१ निसैंया परित्राणया टीका परम्पराया क्रम उल्लेख याना तःगु दु । थुपि वर्णनं गनं "परित्राण" या परम्पराया क्रमवद्धता स्पष्ट याइसां गनं "परित्राण" प्रति जन आस्थाया क्रमवद्धता नं न्ह्यथना च्वनी । निदानया अन्तय् थुगु नूगु निश्रयया रचयिताया प्रतिभा लिसैं ग्रन्थयागु गुणानिशंस क्यना न्यागूगु बर्मी संस्करणया उद्देश्य क्यना तःगु जुधा च्वन ।

परित्राण निश्रयया प्रारम्भिक देव आराधना निसैंया वर्णन दु । थन शासनिक ग्रन्थकारपिनि धापूकथं चक्रवाल गोलाःगु अले थुजागु चक्रवाल अनन्त दुगु खँ थौकन्हेया भूगोलया विश्वस नापं पाय्छि स्वापू तया च्वंगु दु । अले देवलोक व परलोकया बारय् पालि साहित्यया वर्णन कथं प्रमाण न्ह्यथना प्रतीत्यसमुत्पादया सार्थकता क्यना तल । परित्राणया प्रारम्भय् "नमो तस्स" धका ब्वनीगु प्रणाम उदान तकं गथे पाली परम्पराया खः धयागु धनंजानी आदिया उदाहरणं स्पष्ट याना तःगु दु । अळ च्यानं नेत् व्याकरणया धापू कथं सातागिरि देवतां "नमो", असुरेन्द्र देवेराजं "तस्स" चातुर्महाराजिक देवं "भगवतो" शक्र देवेन्द्रं "अरहतो" अले ब्रह्मां "सम्मासम्बुद्धस्स" धका धाःगु दु । अले "समन्ता" निसैं "सोतुमगं समग्गा" तक वया च्वंगु नं श्रीलंका द्वीपय् सुमन श्रामणेरद्वारा देवाराधना कथंया खः धका धया तःगु दु । व्याख्याया कोलय् व्याकरण कथं दुनेया अर्थ नं पिदंगु खँ "वरकनकमये" या व्याकरणया व्याख्यां कीत बोध जू । थुगु हे खँ देवाया अभिप्रायय् सम्मुति देव जुजुयात नं कया तःगु आचार्य बुद्धबोध व धर्मपाल स्थविरया धापुति पुष्टि याना च्वन । उपद्रवया अभिप्राय भयं, अन्तराय आदि थुइका काये फुसां शक्र देवेन्द्रं व्याधा जुया अले मातली देवपुत्रयात हाकुम्ह खिचा याना वाराणसीया मनुतयेत

ख्याना भिगु ज्याखें हःगु महाकण्ह जातकया खें, अथे हे नारद व बाहिय दारुचिरीयया खें जातक व्वना मतःपिसं थुइके थाकुइ । थुगु हे खें थुगु सफूया क्वय् तकं वया च्वंगु विविध जातक बाखेंया सम्बन्धय् नं लागु जू ।

“मंगल सुत्त” या प्रारम्भय् प्रत्येक धयार्थे सुत्त व परित्तय् दइथें सुत्तया सार महत्व न्हयथना तःगु दु । अले शब्दार्थय् आयुष्मान महाकाश्यपयात न्हयथना तःथे “भे” या शब्दार्थय् नं “आनन्द स्वविर” यात न्हयथना व्यूगुसा साब ज्यूगु खः । अले “अञ्जातरा देवता” या अर्थय् नं नाम प्रकट मजूम्ह जक समुचितथें ताया । छाया धाःसा देवतापिनि जाति वा गोत्र धयागु उस्त प्रचलित खें मखुथें ताया । मंगल सुत्तया देशना जूगु थाय् श्रावस्ती खः । सावत्थ ऋषि स्थापना याःगु अथवा “सब्बं अत्थि” सकतां दुगु थाय्यात श्रावस्ती धाःगु खः । मेखे आबया कायं दयेकूगु जुया श्रावस्ती धाःगु घका नं धाः । धापूया अर्थ छगू छगू शब्दय् विचाः यायां छगू छगू भावयात छयाछयां मंगल सूत्रया शब्दार्थ, भावार्थ, तत्त्वार्थ व अभिप्राय बारय् विचाः याना तःगु दु । छखे लिक्क च्वन । छखे लिक्क च्वन धयागु गये, गुकथं, छाया धयागु खें थुइवं हे थुगु सफूया महत्व बोध जुइ । सामान्य अर्थ न्हापांगु मंगल खः, “असेवना च बालानं” अर्थात् बालपिनिगु सेवन मयायेगु । बाल सुयात धाइ ? थुकिया लिसलय् नितानं फलयात त्वाःथले यःपिन्त अले निथी नं अनर्थयात काये यःपित हे बाल धया तःगु दु । थ्व नितानं व निथी धाःगु छु छु ले ? थुकिया लिसः भावार्थ व्याख्याय् स्पष्ट जुया च्वंगु दु । उकिं जिगु धापू छु धाःसा शब्दया अर्थ वाक्यया अभिप्राय थः तालं व्वानं मवकं धार्मिक कथं थुइकेत बुलुं बुलुं थुगु सफूयात व्वने माः धयागु खः । भिगु विचाः, भिगु खें व भिगु ज्या मंत धाःसा खें व शिल्पं दक्ष जूसां बौद्ध परिभाषाय् सेवन यायेवं मंगल जुइम्ह पण्डित जुइ मखु । थुकिया दसु कथं आयुष्मान सारिपुत्र व आनन्दया उदाहरण अले न्हाइपुसे च्वंगु सत्तिगुम्ब

जातक बिया तःगु दु । पूज्यपित पूजा यायेव मंगल जुइ । तर थन पूज्यया अर्थ प्रतिमा देवता आदि मखू, मां-बौ गुरुजन आदि नं खः । अले इमित पूजा यायेगु गुकथं धयागुया लिसः स्वंगूगु मंगलया व्याख्या जुया च्वंगु दु । अनुकूल देश्य च्वनेगु, पूर्व जन्मया पुण्य दइगु अले थःगु मन व शरीर बांलाक थातय् तयेगु मंगलया विषय्य नं थथे हे व्याख्या जुया च्वंगु दु । विशेषतः श्रीया अर्थ व श्री हिले चिले फुगु खँ व थःगु मन व शरीर बांलाक वशय् तयेगुया प्रसंग्य वया च्वंगु न्हाय्कया उपमा नुगलय् दीगु जुया च्वंगु दु । “बाहुसच्च” या प्रसंग्य वया च्वंगु अन्ध, एकचक्षु व द्विचक्षु प्रज्ञा हे मनुतये रतन खः धयागु व्वने हे बहः जू । प्रज्ञाया दूरदर्शिता खोचां गःक्रिया स्याये त्यंम्ह जुजुयात बचे याःगु दु । शिल्पया प्रसंग्य धाइ, थौया फिजिक्स व केमेस्ट्रिया प्रसंगं ६४ शिल्पया सीमितता पुले धुंकल ला धयार्थे ताः । अले गन तक सुशिक्षित जुइगुया खँ दु, व धाःसा सदा न्हाथासं अथे हे सत्य जुया च्वनी । गन्धार जातकया उदाहरण थन तःसकं हे दुग्यः जू । सुभासित वाचाया प्यंगू अंग छगूया उदाहरण सुजात जातक दु । मां-बौया उपस्थापन काय्, कलाःपिनि संग्रह व आकुल व्याकुल मजुइगु ज्याखँ मंगलया विषय्य भतिचा तपं तयेगु मती दु । थौया समाज्य काय् म्हाय् व कलाः-पिनि संग्रह बांलाक हे याना च्वं । अऊ मां-बौयात ख्वयेका तक नं याना च्वं । मां-बौपित नीतका स्वीतकाया वासः न्याना बीत नुगः स्याना च्वनी, मचाखाचायात च्वींच्वीं ऊवींऊवीं सः वःगु फेशनदार सलंसः वंगु लाकां याउँक न्याना बिया च्वनी । बुद्धया उपदेश कथं मां-बौया उपस्थापन यायेगुली थौया मानव समाज सारै हे उपेक्षित जुजुं वना च्वंगु दु । पाश्चात्य सभ्यताया बीमा व्यवस्थापन मद्दुगु, तर व्यागलंया प्रवाह धाःसा वया च्वंगु थौया समाज तःसकं अमंगलमय जुया च्वंगु फीसं चायेके हे माला च्वंगु दु । थुगु खँ मचाःतले मांबौ ब्रह्मा धाःसां, पूर्वाचार्य धाःसां सच्छिदं जःगु खःगु बोहलय् तया पाछाया जुइ माःपि धाःसां मनुतये नुगलय् तिकक

मिके थाकुइथें जि ताया । कलाः भातया सम्बन्ध वारय्या प्यथी प्रकारया दम्पति धाःसा मनूतयेसं थुइका देव देवी नाप सम्बास जुयेके फु । आकुल जुइम्वा क ज्याखँ यायेगु प्रसंगय् अलसी मनुइगु, वीर्य दयेकेगु, प्यंगू सम्पदा थुइकेगु, प्यंगू सुख चायेकेगु बिया तःगु दु । दान, धर्माचरण व ज्ञातृबन्धुपि संग्रह स्वयं हे तहाकःगु विषय वस्तु खः । अथे नं अधर्म चर्या अत्तवादानुभय परवादानुभय दण्ड व दुर्गतिया भय दइगु वर्णन वया च्वंगु दु । लिसें थःथितिया संग्रहया अर्थ छुं ग्वाहाली व नकेत्वंके जक सीमित मजू बरू लल्लि दयेकेगु ज्याय् इमित नं दुध्यायेगु तकं यायेमाः धयागु खँ मघया उदाहरणं स्पष्ट याः । थौयागु पर्यावरण तःजिके माःगु की समाजय् लँ दयेकेगु, पुखू दयेकेगु अले वगीचा दयेकेगु मघया आदर्श कीसं थःथिति पासा भाइपि दुध्याका अनुकरण याना क्यने फुसा की समाज गुलि मंगलमयी जुइ ? मद्यपान मयायेगु मंगल गथे जुइ धयागु थौया सचेतवर्गं ब्रांलाक हे चाः । छाय् धाःसा थौं ताड व नीलताडया रसथें जाःगु जक मखु अनेक सशक्त लागु प्रदार्थ दये धुंकल । आयुष्मान सागतया विस्मृति बुद्ध प्रति अनादरभाव क्यंगुथें जाःगु उदाहरण हे थौकन्हेयात साधारण जुइ । थःगु जीवन हे स्यना फुना वना च्वंगु दसु लागु पदार्थ सेवन याइपिनि न्ह्याने दु । तर खँ थनथाय् खः, विज्ञापन याना लागु पदार्थ सेवन यायेत साला नं च्वनी, अले तीसकं 'लागु पदार्थ स्वास्थ्यया लागी हानिकारक' नं धया च्वनी । सेवन यायेत उत्तेजना लिसें सेवनं स्वास्थ्य स्यनीगु खँया चेतावनी लिसे लिसें न्ह्याना च्वंगु थव समाज गनं गन थ्यंका बीगु खः धाये थाकु । अप्रमाद मंगलया महत्व बुद्धं तुति सिला बिज्याइबले तकं महापरिनिर्वाण इलय् तकं आज्ञा जुया बिज्याःगु प्रसंगं हे स्पष्ट जू । गौरव तयेगु खँय् सारिपुत्र महास्थविरया अस्सजित प्रतिया गौरव अले चित्त व शरीर क्वमुलि जुइगु खँय् नं श्रामणेरं चीवर च्वः लूगु खँ क्यना ब्यूगुली हे अनुशासन भालपाः स्वीकार याना बिज्याःगु उदाहरण व "गारवो च निवातो च" नाप

नापं वइगु खँया व्याख्या जुया च्वंगु दु । संतोष मंगलया अर्थ अकर्मण्यता मखु । धार्मिक पूर्वक उद्योग धयागु याना हे च्वने माः धार्मिकत नं मार्ग व फल मलाःतले उद्योगी जुये हे माः । खालि सुवर्ण हंसया दको पपू पुयाकाःम्ह ब्राह्मणीथें असन्तोषी जक जुये मज्यू । कृतज्ञया प्रसंग्य् राजकुमार अंकुरं गुगु सिमाक्वय् च्वना किचः कया उगु सिमाया हः छहः तकं चफुइमत्यः धयागु उपदेशया वाखँ नुगलय् ग्यः जू । इलय् बिलय् धर्म खँ न्यनेगुया अर्थय् मन चिल्ला दनीबले अथवा काम वितर्क चित्तयात क्वत्यः वइबले धर्म श्रवण धयागु हे सार्थक जू । लय् च्याको धर्म श्रवणया ल्याः पंचमी, अष्टमी, चतुर्दशी व पुन्ही शुक्लपक्ष व कृष्णपक्ष ल्याखं जूसां खुको जक जुया च्वंगु दु । च्याको मखु । उकि जुजु मुण्डयात मदुम्ह महारानीया शोकबले धर्म खँ श्रवण हे वयात शोक मदयेकेत मंगलकारक जुल । क्षान्ति नं मंगलकारक धर्म खः । तर क्षान्ति छुकियात धाइ थुइके थाकु । क्षान्तिया अर्थ शक्रं युद्धय् पराजितम्ह असुरेन्द्रं बोबिलनं सह याःगु, सह यायेगुया न्यागू लाभ, कःति क्यूसां सह यायेगु बुद्धया उपदेश, कालि थः भिना जक वेदेहिकां थः खना तं पिमकाःगु प्रमाणित यागु प्रसंग थन उल्लेख जुया च्वंगु दु । धया खँ न्यंम्ह जुइगु नं मंगल खः । तर थ्व धया खँ न्यंम्ह धयागुया प्रसंग्य् लाभ्य् धया खँ न्यनेवं, नायूगु खँय् धया खँ न्यनेवं धया खँ न्यंम्ह जुइमखु धयागु अति व आपाः अनुशासन यायेवं हे उद्योग मदइ धका धाःम्ह स्वां नस्वाः धायेवं खुल धका भिक्षुयात अनुशासन याम्हसिगु बाखँ थन मार्मिक कथं वया च्वंगु दु । अनुशासनयात स्वीकार यायेगु सज्जन स्वभाव खः । दुर्जनं ला सिगील कंगलं माकःयात अति बियेवं थःगु छें स्यंकः वःथें खःगु धाःसां मखु तायेकी । अरु अवारियपितां अति उपदेशया मू मथुया बोधिसत्त्व-यात जक दाःगु मखु, “अथे जुजुं माने याना तःम्ह बोधिसत्त्वयात नं दायेगु ला” धायेवं थः कलाःयात तकं दाया कलाःया अर्थात् थः मचा गर्भपात याना विल । क्लेश शान्तम्ह अथवा शान्तया

निर्ति उद्योग याना च्वंम्ह श्रमणयात ज्यां खँ व मिखां दुनेया मिखां खंकेंगु जुयेवं श्रमण दर्शन मंगलकारक जुइ । सुथय् बहनी व फूसतबले अथवा चित्त विचलित जुइबले धर्मया विषयय् छलफल मंगलया विषय खः । क्षान्ति, परियत्ति अध्ययन, धुतांग धारण, इन्द्रिय संवर, दुष्कर चर्या, क्लेश शमन, खुगु इन्द्रियया दोर्मनस्य रक्षा आदिया कुतः हे तपस्यां मंगल जुइ । बौद्ध-मंगलमय तपस्याया उपदेश नांगां च्वनेगु, जटा पाले यायेगु, ख्वाउँक लखे दुनेगु आदि प्रकारया तपस्या मखु । वथें हे बौद्ध मंगलमय उपदेशय् ब्रह्मचर्यं नं शमथद्वारा विषयना ग्रहण यायेगु, चापांय् जादुं लुंपांय् खंथें जाःगु लौकिकि सत्य जक मखु, दुःख सत्य इत्यादि प्यंगु सत्य खंकेंगु हे मंगल धर्म खः । अले थुजागु मंगलं हे तिनि निर्वाण साक्षात्कार याना मंगलावस्थाय् फीत थ्यंका बी । निर्वाणया मंगलमय अवस्था प्राप्त जूसां अनुपादिशेष अवस्था जुतले अष्टलोक धर्मया स्पर्शित अवस्थाय् लाना हे च्वने फु । तर थुकिं चित्त कम्पित, शोक्ति, भयभित जुइ मखु । सदां रागादिया रजं विरज हे जुया च्वनी । थुगु मंगलमय अवस्था निर्वाण प्राप्ति लिपाया खः । थुगु खँ तछ्यायेत विशेषतः उपाधि दत्तले अष्टलोक धर्मया प्रभाव व उकिं प्रतिक्रिया मुक्तावस्था क्यनेत हे बुद्धयात भिक्षा प्राप्त मजूगु, अतुलयात बुद्धं बिया बिज्याःगु निन्दां मुक्त मजूगु उपदेश, थःम्ह स्वामी सहित स्वीम्ह कार्यपि स्याका सिका च्वंम्ह मल्लिकाया अशोक आदि प्रसंग थुगु सफुती वया च्वंगु दु । मंगल सूत्रया व्याख्याया अन्तय् निगमनय् थुगु उपदेश गबले बुद्धं आनन्दयात स्यना बिज्याःगु नं उल्लेख जुया च्वंगु खः । अले थ्व हे बुद्धयाके स्यना कयागु “मंगल सुत्त” आयुष्मान आनन्दं संगायनाया इलय् महाकाश्यप महास्थविरया न्होने बन्ति याःगु जुल ।

“रतन सुत्त”य् मेमेगु सूत्रय् सिबे तपं गद्यं तथागतया बुद्धत्व प्राप्ति निसैंया चर्यायात लुमंका तिनि परित्राणया महत्त्वया सारांश बिया तःगु खः । गद्य खण्डया वर्णन जुया च्वंगु निश्रयय्

संक्षिप्तं बोधिचर्या व बुद्ध-जीवनी हे विया तःगु दु । अले मैत्री तया पाठ यायेत परित्राण पाठ याइम्हसिके व पाठ न्यनीम्हसिके दयेमाःगु गुणत क्यना तःगु दु । आयुष्मान आनन्दं बोधिचर्या व बुद्धचर्या गुण लुमंकूथे लुमंके माःगु खँया वर्णन नं दु तर आनन्दया करुणा चित्तया छुं वर्णन मदु । आनन्दया चरित्रय् दुगु करुणा गुणया नं थन छुं व्याख्या जुइ फुथे ताया । बैशालीया स्वबः पःखा दुनेया अथवा स्वबः पःखाःया स्वबःया दुने स्वंगू याम तकं आयुष्मान आनन्दं चाःचाः हिला पाठ याःगुया कारणं अमनुष्यपि सकलें बिस्युं वन । दक्वं रोग शान्त जुल । अले नूगु सभा मण्डप दयेका बुद्ध बिज्याकल । बुद्धं थुगु रत्न सूत्रया देशना याना बिज्यात । बुद्ध वचन न्यनेत सुमना जुइगु धयागु छगूया व्याख्याय् हे प्रयोग, परतोघोष, सप्पुरिसूपनिस्सय, पञ्चाहेतु सम्पत्तिया खँ थुइका विया च्वंगु अथे हे सर्वभूतया अर्थय् बौद्ध लोकधातुया व्याख्या जुया च्वंगु दु । रत्नसूत्र वास्तवय् बुद्ध, धर्म व संघया रत्न भावय् गुण लुमंका सुख शान्ति जुयेमा धका कामना याना तःगु सूत्र खः । तर थुगु रत्नभाव अमूल्य अर्थय् जक मखु, यइपुसे च्वंगु, न्ह्याइपुसे च्वंगु व भिगु अर्थय् नं खः । सत्य वाचाया खँय् सामया मांबौया सत्य वचन व कृष्णद्वैपायन ऋषिया मन्तव्य गृहपतिपिनि सत्य वाचाया उदाहरण विया तःगु दु । खय, विराग, अमत, सक्थमुनि व समाहित शब्दया शब्दार्थ, भावार्थ व तत्त्वार्थ क्यना उकिया आनुभावं स्वस्ति जुयेमा धका धया तःगु दु । श्रेष्ठम्ह बुद्धं परिशुद्ध आर्यमार्गं समाधियात तुलना मदुगु कथं आज्ञा जुया बिज्यात । थव धर्मया रत्नत्व खः । थुकिया हे छगू छगू शब्दया संश्लेषण व विश्लेषण याना तःगु दु । आर्यसंघ सुगतया श्रावक गुकथं जुइ, छम्ह छम्ह ल्याखं च्याम्ह अले श्रोतापत्ति आदि युगल ल्याखं प्यपुचः श्रावकपित दान यानागु गथे महत्फलदायी जुइ धयागु वर्णन अनं क्वय् कीसं खनी । न्ह्याक्व विस्तृत धाःसां अक् विस्तृतया भयं ऋद्धसतया सच्छि व च्याम्ह आर्य श्रावक भेद रचनाकारं क्यना मतसे खुइकपाठ व

सुत्तनिपातया अट्टकथा स्वयेगु संकेत याना तःगु कीसं थन खना । संघया अर्थ क्लेशयात बांलाक हनन याम्ह अथवा प्रज्ञा शील व समानताया पुचः दुतिना च्वंपित धाइ धका कना तःगु मनय् दुग्यः जू । अले सुगतया वचन न्यनीपि हे वास्तवय् श्रावक धयागु परिभाषा नं लुमंका हे तये बहः जू । वर्थे हे स्थिर समार्धि प्रबल उद्योग याना शासनय् क्लेशं मुक्त जुया निर्वाण धातुया आरम्भणय् दुम्हं लौकिक सुखर्थे छुं फुका तिनि दइगु सुखर्थे जाःगु मखु बरू छुं छुं हे फुके म्वाःगु शान्तधातु सेवन याना च्वनेगु हे संघया मेगु रत्नत्व खः । श्रोतापत्ति मार्गं फल लाभी संघत्वय् ध्यंम्ह व्यक्तिया बुद्ध प्रतिया श्रद्धा इन्द्रखीलर्थे प्यखें वःगु फसं संके फइ मखु । सुप्रबुद्धयात इन्द्रं धन सम्पत्ति बी धाल नं वं बुद्धयात “बुद्ध मखु” मधाः । धनंजानी ब्राह्मणं थौं ब्राह्मणत भोजनय् सःताः तया । थौं छन्हु काचाक्क “नमो बुद्धाय” धायेमत्य, धाल धाःसा लाकू हिकू ताये धाल नं ब्राह्मणी नं “नमो तस्स भगवतो” धायेगु तोते मफु । सूरम्बट्टयात मारं बुद्धर्थे जुया वया अनित्य मखुगु संज्ञा नं दु धका छले याना धाः वल नं वं अनित्य ज्ञानयात तोता मछवः । थुपि स्वंगू नं उदाहरणं श्रोतापत्तिया क्वातुगु हिली हे मखुतगु श्रद्धा व सम्यक् दृष्टियात स्पष्ट याः । उकि हे ला छुं समय भौतिकय् भुले जूसां न्हेगू जन्मं अप्वः काये हे माली मखुगु स्थितियात श्रोतापन्नं क्यना च्वनी । थुगु हे संघ गुणया प्रसंगय् एकबीजी अर्थात् छगू जन्मं हे श्रोतापत्ति च्वय्या मार्गं फल लाभी, कोलंकोल अर्थात् छगू भिगु कुलं मेगु भिगु कुलय् थहाँ वना मार्गं फल लायेगु जुया पुवंकीम्ह अले सत्तबखत्तूपरम न्हेगू हे जन्मं तिनि अर्हत्व प्राप्त याम्ह कथं स्वथी श्रोतापन्न दुगु खँ उल्लेख याना तःगु दु । श्रोतापन्नं सत्काय-दृष्टि, शीलव्रत व विचिकित्सायात पूर्णतः त्वाःल्हाये धुंकी । उकि व प्यंगू अपाय व खुगू हीनगु कर्म यायेगु अवस्थां मुक्त जुइ धुंकीगु नं श्रोतापत्तिया लक्षण खः । थुकियात व्याकरण दृष्टि बांलाक व्वाथुइक्का बिया तःगु दु । श्रोतापन्नं काय, वाक व चित्तं छुं

अकुशल यात धाःसा नं उम्ह निर्वाण खंम्ह स्यूम्हं थःगु अकुशलायात तोपुया तयेफइ मखूत । थ्व नं श्रोतापन्नया गुणांग हे खः । वरज, वरद वरं अनुत्तर धर्मवर देशना याना बिज्यात । थ्व नं प्रणीत रत्नभाव खः । बुद्धयागु धर्मया वर स्वभाव कारणपाली ब्राह्मणी नं बांलाक हे धया च्वंगु दु । पुलांगु आस्रव क्षीण जुइ धुंकूम्ह, नहूगु आस्रव सम्भव मदये धुंकूम्ह, आगामी भवय् चित्त विरत जुइ धुंकूम्ह, क्षीण वीज, हानं जन्मया छन्द मदये धुंकूम्ह अथे हे निर्वाण जुइ, गथे च्याना च्वंगु मत सदांया निति सिना वनी । थ्व हे संघया प्रणीत रत्नभाव खः । रत्न सूत्रया नहूगु निश्रयया अन्तय् तथागत शब्दया धर्म व संघया आयामिक दृष्टि नं अभिप्राय सहित वर्णन याना ववचायेका तःगु दु ।

मेत्तमुत्तया नहूगु निश्रय नं सूत्रया आनिशंस वर्णन, वन जंगलय् च्वनीपि भिक्षुपित मैत्री भावना कर्मस्थानया लागी आरक्षा जुइगु बाखँ बिया शुरु जुया च्वंगु दु । मैत्रीया शान्त प्रसन्नं घनाः याउँक न्ह्यः वयेका गथे घना अथे दने दइगु, मांभि म्हगसय् मखनीगु, देव मनुष्यं येका च्वने दइगु, शस्त्र-वषि-मि मथीगु, थःगु शरीर व ख्वाःया वर्ण बांलाइगु, स्थिर चित्तम्ह जुया स्मृतिपूर्वक मरण जुइ दया नं ब्रह्मलोकगामी समेत जुइ दइगु आनिशंसयात बांलाक स्वापू तया व्याख्या जुया च्वंगु दु । शान्त निर्वाण सीके खंके यःम्हं स्वंगू आचरण याये माःगु, तःप्यंम्ह, अनुशासनं याये अःपुम्ह, सुवच स्वभावम्ह, निराभिमानीम्ह, संतोषीम्ह, लही अःपुम्ह, अल्पकृत्यम्ह, शान्त इन्द्रियम्ह, बुद्धि परिपक्वम्ह, मृदु स्वभावम्ह, सभ्य विनम्रम्ह, नुगलय् च्वंगु ममता मदुम्ह जुयेगु अले स्वंगू विधि याये माःगु आचरण याइम्ह जुयेगुयात तछ्याना खँ प्वला तःगु दु । अले गुजागु ज्या उपहाशयागु विषय जुइ, गुजागु ज्या सुख जुइगु शान्तियागु जुइ धका नं पालि-दर्शनया आधारय् व्याख्या जुया च्वंगु दु । सकलया प्रति मैत्री धयागु खँयात मन चकंका खंके बीत शैक्ष, अशैक्ष, शरीरया आकार कथं दीर्घ, मध्यम व क्षुद्रपि अथवा खने दुपि खने

मदुपि तापाक च्वपि सत्तिक च्वपि सकलयात मन नं म्हं नं सिचुपि म्हं फुपि जुयेमाल धका धयागु भावयात नं प्राणभूत कथं खँ छ्याना तःगु दु । छलकपट, अपमान, अवहेलना याना अथवा शरीरं व वचनं सुनानं सुयातं दुःख व अशान्त याये मज्यू बरू मामं थः याकः काय्यातथे सुख शान्ति व रक्षाया निरिति मनस्थिति ह्येमाः धयागु मैत्रीया विरातता नं तयेमाः । अछ ध्व तयेगु ज्या दनेगु वनेगु, फेतुइगु वा दनेगु शरीरया अवस्थाय् नं जुयेमाः । थुकिं हे बौद्ध ब्रह्मविहारयात न्ह्याके फइ । थुजागु खँयात थुगु न्हूगु निश्रयय् क्यना तःगु दु । बरू थुगु सूत्रय् नं उत्तरा व श्यामावती आदिपिनिगु मैत्री भावनाया प्रभाव-प्रमाण दुगु जूसा च्वय् वना च्वंगु कथं हे सउदाहरण जुइगु खः ला धयाथे मती वं ।

खन्धसुत्तय् निदान कथं सूत्रया आनिशंसं लिपा न्हेपु गाथा दु । नागया भेद धर्मया वांगमयय् यक्व हे दु, वथे हे सत्त्वया संसारय् तहाःया भेद नं आपालं आपालं दु । थुगु सूत्रय् विरूपकख एरापथ, छब्यापुत्त ब कण्हागोतम जातयापि प्यम्ह नागराजाया खँ बया च्वंगु दु । निश्रयय् काष्ठमुख, अग्निमुख, पूतिमुख, शक्तिमुख अले हानं थुमि दष्टविष, दृष्टविष, स्पृष्टविष व वातवृष उपजाति सर्पया उल्लेख जुया च्वंगु दु । थुपि तहाः वा नाग जातिया बारे च्वयेत ला जीव विज्ञानया विशिष्ट ज्ञान माः । हानं नीन्यासः दे न्हापायापि जीवत मध्ये आः गुलिखे दुर्लभ नं जुइ धुंकल । हानं वास्तवय् खन्धसूत्रया उद्देश्य थुजागु खँ माले पाखे नं ला मखु ? थनया तात्पर्य ला थुजा थुजापि विषधर सर्पया विषं नं मुक्त जुइमा धायेगु अथवा थुजापि विषधर प्रति नं मैत्री तयेगु खः । उलि जक मखु, तुति मदुपि, निपा तुतिपि, प्यपा तुतिपि आपालं तुतिपि प्राणीपिसं नं छुं मयायेमा धका कामना यायेगु थुगु सूत्रया अभिप्राय खः । थुगु हे कथं फुक्क प्राणी, सत्त्व, भूतया इष्टारम्मण हे भिनेमा सुयातं छुं कथं मभि जुइगु मजुइमा धका भालपा अप्रमाण गुण दुपि बुद्ध, धर्म व संभया गुण लुमका ध्वया न्होने सीमित

प्रमाणया सर्प, बिच्छे, हई, माकःचा, मायबिलिचा, अथे हे घिस्रे जुया वनीपिनि पाखें छुं मभि-मज्यू मजुइमा धका परित्र स्मरण याना तःगु हे थुगु सूत्रया सारांश खः ।

मोरसुत्तय् बोधिसत्त्वया चर्या दु । बोधिसत्त्व म्हय्खा जुया च्वंबले न्हेगु पुस्तां निसें शिकारीपिसं ताकाल तक कुतः यात नं ज्वने मफुगु सत्य न्ह्यथना स्वं पिहां वनेन्ह्यः उदय जूगु सूर्य स्वया सूर्यथें न्हिर्छि बन्धन मुक्त जुयेमा धका अले बिना वंगु सूर्य स्वया चच्छि नं बन्धन मुक्त जुयेमा धका मनंतुना तःगु खँ थुगु सूत्रय् दु । बोधिसत्त्वथें जाःम्ह ला म्हय्खादि अनेक योनी जन्म जूवये माःगु क्यना तःगु धयागु खँ व “सी मानिम्ह प्राणीया ला नयां बुढा बुढी जुइ माली मखु, सी माली मखु” धयागु स्वर्णपत्रया उल्लेख फटाहा खँ खः धया तःगु घट लगे जू । तर स्वर्ण मोरया उपदेश न्यनेगु इच्छाम्ह महारानी उपदेश न्यने मखंक सी माःगु खँ धाःसा मेमेगु बौद्ध आदर्श नाप ज्वःलाः मजू । सूर्यया शरणया अर्थ वया उपयोगीताया संस्मरण मात्र धया तःगु व्याख्या धाःसा त्वःगु कथं जुया च्वंगु दु । अले बुद्ध, बोधि, विमुक्त व विमुक्तियात नमस्कार याना म्हय्खां तारण तथा बोया वनीगु खँ हे मोरसुत्तया सार जुया च्वन । निश्रयया च्वमिं सीके माःगु अभिप्राय धका नं उकि हे क्वचिलनय् उल्लेख याना तःगु जुयेमाः ।

बट्ट सुत्त निदानया पालि गाथा कथं बुद्धं सारिपुत्त महा-स्थविरयात देशना याना विज्याःगु परित्त खः । बुद्धत्वया निंति पारमिता पूर्ण याना विज्याःबले बटाईं जुया सत्य पारमिता अर्थात् शील, सत्य, परिशुद्धता, मैत्री व करुणायात लुमंका थुक्किया आनुभावं लिक्क वःगु दावाग्नि तापायेत सत्यबल न्ह्यथना तःगु थुगु सूत्र खः । पपौ दु व्वये मफु, तुति दु तर तुति चुया गनं वने मफुगु अले मां-बौपि नं स्वं पिहां वने धुंक्कूगु यथार्थ स्थिति व थःगु पपौ हे बांलाक मदुगु विवशता लिसें अथवा स्वभाव धर्म लिसें शीलादि

[तं]

भूमिका

गुण धर्मं लुमंका पूर्वं बुद्धपि स्मरणं यासे सत्यं क्रिया याः गुं जुया च्वन । थुगु सत्यं क्रिया याये मात्रं किखुगु करिष (प्यपी) ति उखे मि शान्तं जुया वन । थुगु निश्रयय् चरियापिटकय् सुरक्षितं थुगु हे सूत्रया ७ पु गाथा नं उल्लेखं याना तः गुं जुया च्वन । जातकीय शैलीया वर्तमानं कथा कथं थुगु वट्टजातकं अथवा अतीतं कथा आयुष्मानं आनन्दयात् बुद्धं देशना याना बिज्याः गुं खः । हानं थुगु सत्यं क्रियाया आनुभावं छगु लाखं कल्पं तकं दया च्वनी ।

धजग्गं सुत्तया आरम्भय् थुगु सूत्रया आनिशंसं लिसें थुगु सूत्रं स्मरणं आकाशय् वा पृथ्वी यक्षं खुं आदिया पाखें यक्वसितं मुक्तिं बी धुं कूगु खं नं उल्लेखं जुया च्वंगु थुगु सूत्रया निदानया विशेषता खः । मंगलं सुत्तं लिपा सूत्रं शैली “एवं मे सुत्तं” निसें दुगु हे थुगु सूत्रं छपु हे जक दु । जेतवनं विहारय् अनाथपिण्डिकया आरामय् बुद्धं देशना याना तः गुं कथं वया च्वंगु थुगु सूत्रय् देवासुरसंग्रामय् शक्रं त्रायत्रिशं देवतापितं भयं, त्राशं व चिमिसं व्वं व्वं दंसा इन्द्रया अथवा प्रजापतिया अथवा वरुणया अथवा ईसानया ध्वांय् च्वका स्वयेवं थुजागुं छुं मदया वनी धका धाल । तर बुद्धं धया बिज्यात्, थ्व जुइ नं फु मजुइ नं फु । तर अरञ्जे, सिमाक्वय् अथवा शून्यागारय् वनेबले भिक्षुपितं भयं, त्राशं वा चिमिसं व्वं व्वं दनीगु बुद्धं, धर्मं अथवा संघयागु गुणं स्मरणं यात् धाःसा मदया हे वनी । छायाधाःसा थन वीतरागं, वीतद्वेषं व वीतमोहया आनुभावं दु । थुगु सूत्रया आनुभावं आकाशय् तकं आरक्षा याइगु बारय्या दृष्टांतय् चैत्यं कुतुं वः म्हायात् आरक्षितं जूगु बाखें बिया तः गुं दु । प्रायः बाखें उथें जूसां गनं छम्हं श्रामणेरे धका धया तः गुं दुसा थुगु निश्रयय् नवकं भिक्षुं कथं उल्लेखं याना तः गुं दु । गनं कुतुं वः बले आकाशय् हे आरक्षितं जुल धका जक धाःसा थुगु निश्रयय् अपा पिहाँ वया पलाः तये छिका ब्यूगु खं उल्लेखं जुया च्वंगु दु । बरु दीघवापी चैत्यय् छुं पाः वंगु जक खः वा सिमेण्टं तः वंगु खः धयागु धापू जकया भेदं खः । मुख्यं खं धजग्गं सूत्रं आकाशय् तकं नं रक्षा

याइ धयागु खँ हे मुख्य खः । अले थुगु निश्रयया वर्णन कथं इन्द्रया ध्वाँय् निसः व न्हेगु योजन अर्थात् दोलछि व खुसः व न्येखुगु माइल तःजाःगु धयागु उल्लेख अले गन्धमान नस्वाःया शरबत त्वनेथे याःपि देवतापि व रस त्वं हे त्वंपि असूर जूपिगु इमित तुति ज्वना मेरू पर्वतया फाँटय् वांछ्वया हःगु वर्णनय् पौराणिक शैली दुथें ताया । ध्वाँय् खना मनू उत्साहित जुइगु थःगु पक्षया ध्वाँय् खना अरु थः सेनानायक अथवा अधिपतिया ध्वाँय् खना युद्धरतपि समुत्साहित जुइगु घाइ, थौं तकया यथार्थता खः । थुगु निश्रयया थुगु सूत्रया मेगु विशेषता खः, बुद्ध, धर्म व संघयागु गुणया विस्तृत परिचर्चा । अरहं गुणया चर्चाय् विशुद्धिमाग्या सारांश दुसा सम्मा-सम्बुद्धया चर्चाय् बुद्ध जीवनी प्रसंगय् बुद्धं बोधिज्ञान प्राप्तिया पूर्व लाना बिज्याःगु पूर्वनिवास ज्ञान निसें सम्यक्सम्बुद्धत्व ज्ञान प्रतीत्य-समुत्पादया उदय व्ययया ज्ञानया बिशद चर्चा जुया च्वंगु दु । विद्याचरण गुणांगया वर्णनय् नं स्वंगू विद्या व किंच्यागु आचरणया खँ सौदाहरण जुया च्वंगु दु । सुगतया अर्थय् नं निर्वाणया लेंय् बांलाक बिज्याम्हया लिसें उदाहरण सहित अभय राजकुमारया उदाहरण सहित “सु” बांलाःगु वचन, “गत” ल्हाना बिज्याकम्ह अर्थ नं दुतिना च्वंगु दु । लोकविद्या व्याख्याय् विभिन्न सत्त्वया सत्त्वलोक, सत्त्वपिनि आधार स्थल भूमि ओकासलोक अले ध्व सत्त्व व भूमि नं प्रजप्ति मात्र खंकेगु नाम रूप धर्मया संस्कार लोकया बांलाक स्पष्ट याना तःगु दु । सत्त्व लोकया प्रसंगय् आयुष्मान सारिपुत्र महास्थविरया कर्मस्थान निदर्शन व महापन्थक अरहन्त पुद्गलं चुल्लपन्थयागु परिपक्व कर्म खंके मफुगु प्रसंग सारै मर्मस्पर्शी जू । ओकास लोकया लोक भूवनया व्याख्या भूगोलिक व्याख्या सिबे भिन्न खः । ओकासलोक धाइ सत्त्वलोक व संस्कारलोक स्यूपि ऋद्धि दुपिसं समेतं सीके तिपयाये मफया च्वनीगु कलाप कलापय् विद्यमान नाम रूपया स्वभाव सीकेगु खँ नं संक्षिप्तं चर्चा जुया च्वंगु दु । ध्वयां ल्युया गुणय् अनुत्तरयात छगू अलग बुद्ध गुण कथं

व अनुत्तरो पुरिसदम्म सारथी कथं छगू याना व्याख्या याना तःगु दु । नेपालय् आः तक गुंगू बुद्ध गुण कथं अनुत्तर गुणयात छगू अलग गुण कथं बयान यायेगु चलन मदुनि । त्वय्यात यथार्थ सियेका वासः यायेबले वासः लगे जुइसिबे नं मनूया स्वभाव संस्कार व अभिप्राय सियेका बुद्धं प्राणीपित दमन याना बिज्याःगु “सच्चक व अम्बत्थया अहं धू जूगु अले बुद्ध परिषद्या शान्त निरवता खना कोशल जुजुया श्रद्धा प्रसन्न जूगु चर्चा जुया च्वंगु दु । वथे हे “शास्ता-सत्थ” या व “बुद्ध-बुध” या शब्दार्थ भावार्थ क्वातुक न्ह्यथना तःगु दु । भगवाया इस्सरिय, धम्म, यस, सिरी, काम, पयत्त कथं खूगू भाग्यया वर्णन नेपाःमि उपासक उपासिकापि परिचित हे खः । तर गन तक जि लुमंके फु, भाग्ययात अणिमा कथं च्यागू दु धका वर्णन याना तःगु थुगु निश्चय्य न्हापांगु बार खः ला धयार्थे मती वं । १. अणिमाः परमाणु सिबे चिधंगु निर्माण शक्ति, २. लघिमाः फस्य् आकाशय् द्रुत गतिं ब्वयेगु शक्ति, ३. पत्तिः इच्छित थासय् तत्क्षण थ्यंकेगु शक्ति, ४. पाकम्मः मती लुथे आकार प्रकार सिद्ध यायेगु शक्ति, ५. महिमाः तथागतया शरीर मती दक्क रूप संस्थान यायेगु शक्ति, ६. ईसिता : न्ह्याम्हसितं न्ह्योने हये फुगु शक्ति, ७. वसिता : ऋद्धि प्रातिहार्य ज्वः मदुगु सामर्थ्य, ८. यत्थकाम वसायिता : ब्वयेगु वा पृथ्वी लोप जुइगु सिद्ध शक्ति हे च्यागू भाग्यया खँ खः । तर थुपि च्यातां भाग्य ऋद्धि पराक्रम सम्बन्धी जूगु जुया च्वन ।

बुद्धं देशना याना विज्याःगु धर्मयागु गुण नं विविध आयामिक कथं तःताजि कथं गुणांग दुगु जुया च्वन । मार्ग व फल अले निर्वाण व धर्मस्कन्ध कथं फिगू उत्तमगु गुण दु धाःसा अकालिक कथं अर्थात् ईव्यःया क्षण हे अन्तराल मदयेक मार्ग लिसें फल बीगु कथं प्यंगू मार्ग धर्म गुणांग जुइ । तर सामान्य कथं धाःसा धर्मया गुण स्वाख्यात, थः थम्हं हे थी थी रूप विभाजन याना सीके बहुःगु,

अकालिक फल वीगु, थन वया स्वः वा धका आमन्त्रणा याना वयनेगु, निर्वाणस थ्यंका वीगु, मार्ग व फलय् थः थम्हं तुं व्वव्वथला अनुभव यायेगु, रूप्य् खुता गुणांग दया च्वन । धर्म न्यना, आचरण याना अले फलानुभव यायेगु कथं अथवा आदि मध्य व अन्तय् तकं कल्याण जुइगु कथं स्वंगू कल्याणया जुया च्वन । थुगु तथ्ययात हे निश्रयं विविध शब्दानुशय व जुया वंगु खँया उदाहरणं स्पष्ट व्याख्या याना तःगु दु । थुगु हे प्रकारं संघयागु सुप्रतिपन्न आदि गुंगू गुणयात बांलाःगु पृष्ठभूमिया वस्तुस्थिति, अनतिक्रमणीय बुद्धया आज्ञा, भोजन गौरव, संदर्शनीय स्वभाव, पुण्यक्षेत्र आदि उदाहरणं स्पष्ट याना तःगु दु । बुद्धं त्रिरत्नया गुणानुस्मरणं भय व त्राश आदि मुक्त जुइगु आज्ञा जुया बिज्याःगु अले पालि गाथाया शब्दार्थ बिया थुगु सूत्रया निश्रय व्वचायेका तल । थन, गथे-गथे सु-सु गबले-गबले भय व त्राशं मुक्त जुल घयागुया कथात्मक व यथार्थया उदाहरण बौद्ध-साहित्यय् यक्व यक्व दुसां निश्रयं उल्लेख याना तःगु मदु ।

आटानाटिय सुत्त परित्राण व महापरित्राणय् दुश्याःगु सूत्र जूसां थुगु सूत्र थौकन्हे बुद्ध भाषित सूत्र खः मखु बारय् तःसकं चर्चाया विषय खः । धात्थे ला थुगु सूत्रया व्युत्पत्ति नापं दुगु बाखनं हे धाः थ्व बुद्ध स्वयं हे आज्ञा जुया बिज्याःगु सूत्र मखु । बुद्ध राजगृहया गृद्धकूट पर्वतय् बिज्याना च्वंबले प्यम्ह मुख्य देवतापि अर्थात् चतुर्महाराजिक देवपुत्रपि बुद्धयाथाय् वल । इमिगु बिनित खः, बुद्धयागु शीलाचरण धर्म यःपि जवः मखु, अकुशल कर्म लिचिले मफुपि नं दु । उकिं थुगु धर्मय् आस्था मदुपि नं यक्ष देवतापि दु । थुजापि यक्ष देवतापिनि पाखें छुं भय दुःख मवीकेत विशेषतः जंगलय् गुफाय् च्वनीपि साधक भिक्षुपिनि आरक्षायानि निति रक्षा बन्धन बिया बिज्याये माल । बुद्धं वैश्रवण महाराजयागु बिनित न्यना त्रिपशी आदि बुद्धपिनिगु गुणानुस्मरणया रक्षाबन्धन बिया विज्यात । थुगु निश्रयय् नं थ्व हे खँया निदानं निसें बुद्धपिनिगु

विविधं शब्दावलिं गुण स्मरण याना तःगु गाथा परित्राणया शब्दार्थं व शब्दय् दुने च्वंगु तात्पर्यं तच्छयाना तःगु दु । विपशी बुद्धयात चक्षुष्मान व श्रीशोभा दुम्ह बुद्ध धका पालि गाथाय् धया तल । निश्रयं चक्षुया अर्थ न्यागः मिखा दुम्ह धका बुद्धचक्षु, धर्मचक्षु, समन्तचक्षु, दिव्यचक्षु व प्रज्ञाचक्षु धका स्पष्ट यात । शिखि बुद्ध सर्वभूत अनुकम्पक खः । वर्थे हे उत्तमाचरणया तपस्वी पवित्र लखं क्लेश प्राक्षालन याना बिज्याकम्ह खः । ककुसन्ध बुद्ध मारसैन्ययात प्रमर्दन याना बिज्याकम्ह खः । ध्वसपोल बुद्धया आनुभावं आरक्षा जुये माल धका थुगु सूत्रय् कामना याना तःगु जुया च्वन । पवित्र शीलाचरण लखं क्लेश प्राक्षालित जुया बिज्याकम्ह बुद्ध खः । कोणागमन बुद्ध आर्यमार्गया उत्तमाचरण दया बिज्याकम्ह विशुद्ध ब्राह्मण जुया बिज्याकम्ह बुद्ध खः । विपस्वी सम्पूर्ण क्लेशं विमुक्तम्ह बुद्ध खः । गौतम शाक्यपुत्र श्रीशोभां युक्तम्ह अंगीरस बुद्ध खः । थुकथं न्हेम्ह मानुषी बुद्धपित गुगु शब्दं वर्णन याना तःगु खः, उपि शब्द-विशेषण त्रिपिटक सारया विशिष्ट विशेषण सिबे रचनाया आवश्यकतानुसारया विशेषणर्थे ताः । गाथाया सारांशय् सकल बुद्धपि दशबल, वैशारद्य, सम्पूर्णं सर्वज्ञतां परिपूर्णपि खः धका न्ह्यथना तःगु नं दु । निश्रयय् वया च्वंगु स्थानास्थान ज्ञान आदि फ़िगू ज्ञानबलया चर्चा, प्यंगू वैशारद्य, स्वीनिगू लक्षण, चेगू अनुव्यंजन, फ़िगू अरियावास, स्वंगू प्रकारया वृद्धापचायनया विवेचन तःसकं बांलाक जुया च्वंगु दु ।

अंगुलिमाल सुत्त बास्तवय् सत्यक्रियाया आनुभाव सीकेत, थुइकेत अले अहिंसा आनुभाव चायेकेत गाःगु सूत्र खः । अंगुलिमालं गुर्या आज्ञा कथं मिथ्याया धर्मया अनुष्ठान अंग कथं मनू स्याना जुल । तर व गबले बुद्धया शरणय् वल, हानं भिक्षु जुल अबले निसें व पूर्ण अहिंसक जुल । छम्ह गर्भवतीया प्रश्रव पीडा नं वं न्यने मफु । अहिंसक श्रावक अंगुलिमालं अधिस्थान याना बिज्यात, “गबले निसें जि आर्यश्रावक कथं जन्म जुया, अबले निसें स्यूगु

चेतना कथं सुं प्राणीयात मस्याना । सुं प्राणीया जीवितेन्द्रिययात
आघात मयाना । थुगु सत्यया प्रभावं छंत प्रश्रव पीडां मुक्त जुयेमा
अर्थात् याउँक मचायात नं मांयात नं दुःख पीडां मुक्त जुयेमा ।
हिंसक वनचारी अंगुलिमालं अहिंसक श्रावक अंगुलिमालया थुगु
सत्यक्रियां उम्ह गर्भवतीया प्रश्रव पीडा शान्त जुल । याउँक मचा
बुल । थुगु अंगुलिमालया सत्यक्रियाया प्रभाव छगू कल्प तक दया
चवनी धका नं विश्वास याना तःगु जुया चवन । थुगु निश्रयय् थुगु
शब्दार्थ लिसें बुद्धं अंगुलिमालयात छु कारणय् सत्यक्रिया ल्हाके
बिल धयागु खँ अंगुलिमालयागु सारांश बाखं लिसें न्ह्यथना
तःगु दु ।

बौद्धगं सुत्त धात्थें धायेसा मनया परिशुद्धताया शक्ति व
परिशुद्ध चित्तं गहन सत्यया चित्तन मनन वा स्मरणं शारीरिक
वेदना शान्त यायेगुया उदाहरण खः । न्हेगू बोध्यंग स्वंगू भवं मुक्त,
अजात, अजरा, अब्याधि, अमत, निर्भय निर्वाणय् थ्यंकेगु तत्त्व
दर्शन खः । थुकिया संस्मरणं अनेक दुःख कष्ट मदयेका बी । थ्व
“मन्त” खः । स्मृति सम्बोध्यंग, धर्मविचय सम्बोध्यंग, वीर्यं
सम्बोध्यंग, समाधि सम्बोध्यंग, प्रीति सम्बोध्यंग, प्रश्रब्धि सम्बोध्यंग,
समाधि सम्बोध्यंग व उपेक्षा सम्बोध्यंगया संस्मरणं मौद्गल्यायन व
कस्सप महास्थविरया म्हं मफया च्वंगु वेदना शान्त जुल । छको
स्वयं बुद्धयात जूगु रोगावस्थाय् नं चुन्द स्थविर पाखें थ्व हे न्हेगू
सम्बोध्यंग ब्वंका न्यना विज्यात । रोगया तीव्र वेदना प्रभावहीन
जुल । थुगु हे सत्यया आनुभावं शोक, रोग व भय शान्त जुइमा
धयागु कामना थुगु सूत्रय् दुसा रोगादि अवस्थाय् थुगु गुणांगया
स्मरणया आदर्श प्रेरणा नं थुगु सूत्रय् दुगु जुया चवन । निश्रयय्
पृष्ठभूमिया बाखं बिया शब्दार्थ व गनं गनं जक भावार्थ बिया
तःगु दु ।

पुब्बण्ह सुत्त छखें बुद्ध, धर्म व संघया गुणानुस्मरण याना
भितुना तःगु शुद्ध कथं परित्राण खःसा, मेखें अबलेया मनुतयेगु

[फ]

भूमिका

संस्कारयात क्यना तःगु सूत्र नं खः । दुर्निमित्त, अवमंगल, मयःपि ऋंगःतय् सः न्यने म्वालीगु, पापग्रह, दुस्वप्न बुद्धानुभावं विनाश जुयेमा, धर्मानुभावं विनाश जुयेमा व संघया आनुभावं विनाश जुयेमा धका सूत्रया प्रारम्भय् हे मनंतुना तःगु दु । निश्रयय् थुगु सूत्रया गाथात गुकथं गुकथं बुद्धद्वारा देशित गाथा खः अले गुगु गुगु सूत्रत आचार्यं प्रणित गाथा खः धका क्यना तःगु दु । यःगु थःजु, थुगु सूत्रय् दुःखीपि निदुःखी, शोकिपि निशोकी भयभीतपि निर्भयी जुयेमा धका भाःपिसे अनुमोदनया आशा याये धुंका दान श्रद्धापूर्वक बीगु, शील न्हावले रक्षा यायेगु, भावनाय् अभिरत जुयेत सत्प्रेरणा बिया तःगु दु । लिसें सकल बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध व अर्हत्पिनिगु आनुभावं रक्षा जुयेमा धका रक्षा बन्धन तथा तःगु जुल । उलि जक मखु बुद्ध, धर्म व संघ लिसें व्याक देवतानुभावं समेतं रक्षाया कामना याना तःगु थुगु सूत्रय् दु । अन्तय् हानं बुद्धया पारमिता गुण धर्म निसेंया पुण्य-कार्य लुमंका बुद्धया चर्या लुमंका सुनक्षत्र, सुमंगल, सुप्रभात प्रत्येक क्षण सुमुहूर्त जुयेमा धका शरीर कर्म, वचीकर्म व मनोकर्म व्याकं उन्नति वृद्धिया कामना याना तःगु दु । थुगु निश्रयय् थन फीसं अनेक कथात्मक व्याख्यां उदाहरण बिया तःगु अथवा व्याकरणया दृष्टि भावबोध स्पष्ट याना तःगु मखना । अले निश्रयया निगमन लिसें प्रज्ञाविर्दिके अभिप्राय भंग मयायेत अनुरोध याना करुणा मैत्री वृद्धि यासे भिगु चेतना व भिगु प्रार्थना याना निश्रय क्वचायेका तःगु दु ।

वस्तुतः परित्राणया न्हूगु निश्रय सफू नेपाःया श्रद्धालुपिनि निर्ति परित्राण बारेया दुग्यःगु अर्थ, भाव व तात्पर्य जाःगु ग्रन्थरत्न हे जुल । परित्राणय् थुलि सिबे अप्वः विस्तृत कथं आः तक चर्चा जूगु मद्दुनि । अळ जित ला थथे नं मती वं. थुलि गम्भीरं व्याकरण दृष्टि शब्द अर्थ भेद समेतं ख्याल तथा परित्राणया अध्ययन व मनन नेपाःया श्रद्धालुपि मध्ये आपालंसिनं याये हे फइ मद्दुनि ला !

सफूया दथुइ दुगु पौल्याः आदि घाःसा नेपाःया पाठकपित मखु, बर्मी पाठकपिनि निंति हे जक उपयोगिक विषय खः । शायद अनुवादकयात नेपाःया पाठकपित छि कथं पालि त्रिपिटक (नालंदा प्रकाशन) या जक ग्रन्थ लिसे पृष्ठ पंक्ति हिला छ्वयेगु सम्भव मंत । गुलि पौल्याः त्रिपिटक ग्रन्थयागु जक मजुया थथे याये नं मछिन जुयेमाः । अर्थ नं थुगु विषयय् छुं विकल्प दुगु जूसा पाठकपित व्वनेबले भाव तोफिके माली मखुगु जुइ । अले नेपाल भाषाया सप्तमी विभक्तिया प्रचलित प्रयोग बिबिधतां नं गनं गनं रसानुभवय् वाधा बिया च्वंगु दुथें ताया । यःगु थःजु, नेपाःमि श्रद्धालुपित परित्राणथें जा गु सफूया खुसः पृष्ठया शब्दार्थ, भावार्थ, तत्त्वार्थ व अभिप्रायार्थ समेत बिया अनेक उदाहरण बाखें त्रिपिटक प्रसंग प्रमाण बिया तःगु थुगु ग्रन्थया अनुवाद कार्य व प्रकाशन स्वयं छगू ऐतिहासिक घटना खः । दुःख, कष्ट व पीडां मुक्ति यःपित बीगु लिघंसा “परित्राण” या छगू तःघंगु देन खः । उकि अनुवादकया अभ्यस्त, अथक शुद्ध-श्रम, अनुवाद प्रकाशनया ग्वाहालि बुद्ध-धर्म ग्रन्थया क्षेत्रय् सकसिनं हे मबिसें मगाःगु साधुवाद विषय खः । सकसिगु साधुवाद लिसें च्वना जिगु नं अनुवादक व प्रकाशक प्रति आपालं आपालं साधुवाद दु ।

— भिक्षु सुदर्शन

श्रीकीर्ति विहार,

कीर्तिपुर, येँ,

नेपाल ।

कौलाथ्व ११, ने. सं. १११३ बुधवार

पिका पाखें

‘सब्बरसं धम्मरसो जिनाति’ अर्थात् फुक सवाःयात (शुद्ध, पवित्र, स्वच्छ, निर्मलगु) धर्मया सवालं त्याकीगु खः । “तण्हक्खयो सब्बदुक्खं जिनाति” अर्थात् तृष्णा क्षय याये धुं‘कूम्हं दुःख धाक्वयात त्याकीगु खः ।

थुगु बुद्ध-वाणी कथं प्राणी मात्रया निर्ति आदि, मध्य व अन्त्य तकं कल्याणकारक तत्त्व विशुद्ध धर्म हे जुया च्वन ।

सहीधर्म लुइकेत सद्धर्म थुइकेत परियत्ति अध्ययन अति हे आवश्यक खः । सही दिशाबोध जुइकीगु सम्यक् मार्गय् न्ह्यज्याका सम्यग्दृष्टि ब्वलथनिगु प्रामाणिक ग्रन्थ विना व सम्भव मजू । अथे जुया प्रामाणिक शुद्ध, सही ग्रन्थ साहित्य अति महत्वपूर्ण जू मू वं ।

“सन्ति सुखावास” या छगू चिकिचाधंगु लक्ष्य व तातुना थःगु देया बुद्ध, धर्म व संघ त्रिरत्न प्रति शुद्ध, स्वच्छ, निर्मल व पवित्र हृदयं न्याल्ल ब्यां मजुइक आस्था व विश्वास तये यःपिन्त थःमं फुथें चाःथें धर्मया सही दिशाबोध याये फयेकेत तःवं चीधंगु दुग्यंगु दुदंगु सारपूर्णगु दिशा भ्रम मजुइगु प्रामाणिक ग्रन्थ सफूत छगू निगू छगू निगू यायां पिथना वनेगु खः । उगु ञ्वलय् न्हापांगु प्रकाशन कथं छुं ला न्ह्यवः महान ऋद्धिमती “उत्पलवर्णा स्थविरा” पिथने धुन । आः निगूगु पिदं कथं थुगु “न्हूगु परित्राण निश्रय” अमूल्य ग्रन्थरत्न पिथने खना च्वन । उर्कि अति हे प्रसन्न प्रफुल्लित जुया च्वन ।

दूगु परित्राण निश्रय

[म]

ध्व फुकं हस्तेयात हैसे याना ब्यूपिं श्रद्धालु दायक दायिका
उपासक उपासिकापिनिगु विशुद्ध श्रद्धां याना खः । थुगु पुनित
ज्यायात दी म्वाक सुचारु रूपं न्ह्याकावं यंका च्वने दयेकेत स्वदेशी
विदेशी सकलयागु परिशुद्ध योगदान अतिकं आवश्यक जुया च्वनीगु
जुया थुखे पाखे सकलसिगु ध्यानदृष्टि वना च्वनेमाल । सकलसित
“सन्ति सुखावास” या नुगलं निसैंयागु लसकुस दु । सुभाय् व
साधुवाद नं दु ।

सकलसित निर्वाण लाभ जुयेमाल !

Dhamma.Digital

“सन्ति सुखावास”

चाकुपाट, ललितपुर ।

लिसा

अभय व सुखकामी मानव समुदायं थःगु जीवनय् न्ह्याकथं
जूसां भय व दुःखं मुक्तिया कामना याना च्वनीगु खः । उपद्रव व
बिर्पात्ति लिचिला च्वनेगु चाहना दयेका च्वनीगु खः । त्राण वा
रक्षा दयेका च्वनेगु सकसियां अतिकं यः । आशीर्वाद व वरदान
फये दत कि सकलै लय्ताः । लुघं फुघं ।

सर्वसाधारणं थः नाला याना च्वनीगु धर्म कथं घाल घाःसा
संसारय् भयं मुक्त जुया वर प्राप्त याये निति हे धर्म यायेगु दया
वःगु खँ बुद्ध-वचनं नं छुं कथं पुष्टि याना च्वंगु दु ताः । गथे कि-
“निस्सन्देह आपालं मनूत पर्वत, वन, उद्यान, आराम, वृक्ष,
चैत्यादिया शरणय् वनीगु भयं तजित जुया खः । तर थुपि क्षेत्रत
व स्थलत भय रहित क्षेम प्राप्तगु, उत्तमगु शरण मखु; थुमिगु
शरण कया धका सम्पूर्णं दुःखं मुक्त जुइगु अवश्यं मखु ।”

बुद्ध-वचन कथंयागु भय रहित क्षेम युक्तगु उत्तमगु शरण व
सम्पूर्णं दुःखं मुक्त जुइ दइगु क्षेत्र ला बुद्ध, धर्म व संघ त्रिरत्नया
शरणय् वनेगु, सम्यक् प्रज्ञां बांलाक दुःख सत्य, दुःख प्रभव कारण
समुदय सत्य, दुःख निरोध व अतिक्रमण जुया च्वंगु निरोध सत्य
अले दुःख शास्त जुइकीगु पाखे न्ह्यावना च्वंगु च्याता अंगं पूवंगु
मार्गं सत्ययात सीका खंका च्वनेगु खः ।

थुगु “न्हूगु परित्राण निश्रय”-य् उल्लेख जुया च्वंगु फिछपु
सूत्रयात वत्रयीक ववजीक, दुग्गयेक ग्यसुलाक, दुध्यं क दुचायेक,
चिन्तन मनन, निरीक्षण परीक्षण, अध्ययन व वीमंशन याना यंकल
घाःसा च्वय् उल्लेखित बुद्ध-वचन कथंयागु तथ्यतय्गु अनुकरण,

अनुशरण व अभ्यासं रोग, भय, दुःख, उपद्रव विपत्ति, दुःस्वप्न, दुर्मंगल अमनाप स्थिति मुक्त जुइ दइगु स्पष्ट जू ।

गुपि व्यक्तिपिसं ध्व खँयात स्वीकार याना आस्था व सही ढंगयागु विश्वासं थःथःपिनिगु जीवनयात धालय् याना छयला यंकी; इमिसं उकीयागु सुफल सुपरिणाम सांदृष्टिक रूपं अनुभव याये दया गुनि थुक्रिया विपरीत दिशाय् न्ह्यावनी, इपि अवांछित दुष्परिणामं क्वचीका च्वने मालीगु अवश्यम्भावी जुल ।

रोग, दुःख, भय, त्रास, विपत्ति, उपद्रव प्रति घृणा तायेका सुखया अभिलाषा तथा च्वनीपि मानवपिन्त सम्यक् मार्ग यथार्थ पद्धति अबबोध जुइकेगु मनसायं थुगु “न्हूगु परित्राण निश्रय” सफू बर्मेली (म्यान्माः) भाषं ङीगु थःगु नेपाल भाषाय् हिलेगु कुतः जूगु खः । थुगु ज्या न्हापां छुनाबले विशेषं उत्साह व प्रेरणा प्राप्त जूगु खः ध्यानगुरु अबवादाचार्य सयादो ऊ. पण्डिताभिवंस महा-स्थविर पाखें । अबले जि. वस्पोल नाप नाप “विपश्यना ध्यान शिविर” संचालनया सिलसिलाय् मलेशिया, सिंगापुर, अष्ट्रेलिया व अमेरिका पाखे वस्पोलया हे सहयोगी जुया वना च्वनागु ई खः । ध्यान शिविर सम्बन्धी निहंथया ज्या-ऊवः पवचालेवं दुगु ई सिक्ति मळ्वःसे इलं ब्युक्व ब्युक्व थुगु सफूया भाय् हिले ज्या छुना यंका । न्हापां न्हापां ला ध्व सफूया भाय् हिले ज्या अति हे दुरुह ताया वःगु जुया म्हालं घका तकं धायेमाःथें च्वना वःगु खः; अथे नं अबले वस्पोल सयादोयागु प्रदत्त हौसला, उत्साह व सत्प्रेरणां याना थुगु ज्या बुलुहुँ बुलुहुँ न्ह्याका पूर्वका यंके फत । गुक्रिया सुफल व सुपरिणाम यौं व्वमि श्रद्धालुपिनि न्होने ब्वये दया च्वन ।

थुगु सफुति गुलि नं ग्रन्थ उद्धरणत दु; व फुकं बर्मेली छट्ट संगायन आरूढ संस्करणयागु पालि, अट्टकथा व टीकादिया उद्धृत पौल्याः कथं जुया च्वंगु दु । अले छुं भति कथं थुगु हे सफूया पौल्याःत प्रयोग याये माःमाःथासय् प्रयोग जुया च्वंगु नं दु । जिंके

देवनागरी मुद्रित नालन्दा पालि संस्करणत मदुगु व नालन्दा संस्करणय् पालि त्रिपिटक बाहेक पूर्ण रूपं अट्टकथा व टोका संस्करणत उपलब्ध आःतक मज्जनिनिगु तथा थःगु अध्ययन क्षेत्र नं बर्मेली लिपि कथंयागु अप्पः जूगु जुया ब्वमिपिन्त थुकि छुं छुं अगुविधायी अनुभव जूवने फयेफु । उकिया लागी जिगु बाध्यतायात नुगलय् थना क्षम्य जुइ धयागु आशा दु । शुद्धाशुद्ध प्रति नं फयां फक्क मद्दनेमाः धका विशेष होश तयेगु कुतः जूगु खः; तर अथे जुइक जुइकं नं गनं गनं सचे याये माःगु स्थिति मुक्त जुइ मफूगु नं दया च्वंगु दु । सूत्रया नांत गनं पालि कथं हे च्वना गनं संस्कृति-करण जूवना च्वंगु नं ब्वमि विद्वज्जनपिसं खंका काये फु । थुकी भाय् ह्यू म्हसिया पाखेंयागु प्रमादवश जूगु त्रुटि व गनं गनं बाध्यता धका हे भाःपी माली ताः ।

इलय् ब्यलय् धर्म खँ न्येनेगु मंगल विषयय् भगवान् बुद्धं अनुज्ञा बिया बिज्याना तःगु दि कथं लय् च्याकोया बारे थुगु निश्रय सफुति “पंचमी, अष्टमी, चतुर्दशी, पुन्ही कृष्णपक्ष व शुक्लपक्ष धका सामान्य कथं जक वयना तःगु दु । दि मगाःगुथें च्वना च्वंगु दु । उकी गबलें गनं गुगुं थासय् प्रतिपदा व गबलें गनं गुगुं थासय् एकादशीयात पुण्य पर्व तिथि कथं माने यायेगु चलन दु । अथे प्रदेश व समाजया मान्यता कथं छि छि कथं काये मालीबले निश्चित रूपं उल्लेख याये मछियें च्वंगु जुया थन स्पष्टं व्यक्त याना मतःगु जुइमाःथें च्वं । घात्थें ला दि उलि महत्त्वपूर्णं मखु । गुगु खँ थुगु हे सफुति स्पष्टं उल्लेख दु । अनुकूल अवस्था चू लाइगु हे धर्मश्रवणया मंगल विषय जुल; अले उकिया पाखें पिज्वइगु बांलाःगु लिच्चः ।

शंकास्पद जुइ फूगु जुया अप्रासंगिकथें च्वंसा स्पष्टताया लागी थन उल्लेख याना च्वना । “साधुवाद” थुकी संकेत ब्यूगु ब्वमिपिनिगु निरति लाभदायक जू वंगु जुया अति हे बांलात ।

थुगु सफू पिथनेत भति भति आर्थिक सहयोगं गाःगु मखु ।
 श्रद्धां पिज्वयेके माःगु आर्थिक संकलनया तःघंगु भार दु । थुगु
 ज्याय् म्याः भति हे निराश मतायेकुसे अथक परिश्रम याना
 श्रद्धालुपिनिगु नुगः नायेका श्रद्धा ब्वलंका बीगुली अतुलनीय सहयोग
 ब्यूम्ह केहे अतगारिका उत्पलवर्णायागु अमूल्य योगदान अति हे
 सराहनीय जुया च्वंगु दु; अथे हे सद्धमं ह्यःपि श्रद्धालुपि नं ।
 स्वदेशी विदेशी सकल बुद्ध-शासन उन्नति वृद्धिकामी श्रद्धालुपिनिगु
 हि चःतिया बि थुकी दुध्याना च्वंगु दु । व श्रद्धावन्त दातापिनिगु
 धल-पति क्यना च्वंगु दु ।

अले थुगु सफूया महत्व व उपादेयता वृद्धि यायेगु ज्याय्
 ग्यमु दुगु च्वसु भूमिकाया थःगु हे थाय् दु । थुगु क्षेत्रय सहोदर
 आयुष्मान सुदर्शन महास्थविरं थःगु व्यस्त व अस्वस्थ अवस्थायात हे
 च्यूता मकाःसे जःगु तीक्ष्णगु च्वसुं सारगभित “साधुवाद” भूमिकाया
 रूपय् तपं तथा थुगु सफूया आकर्षण वृद्धि यावा बिज्याःगुली
 वस्पोल प्रति अतिकं आभारी जुया च्वनागु दु ।

लिसें प्रेस सम्बन्धी प्रुफ् ब्यूवनेगु कावनेगुथें जाःगु उर्सिमुसि
 धायेकीगु म्हाइपुगु ज्या-ख्ये म्याः भति हे थाकू पहः मक्यंसे
 धुवांधु इरुथिरु जुया ग्वाहाली यायेगु व प्रुफ् समेतं ब्वना सहयोग
 बीगुली श्रम व ई ब्यूपि सब्रह्मचारी व शिष्यगणपि विशेषतः भिक्षु
 बोधिज्ञान, श्रामणेर वजिरबुद्धि व निगोधपि अले भिचा प्रकाश
 वज्राचार्यपि धात्थें प्रशंसा व सुभाय्या पात्र जुया च्वंगु दु । अथे हे
 “नेपाल प्रेस” या नायःपि, अभिन्न अंग श्री मित्रमानजु सह सकल
 सम्बन्धित प्रेस परिवारपिनिगु बहुमूल्य सहयोग अतिकं अतिकं हे
 उपकारक सिद्ध जुया च्वंगु दु । उकिं सकल सकलसितं दुनुगलं
 निसेंया सुभाय् व साधुवाद दु ।

वस्तुतः थुगु “न्हूगु परित्राण निश्रय” सकल नेपाःमि बुद्ध-
 शासनानुयायी धर्मगुरुक विशुद्ध धर्मप्रेमीपिनि निति छगु अनर्घ

[स]

लिसा

ग्रन्थरत्न खः । थुगु ग्रन्थरत्नया सही मूल्यांकन याना यथार्थ महत्त्व
थुइका थुकिया पाखें थःगु विपन्न जीवनयात सम्पन्न यायेगु शिक्षा
लाभ याये फत घाःसा भाय् ह्यूम्हसिया कुतः सार्थक जुया नुगः
सिञ्चुसे व यच्चुसे च्वके दइ ताया ।

थुगु परित्राण आरक्षा द्वारा दुःख प्राप्तपि निःदुःखी, भय
प्राप्तपि निर्भयो, शोक प्राप्तपि निःशोकी जुयेमाल ! सकलसितं
सर्वमंगलं परिपूर्णं जुयेमाल !

विश्व शान्ति विहार — भाय् ह्यूम्ह
मीन भवन, न्हू बानेश्वर, ये

२०५०-७-१६

न्हूगु परित्राण निश्रय

निदान

परित्राण त्रिलोकया धात्थेंम्ह नाथ जुया विज्याकम्ह सम्यक्सम्बुद्ध तथागतं सर्वज्ञता ज्ञान अधीनस्थ व हस्तगत याना प्राप्त याये धुंसें निसें परिनिर्वाण जुया विज्याये त्ययेका तकं ४५-दँ तक ब्रह्मा, देव, मनुष्य त्रिलोकया सत्त्वपिन्त अमृत धर्म रस पान याका विज्यात । उकथं ४५-दँ तक अटूट रूपं कना विज्याःगु धर्मोपदेश धर्मस्कन्ध हिसाबं ८४-प्यद्वलं मयाक हे आपालं दया च्वन । उकथं धर्मस्कन्ध हिसाबं आपालं आपालं दया च्वंसा नं उगु धर्म-उपदेशया लक्ष्य **विमुक्ति** (=क्लेशं विमुक्त जुइगु) छगू मात्र जुया च्वंच्वन ।

उकथं क्लेशं विमुक्त जुइगु लक्ष्य तथा कना विज्याना तःगु धर्मय् उगु विमुक्ति प्राप्तिया निरिति प्रयत्न व उद्योग याना च्वंपि भिक्षु, श्रमण गृहस्थपिनि भय उपद्रव अन्तराय तापाका मदयेका सुखानन्द बीया लागी आरक्षायया रूप्य कना विज्याना तःगु उपदेशत नं दुथ्याना च्वंगु दु । इपि उपदेशतय्त हे पालि भाषं **“परित्त”** खीगु भाषं **“परित्राण”** धाइगु खः ।

सम्यक्सम्बुद्ध तथागतं स्वयं थःथःमं उच्चारण याना कना विज्याःगु परित्राणत न्यागू निकाय स्वंगू पिटक पाली उखें थुखें चिल्लाय् दना थी थी दया च्वंगुली दूरदर्शी जुया विज्याकपि न्हापा न्हापायापि शासन रक्षक महास्थविरपिसं इपि परित्राणतय्त पुचः चिना अलग्गु छगू ग्रन्थया रूप बिया व्यवस्था याना थका विज्यात । उकथं पुलां पुलापि महास्थविरपिसं संकलन याना पुचः

चिना व्यवस्था याना तथा थका बिज्याःगु परित्राण ग्रन्थत हे थौं कन्हे बर्मा देशय् “महापरित्राण” (पयइजी) धयागु नामं प्रख्यात जुया च्वन ।

व्यवस्थापन विधि उचरीक्त महापरित्राणयात्त संकलन याना व्यवस्था याना बिज्याःगुली पौराणिक महास्थविरपिसं मिलिन्द-प्रश्न पाली, आयुष्मान महाबुद्धघोष महास्थविरयागु आपालं अर्थकथाय् लुया वःगु उपदेश वचनयात बःकया व्यवस्था याना थका बिज्याःगु खने दु । उगु खँयात विस्तृत याये त्यना- मिलिन्द-प्रश्न पालि, भिण्डक-प्रश्न काण्ड, मृत्युपास मुक्ति प्रश्न (पौल्याः १५२) लय् तथागतं निर्देशित याना कना बिज्याःगु परित्राण क्यना तःगुली रतन मुत्त, भैत्त मुत्त, खन्ध परित्त, मोर परित्त, धजग्ग परित्त, आटानाटिय परित्त, अंगुलिमाल परित्त-त खने दु । अथे हे आयुष्मान महाबुद्धघोष स्थविरं जाति क्षेत्र, आणा क्षेत्र, विसय क्षेत्र धयागु स्वंगू क्षेत्र मध्यय् आणा क्षेत्रयात्त व्याख्या याना बिज्याःगुली छगू लाख कोटि चक्रवाल प्रमाण दुगु उगु आणा क्षेत्रय् प्रभाव फइसे जुइ फूगु परित्राण उल्लेख याना क्यनेगु चलन दखा च्वन । उक्तयं उल्लेख याना क्यना तःगुली प्राथमिक कण्ड अट्टकथा (प. १२६), त्रिसुद्धिमग्ग अट्टकथा (दु. ४४) लय् रत्तन मुत्त, भैत्त, धजग्ग, आटानाटिय, मोर परित्त-सयूत्त उल्लेख याना क्यना हीमत्तिकाम प्राथिकवग्गे अट्टकथा (६१) उपरियण्णात्त अट्टकथा (ज. दु. ४-७६); अंगुत्तर अट्टकथा (अं. दु. १-३६६), सम्मोह-विनोदनी अट्टकथा (अभि. दु. २-४११) य् ला आटानाटिय, मोर, धजग्ग, रतन परित्त-यात्त जक् क्यना आदि शब्द समेतं दुध्याका कना तःगु खने दु । अंगुत्तर अट्टकथा (अं. दु. २-२१०) च महानिदेस अट्टकथा (३३६) य् धाःसा आटानाटिय परित्त, इतिगिणि, धजग्ग, बोण्णसङ्ग, खन्ध, मोर, भैत्त च रतन परित्त-यात्त उल्लेख याना क्यना तःगु दु । कना क्ये धुं गुयात्त पुचः चिन धाःसा मिलिन्द-प्रश्न पालि च आपालं आपालं अर्थकथाय् परित्त रूपय् उल्लेख याये बहःगु सूत्रत रतन मुत्त, भैत्त, खन्ध, मोर, धजग्ग, आटानाटिय, अंगुलिमाल,

बोक्कङ्ग व इसिगिलि सुत्त—त जुया च्वंगु खँ खने दु । महापरित्राण-
थात व्यवस्था याना बिज्याःपि पोरानिक महास्थविरपिसं उपरोक्त
सूत्रय् इसिगिलि सूत्रं अलगगु मेमेगु सूत्रत फुकयात हे कया मङ्गल
सुत्त, बट्ट सुत्त व पुब्बण्ह सुत्त—तयत् समेतं दुध्याका व्यवस्था याना
तःगु खने दु ।

उकथं व्यवस्था याःबले ब्वने मास्ति वःगु उगु उंगु परित्राण
धाववया पूर्वकृत्यया रूपय् “समन्ता” निसं ‘आरक्खं गण्हन्तु’ तं
यागु खँपुयासं व उगु उगु सूत्रया प्रारम्भय् सम्बन्धित प्रशंसा गाथा-
तयत् दुध्याका व्यवस्था याना थका बिज्यात । अले हानं आटांनाटिय
मूल सूत्र प्रभाव आणा तीब्रगु सूत्र जुया राक्षस आदि दुबिना दुःख
बीबले जक ब्वने योग्यगु सूत्र जुया न्हिथं ब्वनेगु लिसे अनुकूल जुइ
कथं उगु सूत्रं गुलिं गुलिं गाथातयत् जक कया बुद्ध—गुणयात समावेश
याना; मूल बोक्कङ्ग सूत्र गंध मुक्कं जुया ब्वने अःपुइकेया निरिति
गाथा रचना याना व पुब्बण्ह सूत्रयात नं अंगुत्तरं निकायं बुद्ध—वचन
गाथातयत् समावेश जुइका योग्यतानुकूल गाभे याना दुध्याका
व्यवस्था याना बिज्यात । अथे जुया परित्राणय् दुध्याःगु इपिं स्वपु
सूत्रय् वया च्वंगु खँत मध्यय् गुलिं गुलिं जक धात्थेंगु बुद्ध—वचन
जुया गुलिं गुलिं बुद्ध—वचन लिसे त्वइ कथं व्यवस्था याना तःगु
महास्थविरपिसं दुध्याका वंगु खँपुत जुया च्वंगु जुल । अर्थकथाय्
कयना तःगु जूसां इसिगिलि सूत्रयात ला परित्राणय् दुध्याका
विमज्याः । उंगु सूत्र देव ब्रह्मापिनिगु नां उल्लेख याना कयना तःगु
महात्तमय सूत्रथें प्रत्येक बुद्धपिनिगु नां उल्लेख याना उद्धोषण याना
तःगु सूत्र जुया न्हिथं ब्वनेगु लागी आवश्यक मज्जुगु जूया निरिति लयका
थका बिज्याना तःगु ख्वाः वः ।

महापरित्राण व चूलपरित्राण

“महापरित्राण” धायेबले चूलपरित्राण नं दये माली धयागु
अभिप्राय खने दया च्वन । अथे दुगुलि नं जुजु न्चौडो कयाया इसम्

महापरित्राण व चूलपरित्राण धका छुटे याना अंकीत याना तःगु स्वये दया च्वन । उगु परिधिलय्, प्रशंसा गाथाय् “परित्तं तं भणाम हे” दुगु रतन परित्त, मेत्त, खन्ध, मोर, वट्ट, धज्जग, आटानाटिय, ग्रंगुलिमाल परित्राणयात महापरित्राण धका सीमाना तथा “मङ्गलं तं भणाम हे, बोज्जङ्गं तं भणाम हे” धका जक दया ‘परित्तं’ मदुगु मंगल सुत्त व बोज्जङ्ग सुत्तयात चूलपरित्राण धका अंकीत याना तल । (हंसावती प्रेसय् छापे याना तःगु सलें सयादो नं च्वया तथा बिज्याःगु परित्राण निश्रय-पौल्याः २५२-स स्वये माल ।)

परित्राण पाठ परम्परा

बुद्धकालीन युग परित्राण पाठ श्रवण सम्बन्धय् थौं कन्हे विभिन्न कथं धारणा दयेका धाये ल्हायेगु याना च्वंगु खने दु । गुलिसिन् परित्राणयात तथागतं अनुमति बिया बिज्याना तःगु पालि साधक प्रमाण मदु धका तक्रं धायेगु ल्हायेगु व च्वयेगु याना च्वंगु दु । तर पालियात ज्ञानं भ्यावे जुक्व अध्ययन मनन याना स्वयेगु अवस्थाय् स्वयं तथागतं हे परित्राणयात अनुमति बिया थका बिज्याःगु साधक प्रमाणत खने दु । दीघनिकाय पाथिकवग्ग आटानाटिय सुत्त पाली तथागतं भिक्षुपिन्त निम्न कथं आटानाटिय आरक्षायात सयेका सीका अध्ययन याना धारण याना तये निति प्रेरणा बिया बिज्याना तःगु खने दु ।

“भिक्षुपि, आटानाटिय धयागु आरक्षायात सयेका सीका का; भिक्षुपि, आटानाटिय धयागु आरक्षायात बारबार अध्ययन व अभ्यास या; भिक्षुपि, आटानाटिय धयागु आरक्षायात धारण या; भिक्षुपि; आटानाटिय धयागु आरक्षा अर्थ व हित सम्बन्धित खः; आटानाटिय धयागु आरक्षा भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिकापिनि रक्षक संरक्षक जुइया निति सुखपूर्वक च्वनेया निति जुया च्वन ।” (पाथिकवग्ग पालि, पौल्याः १९४) । बर्मी अनुवाद कथं ।

अले हानं विनय पिटक पाचित्तिय पालि भिक्खुनी विभंग तिरच्छान कथा सिक्खापद निगूया अनापत्ति वार (४०२-३) यं नं “अनापत्तिं गुत्तथाय परित्तं परियापुणाति । अनापत्तिं गुत्तथाय परित्तं वाचेति” धका भय उपद्रवं सुरक्षित जुइया निंति परित्राण-यात सयेका काइम्ह स्यना वीम्ह भिक्षुणीयात आपत्ति (दोषं) मुक्त जुइगु अवसर बिया बिज्याना तःगु प्रज्ञप्ति खने दु । थुगु शिक्षापदय अनुमति बिया तःगु परित्राण धयागु “परित्तन्ति यक्खपरित्त नाग-मण्डलादिभेदं सब्बम्पि वट्टति” धयागु अट्टकथा (वि. ट्ट. ३-२१५) अनुसार भूत प्रेतयात त्याके फूगु मन्त्र; सर्पयात त्याके फूगु मन्त्र आदित खः । बुद्धोपदेश मखुगु थुजागु मन्त्रयात तं सयेके सीकेगु स्यने कने यायेगु अनुमति बिया बिज्याःगु दु धाःसा बुद्धोपदेश जुया च्वंगु परित्राणयात ला विशेष छुं धायेथाय मद्दु, अनुमति दया च्वने धुंकूगु हे जुल । अले हानं भिक्षुणीपिन्त अनुमति दु धासैलि भिक्षुपि लिसं उपासक उपासिकापिन्त नं अनुमति बी धुंकूगु हे जुया च्वन ।

खन्ध सूत्रया कथावस्तु दुगु विनय चूलवग्ग पालि (२४५) व अंगुत्तर पालि (प. ३८४) लयं नं तथागतं भिक्षुपिन्त प्यता प्रकारयापिं नागराजपिन्त मैत्री प्रसारण यायेया निंति अनुमति बिया बिज्याना खन्ध सूत्रयात हे मैत्री प्रसारण विधिया रूपय कना बिज्याना तःगु खने दु ।

“भिक्षुपिं, थःत सुरक्षित जुइकेया निंति; थःत रक्षा जुइकेया निंति, थःगु आरक्षा (परित्राण) यात दयेकेया निंति थुपि प्यथी नागराजपिन्त मैत्री चित्तं प्रसारण यायेगु अनुमति बिया च्वना ।” (चूलवग्ग पालि, पौल्याः २४३; अंगुत्तर पालि, प. ३६८ ।) बर्मी अनुदित अनुवाद कथं ।

अर्थकथायं नं उगु साधक प्रमाणत खने दया च्वंगु हे जुल । जन्म जुया न्हेन्हु जक म्वाये दुम्ह आयुवड्ढन कुमार तथागतयागु निर्देशन अनुसार न्हेन्हु न्हेचाः तक भिक्षुपिसं दिपाः मदयेक परित्राण पाठ याना ब्यूगुलिं व स्वयं तथागतं चच्छि यं कं आरक्षा दयेका ब्यूगुलिं मरण भयं मुक्त जुया १२०-दँ तक म्वाना वने दुगु पहः

धम्मपद अट्टकथा (प. ४२३-४) यं खने दु । धुंकि अतिरिक्त मेमेगु साधक प्रमाणतयत् ला अर्थकथा व्याख्यामुकूल रचना याना तःगु धुंनु न्हनु निश्चय उगु उगु सूत्रयागु अर्थोत्पत्ति निदानम् स्वये भास । बुकथं परित्राणयात् स्वयं तथागतं अनुमति विया विज्यानात् त्वये धुं कूगु व तथागतया जीवमान इलय् हे परित्राण पाठ यायेगु चक्ष्म प्रकट रूपम् दया च्चने धुं कूगुयात् कना वये धुंनु पालि अर्थकथा अनुसार आस्था तथा सीका तये बहः जू ।

निषायानु युग (भारत, श्रीलङ्का) तथागत परिनिर्वाण जुवा विज्याये धुंका तिया मं परित्राण अत्यावश्यकम् धार्मिक क्रिया कसोप छ्गु जुया वस ।
 दु. सं. ५००-दँति इलय् प्रादुर्भाव जुया वःन्ह जुजु मिलिन्द परित्राण सम्बन्धी प्रश्न आयुष्मान नागसेनयात् म्हाब्बया आयुष्मान नागसेनं मं जुजु मिलिन्द यः तायेक सन्तोष जुइक विभिन्न उपमा द्वारा शिसः विया तथा तःगु मिलिन्द-वञ्हा पालि (पीठ्याः १५२-१५५) लय् क्यना तःगु जुया उगु युगम् नं परित्राण पाठ यायेगु चलन दया च्चनु सीके फु ।

निदानया प्रारम्भम् क्यना वयागु अट्टकथायानु धायु कथं अर्थकथाचार्ये आयुष्मान महाबुद्धघोष स्थविर प्रादुर्भाव जूनु ई बु. सं. ६००-दँ पुला १०००-दँ तिया इलय् नं परित्राण पाठ यायेगुयात् धर्मविलम्बीपिसं धारण व पालन याना वःगु खँ सीके दु । पाराजिक कण्ड अट्टकथा (दु. ६७) यं नं मनुत्तयं निति परित्राण पाठ याना वीगु सम्बन्धम् भिक्षुपिसं पालन याये माःगु खँ क्यना तःगु जुया व नं उगु इलय् मनुत्तयसं धःधःपिन्निनु आवश्यक्कगु ज्या-खँत लुया वइबले भिक्षुपिन्त निमन्त्रण याना परित्राण वर्ण श्रवण यायेगु चलन दुनुयाः साधक प्रमाण छ्गु जुया हे च्चच्चन । उगु ग्रन्थम् हे परित्राण जस, परित्राण सूत्र काःवानु विषययात् सनेत्तं छ्गुवाकं क्यना तःगु जुया परित्राण जस, परित्राण सूत्र काःवत्त वक उपसत्त रोके याये निति आस्था पूर्वकं प्रयोग याइनु नं उगु अवस्थाय् यानि वसे जुवा च्चने धुं कूगु धार्मिक क्रिया कसोप

छगू जुया च्वंगु खँ सीके फु । अनं हानं मज्झिमपण्णास अट्टकथा (पौल्याः ३०५) ली नं भिक्षुपि व गृहस्थीपिनिगु धार्मिक आचरण विधि विशेषता दया च्वंगु क्यना तःगुली “गहट्टो रतनसुत्तमङ्गलसुत्त-
मज्झिम्प पौत्थके लिखित्वा ठपेति; पम्बजिता मिच्चं सज्जायन्ति =
गृहस्थी दायकपिसं रतन सुत्त, मङ्गल सुत्त मात्रयात जक नं (न्वये वयेका मतःसे) सफुती जक च्वया तइगु जुया च्वन । भिक्षुपिसं खा उकीयात सदां स्वाध्याय याना च्वनीगु जुया च्वन” धका क्यना तःगु खँके फु ।

बु. सं. ६१२-दँय् लंका द्वीपय् राज्यारोहण याःम्ह द्वितीय उपतिस्स जुजुया पालय्, बुद्धकालीन अवस्थाय् वैशाली देशय् जूगुथें जाःगु दुर्भिक्ष भय, रोग भयत जूबले भिक्षुपिसं स्वंगू याम यंकं रतन सुत्त परित्राण पाठ याना ब्यूगुलि इपि भय उपद्रवत तना वने नं । (चूलवंस ३७-गू परिच्छेद; ११६-१६८ गाथात ।)

बर्मा देशय् नं पगान् युक्त्या हार हारय् परित्राण पाठ यायेगु दुगु खँ शिलालेखयागु साधक प्रमाण द्वारा सीके दु । जुजु च्यान् सितां दरवार दयेकूबले अशियङ्क अरहं प्रमुख भिक्षुपि ४१०८-म्हसित मङ्गल परित्राण पाठ याके बिल । (जुजु च्यान् सितायागु दरवारया म्वन् शिलालेख बर्मेली भाषान्तरण पौल्याः ४७-४८ ।)

बर्मेली सम्बत् ५५२-दँय् नं तिङ्गतू धयाम्ह महामन्त्रीं “गू फया” स्थापना याःबले संघपिन्त आमन्त्रण याना परित्राण पाठ याके ब्यूगु खँ ताउँगूनी फया शिलालेखय् खने दु ।

मूचं- (शिलालेखया भाय् पुलां तालं च्वया तःगु जुया थन उल्लेख याये मँछि ।)

अथे हे बर्मेली सम्बत् ६२३-दँय् नं आशित्लात् राजकुमारि गू फया स्थापना याःबले संघपिन्त आमन्त्रण याना परित्राण पाठ याके ब्यूगु खँ शिलालेख (संख्या ३०३; किपा २००-पगाम् शिलालेख संकलन पौल्याः ६०) साधक प्रमाण खने दु ।

अँय्वा, कुनभाउँ युग पगान् युगय् जुजु च्यान् सित्तां दरवार
 दयेकूबले संघपिन्त परित्राण पाठ याके
 ब्यूगुयें अँय्वा युग, कुनभाउँ युगया जुजुपिसं नं बेला बखतय् इलय्
 बिलय् परित्राण याके बीगु, श्रवण यायेगु याका राजकीय सभा
 मण्डलय् समेतं परित्राण पाठ याकेगु व श्रवण यायेगु याना वःगु
 स्वये खने दु ।

जुजु ताल्वन् नं राजपुत्रं शिय तयउ प्रति आकांक्षा परिपूर्ण
 याये धुंका लेथात्च्याउँ सयादो सांच्याउँ सयादो सहितं आपालं
 सयादोपिस्त राजप्रासाद्रय् निमन्त्रण याना भोजने दान प्रदान याये
 धुंका परित्राण धर्मं नं श्रवण याना बिज्यात । दाजुया काय्
 राजकुमार तखिङ्गपुयात किजा मिङ्गयेच्योस्वाया म्हाय् खिङ्गमा
 ल्हासांफ्यू लिसे इहिपा याना ब्यूबले नं लेथात्च्याउँ सयादोयात
 संघपि लिसें तुं निमन्त्रण याना परित्राण श्रवण यात । (सासना-
 लङ्कार सादाम्, पौल्याः १७०-१ ।)

युवराजपिनि राजगृहारोहण मङ्गल सभा न्यायेकीबले
 युवराज परित्राण श्रवण यायेगु हलय् थ्यंक बिज्याये धुन कि
 परित्राण श्रवण याये सिधयेका परित्राण जलघः परित्राण स्वांत
 पिने पित थंका राजपुत्र राजपौत्र मन्त्री भाइ भारदारपिन्त इना
 बिया तिनि छेँ छेँ लिहाँ वनेमाः । (लोकब्यूहा अइँय्वन् सादाम्,
 पौल्याः १७ ।)

जुजुपिनि (राजसिहासनया गजू उद्घाटन) कार्यक्रमय् नं
 शहरं पिने खन्धावार (तम्बू) दयेके माःगु जुया उगु खन्धावारय्
 परित्राण-श्रवणार्थं धर्मशाला नं दयेके माःगु खँ; न्हूदँया संक्रान्तिबले
 (जुजुपिसं) लः तुया लः ह्वलेगु कार्यक्रमय् परित्राण पुष्प-जल
 अर्पण याइपि ब्राह्मणपिसं (निर्धारण व तोके याना तःगु दि पूर्वकं)
 उपोसथ व्रत धारण याये माःगु खँ; संक्रान्ति आह्वान याये धुनिबले
 नं वस्त्र फेरे यायेगु बैठकय् वस्त्र फेरे याये धुंका परित्राण-श्रवण
 मण्डपय् परित्राण न्यनीगु खँ; नगर कब्जाया लागी पिहाँ वनीगु
 कार्यक्रमय् नं "पिहाँ वनी खुनुयागु दिनय् सुथसिया ३-बी ४-बीति

अतिकं प्रचलन जुया सदां सुरक्षा याये माःगु सार अंशः [६]

पुइका राजप्रासाद भूमि, संस्थागारया इर्दा गिर्दा; चतुर्द्वार पूर्व अड्डा; पश्चिम अड्डा, नगर-शीर्ष भाग अष्ट दिगय् छगू छगुली च्याम्ह च्याम्ह संघर्षित भोजन दान प्रदान याना परित्राण जल ग्रहण याये धुंका परित्राण जल छचाख्यरं नगरया दुने पिने ब्राह्मणतय्त ह्वयेके वीगु खँ उगु लोकब्यूहा अइँय्वन् सादाम्-लय् हे क्यना तःगु खने दु । (उगु ग्रन्थया पौल्याः ६८-६९-८३-१५०-स स्वये माल ।)

मण्डले यडनापउँ पञ्चम संगायन कर्ता धर्मराजं मूर्धाभिषेक ग्रहण याःगु विधि अनुसार च्वया तःगु महासुतकारी मघदेव न्हूगु पद्य; आखः पाद ऊवः ५७-ली नं “महाप्रासादय् थहाँ वने धुंका; परम सत्पुरुष सच्छि व च्याम्हसिनं विजय मैत्री चित्त बिलि बिलि जायेका; परित्राण गाथा पाठ याकाव” धका क्यना तःगु जुया परित्राण पाठ याना श्रवण यायेगु कार्य राज महाराजपिनि अभिषेक ग्रहण याइगु अवस्थाय् तकं स्थान विया तःगु धार्मिक कार्य छगू जुया च्वंगु खंका काये फु ।

अनं हानं न्हूगु नगर न्हूगु राजप्रासाद निर्माण याइगु अवस्थाय् नं उपदेश न्यनेगु, परित्राण पाठ श्रवण यायेगु धार्मिक कृत्ययात सम्पन्न याये निंति जेतवन गर्भ, परित्राण श्रवण-गर्भ (परित्राण अर्पण गर्भ, परित्राण श्रवण अर्पण गर्भ; धका अलग्ग अलग्ग कोथात दयेकेगु याना वःगु जुया परित्राण श्रवण यायेगुयात न्हापा न्हापायापि धार्मिक धर्मराजपिसं गुलि तक महत्व विया गौरव तथा वःगु दु धयागु सीकेगु आवश्यक जू ।) स्वेभउँ निदान् पौल्याः २८-९ । मघदेव-पाद संख्या ४३ । स्वेकाइँताःयागु “मण्डले” सफू पौल्याः ८०-८५ स्वये माल ।

अतिकं प्रचलन जुया सदां सुरक्षा याये माःगु सार अंशः

राज महाराजपिसं स्वयं महत्व विया वःगु धार्मिक कृत्य जुया देशवासी जनतापिसं नं परित्राण पाठ यायेगु श्रवण यायेगु कृत्ययात उल्लास उमंग पूर्वक छद्यला वया च्वंगु जुल । सम्पूर्ण

राष्ट्रियं बुगु विभिन्न मत्तरय् त्वाः त्वाः कथं परित्राण समासद् कथं
 धाना परित्राण सः भौदिक पाठ धाना वया च्वंगु नं स्पष्टगु सावक
 नंमूना है जुया च्वनं । सुमंगल, दुर्मंगल आदि तःथ चीधेगु
 ज्यै-खैतं दइबले नं संघफिन्त आमन्त्रण धाना परित्राण श्रवण धये
 दःसा तिनि मनं लुधं कुधं जुइगु जुया परित्राण पाठ धयेगु श्रवण
 यायेगु बुद्ध धर्मविलम्बी बर्मली जातिपिनि निंति तिस्स्कार धये
 मज्झिमु आवेगिक धार्मिक त्रिधा कलाधवा स्वयं स्वयं कना च्वंगु
 अति स्पष्ट जुया च्वने धुकुगु दु । अथे जुया हे स परित्राण
 (वा-महापरित्राण) कर्मा देशय् अप्पलं अप्पलं त्रिधा च्वंगु जुया
 बुद्धे धर्मनियामीपिन्त पालि भाय् लिखे सत्तिका धीधु कथं तसू जुया
 धीधु छुं प्रत्यया स्वयं स्थिरं जुया च्वंगु दु ।

सुकथं परित्राणं धर्मनियामी सकलसिगु भय उपद्रव हटे
 याना सुखानन्दयात नं बहन याना वया च्वच्वन । धर्मनियामीपिन्त
 जुगः सिच्चुसे च्वका बी नं फु । थःत थःमं आस्थी व विश्वास धयेके
 बिया विभिन्न क्षेत्रय् हे निभिक नं जुइका ह्यु । थुलि तं उपकार
 याना च्वंगु अमूल्यगु धार्मिक अंश, सम्यताया अंश छगूयात सु जेक
 कुलपुत्र, कुलपुत्रीपिसं परित्याग याये बहः जुइ लय् !

परित्राण सुलाभवापी बुइकेगु विधि परित्राणं विभिन्न च्वंगु कथं
 अन्तराययानं रयत याना
 सेके धाये फु धःसा नं परित्राण पाठ धायेगु अवश्यय विधि कथं कथं
 धीःसां लाभ दइ मखु । वासः ध्यागु रोग निवारण धाये निंति
 व्यवस्था याना तःगु चीजवस्तु जुया सम्बन्धित रोगमस कथं कथा
 बी फूगु अवश्यं खःसा नं निर्देशन अनुसार स्वीकार मयाःसे ग्रहण
 योतं धाःसां वासःयागु प्रतिफल अनुभव धाये दइ मखु । अथे हेयें
 परित्राण पाठ याःपि श्रवण याःपिनि शत्रु भय उपद्रव हटे याना रक्षा
 धये निंति कना बिज्याना तःगु धर्मत उपदेशत जूसी नं पाठ यायेबले
 श्रवण धायेबले सम्बन्धित निर्देशनयात स्वीकार याना भयकल धाशा
 (डोक) अभिसहित प्रतिफल लाभ बुइ फइ मखु ।

अतिकं प्रचलन जुया सदां सुरक्षा याये माःगु सार अंशः [११]

ऊगु निर्देशनल परित्राण पाठ याइपिसं पूर्ण जुइके माःगु स्वंगू अंश व परित्राण श्रवण याइपिसं पूर्ण याये माःगु स्वंगू अंगत हे जुया च्वन । उगु अंगतयत् थुगु न्हंगु निश्चय रतन परित्त व्याख्या (बर्षी सफूया पौल्याः २०७-८) गुली स्वयं ग्रन्थकारकं कयना तःगु दुगु जुया थुगु निदानय् च्वया उल्लेख याये माःगु मन्त ।

थुकथं पाठ याइपिं, श्रवण याइपिके दयेके माःगु अंगतय्सं सम्पन्न जूसा तिनि परित्राणया प्रतिफल अनुभव याये दइगु जुया परित्राण पाठ याइपिं श्रवण याइपिसं दकसिबे न्हापां इपिं इपिं अंगतय्सं पूर्ण जुइ कथं ज्या यायेगु द्वारा निर्देशनयात बवववजीक पालन याना परित्राणया प्रतिफलयात पूपूर्वक अनुभव याये निति प्रयत्न याये बहः जू ।

परित्राण टीका परित्राणय् दुध्याना च्वंगु सूत्रत प्रायः याना उगु उगु पाली दुध्याना च्वंगु सूत्रत जुया च्वन । अथे जुया इपिं सूत्रतय्गु व्याख्या स्वये ब्वने मास्ति वल धाःसा सम्बन्धित अर्थकथाय् स्वये ब्वने माःगु हे जुया च्वन । उकिं नं पगान् युगु आदि न्हापा न्हापा परित्राण टीका पिमज्वःगु जुया च्वन ।

वर्मेली सम्बत् १६७-दँय् राज्यारोहण जूम्ह अनाउफेत् ल्वन् जुजुया पलय् शगाइँ पर्वतया तिलोकगुरु सयादो व गुणाधिचक्क सयादोय् शिष्य दपयिङ्क शहर ताउँलेत् कान्प्याः गां हे जन्मस्थान दुम्ह अशियङ्क तेजोदीपं भिक्षु चास (वर्ष) ५-दँ दुबले व. सं. १७१ दँय् परित्राण टीका रचना याना विज्यात । ग्रन्थयात नं “परित्त बण्णना” धका नां छुना विज्यात ।

१. पिसुचास व ग्रन्थ परिसमाप्ति परित्राण टीका निगमनय् वया च्वंगु खंत लिसे समान जुया च्वन । सासनालङ्कार व पिटक-इतिहासय् छुं भति भति धान्ना च्वंगु खमे दु ।

थुम्ह अशियङ्ग तेजोदीप यखाई नं न्यना हःगु न्ह्यसःयात
 ६६५-दँय् श्रामणेर तिनबले हे लिसः बिया अवा (अँय्वा) या
 ख्याति प्राप्त श्रामणेर धायेके दुम्ह जुया च्वन । लिपा तिलोकालङ्कार
 राज पद नं प्रदान याके दुम्ह जुल । ६४६-दँय् जन्म जुया
 बिज्याःम्ह उम्ह सयादो १००६-दँय् ६०-दँया उमेरय् परलोक
 जुया बिज्यात । सयादोयागु मृतक शरीरयात काउंम्हुदोःदायक
 जुजु सवारी जुया दाहसंस्कार याःगु जुल ।

परित्राण टीका धका थ्व छगू जक थौंकन्हे खने दु । तर
 मउंथ्वे सयादो नं रचना याना बिज्याःगु समन्तचक्खु दीपनी ग्रन्थ
 (प. सुधम्मवती प्रेस, पौल्याः २८५-६) ली थुगु टीकायागु खँ
 उद्धृत याना परित्राण न्हूगु टीका धका उद्धरण क्यना तःगु खने दु ।
 (उगु ग्रन्थया मेथाय् छथाय् (पौल्याः १५-आदिलय्) धाःसा थुगु
 टीकाय् वया च्वंगु खँयात हे परित्राण टीका धका सामान्य रूपं
 उद्धरण याना क्यना तःगु खने दु ।) थुकथं परित्राण न्हूगु टीका धका
 उद्धरण याना क्यना धया तःगु खँयात बःकाल धाःसा थुगु टीका खने
 दयेक वये न्ह्यवः मेगु परित्राण टीका छगू नं दये नं धका धारण
 यायेमाः । सासनालंकार व पिटक-इतिहासय् धाःसा अशियङ्ग
 तेजोदीपयागु टीकायात जक क्यना तःगु दु । थुगु टीकाया ग्रन्थारम्भ
 खँपुइ नं मेगु टीका दनी धयागु धापू खने मदु ।

परित्राण टीका निश्रय परित्राण टीकाय् निश्रय मदु धका
 पिटक-इतिहासय् क्यना तःगु दु । तर
 परित्राण टीका लिसे तु स्वाका १२६३ (ब. संः) दँय् रंगून
 कविन्दासिरी प्रेसं पिकाःगु परित्राण टीका निश्रय खने दुगु जुया
 परित्राण टीकाय् निश्रय दु धका भाःपी माल ।

उगु मुद्रित निश्रय सफुती निश्रयाचार्ययागु प्रणाम, निगमनत
 मदुसा नं रंगून अभ्युताः पुस्तकालय् दुगु थ्या सफू (संकेत नम्बर
 १८६६)-ली ला निगमनथे जाःगु गाथात दया च्वंगु खने दु । इपि

अतिकं प्रचलन जुया सदां सुरक्षा याये माःगु सार अंशः [१३]

गाथात अमुसार ग्रन्थ क्वचाःगु दँ क्वजीक सीके मदुसा नं व. सं. ११०० व १०६६ दँया दुने च्वया विज्याःगु जुल धका अनुमान याये फु । ग्रन्थकारकयागु नां नं “ग्रन्थकारो महाथेरो; पिटकनाथ नामको” धका क्यना तःगु दु ।

परित्राण निश्रय सफूत पिटक-इतिहासय् परित्राण निश्रययात क्यना तःगु मदु । उक्तं क्यना मतःगु उगु इतिहास संकलन याःवले परित्राण निश्रय मदुगु कारणं याना ला खइ मखु जुइमाः । उगु अवस्थाय् अःपुक लुइके मदुगु कारणं, दुथ्याके ल्वःमंगु कारणं वा आलपं हे ल्यंका थकूगु कारणं उगु इतिहासय् दुमथ्याःगु पहः दया च्वन ।

आः ला परित्राण निश्रयत आपालं आपालं खने दु । इपिं निम्न कथं जुया च्वन ।

१-ग्रन्थकारक सी मदुगु सफू थुगु निश्रय चिचीधिकपिं मस्त व मचा मचापिं श्रामणेरपिसं याउँक अःपुक न्वये वयेकेगु ब्वनेगु याये फयेकेया नितिं स्यना वीगु अर्थं मात्रयात जक च्वया तःगु निश्रय जुया च्वन । प्रणाम, निगमनत मदया गुगु दँय् सुनां च्वःगु खँ सीके मदुसा नं “दश भाग पुचः आदिलय् दुथ्याना च्वंगुयात वःकाल धाःसा गुलिखे पुलांगु खः धका भाःपीथाय् दया च्वन ।

२-सलिङ् सयादो सफू थुगु सफू मुक्कं निश्रय जक मखुसे विग्रह वचनार्थं व अभिप्राय स्पष्टीकरणत समेतं दुथ्याःगु सफू जुया च्वन । ग्रन्थकारक सलिङ् सयादो धका व पां ल्ह्वाः सयादो धका प्रख्यातम्ह सयादो ऊ. गुणवन्त महास्थविर जुया च्वन । उम्ह सयादो नं थुगु निश्रय कउँभाउँ न्यागूगु पुस्तायाम्ह जुजु भ्वोडोया पालय् व. सं. ११७४-दँय् सिद्ध जुइक सम्पन्न याना बिज्यात । उगु निश्रययात १६६० (इ. सं.) दँ रंगून हंसावती प्रेसं छापे याना पिथंगु जुया च्वन ।

(ध्रुवु निश्रयय प्रत्यकारक सयादोयामु नांयसत् पिटक-इतिहास (कथं
 ऊनः स्थः ३०८-८३५) ली शिवङ्, सीलाचार धकथ कथा हंसवती प्रेसं
 विषंङु उगु निश्रयया निदानम् सीलवन्तयेर शकथ कथा उ-गु खने दु । ध्रुवु
 सयादो नं धुगु परित्राण निश्रयं मेगु अभिधर्तं संस्रह दीपनी व उखियागु वि
 भादियात नं रचना याना विज्याःगु दु । ग्रन्थया निगमनय् धःगु नां कयत्
 तःगु गाथायात रूपक (पहेली) भावर्थे याना च्वया वंगु जुया उगु गाथा कथं
 सयादोयागु नां सील आदि अर्थं व्यक्त याइमु शब्दया लिजने तद्विह प्रत्यय
 स्वाका सिद्ध जुइगु पद जुया चंगु सीके दु । सील आदि धर्यंयात व्यक्त योइमु
 शब्द "गुणो पटव रासीमु...प...मप्पमने च सीलवन्ते; सुकमविमिह विज्या
 च" धयागु अभिधानप्यदीपिका धनुसार गुण शब्द हे जुय व्वन । उखी विज्या
 वन्तु धयागु तद्वित प्रत्यय स्वाकल धाःसा गुणवन्त जक जुइगु जुन । सीलाचार
 सीलवन्त जुइ फइ मखु । धनं हानं उम्ह सयादोयागु राजगुरु पदवी छापु
 "गुणवंसधज महाधम्मराज गुह" जुया सयादोयागु नां क. गुणवन्त हे जुया
 चंगु खं निःसन्वेह भाःवी माल । धःमुसुसार दीपनी पर्विह विज्या विज्या नं
 स्थी माल ।)

३-स्वतेः सयादो सफू धुगु निश्रययात कवित्तु वंगं अर्थ विम
 च्वया तल । परित्राण व्वनेमु विधि, धयस
 छन्द विभाजन यायेमु विधितयूत समेत दुथ्याका च्वया तःगु खने दु ।
 धुगु निश्रययात त्वन्तेः सयादो ऊ. नाग महास्थविरं १२७३-व. सं.
 लय् पूर्वक रचना याना विज्यात । रंगून प्यीजीः मण्डाई प्रेसं छापे
 यामा पिथंगु जुल । १३२३-दैं तक १२-को तक संस्करण जाना
 विही वये धुं कल ।

४-विमुद्धाराम सफू धुगु सफू नं सामान्य अर्थ कयायेव् कथं
 व्यक्तेगुया रूपय् च्वया तःगु सफू जुल ।
 च्यागः वासःयामु नाथा मखुमु नाथायागु मातं नं कयता तःगु
 खने दु । धुगु सफू सयादो महाविमुद्धाराम महास्थविरं मण्डाई पूर्व
 क्षेत्र महाविमुद्धाराम विहारय् विहार यामा विज्याया च्वयंवे च्वया

अतिकं प्रचलन जुया सदां सुरक्षा याये माःगु मार अंशः [१५]

बिज्याःगु खः धका धया तल । निश्रयया अन्तय् क्यना तःगु गाथाय् ला ब. सं. १२७१ (पथक्खये)–दँय् संशोधन याये माःगु खँ क्यना तःगु दु । थुगु निश्रययात रंगून प्यीजीः मण्डाई पिटक प्रेसं छापे याना पिथने नं । व. सं. १३२२–दँय् मण्डले बह्वःशी समाचार पत्र प्रेसय् नव बुद्ध पूजन ग्रन्थ, उप्पातसन्ति ग्रन्थत लिसे स्वाका निक्कोखुसी छापे याःगु जुल ।

५–म्यिङ्क छ्यां क्वः छाउँ सफू थुगु निश्रय नं पद्य पहः दुगु अर्थ बिया, च्वया तःगु निश्रय खः । अभिप्राय टीप्पणी नं आवश्यक थासय् दुध्याका क्यना तःगु दु । थुगु निश्रययात म्यिङ्कछ्यां शहर अग्गमहापण्डित प्रथम गण प्रमुख क्वः छाउँ ताइ वेजयन्ता अउ च्याउँ सयादो अशियङ्क वेपुल्लाभिधज महास्थविरं ब. सं. १२७६–दँय् रचना याना विज्यात । सफूभात नं “म्यिङ्कछ्यां क्वः छाउँमू महापरित्राण नव निश्रय” धका नां बिया तल । रंगून १२ मार्ग जेय्यातईः प्रेसय् छापे याकूगु जुल ।

६–अशियङ्क आदिच्चवंस सफू थुगु निश्रय सामान्य अर्थ सहित सीके वहःगु अभिप्राय नापं तया व्कनेसु विधि समेतं पूबंक क्यना तःगु निश्रय जुया च्वन । थुगु निश्रययात मिलिन्द–प्रश्न पालि निश्रय आदि आपालं ग्रन्थतय्त रचना याना बिज्याःमह रंगून अशियङ्क आदिच्चवंस च्याउँ ताइक् नायक सयादो अशियङ्क आदिच्चवंस स्थविरं १२६८–दँय् सिद्ध जुइक् च्वया बिज्याःगु खः । ग्रन्थयात “परित्त संग्रह नां दुगु अहापरित्राण पालि निश्रय” धका नां बिया तल । रंगून सेत्युं लां वजीरा प्रेसय् छापे याःगु खः ।

उपरोक्त सफूत थौं कन्हे खने स्वये दुगु निश्रयत जुया च्वन । सलिङ्क सयादोयागु निश्रय निगमनय् हे “पुलां पुलांगु महापरित्राण विस्तृत निश्रयय् द्वं द्विद्वं आपालं दुगुलि” आदि धका आज्ञा दयेका तया बिज्याःगुयात बःकया सलिङ्क निश्रय पिहाँ वये न्ह्यवः नं निश्रयत इवे धुं कूगु अनुमान याये फु ।

अनं हानं वेक्खउ सयादो, सयादो ऊ. बउ; सयादो ऊ.
पखान् आदि सयादोपिसं च्वया बिज्याःगु निश्रयत त्त्तं दनिगु खँ
सीके दु । थुगु निदानया लेखकं स्वये मनंनिगु न्यने मनंनिगु परित्राण
निश्रयत नं दये फु ।

परित्राण ग्रन्थी उगु ग्रन्थीयात अभिधम्मत्थ दीपक ग्रन्थकारक
व्वः कउँ सयादो नं रचना याना बिज्यात ।
ग्रन्थी धाःथे हे परित्राणय् दुगु पदतय्गु विग्रह वचनार्थं धातु प्रत्यय
छुटे यायेगु विधियात; पालि पद निर्णय अर्थ निर्णयतयत्त व उगु
उगु सूत्रतय्गु सम्बन्धय् सीके बहःगु कथावस्तुत आदियात पूर्ण जुइक
उल्लेख याना तःगु खने दु । थुगु ग्रन्थयात व्वःकउँ सयादो नं
१२६५ (ब. सं.) दँय् रचना याना रंगून प्यीजीः मण्डाई प्रेसं
१२६७-दँय् छापे याःगु खः ।

परित्राण बर्मेली भाषान्तरण

१-ऊ. स्वः विड्, सफू परित्राणयागु बर्मेली भावार्थं मुक्कं स्वये
व्वने मास्ति वःपिनि निर्ति च्वया तःगु सफू
जुल । थुगु ग्रन्थयात चेतियङ्गण व सरकारी धम्माचरिय उपाधिधारी
पिटक भाषान्तरण विभागया सम्पादक ऊ. स्वः विड् तं १३१७-दँय्
च्वःगु खः । उकीयात सुधम्मवती प्रेसं १३२३-दँय् छापे याना
पिथंगु जुल ।

२-ऊ. तिड्, मिड्, सफू थुगु ग्रन्थय् बर्मेली भावार्थं मुक्कं हे च्वया
तया स्पष्ट रूपं उल्लेख याये बहःगु थाकूगु
खँयात नं फूटनोद् रूपय् क्यना तःगु दु । थुगु ग्रन्थयात भू. पू.
प्रधानमन्त्री ऊ. नुयागु प्रेरणा अनुसार धम्माचरिय ऊ. तिड्मिड् नं
१३२२-दँय् च्वया सापे विमान् प्रेसय् छापे याःगु जुल ।

थुगु नूगु निश्रय क्यनां वये धुःगु कथं परित्राणया परिवार
जुया च्वंगु आपालं आपालं ग्रन्थत्तु लुमा बया
व्वने धुःकूगु जूसां युग अनुसार प्रत्येक व्यक्त व्वने ब बुइके फइगु

बर्मेली धार्मिक परित्राण व्याख्या ग्रन्थ ला आवश्यक जुया च्वन तिनिगु हे जुल ।

थौयागु युग विज्ञान अतिकं विकास जुया च्वंगु युग खः । विज्ञान विकास जुया वःगु अनुरूप आधुनिक शिक्षाविद्पिसं उगु विज्ञानयात उत्साह उमंग पूर्वक अध्ययन मनन यानावं वया च्वंगु दु । इपि व्यक्तिपिके आधुनिक युगया बहुश्रुत विज्ञानया बहुश्रुतत सम्पन्न जुया च्वंगु दुसां धार्मिक बहुश्रुत धाःसा अभाव जुया च्वंगु खने दु । अथे जुया परित्राणयात पृष्ठभूमि याना इमिसं थुइका स्वीकार याये फूगु व्यवहार द्वारा धार्मिक बहुश्रुत बीगुथें जाःगु ग्रन्थ ला थौं कन्हे अतिकं आवश्यक जुया च्वंगु जुल ।

उजोगु आवश्यकतायात सिया विज्याकम्ह छट्टसंगायन भारवाहक संघ समितिया महासचिव अगमहापण्डित मण्डले विज्जालङ्कार सयादो ऊ. विसुद्धाभिवंस महास्थविरं टीका संगायन अन्त जुइ न्ह्यवः इ. सं. १९६१-ति दँय् परित्राण न्हूगु निश्रय छगू पिकायेगु विषययात गौर पूर्वक विचाः याना बिज्यात । थःगु शुद्ध पवित्रगु विचाःयात उगु अवस्थाया राष्ट्रिय बुद्ध शासन समितिया महासचिव जुया च्वंम्ह भूतपूर्व न्यायाधिश तद्वः महा तरेशीतू ऊ. छ्यान्ध्वन्यात आज्ञा दयेका बिज्याःबले वयकलं नं हर्षोल्लास पूर्वक उजोगु निश्रय पिज्वयेके फयेक ज्या-खँ याना बिज्याये निंति सयादोयात प्रेरणा बिया निवेदन यात । सयादोनं नं परित्राण व्याख्या छगू, युगयात त्वयेक च्वये फूम्ह व्यक्ति माला बिज्याबले हंसावती जिल्ला तप्यिकान् गांया महाधम्मिकाराम ताइक्याम्ह अशियङ्क वासेट्टाभिवंस कथिक सयादोयात खंका बिज्याना उम्ह स्थविरयात हे न्हूगु निश्रय च्वया बी निंति उत्साहित याना बिज्यात । अशियङ्क वासेट्टाभिवंस स्थविरं नं सयादो ऊ. विसुद्धयागु प्रेरणायात गौरव पूर्वक स्वीकार याना न्हूगु निश्रय छगू च्वये निंति वचन बिया बिज्यात ।

उकथं वचन बिया बिज्याये धुंका अशियङ्क वासेट्टाभिवंस सयादो नं दच्छिति पालि अर्थकथा टीका माला अध्ययन याना

विज्याये धुंका तिति थुगु न्हूगु निश्रययात १३२४-दँय् च्वया विज्यात । थुगु न्हूगु निश्रययात सयादो नं च्वया विज्याना च्वंवेले हे क्रान्तिकारी सरकार न्ह्यग्वाना वया बुद्ध शासन समितियागु विधानयात विघटन याना निरीक्षक कमिटी हाकनं प्रशासन चले या.सेंलि सयादो ऊ. विसुद्ध महास्थविरं उगु कमिटीया सदस्य जुया च्वंपि तद्दः सिरीसुधम्म अध्यक्ष ऊ. ल्वन् भ्वोः (स्वर्गीय) ; अन्य सदस्यपि शीतू ऊ. भाखिन्; सचिव ऊ. ल्हामाउँ (एम्. ए.) पित्त थुगु न्हूगु निश्रययागु विषयय् आज्ञा दयेका विज्याःवले बुद्ध-शासन प्रति आस्था व विश्वास दयावं च्वंपि कमिटीया सदस्य महानुभावपिसं नं हर्ष प्रसन्न पूर्वक हे सयादोयागु अववाद्यात ग्रहण याना न्हूगु निश्रय च्वये सिधसेंलि बुद्ध-शासन समिति प्रेसय् हे छापे यायेगु खँ स्वीकार याना निवेदन यात ।

ग्रन्थकारक सयादो थन थुगु न्हूगु निश्रय ग्रन्थकारक सयादोयागु विषय अर्थोत्पत्ति (जीवनी) यात नं छुं भक्ति उल्लेख याये वहःगु जुया च्वन घका भाःपिया च्वना । परिघत्ति सासनहित धम्माचरिय व सासनधज सीरिपवर धम्माचरिय सिरोमणि उपाधि धारी थुगु न्हूगु निश्रय ग्रन्थकारक सयादो अश्रियद्ध वासेट्टाभिवंस विशिष्टम्ह व्यक्ति जुया च्वन । पालि ग्रन्थ छक्को निको ब्वने मात्रं कण्ठस्थ याये फूगु कथं विशिष्टगु पारमी सम्पन्नम्ह व्यक्ति जुया च्वन । श्रामणेर जुया च्वना विज्याःवले हे विनय पालि ग्रन्थ न्यागु कण्ठस्थ पाठ याना क्यंगुलि स्वेज्यँय् गणय् नामांकित याके दुम्ह व्यक्ति नं जुया च्वन । संयुत्त पालि ग्रन्थ न्यागूयात नं भिक्षुवास १-गु दुबले हे कण्ठस्थ पाठ याना क्यना विज्याःम्ह व्यक्ति नं जुया च्वन । गाथाबन्ध रचना यायेगुली अति हे तीक्ष्ण उज्ज्वल व परिस्कृतम्ह जूगुलि धम्माचरिय जुया विज्याकम्ह स्वेज्यँय् निक्काय धम्मसेनापति अंगमहापण्डित अभयाराम सयादोया उल्लेखित प्रशंसायात नं ग्रहण याना विज्याये दुम्ह व्यक्ति जुया च्वन । सरकारी प्राध्यापक परीक्षाय् दच्छि हे ६-गुलि ग्रन्थ परीक्षा बिया उत्तीर्ण जुया विज्यागुलि धम्माचरिय सिरोमणि उपाधि दक्खिसे

न्हापां ग्रहण याना विज्याये दुम्ह व्यक्ति नं जुया च्वन । पालि, अर्थकथा, टीका ग्रन्थय् निपुण जुया मागध, संस्कृत व्याकरण ग्रन्थ, कोष ग्रन्थ, काव्य ग्रन्थ, आदिलय् नं विशेष दक्षता दया विज्याःम्ह जुया च्वन । उक्तं मागध संस्कृत सकतां ज्ञान दया विभिन्न क्षेत्रय् मन धुक्क तायेथाय् दुम्ह जूया निरिति हे सयादो ऊ. विसुद्धं थुम्ह सयादोयात परित्राण न्हूगु निश्रय च्वया विज्याये निरिति प्रेरणा विया विज्याःगु खः ।

प्रेसय् सयादो अशियङ्क वासेट्टाभिवंसं थुगु न्हूगु निश्रय च्वये सिधयेका पाण्डुलिपि साफि कापी सयादो ऊ. विसुद्धयाथाय् छ्वाय विल । सयादोया मनसाय कथं उचित भाःपिया विज्याःथें संशोधन यायेगु परिवर्तन परिवर्द्धन यायेगु निरिति नं निवेदन याना विज्यात । सयादो ऊ. विसुद्धं नं न्हूगु निश्रययात स्वयं थःमं ई कय्य स्वयेगु व्वनेमु निरीक्षण परीक्षण यायेगु याना विज्यात । धज्जम् सुत्त बुद्धमुण्य व्यख्याय थसय् मूल च्वया तःगु अनुसार बत्ति संक्षिप्त जुया च्वंगुलि उगु परिच्छेदयात व्वमिपिनिगु लाभया निरिति विस्तृत रूपं संशोधन याना च्वयेया लागी हानं प्रेरणा विया विज्यात । अशियङ्क वासेट्टाभिवंसं नं प्रेरणा व्यूगु कथं हे बुद्धगुणादि व्याख्या परिच्छेदयात हानं विस्तृत रूपं च्वया विज्यात ।

सयादो ऊ. विसुद्धं थःमं स्वयेगु व्वनेगु निरीक्षण यायेगु याना विज्याये धुंका शगाईं पर्वतया अगमहापण्डित अनीः सखाम् सयादो; रंगुमया अगमहापण्डित महाशी सयादो, पतई शहरया भाउँ भाउँ सयादोपि व द्वितीय प्रमुख सम्पादक वण्णच्योषिङ्क ऊ. भ्रातापिथाय् निरीक्षण व परीक्षण याये निरिति छ्वाया विया विज्यात । ईपि व्यक्तिपिसं नं निरीक्षण व परीक्षण याये धुंका "म्हापां थुम्ह न्हूगु परित्राण निश्रयथें जाःगु सफू पिदने मनंतिगु जक म्हु, सीके थुइके बहःगु अभिप्रायत नं समावेश जुया च्वंगुलि तःसकं हे सम्पन्न जुया अतिकं बांलाःगु ग्रन्थ जुया तुरन्तातुरन्ति हे छ्वाये कथे बहःगु खँ टिप्पणी सहित हानं लिख विया हल । ईपि व्यक्तिपि

४-म्हसिनं बारबार परीक्षण याये सिधयेका छ्वया हःगु पाण्डुलिपि-
यात तिनि छापे यायेया निंति बुद्ध शासन समिति प्रेसय् छ्वया
व्यूगु जुल ।

प्रेसं परीक्षणया लागी बिया हःगु प्रुफयात नं सयादो
ऊ. विसुद्धं पालि विसोधक समितिया सदश्य जुया विज्याःपि
सयादोपि लिसे च्वना संशोधन याना विज्यात । उद्धरण ग्रन्थतय्त
नं विसोधक समिति सदश्यपिन्त मायेके विया समावेश याके विया
विज्यात ।

उकथं पालि विसोधक समिति सदश्य सयादोपिसं संशोधन
याये सिधःगु प्रुफयात नं हानं संशोधन याये निंति तिपिटक पालि
बर्मेलि अभिधान विभागया नायक अग्गमहापण्डित शगाई पर्वत
आउंम्ये भउंसां सयादो ऊ. त्रानुत्तर महास्थविरयात हानं लःल्हाना
विया विज्यात । सयादो ऊ. त्रानुत्तरं नं थःगु कष्ट व परिश्रमयात
च्यूता मतःसे न्हूगु निश्रय ग्रन्थ गुलि फत उलि बांलाःगु स्वया नं कं
बांलाकेगु पाखे जक अप्वः दृष्टि तया पालि अर्थकथा टीका लिसे
हानं मिले याना अन्तिम शोधन परिशोधन याना विज्यात । सयादो
नं संशोधन याना विज्याये धुंकूगु प्रुफयात तिनि शुद्ध रूपं छापे
यायेत प्रेसय् लिछ्वया विज्याःगु जुल ।

ग्रन्थयागु गुणानिंशंस थुगु न्हूगु निश्रय ग्रन्थ व्यापक ग्रन्थ अध्ययन
दया विज्याःम्ह छम्ह विद्वान सयादोयागु
ल्हाःया चिं जुया ब्वमिपिसं आकांक्षा तइगु धार्मिक बहुश्रुत यक्व
यक्वलं परिपूर्ण जुइका वीगु ग्रन्थ जुया च्वन । थुगु ग्रन्थय् परित्राण
पालि, उकीयागु निश्रय (शब्दार्थ), भावार्थ, अभिप्राय व्याख्या
धका प्यंगू तहः विभाजन याना च्वया तःगु दु । परित्राण पालि छुं
भति थासय् बाहेक बुद्ध शासन समिति छापे याना तःगु छट्टसंगायन
आरूढ जूगु मू सफू हे जुया च्वन । निश्रयलय् धाःसा काव्यात्मक
अर्थयात आपाः प्रयोग मयाःसे वचन शिलिष्ट जुइ कथं जक कारान्त
कया च्वया तःगु दु । धजग सुत्तय् वया च्वंगु त्रिरत्तया गुण

व्यनीगु पाली जक पालि नं अर्थ नं न्वये वयेका स्वाध्याय व पाठ याये फयेकेया निति उद्देश्य तथा आपालं अभिप्राय दुध्याःगु काव्यात्मक अर्थयात च्वया तःगु दया च्वन । अर्थ बिया तःगुली नं व्याख्या अर्थकथा टीका लिसे समता दयेका विधि पूर्वक बिया तःगु दु । भावार्थयात नं विस्तृत मयाःसे पालि कथं जक च्वया तःगु जुया उगु भावार्थयात पुचः चिनेवं हे परित्राण भावार्थ ग्रन्थ छगु दया वइगु जुल ।

अभिप्राय व्याख्या थुगु ग्रन्थया प्राण हे जुया च्वन । सयादो नं थुगु परिच्छेदय् व्याकरण पालिपद निर्णय, अर्थ निर्णययात समेतं दुध्याका च्वया विज्याना तःगु दु । मागध, संस्कृत निर्गुलि क्षेत्रय् दक्षता दयः बिज्याःमह सयादोयागु ल्हाया चि जुया थुगु न्हूगु निश्रयलय् दुध्याना च्वंगु शाब्दिक अर्थ निर्णयत विशेषता दुगु जुया च्वन । अनं हानं प्रशंसा गाथा आदिलय् दुध्याना च्वंगु पालि पद-तय्त निर्णय यायेगुली सयादो नं मूल च्वमियागु मनोभाव लिसे गुलि जिल उलि लिक्क लाइ कथं निर्णय याना बिज्याना तःगु जुया सयादोयागु निर्णयत विशेष रूपं हे विशेषता दुगु जुया च्वन । (सोतुमगं समगं निर्णय-पौल्याः २३) द्वादसहि निर्णय-पौल्याः ३१; यम्हि निर्णय-पौल्याः ३१६-३२०; महस्सासा निर्णय-पौल्याः ५४५; आदि स्वये माल ।) अनं हानं विभिन्न ग्रन्थय् प्रयोग आपाःगु वा-शब्दया समुच्चयार्थ, विकल्पार्थतय्त समेतं विस्तृत रूपं व्याख्या याना तःगु जुया (पौल्याः १६३-४) ब्वमि श्रमण गृहस्थ आपालंसिनं ल्यं वं वं याउँसे अःपुक लुँ-घः लुइका कायेथें परित्राण निश्रय ब्वंब्वं हे व्याकरण सम्बन्धी बहुश्रुततय्त लुधं फुधं जुइक अध्ययन मनन याना संकलन यायेगु अवसर दइगु जुया च्वन । (पालि व्याकरण मसःपिसं ला उजोगु व्याकरण सम्बन्धी लिखित स्पष्टीकरणतय्त ल्यंका ब्वनेया निति जुया च्वन ।)

अभिप्राय व्याख्या यायेगुली नं सयादो नं वडो व्यापक व विस्तृत रूपं च्वया तःगु खंका काये फु । परित्राण सम्बन्धय् सीके

थुइके माःगु अभिप्राय विषय वस्तुत, कथावस्तुत, उदाहरण साधक प्रमाण विभिन्नयात पालि अर्थकथा आदि ग्रन्थं उद्धृत याना विषय वस्तु लिसे सम्बन्ध दु दु थासय् समावेश याना च्वया बिज्याना तःगु दु । आधुनिक युगयापिन्त गुलि गुलि समस्याय् विस्तृत रूपं स्पष्टीकरण द्विया च्वया तःगु दु । (देवता, देवलोक दु महु समस्या-पौल्याः ४-१३) अनं हानं देवतापिन्त पूजा सत्कार यायेगु सम्बन्धी निर्देशन (पौल्याः २००-२०१), मिखा बांलाके मास्ति वःपिसं पालन याये माःगु आचरण (पौल्याः १५८-६), सत्य वचन विषय स्पष्टीकरण (पौल्याः २१३) मार्गं धर्मयागु कल्प विनाश जुइगुयात तक नं रोके याना तये फूगु आनुभाव सम्बन्धी खं (पौल्याः २३०) आदि आपालं बहुश्रुततय्त नं कयना तःगु जुया व्वमिपिसं थुगु न्हूगु निश्रय ग्रन्थ छगुली हे धार्मिक सम्बन्धी अनेको बहुश्रुतयात संकलन यायेगु अवसर दु । धजग सुत्त व्याख्याय् नं बुद्ध-गुण, धर्म-गुण व संघ-गुणयात विस्तृत रूपं व्याख्या याना च्वया बिज्याना तःगु जुया उगु लेखन हे छगू गुण-व्याख्या ग्रन्थ समान जुया च्वंच्वन ।

अये जुया थुगु न्हूगु निश्रय ला मात्र निश्रय जक मखु; परित्राण पालिया अर्थ च्वया तःगुलि परित्राण निश्रय नं ख; परित्राण पाली पालि पद, अर्थ, अभिप्राय सम्बन्धी गथगिथतय्त निराकरण याना तःगुलि परित्राण ग्रन्थी घका नं धाये ल्वः जू; परित्राणयात भावार्थ रूपं विस्तृत रूपं व्याख्या याना कयना तःगु ग्रन्थ जुया परित्राण टीका घका नं धाये फूगु ग्रन्थ खः । सारांश कथं धायेगु खःसा परित्राण सम्बन्धी सीके थुइके बहुःगु परिपूर्ण जुइक संग्रह याना च्वया तःगु ग्रन्थ जुया “परित्राण विश्व-कोष ग्रन्थ” घका हे नां बी ल्वःगु ग्रन्थ छगू जुया च्वंच्वन ।

आशीष परित्राण पाठ यायेगु चलन बर्मा देशय् जक दुगु मखु; श्रीलंका, थाइलैण्ड आदि मेमेगु बुद्ध धर्मानुयायी देश देशय् नं दया च्वंगु हे जुल । लंका द्वीपय् थौंया अद्यापि चच्छियकं

पाठ याइगु परित्राण, पाठ याइगु अवस्थाय् लय् तथा थला व्वला मिले जुइक छगू स्वरं छगू तालं पाठ याइगु जुया न्यने न्ह्याइपुसे श्रद्धा प्रसन्न तायेकेथाय् दु । बर्मा देशय् ला प्रायः याना पालि पद आखः ग्वः छुटे यायेगु, दी माःथाय् दीगु, स्वर ताल मिले यायेगु मिले मजूसे थःपिसं मचाबले सयेका व्वना वयाथें व्वनेगु चलन दुगु जुया न्यनीपिनि निति श्रद्धा प्रसन्नता गुलि वयेके बी बहःगु खः उलि मजूगु दया च्वन ।

अथे जुया थुजागु स्थिति यः ता मजूपि अगमहापण्डित सयादो ऊ. विसुद्ध प्रमुख गभाअः जम्बुद्वीप विहारय् बसोबास याना च्वना विज्याःपिं छट्ट संगायना पटिविसोधक सयादोपिसं दकसिबे न्हापां जम्बुद्वीप विहारय् पाः लाक मिले जुइक पद पद छुटे याना परीक्षा कथं पाठ याये धुंका उगु पाठक्रम अनुसारं छगू छगू पादय् छको छको दिना परित्राण पालि संशोधन याये धुंका बुद्ध शासन समितियात परित्त पालि नामं छापे याके विद्या विज्यात । छगू छगू पाद व्वचाको पतिकं छको छको दीगु निति व्यवस्था यायेगु याना संशोधन जूगु कथं छापे जूगु उग् परित्त पालि अनुसारं हे जम्बुद्वीप विहारय् वहनीथ वहनीथ पतिकं पाठ यायेगु चलन दया च्वंच्वन । देशव्यापी श्रमण गृहस्थपिसं नं उगु हे कथं उक्त परित्त पालि सफूयात हस्तगत याना परित्राणयात पाःलाक समान रूपं न्यने न्ह्याइपुसे यइपुसे च्वंक पाठ याना यंकी धका नं सयादोपिसं आशीष तथा विज्याना च्वंगु जुल ।

थुगु रूपं परित्राणयात पाःलाक मिले जुइक श्रद्धा प्रसन्नता दइगु कथं पाठ यायेगु व याकेगु आकांक्षा व आशीषया कारणं परित्त पालि (परित्राण पालि) चीघंगु सफू पिज्वःगु जुल । परित्राणया अर्थ अभिप्राययात पूपूर्वकं स्वयेगु व्वनेगु याके बी मास्ति वःगु चेतनाया कारणं थुगु न्हूगु परित्राण निश्रय नं पिज्वया वये माल । थुकथं अगमहापण्डित सयादो ऊ. विसुद्धाभिवंस प्रमुख

छद्दुसंगयना पटिविसोद्धक सयादोपिनिगु श्लेष्ठ पवित्रगु सम्यक् छन्द
 आशीषया कारणं पिज्जया वःगु परित्त पालि व थुगु न्हुगु परित्राण
 निश्चययात् देशय् सकभनं दुपि बुद्ध धर्मानुयायी भिक्षु श्रमण गृहस्थ-
 पिसं चानं न्हिनं दिपाः मदयेक पाठ यायेगु व्वनेगु द्वारा हस्तगत याना
 थुगु न्हूगु निश्चययागु निर्देशनतयत् धारण पालन व आचरण याना
 जरा, व्याधि, मरण दुःख भय अन्तरायं तापाना बलगा जुया च्वंगु
 अमृत निर्वाण प्रासादस याकनं याकनं आरोहण याये फयेमाल धका
 आशीष प्रार्थना याना च्वनागु जुल ।

जम्बूद्वीप बिहार

सीरिमंगला कउं म्ये, गभाअेः

ब. सं. १३२७-दं माघ शुक्ल (षष्ठी)

अशियङ्, सीलानन्नाभिवंस

परियत्ति सासनहित धम्माचरिय व

सासनधज सिरीपवर धम्माचरिय

Dhamma.Digital

न्यागूगु संस्करण

न्यूगु राष्ट्र निर्माण याना न्यूगु देश दयेकेगुली भिपि नागरिकपि अतिकं आवश्यक जुया च्वन । भिपि नागरिकपि उत्पादन यायेगुली नं सरलता ऋजुभाव (उजु), सही क्रिया कलाप (अनाकुल कम्मन्त), निर्दोषगु ज्या-खँ यायेगु (अनवज्ज कम्म), मभिगु कर्म विरत जुइगु (आरती विरती पापा), गौरवनीयपिन्त गौरव तयेगु (गारव), विषमलोभ मदुसे थःत प्राप्त जूगुलि सन्तोष तायेकेगु (सन्तुट्टि, सन्तुस्सको), निर्धारण याना बिया तःगु पथ क्रमयात न्यनेगु अनुशरण यायेगु (सोवचस्सता; सुवचो), आपाःसिया प्रति मैत्रीभाव तयेगु (भेत्तसुत्त व रतन सुत्त आदि), आपालांसिगु हितकार्य बहन यायेगु (लोकत्थचरिया) आदि विशिष्ट स्वभाव गुणत मदयेकं मगाःगु आवश्यकता खः । तथाकथित विशिष्ट स्वभाव गुणत लिसें मेमेगु आपालं भिम्ह नागरिक उत्पादनया कारण शुद्धाचरण पवित्र मार्गतय्त थुगु न्यूगु निश्चयलय् निर्देशित याना तःगु दु । इपि निर्देशनतय्त पूपूर्वक पालन यात धाःसा अवश्यमेव भिपि नागरिकपि जुया थःपिसं निर्माण याना च्वनागु न्यूगु मनुष्य जीवन निःसन्देह बने जुया वइ । उकि थुगु ग्रन्थ न्यूगु परित्राण निश्चय धका नां बिया तयागु धार्मिक ग्रन्थ छगू धाये माःगु जूसां वास्तविक कथं धायेगु खःसा देश राष्ट्र निर्माण याइगु छगू ग्रन्थ धका समेतं धाये ल्वःगु ग्रन्थ जुया च्वन ।

उकि हे ल्यं पुल्यं मदयेक फुना च्वने धुंकूगु थुगु ग्रन्थयात न्यागूगु संस्करणया रूपय् प्रमुख शासनिक विभाग प्रेसय् छापे याके बी माल । थुगु संस्करणय् पालि मसःपिनि निर्मित थुइके थाकूगु व्याकरण सम्बन्धी स्पष्टीकरणतय्त चीग्वःगु आखलं छापे याके

ब्रिया तःगु दु । पालि मसःपिनि निति उगु चीग्वःगु आखलं छापे
 याना तःगु विषययात हाचां गाया ब्वना वन धाःसा विषय वस्तुयागु
 रस त्वाः मदयेक स्वाकं तु अनुभव याना वने दइ । पालि सःपिनि
 निति नं व्याकरण सम्बन्धी स्पष्टीकरणतयूत याउँसे अःपुक लुइका
 खंका काये फइ । अथे जुया थुगु न्यागूगु संस्करण सफू पालि सःपि
 मसःपि परिषद्पि निखलसितं अप्वः ययेके बहःगु जुइ धकः आशा व
 भलसा कया च्वनागु जुल ।

अधियङ्ग सीलानन्दाभिवंस
 दुतिय नायक सयादो
 अभयाराम स्वेगू ताइक्
 सईपान्; मण्डले

ब. सं. १३४१-दं कार्तिक कृष्णपक्ष षष्ठी ।

इ. सं. १९७६ नवम्बर ६ तारिक ।

न्हूगु परित्राण निश्रय

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

देव-आराधना

(१) समन्ता चक्कवालेसु; अत्रा'गच्छन्तु देवता ।
सद्धम्मं मुनिराजस्स; सुणन्तु सगमोक्खदं ॥

(१) समन्ता=थुगु चक्रवालया छ्वाख्यरं; चक्कवालेसु=
फिद्वल चक्रवाल समूहय्; देवता=देव ब्रह्मापिं; अत्र=थुगु परित्राण
देशना कना बिज्याना च्वंगु थासय्; अत्रागच्छन्तु=थ्यंक वये माल ।
मुनिराजस्स=मुनिपिनि जुजु श्रेष्ठम्ह तथागतयागु; सगमोक्खदं=
स्वर्ग व मोक्ष निर्वाण फल बी सःगु; सद्धम्मं=परित्राण सद्धर्मयात;
सुणन्तु=न्यं वये माल ।

भावार्थं थुगु चक्रवालया छ्वाख्यरं फिद्वल चक्रवालय् दुपिं देव
ब्रह्मापिं थुगु परित्राण देशना कना बिज्याना च्वंगु थासय्
थ्यंक वये माल । तथागत सम्यक्सम्बुद्धयागु स्वर्ग मोक्ष निर्वाण
फल बी सःगु परित्राण सद्धर्म न्यं वये माल ।

देवतापिन्त आमन्त्रण "समन्ता" आदि परित्राण पाठ याये न्हवः
दकसिबे न्हापां देवतापिन्त आमन्त्रण यायेगु
खः । बुद्धकालीन अवस्थाय् जीवन मुक्त स्थिती थ्यंक वंपिं मध्यय्
मनुष्यापिं स्वरूप मात्र जुया, देव ब्रह्मापिं असंख्य असंख्य हे दया

च्वन । मङ्गल सूत्र, महासमय सूत्र आदि सूत्रतयत् कना बिज्याःगु बखते फिद्वल चक्रवालं देव ब्रह्मापि वया उपदेश न्यं वःगुली विशिष्ट धर्म लाभ जूपि देव ब्रह्मापि असंख्य अनगिन्ति हे दु । ग्रन्थ कथं धाल धाःसा देवतापि बुद्धोपदेशयात अतिकं गौरव दुपि जुया उपदेश न्यनेत लालायित जुया च्वंगु खँ सीके दु । उकि देवतापिनिगु सहयोग आरक्षा लाभ याये दइ धका आस्था तथा आमन्त्रण याइगु जुया च्वन । गुलि गुलि रोग उपद्रव, भय अन्तराय्य मभिपि देवतापिनि प्रयोगत नं दये फूगु जुया भिपि देवतापि वल धाःसा मभिपि देवतापि चिला बिस्युं वने यःगु जुया अन्तराय निवारण जुइगु आदि फल सिद्ध जुइगुली भिपि देवतापिनि आगमनया इच्छा याये ल्वःगु जुया देव ब्रह्मापिन्त विशेष रूपं आमन्त्रण यायेगु छगु परम्परा जुइ माःगु जुल ।

चक्रवाल : चक्रं त्रिय बालते वेठयतीति चक्रवालं । चक्रं त्रिय = चक्रर्थः बालते वेठयति = चाःचाः हिलिगु जुया च्वन; इति = उकि याना; चक्रवालं = चक्रवाल (पर्वत) धाइ । लोकघातुयात पःखाःथे जुया चाःहुला च्वं च्वंगु चक्रवाल पर्वत हे जुल । मेकथं — चक्र शब्द देश समूह (क्षेत्र समूह) प्रथं कया चक्रं = प्रदेश समूहयात; बलति आवरणं करोति = रोके यायेगु याये यःगु जुया च्वन; इति = उकि याना; चक्रवालं = चक्रवाल धाइ ॥ ॥ चक्रवालमेत्य अस्तीति चक्रवालं । एत्य = थुगु लोकघातुइ; चक्रवालं = चक्रवाल (पर्वत); अस्ति = दया च्वन; इति = उकि याना; चक्रवालं = चक्रवाल धाइ धका अस्सतिथ तद्धित (विग्रह) याना लोकघातु घयागु चक्रवालयात (स्वरूप कथं) काये ज्यु ।

पियाल....., मल्लिका....., उसीर.....शब्दत सिमा व्यक्त याइगु खः । इमिगु सि-स्वाफवः हातयत् व्यक्त याके बी मास्ति बइबले “पियालस्स फलानि पियालानि; मल्लिकाय पुप्फानि मल्लिकानि; उसीरस्स मूलं उसीरं” (विग्रह) याना तद्धित रूप्य मोगल्लान शब्दशास्त्र (४-६७) य् चिन्तन याना तःगु दु । अनं हानं उकथं तद्धित चिन्तन मयासे हे भन्नेदोपचार

(= भेदभाव मक्यसे छथी हे छगू हे रूप्य आरूढ यायेगु) कथं पियाल आदि शब्द हे फल आदियात व्यक्त याये फूगु खं मेकथं छथी हानं चिन्तन याना तःगु दु । थुगु नय व विधि कथं चक्रवाल पर्वत व्यक्त याइगु चक्रवाल-यात अस्सत्थि-मयासे हे उकि हे अभेदोपचार कथं चक्रवाल छगुलियात नं व्यक्त याये फु धका चिन्तन याये ज्यू । संस्कृतयात वःकया चिन्तन जूगु जुल । अनं हानं “चक्रवाट” धका धाये मास्ति वःगुली ट-ल, आ-ह्रस्व जुया “चक्रवाल” धका धाये माल । रथया घःचाःथें समान रूपं चाकः लाःगु जुया व तुथें गाः वंगु आकार संस्थान दुगु जुया “चक्रवाल” नां दुगु खः । (जिनालंकार टीका विधि ।)

चक्रवाल पर्वतं विभाजन याना तःगु प्यंगू महाद्वीप सुमेरु पर्वत छगू धका धाये माःगु क्षेत्रयात चक्रवाल धाइ । उकीयात हे लोकधातु धका नं धायेमाः । शासनिक ग्रन्थतयगु भनाइ अनुसार चक्रवाल गोल हे जुया च्वन । थुगु चक्रवालया छचाख्यरं उजोगु चक्रवालत स्वात्तु स्वाना स्थित जुया च्वंगु जुया अन्त मद्दु । देमा स्वपाः जोडे यायेबले दथुइ खालिथाय् दया च्वनीथें चक्रवाल स्वंगू जोडे जुक्व पतिकं खालिथाय् दया च्वंगु जुया उगु खालिथाय् लोकन्तरिक धयागु नर्कया आधार स्थल जुल ।

क्षेत्र स्वंगू उकथं स्वात्तु स्वाना स्थित जुया च्वंगु चक्रवालत मध्यय् थुगु चक्रवालया छचाख्यरं स्थित जुया च्वंगु फिद्वल चक्रवाल जाति क्षेत्र जुल । बोधिसत्त्व प्रतिसन्धि च्वनीगु, जन्म जुइगु अवस्था आदिलय् नापं भुखाय् ब्वइगु; देव ब्रह्मापि बुद्धोपदेश नापं वया न्यं वइगु आदि रूपं समान क्रिया भाव दया च्वंगु संयुक्त लोकधातुत जुल ।

छगू लाख कोटि चक्रवालयात आणा क्षेत्र धाइ । तथागत-यागु परित्राण देशनायागु आणा (प्रभाव) फिजे जुइगु क्षेत्र जुल । अनं पिने अन्त मद्दुगु चक्रवालत विषय-क्षेत्र जुल । परित्राणयागु

आणा (प्रभाव) छगू लाख कोटि चक्रवाल्यु फिजे जू धाःगु कारणं
 याना छगू लाख कोटि चक्रवालं देवतापि उपदेश न्यनेत वइगु ला
 मखु; बुद्ध्यागु ऋद्धि अनुभाव याना परित्राणयागु आणा (प्रभाव)
 शक्ति आभास जक थ्यंक वनीगु खः । उपदेशयात ला फिद्वल
 चक्रवाल्यु च्वंपि देव ब्रह्मापिसं जक वया न्यं वइगु खः । महासमय
 आदि सूत्रत व अभिधर्म देशना कना बिज्याःगुली फिद्वः लोकधांतुइ
 च्वंपि देवतापि जक वःगु उक्ति दया च्वंगु दु । उकि “समन्ता
 चक्रवालैस्तु” लयु शब्द सामान्य जुया च्वंसां फिद्वल चक्रवालयात
 जक ग्रहणं याये माल ।

सद्धम्म सतं धम्मो = सत्पुरुषपिनिगु धर्म; सन्तो धम्मो = प्रशंस-
 नीयंगु भिंगु उत्तमगु धर्म; थुंगु अर्थ अनुसारं सद्धम्म धाइ ।
 उगु सद्धम्मं परियत्ति सद्धम्मं (=स्वंगु पिटकं), पटिपत्ति सद्धम्मं
 (=मार्गं फलं लाभया कारणं आचरणत); अधिगम सद्धम्मं
 (=मार्गं, फलं वं निर्वोणं) धका स्वथी दु । थुपि स्वथि है सद्धम्मं
 धाईगु जूयां निति उगु उगु पाली सद्धम्मं शब्दं स्वंगुलिधातं, निगूयात,
 छगूयात वां छगूली नं थो थो अंग अंग उपवेशयात क्षेत्र अनुसारं
 व्यक्तं याईगु खनै दु । उकि थनं नं परियत्तिया अंग जुयां च्वंगु
 परित्राण धर्मयात व्यक्तं याना च्वंगु जुल । उगु परित्राण देशना
 सद्धम्मवात स्नेह मज्जा आकाशा दइ कथं गुण वृद्धि जुइके भास्ति
 वया “सण्णसोपखीदं = स्वर्गं व मोक्ष निर्वोण फलवात बी सःगु”
 धका धाःगु खः । सम्पूर्णं परित्राणयात धायेगु छलें ति मंगल
 सूत्रीपवेश अनुसारं जक धारण पालन व आचरण यात धाःसां हे
 स्वर्ग व मोक्ष निर्वोण ध्वनीगु अवश्यम्भावी जुयाः च्वन धका विश्वास
 याये बहः जू ।

देवता, देवलोक (स्वर्ग) दु ला ? देवलोक, ब्रह्मलोकत प्रकट
 रूप् दया उगु उगु देवलोक
 ब्रह्मलोक्य बुद्ध स्ववं बिज्याःगु खं, ऋद्धिदान अस्तुत स्वविधिपि

विज्याःगु खँ, बुद्धकालीन अवस्थाय् तथागतयाथाय् देव ब्रह्मापिं गबलें याकः वकः, गबलें पुचः मुना दर्शनार्थं व धर्म श्रवणार्थं वःगु खँ पालि अर्थकथाय् यक्वं यक्व हे स्वये खने दु । स्वभाव धर्मतय्गु विचित्र पहःयात, उकथं विचित्र जुया च्वथें हे स्वभाव धर्म कथं स्थित जुया च्वंगु सजीव निर्जीव सत्त्व चीजवस्तुतय्गु आश्चर्यजनक विचित्रतायात व उकी मध्यय् गुलि गुलि प्रकृति मिखां खने मदुसे विशिष्ट ज्ञानं जक लुइके फइगु खंके फइगुयात आधारभूत प्रमाण भाः मप्यूसे थःपिसं मखंगु जुया मदु धका धाईपिं व्यक्तिपिसं देव ब्रह्मापिं व इमिगु भूमि क्षेत्रतय्त् स्वीकार याये मास्ति मवः; विरोध याये मास्ति वयेकीगु जुया च्वन । देव ब्रह्मापिन्त (देव ब्रह्मापिनिगु अस्तित्वयात) विरोध याये मास्ति वःपिं इपिं व्यक्तिपिसं देव ब्रह्मापिन्त जक मखु दिपाः मदयेक उत्पन्न जुया च्वनीगु संसार स्वभावयात समेतं विरोध याना परलोक मदु धका तकं धया च्वंगु दु ।

परलोक सत्त्व छम्हसिगु न्हापायागु जन्मया कर्म सम्बन्धी खँयात व उगु कर्म प्रतिसन्धि उत्पन्न जुइकीगु पहःयात तथागत व विशिष्ट अभिज्ञा ज्ञानधारी व्यक्तिपिसं जक पूपूर्वकं सीके खंके फइगु जुया च्वन । उगु ज्ञान अलाभीपिसं ला तथागत प्रति आस्था व विश्वास तयेगु रूपं बुद्धोपदेश अनुसार सीकेमाः । बुद्धोपदेश अनुसार सीके माःगु धाःसा नं जबरजस्ति मिखा तिसिना विश्वासं यायेथें ला मखु; अनुमान प्रमाण काये बहःगु कारणत, धर्मत अनुसारं धारण यायेगु विश्वास यायेगु यायेमाः ।

आपालं जातक निपातय् पुलांगु जन्मयात खंके फूपिं व्यक्तिपिं दया वने धुंकूगु जुया (नारद जातक आदि) गुलिसिनं छगू जन्म खंके फया गुलिसिनं न्हेगू जन्म गुलिसिनं वयासिबे अप्पः नं खंके फु । अथे हे आः नं जातिस्मरण ज्ञान दुपिं दये यःगु जुया इमिसं न्हापायागु जन्मया घटनायात धाये फया उगु जन्मया थःथिति

मां-बौ इष्टमित्र आदि लिसें चीज वस्तुतयत स्यूगु क्वक्वजीक धाये फु । गुलि मनुष्य जन्मं; गुलि सा, द्रहँ, म्ये, माकः आदि तिरश्चीन जन्मं उत्पन्न जुया वये माःगु धाये, कने फु । जातिरमरण ज्ञान (=पुलांगु भव (जन्म) यात लुमंकीगु ज्ञान) धयागु उजोगु ज्ञान लाभ जूपि विशेषता दुपि व्यक्तिपिन्त गबलें गबलें स्वये न्यने दइगु द्वारा थुगु जन्मं मेगु छगु जन्मय् हिला वने माःगु उत्पन्न जू वने माःगुयात विश्वास यायेमाः । थुकी थुगु जन्मं मेगु जन्मय् हिला सरे जुया वंगु नाम व रूप वा सत्त्व धका मदु । मेगु जन्मय् न्हूगु नाम व रूप, न्हूम्ह सत्त्व जू वनीगु जक खः; तर उम्ह व्यक्ति याना वःगु कर्म अनुसार उत्पन्न जुइगुयात व छगु हे क्रमं छस्वाकं तु उत्पन्न जुया च्वंगु नाम व रूप क्रमयात कारण याना छम्ह हे व्यक्तिये याना “मेगु जन्मय् हिला वन” धका लोक व्यवहार दया च्वने धुकूगु जुया उगु व्यवहार कथं हिला वन धका धया वयागु खँयात होश तये बहः जू ।

प्रतीत्य समुत्पाद कथं उलि जक मखु, तथागत सम्यक्सम्बुदयागु धर्मस्वभावयात अध्ययन यायेगु, चिन्तन मनन यायेगु द्वारा नं विश्वास याये फु । प्रतीत्य समुत्पाद कथं उत्पन्न जुव धर्मत कारण बिना उत्पन्न जू धयागु मदु । कारण कार्य रूपय् उत्पन्न जुया च्वंगु धर्मत निर्वाण लाभ मजुतले स्वापु त्वाःदल धयागु मदुसे छस्वाकं तु लू-ब्यू जुया च्वनीगु हे जुया च्वन । प्रतिसन्धि धयागु जन्मया शुह विज्ञान उत्पन्न जुइगुली न्हापायागु भिगु कर्म भिगु कर्म संस्कार कारण जुया च्वन । अविद्याया कारणं संस्कार, संस्कारया कारणं प्रतिसन्धि विज्ञान उत्पन्न जुइमाः । उगु प्रतिसन्धि विज्ञानया कारणं रूप धर्म नाम धर्मत उत्पन्न जुया वया छगु जन्म धका दया वइगु बखते उगु जन्मय् तृष्णा उपादान-तय्गु पोखें हानं कर्मत दयेका वनीगु जुया उगु कर्म जाति धयागु न्हूगु जन्मयात हाकनं उत्पन्न जुइकीगु जुया च्वन । थुकथं कारण कार्य सम्बन्ध तइगु विधि अनुसार, जन्मया आदि जुया च्वंगु

सुभाय्

“तप्यिकान् न्हूगु परित्राण निश्रय” धका अःपुक नां कया सीका तया तःगु रंगून अञ्चल तान्लयँय् शहर तप्यिकान् गांया महाधम्मिकाराम ताइक् सयादो अश्रियङ्क वासेट्टाभिवंसं रचना याना बिज्याःगु थुगु न्हूगु परित्राण निश्रय ग्रन्थ पिदना वये माःगु पहः विस्तृत निदानय् उल्लेख याना तये धुंकल । थुगु ग्रन्थयात रंगून गभाअः बुद्ध शासन समिति प्रेसय् न्हापांगु संस्करण छापे याये धुंका लिपा रंगून हंसावती पिटक प्रेस व मण्डले समत प्रेसय् निगूगु, स्वंगूगु व प्यंगूगु संस्करण तक बांलाःगु स्वया नं कं बांलाक संशोधन याना पिथने धुंकल । (४) को तक छापे याना पिथने धुंका नं अध्ययन मनन यायेगु आकांक्षा दुपि भिक्षु श्रमण गृहस्थपिनिगु ल्हाती थयेक थयंके मफया च्वन तिनिगुलि आपालं व्यक्तिपिनि माग व प्रार्थना अनुसार आः न्याकोगु खुसी छापे याना वितरण याये माला च्वन । थुगु न्याकोगु छपाइलय् वा संस्करणय् कं परिपूर्ण जुइकेया लागी ग्रन्थकारकयागु परिवर्तन परिवर्द्धनत दुगु जक मखु थःपिनि यःयःगु परिच्छेदयात अःपुसे याउँक माला ब्वने फयेकेया निर्ति आखः ग्वः तग्वः चीग्वः याना छुटे याना छापे याका उल्लेख याना तःगु दु ।

बिज्जालङ्कार स्मारिका-पौ

थुगु न्हूगु परित्राण निश्रय ग्रन्थ पिथनेया निर्ति शुरुं निसें विभिन्न क्षेत्रय् कुतः याना बिज्याकम्ह मण्डलेया अगमहापण्डित बिज्जालङ्कार सयादो स्वकोगु संस्करण पिदने धुंका लिपा

व. सं. १३३१-द्वै; मंसीर कृष्ण एकादशी खुनु परलोक जुया बिज्यात । अनं लिपा महास्थविर सयादोयागु छन्द कथं थुगु न्हूगु परित्राण निश्रय सहित शासनया निरिति आपालं लाभ दइगु ग्रन्थत छापे याना पिथने निरिति कार्यक्रम निर्णय याना प्यकोखुसीयागु संस्करणं निसं “विज्जालङ्कार स्मारिका पौ नम्बर १” कथं छापे याना पिथनागु जुल । थुकथं छापे याना वितरण यायेगु अधिकार दयेकेगु विभिन्न ज्या-खँयसत्त ग्रन्थकारक (तप्यिकान्) अशियइ वसोदोभिवंसं व मण्डले विज्जमलङ्कार ताइक् नायक सन्निति निदावकारक मण्डले अभयाराम स्वेगु ताइक्; द्वितीय वसोदो अशियइ सीलामन्दाभिवंसयात् विधिवत् अभिभार लः ल्हम्म वःगु जुया सयादो अशियइ सीलामन्दाभिवंसं हे थुगु न्याकोगु संस्करण छापे याना पिथना वितरण यायेगु ज्या धाववयसत्त न्हाचिना देवदेव यान्ना बिज्यात्त ।

सुभाय न्याकोगु संस्करण पिदनी कथं उद्योग याना च्युता कया विभिन्न कथं ग्वाहाली सहयोग बिया ज्या याना बिज्याःपि रंगून पूर्वोय भागया म्यातिन्डां च्याउँ ताइक्याम्ह सयादो ऊ. सीभन-यात्; सर्वोच्च अदालतया अधिवक्ता ऊ. तान्तिंगु; तान्तीय शहरया अधिक्षक ऊ. क्वक्व; क्लर्क ऊ. ताउँ फे; ऊ. तिङ्माउँले व ऊ. च्योतिन् आदि धर्ममामक मित्रपिन्त सुभाय देछाया च्वना ।

१९७४ सैप्टेम्बर
रंगून ।

ऊ. माउँ माउँ (संस्करणक)
भारवाहक ।

समर्पण

गुम्ह शील, समाधि व प्रज्ञागुणं सम्पन्न, “छट्टसंगीति
भारवाहक संघ समिति” महासचिव, विज्जालंकार
महाविहाराधिपति, अनन्त गुणवान, अगमहा-
पण्डित भद्दन्त विमुद्धाभिवंस महास्थविरं
जित न्हापांगु प्रव्रजित जीवन जक मखुसे
बुद्धशासनया अनुपम अमूल्य शिक्षामय
जीवन हनेगु निंति तं पितृस्नेह
प्वंका सारपूर्ण सम्पत्ति बिया
थःगु कर्तव्य प्वंका बिज्यात;
उम्ह आयुष्मान परमपूज्य
नित्य प्रातः अभिवन्दनीय
थुगु सफू रचनाया
प्रमुख प्रेरक श्रोत
स्व. उपाध्यायाचार्य प्रति

सादर

समर्पण

सहयोगी श्रद्धालुपिं

तां व थाय्	प्राप्त अनुदान
१. सिद्धिबहादुर शाक्य, हःक्षा (भोयात)	१५,०००।-
२. स्व. कुलरत्न ताम्राकार, मरु	१५,०००।-
३. विकास बज्राचार्य, वनबहा (भोयात)	१२,६००।-
४. अ. उप्पलक्षणा, बाहुवाट	१२,५००।-
५. दो. सई स्या, बर्मी	७,०००।-
६. केशरी कंसाकार, जमल	५,०००।-
७. प्रेमलाल, गायत्री श्रेष्ठ, नयां बनेश्वर	३,०००।-
८. धर्मबहादुर धारवा, कृष्ण गल्ली	३,०००।-
९. बेतिमाया शाक्य, पुलचोक	३,०००।-
१०. माउं तां न्हाई (पाउ पाउ), बर्मी	३,०००।-
११. खिं माउं ठैत्, बर्मी	२,५००।-
१२. ऊ. ज्वेसां दो सां न्चैय्, बर्मी	२,२००।-
१३. सानुमाया शाक्य, पुलचोक	२,०००।-
१४. राजेश अवाले, कनिबहा:	२,०००।-
१५. चन्द्रबहादुर बज्राचार्य, जावलाखेल	२,०००।-
१६. लक्ष्मीशोभा स्थापित, ज्याठा	२,०००।-
१७. बसुन्धरा तुलाधर, लालदर्वार	१,५०५।-
१८. हेरादेवी शाक्य, बौद्ध	१,५००।-
१९. हिरण्य सिद्धि बज्राचार्य, त्रिभुवन	१,५००।-
२०. स्टायन्ली क्ले, इंगलैण्ड	१,०००।-
२१. बाबूलाल जवाले, भिसाछे	१,०००।-

२२. वनश्याम राजकर्णिकार, कमलपोखरी	१,०००।-
२३. भक्तिदास श्रेष्ठ, लाजिम्पात	१,०००।-
२४. दो सां सां यिङ्ग, वर्मी	१,०००।-
२५. हेराकाजी अवाले, च्यासः	१,०००।-
२६. रत्नमाया शाक्य, खाछे	१,०००।-
२७. भामा राजकर्णिकार, कमलपोखरी	१,०००।-
२८. मंगललाल अवाले, च्यासः	१,०००।-
२९. काजीलाल अवाले, भिद्योलाछी	१,०००।-
३०. रत्नमान सिंह, नीलशोभा तुलाधर, न्यूरोड	१,०००।-
३१. चित्रा तुलाधर, तीनधारा	७५०।-
३२. कमलतारा तुलाधर, ज्याठा	६००।-
३३. सुशिला प्रधान, ठमेल	५००।-
३४. नीलशोभा ताम्राकार, ताहाचल	५००।-
३५. दया उपासिका, कुमारीपाटी	५००।-
३६. लक्ष्मीप्रभा तुलाधर, असन	५००।-
३७. मोहनकाजी बज्राचार्य, वनबहा	५००।-
३८. न्हुछेवीर शाक्य, नःबहा	५००।-
३९. आनन्दराज शाक्य, प्यंगः थां	५००।-
४०. मिममाया बज्राचार्य, चाकुपाट	५००।-
४१. धर्मदास ताम्राकार, क्षेत्रपाटी	५००।-
४२. दो गुणवती, धर्मकीर्ति	५००।-
४३. अ. अनुपमा, धर्मकीर्ति	५००।-
४४. कृष्णलाल अवाले, लगनखेल	५००।-
४५. काजिरत्न शाक्य, बौद्ध	५००।-
४६. तारा शाक्य, ऊबहा	५००।-
४७. प्रेमशोभा कंसाकार, लालदर्वार	५००।-
४८. प्रेमदेवी तुलाधर, भोताहिटी	५००।-
४९. पूर्णदेवी, नूतन बनिया, इटुंबहा	५००।-

[३२]

सहयोगी श्रद्धालुपिं

५०. चिनीदेवी शाक्य, धरान	४००।-
५१. सानुभाइ बज्राचार्य, वनघत	३००।-
५२. हर्षमाया शाक्य, कातापवः	३००।-
५३. नानीमाया शाक्य, चाकुपाट	३००।-
५४. चन्द्रदेवी शाक्य, चाकुपाट	२००।-
५५. मणिजीव कंसाकार, जनबहा	२००।-
५६. पद्मा बज्राचार्य, ठंहीटी	१००।-
५७. गंगा प्रधान, ठमेल	१००।-
५८. भूमिका श्रेष्ठ, ठमेल	१००।-
५९. सुमित्रा श्रेष्ठ, ठमेल	१००।-
६०. उजेली प्रधान, ठमेल	१००।-
६१. अजन्ता शाक्य, चाकुपाट	१००।-
६२. सुरेन्द्र शाक्य, चाकुपाट	१००।-
६३. सानुलाल अवाले, च्यासः	१००।-

★★★

परित्राण पालि

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

देव-आराधना

- (१) समन्ता चक्कवालेसु; अत्रा'गच्छन्तु देवता ।
सद्धम्मं मुनिराजस्स; सुणन्तु सग्गमोक्खवं ॥
- (२) धम्मस्सवनकालो अयं भद्दन्ता ।

बुद्ध-वन्दना

(३) *नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

- (४) ये सन्ता सन्तच्चित्ता, तिसरणसरणा, एत्थ लोकन्तरे वा ।
भुम्मा भुम्मा च देवा, गुण गण गहण, ब्यावटा सव्वकालं ॥
एते आयन्तु देवा, वरकनक-मये, मेहराजे वसन्तो ।
सन्तो सन्तोसहेतुं, मुनिवरवचनं, सोतुमग्गं समग्गं' ॥

* षुगु नमो तस्स बुद्ध-वन्दना पालि दीघनिकाय सुत्तन्त महावग्ग पालि २३०; मज्झिमनिकाय मज्झिमपण्णास पालि ३१४-३४१; संयुत्तनिकाय प्रथम भाग-१६२; अंगुत्तरनिकाय प्रथम भाग-६६; द्वितीय भाग-२०८ आदी स्वये फु ।

१. समग्गा (पुलांगु संस्करण) ।

देवतापिन्त प्रेरणा

- (५) सब्बेसु अरक्खालेसु; यस्स देवा च ब्रह्मणो ।
यं अन्हेहि कतं पुञ्जां; सम्बसम्पत्ति-साधकं ॥
- (६) सब्बे तं अनुमोदित्वा; समग्गा सासने रता ।
पमाव-रहिता होन्तु; आरक्खासु विसेसतो ॥
- (७) सासनस्स च लोकस्स; बुद्धी भवतु सम्बदा ।
तासत्तम्मि च लोकस्स; देवा रक्खन्तु सम्बदा ॥
- (८) त्तिं होन्तु सुखी सब्बे; परिवारेहि अत्तनो ।
अनीघा सुमना होन्तु; सह सब्बेहि ज्ञातिभि ॥
- (९) राजतो वा चीरतो वा
अनुस्सतो वा अमनुस्सतो वा
अग्गित्तो वा उच्चतो वा
पिसाचतो वा खानुकतो वा
कण्टकतो वा नक्खसतो वा
जम्बवरीणतो वा असम्भतो वा
असम्भित्तो वा असप्पुरिसतो वा
अच्छ हत्थि अस्स भिग गीण कुक्कुर अहि विण्णिक
मणिसप्प दीपि
अच्छ तरच्छ सुकर महिस यक्ख रक्खसावीहि
नाना भयतो वा नाना रोगतो वा
नाना उपद्दवतो वा आरक्खं गण्हन्तु ।

★★★

मङ्गल सुत्त पालि

(१०) मं मङ्गलं द्वादसहि; चिन्तयिसु सदेवका ।
सोत्थानं नाधिगच्छन्ति; अट्टत्तिसञ्च मङ्गलं ॥

(११) देसितं देवदेवेन; सब्बपापविनासनं ।
सब्बलोकहितत्थाय; मङ्गलं तं भणाम हे ॥

(१२) *एवं मे सुतं—
एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।
अथ खो अञ्जातरा देवता
अभिवकन्ताय रत्तिया अभिवकन्तवणा
केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा
येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा
भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्टासि ।
एकमन्तं ठिता खो सा देवता
भगवन्तं गाथाय अञ्जभासि ।

(१३) बहू देवा मनुस्सा च; मङ्गलानि अचिन्तयुं ।
आकङ्खमाना सोत्थानं; ब्रूहि मङ्गल'मुत्तमं ॥

(१४) असेवना च बालानं; पण्डितानञ्च सेवना ।
पूजा च पूजनेय्यानं'; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥

* भूगु मंगल सुत्त पालि खुद्दक-पाठ पालि ३-४; सुत्तनिपात पालि
३१८-३१९ पति स्वये फु ।

१. पूजनियानं (सी; स्या; कं; इ.) ।

- (१५) पतिरूपदेसवासी च; पुम्बे च कतपुञ्जाता ।
अत्तसम्मापणीधि च^१; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥
- (१६) बाहुसञ्चञ्च सिप्पञ्च; विनयो च सुसिन्धितो ।
सुभासिता च या वाचा; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥
- (१७) मातापितु-उपट्टानं; पुत्तदारस्स सङ्गहो ।
अनाकुला च कम्मन्ता; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥
- (१८) दानञ्च धम्मचरिया च; ज्ञातकानञ्च सङ्गहो ।
अनवज्जानि कम्मनि; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥
- (१९) आरती विरती पापा; मञ्जपाना च संयमो ।
अप्पमादो च धम्मेषु; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥
- (२०) गारवो च निवातो च; सन्तुट्ठि च कतञ्जाता ।
कालेन धम्मस्सवणं^२; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥
- (२१) खन्ती च सोवचस्सता; समजानञ्च दस्सनं ।
कालेन धम्मसाकच्छा; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥
- (२२) तपो च ब्रह्मचरियञ्च; अरियसच्चान-दस्सनं ।
निम्बानसच्छिकिरिया च; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥
- (२३) कुट्टस्स लोकधम्मोहि; चित्तं यस्स न कम्पति ।
असोकं विरजं खेमं; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥
- (२४) एतादिसानि कत्वान; सम्बत्थ-मपराजिता ।
सम्बत्थ सोत्थि गच्छन्ति; तं तेसं मङ्गल'मुत्तमं ॥

मङ्गल-मुत्तं निहितं

१. अत्तसम्मापणीधी (क) । २. धम्मस्सवणं (गुलि सी.) ।

रतन सुत्त पालि

(२५) पणिधानतो पट्टाय, तथागतस्स दस पारमियो,
 दस उपपारमियो, दस परमत्थपारमियोति
 समत्तिस पारमियो, पञ्च महापरिच्चागे,
 लोकथचरियं ज्ञातत्थचरियं बुद्धत्थचरियन्ति
 तिस्सो चरियायो, पच्छिमभवे गम्भवोक्कन्ति,
 जातिं, अभिनिक्खमनं, पधानचरियं, बोधिपल्लङ्के
 मारविजयं, सम्बञ्जुतञ्जाणप्पटिवेधं,
 धम्मचक्कप्पवत्तनं, नव लोक्कतरधम्मैति
 सम्बेपि'मे बुद्धगुणे आवज्जेत्वा
 वेसालिया तीसु पाकारन्तरेसु
 तियामरत्तिं परित्तं करोन्तो
 आयस्मा आनन्दत्थेरो विय
 कास्सञ्जाचित्तं उपट्टपेत्वा-

(२६) कोटीसतसहस्सेसु; चक्कवालेसु देवता ।
 यस्सा'णं पटिग्गहन्ति; यञ्च वेसालिया पुरे ॥

(२७) रोगा'मनुस्स दुब्भिक्ख-सम्भूतं तिविधं भयं ।
 खिप्प'मन्तरधापेसि; परित्तं तं भणाम हे ॥

(२८) *यानीध भूतानि समागतानि;
 भुम्मामानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
 सम्बेव भूता सुमना भवन्तु;
 अथोपि सक्कच्च सुणन्तु भासितं ॥

* मूगु रतन-सुत्त पालि खुद्दक-पाठ पालि ४-७; सुत्तनिपात पालि
 ३१२-३१५ पति स्वये फु ।

(२९) तस्मा हि भूता निसामेय सम्बे;
 नेत्तं करोष मानुसिया पजाय ।
 दिग्मा च रत्तो च हरन्ति ये बल्लि;
 तस्मा हि ते रक्खथ अण्णमत्ता ॥

(३०) यंकिञ्चि वित्तं इध वा हरं वा;
 सग्गेसु वा वं रत्तनं पणीतं ।
 न नो समं अत्थि तथागततेन;
 इदम्पि बुद्धे रत्तनं पणीतं ।
 एतेन सण्णेन सुवत्थि होतु ॥

(३१) खयं विरागं अमर्त्तं पण्णितं;
 यदज्जगता सक्कयमुन्नी तस्माहित्तो ।
 न तेन धम्मनेन सम्पत्थि किञ्चिच्च;
 इदम्पि धम्मने रत्तनं पणीतं ।
 एतेन सण्णेन सुवत्थि होतु ॥

(३२) वं बुद्धसेट्ठो परिक्खणी सुत्थि;
 सखाधि'मात्मस्तरिकञ्जामाहु ।
 समाधिना तेन समो न विज्जति;
 इदम्पि धम्मने रत्तनं पणीतं ।
 एतेन सण्णेन सुवत्थि होतु ॥

(३३) ये पुग्गला अट्ठ सतं पसत्था;
 अत्तारि एत्तानि युगानि ह्योन्ति ।
 ते दक्खिण्येय्या सुगतस्स तावका;
 एतेसु विद्धानि महप्फलानि ।
 इदम्पि संघे रत्तनं पणीतं;
 एतेन सण्णेन सुवत्थि होतु ॥

(३४) ये सुप्पयुत्ता मनसा बल्लहेन;
निक्कामिनी गोतमसासनम्हि ।
ते पत्तिपत्ता अमतं विगह्हा;
लद्धा मुधा निब्बुति^१ भुञ्जमाना ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं;
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३५) यथिन्दखीलो पथविस्सितो^२ सिया;
चतुग्गिं वातेहि असम्पक्कम्पियो ।
तथूपमं सप्पुरिसं वढामि;
यो अरियसच्चानि अवेच्च पस्सति ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं;
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३६) ये अरियसच्चानि विभावयन्ति;
गम्भीरपञ्जणेन सुदेसितानि ।
किञ्चापि ते होन्ति भुसं पमत्ता;
न ते भवं अट्टम^३मादियन्ति ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं;
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३७) सहावस्स वस्सनसम्पदाय^३;
तयस्सु धम्मा जहिता भवन्ति ।
सक्कायदिट्ठि विचिकिच्छित्तञ्च;
सौलब्धतं वापि यदत्थि किञ्चि ॥

१. निब्बुति (क) ।

२. पठविस्सितो (गुलि सी.); पथविस्सितो (गुलि सी. ; स्या; कं. इ.) ।

३. सहाव सहस्सनसम्पदाय (क) ।

(३८) चतुहपायैहि च विप्पमुत्तो;
 छ चाभिठानानि^१ अभब्ब^२ कातुं ।
 इवम्पि संघे रतनं पणीतं;
 एतेन सञ्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३९) किञ्चापि सो कम्म^३ करोति पापकं;
 कायेन वाचा उव चेतसा वा ।
 अभब्ब सो तस्स पटिञ्छदाय^४;
 अभब्बता विट्ठपवस्स वुत्ता ।
 इवम्पि संघे रतनं पणीतं;
 एतेन सञ्चेन सुवत्थि होतु ॥

(४०) वनप्पगुम्भे यथ^५ फुस्सितग्गे;
 गिम्हान मात्ते पठमस्मि गिम्हे ।
 तथूपमं धम्मवरं अवेसयि;
 निब्बानगांमि परमं हिताय ।
 इवम्पि बुद्धे रतनं पणीतं;
 एतेन सञ्चेन सुवत्थि होतु ॥

(४१) वरो वरञ्छू वरदो वराहरो;
 अनुसरो धम्मवरं अवेसयि ।
 इवम्पि बुद्धे रतनं पणीतं;
 एतेन सञ्चेन सुवत्थि होतु ॥

---

१. छच्चाभिठानानि (क) । २. अभब्बो (सी.) ।
 ३. कम्मं (सी. स्या. कं. इ.) । ४. पटिञ्छदाय (सी.) ।
 ५. यथा (सी. स्या.) ।

(४२) खीणं पुराणं नव नत्थि सम्भवं;
 धिरत्तच्चित्ता'यतिके भवस्मि ।
 ते खीणबीजा अविश्लिह्छन्वा;
 निब्बन्ति धीरा यथायं ' पदीपो ।
 इदम्पि संघे रतनं पणीतं;
 एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(४३) यानीध भूतानि समागतानि;
 भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
 तथागतं देवमनुस्सपूजितं;
 बुद्धं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥

(४४) यानीध भूतानि समागतानि;
 भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
 तथागतं देवमनुस्सपूजितं;
 घम्मं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥

(४५) यानीध भूतानि समागतानि;
 भुम्मानि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
 तथागतं देवमनुस्सपूजितं;
 संघं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥

रतन-सुत्तं निट्ठित्तं

★★★

मेत्त सुत्त पालि

- (४६) यस्ता'नुभावन्नो मग्घा; नेव वस्सेन्ति भीसन्नं ।
यम्हि^१ वेवा'नुसुञ्जन्तो; खत्तिन्निव'मतम्भित्ते ॥
- (४७) सुखं सुपति सुत्तो च; पापं किञ्चि न पस्सति ।
एवमाविगुणूपेतं; मरिस्सं स' मणाम हे ॥
- (४८) *करणीय'मत्थकुंसलेजं;
यन्त सन्तं पव्वं धम्मिससेच्च ।
सपको उज्जु च सुहुज्जु च;
सुवच्चो चस्स सुहु धम्मतिमानी ॥
- (४९) सन्नुत्सको च सुभरी च;
अप्पकिच्चो च सत्सहुकमुत्ति ।
सन्तिन्निवो च निपको च;
अप्पगग्घो कुलेस्व'ननुगिद्धी ॥
- (५०) न च खुद्द'माधरे किञ्चि;
येन विञ्ज्जु परे उपवदेयुं ।
सुखिनो च खेमिवो होन्तु;
सब्बसत्ता^२ भवन्तु सुखितत्ता ॥

१. यम्हि (क.) ।

* बुधु मेत्त सुत्त पालि खुद्दक-पाठ पालि १०-११; सुत्तनिपात्त पालि ३००-३०१ पति स्वये कु ।

२. सब्बे वत्ता (वी. त्या.) ।

(५१) ये केचि पाणभूतत्वि;
तसा वा थावरा व'नववेसा ।
बीघा वा ये व महन्ता;
मज्झिमा रस्सका अणुकथूला ॥

(५२) विट्ठा वा ये व अविट्ठा;
ये व^१ दूरे वसन्ति अविदूरे ।
भूता व^२ सम्भवेसी व;
सब्बसत्ता भवन्तु सुखितत्ता ॥

(५३) न परो परं निकुब्बेथ;
नातिमउञ्जोथ कत्थचि न कच्चि^३ ।
ब्यारोसना पटिघसउञ्जा;
नाउजामउञ्जास्स दुक्ख'मिच्छेय्य ॥

(५४) माता यथा नियं पुत्त-
मायुसा एकपुत्त'मनुरक्खे ।
एवम्पि सब्बभूतेसु;
मानसं भावये अपरिमाणं ॥

(५५) मेसउच्च सब्बलोकास्मि;
मानसं भावये अपरिमाणं ।
उद्धं अघो च तिरियउच्च;
असम्बाधं अवेर'मसपत्तं ॥

१. च (सी. स्या. कं. इ.) । २. वा (सी. स्या. कं. इ.)

३. नं कच्चि (सी. इ.) नं किच्चि (स्या.) ।

(५६) तिद्धं चरं निसिम्भो व^१;
 सयानो यावता^२स्स वितमिद्धो^३ ।
 एतं सति अघिट्ठेय्य;
 ब्रह्म^४मेतं बिहार^५मिध माहु ॥

(५७) विट्ठिञ्च अनुपगम्म;
 सोलवा वस्सनेन सम्पन्नो ।
 कामेसु विनेय्य^१ गेधं;
 न हि जातु^२ग्गभसेय्य पुनरेति ॥

मेत्त-सुत्तं निट्ठितं

★★★

खन्ध सुत्त पालि

(५८) सम्बासीविसजातीनं; विब्बमन्तागवं विय ।
 यं नासेति विसं घोरं; सेसञ्चापि परिस्सयं ॥

(५९) आणाक्खेत्तमिह सम्बत्थ; सम्बदा सम्बपाणिनं ।
 सम्बसोपि निवारेति; परित्तं तं भणाम हे ॥

(६०) *विट्ठपक्खेहि मे मेत्तं; मेत्तं एरापयेहि मे ।
 छब्ब्यापुत्तेहि मे मेत्तं; मेत्तं कण्हागोतमकेहि च ॥

१. वा (सी. स्या. क. इ.) । २. विगतमिद्धो (आपालं प्रयोग) ।

३. विय (क) ।

* बुगु खन्ध-सुत्त पालि विय चूलवग्ग पालि २४५; जातक पालि (प्र.)
 ५३-४; जंगुत्तर पालि (प्र.) ३८४ पति स्वये फु ।

- (६१) अपादकेहि मे मेत्तं; मेत्तं द्विपादकेहि मे ।
चतुष्पदेहि मे मेत्तं; मेत्तं बहुष्पदेहि मे ॥
- (६२) मा मं अपादको हिंसि; मा मं हिंसि द्विपादको ।
मा मं चतुष्पदो हिंसि; मा मं हिंसि बहुष्पदो ॥
- (६३) सब्बे सत्ता सब्बे पाणा; सब्बे भूता च केवला ।
सब्बे भद्रानि पस्सन्तु; मा कञ्चि पाप'मागमा ॥
- (६४) अप्पमाणो बुद्धो; अप्पमाणो धम्मो ।
अप्पमाणो संघो; पमाणवन्तानि सरिसवानि ।
अहि विच्छिका सतपढी; उण्णनाभी सरबू मूसिका ॥
- (६५) कता मे रक्खा; कतं मे परित्तं; पटिक्कमन्तु भूतानि ।
सो'हं नमो भगवतो; नमो सत्तन्नं सम्मासम्बुद्धानं ॥

खन्ध-सुत्तं निट्ठितं

★★★

Dhamma.Digital

मोर सुत्त पालि

- (६६) पूरेन्तं बोधिसम्भारे; निब्बत्तं मोरयोनिधं ।
येन संविहितारक्खं; महासत्तं वनेच्चरा ॥
- (६७) चिरस्सं वायमन्तापि; नेव सक्खिसु गण्हतुं ।
“अह्ममन्त” न्ति अक्खातं; परित्तं तं भणाम हे ॥

१. द्वि.....(सी. स्या. कं. इ.) । २. किञ्चि (स्या. कं. क.) ।
३. सरिसवानि (सी. स्या. कं. इ.) ।
४. कता मे परित्ता (आपालं प्रयोग) ।

- (६८) *उदेत'यं चक्षुमा एकराजा;
हरिस्सवण्णी पथविप्पभासो ।
तं तं नमस्सामि हरिस्सवण्णं पथविप्पभासं;
तया'ज्ज गुत्ता विहरेमु दिवसं ॥
- (६९) ये ब्राह्मणा वेदगू सव्वघम्मै;
ते मे नमो, ते च मं पालयन्तु ।
नमत्थु बुद्धानं, नमत्थु बोधिया;
नमो विमुत्तानं, नमो विमुत्तिया ।
इमं सो परित्तं कत्वा, मोरो चरति एससा ॥
- (७०) अपेत'यं चक्षुमा एकराजा;
हरिस्सवण्णो, पथविप्पभासो ।
तं तं नमस्सामि हरिस्सवण्णं पथविप्पभासं;
तया'ज्ज गुत्ता विहरेमु रसि ॥
- (७१) ये ब्राह्मणा वेदगू सव्वघम्मै;
ते मे नमो, ते च मं पालयन्तु ।
नमत्थु बुद्धानं, नमत्थु बोधिया;
नमो विमुत्तानं, नमो विमुत्तिया ।
इमं सो परित्तं कत्वा, मोरो वास'मकप्पवि ॥

मोर-सुत्तं निद्धितं

★★★

* थुगु मोर-सुत्त पालि जातक पालि (प्र.) ३८ पति स्क्ये फु ।

१. षठवि,.....(धी. स्या. इ.) ।

वट्ट सुत्त पालि

- (७२) पूरेत्तं बोधिसम्भारे; निब्बत्तं वट्टजातियं ।
यस्स तेजेन दावग्गि; महासत्तं विवज्जयि ॥
- (७३) थेरस्स सारिपुत्तस्स; लोकनाथेन भासितं ।
कप्पट्ठायि महातेजं; परित्तं तं भणाम हे ॥
- (७४) *अत्थिलोके सोलगुणो; सच्चं सोचेय्य'नुद्दया ।
तेन सच्चेन काहामि; सच्चकिरिय'मुत्तमं' ॥
- (७५) आवज्जेत्वा धम्मबलं; सरित्त्वा पुब्बके जिने ।
सच्चबल'भवस्साय; सच्चकिरिय'मकास'हं ॥
- (७६) सन्ति पक्खा अपतना; सन्ति पादा अवञ्चना ।
माता पिता च निक्खन्ता; जातवेदपटिक्कम ॥
- (७७) सह सच्चे कते मय्हं; महापज्जलितो सिखी ।
वज्जेसि सोलस करिसानि; उच्चकं पत्त्वा यथा सिखी ।
सच्चेन मे समो नत्थि; एसा मे सच्च पारमी ॥

वट्ट-सुत्तं निद्धितं

***

* युगु वट्ट-सुत्त पालि चरियापिटक पालि ४१५ पति स्वये फु ।

१. सच्चकिरिय-मनुत्तरं (क.) ।

धजग्ग सुत्त पालि

- (७८) यस्सा'नुस्सरणेनापि; अन्तलिक्खेपि पाणिनी ।
पत्तिट्ठ'मधिगच्छन्ति; भूमियं विय सम्बथा ॥
- (७९) सम्बुपह्वजालम्हा; यक्खचोराविसम्भवा ।
गणना न च मुत्तानं; परित्तं तं भगाम हे ॥
- (८०) *एवं मे सुत्तं—
एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।
- (८१) तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि—“भिक्खवो”ति ।
“भवन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं ।
भगवा एतदवोच—
भूतपुब्बं भिक्खवे
देवासुरसङ्गामो समुपम्यूल्हो अहोसि ।
अथ खो भिक्खवे सब्बो देवानमिन्दो
देवे तावत्तिसे आमन्तेसि—
“सधे मारिसा देवानं सङ्गामगतानं उप्पज्जेय्य
भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसी वा;
ममेव तस्मिं समये धजग्गं उल्लोकय्याथ;
ममं हि वो धजग्गं उल्लोकयतं
यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसी वा;
सो पहीयिस्सति ।”

* बुग्गु धजग्ग-सुत्त पालि संयुत्त-पालि (प्र.) २२०-२२२ पत्ति स्वये कु ।

- (८२) नो चे मे धजगं उल्लोकेय्याथ;
 अथ पजापतिस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ ।
 पजापतिस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं
 यं भविस्सति भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा;
 सो पहीयिस्सति ।
- (८३) नो चे पजापतिस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ;
 अथ वरुणस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ ।
 वरुणस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं
 यं भविस्सति भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा;
 सो पहीयिस्सति ।
- (८४) नो चे वरुणस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ;
 अथ ईसानस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ ।
 ईसानस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं
 यं भविस्सति भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा;
 सो पहीयिस्सति ।
- (८५) तं खो पन भिक्खवे
 सक्कस्स वा देवानमिन्दस्स धजगं उल्लोकयतं
 पजापतिस्स वा देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं
 वरुणस्स वा देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं
 ईसानस्स वा देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं
 यं भविस्सति भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा;
 सो पहीयेथापि नोपि पहीयेथ ।
- (८६) तं किस्स हेतु ?
 सक्को हि भिक्खवे देवानमिन्दो
 अवीतरागो अवीतदोसो अवीतमोहो
 भीरु छम्भी उत्रासी पलायी'ति ।

- (८७) ग्रहञ्च खो भिक्खवे एवं बवामि;
सखे तुम्हाकं भिक्खवे
अस्सञ्जागतानं वा हक्खमूलगतानं वा सुञ्जागमय्यवानं वा
उत्पज्जेय्य भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा;
ममेव तस्मिं समये अनुस्सरेय्याथ—
- (८८) “इति पि सो भगवा अरहं, सम्मासम्बुद्धो,
विज्जाचरणसम्पन्नो, सुगतो, लोकविद्,
अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि;
सत्था देवमनुस्सानं, बुद्धो, भगवा”ति ॥
- (८९) ममं हि वो भिक्खवे अनुस्सरतं
यं भविस्सति भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा;
सो पहीयिस्सति ।
- (९०) नो चे मं अनुस्सरेय्याथ;
अथ धम्मं अनुस्सरेय्याथ—
- (९१) “स्वाक्खातो भगवता धम्मी,
सन्दिट्ठिको, अकासिको,
एहिपत्तिको, ओपनेय्यिको,
पक्वतं वेदित्तवो विञ्जूही”ति ॥
- (९२) धम्मं हि वो भिक्खवे अनुस्सरतं
यं भविस्सति भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा;
सो पहीयिस्सति ।
- (९३) नो चे धम्मं अनुस्सरेय्याथ;
अथ संघं अनुस्सरेय्याथ—

- (६४) “सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो,
उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो,
जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो,
सामीच्चिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो,
यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ट पुरिसपुग्गला,
एस भगवतो सावकसंघो,
आहुनेय्यो, पाहुनेय्यो,
दक्खिणेय्यो, अञ्जलीकरणीयो,
अनुत्तरं पुञ्जाक्खेत्तं लोकस्सा”ति ॥
- (६५) संघं हि वो भिक्खवे अनुस्सरतं
यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा;
सो पहीयिस्सति ।
- (६६) तं किस्स हेतु ?
तथागतो हि भिक्खवे अरहं सम्मासम्बुद्धो
वीतरागो वीतदोसो वीतमोहो
अभीरु अछम्भी अनुत्तासी अपलायी’ति ।
- (६७) इदंमवोच भगवा; इदं वत्वान सुगतो
अथा’परं एतदवोच सत्था—
- (६८) अरञ्जो रुक्खमूले वा; सुञ्जागारे व भिक्खवो ।
अनुस्सरेथ’ सम्बुद्धं; भयं तुम्हाकं नो सिया ॥
- (६९) नो चे बुद्धं सरेय्याथ; लोकजेट्ठं नरासभं ।
अथ धम्मं सरेय्याथ; निरयानिकं सुदेसितं ॥

[५२]

परित्राण पालि

- (१००) नो चे धम्मं सरेय्याथ; निय्यानिकं सुदेसितं ।
अथ संघं सरेय्याथ; पुञ्जाक्खेतं अनुत्तरं ॥
- (१०१) एवं बुद्धं सरन्तानं; धम्मं संघञ्च भिक्खवो ।
भयं वा छम्भित्तं वा; लोमहंसो न हेस्सति ॥

धजग-सुत्तं निट्ठितं

★★★

आटानाटिय सुत्त पालि

- (१०२) अप्पसन्नेहि नाथस्स; सासने साधुसम्मते ।
अमनुस्सेहि चण्डेहि; सदा किब्बिसकारिभि ॥
- (१०३) परिसानं चतस्सन्नं; अहिंसाय च गुत्तिया ।
यं देसेसि महावीरो; परित्तं तं भणाम हे ॥
- (१०४) *विपस्सिस्स च नमत्थु; चक्खुमन्तस्स सिरीमतो ।
सिखिस्स पि च नमत्थु; सब्बभूतानुकम्पिनो ॥
- (१०५) वेस्सभुस्स च नमत्थु; न्हातकस्स तपस्सिनो ।
नमत्थु ककुसन्धस्स; मारसेना पमहिंनो ॥
- (१०६) कोणागमनस्स नमत्थु; ब्राह्मणस्स वुसीमतो ।
कस्सपस्स च नमत्थु; विप्पमुत्तस्स सब्बधि ॥

* बुगु गाथा लिसे तु १०९ तकयागु गाथात दीघनिकाय पाथिकवग्ग पालि
१५९ पति स्वये फु ।

- (१०७) अङ्गीरसस्स नमत्थु; सकयपुत्तस्स सिरीमतो ।
यो इमं धम्मं देसेसि^१; सब्बदुक्खापनूदं ॥
- (१०८) ये चापि निब्बुता लोके; यथाभूतं विपस्सिसुं ।
ते जना अपिसुणा^२; महन्ता वीतसारदा ॥
- (१०९) हितं देवमनुस्सानं; यं नमस्सन्ति गोतमं ।
विज्जाचरणसम्पन्नं; महन्तं वीतसारदं ॥
- (११०) एते चञ्जे च सम्बुद्धा; अनेकसतकोटियो ।
सब्बे बुद्धा^३समसमा; सब्बे बुद्धा महिद्धिका ॥
- (१११) सब्बे दसबलूपेता; वेसारज्जेहु^३पागता ।
सब्बे ते पटिजानन्ति; आसभं ठान^३मुत्तमं ॥
- (११२) सीहनावं नदन्ते^३ते; परिसासु विसारदा ।
ब्रह्मचक्कं पवत्ते न्ति; लोके अप्पटिवत्तियं ॥
- (११३) उपेता बुद्धधम्मैहि; अट्टारसहि नायका ।
बार्त्तिसलक्खणूपेता; सीतानुब्बञ्जनाधरा ॥
- (११४) ब्यामप्पभाय सुप्पभा; सब्बे ते मुनिकुञ्जरा ।
बुद्धा सब्बञ्जानो एते; सब्बे खीणासवा जिना ॥
- (११५) महापभा महातेजा; महापञ्जा महब्बला ।
महाकारुणिका धीरा; सब्बेसानं सुखावहा ॥
- (११६) वीपा नाथा पतिट्ठा च; ताणा लेणा च पाणिनं ।
गती बन्धू महस्सासा^३; सरणा च हितेसिनो ॥

१. धम्ममदेसेसि (सी. स्या. इ.) । २. अपिसुणा (सी. स्या. इ.) ।

३. महेस्सासा (आपालं प्रयोग) ।

- (११७) सदेवकस्स लोकस्स; सब्बे एते परासणा ।
तेसां हं सिरसा पावे; वन्वामि पुरिसुत्तमे ॥
- (११८) वघसा मनसा चेत्थ; वन्वामे'ते तथासते ।
सन्नने आसने ठाने; गमने चापि सब्बदा ॥
- (११९) सत्ता सुखेन रक्खन्तु; बुद्धा सन्तिकरा तुवं ।
तेहि त्वं रक्खितो सन्तो; मुत्तो सब्बभयेहि च ॥
- (१२०) सम्बरोया विनीमुत्तो; सम्बसन्तापवज्जितो ।
सम्बवेर'सतिवकन्तो; निम्बुतो च तुवं भव ॥
- (१२१) तेसं सच्चेन सीलेन; खन्तिमेत्ताबलेन च ॥
तेपि अग्हे'नुरक्खन्तु; अरोगेन सुखेन च ॥
- (१२२) पुरत्थिर्वास्म विसाभागे; सन्ति भूता महिद्धिका ।
तेपि अग्हे'नुरक्खन्तु; अरोगेन सुखेन च ॥
- (१२३) वक्खिण्णास्म विसाभागे; सन्ति देवा महिद्धिका ।
तेपि अग्हे'नुरक्खन्तु; अरोगेन सुखेन च ॥
- (१२४) पच्छिमास्म विसाभागे; सन्ति नागा महिद्धिका ।
तेपि अग्हे'नुरक्खन्तु; अरोगेन सुखेन च ॥
- (१२५) उत्तरास्म विसाभागे; सन्ति यक्खा महिद्धिका ।
तेपि अग्हे'नुरक्खन्तु; अरोगेन सुखेन च ॥
- (१२६) पुरत्थिमेन अत्तरद्दो; वक्खिण्णेन विरुहको ।
पच्छिमेन विरुपक्खो; कुवेरो उत्तरं विसं ॥
- (१२७) अत्तारो ते महाराजा; लोकपाला यसस्सिनो ।
तेपि अग्हे'नुरक्खन्तु; अरोगेन सुखेन च ॥

- (१२८) आकासट्टा च भूमट्टा; देवा नागा महिद्धिका ।
तेपि अम्हे'नुरक्खन्तु; अरोगेन सुखेन च ॥
- (१२९) इद्धिमन्तो च ये देवा; वसन्ता इध सासने ।
तेपि अम्हे'नुरक्खन्तु; अरोगेन सुखेन च ॥
- (१३०) सब्बीतियो विवज्जन्तु; सोको रोगो विनस्सतु ।
मा ते भवन्त्व'न्तराया; सुखी दीघायुको भव ॥
- (१३१) *अभिवादनसीलिस्स; निच्चं बुद्धापचायिनो ।
चत्तारो धम्मा वड्ढन्ति; आयु वण्णो सुखं बलं ॥

आटानाटिय-सुत्तं निट्ठितं

★★★

अंगुलिमाल सुत्त पालि

- (१३२) परित्तं यं भणन्तस्स; निसिन्नट्टानधोवनं ।
उदकम्पि विनासेति; सब्बमेव परिस्सयं ॥
- (१३३) सोत्थिना गब्भवट्टानं; यच्च साधेति तद्धण्णे ।
थेरस्स'ङ्गुलिमालस्स; लोकनाथेन भासितं ।
कप्पट्टायि महातेजं; परित्तं तं भणाम हे ॥
- (१३४) 'यतो'हं भगिनि अरियाय जातिया जातो ।
नाभिजानामि सच्चिच्च पाणं जीविता बोरोपेता ।
तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु सोत्थि गब्भस्स ॥

अंगुलिमाल-सुत्तं निट्ठितं

* धम्मपद पालि १०९ गाथा ।

१: थुगु अंगुलिमाल परित्राण मज्झिमनिकाय, मज्झिमपण्णास पालि ३०६ पति स्वये फु ।

बोज्झङ्ग सुत्त पालि

- (१३५) संसारे संसरन्तानं; सम्बदुक्खविनासने ।
सत्त धम्मे च बोज्झङ्गे; मारसेनापमहने ॥
- (१३६) बुज्झित्वा ये चि'मे सत्ता; तिभवा मुत्तकु'त्तमा ।
अजाति'मजरा'ब्ध्याधि; अमत्तं निब्भयं गता ॥
- (१३७) एवमादिगुणूपेतं; अनेकगुणसङ्गहं ।
ओसघञ्च इमं मत्तं; बोज्झङ्गञ्च भणाम हे ॥
- (१३८) *बोज्झङ्गो सतिसङ्घातो; धम्मानं विचयो तथा ।
वीरियं पीति पस्सद्धि; बोज्झङ्गा च तथा'परे ॥
- (१३९) समाधुपेक्खा बोज्झङ्गा; सत्ते'ते सम्बदस्सिना ।
मुनिना सम्मदक्खाता; भाविता बहुलीकता ॥
- (१४०) संबत्तन्ति अभिञ्जाय; निब्बानाय च बोधिया ।
एतेन सच्चवज्जेन; सोत्थि ते होतु सम्बदा ॥
- (१४१) एक्कस्मि समये नाथो; मोगल्लानञ्च कस्सपं ।
गिलाने बुक्खिते बिस्वा; बोज्झङ्गे सत्त देसियि ॥
- (१४२) ते च तं अभिनन्दित्वा; रोगा मुच्चिसु तङ्गणे ।
एतेन सच्चवज्जेन; सोत्थि ते होतु सम्बदा ॥

* पाली षड्गु गाथा बोज्झङ्ग सुत्त तःप्येकं मद्रु । गद्य पालि ता संयुत्तनिकाय पालि (तु.) ७१-७२-७३ पति स्वये फु ।

- (१४३) एकदा धम्मराजापि; गेलञ्जोना'भिपीलितो ।
चुन्दत्थेरेन तंयेव; भणापेत्वान सादरं ॥
- (१४४) सम्मोदित्वान आबाधा; तम्हा वुट्ठासि ठानसो ।
एतेन सच्चवज्जेन; सोत्थि ते होतु सब्बदा ॥
- (१४५) पहीना ते च आबाधा; तिण्णन्नम्पि महेसिनं ।
मग्गाहता किलेसाव; पत्ता'नुप्पत्तिधम्मतं ॥
एतेन सच्चवज्जेन; सोत्थि ते होतु सब्बदा ॥

बोज्झङ्ग-सुत्तं निट्ठितं

★★★

पुब्बण्ह सुत्त पालि

- (१४६) यं दुन्नमित्तं अरवमङ्गलञ्च;
यो चा'मनापो सकुणस्स सद्दो ।
पापग्गहो दुस्सुपिनं अकन्तं;
बुद्धानुभावेन विनास'मेन्तु ॥
- (१४७) यं दुन्नमित्तं अरवमङ्गलञ्च;
यो चा'मनापो सकुणस्स सद्दो ।
पापग्गहो दुस्सुपिनं अकन्तं;
धम्मानुभावेन विनास'मेन्तु ॥
- (१४८) यं दुन्नमित्तं अरवमङ्गलञ्च;
यो चा'मनापो सकुणस्स सद्दो ।
पापग्गहो दुस्सुपिनं अकन्तं;
संघानुभावेन विनास'मेन्तु ॥

- (१४६) बुक्खप्पत्ता च निब्बुक्खा; भयप्पत्ता च निर्वभया ।
सकप्पत्ता च निस्तीका; होन्तु सम्भेत्थि पाणिनो ॥
- (१५०) एत्तावत्ता च अन्हेहि; सम्भतं पुञ्जासम्पदं ।
सक्खे देवा'नुमोवन्तु; संखसम्पत्ति तिद्धिया ॥
- (१५१) वानं ववन्तु सद्दाय; सीलं रक्खन्तु सम्भवा ।
भायनाभिरता होन्तु; गच्छन्तु देवता'गता ॥
- (१५२) सम्भे बुद्धा बलप्पत्ता; पञ्चेकानिञ्च थं बलं ।
अरहन्तानञ्च तेजेन; रक्खं बन्धाभि सम्भसो ॥

(१५३) *यंकिञ्च वित्तं इध वा हुरं वा;
सग्गेसु वा यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन;
इवम्पि बुद्धे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(१५४) यंकिञ्च वित्तं इध वा हुरं वा;
सग्गेसु वा यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन;
इवम्पि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(१५५) यंकिञ्च वित्तं इध वा हुरं वा;
सग्गेसु वा यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन;
इवम्पि संघे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

* बुगु भाषा रत्तं सुत्तय् वधे धु कल ।

- (१५६) भवतु सब्बमङ्गलं; रक्खन्तु सब्बदेवता ।
सब्बबुद्धानुभावेन; सदा सुखी भवन्तु ते ॥
- (१५७) भवतु सब्बमङ्गलं; रक्खन्तु सब्बदेवता ।
सब्बधम्ममानुभावेन; सदा सुखी भवन्तु ते ॥
- (१५८) भवतु सब्बमङ्गलं; रक्खन्तु सब्बदेवता ।
सब्बसंघानुभावेन; सदा सुखी भवन्तु ते ॥
- (१५९) महाकारुणिको नाथो; हिताय सब्बपाणिनं ।
पूरेत्वा पारमी सब्बा; पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ।
एतेन सच्चवज्जेन; सोत्थि ते होतु सब्बदा ॥
- (१६०) जयन्तो बोधिया मूले; सक्क्यानं नन्दिवड्ढनो ।
एवमेव जयो होतु; जयस्सु जयमङ्गले ॥
- (१६१) अपराजितपल्लङ्के; सीसे पुत्थुविपुक्खले ।
अभिसेके सब्बबुद्धानं; अगगप्पत्तो पमोदति ॥
- (१६२) *सुनक्खत्तं सुमङ्गलं; सुप्पभातं सुहुट्ठितं ।
सुखणो सुमुहत्तो च; सुयिट्ठं ब्रह्मचारिसु ॥
- (१६३) *पदक्खिणं कायकम्मं; वाचाकम्मं पदक्खिणं ।
पदक्खिणं मनोकम्मं; पणीधि ते पदक्खिणे ॥
- (१६४) *पदक्खिणानि कत्वान; लभन्त'त्थे पदक्खिणे ।
ते अत्थलद्धा सुखिता; विरूल्हा बुद्धसासने ।
अरोगा सुखिता होथ; सह सब्बेहि जातिभि ॥

पुब्बण्ह-सुत्तं निट्ठितं

* बुपि गाथात अंगुत्तर पालि (प्र.) २६६ पति स्वये फु ।

धलः-पी

भूमिका	ग-ब
पिका पाखें	भ-म
लिसा	य-स
निदान	१-२४
न्यागुगु संस्करण	२५-२६
सुभाय्	२७-२८
समर्पण	-२६
सहयोगी श्रद्धालुपि	३०-३२
परित्राण पालि	३३-५६
धलः-पी	६१-६८

देव-आराधनादि नृगु निश्रय पादक्रम

१. समन्ता चक्कवालेसु	१-१३
२. धम्मस्सवनकालो	१३-१४
३. नमो तस्स भगवतो	१५-१८
४. ये सन्ता सन्तचित्ता	१८-२३
५. देवत्तापिन्त प्रेरणा-सब्बेसु चक्कवालेसु	-२४
६. सब्बे तं अनुमोदित्वा	२४-२५
७. सासनस्स च लोकस्स	२५-२६
८. सिद्धिं होन्तु सुखी सब्बे	-२६
९. राजतो वा चोरतो वा	२६-२६

मंगल सुत्त न्हूगु निश्रय पादक्रम

१०. यं मङ्गलं द्वादसहि	—३०
११. देसितं देवदेवेन	३०-३३
१२. एवं मे सुतं-एकं समयं	३३-४३
१३. बहू देवा मनुस्सा च	४३-४५
१४. असेवना च बालानं	४५-५७
१५. पतिरूपदेसवासो च	५७-६८
१६. बाहुसच्चञ्च सिप्पञ्च	६८-८३
१७. मातापितु उपट्टानं	८३-१०१
१८. दानञ्च धम्मचरिया च	१०१-११८
१९. आरती विरती पापा	११८-१३२
२०. गारवो च निवातो च	१३२-१४८
२१. खन्ती च सोवचस्सता	१४८-१६१
२२. तपो च ब्रह्मचरियञ्च	१६१-१६६
२३. फुट्टस्स लोकधम्महि	१६६-१७५
२४. एतादिसानि कत्वान	१७५-१७८

Dhamma.Digital

रत्न सूत्र न्हूगु निश्रय पादक्रम

२५. पणिधानतो पट्टाय	१७९-१८०
२६. कोटीसत सहस्सेसु	—१८०
२७. रोगा'मनुस्स दुब्भिकख	१८०-१९२
२८. यानीध भूतानि समागतानि	१९२-१९७
२९. तस्मा हि भूता निसामेथ सब्बे	१९७-२०२
३०. यं किञ्चि वित्तं इध वा हुरं वा	२०३-२१५
३१. खयं विरारं अमतं पणीतं	२१५-२२५
३२. यं बुद्धसेट्ठी परिवण्णमी सुचिं	२२५-२३२

३३. ये पुग्गला अट्टसतं पसत्था	२३२-२४५
३४. ये सुप्पयुत्ता मनसा दह्हेन	२४५-२५५
३५. यथिन्दखीलौ पथविस्सितो सिया	२५५-२६४
३६. ये अरियसच्चानि विभावयन्ति	२६४-२७२
३७. सहावस्स दस्सनसम्पदाय	-२७२
३८. चतूहपायेहि च विप्पमुत्तो	२७२-२८४
३९. किञ्चापि सो कम्मं करोति पापकं	२८४-२८९
४०. वनप्पगुम्बे यथ फुस्सितगो	२८९-२९५
४१. वरो वरञ्जू वरदो वराहरो	२९५-३०४
४२. खीणं पुराणं नव नत्थिसम्भवं	३०४-३१२
४३-४५. यानीघ भूतानि समागतानि	३१२-३१६

मेत्त सुत्त न्हूगु निश्रय पादक्रम

४६. यस्सानुभावतो यक्खा	-३१७
४७. सुखं सुपति सुत्तो च	३१७-३२४
४८. करणीयं मत्थकुसलेन	३२४-३२५
४९. सन्तुस्सको च सुभरो च	३२५-३४३
५०. न च खुद्दमाचरे किञ्चि	३४३-३४७
५१. ये केच्चि पाणभूतत्थि	-३४७
५२. दिट्ठा वा ये व अदिट्ठा	३४७-३५५
५३. न परो परं निकुब्बेथ	३५५-३५८
५४. माता यथा नियं पुत्त-	३५८-३६१
५५. मेत्तञ्च सब्बलोक्स्मि	३६१-३६७
५६. तिट्ठं चरं निसिन्नो व	३६७-३७१
५७. दिट्ठिञ्च अनुपगम्म	३७२-३७६

खन्ध सूत्र न्हूगु निश्रय षादक्रम

५८. सब्बासीविसजातीनं	—३७७
५९. आणान्नेत्तमिह सब्बत्थ	३७७-३८१
६०. विरूपक्खेहि मे मेत्तं	३८१-३८३
६१. अपादकेहि मे मेत्तं	३८३-३८४
६२. मा मं अपादको हिंसि	३८४-३८५
६३. सब्बे सत्ता सब्बे पाणा	३८५-३८६
६४. अप्पमाणो बुद्धो	३८६-३८८
६५. कृता मे रक्खा; कतं मे परित्तं	३८८-३९०

मोर सूत्र न्हूगु निश्रय षादक्रम

६६. पूरेन्तं बोधिसम्भारे	—३९१
६७. चिरस्सं वाम्भन्तापि	३९१-३९६
६८. उदेत'यं चक्खुमा एकराजा	३९६-३९८
६९. ये ब्राह्मणा वेदगू सब्बधम्मे	३९८-४०१
७०. अपेत'यं चक्खुमा एकराजा	—४०२
७१. ये ब्राह्मणा वेदगू सब्बधम्मे	४०२-४०३

वट्ट सूत्र न्हूगु निश्रय षादक्रम

७२. पूरेन्तं बोधिसम्भारे	—४०४
७३. थेरस्स सारिपुत्तस्स	४०४-४०६
७४. अत्थि लोके सीलगुणो	४०६-४१०
७५. आवज्जेत्वा धम्मबलं	—४१०
७६. सन्ति पक्खा अपतना	४१०-४११
७७. सह सन्त्वे कते मह्यं	४११-४१४

धजग्ग सुत्त नूगु निश्रय पादकस

७८. यस्सा'नुस्सरणेनापि	-४१५
७९. सब्बुपद्दवजालम्हा	४१५-४१६
८०. धजग्ग सुत्त निदान-एवं मे सुत्तं	-४१७
८१. तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि	४१७-४२४
८२. नो चे मे धजग्गं उल्लोकेय्याथ	-४२५
८३. नो चे पजापतिस्स देवराजस्स धजग्गं	४२५-४२६
८४. नो चे वरुणस्स देवराजस्स धजग्गं	४२६-४२७
८५. तं खो पन भिक्खवे सक्कस्स वा	४२७-४२८
८६. तं किस्स हेतु ? सक्को हि भिक्खवे	-४२८
८७. अहञ्च खो भिक्खवे एवं वदामि	-४२९
८८. इति पि सो भगवा अरहं	४२९-४८०
८९. ममं हि वो भिक्खवे अनुस्सरतं	-४८०
९०. नो चे मं अनुस्सरेय्याथ	-४८१
९१. स्वाक्खातो भगवतो धम्मो	४८१-५०१
९२. धम्मं हि वो भिक्खवे अनुस्सरतं	-५०१
९३. नो चे धम्मं अनुस्सरेय्याथ	५०१-५०२
९४. सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसंघो	५०२-५१७
९५. संघं हि वो भिक्खवे अनुस्सरतं	-५१७
९६. तं किस्स हेतु ? तथागतो हि भिक्खवे	५१७-५१८
९७. इदमवोच भगवा	-५१८
९८. अरञ्जे रुक्खमूले वा	५१८-५१९
९९. नो चे बुद्धं सरेय्याथ	-५१९
१००. नो चे धम्मं सरेय्याथ	-५१९
१०१. एवं बुद्धं सरन्तानं	५१९-५२०

आटानाटिय सुत्त न्हूगु निश्रय पादक्रम

१०२. अप्पसन्नेहि नाथस्स	-५२१
१०३. परिसानं चतस्सनं	५२१-५२३
१०४. विपस्सिस्स च नमत्थु	-५२३
१०५. वेस्सभुस्स च नमत्थु	-५२४
१०६. कोणागमनस्स नमत्थु	५२४-५२५
१०७. अङ्गीरसस्स नमत्थु	५२५-५२६
१०८. ये चापि निब्बुता लोके	-५२६
१०९. हितं देवमनुस्सानं	५२६-५२८
११०. एते चञ्जे च सम्बुद्धा	-५२८
१११. सब्बे दसबलूपेता	५२८-५३३
११२. सीहनादं नदन्तेते	५३३-५३५
११३. उपेता बुद्धधम्ममेहि	५३५-५४२
११४. ब्यामप्पभाय सुप्पभा-	५४२-५४३
११५. महापभा महातेजा	-५४४
११६. दीपा नाथा पतिट्ठा च	५४४-५४५
११७. सदेवकस्स लोकस्स	५४५-५४६
११८. वचसा मनसा चैव	-५४६
११९. सदा सुखेन रक्खन्तु	-५४६
१२०. सब्बरोगा विनीमुत्तो	-५४७
१२१. तेसं सच्चेन सीलेन	५४७-५४८
१२२. पुरत्थिर्मस्मि दिसाभागे	-५४८
१२३. दक्खिण्णस्मि दिसाभागे	-५४८
१२४. पच्छिमस्मि दिसाभागे	-५४८
१२५. उत्तरस्मि दिसाभागे	-५४९
१२६. पुरत्थिमेन घतरट्ठो	-५४९
१२७. चत्तारो ते महाराजा	-५४९

१२८. आकासट्टा च भूमट्टा	-५५०
१२९. इद्धिमन्तो च ये देवा	५५०-५५४
१३०. सब्बीतियो विवज्जन्तु	-५५५
१३१. अभिवादन-सीलिस्स	५५५-५५९

अंगुलिमाल सुत्त नूगु निश्रय पादक्रम

१३२. परित्तं यं भणन्तस्स	-५६०
१३३. सोत्थिना गम्भवुट्टानं	५६०-५६३
१३४. यतो'हं भगिनि अरियाय जातिया जातो	५६३-५६५

बोज्जङ्ग सुत्त नूगु निश्रय पादक्रम

१३५. संसारे संसरन्तानं	-५६६
१३६. बुज्जित्वा येचि'मे सत्ता	-५६६
१३७. एवमादिगुणूपेतं	५६६-५६७
१३८. बोज्जङ्गो सतिसह्वातो	-५६७
१३९. समाधु'पेक्खा बोज्जङ्गा	-५६७
१४०. संवत्तन्ति अभिञ्जाय	५६७-५६८
१४१. एकास्मि समये नाथो	-५६८
१४२. ते च तं अभिनन्दित्वा	५६८-५६९
१४३. एकदा धम्मराजापि	-५६९
१४४. सम्मोदित्वान आबाधा	५६९-५७०
१४५. पहीना ते च आबाधा	५७०-५७१

पुब्बण्ह सुत्त नूगु निश्रय पादक्रम

१४६-८. यं दुन्निमित्तं अवमङ्गलञ्च	५७२-५७४
१४९. दुक्खप्पत्ता च निदुक्खत्ता	-५७४

【६८】

धलः-पौ

१५०.	एत्तावता च अम्हेहि	५७४-५७५
१५१.	दानं ददन्तु सद्दाय	-५७५
१५२.	सब्बे बुद्धा बलप्पत्ता	५७५-५७६
१५३-५	यंकिञ्चि वित्तं इध वा हरं वा	५७६-५७७
१५६-८.	भवतु सब्बमङ्गलं	५७७-५७८
१५९.	महाकारुणिको नाथो	-५७८
१६०.	जयन्तो बोधिया मूले	५७८-५७९
१६१.	अपराजितपल्लङ्के	५७९-५८०
१६२.	सुनक्खत्तं सुमङ्गलं	५८०-५८२
१६३.	पदक्खिणं कायकम्मं	५८२-५८३
१६४.	पदक्खिणानि कत्वान	५८३-५८४
	परित्राण न्हूगु निश्रयया निगमन	५८५-५८६

Dhamma.Digital

न्हूगु परित्राण निश्रय

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

देव-आराधना

(१) समन्ता चक्कवालेसु; अत्रा'गच्छन्तु देवता ।
सद्धम्मं मुनिराजस्स; सुणन्तु सग्गमोक्खदं ॥

(१) समन्ता=थुगु चक्रवालया छ्वाख्यरं; चक्कवालेसु=
क्खिद्वल चक्रवाल समूहय्; देवता=देव ब्रह्मापिं; अत्र=थुगु परित्राण
देशना कना बिज्याना च्वंगु थासय्; अत्रागच्छन्तु=थ्यंक वये माल ।
मुनिराजस्स=मुनिपिनि जुजु श्रेष्ठम्ह तथागतयागु; सग्गमोक्खदं=
स्वर्ग व मोक्ष निर्वाण फल बी सःगु; सद्धम्मं=परित्राण सद्धर्मयात;
सुणन्तु=न्यं वये माल ।

भावार्थ थुगु चक्रवालया छ्वाख्यरं क्खिद्वल चक्रवालय् दुपिं देव
ब्रह्मापिं थुगु परित्राण देशना कना बिज्याना च्वंगु थासय्
थ्यंक वये माल । तथागत सम्यक्सम्बुद्धयागु स्वर्ग मोक्ष निर्वाण
फल बी सःगु परित्राण सद्धर्मं न्यं वये माल ।

देवतापिन्त आमन्त्रण “समन्ता” आदि परित्राण पाठ याये न्हवः
दकसिवे न्हापां देवतापिन्त आमन्त्रण यायेगु
खः । बुद्धकालीन अवस्थाय् जीवन मुक्त स्थिती थ्यंक वंपिं मध्यय्
अनुष्पपिं स्वल्प मात्र जुया, देव ब्रह्मापिं असंख्य असंख्य हे दया

च्वन । मङ्गल सूत्र, महासमय सूत्र आदि सूत्रतयुक्त कना विज्याःगु
बखते किद्वल चक्रवालं देव ब्रह्मापि वया उपदेश न्यं वःगुली विशिष्ट
धर्म लाभ जूपि देव ब्रह्मापि असंख्य अनगन्ति हे दु । ग्रन्थ कथं
धाल धाःसा देवतापि बुद्धोपदेशयात अतिकं गौरव दुपि जुया उपदेश
न्यनेत लालायित जुया च्वंगु खँ सीके दु । उकि देवतापिनिगु
सहयोग आरक्षा लाभ याये दइ धका आस्था तथा आमन्त्रण याइगु
जुया च्वन । गुलि गुलि रोग उपद्रव, भय अन्तराययु मभिपि
देवतापिनि प्रयोगत नं दये फूगु जुया भिपि देवतापि वल धाःसा
मभिपि देवतापि चिला बिस्युं वने यःगु जुया अन्तराय निवारण
जुइगु आदि फल सिद्ध जुइगुली भिपि देवतापिनि आगमनया इच्छा
याये ल्वःगु जुया देव ब्रह्मापिन्त विशेष रूपं आमन्त्रण यायेगु छगु
परम्परा जुइ माःगु जुल ।

चक्रवाल : चक्रं विय बालते वेठयतीति चक्रवालं । चक्रं विय=
चक्रयैः बालते वेठयति=चाःचाः हिलिगु जुया च्वन; इति=उकि याना;
चक्रवालं=चक्रवाल (पर्वत) धाइ । लोकघातुयात पःखाःथे जुया वाःहुला
च्वं च्वंगु चक्रवाल पर्वत हे जुल । मेकथं—चक्रक शब्द देश समूह (क्षेत्र समूह)
पर्यं कया चक्रं=प्रदेश समूहयात; वलति आवरणं करोति=रोके यायेगु
याये यःगु जुया च्वन; इति=उकि याना; चक्रवालं=चक्रवाल धाइ ॥ ॥
चक्रवालमेत्य अत्थीति चक्रवालं । एत्य=थुगु लोकघातुइ; चक्रवालं=
चक्रवाल (पर्वत); अत्थि=दया च्वन; इति=उकि याना; चक्रवालं=
चक्रवाल धाइ धका अस्सत्थि तद्धित (विग्रह) याना लोकघातु धयागु
चक्रवालयात (स्वरूप कथं) काये ज्यु ।

पियाल....., मल्लिका....., उसीर.....शब्दत सिमा व्यक्त याइगु
खः । इमिगु सि-स्वापिबः हातयुत व्यक्त याके बी मास्ति बइबले “पियालस्स
फलानि पियालानि; मल्लिकाय पुष्पानि मल्लिकानि; उसीरस्स मूलं उसीरं”
(विग्रह) याना तद्धित रूपयु मोगल्लान शब्दशास्त्र (४-६७) यु चिन्तन
याना तःगु दु । अनं हानं उकथं तद्धित चिन्तन मयासे हे भजेदोपचार

(= भेदभाव मक्यसे छथी हे छगू हे रूप्य् आरूढ यायेगु) कथं पियाल आदि शब्द हे फल आदियात व्यक्त याये फूगु खं मेकथं छथी हानं चिन्तन याना तःगु दु । थुगु नय व विधि कथं चक्रवाल पर्वत व्यक्त याइगु चक्रवाल-यात अस्सत्थि-मयासे हे उकिं हे अभेदोपचार कथं चक्रवाल छगुलियात नं व्यक्त याये फु धका चिन्तन याये ज्यू । संस्कृतयात वःकया चिन्तन जूगु जुल । अनं हानं “चक्रवाट” धका धाये मास्ति वःगुली ट-ल, आ-ह्रस्व जुया “चक्रवाल” धका धाये माल । रथया घःचाःथे समान रूपं चाकः लाःगु जुया व तुथे गाः वंगु आकार संस्थान दुगु जुया “चक्रवाल” नां दुगु खः । (जिनालंकार टीका विधि ।)

चक्रवाल पर्वतं विभाजन याना तःगु प्यंगू महाद्वीप सुमेरु पर्वत छगू धका धाये माःगु क्षेत्रयात चक्रवाल धाइ । उकीयात हे लोकधातु धका नं धायेमाः । शासनिक ग्रन्थतय्गु बनाइ अनुसार चक्रवाल गोल हे जुया च्वन । थुगु चक्रवालया छचाख्यरं उजोगु चक्रवालत स्वात्तु स्वाना स्थित जुया च्वंगु जुया अन्त मडु । देमा स्वपाः जोडे यायेबले दथुइ खालिथाय् दया च्वनीथे चक्रवाल स्वंगू जोडे जुक्व पतिकं खालिथाय् दया च्वंगु जुया उगु खालिथाय् लोकन्तरिक धयागु नर्कया आधार स्थल जुल ।

क्षेत्र स्वंगू उकथं स्वात्तु स्वाना स्थित जुया च्वंगु चक्रवालत मध्यय् थुगु चक्रवालया छचाख्यरं स्थित जुया च्वंगु फिद्वल चक्रवाल जाति क्षेत्र जुल । बोधिसत्त्व प्रतिसन्धि च्वनीगु, जन्म जुइगु अवस्था आदिलय् नापं भुखाय् व्वइगु; देव ब्रह्मापि बुद्धोपदेश नापं वया न्यं वइगु आदि रूपं समान क्रिया भाव दया च्वंगु संयुक्त लोकधातुत जुल ।

छगू लाख कोटि चक्रवालयात आणा क्षेत्र धाइ । तथागत-यागु परित्राण देशनायागु आणा (प्रभाव) फिजे जुइगु क्षेत्र जुल । अनं पिने अन्त मडुगु चक्रवालत विषय-क्षेत्र जुल । परित्राणयागु

आणा (प्रभाव) छगू लाख कोटि चक्रवाल्यु फिजे जू धाःगु कारणं
 याना छगू लाख कोटि चक्रवालं देवतापि उपदेश न्यनेत वइगु ला
 मखु; बुद्धयागु ऋद्धि आनुभावं याना परित्राणयागु आणा (प्रभाव)
 शक्ति आभास जक थ्यंक वनीगु खः । उपदेशयात ला छिद्वल
 चक्रवाल्यु च्वंपि देव ब्रह्मापिसं जक वया न्यं वइगु खः । महासमय
 आदि सूत्रत व अभिधर्म देशना कना बिज्याःगुली छिद्वः लोकधांतुइ
 च्वंपि देवतापि जक वःगु उक्ति दया च्वंगु दु । उकिं “समन्ता
 चक्रवालेसु” ल्यु शब्द सामान्य जुया च्वंसां छिद्वल चक्रवालयात
 जक ग्रहणं याये माल ।

सद्धम्म सतं धम्मो = सत्पुरुषपिनिगु धर्म; सन्तो धम्मो = प्रशंस-
 नीयंगु भिंगु उत्तमंगु धर्म; थुंगु अर्थ अनुसारं सद्धम्म धाइ ।
 उगु सद्धम्मं परियत्ति सद्धम्मं (=स्वंगु पिटकं), पटिपत्ति सद्धम्मं
 (=मार्गं फल लाभया कारणं आचरणत); अधिगम सद्धम्मं
 (=मार्गं, फल व निर्वानं) धका स्वथी दु । थुपिं स्थिति है सद्धम्मं
 धाइंगु जूयां नितिं उगु उगु पाली सद्धम्म शब्दं स्वंगुलियातं, निगुयातं,
 छगुयातं वां छगुली नं थो थो अंग अंग उपदेशयात क्षेत्र अनुसारं
 व्यक्तं याइंगु खने दु । उकिं थन नं परियत्तिया अंग जुया च्वंगु
 परित्राण धर्मयात व्यक्तं याना च्वंगु जुल । उगु परित्राण देशना
 सद्धम्मवात स्नेह ममता आकांक्षा दइ कथं गुण वृद्धि जुइके भास्ति
 वया “सम्मोक्षदं = स्वर्गं व मोक्ष निर्वान फलवात वां सःगु”
 धका धाःगु खः । सम्पूर्ण परित्राणयात धयिगु छलें ति मंगल
 सूत्रोपदेश अनुसारं जक धारण पालन व आचरण वास्त धाःसां हे
 स्वर्ग व मोक्ष निर्वान ध्यनीगु अवस्थिभावी जुवा च्वन धका विवक्षा
 याये वहः जू ।

देवन्ता; देवलोक (स्वर्ग) दु सा ? देवलोक, ब्रह्मलोकत प्रकट
 रूप् दया उगु उगु देवलोक
 ब्रह्मलोकत् बुद्ध स्वव बिज्याःगु खें, ऋद्धिवात अवहता स्थितिरपि

विज्याःगु खँ, बुद्धकालीन अवस्थाय् तथागतयाथाय् देव ब्रह्मापि गबलें याकः बकः, गबलें पुचः मुना दर्शनार्थं व धर्मं श्रवणार्थं वःगु खँ पालि अर्थकथाय् यक्वं यक्व हे स्वये खने दु । स्वभाव धर्मतय्गु विचित्र पहःयात, उक्तं विचित्र जुया च्वथें हे स्वभाव धर्मं कथं स्थित जुया च्वंगु सजीव निर्जीव सत्त्व चीजवस्तुतय्गु आश्रयजनक विचित्रतायात व उकी मध्यय् गुलि गुलि प्रकृति मिखां खने मदुसे विशिष्ट ज्ञानं जक लुइके फइगु खंके फइगुयात आधारभूत प्रमाण भाः मप्यूसे थःपिसं मखंगु जुया मदु धका धाइपि व्यक्तिपिसं देव ब्रह्मापि व इमिगु भूमि क्षेत्रतय्त् स्वीकार याये मास्ति मवः; विरोध याये मास्ति वयेकीगु जुया च्वन । देव ब्रह्मापिन्त (देव ब्रह्मापिनिगु अस्तित्वयात) विरोध याये मास्ति वःपि इपि व्यक्तिपिसं देव ब्रह्मापिन्त जक मखु दिपाः मदयेक उत्पन्न जुया च्वनीगु संसार स्वभावयात समेतं विरोध याना परलोक मदु धका तकं घया च्वंगु दु ।

परलोक सत्त्व छम्हसिगु न्हापायागु जन्मया कर्म सम्बन्धी खँयात व उगु कर्म प्रतिसन्धि उत्पन्न जुइकीगु पहःयात तथागत व विशिष्ट अभिज्ञा ज्ञानधारी व्यक्तिपिसं जक पूपूर्वक सीके खंके फइगु जुया च्वन । उगु ज्ञान अलाभीपिसं ला तथागत प्रति आस्था व विश्वास तयेगु रूपं बुद्धोपदेश अनुसार सीकेमाः । बुद्धोपदेश अनुसार सीके माःगु धाःसा नं जवरजस्ति मिखा तिसिना विश्वासं यायैथें ला मखु; अनुमान प्रमाण काये बहःगु कारणत, धर्मत अनुसारं धारण यायेगु विश्वास यायेगु यायेमाः ।

आपालं जातक निपातय् पुलांगु जन्मयात खंके फूपि व्यक्तिपि दया वने धुंकूगु जुया (नारद जातक आदि) गुलिसिनं छगू जन्म खंके फया गुलिसिनं न्हेगू जन्म गुलिसिनं वयासिबे अप्ठः नं खंके फु । अथे हे आः नं जातिस्मरण ज्ञान दुपि दये यःगु जुया इमिसं न्हापायागु जन्मया घटनायात धाये फया उगु जन्मया थःथिति

मां-बौ इष्टमित्र आदि लिसें चीज वस्तुतयत स्यूगु क्वक्वजीक धाये फु । गुलि मनुष्य जन्मं; गुलि सा, द्वहँ, म्ये, माकः आदि तिरश्चीन जन्मं उत्पन्न जुया वये माःगु धाये, कने फु । जातिरमरण ज्ञान (=पुलांगु भव (जन्म) यात लुमंकीगु ज्ञान) धयागु उजोगु ज्ञान लाभ जूपि विशेषता दुपि व्यक्तिपिन्त गबलें गबलें स्वये न्यने दइगु द्वारा थुगु जन्मं मेगु छगु जन्मय् हिला वने माःगु उत्पन्न जू वने माःगुयात विश्वास यायेमाः । थुकी थुगु जन्मं मेगु जन्मय् हिला सरे जुया वंगु नाम व रूप वा सत्त्व धका मडु । मेगु जन्मय् न्हूगु नाम व रूप, न्हूम्ह सत्त्व जू वनीगु जक खः; तर उम्ह व्यक्ति याना वःगु कर्म अनुसार उत्पन्न जुइगुयात व छगु हे क्रमं छस्वाकं तु उत्पन्न जुया च्वंगु नाम व रूप क्रमयात कारण याना छम्ह हे व्यक्तिये याना “मेगु जन्मय् हिला वन” धका लोक व्यवहार दया च्वने धुकूगु जुया उगु व्यवहार कथं हिला वन धका धया वयागु खँयात होश तये बहः जू ।

प्रतीत्य समुत्पाद कथं उलि जक मखु, तथागत सम्यक्सम्बुद्धयागु धर्मस्वभावयात अध्ययन यायेगु, चिन्तन मनन यायेगु द्वारा नं विश्वास याये फु । प्रतीत्य समुत्पाद कथं उत्पन्न जुव धर्मत कारण बिना उत्पन्न जू धयागु मडु । कारण कार्य रूपय् उत्पन्न जुया च्वंगु धर्मत निर्वाण लाभ मज्जतले स्वापु त्वाःदल धयागु मडुसे छस्वाकं तु लू-ब्यू जुया च्वनीगु हे जुया च्वन । प्रतिसन्धि धयागु जन्मया शुरु विज्ञान उत्पन्न जुइगुली न्हापायागु भिगु कर्म भिगु कर्म संस्कार कारण जुया च्वन । अविद्याया कारणं संस्कार, संस्कारया कारणं प्रतिसन्धि विज्ञान उत्पन्न जुइमाः । उगु प्रतिसन्धि विज्ञानया कारणं रूप धर्म नाम धर्मत उत्पन्न जुया वया छगु जन्म धका दया वइगु बखते उगु जन्मय् तृष्णा उपादान-तय्गु पोखें हानं कर्मत दयेका वनीगु जुया उगु कर्म जाति धयागु न्हूगु जन्मयात हाकनं उत्पन्न जुइकीगु जुया च्वन । थुकथं कारण कार्य सम्बन्ध तइगु विधि अनुसार, जन्मया आदि जुया च्वंगु

प्रतिसन्धि भिगु कर्म मभिगु कर्मया कारणं उत्पन्न जुइमाः । उगु याक्व याक्व भिगु मभिगु कर्म धातु शक्तिया रूप्य स्वचाना च्वंगु दुगु जुया अविद्या तृष्णा आदि क्लेश रहित मजूनिसा उगु धातु शक्ति तना मवंसे अवसर चूलाइबले प्रतिसन्धियात उत्पन्न जुइकीगु जुया च्वन । थुगु रूपं छगु जन्म व मेगु जन्म दिपाः मदयेक स्वापु मब्ब्यंक सम्बन्ध दया च्वनी कथं सृजना याना च्वनीगु क्लेश व कर्म स्वभावत जुया च्वन खनि धयागु खँ सीके फु ।

गुलि पुनर्जन्म मदु धका धारण याइपिसं प्रतीत्य समुत्पाद देशनायात हे भूत भविष्यत् मदु वर्तमान भाव मात्रयात जक क्यनीगु स्वभाव धर्मया रूप्य भाःपीगु जुया च्वन । इमिगु मनोवांछा कथं धाल धाःसा प्रतिलोम प्रतीत्य समुत्पादयात समेतं कने माःगु मन्त । मरण जुइवं प्यदना वनीगु; छुं हे स्वाकं उत्पन्न जुइ मखुगु जुल धाःसा अविद्या आदि निरोध व शान्त जुइगु कारण आचरण नं आचरण याये माःगु मन्त; निरोध व शान्त जुइगु नं आवश्यक मन्त । अविद्या निरोध जुइगु कारणं संस्कार निरोध जुइगु जुया च्वन आदि प्रतिलोम प्रतीत्य समुत्पादयात कना विज्याना तःगुलि याना प्रतीत्य समुत्पाद अतीत व वर्तमान, वर्तमान व अनागत भव संसार स्वापु प्यमदंगु पहःयात कना तःगु देशना जुया च्वंगु स्पष्ट जुया च्वंच्वन ।

गुलिसिनं भव संसारं स्वापु प्यमदं धका ला भाःप्यु । तर कर्मया कारणं उत्पन्न जुइ माःगु मखु; तृष्णा उपादानया कारणं उत्पन्न जुइ माःगु खः धका नं धाइगु जुया च्वन । धर्म स्वभावतयुके सम्बन्धित शक्तित दया वया च्वंगु जुया प्रतिसन्धियात उत्पन्न जुइके फूगु शक्ति कर्मयु हे जक दया तृष्णा उपादानत ला घःकू सहयोगत मात्र जुया च्वन । सिमा उत्पन्न जुइकीगुली चा लः आदिया कारणं धका धाये फूसा नं इपिं सहयोगी कारणत जक जुया धात्थें सिमायात उत्पन्न जुइकूगु ला पुसां हे जक जुया च्वंगुथें जुल ।

ऋतुया कारणं उत्पन्न जुह्वु सिमाय् च्वम् फलत सप्रमन हे जुह । अथे कि- अमाया फलत छगः खिसे मेगः बास्र व सधाः पश्मा अच्चं । सत्त्वधिके ला अथे मखु; माँ-बौपिनिगु ऋतु व हिमा कारणं उत्पन्न जुह्वु मिले जूपि छम्ह हे माँ-बौपिनि काय्-महायपि हे पाना पाना च्वने यः । मनोवृत्ति स्वभाव, बुद्धि तीक्ष्ण जू मजू; रूप बांला बांमला; सम्पत्ति दु मद्दु आदि द्वारा पाना च्वने यः । उक्तथं पाना च्वंगुयात प्रमाण अत धासा धुगु जन्मया माँ-बौ कारणं अतिरिक्त पुलांगु कारण छथी दयेमाः । उगु कारणा ला थःपिसं याना वःगु कर्म हे खः धयागु धारणा गुलि तक सन्तोष तायेके बहःगु जुया च्वन् लय ! -

अनं हानं “मनू परलोक जुल धासा छुं नं जुह मखु” अयनगु आरणाय् भिगु कर्म याये माःगु नं आवश्यक मद्दु; मणिगु कर्म स्वमा रकाये मःगु नं मदमा धुगु जन्मम् भिम्ह मनू छम्ह जुहत आरूगु अनुसार पुनर्जन्म द्वारा च्वन् धाल धासा जुगती अर्थसे कुती अनीगु जुया निखे पाखें गुलि तक हान्नी जुल लय ! मेगु जन्म दु धका ग्रहण याइम्ह व्यक्ति पुनर्जन्म मद्दु हे धयेगु धुगु जन्मम् भिम्ह मुद्दम्ह पश्चिम्ह मखु जुह दइगु जुया छतं च्वन्हाना अघनी । भिगु जन्म कया च्वन धासा नं व सुगति भवय् कुल (पूर्वक च्वने अइगु निश्चित जुया निखे पाखें नं फाइदा पिहां वया च्वंगु दु ।

जन्म स्वापु भव संसारम् स्वापु मख्यक उत्पन्न जुह्वु कर्म सृजना याना लागु अनुसार इमिके नं शक्ति सामर्थ्य सप्रमन जुया च्वनेमाः । क्रिषेयतः पुनर्जन्म निर्माण जुह्वुकेतुली नानाधातुकागु शक्ति प्रधान जुया च्वन । स्वभाव धर्मयात अथयत धये च्वन्हं लागु धिक्कयात निरीक्षण यात धासा कम टुटे मजुइक उत्पन्न जुया लांगु स्वये दइ । च्हो वया च्वनीमले हे नं चित्त स्वापु मख्यं; सार अनांग चित्त धयागु उगु चित्तयात ला सामान्य ज्ञानं सीके फह मखु । मेमेगु खनीगु चित्त, साइगु चित्त, चित्ताः याइगु चित्त आदि चित्तत

दिपाः मदयेक उत्पन्न जुया च्वनीगु पहःयात ला सीके अःपु । उकथं चित्तत स्वापु मब्ब्यंक उत्पन्न जुइगुयात सीकेगु द्वारा पुनर्जन्मयात प्रत्यक्ष खंके मदुसा नं मरणासन्न अवस्थायागु चित्ततय्सं उपकार याःगु कारणं व कर्म चित्तयागु शक्ति सामर्थ्यया कारणं च्यूति लिपा प्रतिसन्धि आदि चित्तत स्वापु मब्ब्यंक छस्वाकं तुं उत्पन्न जुया वना च्वंगु पहः थुइके फु ।

आर्य जूसा तिन साधारण ज्ञानं चित्त क्रम स्वापु मब्ब्यंक उत्पन्न जुइगु पहलय् कि त मखुसा फुले जुइ; कि त मखुसा छगू चित्तं हे खं नं खंका च्वन ता नं तायेका च्वन आदि जुया च्वन धका भाप्युसां भाःपी । विपश्यना ज्ञान जुल धाःसा ला छगूलि लिय मेगु उत्पत्ति विनाश उत्पत्ति विनाश दिपाः मदयेक क्रमिक रूपं उत्पन्न जुया च्वं च्वंगु छुटे छुटे याना सीका थुइका काइ । मार्ग पवःचाला फलय् थ्यना निर्वाणयात खनीगु अवस्थाय् ला कं हे स्पष्ट जुइ । न्होने विपश्यनाया क्षणय् नाम व रूपत दिपाः मदयेक उत्पन्न जुया च्वं च्वंगु खने दु । आः निर्वाणयात खंगु क्षणय् नाम व रूपत शान्त जुया स्वापु ब्यना च्वंगु स्वये दु । लिपा छगू मखु छगू हलय् नाम व रूपत बिल्कुल स्वापु ब्यना वनीगु नं सिया थुया बइ । उकथं नाम व रूप शान्त व निरोध जुया स्वापु ब्यना च्वंगु निर्वाण धातुयात स्वये दइगु; लिपा शान्त जुइ तिनिगुयात सीके दइगु द्वारा थुपि नाम रूपत न्हापा गबलें हे प्यदन धयागु मदुसे; आपालं आपालं जन्मय् धुवां धु टुटे मजुइक उत्पन्न जुया वःगु दु धयागुयात दृढता व दक्षता पूर्वक निर्णय याये फइ । उकि श्रोतापन्न जुल धाःसा संसारयागु पूर्वान्त अपरान्त पूर्वापरान्त निगू व प्रतीत्य समुत्पादय् संशय जुइगु मोहित जुइगु रहित जुया स्पष्ट जुइ धुंकीगु जुया च्वन धका आज्ञा दयेका तःगु दु । आपालं आपालं जन्म तक स्वात्तु स्वास्वां उत्पन्न जुया वये माःगु संसारयागु स्वभावत विपश्यना ज्ञान, मार्ग ज्ञान, फल ज्ञान लाभ जुइगु अवस्थाय् दक्षता पूर्वक व्वात्तुसे

चक्रं निर्णय याये फइगु जुया उगु ज्ञानत लाभ जुइक उद्योग यायेगु द्वारा भव संशययात म्वाः म्वाः हे हटे याये फइ ।

ब्रह्मलोक पुनर्जन्म धायेगुली दृष्टान्त, मनुष्य, तिरश्चीन जन्म जक मखु मनुष्यपिसं खंके मज्यूगु आपालं जन्मत दनि । उकी मध्यय् ब्रह्म जन्म नं दुथ्याना वया च्वंगु जुया उगु जन्मयात बुद्धादि विशिष्ट ज्ञानाधिकारीपिन्त विश्वास तयेगु कथं लुमंका स्वीकार यायेमाः । उकथं स्वीकार यायेगुली अनुमान प्रमाणत मदुगु मखु; दया हे च्वंगु दु । कुशल कर्मत, काम, महर्गत, लोकुत्तर धका दया च्वंगु जुया यथार्थ विधि सही मार्ग बुद्धोपदेश पालन याना आचरण याइपिके लोकुत्तर कुशल मार्ग लाभ जुइबले उगु मार्ग द्वारा निर्वाणधातु विशिष्ट पवित्र आरम्भणत स्वये खने दइगु मार्गया परिणाम फल सुख अनुभव याये दइगुलि लोकुत्तर कुशलया सामर्थ्य आनुभाव सीके दु । उगु कुशलय् भव मुक्ति जुइकीगु शक्ति सामर्थ्य दया वया च्वंगु जुया उलि तक शक्ति दया च्वंगु कुशलय् थ्यंका बी सःगु भावनायागु सामर्थ्ययात थुइका आश्चर्य चायेमाः । भवं मुक्त जुइथाय् तक सामर्थ्य दुगु भावना शक्तियात सीके दुयें भवय् थ्यंका बी सःगु कुशलत मध्यय् नं भावना शक्ति द्वारा प्राप्त याये माःगु कुशलत दनिगु जुया उगु कुशल विशिष्टगु भवय् थ्यंके बी सःगु महर्गत कुशल हे जुया च्वन । उगु महर्गत धयागु ध्यान चित्तत अतिकं आनुभाव दुगु जुया च्वन । नीवरणतय्त प्वला छ्वये फूगु जुया नं काम कुशलत स्वया विशिष्टगु सामर्थ्य दुगु जुया च्वन । विशेष रूपं स्वाकं प्रयास याना यंकल धाःसा विभिन्न दर्शन शक्ति श्रवण शक्ति ऋद्धि सिद्धि निर्माण याये फयेक आश्चर्य चकित कथं अनुभव याये दइगु सामना याये फइगु जुया च्वन ।

उगु भावना शक्ति प्राप्त जुइगु ध्यान कुशलत नं नीवरणं रहित जुया च्वंगु जुया निरिति उगु कुशलतय्गु फल बीगु क्षेत्र ला कामभूमि जा जुइ फइ मखु; नीवरण रहितगु छता प्रकारयागु भूमि

छता प्रकारयाम्ह सत्त्व हे जक जुइ माःगु निश्रित जुया च्वन । उगु भूमि ला काम सुखं अलग्ग जुया ध्यान सुखया आधार स्थल ब्रह्म भूमि हे जुया च्वन । उकी मध्यय् रूप जक दुम्ह ब्रह्मा (=असंज्ञासत्त्व), नाम जक दुम्ह ब्रह्मा (=अरूप), नाम व रूप नितां परिपूर्णं रूपं दुम्ह ब्रह्मा (=ह्यं दुगु रूप) धका विशिष्टगु भावनायागु सामर्थ्य अनुसार स्वथी दया वया च्वंगु जुया नाम जक दुम्ह ब्रह्मायात सीकेत ला बुद्धयागु सर्वज्ञता ज्ञानं मेमेगु विशिष्ट ज्ञानाधिकारीपिनिगु क्षेत्र मखु । यदि ब्रह्मा मदु धाल धाःसा उगु विशिष्ट ध्यान कुशलयागु फलत निरर्थक जुइ माःगु जू वनि । कुशलया फल निरर्थक जुइ अयोग्यगु जुया उगु कुशलया फल वीगु क्षेत्र ब्रह्मत्व प्रकट रूपं दये माःगु हे जुया च्वन ।

ब्रह्मापिनिगु रूप ऋद्धिवान् देवतापिसं तकं खने मदु । इमिसं रूप छथी निर्माण याना दयेका क्यंसा तिनि खंका काये ज्यू धया तःगु दु । सामान्य मनुष्यपिसं गनं खने दइगु जुइ लय् ! उलि तकं शूक्ष्मगु रूप जूया निर्ति हे प्रकृति मिखाथें जाःगुलि, सामान्य कर्मज ऋद्धि (=कर्म उत्पन्न जुया च्वंगु प्रभाव) ज्ञानथें जाःगुलि खने मदुसे अभिज्ञा ज्ञान विशेषं जक स्वये खने दइगु जुया च्वन । उकथं अभिज्ञा ज्ञानं जक सीके फइम्ह ब्रह्मायात थःपिसं मखना मदु धाल धाःसा माइक्रोस्कोपं स्वःसा तिनि खने दइगु विषययात प्रकृति मिखां मखना मदु धका धायेथें जक जुइ ।

देवलोक ब्रह्मापिनिगु रूपत ति शूक्ष्म मजूसानं नं मनूतय्गु प्रकृति मिखां खने मदु, प्रकृति गति थ्यंके फइ मखु; ऋद्धि अभिज्ञां जक खंके फइगु थ्यंके फइगु भूमि व सत्त्व देवलोक व देवतापि खः । उगु भूमि, ध्यान ति प्रभाव मदुगु कामकुशलया फल वीगु क्षेत्र खः । न्हापा न्हापायापि तथागतपि, ऋद्धिवान अरहन्तपि, शासनं पिनेयापि ऋषिपि देवलोक ब्रह्मलोकय् वये वने याना वंगु घटनात ग्रन्थय् स्पष्ट रूपं दया च्वन । गुलिसिनं खने मदया

देवसोक्यात् विज्ञान लोक धका धया च्वन । वास्तव्य विज्ञान (पुतलि वा हंस) जक मखु नाम व रूप कलापत द्वारा छधि छपाय् याना तःमु स्कन्धत मात्र खः । शूक्ष्मगु रूप जुया च्वंगु जूया निति खने मदया च्वंगु जक खः । लोकय् फसय् दुगु रूप स्पर्श दुगु जूसा न खने मवु । शब्द तनंत फइले जुया वइगु शब्द तरंग रूप जुल धाःसा स्पर्श तक न स्पष्ट मजू । इपि रूपत स्वया शूक्ष्मगु रूप जुया देव ब्रह्मापि प्रकृति मिलां खने मवु ।

आलवी देशया लिक्क च्वंगु वंगल सिमाय् आलवक यक्षया विमान दु । उगु विमानय् तथागत बिज्याना आलवक मदुबले दुहां बिज्याना विराजमान जुया आलवकया स्त्री परिवार देव अप्सरापिन्त उपदेश बिया बिज्याःगु खँ आलवक संयुक्त अर्थकथाय् वया च्वंगु दु । उगु आलवक विमान मनुतयसं न खने मवु; वये वने याना च्वपिन्त धक्का लगे जू धयागु न मवु । थौं कन्हे गुलि गुलि देव वृक्ष आदिकय् देवतापि, राक्षसपि, भूत प्रेतपि दया च्वंसा न खने मवु, इमिगु थाय् छयलीसु परिस्कारत न खने मवु; इमिसं म्ह प्रकट जुइक क्यंसा त्तिनि खने वु । गुलि गुलि द्यो बुन्यूपि ल्याः दुब्यूपि स्फये दु । मनुयात बुन्यूपि द्यो ल्याःतय्त मखंसा न इमिगु धापू कथं द्यो दुविना च्वंनु धका सीके वु । उकि प्रकृति मिलां खंके मफयेक शूक्ष्मगु रूपधातु क्या इमिसं खने दयेका क्यंसा त्तिनि खंके फइगु कर्मज ऋद्धि प्रभाव दुपि सत्त्वजातिपि दया च्वंगु खँ बांलाक स्पष्ट जू । इपि सत्त्वपि गुलि प्रेत जातिस दुथ्याःपि जुया गुलि हीनपि देवतापि हे जुया च्वन । उजोपि सत्त्वपि दु धका सीके दुगु छुमा कथंयागु प्रमाणत देवलोक दु धायेगुली साधक प्रमाण हे जुया च्वंच्वन ।

विज्ञानया बिकास जुया च्वंनु थुनु युगय् विज्ञान परीक्षण यानां मज्जिल धाःसा स्वीकार थाये मास्ति मवः । विज्ञाने न्याये मफयेक शूक्ष्मगु आश्चर्यजनकगु स्वभावत यक्क यक्क हे दया च्वन त्तिनि लुब्धःमंके मज्जु । देवलोक सीकेगु विषय दिव्यचक्षुया किये

जक जुया विज्ञानया विषय ला मखु । देवलोक्य् थ्यंक वने फयेकेगु विषय ऋद्धिविध अभिज्ञायागु विषय जक खः । भावना सामर्थ्य द्वारा प्राप्त जुइ फइगु निर्वाणयात उगु भावना कार्यय् उद्योग मयासे हे “निर्वाण धयागु धापु जक; धात्थें मद्दु” धाल धा:सा उम्ह व्यक्तियागु दोष जक जुइथें भावनाया सामर्थ्य लाभ जुइ फइगु ऋद्धि प्रभावं जक खंके फइगु थ्यंके फइगु देवलोक ब्रह्मलोकयात उगु भावना कार्य मयासे हे उजागु ऋद्धि मद्दुगु कारणं खने मद्दुगुलि मद्दु धका धाल धा:सा उम्ह व्यक्तियागु दोष जक खः । थौं कन्हेयागु युग्य् विभिन्न कारणं याना उगु ऋद्धि प्राप्त व्यक्तियात स्वये खने मद्दुसा नं उगु अभिज्ञा प्रभावत छगू अवस्थाय् तःसकं विकास जुया वने धुंकूगु दु धका धाये फु । कारण खः— उगु उगु ऋद्धि प्रभाव प्राप्त कारण भावना आचरणत प्रकट रूप्य् दया च्वन तिनिगुलि हे धाये माल ।

(२) धम्मस्सवनकालो अयं भदन्ता ।

(२) भदन्ता = हे देवगणपि; अयं = थुगु समय; धम्मस्सवनकालो = धर्म श्रवण यायेगु समय खः ।

भावार्थ— हे देवगणपि, थुगु ई धर्म श्रवण यायेगु ई खः ।

प्रेरणा “समन्ता” आदि द्वारा देवतापिन्त आमन्त्रण याये धुंका “धम्मस्सवनकालो” आदि द्वारा थ्यंक मवःनिपि देवतापिसं हाकनं तायेका सीकेत व थ्यंक वये धुंकूपि देवतापिसं उपदेश्य् होश तयेके बीत उपदेश न्यने निंति समय सूचित याना प्रेरणा बीगु जुया च्वन ।

भदन्त भदन्त—‘भदन्ता’ भदन्ता धका पालि निथी दया च्वंगुली कारी कारिय कथं पद नितां योग्य जू । भदन्त शब्दं भदन्त जुया च्वंगु खः धका व भदन्त शब्दं भदन्त जुया च्वंगु खः धका धापु पाना च्वंगु दु । ‘अङ्गारिनो बानि बुमा भदन्ते’ (कालुदायित्थेरगाथा) य् अर्थकथां ‘भदन्ते’ ति

भदं अन्ते एतस्सा ति भवन्तो ति एकस्स वकारस्स लोपं कत्वा वुञ्चति (थेर. ढ. ड. १६९) धका 'द' आखः छवः लोप जुया भदन्त जुया वःगु खं द्वारा मूल पद भदन्त जुया च्वंगु भाव व्यक्त याना तल । "भदन्तस्स वा भवन्ते ने" सूत्र द्वारा भदन्तयात भदन्ते—याइगु सद्दीति (४८७ सूत्र) यागु मनोभाव कथं नं भदन्त मूल पद जुया च्वन । 'भदन्तस्स भदन्त—भन्ते' धयागु रूपसिद्धि (१११ सूत्र) यागु मनोभाव कथं ला भदन्त मूल पद जुया च्वन । मोगल्लान (२-१४६ सूत्र) य् नं भदन्त मूल पद जुया च्वन । भदन्त-द-द्धि भाव द्वारा सिद्ध जुया च्वंगु खः धया तल । संस्कृतय् ला भदन्त जक दु । न्ह्याकथं हे धापू पाना च्वंसा नं पाली पद नितां दुगु सीके दुगु जुया निगुलि पद उचित खः धका सीके बहः जू ।

भदन्ता देवता व "भवन्तो ति गुणवित्सेसयुतो" थेरगाथा अर्थकथा अनुसार घाल धाःसा गुण विशेषं युक्तम्ह व्यक्तियात जक भदन्त प्रयोग याये माःगु खं सीके दु । "भवन्ते ति गारववचनं" प्रथकथातयगु छन्द कथं नं "भदन्त" शब्द गौरव तये बहःपि व्यक्तिपिनि निति जक धका सीके फु । संस्कृत अभिधानय् भवन्तयागु अर्थयात मनापनीय, पूजनीय, गौरवनीय, बुद्ध-ग्रन्थयात कनीम्ह, क्यनीम्ह, स्यनीम्ह व बुद्ध धका प्रर्थ न्याथी खने दु । पालि ग्रन्थय् मल्पगुण दुम्हं तःधंगु गुण दुम्हसित जक भदन्त, भदन्त धका प्रयोग यायेगु, व्यवहार यायेगु चलन दया वया च्वंच्वन । उकिं धुगु क्षेत्रय् आपालं मनुष्यपिसं देवतापिन्त भदन्त धका सःतिगुली छुं धायेथाय् मदुसा नं ि.कुपिसं देवतापिन्त भदन्त धका सःते बहः जू बहः मजू विचारणीय जुया च्वन ।

तर तालवण्ट, सत्त आदि गुलि गुलि शब्दत शब्द अनुसार अर्थ मलवइगु अवस्थाय् रुढी शब्द कथं धायेज्जुथें थन नं रुढी कथं घाल धाःसा बिलकुल छ्यले मलवः धका ला धायेथाय् मदु । उकिं हे गुलि गुलि क्षेत्रय् पूजनीय व्यक्तियात धायुष्मान धका व्यवहार यायेगु चलन दुगु भदन्तयात थन "धायुष्मान" धका व्यवहार मयासे "हे देवगणपि" धका सामान्य अर्थयात भाषान्तरण याना तयागु जुल ।

बुद्ध – वन्दना

(३) नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

(३) अरहतो = ब्रह्मा, देव मनुष्यपिसं आदर गौरव सत्कार पूर्वक ब्यूगु, दान याःगु, पूजायात ग्रहण याना बिज्याये योग्य जुया बिज्याकम्ह; सम्मासम्बुद्धस्स = यथार्थ रूपं गुरु बिना सम्पूर्ण धर्मयात स्वयं थःथःमं सिया बिज्याकम्ह; तस्स भगवतो = उम्ह भाग्य खुगु गुणाधिकारी पवित्रम्ह तथागतयात; नमो = आदर सन्मान पूर्वक वन्दना प्रणाम यायेगु; (अत्थु = जुये माल ।)

भावार्थ ब्रह्मा, देव मनुष्यपिनिगु विशिष्ट पूजायात ग्रहण याये योग्य जुया गुरु मदयेक सम्पूर्ण धर्मयात यथार्थ रूपं सीका बिज्याकम्ह भाग्य खुगुया गुणाधिकारी श्रेष्ठ तथागतयात नमस्कार याना च्वनागु जुल ।

प्रणाम मङ्गल “नमो तस्स” आदि तथागत सम्यक्सम्बुद्धयात वन्दना प्रणाम यायेगु द्वारा भिगु पवित्रगु मङ्गल कार्य सम्पादन यायेगु खः ।

प्रणाम प्रतिफल उपदेश न्यनेत आमन्त्रण यायेगु समय सूचक प्रेरणात पौराणिक आचार्यपिसं व्यवस्था याना तःगु खः । अनं लिपा परित्त्राण पाठ याये न्ह्यवः (पाठ मयानिवं) प्रणाम याये निती नमो तस्स-यात दुथ्याका हानं व्यवस्था याना तया तल । थुगु क्रम परित्त्राण ब्वंमि श्रवणकर्तापिन्त फल लाभ जुइके निती हे जुया च्वन । परित्त्राण धयागु अन्तराय निवारण

याये निति व मङ्गल जुइकेया निति पाठ यायेगु श्रवण यायेगु चलन जुया प्रणाम चेतनां उगु फल नितांयात सिद्ध जुइके सः ।

प्रणाम - चेतना उत्पन्न जुइगु क्षेत्र ज्वः मदुगु विशिष्ट गुण दया बिज्याकम्ह श्रेष्ठ बुद्ध जुया अतिकं विशेषता दुगु भिगु उत्तमगु क्षेत्र खः । उक्तं विशिष्ट पवित्रपि तथागतपिनि प्रति उत्पन्न जुइगु प्रणाम याःम्ह व्यक्तिया प्रणाम चेतना श्रद्धा आदि आन्तरिक धातु स्वभाव नं अतिकं भिगु पवित्रगु अध्यासय धातु जुइमाः । उक्तं क्षेत्र (प्रणाम उत्पत्ति अवस्था) या सम्पन्नता, अध्यासय (आन्तरिक मनोवृत्ति धातु) या सम्पन्नता नितां याना हे उगु प्रणाम चेतनां अन्तरायमात रक्षा भाये फइगु, भिगु परिणाम मङ्गलयात उत्पन्न जुइकीगु फलत अनुभव याये दुगु खँ आपालं ग्रन्थ्य व्याख्या कान्न कना तःपु दु ।

प्रणाम उदान थुगु “नमो तस्स” प्रणाम भारद्वाज ब्राह्मणया श्रीमती धनञ्जानी नां दुम्ह श्रोतापन्न ब्राह्मणनी नं थःम्ह श्रीमानया निति भोजन व्यवःबले चुलुया दया बुद्धयात होशं चायेका स्वको तक उद्घोषित याःगु उदानया रूप्य सगाथावन्म ब्राह्मण संयुत अरहन्तवग्ग (पील्याः १६२) य् वया च्वंगु खः । ब्रह्मायु धयाम्ह ब्राह्मण प्रामोक्ष (प्राध्यापक) आचार्य थःम्ह शिष्य उत्तर माणवकया पासं तथागत बुद्धयागु गुण उपकार न्यना स्थूगु बख्खते अतिकं प्रसन्न जुया तथागत बुद्ध दुपाखे स्वया ल्हाः बित्ति याना “नमो तस्स” द्वारा हे उदान व्यक्त याःगु खँ मज्झिमपण्णास ब्राह्मणवग्ग ब्रह्मायु सुत्तय् नं खने दु ।

अमं हानं दीघनिकाय महावग्ग सक्कपञ्च सुत्तय् देवराज इन्द्रयागु उदानया रूप्ये व दुक्कगुत्तर समचित्तवग्गम् आराम बण्ड ब्राह्मणया उदानया रूप्य नं वया च्वंगु जुल ।

धम्मपद सारिपुत्तथेरवत्थु ‘असारे सारमतिमो’ आदि भाषाया व्याख्याय महिन्द महाराजं थःपिनि काब् जुवा अपि पुत्त

तथागत व प्रथम अग्रश्रावक, पुरोहितया काय् जुया च्वंम्ह द्वितीय अग्रश्रावक स्वम्हसित स्वया लुधं फुधं जुइका लय् लय् ताया “नमो तस्स” द्वारा हे उदान व्यक्त याःगु खँ आज्ञा दयेका तःगु जुल ।

इत्यादि कथं उदानं उदानेसि=उदान व्यक्त यात धयागु खँ लिसे न्हावलें संयुक्त जुया खने दया च्वंगु थुगु ‘नमो तस्स’ यात “पोराण पणाम उदान” पुलांगु बुद्ध-प्रणाम उदान धका धाये ल्वः जू । उदान धयागु प्रीतियागु उद्वेगं उत्पन्न जुइकीगु खँपु हे जुल । दासु मानाय् मन्ह्यना ल्यहेपुया दासि वइगु चिकंथें व पुखुलि मन्ह्यना पिने वा वइगु लःधाःथें प्रीतियागु उद्वेगं उत्पन्न जुइगु दुनेयागु मनोविचार दुने नुगलय् मन्ह्यना दासि वया वचीद्वारं शब्दया रूप्य् पिने पिज्वया वइगु शब्द वचन विशेषयात उदान धका धायेमाः । उकिं बुद्ध-गुणयात प्रसन्न ताःगु कारणं याना उत्पन्न जूगु प्रीतिया उद्वेग तीव्र रूपं उत्पन्न जुया वईपि व्यक्तिपिसं स्वाध्याय याइगु थुगु “नमो तस्स” उदान नां दया वया च्वंगु जुया च्वन ।

धापू छथी सातागिरि देवतां “नमो” असुरेन्द्र देवराजं “तस्स” धका धया, चातुर्महाराजिक देवं “भगवतो” शक्र देवेन्द्रं “अरहतो” अले महाब्रह्मां “सम्मासम्बुद्धस्स” धका धया थीथी वन्दना प्रणाम याःगुयात पुचः चिना नमो तस्स जुया वःगु पहःयात च्यान् नेत् धयागु चीधंगु व्याकरण ग्रन्थय्—

सातागिरि नमो यक्खो; तस्स च असुरिन्दको ।

भगवतो महाराजा; सबको अरहतो तस्स ।

सम्मासम्बुद्धस्स ब्रह्मा; एते पञ्च नमस्सन्ति ॥

धका धया तल । नूगु कच्चायनभेद टीकाय् नं “तथा हि सातागिरि यक्खो ‘नमो नमो’ ति वन्दनं करोति” आदि धका न्याम्ह

देवतापिसं वन्दना याःगु खँ हे धया तल । लेत्वेनोःरथां ह्यत्वा सःगु
अमोच्या विजय भोःवन् (स्तुतिवाद काव्य) लयं नं छगू छगू पदं
वन्दना याःगु खँ धया तःगु दया च्वन ।

ब्रह्मा देवपि न्याम्हसिनं छगू छगू पदं वन्दना याना वःगु खँ
संगायनय् दुध्याःगु ग्रन्थय् धया तःगु मदुगु जुया व पालि अर्थकथायागु
अनुसार उदानया रूपय् छपुचः याना उद्घोषित याना वःगु स्पष्ट हे
जुया च्वंगु जुया उकथं देव ब्रह्मा न्याम्हसिनं छगू छगू पदं वन्दना
याना वःगु दु धयागु धापूयात पिटक प्रज्ञाविद्विपिसं समर्थत याना
स्वीकार याना तःगु मदु ।

(४) ये सन्ता सन्तचित्ता, तिसरणसरणा, एत्थ लोकांतरे वा ।
भुम्मा भुम्मा च देवा, गुण गण गहण, व्यावसायिकासं ।
एते आगन्तु देवा, वरकनकमये, मेहराजे वसन्तरे ।
सन्तो सन्तोसहेतुं, मुनिवरवचनं, स्रोतुसगं समगं ।

(४) एत्थ वा=थुगु चक्रवालय् वा; लोकांतरे वा=मेगु
चक्रवालय्; सन्ता=सत्पुरुष जुया च्वंपि; सन्तचित्ता=शान्तगु चित्त
दया च्वंपि; तिसरणसरणा=त्रिरत्न हे जक शरण दया च्वंपि;
संघकालं=न्यावलं; गुण गण गहण व्यावसायिका=गुण समूहवात
ग्रहण यायेमुली वनात्तुक प्रयास याना च्वंपि; भुम्मा=भूमी उत्पन्न
जुया च्वंपि; ये देवा च=गुपि वेत्तापि; भुम्मा=भूमि बह्नेक
अकाश व्यापी उत्पन्न जुया च्वंपि; ये देवा च=गुपि देव ब्रह्मापि;
वरकनकमये=पवित्रगु परिशुद्धगु सुवर्णं जामा च्वंगु; मेहराजे=
शिर्षस्थ पर्वतराज सुमेरु पर्वतय्; वसन्तो=वास याना च्वंम्ह;
सन्तो=सत्पुरुष जुया च्वंम्ह; यो देवो च=गुम्ह शक्र देवेन्द्र नं;
(अत्थि=दया च्वन ।) एते देवा=इपि देव ब्रह्मापि; सन्तोसहेतुं=
अतिकं प्रसन्न प्रमुदित जुइगुया कारण जुया च्वंगु; अगं=अग्रगु;
मुनिवरवचनं=तथागत मुनियागु वचन उपदेशयात; स्रोतुं=न्यनेत;
समगं=मिले चले जुया; आगन्तु=अग्रक वये मात्त ।

भावार्थं सत्पुरुष जुया शान्त दान्तगु मनोवृत्ति दयम च्वंपि त्रिरत्नया शरणय् वना च्वंपि, गुणसमूहयात प्राप्त यायेगुली क्वात्तुक उद्योग यायेगु याना च्वंपि थुगु चक्रवाल्य् व मेगु चक्रवाल्य् दया च्वंपि भूमी स्थित जुया च्वंपि देवतापि, आकाशय् स्थित जुया च्वंपि देव, ब्रह्मापि व श्रेष्ठ पवित्रगु परिशुद्ध सुवर्णं सिद्ध जुया च्वंगु सुमेरु पर्वत राजय् बास याना च्वंम्ह सत्पुरुष शक्र देवेन्द्र प्रसन्न प्रमुदित जुइगुया कारण जुया च्वंगु अग्र श्रेष्ठगु बुद्धोपदेश श्रवण यायेत मिले चले जुया थ्यंक वये माल ।

मेकथं आमन्त्रण “ये सन्ता” आदि द्वारा देवतापिन्त हानं आमन्त्रण याना च्वंगु जूल । न्ह्योने “समन्ता” आदि द्वारा देवतापिन्त आमन्त्रण याये धुंका “धम्मस्सवणकालो” द्वारा उपदेश न्यनेत ई जुइ धुंक्कूगु खँ सूचित याये धुंका लिपा आः हानं देवतापिन्त आमन्त्रण याना च्वंगु दबले जुया च्वथें च्वन । लेख कथं बांबांलाःगु दुथ्याइ कथं तया तःगु जुया व्वनेवले ल्वः कथं छुटे याना त्वाः थला व्वने निन्ति जुया च्वन धका धारण यायेथाय् दु । परित्राण टीकाय् समन्ता आदि गाथाया व्याख्या याना मतः । धम्मस्सवणकालो निसें तिनि व्याख्या याना तल । उकिं परित्राण टीकाचार्यपिनि पालय् बर्मेली परित्राण सफुती समन्ता गाथा मदुनि । लिपा तिनि तया तःगु जुया च्वन धका धायेथाय् दु ।

“नमो तस्सं” बाहेक “समन्ता चक्कवालेसु” निसें ‘सोतुमग्गं समग्गं’ तकयागु गाथायात अशियङ्क (आयुष्मान्) महिन्द स्थविर लङ्का द्वीपय् नकतिनि नकतिनि थ्यंवले महिन्द पर्वतय् च्वना सुमन श्रामणेरयात देवतापिन्त उपदेश न्यनेत आमन्त्रण याके ब्यूगु गाथात जुया परित्राण निदानय् वया च्वंगु ल्यं दुगु गाथा चुण्णियत लङ्का द्वीपया महाविहारवासी अरहन्त स्थविरपिसं रचना याना बिज्याःगु पालि जुया च्वंमु खँ धया तःगु दनि ।

व्याकरण कथं स्पष्टीकरण ['गुणगण गृहणव्यावटा' लय् गुण गण गृहण
व्यावटा —गुण समूहयात प्राप्त यायेगुली उद्योग
याना च्वंगु जुल धका, व गुण गण गृहणाय व्यावटा —गुण समूहयात प्राप्त
याये निर्ति उद्योग याना च्वंगु जुल धका निथी कथं उचित जुया च्वन ।
गुणया स्वरूप शील, समाधि, प्रज्ञा आदि गुणयात ग्रहण प्राये माल । गुणयात
आनिशंस अर्थ वाचक कथं चिन्तन याना सम्पत्ति धयागु फलानिशंस गुणयात
नं ग्रहण याये माल । सम्पत्ति धयागुली नं लोक सम्पत्ति अंश इमि निर्ति
प्राप्त जुया च्वने धुकूगु जुया उजागु सम्पत्तियात व्यक्त याये मास्ति वःगु
मखु; धर्म आकांक्षी देवतापि जुया धर्मया कारणं लाभ जुइ माःगु तन तं
मार्गं, फल, निर्वाण तकयागु लोकुत्तरर्थे जाःगु सम्पत्तियात जक धाये मास्ति
वःगु खँ सीकेमाः ।

'वरकनकमये मेहराजे' लय् 'पूर्वय् वहः, दक्षिणय् नीर, पश्चिमय् खा,
उत्तरय् लु', प्यथी सुमेरु का' अनुसार पर्वत प्यंगु दिशा कथं वहः आदि प्यथी
सिद्ध जुया च्वंच्वन । अथे जूसां वरकनकमये धया तःगु उपलक्षण मात्र खः ।
उपलक्षण धयागु थःगु अर्थयात त्याग मयाःसे थःगु जःखःयागु मेगु अतिरिक्त
अर्थयात नं सीके बीगु शब्दयात धाइगु खः । 'काकेभि बधि रक्खीयतं —कोतय्
पाखें धीयात रक्षा याये माल' धायेबले काक शब्द थःगु को धयागु अर्थयात
जक मखु मेगु लिक्क दया च्वंगु खिचा आदि अर्थयात नं कयना च्वंगु दु ।
थुकी 'कनकमये' लय् कनकं नं थःगु लु धयागु अर्थ अतिरिक्त वहः, इन्द्रनीर,
खा धयागु मेगु अर्थयात नं सीके बिया च्वंगु दु । संस्कृत धापू । प्यीता
प्रकारयागु नयलय् ला अंश अंशयात धायेगु द्वारा समूहयात नं प्राप्त जुइगु
नययात उपलक्षण धका धाइ । "काकेभि बधि रक्खीयतं"थे जाःगु उदाहरणय्
सत्तिगुयात धायेगु द्वारा तापाःगुयात प्राप्त जुइगु प्रत्यासन्न नय धाइ । निता
प्रकारयागु नययात नं वरकनकमयेलय् धायेमाः ।

'मेहराजे वसन्तो' लय् मेहराजे = ...य्; वसन्तो = बास याना
च्वपि; सन्तो = सत्पुरुष जुया च्वपि; ये देवा = गुपि त्रयस्त्रिंशत् देवतापि—

धका बहुवचनं व वसन्तो=वास याना च्वंम्ह; सन्तो= .....च्वंम्ह;
 यो देवो च=गुम्ह शक्र देवेन्द्र नं धका एकवचनं अर्थं निथी वीगु याना
 तःगु दु । त्रयस्त्रिंशत् देवतापि भुम्म कथं देवतापिके समावेश जुया च्वने
 धुंकूगु जुया विशेष धाये माःगु आवश्यक मन्त । शक्र देवेन्द्र शासनयात व
 लोकयात गबलें गबलें उपकार याना वःम्ह रक्षा याना वःम्ह धका ग्रन्थ
 अनुसार सीके दुगु जुया उगु तथ्ययात कारण याना शक्र देवेन्द्रयात विशेष रूपं
 उल्लेख याना आमन्त्रण याःगु जुइमाः धका धारण याना थन शक्र देवेन्द्रया
 निरिति अर्थं बियागु जुल ।]

सन्तोसहेतुं 'सन्तोसहेतुं' लय् सन्तोसयात सन्तुट्टि अर्थं कया
 सन्तोष जुइगुया कारण जुया च्वंगु धका अर्थं वीगु
 चलन दया वया च्वन । उगु अर्थं कथं धाल धाःसा बुद्धोपदेश न्यने
 दत कि लुधं फुधं जू, प्वाः जाः, सन्तोष जू धका अभिप्राय ग्रहण
 याये मालीगु जुल । अवश्यं खः, सवाः तुच्छगु जुल, थःत ल्वःमवंगु
 नसा त्वंसा जुल धाःसा सन्तोष जू, प्वाः जाः धयागु मदु; लुधं फुधं
 मजू, गात धयागु मदु; यःगु नसा त्वंसा, साःगु भिगु नसा त्वंसा
 नये त्वने दत धाःसा लुधं फुधं जू, प्वाः जाः । गाः, सन्तोष जू ।
 अथे हे शब्द रस अर्थं रस नितानं रस ओजां सम्पन्नगु बुद्धोपदेश न्यने
 दत धाःसा सन्तोष मजू, लुधं फुधं मजू धयागु मदु; गाः, प्वाः जाः,
 सन्तोष हे जू । उकि बुद्धोपदेशयात 'सन्तोसहेतु=लुधं फुधं जुइगु
 सन्तोष जुइगुया कारण जुया च्वन' धका धाये माल ।

बुद्धोपदेश न्यन्यं प्वाः मजाः, लुमधं, मगाः धका धापू दया
 च्वंगु जुया थुकी लुधं फुधं जुइगु सन्तोष जुइगुया कारण जुया च्वन
 धका धाःगु खँ लिसे विरोध मजू ला धका धायेथाय् दु । न्हापा
 न्हापा विभिन्न आचार्यपिनिगु विभिन्न उपदेशया आशा अभिलाषा
 तःसा नं बुद्धोपदेश न्यने दइगु अवस्थाय् मेमेगु छुं हे उपदेशया
 अभिलाषा तइ मखु । उकि बुद्धोपदेश बारम्बार न्यने मास्ति वःसा
 नं उकथं न्यने मास्ति वइगु मेमेगु उपदेशत मयः, थुगु उपदेश जक
 यः तायेकेगु जुया थुगु उपदेशय् सन्तोष तायेगु थुगु उपदेशं जक लुधं

फुधं जुइगु जुया बुद्धोपदेशय् सन्तोष तायेकिगु हे जुया च्वन । भिगु तःजिगु सवां हृष्टपुष्ट जुया च्वंम्ह व्यक्ति मेमेगु क्वह्यंगु सवाःयात यः मतायेकु प्रसन्न मज्जूं बुद्धोपदेश न्यने दुम्ह व्यक्ति मेमेपि आपालं श्रमण ब्राह्मणपिनि उपदेश यः मतायेकु प्रमुदित भाव मवयेकु धाःगु धापूया आधार कायेमाः । (वरो वरञ्जू गाथाया व्याख्या कारण-पाली कथावस्तुयात स्वये माल ।)

गुलिसिया प्यंगु प्रत्ययय् सन्तोष जुइगुयात सन्तोषया रूपव् काये मास्ति वः । बुद्धोपदेशया कारणं चीज वस्तुइ सन्तोष जुइ अःपुइगु जुया च्वन धाइ । “उपदेश रागं रहित जुइया निम्ति खः, राग अभिवृद्धिया निम्ति मखु । क्लेशयात विनाश यायेया निम्ति जक खः, क्लेश अभिवृद्धिया निम्ति मखु । अल्पेच्छु जुइया निम्ति जक खः, महेच्छु जुइया निम्ति मखु । सन्तोष जुइ अःपुइकेया निम्ति जक खः, असन्तोष जुइकेया निम्ति मखु ।” आदि अभिप्राय द्वारा क्लेशाःगु देशना अनुसार धाल धाःसा थुगु अर्थ नं उचित मज्जू धाये मक्किा थ्व सन्तोषया सन्तोष जुइगु अर्थ कथं चिन्तन याये ज्यूगु अभिप्राय खः ।

सन्तोषया मेगु अर्थ “ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दन्ति” आदि उगु उगु देशनाया अन्त निगमन अनुसार बुद्धोपदेश न्यने दुपि भिक्षुपिसं लुधं फुधं जुइका प्रसन्न प्रमुदित जुया स्वीकार याइगु खँ सीके दु । बुद्धोपदेश न्यनेवं लुधं फुधं जू, प्रसन्न प्रमुदित जू । उक्तं प्रसन्न प्रमुदित जुइगुयात उत्पन्न जुइके सःगु कारणं उपदेशयात प्रसन्न प्रमुदित जुइगु कारणं सन्तोषहेतु खः धका धायेमाः ॥ सन्तोषया अर्थयात आहिलाव=लय् तायेगु, आनन्द=आनन्द तायेगु, हस्स=हर्ष तायेगु, तित्ति=तृप्त जुइगु, परितोस=सन्तोष जुइगु धका पकतिबोध अभिधानय् धया तःगु दु । सन्तोष-यात तःसकं, तोस-यात प्रसन्न प्रमुदित जुइगु अर्थ कय्य सन्तोषहेतु=तःसकं प्रसन्न प्रमुदित जुइगुया कारणं जुया च्वन्मुक्का अर्थ बिया बयागु जुल ।

सडडगं सडडगा 'सुतुडडगं सडडगा' लडु सडडगं धका व सडडगा धका नरथु डराना चुवंगु दु । सडडगंक्ररडर वरशुषण खः । व कतरु क्ररडर डहुवचनं हे दडर चुवसां दुवरतरडर एकवचनं जक चुवनी । सडडगा नं डुरथडर डहुवचनं सरदुडु डुडर चुवंगु क्ररडर वरशुषण हे खः । डुररत्राण डीकरडु सडडगं दडर "दरसडडं चनुदडडसूररडर डुररवतुतनुतु" थे' डरव नडुंसक डुडर चुवंगु खं धडर तःगु दु । डद नरगुलर उचरत हे खः । तर गरथरडरणक आचररुडरडरगु वरचरः कथं सडडगं डुडु डरःगु खने दु । 'वसनुतु सनुतु सनुतुसहेतु' धका व "डुडुडर डुडुडर च" धका दडले डुडर चुवंगु डदत डःतरःडु आचररुडु सडडगं नं उचरतगु हे अरुथं डुडर सुतुडुडगं सडडगं दडल डदडरत डः तरडुके डरल धका चरनुतन डरडे डहः डू ।

देवतरडरनुत डुरेरणर

(ॡ) सडुडेसु चककवरलेसु; डकखर च डुरहगनु ।
डं अरुडुहेहर कतं डुडुडुं; सडुडसडुडतुसरधकं ॥

(ॢ) सडुडे तं अनुडुडुदरतुवर; सडडगा सरसने रतर ।
डडरद रहरतर हुनुतु; आररकखरसु वरसेसतु ॥

(ॡ) सडुडेसु=सडुडूरुणं; चककवरलेसु=कुरदुवल चककवरल सडुडुहडु; सडुडे=सडुडूरुणं; डकखर च=डकुषरडर व; देवर च=देवतरडर व; डुरहगनु च=डुरहगडरडर नं; अरुडुहेहर=जरडरसं; सडुडसडुडतुसरधकं =सडुडूरुणं डुडुग सुख सडुडतुतरडरत सरदुडु डुडुके डूगु; डं डुडुडुं=गुगु डुडुडुडरत; कतं=डरडे धुन ।

(ॢ) तं डुडुडुं=उगु डुडुडुडरत; अनुडुडुदरतुवर=अनुडुडुदन डरनर; सडडगा=डरले चले डुडर; सरसने=तथरगतडरगु अववरद उडदुशुडु; रतर=लडुतर, डडुडु नुडुडरडु डरःडरडर; हुनुतु=डुडु डुडे डरल । वरसेसतु=वरशुषण रूडुं; आररकखरसु=डनुडुडुडरडरनर डुरतर संरकुषण व सुरकुषर डरडेगुली; डडरदररहरतर=कुले डुडुगु डुरडरदं रहरतरडर; हुनुतु=डुडु डुडे डरल ।

भावार्थ फिद्वल चक्रवालय् दया च्वंपि यक्ष, देव, ब्रह्मा धाक्त्रसिनं जिमिसं यानागु पुण्ययात अनुमोदन याना मिले चले जुया तथागतयागु अववाद उपदेश्य् यः ताःपि न्ह्याइपु ताःपि जुये माल । विशेषतः मनुष्यपिनि प्रति संरक्षण व सुरक्षा यायेगुली प्रमाद व बेहोश मजुसे च्वने फयेके माल ।

प्रेरणा उपरोक्त गाथा द्वारा देवतापि मुं वयेत आमन्त्रण याये धुंका लिपा थुगु सम्बेसु आदि गाथा द्वारा देवतापिन्त प्रसन्न प्रमुदितपि जुइकेत थःपिनिगु कुशल पुण्य इना बी धुंका उकथं प्रसन्न प्रमुदित जुइके धुंकीपि देवतापिन्त मनुष्यपिनि प्रति संरक्षण व सुरक्षा यायेगुली अप्रमादी जुइया निरति प्रेरणा ब्यूगु जुया च्वन ।

(७) सासनस्स च लोकस्स; वुड्ढी भवतु सम्बदा ।

सासनम्पि च लोकञ्च; देवा रक्खन्तु सम्बदा ॥

(७) सासनस्स च=तथागत शासनयागु व; लोकस्स च=सत्त्व समूहयागु; सम्बदा=न्ह्याबलें; वुड्ढी=विकास व अभिवृद्धि जुइगु; भवतु=जुइ फये माल । सासनम्पि च=शासनयात व; लोकञ्च=सत्त्व समूहयात; देवा=आपालं देवतापिसं; सम्बदा=न्ह्याबलें; रक्खन्तु=सुरक्षा यायेगु याये माल ।

भावार्थ तथागत शासन व सत्त्व समूह सदां विकास व उन्नति जुये माल । शासन व लोकयात आपालं देवतापिसं न्ह्याबलें सुरक्षा याना च्वने माल ।

आशीष लोक व शासन अभिवृद्धि यायेगुया व उकथं अभिवृद्धि यायेगुली देवतापिनिगु सहयोग सुरक्षा प्राप्त यायेगुया सासनस्स च आदि द्वारा अभिलाषा तयेमाः ।

सम्मति देव बुध्याः मार्ग फल निर्वाण थ्यनीगुया कारण भिगु पवित्रगु प्रतिपत्ति सयेका कायेगु; आचरण यायेगु शासनयात सुरक्षा यायेगु हे खः । शासनयागु भय उपद्रवत लुया मवइ कथं लुया वःसा नं तना मदया वनी कथं रक्षा यायेगु

निवारण यायेगु नं शासनयात सुरक्षा यायेगु हे खः । थुपिं नित्तां सुरक्षा याये निति आशीष तयेगु खः । थुकी देवा रक्खन्तु—लय् देवा—या स्वरूप औपपातिक देवतापिं जक मखु सम्मुति—देव धयापिं जुजुपिन्त नं ग्रहण यात धाःसा ऊं दकले पू वनी ।

“राजा रक्खतु धम्मेन; अत्तनो व पजं पजं = जुजुं सत्त्वपिन्त थः औरस पुत्रयातथें धार्मिक पूर्वक रक्षा याये माल” धका आयुष्मान बुद्धघोषाचार्य प्रार्थना याना विज्याःगु दया च्वन । आयुष्मान धर्मपाल स्थविर आदि अर्थकथाकार आचार्यपिसं नं अथे हे प्रार्थना याना विज्याःगु दु । जुजुपिसं धर्मयात पालन मयात वा प्रशासन याये मसल धाःसा देशवासी नागरिकपिं आपालं दुःख कष्ट्य् थ्यनी । उन्नति व विकास जुइ फइ मखु; शासन नं जुजुपिनिगु सहयोग दत धाःसा ऊं उन्नति वृद्धि जुइ फु । उकिं मनुष्य लोकया शासन अभिवृद्धि विषयय् जुजु नं महत्वपूर्ण जुया च्वंगुलिं देवया स्वरूप सम्मुतिदेव धयापिं जुजुपित नं ग्रहण याये ल्वः जू ।

(८) सिद्धि होन्तु सुखी सब्बे; परिवारेहि अत्तनो ।

अनीघा सुमना होन्तु; सह सब्बेहि जातिभि ॥

(८) सब्बे = सम्पूर्ण सत्त्वपिं; अत्तनो = थःगु; वा थःपिनि; परिवारेहि = परिवारपिं लिसे; सिद्धि = नापं; सुखी = सुख दुपिं; होन्तु = जुया च्वने माल । सब्बेहि = सम्पूर्ण; जातिभि = जातिपिं लिसे; सह = नापं; अनीघा = दुःख मद्रुपिं; सुमना = प्रसन्न प्रफुल्लित मानसिक सुख दुपिं; होन्तु = जुया च्वने माल ।

भावार्थ सम्पूर्ण सत्त्वपिं थःपिनि परिवारपिं सहित सुखी जुइ माल । सम्पूर्ण थःथितिपिं लिसें दुःख मद्रुपिं जुया मानसिक सुख दुपिं जुइ माल ।

मंत्री आशीष सकलें सुखी जुइकेया निति आशीष याःगु मैत्री आशीष कार्ययात सिद्धि होन्तु आदि द्वारा हानं याःगु जुया च्वन । सब्बे धका सामान्य रूपं धया तःसा नं क्षेत्रयात

बःकाल धाःसा देवतापिन्त हे उद्देश्य याना तःमु फहः खने कु । एर
सत्त्व सम्पूर्णयात उद्देश्य तयेगुलि मैत्री कं ब्यापक जुवा बनीसु लक्ष्म
कुमु जुवा सत्त्वपि फुकसितं हे दुध्याका अर्थ बिया वयामु जुस ।

(६) राजतो वा चौरतो वा
मनुस्सतो वा अमनुस्सतो वा
अग्गितो वा उदकतो वा
पिसाचतो वा खाणुकतो वा
कण्टकतो वा नखसतो वा
जनपदरोगतो वा असद्धम्मतो वा
असन्दिट्ठितो वा असप्पुरिसतो वा
चण्ड हत्थि अस्स भिग गोण कुक्कुर अहि विच्छिक
मणिसप्प दीपि
अच्छ तरच्छ सूकर मंहिस यक्ख रक्खसादीहि
नाना भयतो वा नाना रोपत्ते वा
नाना उपद्भवतो वा आरक्खं गम्हन्तु ।

(६) राजतो वा=दुष्ट जुजुपिनि पाखें वा; चौरतो वा=
खुँतय्गु पाखें वा; मनुस्सतो वा=दुष्ट मनुतय् पाखें वा;
अमनुस्सतो वा=यक्ष दुष्ट देवपिनि पाखें वा; अग्गितो वा=
विनाशकारक मि पाखें वा; उदकतो वा=विनाशकारक लः पाखें
वा; पिसाचतो वा=भूत पिशाचतय् पाखें वा; खाणुकतो वा=
सिमा ख्वें चुकूतय् पाखें वा; कण्टकतो वा=कं पाखें वा; नखसतो
वा=मभिमु नक्षत्रतय् पाखें वा; जनपदरोगतो वा=जनपदय् सत्त्व
जुइगु मभिगु रोग पाखें वा; असद्धम्मतो वा=असत्पुरुषपिनिगु
आचरण धर्म पाखें वा; असन्दिट्ठितो वा=दुग्गु मिध्या धारणा पाखें
वा; असप्पुरिसतो वा=असत्पुरुषपिनि पाखें वा; चण्ड हत्थि अस्स
भिग गोण कुक्कुर अहि विच्छिक मणिसप्प दीपि अच्छ तरच्छ
सूकर मंहिस यक्ख रक्खसादीहि=हारांमि किसि अत्त हिंसक वन्तु

द्वहैं खिचा सर्प विच्छे वाउँपि सर्प चितुवा भालू तरच्छ फा म्ये यक्ष
राक्षस आदिपिनि पाखें वा; नाना भयतो वा = विभिन्न भय पाखें
वा; नाना रोगतो वा = विभिन्न रोग पाखें वा; नाना उपद्रवतो
वा = विभिन्न उपद्रव अन्तराय पाखें; आरक्खं = आरक्षा; गणहन्तु =
ग्रहण याये माल ।

(भावार्थ अःपुल ।)

व्याकरण दृष्टि स्पष्टीकरण [िपि शुद्धिपि जुजुपिनि पाखें भय उत्पन्न
जुइ मयः । मभिपि दुष्टपि जुजुपिनि पाखें
जक भय उत्पन्न जुइ यः गु जुया आरक्खं गणहन्तु जुजु पाखें आरक्षा व संरक्षण
जुइमाः धयागु दुष्ट जुजु पाखें आरक्षा व संरक्षण याये माः गु भाव सिदयेक
स्पष्ट जुया च्वंगु जुया सामान्य राज शब्दयात् विशेष रूपं दुष्ट जुजु धका
अर्थ बी माः गु जुया च्वन । मनुस्स आदि नं अथे हे धका सीके माल ।

दुष्ट जुजु पाखें आरक्षा याये माल धायेवं जुजुता पाखें जुइगु भय जुया
मवइ कथं आरक्षा याये माः गु भाव स्पष्ट जुया च्वने धुंकूगु जुया भय धयागु
अर्थ मदुसा नं सिद्ध जुइ फु । तर झं स्पष्ट जुइकेत राजभय पाखें धका अर्थ
बीगु नं उचितगु हे जुया च्वन । 'तो' प्रत्यय एकवचन बहुवचन नितानं लिसे
सम्बन्धितगु जुया दुष्ट जुजु पाखें धका एकवचनं नं अर्थ बी फु । थन आपालं
आपालं भययात् उद्देश्य याना बहुवचनया रूपय् अर्थ बिया तथागु जुल ।

उपद्रव—यात् उपद्रव धका अर्थ बीगु चलन दु । “उपद्रवो ति
अन्तरायो” धयागु तिकंगुत्तर टीका (७५) अनुसार अन्तराय धका नं अर्थ
बिया तथा । भय, उपद्रव, अन्तराय शब्द पाना च्वंसा नं स्वभाव पाना च्वंगु
मदु । कीगु भाषाय् नं भय, उपद्रव, अन्तराय धका स्वाका छ्यलेगु चलन
दया च्वंगु दु ।

हीन धर्म व मिथ्यादृष्टि दुष्ट जुजु आदिपिनि पाखें देवतापिसं
रक्षा याये निति प्रेरित जुइकूसां;
असद्धम्म = असत्पुरुषपिनिगु धर्म, असन्दिद्धि = मिथ्या दृष्टित स्वयं

थःमं विरमण याःसा तिनि जुइगु जुया देवतापिसं गुकथं आरक्षा याये फइलय् धका न्यनेथाय् दु । काश्यप तथागत परिनिर्वाण जुया बिज्याये धुंका लिपा भिक्षु श्रमण गृहस्थपिं धर्मं विनाश जुइका च्वंबले शक्र देवेन्द्रं व्याधायगु भेष कया मातली देवपुत्रयात हाकुम्ह खिचायागु रूप कायेका मनुष्य लोक वाराणसी वया आपालं मनुतयत् ख्याना भयभीत जुइके बिया उपदेश ब्यूगुलिं गृहस्थ, श्रमण भिक्षुपिं भिगु आचरण दुपिं जुया वल धका द्वादसक निपात महाकण्ह जातकय् वया च्वंगु दु । थुजोगु देवतापिसं आरक्षा याना वये नंगु पुलांगु परम्परायात उद्देश्य याना असत्पुरुषपिनिगु आचरण धर्मं भयं आरक्षा याये माल धका प्रेरणा बिया च्वंगु जुल ।

नारद जातकय् अंगति जुजुपिनिगु मिथ्या धारणायात नारद ब्रह्मा वया उपदेश बिया मदयेका छ्वया बिल । श्रावस्ती देशया आयुष्मान ब्रह्मदेवया मां ब्राह्मणनी आयुष्मान ब्रह्मदेव छेँ भिक्षाटन बिज्याबले वस्पोलयात च्यूता मतःसे ब्रह्मायात पूजा याये माःगु द्वारा पूजा याना च्वंगुयात सहम्पति ब्रह्मा वया “थुजोगु नसा त्वंसा ब्रह्मायागु नसा त्वंसा मखु; छं ला ब्रह्मा जुइगु कारण धर्मं मसीकं हे ध्वदु कथं हाला जुया च्वनेगु ला” धका दोषारोपण याना आयुष्मान ब्रह्मदेवयागु गुणत उल्लेख याना वस्पोलयात जक पूजा याये निति प्रेरणा बिया ब्राह्मणनीयागु मिथ्या उपादानयात मदयेका बिल । (सगाथावग्ग ब्रह्म संयुत्त ब्रह्मदेव सुत्त १४२ ।)

बाहिय दारुचीरियं आपालं मनुतयसं तःधं तायेके बीत अद्भूत भाव धारण याना अरहन्त धका थःत थःमं भाःपिया च्वंबले काश्यप तथागतया पालाय् नापं ध्यान भावना याःबलेया पासा भिक्षु जुया वये नंम्ह महाब्रह्मां वया होश बिया भयभीत जुइके बिया बुद्धयाथाय् वने निति निर्देशन बिल । (उदान-बाहिय सुत्त ८४) इत्यादि तथ्यतयत् उद्देशित याना मिथ्या दृष्टि आरक्षा याये माल धका धया वःगु खः ।

मंगल सुत्त न्हूगु निश्रय

(१०) यं मङ्गलं द्वादसहि; चिन्तियिसु सदेवका ।
सोत्थानं नाधिगच्छन्ति; अट्टत्तिसञ्च मङ्गलं ॥

(११) देसितं देवदेवेन; सब्बपापविनासनं ।
सब्बलोकहितत्थाय; मङ्गलं तं भणाम हे ॥

(१०-११) हे=हे...सत्पुरुषपिं; सदेवका=देवतापिं सहित मनुष्यपिसं; यं मङ्गलं=गुगु मंगलयात; द्वादसहि=फिनिदँ तक; चिन्तियिसु=चिन्तन याये धुंकल । सोत्थानं=सुख जुइगुया कारण श्रेष्ठ पवित्रगु; तं मङ्गलं=उगु मंगलयात; नाधिगच्छन्ति=सीके मफु । देवदेवेन=देवतापिं स्वया देवता जुया बिज्याकम्ह श्रेष्ठोत्तम तथागतं; सब्बपापविनासनं=सम्पूर्ण पापयात विनाश याये सःगु; अट्टत्तिसञ्च=स्वीच्यागू नं दया च्वंगु; यं मङ्गलं=गुगु मंगल देशनायात; सब्बलोकहितत्थाय=सम्पूर्ण सत्त्वसमूहया हित व अर्थया निति; देसितं=कना बिज्यात । तं मङ्गलं=उगु स्वीच्यागू मंगल देशनायात; मयं=जिमिसं (कीसं); भणाम=स्वाध्याय यायेनु; धायेनु ।

भावार्थ हे....सत्पुरुषपिं; देव मनुष्यपिसं गुगु मंगलयात फिनिदँ तक चिन्तन याना वये धुंकल । सुखया कारण श्रेष्ठ पवित्रगु उगु मंगलयात सीके मफया च्वंच्वन । देवातिदेव तथागतं सम्पूर्ण मभिं धाक्वयात विनाश याये फूगु स्वीच्यागू मंगल देशनायात सम्पूर्ण लोकया हित व अर्थया लागी देशना याना बिज्यात । उगु स्वीच्यागू मंगल देशनायात कीसं स्वाध्याय यायेनु; ब्वनेनु ।

स्तुति छुं छगू विषययात च्वये ब्वनेबले न्हापां शुऱु यायेगु
 प्राक्कथनयात प्रारम्भ स्तुति (मंगलाचरण) धाइ । थुगु
 यं मङ्गलं आदि नं मङ्गल सूत्र ब्वने न्हावः मंगल सूत्र दया वःगु
 पहः व मंगल सूत्रया फलानिश्चंसयात प्रशंसा याना तःगु प्रारम्भिक
 स्तुति हे जुया च्वन । परित्राण उत्पत्ति कारण अर्थोत्पत्ति विषय
 वस्तुयात न्हाइपुसे च्वनी कथं लयबद्ध याना ब्वने माःगु परित्राण
 निदानयात परित्राणयात स्तुति यायेगुया कारण जुया न्हापा स्तुति
 धका नं व्यवहार याना छ्यला वया च्वक्कम । यं मङ्गलं आदि नं
 मंगल सूत्रयात प्रशंसा यायेगुया कारण जुया स्तुति धका हे धाये
 माल । बुद्धभाषित ला मखुनि । मंगल सूत्रयात सयेके मास्ति
 वयेकेत, ब्वने मास्ति वयेकेत, न्यने मास्ति वयेकेत आकर्षण बीगु
 छङ्ग विषयया रूपद् न्हापायापि आचार्यफिस्तं रचनया याना तःगु
 परित्राण प्रारम्भिक स्तुति मङ्गलाचरण हे जुल ।

स्तोत्रार्चनं दृष्टि स्तोत्रार्चनं [द्वावस्तहि—यात फिनिदं यैकं धकां प्रचक्षते
 संयोग—प्रथं बीगु जुया च्वन । गाथाभाणकं
 प्राचार्ययागु विचाः कथं अपादानयात यः ताःगु भाव दया च्वन । उकिं
 समवेयात सीमित व विभाजन याइगु अबधि—लय अपादान धका ग्रहण याना
 फिनिदं तक धका अर्थ विया वया ।

स्तोत्रार्चनं— कर्षकरो स्तोत्रार्चनेन गुरुते (दशमहात्म्यमङ्गल जातक पाणि)
 लयु कर्षकथां “स्तोत्रार्चनेना” इति स्तोत्रार्चनमात्रेणैव मङ्गलिनं” धर्षणं व्यभिक्तं यान्त्र
 तःगुलि मङ्गलवाची जुया च्वन । स्तोत्रि—पद बहती—प्रथंयुं भ्रान प्रत्यक्ष
 कित्तकं याना “स्तोत्रिणं बहतीति स्तोत्रार्चनं” यायेगु खः ।—स्तोत्रि = सुख
 जुगुजातः, बहति = धरणं काये सःगु जुया च्वन । सुखयति धरणं याये सःगु
 स्तोत्रार्चनं धर्षं सुखं जुहगु कारण हे जुया “स्तोत्रार्चनं = सुखया कारण अर्थ
 पक्षिणु धर्षणं अर्थ विया वया । मेकय “सुखानं” विस्तम याना सुखं ठइति
 अर्थात् “स्तोत्रार्चनं” धका नं याये ज्यू ।—अनेन = थुगु धर्म द्वारा; सुखं =
 सुख पूर्वक; इति = स्थिर जुया च्वने कु; इति = उकिं याना; स्तोत्रार्चनं =

सोत्थान धाइ । सुख पूर्वक स्थिर जुया च्वने फइगु कारण भिगु धर्म धका अर्थ दुगु जुया उगु धर्म मङ्गल हे खः । हे-धयागु आलपन (सम्बोधन) कात गाथाया अन्तय दया च्वंगु जुया अन्त जुइ त्ययेका तिति अर्थ बीगु चलन दया च्वच्वन । थुगु यं मङ्गल-आदि शब्द हे-या स्वरूप व्यक्तिपिन्त घया च्वंगु शब्दत जुया च्वंगु कारण छगू, पाली आलपन पद शुश्यागु छगू निगू पदतय लिउने अप्वः याना दइगु जूसा नं कीगु भाषाय् खँ छगू लहायेबले न्हाने जक उया धायेगु लहायेगु अप्वः जूगु कारण छगू, थुपि कारणतयसं यानन गार्थमगु मुहं निसँ अर्थ बिया वयागु खः । हे-यात न्हापा निसंयागु चलन चलि अमुसार सत्पुरुषपि धका बिया तयागु जूसा नं विषय अनुसार 'हे..... आयुष्मान्पि; हे...मित्रपि आदि धका नं बी हे फु ।

लोकय् आधार भरोसा धका लिधंसा व बःकाये बहःपि व्यक्तिपिन्त देव = देवता धका धायेमाः । उकि औपपातिक देवता धयापि देव ब्रह्मापि जक मखु मनुष्यपिनि आधार भरोसा जुजु, अरहन्तपिन्त हे सम्मुति देव, विशुद्धि देव धका व्यवहार याये माल । तथागत नं सत्त्वपिनि शरणया रूप्य आधार भरोसा काये बहः जूगुलि देव हे खः । तर साधारण देव मात्र मखु सम्मुति, विशुद्धि, औपपातिक देव धाक्वसिगु आधार भरोसा जुया "देवता धाक्वसिया नं देवता, देवतापि स्वया नं देवता धका धायेमा । (देवानं देवो देवदेवो ।—देवानं=देवतापिनि; वा=(देवतापि) स्वया; देवो=देवता जुया च्वन । देवदेवो=देवतापिनि; वा=स्वया देवता ।)

दृष्ट मंगल आदि मंगलत सार मदु; आशक्ति उपादान युक्त दृष्टिकोण मात्र जुया च्वन । थुगु मंगल धर्म ला भिगु ज्या, खँ, व विचाः मुक्कं जुया भिगु कुशलत हे जुल । थुपि भिगु कुशलतयसं प्रतिपक्षी मीभिगु अकुशलतयसं विनाश याये सःगु स्वभाव दया मंगल धर्मयात सत्त्वपापविनासनं = अकुशल धाक्वयात विनाश याये सःगु" धका गुण वर्णन याना तःगु खः । अकुशल धाक्वयात विनाश याइगु कारण धर्म धका नं धाये फु । (कर्तृसाधन, करणसाधन निलां दुष्याः ।)

अकुअल पुचः मभिगु कर्मत दुःखया कारण, परिहानीय कारण मुक्कं जुया भिगु कर्मत उन्नति वृद्धिया कारण, सुखया कारण जुया च्वन । मंगल धर्म अनुसार आचरण याःम्ह व्यक्ति घात्थे सुखी व उन्नति जुइ फया मंगल धर्म देशना याना बिज्जाकम्ह तथागत बुद्धयागु उगु आपालसिगु उन्नति वृद्धि व सुख समृद्धि कामना याइगु महाकक्षा मंत्रीयात सबलोकहितत्थाय द्वारा व्यक्त याना बिज्याःगु खः ।]

मंगल सूत्र अर्थोत्पत्ति “मंगल धर्मयात आपालं देव मनुष्यपिसं फिनिदँ बिते जुइक चिन्तन मनन याना तःगु जूसा नं सीके मफया च्वना बुद्धं देशना याना बिज्याये माल” धयागु खँ अर्थोत्पत्ति स्वरूप हे जुया च्वन । उगु अर्थोत्पत्ति थुकथं खः । तथागत बुद्धं मंगल धर्म देशना याना बिज्याये न्हावः हे लोकय् मंगल प्रश्न उत्पत्ति जुया च्वंगु खः । लोकय् यइपुसे भिगु बांलाःगु धका समर्थन याना तःगु आरम्मणत दया च्वंगु जुया गुलिसिनं मिखां खने दुगु यइपुसे च्वंगु वर्ण आरम्मणयात मंगल धका धाल । गुलिसिनं धाःसा न्हाय्पनं ताये दुगु यइपुसे च्वंगु शब्द आरम्मणयात मंगल धका धया गुलिसिनं ला न्हाय्, म्ये, शरीरं अनुभव याइगु यइपुसे च्वंगु गन्ध, रस, स्पर्शतय्त मंगल धका धाल । छम्हसिगु धारणायात मेम्हसिनं स्वीकार मयाः, छम्हं मेम्हसित थुइक धाये मफुसे वादविवाद शान्त मजुया समस्या समाधान मजूसे हे च्वना च्वंगु खः । उगु मंगल प्रश्न मनुष्यपिके जक मखु देव ब्रह्मापिथाय् तकं हलचल जुया मंगलयात विचाः यायां देव ब्रह्मापिनि दथुइ नं स्वथी भेद दया वन । उगु प्रश्न फिनिदँ तक बिते जुइक समाधान मजूसे च्वना च्वंगु समस्याया रूपय् दया वया च्वंगु खः ।

फिनिदँ पुला वने धुं बले तिनि त्रयस्त्रिंशत् देवतापिसं शक्र देवेन्द्रयाथाय् उगु समस्या यंका लिसः बीत प्रार्थना यात । शक्र देवेन्द्रं नं तथागतयाके निवेदन यायेत देवता छम्हसित अभिभार चीका बिया थः सहित आपालं देवतापि नापं मंगल देशना न्मने

निर्ति तथागतयाथाय् थ्यंक वल । अभिभार बीका च्वंम्ह देवतायागु
निवेदन अनुसार मंगल देशनायात तथागतं कना बिज्याःगु जुल ।

सूचं— यनं लिपा खँ संक्षिप्त यायेत अर्थकथाय् धका सामान्य कथं घया
तःगु क्षेत्र खने दत धाःसा सुतनिपात अर्थकथा व खुट्कपाठ
अर्थकथा धका मती तये माल ।

(१२) एवं मे सुतं--

एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति

जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

अथ खो अञ्जातरा देवता

अभिवकन्ताय रत्तिया अभिवकन्तवण्णा

केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा

येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा

भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि ।

एकमन्तं ठिता खो सा देवता

भगवन्तं गाथाय अञ्जभासि ।

(१२) भन्ते कस्सप=आयुष्मान महाकाश्यप; मे=जि;
एवं=थथे; सुतं=न्यना लुमंका तयागु दु । एकं=छगू; समयं=
इलय्; भगवा=भगवान बुद्ध; सावत्थियं=श्रावस्ती राजधानी;
अनाथपिण्डकस्स=अनाथपिण्डक महाजनया; जेतवने=जेतवन नां
दया च्वंगु; आरामे=आरामय्; विहरति=विराजमान जुया
बिज्याना च्वन । अथ खो=उकथं विराजमान जुया बिज्याना
च्वंबले; अञ्जातरा=गोत्र व नां प्रकट मजूम्ह; देवता=देवपुत्र;
अभिवकन्ताय=न्हापांगु याम (ई) पुला वने धुं कूगु; रत्तिया=बाचा
इलय्; अभिवकन्तवण्णा=अतिकं यइपुसे च्वंगु वर्णं दुम्ह जुया;
केवलकप्पं=छचाख्यरं दक्व फुकं; जेतवनं=जेतवन आरामयात;
ओभासेत्वा=शरीरयागु प्रकाशं जजमान जुइका; येन=गुगु थासय्;

भगवा=भगवान बुद्ध; अत्थि=दया च्वन; तेन=उगु भगवान बुद्ध
 दया बिज्याना च्वंगु थासय्; उपसङ्कमि=लिवक वंगु जुल ।
 उपसङ्कमित्वा=लिवक वने धुंका; भगवन्तं=भगवान बुद्धयात;
 अभिवादेत्वा=अतिकं गौरव पूर्वक वन्दना याये धुंका; एकमन्तं=
 अनुकूल उचितगु थासय्; अट्टासि=दना च्वंगु जुल; एकमन्तं=
 अनुकूल उचितगु थासय्; ठिता खो=दना च्वंम्ह; सा देवता=उम्ह
 देवपुत्रं; भगवन्तं=भगवान बुद्धयात; गाथाय=गाथा द्वारा;
 अज्झभासि=निवेदन या:गु जुल ।

भावार्थ आयुष्मान महाकाश्यप; जिं थथे न्यना तये नं । छगू
 इलय् भगवान बुद्ध श्रावस्ती राजधानी अनाथपिण्डिक
 महाजनया जेतवन आरामय् विहार याना बिज्याना च्वन । अबले
 गोत्र व नां प्रकट मज्झम्ह छम्ह देवपुत्र प्रथम याम पुला वने धुंका
 बाचा इलय् अतिकं यइपुसे च्वंगु वर्ण दुम्ह जुया जेतवन आराम
 छ्वाख्यरं न्यकनं जजमान जुइका भगवान बुद्ध बिज्याना च्वंगु
 थासय् लिवक वना अभिवादन याये धुंका अनुकूलगु थासय् दना
 च्वंगु जुल । अनुकूलगु थासय् दना च्वंम्ह उम्ह देवपुत्रं भगवान
 बुद्धयात गाथा द्वारा निवेदन यात ।

निदान तथागतं कना बिज्या:गु मंगल सूत्र क्यने न्हाव: न्हापां उगु
 सूत्र उत्पन्न जुया वये मा:गुया कारण निदानयात क्यने
 मास्ति वया “एवं मे सुतं” आदि द्वारा आज्ञा दयेके मा:गु ख: ।

निदान उत्पत्ति पह: तथागत परिनिर्वाण जुया बिज्याये धुंका
 लिपा स्वैलां मयाक पुला वने धुंकागुया दथुइ
 बुद्धोपदेश तना विनाश मज्झिक स्थिर जुइका तयेत व अधर्म वादत
 लुया वल धा:सा निर्णय माना निवारण यायेत आधार रूपय् दयेका
 तयेया । निति न्यास: अरहन्तपिं सामग्गी जुया स्वाध्याय याना
 संगायना आरूढ याना बिज्यात । उगु अवस्थाय् यथार्थ रूपं बुद्ध-
 भाषित जुया च्वंगु खँ स्रिका थुइका विश्वास दयेका तयेया लागी

तथागत गुगु नगरय् गुगु गामय् गुगु इलय् सुयात गुजागु कारणं कना बिज्यात धयागु खँयात आयुष्मान महाकाश्यप स्थविरं परीक्षण व निरीक्षण याना बिज्याःगुली विनयया निति आयुष्मान उपालि निवेदन याना सूत्रया निति आयुष्मान आनन्दं निवेदन याना बिज्याःगु खः । मंगल सूत्र संगायना आरूढ याये त्यःगु इलय् आयुष्मान महाकाश्यपयागु न्ह्यसः कथं आयुष्मान आनन्दं लिसः बिया निवेदन याःगुयात 'एवं मे सुत' आदि द्वारा लेखाबद्ध याना तःगु खः । उकिं 'एवं मे सुत' आदि बुद्ध भाषित मखुनि । आयुष्मान आनन्दयागु निवेदन मात्र जक तिनि । उगु निवेदन मंगल सूत्र उत्पन्न जुइ माःगुया कारण जुया "निदान" धका धाइ ।

आयुष्मान महाकाश्यप आयुष्मान सिग्गव स्थविरं आयुष्मान मोग्गलिपुत्ततिस्स स्थविर जुइम्ह थःम शिष्य भावी श्रामणेरयात आयुष्मान चण्डवज्जी स्थविरयाथाय् पिटक अध्ययन यायेत छ्वया बिज्याःबले "जिगु नां छु खः लय्" धका चण्डवज्जी स्थविरं थःगु नां न्यन धाःसा "छलपोलयागु नां जिमि उपाध्यायाचार्यं सिया बिज्या" धका निवेदन यायेत सूचित याना अववाद बिया छ्वया बिज्यात । आदर गौरव तये बहःपि गुरुपिनिगु नां धाये मज्जूगु कारणं याना खः । उगु तथ्ययात साधक प्रमाण याना "भन्ते कस्सप" धका सम्बोधन यायेत आयुष्मान आनन्दया थाकुचा पहः दुगु भावयात मती वयेका 'भन्ते' धका जक सामान्य व्यवहार याये मास्ति वःगु जुल । 'पिप्पलि' धयागु स्थविरया मचाबलेसिगु नांयात जक धाये थाकुचा पहः दइगु जूसा नं 'कस्सप' धयागु नां गोत्र कथं धया तःगु नां जुया उगु नांयात ला नां काये थाकु मचाः । गौतम बुद्ध धका हे तथागतयात गोत्र कथं धया च्वंच्वंगु दु । विनय महावग्ग (१२६) य् आयुष्मान महाकाश्यप स्थविरं थःम उपसम्पदापेक्षीयात कर्मवाचा ब्वना बीत आयुष्मान आनन्दयाथाय् दूत छ्वया बिज्याःबले आयुष्मान आनन्दं नं आयुष्मान

महाकाश्यप स्थविर धःमं गौरव तये माःम्ह गुरु जुया वस्पोलयागु
नां क्राये मञ्जाला च्वंगु जुया तथागतं “अनुजानामि भिक्खवे
स्येत्तेन पि अणुस्सावेत्तु” धका गोत्र द्वारा व्वने निति अनुमति धिया
बिज्याये माल । उकथं गोत्रयागु नाथं जाःगुयात धाये त्वःगु जुया हे
“अपि मे भन्ते कस्सप सिरिस्म पलितानि जातानि; अथ च पव
सयं अज्जापि अग्रस्मतो महाकस्सपस्स कुमारकवादा न मुच्चाभ”
धका निदानवग्य कस्सप संयुत्त (सं. १-४१८) य् ‘भन्ते कस्सप’
धका आयुष्मान् आनन्दं धया बिज्याना तःगु जुल ।

सावत्थि सवत्थ ऋषिया थाय् जुया सावत्थि धाःगु खः । च्वनेगु
थाय् धाःसा नं खालि च्वं जक च्वनीगु ला मखु; उम्ह
ऋषिं शुरुं निसं स्थापना याना वःगु शहर जुया च्वन । ककन्द
ऋषि, मकन्द ऋषिपिसं स्थापना याना वंगु शहरत काकन्दी भाकन्दी
अका स्त्रीलिङ्गं नां दया वःथं सवत्थ ऋषिं स्थापना याःगु शहर
जुया सावत्थि धका नां दुगु जुल । ध्व व्याकरणाचार्यपिनिगु विचाः
(छन्द) खः । (सवत्थेन निब्बत्ता सावत्थी) ।—सवत्थेन=सवत्थ
ऋषि; निब्बत्ता=उत्पन्न जुइकूगु (स्थापना याःगु) शहर; सावत्थी
=सावत्थी धाइ ।

अर्थकथाचार्यपिनिगु विचाः कथं मनुष्य जीवनया उपभोग
परिभोग धाक्व मदु धयागु मदयेक दक्वं दुगु जुया निति ‘सब्बं
अत्थि=दक्वं दु धयागु अर्थया कारणं सावत्थि नां दुगु जुल ।
वज्जात दक्वं मुना “छु छु सामानत दु लय्” धका न्यनीगु अवस्थाय्
“सब्बं अत्थि=दक्वं दु” धका धाइगु खँयात आधार याना सावत्थि
नां दुगु खः धाइ । श्रुगु छन्द कथं सब्ब-पदं साव जुया वःगु निरुक्ति
नय जुल ।

सावत्थियं— धाःसा नं जेतवन आराम श्रावस्ती शहरये
मखु; शहरया आसपासय् तापाः नं मजु सःति नं मजुगु थासम्
जुल । तर गंगा सुदीया लिक्क घाटय् नसा नया च्वपि सा इहँतवत्

“गङ्गायं चरन्ति = गंगा खुसी विचरण याना च्वन” धका आरूढ याना धाइगुथें श्रावस्ती शहरया वा देशया आसपासय् च्वनीगुयात हे श्रावस्ती देशय् च्वंच्वन धका आरूढ याना छ्यला तःगु खः । उकीयात समीप्युपचार धका धाइ । सःतिगुयात सःतिगु वस्तु द्वारा आरूढ याना व्यवहार यायेगु खः । श्रावस्तीया आसपास उपचार कथं श्रावस्ती नां दया च्वंगु जुया “सावत्थियं = श्रावस्ती देशय्” धका नं अर्थ बी फु । “समीपत्थे भुम्मवचनं = सप्तमी विभक्ति समीप (लिव्क) अर्थय् जुया च्वन” धयागु अर्थकथा अनुसार श्रावस्ती देशया लिव्क धका नं अर्थ बी फु ।

जेतवन व अनाथपिण्डक जेतवन आराम मूलतः जेत राजकुमार-या उद्यान हे जुया च्वन । मूल अधिकारीयागु नांयात बःकया जेतवन धका नां चले जुया च्वंगु खः । (जेतस्स वनं जेतवनं । जेतस्स = जेत राजकुमारया; वनं = उद्यान खः; जेतवनं = जेत राजकुमारया उद्यान) लिपा अनाथपिण्डक महाजनं न्याना कया विहार निर्माण याना वःगु जुया द्वितीया अधिकारीयात बःकया अनाथपिण्डकया आराम धका नं धाये माल ।

महाजनया मचाबलेसिगु नां सुदत्त खः । आधार भरोसा मदुपिन्त दया माया तथा तःसकं चेतना प्रबलम्ह महाजन जुया थ्यंक वःपि धाक्व पवंगि गरीब गुरुवा आदिपिन्त नसा त्वंसा बी सःम्ह जूया निंति लिपा “अनाथानं = आधारहीनपि अनाथपिन्त; पिण्डं = नसा त्वंसा; ददाति = बी सःगु जुया च्वन” धयागु अर्थ कथं अनाथपिण्डक धका व्यवहार याना हःगु जुल । लोकय् चैत्य स्थापना याःम्हसित चैत्य दाता विहार निर्माण याना दान व्युम्हसित विहार दाता आदि धका थःथःमं उल्लेख याये म्वाक आपाःसिनं प्रशंसा याना धाइथें महाजनयागु चेतनायात आपाःसिनं प्रशंसा याना व वं मचाबलेसिगु नां तना न्हूगु नां चलन चल्ती वःगु जुल । नां अनुसार प्रख्यात जुइ दुम्ह महाजनयागु चेतना ला थौया अद्यापि सकसिनं

सिया प्रख्यात जुया हे च्वन तिनि । थुगु तथ्यं हे आपालंसिगु भिगु अर्थ वहन याना च्वनीपि संसार न्हना वंसां (इमिगु) उदान न्हना मवंगुयात निर्देशित याना च्वंगु दु ।

तथागत विराजमान जुया बिज्याबले अनाथपिण्डकया सम्पत्ति मखुत । संघ अधिनस्थ आराम जू वन । तर न्हापा नगराधिकारी जुइ नंम्ह व्यक्ति पद हे मदये धुकूमह जूसा नं नगराधिकारी धका चलन चल्ती दया च्वनीथें हे जुल । वयात “भूतपूर्व गतिक नय” धका धाइ । “एकत्त नय” धका नं धायेमाः । अधिकारीपि पाना च्वंसा नं थाय् छगू हे जुया उगु एकत्व भावयात बःकया धाइगु नय खः ।

उगु नय अनुसार हे जेतवन धका व अनाथपिण्डकस्स आराम धका धाये फु । पाना च्वंसा नं पाना मच्चथें च्वंक धया तःगु जूया निति अभेदोपचार (=पाना च्वंगुयात पाना मच्चंगुथें छगू हे थें च्वंक व्यवहार यायेगु) धका नं धायेमाः ।

आराम फलफूल हः चुलि हःतय्सं सुशोभित जुया बांलागु जूया निति व आराम (विहार) अंगं परिपूर्णंगु जूया निति उगु उगु थासं मनुत विशेषतः भिक्षुपि वया न्हाइपु ताइगु जुया आराम धाःगु खः । (आरमन्ति एत्थाति आरामो । एत्थ=थुगु विहारयु; आरमन्ति=वया न्हाइपु ताइगु जुया च्वन; इति=उकथं वया न्हाइपु ताइगु क्षेत्र जूया निति; आरामो=आराम धाइ ।)

आरामयात अभिधानय् शहरं तापाः नं मजू सःति नं मजू थासय् साहु महाजनपिसं पिना तयेकीगु सिमा पुचः (उद्यान) यात धाइगु खँ उल्लेख जुया च्वंगु दु । पुष्काराम, फलाराम आदि धका वया च्वनीगु थासय् आराम लिसे समान हे जुया च्वन । थुलि जक मखु, विहारया परिवेण छँया परिवेण आदि परिवेण धाक्वयात नं आराम धका हे धायेमाः । संघाराम, पुब्बाराम, राजकाराम

तिथियाराम, परिब्बाजकाराम आदि । थौं कन्हे छेँयागु परिवेण-
यात बगीचा धका धया यक्व विहारत दया च्वंगु परिवेणयात
च्याउँ-ताइक् (आराम) धायेगु चलन दु । उगु व्यवहार अनुसार थन
च्याउँ-ताइक् (आराम) धका भाय् हिला तथा ।

अथ खो अथ-यात अविच्छेद (=विच्छेद मयायेगु अर्थय् निपात
धका व खो-यात अधिकारन्तर निदस्सन (विषय वस्तु
छगूयात क्यनीगु) अर्थय् निपात धका अर्थकथां छुटे याना व्याख्या
याना तल । तथागतयागु बास विच्छेद मज्जनिवं अञ्जातरा देवता-
आदि विषय-वस्तु छगू उत्पन्न जुया वःगुयात धाये मास्ति वःगु
खँयात नं उल्लेख याना तल । थःगु भाषं ला उगु अवस्थाय्, उकथं
च्वना बिज्याबले धाल धाःसा बास विच्छेद मज्जनिगु व उगु अवस्थाय्
धका धाल धायेवं न्ह्योने स्वाकं धाये मानिगु विषय दनिगुयात नं
सीके फूगु जुया “उगु अवस्थाय्” धयागु खँ द्वारा हे नितां अर्थयात
क्यनेगु सिद्ध जू धका धाये ल्वः जू ।

अञ्जातरा देवता “अञ्जातराति अनियमितनिद्देशो = नियमित
मदुगु अर्थयात निर्देशित याइगु शब्द” धका
अर्थकथां उल्लेख याना तल । नां वंश गोत्र आदि नियमित मदुगु
सामान्य अर्थ जुल । संस्कृतय् निम्ह मध्यय् छम्हसित अलग्ग उल्लेख
याना क्यनीबले अञ्जतर धया आपालं मध्यय् छम्हसित अलग्ग
उल्लेख याना क्यनीबले अञ्जतरम धाये माःगु खँ वया च्वंगु दु ।
पाली ला अञ्जतरम प्रकट मज्जुलि आपालं मध्यय् अलग्ग याना
धायेगुयात नं अञ्जतर हे धाइगु जुया च्वन । “अञ्जातरो च
पनायस्मा मालुक्यपुत्तो अरहतं अहोसि ।” (सं. २-२६६) थुकी
अञ्जतरो, अरहन्तपि मध्यय् छम्ह दुथ्याना च्वंगु खँ सामान्ययात
जक धया अरहन्तपि मध्यय् विशेष रूपय् उल्लेख याना नियमित
रूपं धाये म्वाःगु जूया निति अनियम हे जुल ।

थन ला उकथं अलग्ग धया तःगु क्षेत्र मखुगु जुया अञ्जतर छथी हे जुल । उकिं “अञ्जतराति नामगोत्तवसेन अपाकटा” धका उल्लेख याना तःगु खः । उगु व्याख्या कथं नां गोत्र प्रकट मज्झम धका अर्थ बीमाः । लोकय् नां मस्युगु अवस्थाय् थःजु; सीके नंसा नं मनु छुटे मज्झम अवस्थाय् थःजु, मनु छम्ह वया च्वन आदि व्यवहार जुइगु जुया च्वन । मनु छम्ह धयागु व्यवहार नां प्रकट मज्झमात निर्देशित याना च्वंगु जूया निति “अञ्जतरा देवता = देवपुत्र छम्ह” धका नं बी फु ।

देवता धका स्त्रीलिङ्ग धया तःसा नं मय्जु देवता धका भाःपी मज्जु । थुगु देवता शब्द देवपुत्र देवपुत्री निखलः लिसे नं सम्बन्धितगु शब्द खः । थन ला देवपुत्रयात व्यक्त याइगु जुल । (देवो येव देवता; -देवो येव = देव हे; देवता = देवता धाइ ।)

अभिवकन्त अर्थ ‘अभिवकन्ताय रत्तिया’-लय् अभिवकन्त-खय (=क्षय जुइगु) अर्थवाची खः । पुला वने धुंक्कू चा धायेगुली चा फुकं फुना वन धका धाये माःथें च्वंसा नं उकथं ला भाःपी मज्जु । चूलवग्ग पातिमोक्खट्टपनक्खन्धक आदिलय् ‘अभिवकन्ता भन्ते रत्ति’ लय् चच्छि फूगुयात कायेकी बी मास्ति मवः; प्रथम याम फूगुयात जक कायेके बी मास्ति वया ‘निखन्तो पठमो’ धका स्वाकं व्यक्त याना तल । उगु पालि अनुसार अभिवकन्तं प्रथम याम पुला वंगुयात जक व्यक्त याये धुंक्कू जुया थन नं प्रथम याम फूगुयात जक ग्रहण याये माःगुयात सीके फु । न्हापांगु याम पुला वने धुंक्कू धयागु विशेषणं याना रत्तिया शब्द नं चच्छि यकं व्यक्त याये म्वाःगु जुया बाचा ईयात जक व्यक्त याःगु खः । देवतापि मनूत सूनसान जुइबले तिनि तथागतयाथाय् वयेगु चलन दुगु जुया थुम्ह देवपुत्र नं बाचा इलय् थ्यकं वःगु खः ।

‘अभिवकन्तवण्णा’ लय् अभिवकन्त-अभिरूप (=तःसकं बांलाःगु) अर्थवाची खः । अतिकं यइपुसे च्वंगु वर्ण धयागु तःसकं

बांलाःगु वर्ण जुया 'अभिवकन्तवण्णा' यात अतिकं यइपुसे च्वंगु वर्ण दुम्ह धका वा तःसकं बांलाःगु शोभा दुगु वर्ण दुम्ह धका अर्थ बी फु । 'वण्ण' वर्ण धाःसा नं रूपारम्मण वर्णयात धाःगु ला मखु । 'छवि' धयागु शरीरयागु लाहि रंगयात धाःगु खः धका सीकेमाः ।
केवलकप्प 'केवल' अनवसेस (=ल्यं पुल्यं मदुगु सम्पूर्णं)

अर्थवाची खः । 'कप्प' समन्तभाव (=छ्चाख्यरंयागु भाव) अर्थवाची खः । जेतवन आराम छ्चाख्यरं फुक्कं धयागु भाव जुल । थुकी 'केवल' सम्पूर्ण धाःसां हे ल्यं पुल्यं थाय् मन्त धयागु अर्थ सिद्ध जुइ फयेक नं 'कप्प' शब्द जोडे याना धया तःगु छुं छुं हे ल्यं पुल्यं मदयेक फुक्कं फिजे जुइक सामर्थ्यं दुगु प्रकाश हे नं छुं छगू कारणं याना छुं भति अंश जक फिजे जुइगु नं दये यःगु जुया च्वन; थुम्ह देवतायागु प्रकाश ला उकथं छुं भति अंश जक मखुसे दक्कदक्कं हे फिजे जुया च्वंगु भावयात क्यने निति समन्त अर्थ दुगु कप्पयात समेतं धया तःगु जुल ।

ब्याकणाचार्यपिसं ईसं ऊनं (=छुं छुं पाः जुया च्वंगु) अर्थय् कप्प आदि प्रत्ययतयत् ययेकीगु जुया च्वन । उगु धापू कथं "ईसंऊनं केवलं केवलकप्पं" (विग्रह) यायेगु खः ।- ईसंऊनं=छुं छुं पाः जुया च्वंगु; केवलं=सम्पूर्ण खः; केवलकप्पं=सम्पूर्ण धयार्थे । गुलि गुलि खापा तिना तःगु विहारया दुने आदि प्रकाश थ्यने मफूगु छुं भति थाय् ल्यना च्वंगुयात उद्देश्य याना तःगु जुल । थुजोगु अर्थयात गुलि गुलिसिया यःता जू । तर देवतापिनिगु ऋद्धि उत्पन्न जुइगु प्रकाश प्रकृति प्रकाश लिसे समान जुइ फइ मखुगु जूया निति व यदि प्रकाश मर्थ्यंगु थाय् ल्यना च्वंगु दःसा सम्पूर्ण धका धाये फयेकेत येभुय्य आदि नयत दया च्वंगुलि 'ईसंऊनं' अर्थ चिन्तन आवश्यक मजू । मेकथं धाल धाःसा तथागतयागु प्रकाशयात छुं गुगुं प्रकाशं नं क्वत्यले फइ मखु । उकि उम्ह देवतायागु प्रकाशं नं तथागतयागु प्रकाश मर्थ्यंगु थाय् यात जक जजमान जुइके फया 'ईसंऊनं' धाःगु खः धका धाःसा उचित जुइथाय् दु ।

एकमन्त 'एक+मन्त'; मन्त=शब्द कौट्टास (=भाग) अर्थ-
वाची खः । छखे छगू थासय् धका अर्थ वः । छखे छगू
थासय् धयागु च्वनेत योग्यगु थाय् खः । लोकय् गौरव तये
बहःपिथाय् वनेबले च्वने ल्वःगु थाय् च्वने मत्वःगु थाय् धका दया
स्थूपि थूपिसं च्वने ल्वःगु थाय्यात ल्यया च्वने सः । च्वने मत्वःगु
थाय्त ला तःसकं सःतिगु थाय्, तःसकं तापाःगु थाय्, फय् चुलिचु
लाःगु थाय्, तः जाःगु थाय्, ख्वाः चुलिचु लाःगु थाय्, तःसकं
लिउने लाःगु थाय् धका खुथी वया च्वंगु दु ।

अति तापाः, अति सःति; तःजाः, अले ह्वाः फसं ।
चुलिचु ख्वाः, अति लिउने; दोष खः थाय्या खुगू ॥

थुपि खुगू दोषत न्हाबलें न्हाबलें विरत मजूसे मज्यू धका
निश्रित रूपं ला ग्रहण याये माःगु मदु । आपालं परिषद्पि लिसे
उपदेश न्यनेगु अवस्था आदिलय् तःसकं तापाःगु फसं ह्वाःगु, तःसकं
लिउने लाःगु थाय्त चिला च्वनां मज्यू; अबले विरत मजुइगु
कारणं दोष धाये मत्वः । एकमन्त धायेबले दोष खुगुलि अलग्गु
थाय् जक धका एकोहरा तालं सीका च्वनेगु ला मखु; मेमेगु क्षेत्र
अनुसार उचितगु थाय्त नं एकमन्त हे खः । कोशल मगधवासी
ब्राह्मण दूतपि वैशाली देशया महावन कुटागारशालाय् तथागत-
याथाय् वःबले आयुष्मान नागितं 'तथागतयात दर्शन यायेगु समय
मखुनि' धका धया योग्यगु थासय् फेतुत धका वया च्वंगुली उगु
एकमन्तयात उगु थासं चिला वना उगु उगु सिमाक्वय् किचलय्
च्वंगु खँ उल्लेख याना व्याख्या याना तःगु दु । (एकमन्तं—योग्य
व उचित रूपं; अनुकूलगु थासय् धका नं अर्थ बी फु ।

देवपुत्र वना च्वंगु देवतापिसं मनुष्य—बासयात घृणा तायेकीगु
जुया च्वन । छुं छगू ज्या—खँ दया करकापं
मनुष्य लोकय् वये माःसां याकनं याकनं लिहाँ वने मास्ति वइगु जुया

उम्ह देवपुत्र फेमतुमे दना च्वंगु जुल । फेतुइगु धयागु विश्राम कायेगु हे खः । उजोगु परिश्रम देवतापिके मदया फेमतूगु खः धकानं मेगु छगू कारण क्यना तःगु दु । अनं हानं तथागतयात चाहुइका महाश्रावकपि च्वना बिज्याना च्वंगु जुल । वस्पोल महाश्रावक स्थविरपिन्त श्रद्धा प्रसन्नता दया च्वंगु कारणं नं फेमतूगु धाइ । दनेगु विशेष आदर गौरव तयेगुथें जाःगु जुया तथागतयात गौरव तयेगु कथं फेमतूगु खः । थुकथं अर्थकथाय् देवता दना च्वंगु कारण प्यथी कना तल ।

(१३) बहू देवा मनुस्सा च; मङ्गलानि अचिन्तयुं ।
आकङ्खमाना सोत्थानं, ब्रूहि मङ्गलमुत्तमं ॥

(१३) भन्ते=भगवान शास्ता; सोत्थानं=थुगु जन्मय् लिपा सुख जुइगु भावयात; आकङ्खमाना=आकांक्षा दया च्वपिं; बहू=आपालं; देवा च=देव ब्रह्मापिसं नं; मनुस्सा च=मनुष्यपिसं नं; मङ्गलानि=सुखोन्नतिया कारण मङ्गलयात; अचिन्तयुं=कल्पना व चिन्तना यानाः वया च्वने धुंकल । (त्वं=छलपोल तथागतं); उत्तमं=उत्तमगु; मङ्गलं=मंगलयात; ब्रूहि=कना बिज्याये माल ।

भावार्थ भगवान शास्ता; थुगु जन्म, लिपायागु जन्मय् सुख जुइगुया आकांक्षा तथा च्वपिं देव ब्रह्मा मनुष्यपिं आपाःसिनं सुखोन्नतिया कारण मंगलयात कल्पना व चिन्तना याना वये धुंकल । छलपोल तथागतं उत्तमगु मंगल देशना कना बिज्याये माल ।

देवतायागु प्रार्थना तथागतयात मंगल उपदेश कना बिज्याये निर्ति देवपुत्रं प्रार्थना याःगु पहःयात आयुष्मान आनन्दं “बहू देवा” आदि द्वारा निवेदन याःगु जुल ।

व्याकरण दृष्टि स्पष्टीकरण [मङ्गलन्ति महन्ति इमेहि सत्ताति
मङ्गलानि ।—इमेहि=थुगु धर्मं; सत्ता=
सर्वपि; मङ्गलन्ति महन्ति=उन्नति वृद्धि जुइगु जुया च्वन; इति=उक्तं
उन्नति वृद्धि कारण जुया च्वंगु जुया निति; मङ्गलानि=मंगल घाइ ।
अर्थकथाया मती कथं “मङ्गल” धातु घका घायेथाय् दु । सद्नीति ला ‘मगि’
धातु घया तल । इकारान्त धातु जुया निगहीत वया च्वंगु दु । संस्कृतय् न
मगि धातु हे । अल प्रत्यय । उगु मती कथं “मङ्गलन्ति वृद्धि पापुणन्ति इमेहि
सत्ताति मङ्गलानि” याये माल । बाल मूर्खया सत्संगत मयायेगु घादि कार्यत
सत्त्वपिन्त उन्नति वृद्धि जुइकीगु सुख जुइकीगु खः । उकि इपि कार्यतय्त
उन्नति वृद्धि व सुख जुइगुया कारण जुया मंगल घाये माल । उकि हे अर्थकथां
“मङ्गलन्ति=मंगल घयागु; इद्धि कारणं=वृद्धि समृद्धि जुइगुया कारण खः;
वृद्धि कारणं=उन्नति जुइगुया कारण खः; सब्बसम्पत्ति कारणं=सम्पूर्णं सुख
ऐश्वर्यया कारणं खः” घका व्याख्या उल्लेख याना तल ।

‘सोत्थानं’ यं मङ्गलं घादि स्तुति गाथाय् च्वंगु सोत्थानं लिसे अर्थं
पाव्छि मजू—उगु सोत्थानं सुख समृद्धि जुइगु कारण मंगलयात व्यक्त याइगु
खः । थुगु सोत्थानं ला कारण जुया च्वंगु मंगल कार्य यायेगुया कारण थुगु
जन्मय् लिपायागु जन्मय् सुख जुइगु प्रतिफलयात व्यक्त याइगु जुया च्वन ।
उकि ‘सोत्थानन्ति सोत्थिभावं’ घका अर्थकथां व्याख्या याःगु खः । सुख जुइगु
घमागु भिगु बांलागु विभिन्न सम्पत्ति दया च्वनीगु जुया हे सब्बेसं=सम्पूर्णं;
विदुब्रह्मिक सम्परायिकानं=थुगु जन्म लिपायागु जन्मय् उत्पन्न जुइगु;
सोमनानं सुन्दरानं कल्याणानं धम्मनानं=शोभा दुगु बांलागु कल्याणगु स्वभाव
घर्मयो; अत्थितं=इइगुया भावयात” घका सोत्थिभावयागु मुख्य अर्थवस्त
अर्थकथां स्वाकं व्याख्या याना तःगु खः । “सोत्थिनो भावो सोत्थानं”;
भाव-य् भान प्रत्यय चिन्तन यायेगु खः ।

उत्सन्नगु मंचल दृष्ट मंगल आदि वास्तविक धर्मयात मस्यूपिनिगु
कल्पना कथं लुया वःगु धारणा मात्र जुल; इपि

धारणात सार मङ्गु जुया हे छम्हसिगु धारणायात मेम्हसिनं स्वीकार याये मफया च्वंच्वन । भगवान बुद्धं मंगल उपदेश कना बिज्याबले धाःसा उगु मंगलयात मखु मज्यू धका विरोध याइपि अस्वीकार याना वांछ्वइपि छम्ह धका हे पिहाँ मवः । दक्वं भिगु धर्मया रूप्य स्वीकार याये माल । थौं कन्हे बुद्धानुयायी बौद्ध मखुपि अन्य धर्मावलम्बीपिसं तक नं थुगु मंगल कार्ययात भिगु कथं स्वीकार याये मालीगु जुल । थुम्ह देवपुत्रं ला उगु युगय् देव मनुष्यपिसं धारणा दयेका तःगु मंगलतय्त स्वीकारणीयगु उत्तमगु मंगल मखु धका सिया थुया च्वंगु जुल । उकि हे आपालंसिनं धारणा दयेका तःगु मंगलं मेगु विशिष्टगु उत्तमगु मंगलयात कना बिज्याये निरिति “ब्रूहि मङ्गलमुत्तमं” धका निवेदन याःगु खः ।

(१४) असेवना च बालानं; पण्डितानञ्च सेवना ।

पूजा च पूजनेयानं; एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

(१४) देवपुत्त=देवपुत्र; बालानं=बाल मूर्खपिनिगु; या असेवना च=गुगु सत्संगत व सेवन मयायेगु; पण्डितानं= प्रज्ञावान् सत्पुरुषपिनिगु; या सेवना च=गुगु सत्संगत व सेवन यायेगु व; पूजनेयानं=पूजनीयपिन्त; या पूजा च=गुगु पूजा यायेगु; अत्थि=दया च्वन; एतं=थ्व स्वता धर्म; उत्तमं= उत्तमगु; मङ्गलं=मंगल जुल ।

भावार्थ देवपुत्र, मूर्खपिनिगु सत्संगत मयासे चिला च्वनेगु; प्रज्ञावान सत्पुरुषपिनिगु सत्संगत व सेवन यायेगु अले पूजनीयपिन्त पूजा यायेगु; थुपि स्वंगू उत्तमगु मंगल जुया च्वन ।

स्वंगू मंगल थुगु ‘असेवना च’ आदि बुद्ध-भाषित खः । देवपुत्र-यागु निवेदन कथं दकसिबे बांलाःगु मंगलयात कना बिज्याये त्यनगु जुया न्हापां “असेवना च” आदि द्वारा स्वंगू मंगल कना बिज्याःगु खः ।

बाल मूर्ख बाल मूर्ख धका सीके. फूगु संकेत लक्षणत मभिगु विचारयात विचाः यायेगु; मभिगु खँ ल्हायेगु; मभिगु ज्या यायेगु हे खः । थुपिं स्वंगू लक्षण दुपिं उच्चकुलीनम्ह हे जूसां, धन सम्पत्ति थूम्ह हे जूसां, अधिकारी हे जूसां, यथि जाःम्ह थजु, बाल (=मूर्ख) हे खः । उजोपिं व्यक्तिपिसं थुगु लोकय विभिन्न भय अन्तरायं मुक्त जुया सुख शान्ति च्वनेगु, यशकीर्ति फइले जुइगु; आपालंसिनं ययेका गौरव तयेका च्वनेगु, परिषदय ग्याये-गि म्वाक शूर बीर जुइगु आदि भिगु फलत दयेका च्वने फइ मखु । थुगु जन्मय उच्चश्रेणी थ्यना च्वंम्ह जूसा नं परलोकय ला सुगति भूमी सुख अनुभव याये खनि मखु । उकिं फल निगूयात त्वाः थले यःम्ह धका बालया अर्थ व्याख्या याना तःगु दु । (द्वे अन्तथे लुनन्तीति बाला ।—द्वे अन्तथे=नितां फलयात; लुनन्ति=त्वाः थले यःगु जुया च्वन; इति=उकिं; बाला=बाल धाइ ।)

थुजोगु संकेत लक्षण दुम्ह व्यक्ति थुगु जन्मय हे दोष दण्ड फये माःगु भय अन्तराय यक्व दइगु, यश कीर्ति हीन जुइगु, मनुष्यपिसं निन्दा याके मालीगु आदि मभिगु फल निरर्थकता जक प्राप्त याये यः । परलोकय मूर्खतय वने माःगु लँपु अपायय जक तप्यंक थ्यनी । उकिं अनर्थ निधीयात प्राप्त याना काये सःपिं धका नं अर्थ व्याख्या याना तःगु दनि । (द्वे अन्तथे लान्तीति बाला ।—द्वे अन्तथे=अनर्थ निधीयात; लान्ति=काये सःपिं जुया च्वन; इति=उकिं; बाला=बाल धाइ ।) उजोपिं न्ह्याक्व हे सः स्युपिं जुया थः च्वं बुद्धि दुथें सीका तःगु भिं मभियात आचरण यायेगु विरमण-यायेगु मदुसे द्वंक आचरण याइपिं जुया बुद्धि म्वाना च्वंपिं मखु; सासः ल्हायेगु मात्रं जक म्वाना च्वंपिं धका नं व्याख्या याना तःगु दनि । बलन्तीति बाला ।—बलन्ति=(प्रज्ञा मदयेक) सासः ल्हायेगु मात्रं जक म्वाना च्वंपिं खः; इति=उकिं; बाला=बाल धाइ ।)

प्रज्ञावान् भिगु. विचारयात विचाः यायेगु, भिगु खँ ल्हायेगु, भिगु ज्या यायेगु थुपिं स्वंगू प्रज्ञावान धका सीकेत संकेत लक्षण खः । थुपिं लक्षण स्वंगू प्रकट जुया च्वंम्ह व्यक्ति उपरोक्त निता फलयात प्राप्त याना काये फइगु जुया तथागतं थुगु जन्मया फल, लिपायागु जन्मया फल नितांयात प्राप्त जुइगु जूया निति 'पण्डित-प्रज्ञावान' धका धाये माःगु खँ आज्ञा दयेका बिज्याना तःगु खः । साहित्य लिसें मेमेगु विभिन्न शिल्प सःम्हसित छं गुगुं कथं पण्डित धका धाइगु जूसा नं उम्ह व्यक्तियाके उपरोक्त लक्षण स्वंगू मन्त धाःसा "पण्डितानञ्च सेवना" अनुसार पण्डित धका ला धाये मत्वः । शिल्प विद्या विशिष्ट रूपं मसल धाःसा नं भि, मभि, सिया थुया स्यूगु थूगु अनुसारं आचरण याःम्ह भिम्ह व्यक्ति सत्पुरुषयात जक पण्डित धका धायेगु मनसाय खः । यदि शिल्प विद्यां नं पूर्ण जुया आचरण नं बांलात धाःसा ला उम्ह व्यक्ति पण्डित शब्द अनुसार पूर्ण रूपं परिपूर्ण जुया च्वंगु अर्थ धारण याना च्वंगु दया धाथें आधार भरोसा काये बहःम्ह व्यक्ति जुल । उपरोक्त स्वभावत अनुसार पण्डितयात वर्तमान भविष्य निता परिणामय् ज्ञान गति वना च्वने सःम्ह धका अर्थ उल्लेख याना तःगु दु । (पण्डन्तीति पण्डिता । पण्डन्ति=निता परिणामय् ज्ञान गति वने सः, थ्यंके सःगु जुया च्वन; इति=उकिं; पण्डिता=पण्डित धाइ ।)

फल निगु स्यूगु थूगु ज्ञानक्रम दया च्वंम्ह जुया बांलाक उत्पन्न जुया च्वंगु ज्ञान दुम्ह धका नं उल्लेख याना तःगु दनि । (सञ्जाता पण्डा एतेसन्ति पण्डिता । एतेसं=थुम्ह व्यक्तियाके; सञ्जाता=बांलाक उत्पन्न जुया च्वंगु; पण्डा=प्रज्ञा; अत्थि= दया च्वन; इति=उकिं; पण्डिता=पण्डित धाइ ।)

सत्संगत याये ल्वः, मत्वः लोकय् भय उपद्रव अन्तरायत मूर्ख-तय्गु कारणं जक दया वइगु खः । पण्डितयागु कारणं दया वः धका मदुगु खँ तथागतं कना बिज्याना

तःगु दु । उकि आपालंसित दुःख जुइगु भय अन्तराययात आबिष्कार-
 याये सःम्ह मूर्ख ग्याये माःम्ह, थारा न्हुइ बहःम्ह व्यक्ति हे खः ।
 आपालंसिगु सुख समृद्धि जुइगुयात जक याये सःम्ह सत्पुरुष ययेके
 बहःम्ह जुइगु जुया च्वन । नीति आचार्यपिसं “विद्यां छायेपिया तःगु
 जूसां दुष्ट पाखें विरत जुइमाः । मणि धारण याना तःम्ह सर्प
 अन्तराय याये मसःम्ह जुइ फइ ला ?” धका धया तल । मि नःगु
 छेँ, मि छेँ नं छबयेका छेँयात बःकया च्वंपि मनूतयत नं मि नके
 यःथें बाल मूर्ख थःगु द्वंगु दृष्टि द्वंगु कार्य द्वारा थःत नं बिनाश
 याना थःगु खँ न्यनीपिन्त नं हानि व बिनाश जुइकीगु जुया च्वन ।
 भय उपद्रव जुया बइबले भिम्ह संरक्षक आरक्षकथें; अन्धकारय
 जः बी सःगु मतःथें यथार्थगु उचितगु क्रिया कलाप वाद दृष्टि दुपि
 पण्डितपि ला थःत नं थःत बःकया च्वंपिन्त नं भय अन्तरायं मुक्त
 जुइके सःपि सुख बी सःपि जुया च्वन । उकि “थः स्वया श्रेष्ठम्ह,
 थः समानम्ह, व्यक्तियात प्राप्त याये मफुसा थाकचां जक आचरण
 यायेमाः । छाया धाःसा ? मूर्खलिसे सहाय जुइगु कारण भिगु
 गुणांगत मनुगुलि हे खः” धका धम्मपद बालवग्ग-य कना बिज्याना
 तःगु दु ।

पारस्परिक धातु स्वभावे मिले जूपिं ‘सत्त्वपिं परस्परय धातु
 स्वभाव मिले जूपिं मेल
 मिलाप दयेका च्वनी’ धका धातु संयुक्त-य तथागतं आज्ञा दयेका
 बिज्यात । श्रद्धा मदुपिं परस्पर; श्रद्धा दुपिं परस्पर मिले चले
 जुइ । अथे हे प्रज्ञाहीन, प्रज्ञावान्, अलसी, उत्साही, अकुशल खना
 मछाःम्ह, छाःम्ह, ग्याःम्ह, मग्याःम्ह नं परस्परय जक सत्संगत याना
 मिले चले जुइ ।

धातु धयागु मनसाय, आन्तरिक चरित्र मनोभाव हे खः ।
 उमु धातु सरे जुइ सःगु स्वभाव दया छम्ह लिसे मेम्ह मिले चले
 जूइत सृजना याना बी सःगु प्राथमिक स्वभाव छथी हे जुया उकीयात
 अन्धसम धातु धका धाइ ।

आयुष्मान सारिपुत्र अत्यधिक प्रज्ञावान जुया वसपोलया शिष्यपि सकलें प्रज्ञावानपि जुया च्वन । ऋद्धिवान् आयुष्मान मौद्गल्यायनया शिष्यपि धाःसा फुकं ऋद्धि क्षेत्रय् दक्षपि जुया च्वन । किस्वंगू धुतांगधारी आयुष्मान महाकाश्यप शिष्यपि फुकं मुक्कं धुतांगधारीपि जुया च्वन । इत्यादि रूपं भिगु क्षेत्रय् धातु मिले जीपि परस्पर जोडे जुया च्वने लाइगुथें मभिगु पक्षय् नं आयुष्मान देवदत्तया शिष्यपि सकलें मभिगु मनसाय दुपि मुक्कं जुया च्वन । मेत्ति य भूमजक व अस्सजि पुनव्वसुक धयापि छवगीयपिनि पुचःत धाःसा सकलें मुक्कं दुःशीलपि जुया च्वन । धातु स्वभावत सरे जुइ यःगु मिले जुइ यःगु जूया निति काय् म्हाय् शिष्य शिष्यापि दक्षपि भिपि जुइगु विषयय् माँ-बाँ गुरु आचार्यपि सत्पुरुष जुइगु व जलाः खःलाः पासा भाइपि सुशिक्षितपि जुइगु अत्यावश्यक जुया च्वन । मज्जि मगाना मूर्खपि माँ-बाँपि मूर्खपि आचार्य गुरुपि लिसे संयोग जुइका च्वने माःगु थ जुइब्यू, मूर्खत लिसे संयोग जुइका च्वने माःगु थ जुइब्यू धातु स्वभाव सरे मजुइक विशेष होश याये बहः जू । भिगु धातु स्वभाव सरे जुइत ताउमाले यःसा नं मभिगु धातु स्वभाव धयागु काचाक्क याकनं सरे जुइ यः । तथागतं 'हीनम्ह लिसे संगत यायेवं थः नं हीनम्ह जुइगु खः; समानम्ह लिसे संगत यायेवं हानि मजू; उच्च श्रेष्ठम्ह लिसे संगत यायेवं याकनं उन्नत व श्रेष्ठ जुइगु खः' धका आज्ञा दयेका बिज्यात । (अंगुत्तर प. सेवितव्व सुत्त १२३ ।)

आयुष्मान आनन्दं भिम्ह पासा कल्याणमित्र मार्गं धयागु ब्रह्मचर्यया निति वच्छि हे धाये मायेक महत्वपूर्ण जूगु खँ निवेदन याःगु अवस्थाय् "आनन्द, थये धाये मत्य" धका निको तक रोके याना कल्याणमित्र धयाम्ह ब्रह्मचर्यया निति ग्वःछि धाये मायेक महत्वपूर्ण जुया च्वंगु खँ आज्ञा दयेका बिज्यात । (कोसल संयुत्त कल्याणमित्त सुत्त ८८ ।)

अकित्ति ऋषिया प्रार्थना वोधिसत्त्व अकित्ति पण्डितयात शक्र देवेन्द्रं माःगु वरदान पवने निति

निवेदन माःबले “मूर्खयात स्वये म्बालेमाः; संगत याये म्बालेमाः; मूर्खं लिसे खँ ल्हाये म्बालेमाः” धयागु वरदान च्वन । छु कारणय् मूर्खयात स्वये मास्ति मवःगु संगत याये मास्ति मवःगु लम् धका न्यंबले उम्ह ऋषि लिसे ब्यूगु पहः गथे धाःसा “मूर्खं सही पद्धति मखुगु, कथं महंगु लँयात आचरणथात सही पद्धति सही मार्ग धका धारण याये यः, आचरण याये यः । याये अयोग्यगु अभिभारय् प्रेरणा बी यः । मभिगु पद्धतित वया निरिति भिगु जुया च्वनीगु जुल । कारण कार्य सही रूपं धायेबले तँ पिकाये यः । आचरण धाये माःशु विनययात मथू, आचरण भयाः । उजोम्ह मूर्खयात स्वये महइगु धवमपुइगु हे भि” धयागु जुल ।

हाकनं प्रार्थना याःगु पहः गथे धाःसा “पण्डितयात जक स्वये खंके मास्ति वः, संगत याये मास्ति वः । पण्डितलिसे खँ ल्हाये मास्ति वः” धका जुल । कारण न्यंगु अवस्थाय् “पण्डितं यथार्थं पद्धति सही मार्गया आचरण याये सः । याये अयोग्यगु अभिभारय् प्रेरणा बी भयः । सही पद्धति जक पण्डितया निरिति श्रेष्ठ उत्तम जुया च्वन । कारण कार्य सही रूपं क्यना धायेबले तँ चाये मसः । विनय नियमयात थू, आचरण याये सः । उजोम्ह पण्डितलिसे संगत यायेगु भि जू, वेश जू” धका धाःगु जुल । (जातक पालि प. अकित्ति २६६ ।)

सत्तिगुम्ब मूर्खपि व सःस्यूपि लिसे सत्संगत याये दया तिरश्चीन पशुत हे मूर्खं व पण्डित पाना च्वंगु पहःयात प्रकट जुइकेत वीसतिनिपात सत्तिगुम्ब जातक उल्लेख याना क्यने । न्हापा न्हापा घन जंगल छगुली सिम्बसी वनय् वारुँभत्तु कंगः पंक्षित च्वना च्वंगु जुया छम्ह तीव्रगु गोफय् वया नकतिनि नकतिनि पशु बुया वया च्वंपि वारुँभत्तु दाजु किजापि निम्ह छले छले च्वयेके यंकल । छम्ह ऋषि आश्रमय् स्वांमाया दभुइ कुतु बभा पुष्पिक नां भिया ऋषिपिसं लहिना तल । मेम्हे धाःसा खुँतय्गु गामय् शस्त्र

अस्त्रया दथुइ कुतुं वना खुँतयसं सत्तिगुम्ब धका नां बिया लहिना तल ।

पञ्चाल जुजु वन विहारया निति पिहां वःबले लँ पुला खुँतय गांया लिक्क ज्वः छगू दुथाय् थ्यंबले रथया सारथि लिसें रथं कुहां वया मोमि लहुइ धुंका विश्राम काकां न्हो वयेका च्वंच्वन । खुँत नं जुजु धका सिया छले जुया च्वंच्वंबले उगु गामय् वाउँभत्तु व पिवाः छम्ह जक ल्यना च्वन । सत्तिगुम्बं पिवाःयात जुजुयात स्याना वस्त्र अलंकारत त्वका कया सिमाहलं त्वपुया तये निति बिचाः ब्यूबले जुजु जुया याये मत्यःगु खँ पिवाः च्वंच्वंम्हं धाल । सत्तिगुम्बया चित्त बुछे मजू । “छिसं न्हापा लापरवाही छाँटं मुरमुरे जुया च्वना जिमि माँ (खुँ नायःया कलाः) वस्त्र मदयेक सिमाहःत ह्वना वसः पुने मायेका च्वंबले तिति खुँ—ज्या याये घच्चाया च्वनागु ला” धका ब्वःबिल । न्हो वःथे मवःथे जुया च्वंच्वंम्ह जुजुं उगु खँ ताःबले “थुगु थाय् ला भय उपद्रवं अलग्ग मजू खनि का” धका सारथियात काचा काचाँ रथ जोते याके बिया हाँके याके बिल । सत्तिगुम्ब छमा सिमां मेगु सिमाय् सरे जुया “खुँत गन हाँ; पञ्चालराज वने धुंकल; धनुष, वाण, भाला ज्वँ; पञ्चालराजयागु प्राण तोता छ्वये मत्यः” धका दिपाः मदयेक लाये लाये बुबुँ हाला प्रेरणा बिया च्वंच्वन । थुकथं जुजु नं ऋषि आश्रमय् थ्यंक वंबले मनय् हे मलू कथंयागु दृश्य छगू ध्वदुल ।

पुष्पक वाउँभत्तु ऋषि आश्रमय् कुतुं वःम्ह पुष्पक वाउँभत्तु जुजुयात खनेवं तुं हे नाइसे छाइसे च्वंक कुशल वार्ता खँ ल्हाना लँ सो वल । महाराज, छःपि थन विज्याःगु बांलाःगु आगमन जुल । छःपिन्त माःगु आज्ञा दयेका विज्याहुँ । थुपि फलफूलत मध्यय् बांबांलाःगु सेवन याना बिज्याहुँ । पर्वत कापि तुया हया तःगु अतिकं ख्वाउँगु श्व लः नं त्वना बिज्याहुँ । वस्पोल ऋषिपि फलफूल माः बिज्याना च्वन तिति । जिके नं ल्हाः मदुगु

जुया छःपिसं स्वयं कया सेवन याना विज्याहूँ” धका वाउँभत्तुयागु लँ स्वया स्वागत याः वःगु पहः खना अतिकं प्रसन्न तायेका थुम्ह वाउँभत्तुयागु धर्म परिपूर्ण जुया सुसभ्य व सुशिक्षित जुया च्वंगु पहःयात व न्हाच ध्वँदुम्ह वाउँभत्तुयागु निर्दयगु दुष्टगु कडा स्वभावयात उल्लेखं याना कन । उगु अवस्थाय् पुप्फक वाउँभत्तु नं “महाराज, जिपि निम्ह छम्ह हे माँ-बौया सन्तान दाजुकिजापि खः । सत्तिगुम्ब खुँतय्थाय् थ्यना जि ऋषिपिथाय् थ्यं क वया । दुष्टपिथाय् थ्यंगु व सत्पुरुषपिथाय् थ्यंगु हे जिपि निम्ह पाना च्वंगुया कारण जुल । खुँतय् पाखें स्यायेगु, चीगु, ह्येकेगु, जबरजस्ति लुटे यायेगु धयागु मभिगु ज्या-खँयात जक सयेकेगु दु । थुगु ऋषि आश्रमय् ला सत्य, सुचरित्र धर्म, मैत्री, शील इन्द्रिययात संयम यायेगु धयागु भिगु ज्या-खँ जक सयेके दु” धका कने धुँका जुजुयात हानं उपदेश बिल ।

पुप्फक वाउँभत्तुया उपदेश महाराज, सत्पुरुष, असत्पुरुष, शीलवान्, दुःशील गुजा गुजापित्तगु सत्संगत व सेवन यायेगु जुइ; इमि इमिगु इच्छा आकांक्षायात जक लिना वनीगु स्वाभाविक जुया च्वन । गुजापिन्त पासा याइ; शरण वनी, सत्संगत याइ; उम्ह व्यक्ति नं इपिथें हे जुइ । नापं नापं बास यायेगु धयागु उजोगु स्वभाव दया च्वन । विषं बुला तःगु वाणं बाण तयेगु वाणधि (ढोक्रो) यात विषं किका बीथें सेवन याये अयोग्यम्ह गुरुयात सेवन याइम्ह शिष्य मभिगु कर्म किका बुइका च्वने मालीगु जुया उगु किका बुइका च्वने मालीगु भयं ग्याःम्ह व्यक्ति मभिम्ह पासा दुम्ह जुइ मज्यू । ध्वग्गिगु न्या गुँशि घाय् नं प्वःचिगु यात धाःसा गुँशि घाय् नं ध्वग्गि नःवइगुथें मूर्खयात सेवन यायेगु नं थथे हे जुया च्वन । चम्पक स्वाँयात लपते हलं प्वःचित धाःसा लपते हः नं मग मग बास वइगुथें प्रज्ञावानयात सेवन यायेगु नं थथे हे जुया च्वन । थुकथं लपते हःथें थःके किना वइगु भि, मभि

फलयात सीका मूर्ख व दुष्टयात तापाका प्रज्ञावानयात जक सत्संगत याये त्वः जू । दुष्ट व मूर्खपि नर्कगामी जुइ यःपि जुया सत्पुरुषपि सुगतिगामी जुइ सःपि जुल ।” (जातकपालि प. सत्तिगुम्ब ३२८ ।)

थुगु पुप्फक वाउँभत्तुयागु उपदेश्य मूर्खयागु संगत यायेगुया दोष, प्रज्ञावान सुशिक्षितयात सेवन यायेगुया फलयात तःसकं पूर्वक उल्लेख याना तःगु जुया प्रसन्न ताये बहःगु हे खः । उगु उपदेशयात गौरव तयेगु कथं थःगु सुख समृद्धिया कामना दुपि धाववसिनं मूर्खयात तापाका पण्डितयात जक सेवन याये योग्य जू ।

मंगल कतपि दुःख जुइगु कारणयात सृजना याये सःमह मूर्ख जुइगु, थुगु जन्मय् नं लिपायागु जन्मय् नं अनर्थ जुइगु जूया निन्ति, मूर्खयात सत्संगत यायेगु अमंगल जक जुया उमह मूर्खयात विरमण यायेगुलि विभिन्न अनर्थ मुक्त जुया सुख जुइगुया कारण जुइगु जुया मंगल जुया च्वन । सत्पुरुषलिसे संगत याःमह व्यक्ति थः नं सत्पुरुष जुइ दया थुगु जन्मय् नं लिपायागु जन्मय् नं भय रहित उपद्रव रहित जुया सुख जुइगु फल अनुभव याये दइगु जूया निन्ति पण्डितयात सेवन यायेगु भिगु मंगल जुया च्वन । मूर्खया संगत याइमह, पण्डितया संगत मयाइमह व्यक्तियाके कने त्यनागु मंगलत मध्यय् छुं गुगुं मङ्गलं नं पूर्ण जुइ फइ मखु । थुपि मंगल तिगु फुकं मंगलया पृष्ठभूमि जुया न्हापां कना विज्याःगु जुल ।

पूजनीय व्यक्ति [पूजनं अरहन्तीति पूजनेय्यो ।—पूजनं=पूजा यायेगुयात; अरहन्ति=योग्य जुया च्वन; इति= उकिं; पूजनेय्यो=पूजनेय्य धाइ । ‘पूजना’ पद लिउने ‘अरहन्ति’ अर्थय् ‘णेय्य’ प्रत्यय लागू यायेमाः । ‘पूजनीय’ धका नं दु । ‘अनीय’ प्रत्यय द्वारा सिद्ध जुइगु जुल । ‘अरह’ अर्थय् लागू जुइगु अनीय प्रत्यय जुया पूजा याये बहःपि धयागु अर्थ हे दुगु जुल ।]

दक्खिणेय्य=उत्तमगु दानयात ग्रहण याये योग्यमह धायेबले दान दातायात तःधंगु फल दइ । दान दातायात महत्फल दइगु कथं

दान ग्राहकयाके गुणत दया च्वंगु दु धयागु अभिप्राय दया च्वंयें
 पूजा याये योग्यम्ह धायेगुली नं पूजा याःम्हसिनं फल अनुभव याये
 दइ । पूजा याःपिसं फल अनुभव याये दयेक पूजा याका च्वंम्ह
 उम्ह व्यक्तियाके गुण दया च्वंगु दु धयागु हे अभिप्राय दु । इपि
 पूजा याये बहःपि त्रिरत्न, माँ-बौ, गुरु-आचार्य, दाजु, तता, कका,
 पाजु, निनी, मलेजु, आदि थःथितिलय् थकालिपि, संसः बौ, संसः
 माँ, भात आदि जुया च्वन । त्रिरत्नय् क्लेशं तापाना अलग जुइगु
 परिशुद्ध जुइगु आदि पूजा याये बहः जुया च्वंगु गुणत दया च्वंयें
 माँ-बौ गुरु आचार्य आदिपिके नं वयोवृद्ध गुण, उपकार गुणत दमा
 च्वंगु दु । माँ-बौपिनि उपकार ला विशेष धया च्वने माःगु मदु;
 तःसकं विशाल जुया च्वन । मेपि दाजु, तता आदिपिसं नं थःत
 रेखदेख लालन पालन यायेगु, नके त्वंके यायेगु, स्यना कना लँ क्यना
 बीगु याना च्वनीपि उपकारकपि हे जुया च्वन ।

पूजा यायेगुया फल पूजा याये बहःपिन्त पूजा यायेगु कारणं
 वर्तमान दृष्टान्त जीवनय् दीर्घायु जुइगु, आदि
 फलत लिपायागु जीवनय् सुगति भूमी ध्यंके वने दइगु फलत दये फु ।
 अवश्यं खः, चक्कवत्ति सुत्त-य् माँ-बौपिन्त सेवा याःपि, थःथितिलय्
 थकालिपिन्त पूजा सत्कार व गौरव तःपिन्त आयु, वर्ण, सुख, बल,
 प्रज्ञा थुपि न्याता अभिवृद्धि जुइगु खँ कना बिज्याना तःगु दु ।
 पूजनीयपिन्त पूजा याइगु युगय् क्वकालिपिनिगु चेतना, मैत्री,
 थकालिपिनिगु मैत्री, करुणा धातुयागु प्रभाव वृद्धि जुइगु जुया च्वन ।
 इपि धातुतयसं बाहिरिक स्थितियात नं प्रभावित याइगु स्वाभाविक
 जुया ऋतु मौसम समान जुइगु, वा फय् स्वाभाविक जुइगु जुया बुँ
 बालि सफरे जुया नसा त्वंसाय् ओजा शक्ति पूर्ण जुइगु जुया च्वन ।
 उकि उगु युगया मनूत निरोगी जुइगु जुया निरति दीर्घ आयु दुपि
 जुइगु जुया च्वन । रूप लावण्य बालाइगु जुया च्वन । शरीर व
 मन नितान् सुखी जुइगु जुया च्वन । बल शक्ति सम्पन्न जुइगु जुया

च्वन । शरीर व मन नितानं सुखी निरोगी जुइगुलि याना प्रज्ञा नं वृद्धि जुइगु जुया च्वन । उकिं पूजनीयपिन्त पूजा यायेगु विश्वया मानव जातिपिनिगु वृद्धि समृद्धिया छगू कारण जूया निति मंगल धाये माल ।

पूजाया स्वरूप 'पूजा' या स्वरूप कथं आमिस पूजा (= चीजवस्तु द्वारा पूजा यायेगु ।) पटिपत्ति पूजा (= आचरण द्वारा पूजा यायेगु) धका पूजा यायेगु निथी दु । पटिपत्ति पूजायात 'धम्म पूजा' धका नं धायेमाः । पूजाति सबकारगरुकार मानन वन्दना = पूजा धयागु सत्कार यायेगु, गौरब तयेगु, माने यायेगु, वन्दना यायेगु खः धका अर्थकथां उल्लेख याना तल । भोजन, नसा, त्वंसा, स्वाँ, लः, मतः आदि आमिस द्वारा पूजा यायेगु नं सत्कार यायेगु गौरब तयेगु माने यायेगु हे खः । आचरण प्रतिपत्तियात आचरण यायेगु नं तथागत आदिपिनि प्रति सत्कार यायेगु, गौरब तयेगु, माने यायेगु हे जुल । गुरु आचार्य माँ-बौपिनिगु अववाद उपदेशयात मन्यंम्ह गुरु आचार्य माँ-बौपिन्त माने याःम्ह मखु । अववाद उपदेश अनुसार खँ न्यंम्ह तिनि गुरु आचार्य माँ-बौ प्रति सत्कार याःम्ह, गौरब तःम्ह, माने याःम्ह खः । अथे हे तथागतयागु अववाद उपदेश प्रतिपत्तियात पालन याना आचरण याःम्ह तथागत-यात सत्कार याःम्ह, गौरब तःम्ह, माने याःम्ह जुया पूजा यायेगु हे जुल । थन 'वन्दना' धयागु ल्हाः कपालय् च्वय् दिका नमस्कार यायेगु, नमस्कार धका वचन प्रकट यायेगु मात्र जक मखु, प्रतिपत्ति 'पूजा' यात नं 'वन्दना' हे धायेमाः । 'वन्दना' धयागु गुण निश्रता (= गुणय् नतमस्तक जुइगु जुया आचरणयात आचरण याःम्ह व्यक्ति बुद्ध-गुणय् क्वछूम्ह हे जुल । गुणय् क्वमछूम्ह धर्मयात गबले आचरण याइ ? उकिं धर्म आचरण यायेगु बुद्ध वन्दना छथी हे धायेमाः ।

गोतमी थेरीगाथा-य् "नित्य उद्योग व प्रयत्न पूर्वक अभ्यास याना च्वंषिं दृष्टि शील समानपिं श्रावक बुद्धपिन्त स्वये खने दइबले

थुगु दर्शनं बुद्धपिनिगु वन्दना हे जुल" धका धया तल । सम्यक्सम्बुद्ध, श्रावक बुद्धपिनिगु लोकुत्तर धर्मयात साक्षात्कार याना सिल धा:सा इपि बुद्धपिनिगु धर्मगुणय् क्वच्छुइगु जुया वन्दना धाइगु भावयात अर्थकथा अनुसार सीके दु । थुगु तथ्य द्वारा मार्गफल लाभ जुइगु, निर्वाणयात दृष्टान्त खने दइगु वन्दना मध्यय् सर्वोत्तम वन्दना धका सीके फु ।

उत्तमगु पूजा परिनिर्वाण जुया बिज्याइगु शय्याय् गोतुला च्वना बिज्या:म्ह बुद्ध तथागतं उगु अवस्थाय् देव ब्रह्मा-पिनिगु अति अति रूपं या:गु पूजा पह:यात खना बिज्याबले आयुष्मान आनन्दयात "आनन्द, जि तथागतयात थुलि पूजा याये मात्रं पूजा या:गु मज्जुनि; लोकुत्तर धर्म ६-गु लाभया कारण उत्तम धर्मयात आचरण यायेगु द्वारा पूजा या:सा तिति सर्वोत्तमगु पूजा यायेगु जुइ" धका कना बिज्यात । (दी. २-११४ ।)

गबलें गबलें तथागतं स्वां छपव:चा दानयात नं त:सकं त:सकं प्रशंसा याना कना बिज्यात । आ: भव्य व विशाल रूपं पूजा या:गुयात नं क्वथुना बिज्या:गु भविष्यया शासनया निति जुया च्वन । चीजवस्तुत विहार पुष्करणीत न्हाक्व हे दान या:सां इपि शासनयात चिरकाल तक स्थिर याये निति सामर्थ्य दुगु मखु; आचरण याना मार्गफल लाभीपि स्वात्तु स्वास्वां वृद्धि जुया व:सा तिति "शासन चिरस्थायी जुया स्थिर जुइ फइगु जुल । उकि अनागतय् शासन चिरस्थायी जुइके निति उद्योग याके बी मास्ति वया धर्मपूजायात थुलि तक प्रशंसा याना च्छाया कना बिज्या:गु ख: ।

बुद्धया प्रशंसा पार्त्वापि तथागत प्यला लिपा परिनिर्वाण जुया बिज्याइन धका स्यूगु बखतय् आपालं भिक्षुपि शोक परिदेव जुइका च्वन । गुकथं गथे याये माली धका विचा: याना छलफल याना बुद्धयागु सामिप्य चिला बने मफयेका

च्वन । अत्तदत्थ, तिस्स, धम्माराम- भिक्षुं पि स्वम्ह धाःसां “तथागतं परिनिर्वाणं जुया विज्याइण; जिमिके नं आश्रव-क्षय मज्जुनि; तथागत अस्तंगम मज्जुनिवं आश्रवक्षय जुइ कथं उद्योग याये माली” धका अलग अलग बाया भावना धर्म जक उद्योग व अभ्यास याना च्वंच्वन । भिक्षुपिसं इपिं भिक्षुपिसं तथागतयात वास्ता भयाः, च्यूता मतः धका विन्ति याःबले तथागतं सःत न्यना विज्याना कारण सिया विज्यासेलि प्रशंसा याना विज्यात । “जि तथागतयगत आमिस पूजा द्वारा पूजा याये मात्रं जि तथागत प्रति यःमु मज्जु; धर्मपूजा द्वारा पूजा याःसा तिनि जि तथागत प्रति यःमु जू वनी” धका आज्ञा दयेका विज्याःगु खँ धम्मपद अट्टकथा-य वया च्वंगु दु । उकिं थःगु शासन चिरस्थायी जुइकेत, थः शिष्य श्रावकपि सुखी समृद्धि जुइकेत तथागतं ययेका विज्याःगु धर्मपूजा धयानु सर्वोत्तमगु पूजा यायेगु द्वारा पूजा याना बुद्ध श्रावक धार्थेपि बुद्धशासनिक जुइ फयेकेत उद्योग याये माल । (धम्मपद टु. २-१०२-१७३-६६४ ।)

(१५) पतिरूपदेसवासो च, पुब्बे च कतपुञ्जाता ।

अत्तसम्मापणिधि च, एतं मङ्गल मुत्तमं ॥

(१५) देवपुत्त = भो देवपुत्र; यो पतिरूपदेसवासो च = गुगु योग्य अनुकूलगु देशय् वास यायेगु; पुब्बे = न्हापा न्हापायागु जन्मय्; या कतपुञ्जाता च = गुगु याना वये नंगु पुण्य दुम्हसिगु भाव व; यो अत्तसम्मापणिधि च = गुगु शरीर व मन निगूयात बांलाक तयेगु; अत्थि = दया च्वन; एतं = थुगु स्वंगू धर्म; उत्तमं = उत्तमगु; मङ्गलं = मंगल खः ।

भावार्थ भो देवपुत्र, अनुकूलगु देशय् वास यायेगु, न्हापा न्हापा-यागु जन्मय् याना वये नंगु पुण्य दुम्ह जुइगु व शरीर व मन नितायात बांलाक थातय् तयेगु; थ्व स्वंगू उत्तम मंगल खः ।

अनुकूलगु देश थःगु अर्थ परिहानी जुइगु थाय्; अनर्थ जुइकीगु थाय्त बास याये ल्वःगु अनुकूलगु देश मखु । अर्थ हित विकास जुइगु थाय्, उन्नति वृद्धि जुइ फइगु थाय् जक च्वने बहःगु च्वने ल्वःगु अनुकूलगु देश खः । बुद्ध-शासन विकास जुयावं च्वनीगु इलय् प्रत्येक व्यक्तिपिनि निति सर्वश्रेष्ठगु वास्तविक हित व अर्थ मार्गं, फल व निर्वाण हे खः । मार्गं, फल व निर्वाण तकं लाभ याये मसः; लाभ मजूनिसा उगु मार्गं, फल व निर्वाणय् ध्यनीगु कारण पुण्य कर्म हे जुल । उकिं सर्वश्रेष्ठ फल अभिवृद्धि जुइ फूगु देश वा थाय् बाय्यात जक पतिरूप-या रूपय् अर्थकथाय् नियमित याना क्यना तःगु दु । उगु देशत ला परिषद् प्यंगु प्रकट रूपं दया च्वंगु देश, पुण्य क्रिया वस्तु कुशल कर्म जुइ फूगु देश, शासन वृद्धि जुया च्वंगु देश व मध्यम देश आदित खः ।

लौकिक हितार्थ उपरोक्त अर्थकथा कथं पतिरूप-देश धार्मिक अवस्थायात महत्व बिया व्याख्या याना वःगु जुल । लौकिक हितया निति नं पतिरूप जू, मजू ल्ययेगु परीक्षण यायेगु याये मानि । आर्थिक, शैक्षिक, स्वास्थ्य, सुख शान्ति, मनोरमता आदिलय् ल्वः; मल्वःगु देशत नं दनिगु जुया अवस्था स्वया स्वया बास याये ल्वः मल्वःगु देशत दया च्वनी तिति । थःगु ज्या-खँ लिसे अनुकूल मजूगु देश आर्थिकया निति अनुकूल मजूगु देश जुल । स्कूल मद्दु, गुरुपि मद्दुगु देश जुल धाःसा शैक्षिक अवस्थाया निति च्वने मज्यूगु देश जुल । ऋतु मौसम गति मलाइगु, डाक्टर बैद्य मद्दइगु आदि कथं स्वास्थ्यया निति च्वने मल्वःगु देशत नं दनि । खँ डाखँ बदमासत यक्व दुगु थाय् सुख शान्ति मनोरमता मदये यःगु जुया च्वने मल्वः । उकिं शासन उन्नति जुया शिक्षा, सम्पत्ति स्वास्थ्य आदि परिहानी मजूगु विकास वृद्धि समृद्धि जुइ फूगु देश पतिरूप देश लुल ।

नीतिया धाप्पु नीतिकारपिसं “गुगु थासय् माने याइपि मद्दु; जीविकोपार्जनया निति ज्या मद्दु, थःथिति इष्ट

मित्र मद्दु, शिक्षा लाभ मजू, उगु देशयात त्याग यायेमाः” धका धया तःगु दु । “धनी मानि, वेदज्ञ, जुजु, खुसी, बैद्य मद्दुगु देशय् च्वने मत्यः” धका नं धया तःगु दु । हानं “जीवन निर्वाहिया लँपु, भय काये सद्गु, मद्याले सद्गु, बुद्धि विवेक दद्गु, दान वा त्याग यायेगु न्याता मद्दुगु देशय् च्वने मत्यः” धका व “त्याये बीम्ह, बैद्य, वेद सःम्ह; लः दुगु खुसी थुपि प्यता मद्दुगु देशय् च्वने मत्यः” धका धया तःगु दु । फुकं सारांश कथं स्वल धाःसा उपरोक्त, आर्थिक, शैक्षिक, स्वास्थ्य, सुख सुविधा मद्दुगु देशय् च्वने मज्यू धका धाःगु हे जुल ।

मङ्गल जू मजू योग्यगु देशय् बास यायेगु लौकिक धार्मिक निखेसनं उन्नति, विकास व अभिवृद्धि जुइगु जुया मंगल जुया च्वन । तर पतिरूप देशय् च्वंच्वंसा नं लाभ जुइ माःगु अर्थ लाभ मजूम्हसित मंगल जुल धका धाये मद्धि । सुं छम्ह व्यक्ति शासन नं समुज्ज्वल जुया लौकिक क्षेत्रय् नं कथंहंगु देशय् च्वने दया नं थः मूर्ख बदमास ध्यनाहा जूगुलि लौकिक पक्षं नं छुं नं फायदा पिहाँ मवः; धार्मिक पक्षं नं छुं नं विकास मजुल धाःसा वया निति नां जक पतिरूप देसवास जुया मंगल जुया च्वन धका ला धाये मत्वः । मंगल धयागु भिगु फल लाभ जुइगु क्रिया कलापयागु नां खः । अट्टङ्गुत्तरय् मार्ग लाभया अवसर मखुगु अक्षण द-गू वया च्वंगुली गथे कि- नर्क, तिरश्चीन, प्रेत, असंज्ञासत्त्व, जंगली मनूत, मिथ्यादृष्टि, प्रज्ञाहीन व बुद्धोत्पन्न मखुगु समयत जुया च्वन । उकी मध्यय् मिथ्यादृष्टि, प्रज्ञाहीनपिके पतिरूप देशय् हे जूसां मार्ग लाभ मजुइगु जुया देश मात्र जक मखु व्यक्ति नं उगु उगु अर्थ प्राप्तिना निति पतिरूप जू मजू दया च्वनी तिति ।

नर्क, तिरश्चीन, प्रेतभव; असंज्ञासत्त्व व जंगली ।
मिथ्यादृष्टि, हीनप्रज्ञा; मजू उत्पन्न बुद्ध नं ।
मार्ग लाभया मौका मद्दु; च्यागू अक्षण थुपि जुल ॥

व्यस्य वयससः तथागत भावस्ती देशया उत्तर ध्वास्त्राया लिनक
 च्वंगु गामय् भिक्षाटनं लिहां बिज्याःबले पो छम्ह
 ध्वकुयाः नां न्यसा बिज्यासेलि अरिय धका लिसः बिल । अबले
 सत्त्वमिन्त ध्वास्ति माये यःम्ह अरिय जुइ फइ मखुगु खँ ; सत्त्वपिन्त
 शस्ति म्हासे मस्याःसे दया माया तये सःम्हसित जक अरिय
 (धम्म) ध्वाङ्गु खँ कना बिज्याःगु अवस्थाय् पो अरिय श्रोतापन्न
 जुम्ह क्क धका धम्मपद अट्ठकथा-य् वया च्वंगु दु । थन अरियं पो
 जुम्ह नं पतिरूप देशय् च्वने दुगुया लाभयात विशेषं अनुभव माये
 दत । (धम्मपद ट्ठ. २-२५१ ।)

आयुष्मान देवदत्त व सुलि गुलि छवर्गीपि उच्च श्रेणीयपि
 भिक्षुपि जुया च्वका सं मार्य फल लाभ मजू, परिहानी जुइका च्वंगु
 ज्जाःखलु लिमायागु जीवनाया तिति नं कथं महकं दुःखया साम्ना माये
 म्हाःपि जुया पतिरूप देशय् च्वंच्वनागुया लाभ (इमिसं) अनुभव
 याये मखं । युपि तथ्यतयसं पतिरूप देशय् उत्पन्न जुया वया च्वंपिसं
 कथःपिन्ता हस्तागत जुया च्वंगु मौका लिसे अनुकूल जूपि जुइता
 उच्चोःमायेवा लायी सचेत याना च्वंगु दु ।

पुब्बे कतपुञ्जाता थुगु जन्मय् धत्त सम्पत्ति सम्पन्न जुइगु, सः स्यू
 जुइगु, रूप लावण्य बांलाइगु, अधिकार दइगु,
 परिवार आपाः दइगु आदि सम्पत्ति (=परिपूर्णता) धाक्व न्हापा-
 यागु कुशल कर्म दइगु जुया च्वन । इपि विषयं बाहेक, छता हे थजू
 वा यक्व हे, सम्पन्न व्यक्ति ला पुण्यवान हे जुल । दुःखी दरिद्र
 जुइगु, बुद्धि हीन ध्वाद जुइगु, रूप लावण्य बांमलाइगु, कतपिनि
 च्यो म्हाति जुइगु आदि पुण्य कर्म मदया जुइका च्वने माःगु शोभा
 हीनगु ज्यात जुल । उपरोक्त सम्पत्तित धाव्यं श्रीशोभात हे जुया
 उगु सम्पत्ति थुवाः जुया च्वंपि व्यक्तिपि ला श्रीशोभा दुपि जुया
 च्वने दु । थुगु ध्वासय् श्री धयामु छुकीयात ध्वाइगु खः धका धायेगु
 अवसर द्यमः क्त ।

सिरी (श्रीशोभा) श्रीशोभा धयागु पालि भाषं 'सिरी' जुया उगु
सिरी पदयात "सिरीति पञ्जा पुञ्जानं
अधिवचनन्ति वदन्ति = सिरी धयागु प्रज्ञा व पुण्यया नां जुया च्वंगु
खँ आचार्यपिसं धया तल" धका मूल टीकां उल्लेख याना तःगु दु ।
पुण्य धयागुली न्हापायागु पुण्य, थुगु जन्मयागु पुण्य नितां हे काये
फु । थुगु जन्मय् मंभिगु, बोलि वचन, ज्या, मनोवृत्ति दया च्वंम्ह
श्रीशोभा मदुम्ह हे जुल । भिगु, ज्या, खँ, मनोवृत्ति दया च्वंम्ह
पुण्यवान श्रीशोभा दुम्ह हे जुल । श्रीशोभा मंगल धका जोडे याना
धायेगु चलन दुगु जुया थुगु मंगल सूत्रय् वया च्वंगु मंगल दुपि
श्रीशोभा दुपि हे जुया च्वन ।

श्रीया भेगु अर्थ आचार्यपिनिगु धापुति पुण्य धयागु कारण वोहार
(=कारण व्यवहार) जक खः, सिरी धका मुख्य
रूपं ग्रहण यायेत उगु पुण्यया कारणं उत्पन्न जुया वःगु सम्पत्ति
जक जुया च्वन धयागु धारणा कथं सिरी अर्थयात हानं मेकथं छथी
उल्लेख याना क्यने मास्ति वया "अथवा पुञ्जानिब्वत्ता सरीर-
सोभगादिसम्पत्ति कतपुञ्जे निस्सयति, कतपुञ्जेहि वा निस्सीय-
तीति सिरीति वुच्चति" धका मूल टीकां वर्णन याःगु जुल ।—
अथवा = मेकथं छथी; पुञ्जानिब्वत्ता = पुण्यया कारणं उत्पन्न जुया
वये माःगु; सरीरसोभगादिसम्पत्ति = शरीरयागु शोभा दइगु आदि
सम्पन्नतायात; कतपुञ्जे निस्सयतीति = पुण्य याना वःम्ह व्यक्ति-
यात बः काये सःगु जूया नितीति; कतपुञ्जेहि वा निस्सीयतीति =
अथवा पुण्य याःपिसं बः काये माःगु जूया नितीति; सिरीति वुच्चति =
सिरी (श्री) धका धाये माल । (मूल टी. १-६)

ध्व अनुसार न्हापायागु पुण्यया कारणं उत्पन्न जुइ माःगु
शरीर शोभा दइगु, अधिकार दइगु, परिवार आपाः दइगु, सम्पत्ति
यक्व दइगु, सः स्यूम्ह जुइगु, आदि विभिन्न सम्पत्तियात 'सिरी'
धका धायेमाः । लोकय् व्यक्तियाके धर्म दया धर्म व्यक्तियात बःकया

च्वन धका व व्यक्तिक धर्मयात छगू आधार भरोसा याये माःगु जुया निति व्यक्तिक धर्मयात बः काये माःगु जुया च्वन धका धायेमाःथे थन नं सिरीयात व्यक्तियाके बः काये सःगु व्यक्तिक बः काये माःगु स्वभावया रूपय् निथी धया वया ।

सिरी—यात यस विभव=यश व वैभव धका, पुञ्जा=पुण्य धका, परिवारसम्पत्ति=परिवार सम्पत्ति धका, इस्सरिय=अधिकार दइगु धका व, पभा=प्रभा धका इत्यादि कथं क्षेत्र अनुसार अट्टकथा-लय् वर्णन याना तःगु खने दु । इपि वर्णनत अनुसार सम्पत्तित जक जुया मूलटीकायागु विभिन्न सम्पत्तित धयागु अर्थयात समर्थन याना च्वंगु दु । उकिं सिरी (=श्री शोभा) यात थुगु जन्मया कुशल कर्म पुण्य मंगल व न्हापायागु पुण्य कर्म, थुगु जन्मयागु ज्ञानबल, बीर्यबलया कारणं लुया दया वःगु विभिन्न सम्पत्तिफल गुणयात सिरी धका धाये ल्वः । निर्जीव वस्तुलय् नं श्री व्यवहार दया च्वंगु दु । उपमा- तःसकं बांलाःगु स्वांत खन धाःसा गुलि जक शोभा दुगु धका धाइ । उगु सिरी धाःगु नं इपि स्वांतयगु सम्पत्ति गुण हे जुया च्वन । उकिं निर्जीव चीज वस्तुलय् नं ऋतु बीज आदिया कारणं व मेमेगु रेखदेख मरम्मत स्याहार सम्हार आदि विभिन्न कारणं उत्पन्न जुया वये माःगु विभिन्न सम्पत्ति गुणांगयात हे 'श्रीशोभा' धका धायेमाः ।

श्री सरे जू विभिन्न सम्पत्तियात सिरी धाल धाःसा दुक निपात सिरी जातक वर्णनय् श्री सरे जू धयागु खँयात गुकथं धायेगु लय् धका धायेथाय् दु । अनाथपिण्डिक महाजनयाके श्री खुया काये धका श्री लक्षण ध्वाथुम्ह ब्राह्मण छम्ह थ्यंक वल । श्री गन दुथे धका स्वःबले महाजनया तुयुम्ह ग्वंगःया कल्की च्वना च्वंगु खन । तुयुम्ह ग्वंगः पवंबले महाजनं यंकी धका धायेवं हे श्री मणि रत्नय् थ्यंक वन । मणिरत्न पवंबले तुतामय् थ्यंक वन । तुतां पवंबले श्री पुण्य लक्षण देवी नां दुम्ह महाजननीयाके सरे जू वन । उकथं

महाजननीयाके थ्यंक वंवले थ्व चीज ला पवने मत्यःगु चीज जुल धका ह्रेश नया थः थुपिं चीजवस्तुत इच्छा याना मखु, श्री खुइत वयागु जुया थःमं पवनागु चीज वस्तुं श्री सरे सरे जुया वंगु खँ गथे खः अथे कना चीज वस्तुत मकासे हे लिहाँ वन ।

लक्षण (= चिन्ह) मात्र थन श्री धाःसा नं श्रीशोभा वृद्धि कारण चिन्ह लक्षण छतायात हे धाःगु धका ग्रहण यायेथाय् दु । लोकय् फलानाम्ह तिरश्रीनयात लहिल धाःसा अर्थ वृद्धि जुइ यः धका दु । फलानागु पत्थर धारण यात धाःसा सम्पत्ति वृद्धि जू धका नं दु । उगु उगु तिरश्रीन जाति, पत्थर आदिलय् सम्पत्ति वृद्धि कारण लक्षणत दया च्वंगु जुया बांलाःगु जन्त्र जुइ दुगु जुल । अथे हे श्री वृद्धि कारण जन्त्रया रूपय् लक्षणत दया च्वंगुयात धाःगु खः ।

उगु लक्षण सरे जू धाःसा नं थुखें उखें तिन्हुया सरे जुया वंगुयात धाःगु भाव खइ मखु । थनं श्री लक्षण तना वना मेथाय् नहूगु लक्षण लुया वःगुयात धाःगु जुइ माल । उगु वस्तु स्थिति भिगु जन्त्रया रूपय् स्थिर जुया च्वनेत विशेषता दुगु रंग रूप आदि संकेत लक्षण प्रकट जुया वःगु जुल धका धाये बहः जू । मनुयागु पाः लहाती हे लक्षणत तना वनीगु, नहूगु लुया वइगु जुया च्वने यः । लोकय् गुलि गुलि स्वभावत व उगु स्वभावयात सीकीगु विद्यात विचित्र खः । इपिं स्वभावतय् तस्यगु प्रज्ञा ज्ञान दुमहसित उगु ज्ञान थःके मदया मस्यगुलि जुइ फइ मखु धका ला निश्रित रूपं धाये मज्यु ।

सिरी जातक उपरोक्त ब्राह्मणयागु खँ महाजनं तथागतयात निवेदन याःबले न्हापा न्हापा श्री सरे जुइ नंगु पहः सिरी जातक कना बिज्यात । सिँ फाइमह मनु छमह जंगलय् सिँ फाया लिहाँ वःबले शहरयागु धवाखा बन्द याये धुंका तिनि थ्यंक वःगु जुया शहरं पिने देव मन्दिर छगुली छने माल । देव मन्दिरया

खिक्क च्वंगु तिमाम् अमय दान रूपय् तीता तःपि खात्त च्वःपु
 च्चनेगु वासम् च्वःबले च्वय् च्वम्ह खां वधय् च्वम्ह खावा म्हक् खि
 खावा बिया अवंथवे खाना शक्तिथा वाजि वना च्वच्चस । ववय्
 च्वम्ह खां “जिगु लः ह्यंवाय् छुया नल धाःसा सुथर्बिच्छि हे द्वःछि
 दां लाभ यावे फु” धका धाल । च्वय् च्वम्ह खां थुलिचां फुई याना
 च्वने मत्यः; जिगु गथि गथि चिना च्वंगु दुनेयागु ला नये खन
 धाःसा बुजु जुइ फु; पिनेयागु ला नये खन धाःसा मिजं जूसा
 सेनापति, मिसा जूसा महारानी जुइ फु । क्वच्चय् प्यपुना च्वम्ह ला
 नल धाःसा गृहस्थी जूसा भण्डारे, भिक्षु श्रमण जूसा राजबुर जुइ
 फु” धका धाल । उगु सः ताःम्ह सिं फाइम्ह मिजं नं “बुजु जुइगु
 जूसा द्वःछि दामं छु यायेगु” धका च्वय् च्वम्ह खायात थहाँ वना
 ज्वना हल ।

पः पुया अतापति सफः यावे धुंका कलाःम्हसित खुंके
 बिल । सिधःबले “धुमु ला प्रभन्वशाली जू; मोमि लहुइ धुंका सिनि
 नयेनु” धका जः अलय् तमः खुसी वनः घट्टय् चिका मोम्हल ।
 उमु अन्नथाय् लानक वः फय् मो फय् वया न्युचले जा थल नं ताःथा
 छालं वरमा चुइके यंकल । सिं फाइपि निम्हतिपु नं बिस्युं वने माल ।

उगु जा थल खुसी वने पखे किसि मोल्हुइका च्वम्ह किसि
 मागःयाथाय् थ्यंके वन । उला स्वःबले खाया ला जुया च्वंगु सीका
 छाप तया थः बयेका तिनि चायेके निंति सूचं बिया छेँ बीके छवल ।
 किसि मागःया गुरु दिव्यचक्षु ऋषि नं थःम दातायागु स्थिति विचाः
 याना स्वःबले उपरोक्त घटनायात खना छेँ न्हवः हे वया च्वच्चन ।
 त्रिसि मागः नं छेँ लिथ्यसंलि जा थल ऋषियत लःल्हाके चिन् ।
 ऋषि थक तरकासे थःमं व्यवस्था यामे धम्म स्येँ नुगु आदि दुने
 च्वंगु लः किसिमागःथा निंति, पिनेयागु लात किसिमागःथा कलाःथा
 निंति छुटे याना इजा बी धुंका थःमं क्वच्चय् प्यपुना च्वंगु ला
 सेवना यात्त ।

अनं लिपा “स्वन्हु दयेका जुजु जुइ दइ; अप्रमादी जुया च्वं”
 धका सूचित याना ऋषि नं लिहाँ वन । स्वन्हु दुखुनु मेगु देशयाम्ह
 जुजु छम्हसिनं वया युद्ध याःबले जुजुं किसिमागःयात थःगु रूप
 कायेके बिया थःमं सैन्यतय्गु दथुइ प्रकट मज्जु रूप कया ल्वाःवंसेलि
 शस्त्रं थिया जुजु परलोक जुल । किसिमागः नं लगातार युद्ध याना
 विजय जूगुलि जुजुया स्थितिस थ्यंक वने दत । (जातक ट्ट.
 २-३६६)

अत्तसम्मापणिधि [अत्त=चित्तयात; वा=सम्पूर्ण शरीर आत्म-
 भावयात; सम्मा=बांलाक; पणिधि=तयेगु ।]
 चित्त बांमलाःम्हसिया शरीर नं बांमलाः; वचन नं बांमलाः; चित्त
 बांलात धाःसा शारीरिक क्रिया कलाप नं बांलाना बोलि वचन नं
 पिच्चुसे च्वनी । चित्त प्रधान जुया “अत्ताति वुच्चति चित्तं =
 चित्तयात अत्त धका धायेमाः” धका अर्थकथां वर्णन याना तल ।
 थ्व धापू अनुसार अत्तसम्मापणिधि=चित्तयात बांलाकं तयेगु धका
 धाःगु जुल । अत्त शब्दं सम्पूर्ण शरीर आत्मभावयात नं व्यक्त याइगु
 जुया च्वन । सम्पूर्ण शरीर आत्मभावयात बांलाक तइगु जुया च्वन
 धायेबले चित्त नं दुथ्याःगु हे जुल । उकिं “सकलो वा अत्तभावो =
 सम्पूर्ण शरीरयात नं “अत्त” धका धाये माःगु खँ वर्णन याना तल ।
 थुपिं नित्तां अर्थयात कया शरीर व मनयात बांलाक तयेगु धका
 धया वयागु खः ।

बांलाक तयेगु पहः अर्थकथाय्, श्रद्धा मदुसा श्रद्धा दयेक, शील
 मदुनिसा शील दयेक, मात्सर्य जुया च्वन सा
 त्याग (=दान प्रदान यायेगु) दयेक ज्या यायेगुयात अत्तसम्मा-
 पणिधि-धका धया तल । मभिगु चिन्तन, ज्या, बोलिवचन उत्पन्न
 मजुइक, उत्पन्न जुया वःसा नं हटे याना चीका मनोवृत्ति, क्रिया
 कलाप बोलिवचन बांलाका यंकेगुयात अत्तसम्मापणिधि धका
 धायेमाः । लौकिक दृष्टि धाल धाःसा रोग व्याधि मजुइक स्वास्थ्य

पक्षीप्त रूपं दैवैकं नसा त्वंसा रहन सहन बिंघाः यायेगु, आर्थिक, शैक्षिक आदिलय अलसि चायेगु, लिचिलेगु उत्पन्न मनुइकुले प्रयत्न व उद्योग यायेगु आदि द्वारा थःगु शरीर व मनघात बांलाना दकेय येकेगु सुधार यायेगु संकतां लिसे सम्बन्धित जुया च्चन । जुहु अत्तसम्मापणिधि अत्यावश्यकगु खः । थुगु मंगलं सम्पन्न जुल धाःसा आपालं आपाः मंगलत परिपूर्णं जुइ । न्हापायागु जन्मया कुशलं कर्म मदुम्ह हे जूसा नं थुगु जन्मय् अत्तसम्मापणिधि दत्त धाःसा सुख समृद्धि जुइ फया लिपायागु जन्मय् नं बांलाना भिना वनी । न्हापायागु जन्मया नं कुशल दु, थुगु जन्मय् नं थुगु मंगल दत्त धाःसा ला छु हे धायेथाय् मन्त । न्हापा भिना वया आः भिना च्वन । आः नं भिगु जुया लिपा नं भिनिगु जुल । मुक्कं भिगु जक जुया चक्र चाःहिला च्वनी ।

श्रेणी च्वन्हाकेगु “मिच्छापणिहितं चित्तं ; पापियो नं ततो करे

=मभिगु मनोभावं उगु मनोवृत्ति दुम्हसित दुष्ट

व नीचम्ह जुइका बी यः ।” “सम्मापणिहितं चित्तं ; सेध्यसो नं

ततो करे =भिगु मनोभावं उम्ह व्यक्तियात उच्च श्रेणी थ्यंम्ह जुइक

याना बी ।” थुगु धम्मपद (१६) अनुसार उच्च श्रेणी दुम्ह, निम्न

श्रेणी दुम्हया भावयात अत्तसम्मापणिधि दु, मदुगुलि नियमित याना

बिया तःगु दु । अत्तसम्मापणिधि दुसा मनुयागु श्रेणी दया, मन्त

धाःसा मनु धका नाम मात्र जक दया मनुयागु श्रेणी मथ्यं धका नं

धाये माल । धाथ्यं खः ; मनुस्सयागु अर्थं चित्तवृत्ति श्रेष्ठ पवित्रम्ह

धयागु जुया अत्तसम्मापणिधि मदुम्हसिके उभु अर्थं वनं शतगु जू वने

फइ ! तिरश्चीनपिके ईर्ष्या जुइगु, कपटि जुइगु, लोभ दोष आपाः

जुइगु अत्यधिक रूपं दया उजोगु चित्तत सासुभा वनी कथं आः

जुया वनी कथं यायेगु द्वारा तिरश्चीनस्त लिसे सम्पन्न भजुइक मनुइ

श्रेणी थ्यंक वने फयेक प्रयास याये बहः जू । मैत्री कण्ठा वन्नाय

जुया परस्परय् मनोभाव बांमलाना मनु परस्परय् छम्हं मेम्ह, जइ

सन्निधि मेगु सन्निधि, छगु संगठनं मेगु संगठनं मिले कले मजुके भेद

जुगा च्वंगु दया अत्तसम्मापणिधि दत धाःसा ला परस्परय् पांय्चिना सिच्चुसे यइपुसे न्ह्याइपुसे च्वंगु मनुष्य लोक सृजना याये फइगु जुया लोक रमणीय यायेगुली थुगु अत्तसम्मापणिधि महत्वपूर्णगु जुया च्वन ।

न्ह्याय्कँ स्वयेथें थुगु अत्तसम्मापणिधि उत्पन्न जुइकेगुली मज्झिम-पण्णास—राहुलोवाद सुत्त—य् आयुष्मान राहुलयात तथागतं उपदेश याना बिज्याःगु अववाद उपदेशयात अनुशरण याये बहः जू । “किमत्थियो आदासो = न्ह्याय्कँ छु यायेत” धका तथागतं न्यना बिज्याःबले “पच्चवेक्खणत्थो भन्ते = प्रत्यवेक्षण (= निरीक्षण) यायेत भन्ते” धका आयुष्मान राहुलं लिसः विल ।

न्ह्याय्कँ स्वयेगु थःमं पुनागु पहः, छायेपियागु पहः, बुलाःगु छ्यनागु पहः, थिथाय् ला, मला, वांला जू, मजू थःगु ख्वालय् व म्हय् दाग दिग किना च्वंगु दोषत दु, मट्टु आदि सीकेया निर्ति खः । उर्कि हे निरीक्षण यायेत लाभ दु धका निवेदन याःगु खः । अनं लिपा तथागतं राहुल, उगु न्ह्याय्कँ स्वयेथें हे निरीक्षण याना कायिक कर्म यायेमाः; निरीक्षण याना वचीकर्म यायेमाः; निरीक्षण याना मनोकर्म यायेमाः” धका अववाद उपदेश बिया बिज्यात । थःगु शरीर, वचन व मनोभावतयत् प्रज्ञा न्ह्याय्कनय् दतना दतना बांला बांमला स्वया बांमलाःसा बांलाक सचे याना बीमाः धका आज्ञा दयेकेगु हे मूल उद्देश्य जुया च्वन । (मज्झिमपण्णास राहुलोवाद सुत्त ७८)

प्यंगू चक्र थुःगु स्वंगू मंगलय् सप्पुरिसूपनिस्सय (= सत्पुरुषपिन्त आश्रय कायेगु) ल्वाकछ्यात धाःसा चक्र प्यंगू दइ । थुगु प्यंगू चक्रकं सम्पन्नम्ह व्यक्तियात धन वैभव वृद्धि जुइ फइगु, परिवार यश कीर्ति सुख समृद्धि लाभ जुइ फइगु खँ चतुकङ्गुत्तर चक्रवग्ग (३४१) य् कना बिज्यात । अनुकूलगु देशय् वास यायेगु, न्हापायागु पुण्य कर्म दइगु, सत्पुरुषयात वःकाये दइगु, थःगु शरीर

व मनयात बांलाक तयेगु; थुपि प्यंगुलि सम्पन्नम्ह व्यक्ति लिपायागु जन्मय् नं सम्पन्नम्ह जुइ दइ । थुकथं दिपाः मदयेक चाःचाः हिला वने यःगु सःगु जुया “चक्क=चक्र” धका धायेमाः ।

थुपि प्यंगुली पुब्बे कतपुञ्जाता मुख्यगु प्रमाण जुया च्वन । ज्ञान सम्प्रयुक्त चित्तं कुशलपुण्य याःम्ह व्यक्तियात उगु ज्ञान सम्प्रयुक्त चित्तं पतिरूप देशय् थ्यंका बी । सत्पुरुष आधार दइ कथं प्रबन्ध याना बी । थःगु शरीर व मनयात बांलाक तये सःम्ह जुइ कथं याना बी । थुकथं चतुकङ्गुत्तर व दीघनिकाय संगीति सुत्त अर्थकथाय् आज्ञा दयेका तःगु दु ।

मन धुक्क तायेथाय् मडुनि उपरोक्त तथ्यत धात्थें पारमी सम्पन्नपि पश्चिम भविकपिनि निरिति जक पर्याप्त जुइ फु । सामान्य पुण्यवानपिनि निरिति ला मन धुक्क तायेकेथाय् मडुनि । आयुष्मान देवदत्त पतिरूप देशय् नं उत्पन्न जुइ दया, धात्थेंम्ह सत्पुरुष तथागतयात नं बःकाये दुम्ह खः । न्हापायागु पुण्य कर्म नं दुम्ह हे जुल । तर अत्तसम्मापणिधि भंग जुइका परिहानी व अनर्थ जुइका च्वने माल । अजातशत्रु नं पुण्यवान छम्ह हे खः । श्रोतापन्न सत्पुरुष अबु बःकाये दया नं आयुष्मान देवदत्त लिसे संगत याये द्वंका अत्तसम्मापणिधि स्यंका हानी जुइका च्वने माल । थुपि तथ्यतयसं पृथग्जन गतियागु जीवन बीमा मडुगु भावयात व्यक्त याना तःगु दया पृथग्जन गतिं जीवन बीमा दुगु आर्य भूमी थ्यंकेया लागी महत्व बिया उद्योग याये बहःगु खँ सचेत याना च्वंगु दु ।

(१६) बाहुसच्चञ्च सिप्पञ्च; विवयो च सुसिखितो ।

सुभासिता च या वाचा; एतं मङ्गलं सुत्तमं ॥

(१६) देवपुत्त=भो देवपुत्र; यं बाहुसच्चञ्च=गुगु आपालं बहुश्रुत दुम्हसिगु भाव; यं सिप्पञ्च=गुगु हस्त शिल्प

सयेका तयेगु नं; सुसिक्खितो=वांलाक सयेके माःगु आचरण याये माःगु; यो विनयो च=गुगु थःगु आचरण विनय धर्म नं; सुभासिता=बांलाक धाये ल्हाये माःगु; या वाचा च=गुगु वचन नं; अत्थि=दया च्वन; एतं=थुपिं प्यंगू; उत्तमं=उत्तमगु; मङ्गलं=मंगल हे खः ।

भावार्थ भो देवपुत्र; आपालं बहुश्रुत दइगु, हस्त शिल्प सया च्वनीगु, थःगु आचरण विनययात सयेकेगु, आचरण यायेगु, बांलाक खँ ल्हायेगु; थुपिं प्यंगू उत्तमगु मंगल खः ।

बाहुसच्च [बहुस्सुतस्स भावो बाहुसच्चं ।—बहुस्सुतस्स=आपालं न्यना स्वया तःगु दुम्हसिगु; भावो=स्वभाव खः; बाहुसच्चं=आपालं न्यना स्वया तःगु दुम्हसिगु स्वभाव । बहुस्सुत पद, भाव अर्थय प्य प्रत्यय । मोग्गल्लान-य् निगःगु उ-यात अ-याना संयोग आदि (न्हापांगु) स-यात लोप याना बाहुसच्च धका सिद्ध जुइकीगु खः । रूपसिद्धि ला उ-यात जक अ-याना स-यात ला लोप मया । रूपसिद्धियागु विचाः कथं बाहुसच्च-धका स संयोगं दयेमाः ।]

साहित्य ज्ञान न्यनेगु स्वयेगु धयागु न्यना अभ्यास याना तःगु ग्रन्थ साहित्यत हे जुया बाहुसच्चया स्वरूप ग्रन्थ साहित्य ज्ञान दया च्वनीगुयात ग्रहण यायेमाः । न्हापा विद्या व शिल्प धका ज्ञान निथी विभाजन यायेगु चलन दया वंगु जुया विद्यायात वचन ज्ञान धका धया वया च्वंगु खः । चतुर्वेद आदि १८-ताः प्रकारया विद्यात हे जुल । उगु युग अनुसार धाल धाःसा बाहुसच्चया स्वरूप उगु विद्या धयागु ग्रन्थ साहित्य सया च्वनीगु धका धाये माली । तर थौं कन्हे बर्मा देशया विश्व विद्यालयय् नियमित याना तःगु विद्या धयागु शिक्षात न्हापा स्वया गुलिखे यक्व दया गम्भीरगु शिक्षा विषय समेतं नं दुथ्याना च्वंगु दु ।

कां व मिखा दुम्ह नीतिकारतयसं “द्वन्द्व संज्ञययात हटे यान्ता को सःगु अप्रत्यक्ष जुया च्वंगु अर्थ हिलयात बनाना बी कूबु ग्रन्थ साहित्यत प्रत्येक व्यक्तिपिनि मिखा जुया ग्रन्थ साहित्य रूपी मिखा मदुम्ह कां हे जुया च्वन” धका धया तल । ग्रन्थ साहित्य पाखें वर्तमान दृष्टान्त फल, विभिन्न भविष्य जीवन्वा फलत सीके दुगु जुया ग्रन्थ साहित्य सद्गुलि लौकिक व धार्मिक क्षेत्रयु सही मार्ग यथार्थ पद्धती वना भय रहित उपद्रव रहित जुया सुखयु थ्यंक वने दइगु खः । ग्रन्थ साहित्य मसःम्ह पति पति याना छुं मसीक वनिगुथें जुया द्वंक छको मद्रंक छको जुया हानि जुइका च्वनेयः । ग्रन्थ (=निपां कां), एकचक्षु (=छपां कां), द्विचक्षु (=निपां खँ) धका व्यक्तिपि स्वथी दुगुली थुगु लोकया अर्थ परलोकया अर्थ नितान् मस्यु मथुम्ह अन्ध जुल । थुगु जन्मयागु अर्थयु निर्वि जक स्युम्ह एक चक्षु जुल । नितान् स्युम्ह जुल धाःसा द्विचक्षु जुल । थः निपां खंम्ह जुइया लागी द्विचक्षुया आधार कायेमाः । थुगु तथ्ययात तिकडपुत्तर-यु कना बिज्याःगु जुल । साहित्य ज्ञान सःस्युम्ह द्विचक्षु खः । (अं. १-अन्धसुत्त १२६)

रतन “पञ्चा नरानं रतनं”=प्रज्ञा मनुष्यपिनि रतन खः” धका तथागतं कना बिज्यात । नीतिकारपिसं नं “सम्पूर्णं सम्पत्ति मध्ययु प्रज्ञा धम्मामु सम्पत्ति जक सर्वोत्तम खः । छाया धाःसप्र मनुष्यं नं सुइ मकु; मू मं तये फइ मखु; न्हावव व्यूसां छयःसां फुइ फइ मखुषु जूया निरति खः” धका धया तल । प्रज्ञा यइपुसे च्वंगु रतन जुया हे प्रज्ञा रतन अलंकार दुम्ह उत्सवया दइइ पिने अर्थिजाःगु धाःस्यु थजु आपालं मनुष्यपिसं स्वये लायकम्ह शोभा दुम्ह जुइ इ । प्रज्ञा ज्ञान मसःम्ह व्यक्ति धाःसा आपालंसिगु दइइ प्रकट मजुने शास्त्र जुया च्वने माःगु रतन हीन जुया शोभा मदुगुलि हे पुम्ह च्वन । नीतिकारपिसं “रूप सम्पत्ति बालाना शोभा दसा मरखल्य ल्यम्ह किंगु कुल वंशयाम्ह जूसां प्रज्ञा ज्ञान मसःम्ह जुल धाःसा वास मदया नवस्यु पलास स्वार्थे शोभा किहीन खः” धका

“गुरु आचार्यपिथाय् विधि मका, ग्रन्थ साहित्य अध्ययन मया, मसः मस्मूम्ह हंसराजपिनि दथुइ बोहथें शोभा मदु” धका धया तल ।

प्रज्ञावानम्हं रत्न धारण याना तःम्हथें प्रकट जुइगु, शोभा दइगु, आपालसिया आधार भरोसा जुइगु, कीर्तिमान जुइगु, परिवार आपाः दुम्ह जुइगु, धन सम्पत्ति वैभव लाभ जुइगु आदि लौकिक अर्थ अनुभव याये दइगु जक मखु प्रज्ञा द्वारा सीके दुगु आचरण याये बहःगु विरमण याये बहःगुयात आचरण यायेगु विरत जुइगु द्वारा सुगति भवय् थ्यंक वने दइगु आदि परलोक अर्थ नं अनुभव याये दइगु जुया च्वन । उर्कि प्रज्ञा बहुश्रुत दइगु मंगल जुल ।

आचरण नं याःसा तिति प्रज्ञा बहुश्रुत दया च्वनेवं तुं धात्थें मंगल जुइगु मखुनि । सःस्यथें आचरण याःम्हसित जक मंगल जुइगु खः । भिक्षु कपिल त्रिपिटकधर गणवाचक आचार्य खः । थःगु प्रज्ञां याना परिवार आपाः दुगु लाभ यक्व दुगुयात कारण याना अभिमान चढे जुया वया धर्मयात अधर्म अधर्मयात धर्म धका द्वंक द्वंक बरवाद जुइक धायेगु त्हायेगु ज्या यायेगु याना वःगु कारणं थःगु प्रज्ञा बहुश्रुत भिगु फलया निति मजूसे अवीचि नर्कय् थ्यकेया निति जुया वन ।

“यक्वं यक्व ग्रन्थत सयेका सीका तया नं मूर्ख जुइ यः । ग्रन्थं धया तःथे आचरण याःम्ह जक प्रज्ञावान जुइगु खः । अनुपात मिले जुइक विचाः याना बांलाक जोरजाम याना तःगु वासलं जक रोगीपिनिगु रोगयात लना वंक उपचार याये फु । वासःयागु नाम्मं जक रोग लना वंक ज्या याये फइ मखु ।” थुगु नीति आचरण मयाम्हसिके च्वंगु प्रज्ञा बहुश्रुतत लाभ-कारक मजूगुयात क्यना च्वंगु जुल । थुगु भावयात चतुकङ्गुत्तर अप्पस्सुत सुत्त (३१२) य् नं कना बिज्याःगु दु । न्यनेगु स्वयेगु कम जुया श्रुतं सम्पन्न मजूम्ह, न्यनेगु स्वयेगु कम जुया श्रुतं सम्पन्नम्ह, न्यनेगु स्वयेगु आपाः जुया श्रुतं सम्पन्न मजूम्ह, न्यनेगु स्वयेगु नं आपाः जुया श्रुतं नं सम्पन्नम्ह

धका प्यता प्रकारयापि व्यक्तिपिन्त कना बिज्यात । न्यनेगु स्वयेगु कम जूसा नं थःम्हं स्यूको आचरण याःम्ह व्यक्ति श्रुतं सम्पन्नम्ह जुइ दइ; न्यनेगु स्वयेगु यक्व दया नं आचरण मयात धाःसा श्रुतं सम्पन्न मजूमह हे जुल । 'बुद्धि विवेक आखलय दु' धया तःगु अनुसार उगु बुद्धि विवेक थःके दयेक ज्या याइपिं दुर्लभ जुया च्वन । बुद्धि विवेक गुण यइपुसे च्वंगु रत्न हे जुया उगु बुद्धि विवेकयात थःके छायेपिया बीगु द्वारा मेपिं लिसे उक्तं मजूसे छगू तालं विशेषता दयेक आचरण याये योग्य जू ।

सकतां भिनेमाः गुलिसिनं "सफुती द हे दु नि" धका न्वये वयेकेगु लुमंका धारण याना तयेगु याये मास्ति मवः । इपिं व्यक्तिपिं मसःपिं लिसे छुं नं मपाः । "सफुती दुगु प्रज्ञा कतपिनि ल्हाती दुगु धन सम्पत्ति प्रज्ञा नं मखु, धन सम्पत्ति नं मखु" धका नीतिकारपिनिगु धापू दु । यथिजाःगु साहित्य हे थजू पूर्णता व दक्षता दयेक अध्ययन याये त्वः जू । उक्तं मखुसे ज्युं त्युं जक अध्ययन याना तल धाःसां फायदा वा लाभ दये थाकु । ग्रन्थयागु धापू लिसे ऊ मलाइगु पुला वनीगु आदि अनर्थ समेतं जू वने यःनि । प्रज्ञा संचय यायेगुली उद्देश्य नं बांलायेमाः । कतपिन्त हमला यायेत मान अभिमान थःछ्वयेत आदि मभिगु चित्तवृत्ति तथा अध्ययन याइगु प्रज्ञा मंगल जुइ मफये यः ।

बोधिसत्त्वपिंके आपालं सत्त्वपिनि प्रति अर्थ हितया कामना दुगु चित्तवृत्ति दया च्वंगु जुया उगु चित्तवृत्तिया कारणं याना हे बोधिसत्त्वपिनिगु प्रज्ञा सत्त्वपिनि लाभया निंति जुया च्वन । थः ज्ञातिबन्धुपिनि निंति अनं अतिरिक्त फया वन धाःसा सम्पूर्ण विश्व कल्याणया निंति धयागुथें जाःगु उद्देश्य तथा उद्योग यात धाःसा प्रज्ञा पारमी सिद्ध जुइ ।

मूलपण्णास अलगद्दूपम सुत्त (१८६) य् सर्पं ज्वनेगु विधि सयेकेगु खँ कना बिज्याना तःगु दु । सर्पयात म्हुय् वा न्हिप्यनय्

बांमलाक ज्वन धा:सा सर्प न्याना सी फु । फइ दुगु तय्गु पालिख्वाय् आकार दुगु कथि क्वात्तुक क्वत्यला ज्वन धा:सा सर्प न्याका च्वने माली मखु । अथे हे बांलाक सयेका कया त:गु उपदेश अर्थ युक्त जुया भिगु चित्त सयेका मत:से उद्देश्य द्दना च्वन धा:सा अनर्थ जुइ य:गु खँ कना बिज्यात ।

प्रज्ञा अनर्थ मजू अल्प मात्रगु प्रज्ञा हे जूसां छको मखु छको फल वी य:गु हे जुया च्वन । उकि हीन मध्यम प्रणीत ल्यया मच्चंसे दक्वं सयेके त्व:गु सयेके योग्यगु जुया च्वन । न्हापा बाराणसी निवासी माणवक छम्ह तक्षशिलाय् दिशाप्रामोक्ष आचार्य-याथाय् प्रज्ञा अध्ययन यायेत थ्यंक वल ।

कर्तव्य त:सकं पूवंह शिष्य जुया आचार्य कोशिश याना स्यना बिलं नं ज्ञान मन्दम्ह जुया सयेके मज्यूम्ह जुल । आचार्य वयात जंगलय् ब्वना यंका मन्त्र छगू स्यना बिल । उगु मन्त्र “घट्टेसि घट्टेसि, किं कारणा घट्टेसि, ग्रहम्पि तं जानामि जानामि” धका जुल । थ:गु भाषं “छं प्रहार यायेत कुत: याना च्वन, कुत: याना च्वन, छाया कोशिश याना च्वनागु ? उगु तथ्ययात जिं स्यू, जिं स्यू धका हे जुल । सलंस:को धायेके बिया वयेके फ:सेलि “छं थ्व मन्त्रयात तना मवंक त्व: ममंक न्ह्याबलें पाठ या; थुगु मन्त्रयात व:कया जीवन निर्वाह याये फइ” धका धया लँ खर्च बिया बिदा बिया छवल ।

उम्ह माणवक बाराणसी थ:गु छें लिथ्यंका लिपा छन्हु चान्हे बाराणसी जुजु शहर परीक्षण याये निंति भेष हिला चा:हिला जुया च्वंच्वन । उगु क्षणय् खुँतय्सं निखा छें छकोलनं खुइत निखा छेंया दथुं गा: म्हुया च्वंगु खना जुजु नं छेंया किचलं किका दना च्वंच्वन । गा: ह्वगना छें दुने थ्यंबले तक्षशिलां लिहां व:म्ह माणवकं न्ह्यलं चायेका “घट्टेसि घट्टेसि” आदि मन्त्र ब्वन । खुँत ग्यानागिना धोदि ब्यंक ब्यंक बिस्सुं वन । जुजुं छें चिं तया लिहां

वये धुंका सुये जूसैलि उम्ह माणवकयात सःसके हस । न्हूगु निधमं
 थ्येक वयेबं उगु मन्त्र स्यना बीत हुकुम जूसैलि सबागु वस्यम्
 ववना सयेका काये निति विन्ति यात । जुजुं नं वस्यगु इच्छाकुसार
 सयेका कये धुंका गुरु दक्षिणाया रूप्य द्रःछि दां विद्या छव्वम् ।

अबले सेनापति नौचित द्रःछि दां बिया “जुजुयागु ग्वाय्
 दारि खायेबले खोचां जुजुयागु गःपः त्वाःल्हाना स्या; जि जुजु जुल
 धाःसा छ सेनापति जुइ दइ” धाःसैलि नौचां नं वचन बिल ।
 जुजुयागु ग्वाय् दारि खायेगु दि खुनु दारि श्रीखण्ड लखं प्याकि
 धुंका खोचा थिया स्वःबले जयेके ममाःनिगु जुया छकोसं प्यदं
 घ्यनेत च्वले माली का धका खोचा च्वला च्वं च्वन । उगु कणय्
 जुजुं थःमं सयेका तःगु मन्त्र लुमंका व्वन । “छं प्रहार यायेत कुतः
 ग्राना च्वन, कुतः ग्राना च्वन; छाय् कुतः ग्राना च्वनागु ? उगु
 तथ्य जि स्यू, जि स्यू” धयागु मन्त्र जुया नौचां जिगु खँ जुजुं सीका
 तये धुंका धका जुजुया तुति पाली भोपुया क्षम बिया मुक्त ग्राना
 बीया निति प्रार्थना यात । जुजुं केलफेल ग्राना सेनापति अब्हे याःगु
 स्यूबले सेनापति यात देशं पितिना छवल । थःत मन्त्र स्यना इम्ह
 गुरु माणवकयात सःता गुरुयात बःकया जि म्त्राना च्वने दत्त धका
 सेनापति पद लःल्हाना सत्कार यात । (धम्मपद टु. १-१५६)

सिप्य “सिप्यं नाम घं किञ्चि हस्यकीतल्लं=ल्हातं यापे माःगु
 सयेके सीकेगु धाक्व शिल्प धाइ” धयागु अर्थकथा कथं
 हस्यकीतल्लं शिल्प धायेमाः । थौं कन्हेयागु मन्त्र शिल्प व विज्ञान
 सम्बन्धी शिक्षात थुगु शिल्पय् दुध्याः । न्हापायागु गुणय् स्वसं कुइहु,
 बाजं थापेम् आदि कला धयागु शिक्षातयत् सिप्य=शिल्प धका इम्ह
 जुवा च्वन । उगु कला धयागु शिल्प ६४-न्ता दशा च्वन । (पूर्वसं
 अथयाराम न्हूगु अभिधान निधय पौल्याः २०१-य स्वये म्त्राना
 न्हापा म्हुनु न्वये वयेका सयेके सीकेगु विद्या-प्रज्ञयात जक विज्ञान
 प्रोत्साहन बिया तल । शिल्पयात धाःसा खँ ल्हाये मत्तःनि मत्तः

पाकःतय्सं समेतं सयेके फूगु प्रज्ञा धका धाइगु जुल । तर थौं कन्हे बर्मा देशया विश्व विद्यालयय् नियमित याना तःगु शिल्प धयागु शिक्षात न्हापा स्वया कं अप्वः दया गम्भीरगु शिक्षात नं दुथ्याना च्वञ्चन । इपिं शिल्प विद्यात सम्पत्ति लाभया कारण, सुखया कारण, उन्नति वृद्धिया कारणत जुया मंगल जुया च्वन ।

मति भिसा तिति तर “यं परूपरोधरहितं अकुसलवज्जितं = कतपिन्त दुःख बीगु शास्ति यायेगुलि अलग्ग जूया अकुशलं मुक्तगु शिक्षा” धका अर्थकथां धया तःगु जूया निति दक्वसित दुःख बीगुया कारण, हिंसा यायेगुया कारण अकुशलं अलग्ग मज्जुगु शिक्षात ला मंगल मज्जु, अमंगल जक खः । यथिजाःगु शिक्षा ज्ञान हे दुगु थजू, चित्तवृत्ति बांलाइगु, वांमलाइगु आवश्यक खः । चित्तवृत्ति भिम्हसिगु ज्ञान शिक्षा थः कतः निखलसिगु निति फल दयेका बीगु जुया चित्तवृत्ति मभिम्हसिगु ज्ञान शिक्षा हानि जुइकीगु, दुःख जुइकीगु जुया च्वन । उपमा— डाक्टरी शिक्षा पवित्रगु खः । तर डाक्टर मति मभिम्ह जुल धाःसा आपालं रोगीत दुःखी जुइगु हे जुल । थःगु नं अलाभ जुइ यः ।

शिक्षाया फल अनुभव याये दुम्ह बाराणसी देशय् ल्वहँ बाकुति कयेकेगु शिल्पय् दक्षता दुम्ह अपांग छम्ह दया च्वन । मस्तय्सं वयात गाडाय् तया शहरं पिने बंगल सिमाय् सःता यंका वंगल सिमाया ख्वंचय् गयेका तइगु जुया च्वन । “किसि रूप कयं, सल रूप कयं” आदि धका यःयःगु रूप दयेके बीबले ल्वहँचा बाकुति कयेका वंगल सिमा हलय् यःयःगु रूपत खने दयेका बीगु । बाराणसी जुजु शहर परिक्रमाय् वया बंगल सिमायाथाय् थ्यंका मस्त विस्युं वंगुलि अपांग छम्ह जक ल्यंदल । वंगल सिमाहःत छ्याँटांग छिटांग जुया च्वंगुया कारण न्यंबले कारण सीके दुगु अवस्थाय् थःथाय् अतिकं खँ अप्वःम्ह ब्राह्मण पुरोहित छम्हसिया कारणं दिक्दार जुया च्वंगु जुया उम्ह

पुरोहितयात दमन यायेत लँपु दत धका अपांगयात सःता सुनां मसीक खँ कन । अपांगं दुगुचिया खि निमनाति दत धाःसा याये फूगु खँ बिनित्ति यात । अपांगयात सःता यंका पर्दाया दुने फेतुइके बिया पर्दाय् ह्वः खंके बिया उगु ह्वःया चुलिचु पुरोहितयागु आसन तथा तःगु जुल । पुरोहित थ्यंक वया उगु थासय् फेतुना खँ ल्हायेगु शुरु यात । दुने च्वंम्ह अपांगं नं पर्दाया ह्वतं खँ ल्हाना च्वंम्ह पुरोहितया म्हुतुइ दुगुचिया खि छगः छगः यायां कयेका दुछ्वया च्वंच्वन । दुगुचिया खि कूछि फूबले पर्दायात संका संकेत ब्यूसेलि जुजुं “आचार्य धाल्थे खँ ल्हाये फूगु जुया च्वन खनि; दुगुचिया खि कूछि फुतं नं खँ प्यदंके मफु; का छेँ लिहाँ वना बान्ता जुइगु वासः त्वं हूँ” धका धाल । पुरोहितं नं मछ्वायेका लिपा खँ अप्वः मल्हात । जुजुं नं अपांगं याना जिगु न्हाय्पं याउँके दत धका अपांगयात तःतःधंगु गां प्यंगु बक्सीस बिया उद्धार यात । (एकनिपात सालित्त जातक ४४२)

शिल्पं याना अनर्थं जूम्ह उम्ह अपांगया पाखें ल्वहँचा बाकुति कयेकेगु शिल्प मनु छम्हसिनं सयेका काल । सःसेलि थःगु शिल्प परीक्षा यायेत शहरं पिने पिहाँ बःबले लाक्क भिक्षाटन बिज्याःम्ह सुनेत्त धयाम्ह प्रत्येक बुद्धयात खना वयात हे परीक्षा याये माली का धका जःगु न्हाय्पं प्वाःयात ताः कया कयेका छ्वःगु ल्वहँ बाकु टुक्का खवे च्वंगु न्हाय्पं प्वाः ह्वःगना पिहाँ वन । वस्पोल नं भिक्षाटन बिज्याये मफया आश्रमय् लिहाँ बिज्याना परिनिर्वाण जुया बिज्यात । “जिभि भन्ते बिमज्याः” धका मनूत लिना स्वःबंबले परिनिर्वाण जुया बिज्याना च्वंगु खना तःसकं विलाप यात । उगु क्षणय् ल्वहँ बाकु कयेकीम्ह थ्यंक वया थःगु शिल्प परीक्षा यानागु खँ कंबले “जिभि भन्तेवात स्याइम्ह दुष्ट” धका सकसिनं दाःगुलि सिना अवीचि नर्कय् पतन जू वन । नर्क मुक्त जूबले हामं गृधकूट पर्वतय् स्वंगू गावुत दुम्ह प्रेत जू बल ।

उमह प्रेतयागु छ्यानय् ख्वीद्वः मुगलं दिपाः मदयेक छ्याना छ्योयात कू थला च्वंच्वन । मूर्खयागु शिल्प अनर्थ जुइकेया निति जक जुया च्वन । शिल्प विद्या प्रयोग याये सःसा जक भि जू; प्रयोग याये मसल धाःसा हानि जक ल्यना च्वने यःगु खँयात क्यना च्वंगु उदाहरण नमूना हे जुल । (धम्मपद द्र. १-३२५)

सुसिखित विनय [विनेतीति विनयो । विनेति=दान्त याये सःगु स्यना बी सःगु जुया च्वन; इति=उकिं; **विनयो**=विनय धाइ ।] विनययात थूमह स्यूमहसित उगु विनयं गुकथं नये त्वने जुइ च्वने सयेकेमाः धयागुयात निर्देशित याना च्वंथे जुइगु जूया निति स्यना बी सः धका धाःगु खः । खँल्हा बल्हा रहन सहन थीथाय् लाक्क ल्हना बी सःगु नियमत हे जुल । **सुसिखित** धाःगु अनुसार बाँलाक सयेकेगु आचरण यायेगु धका अर्थ निथी दया च्वंगु जुया आचरण यायेगु हे प्रधान खः । विनय सया आचरण मयात धाःसा नं मंगल मजू । भिक्षु विनय, गृहस्थी विनय धका निता दुगुली न्हेता प्रकारयागु आपत्ती मलायेक आचरण यायेगु अथवा चतुः पारिशुद्धि शीलया संरक्षण यायेगु भिक्षु विनय जुल । थुगु विनययात अरहत्त फलय् थ्यंक आचरण यायेगु द्वारा लौकिक, लोकुत्तर सुख लाभ जुइ फूगु जूया निति मंगल थ्व जुइ दुगु खः ।

गृहस्थी-विनय गृहस्थी-विनययात अर्थकथां “**अगारिकविनयो नाम दस अक्रुसल-कम्मपथ-विरमणं**=अकुशल कर्मपथ धर्मं फिगुलिं विरत जुइगु गृहस्थी-विनय धाइ” धका वर्णन याना तल । अकुशल कर्मपथ धर्मं फिगुलिं विरत मजुमह व्यक्त्ति मेमेगु गृहस्थी नियमतय्त नं भंग हे याइ । उगु फिगू धर्मं विरत जुइ फत धाःसा मेमेगु नियमतय्त नं अनुशरण यायेत थाकू मजू । उकिं मूलभूत जुया अकुशल कर्मपथ धर्मं फिगुयात जक गृहस्थी-विनय रूपय् वर्णन याःगु जुइमाः । सिङ्गालोवाद सुत्त-यात “**गिहिधिनय सुत्तन्तो नामायं**=थुगु सूत्र गृहस्थी-विनययात क्यना

च्वंगु सूत्र खः” धका पाथिकवगट्टकथा—य धका तल । उमु सूत्र
गृहस्थीपिसं चिरमण याये माःगु आचरणत पालन व आचरण याये
माःगु आचरणत क्यना विज्याना तःगु दु । माँ-बौ वा काक-
भ्यायपिसं, गुरु व शिष्यं, भात व कलार्त, मालिक व दासं, अनुचर्यं
व दातां आचरण याये माःगु कर्तव्य धर्मतयत् उमु सूत्रय् खंका
काये फु ।

इपि व्रताचरणत पुलांपि आचार्यपिनिगु काव्य अलंकार पाखे
प्रचार प्रसार व प्रकट जुया च्वंगु दु । इपि व्रताचरणत मयासें
च्वने मज्यूगु गृहस्थी व्रताचरण विनयत हे जुल । धार्थ्ये खः, लोक्य
याये अयोग्यगुयात यायेगु अकुशल जुइगु खःथे याये माःगुयात
मयायेगु तं अकुशल हे खः । थुपि व्रताचरणत परस्परय् ययेका मान
मर्यादा दयेका च्वनेत संगठित जुया कथं हंका च्वनेत स्वापु तथा
बौगु लिसंत जुया थुगु कर्तव्य भंग जुया च्वनीगुलि गृहस्थी सभाजय्
विभिन्न समस्यात लुया वया च्वनीगु जुया च्वन । कर्तव्य पालन
जुपि मनुतयके ला न्ह्याबले न्ह्याइपुया च्वंगु दया च्वनी । मैत्री,
करुणा, मुदिता धर्मत प्रकाश व विकास जुया च्वनीगुथे जाःगु युग्य
जुल धाःसा थुपि कर्तव्य धर्मत स्वभावतः हे परिपूर्ण जुया च्वनीगु
जुया नियम हे नं नियमित याये माःगु मदइगु जुल । अनं हानं
च्वनेगु, फेतुइगु, धायेगु, ल्हायेगु, नयेगु, त्वनेगु, परस्परय् सम्पर्क
तायेगु पहः आदिलय् अस्म्यता मदयेक, स्म्यता दयेक मनुस्म्यता
अनुस्मर नियमित याना तःगु नियमत दया च्वन तिनिगु जुया इपि
निश्चयत नं विनय हे जुल । देशवासीपिनिमु व्रताचरण अय्यगु सम्पूर्ण
राष्ट्र लिसे सम्बन्धितगु विषयय् विरमण याये माःगु, अनुसरण यये
माःगु नियमत नं दये यःगु जुया इपि नियमत नं विनय हे यये
माल ।

नुसार यत्न विन धाःसा स्वीकार यायेमाः विनय निश्चय सीका
थुइका अनुसरण
यत्नय् व्यक्त प्रज्ञावान सत्पुरुषपिनि वृष्टी मुक्तकृत जुया च्वनीगु

जुया तिसा वसः अलंकारत थीथाय् लाक्क सजे धजे याना तःमुखें स्वये बहः जुइगु जुया च्वन । विनय मसः, सःसां आचरण व अनुशरण मयाःन्ह व्यक्तिक अतिकं असभ्य जुया प्रज्ञावानपिनिगु दृष्टी घृणास्पद, निन्दनीय अमंगल जक जुइ यः । थःपिं मसःया सुं छम्हसिनं सुधार याना ब्यू वल धाःसा चत्त च्वनीगु बांलाइगु अलंकारयात ब्यू वःन्ह समान भाःपा सहर्ष स्वीकार याये बहः जू । मनुष्य स्वभावय् मान भतिचा वः दया च्वने यःगु जुया उकथं सुधार याना बीगुयात सह द्वाये मफयेका वाद प्रतिवाद याना विरोध याना च्वने यः । श्रुजोपिं व्यक्तिपिं थःत लाभ जुइगु श्रीशोभा मंगलयात विनाशं याना च्वनीपिं हे जुल ।

गन्धार जातक थन कथं वःगु जुया संक्षिप्तं गन्धार जातक न्ह्यथने । न्हापा गन्धार ऋषि व वेदेह ऋषिपिं नापं बसोबास याना च्वंगु हिमवन्त पर्वतं छुटे जुया वया प्रत्यन्त गां छगुली थ्यंक वल । ऋषिपिं निम्ह गन्धार राष्ट्र, विदेह राष्ट्रतय्त त्याग याना ऋषि जुया वःपिं पुलांपिं जुजुपिं जुया च्वन । उगु गामय् च्वना च्वंच्वं छन्हु भिक्षाटनं प्राप्त जूगु ल्यं दया च्वंगु चि वेदेह ऋषि आश्रमया छःटय् स्वचाका तःगु जुया च्वन । कन्हे खुनु चि प्राप्त मजूबले उगु चि कया गन्धार ऋषियात ब्यूबले “थौं चि प्राप्त मजू, थुगु चि गनं लाभ जुल” धका न्यना म्हिगः अप्वः जुया सचे याना तयागु खँ कसंलि “देशयात हे त्याग याना वये धुंका नं जाबा चि छतायात हे आशक्त जुया सचे याना तया च्वनेगु ला” धका दोष बिया अनुशासन यात । अबले वेदेह ऋषि सह याये मफुत । “छःपिसं मेपिन्त अनुशासन याये मंमदया थःत थःमं अनुशासन यायेत पिहाँ वया आः मेपिन्त अनुशासन यायेमाः ला” धका लिसः बिया धाल । “वेदेह, जिं धार्मिकपूर्वक धया च्वनागु खः, अधार्मिक पूर्वकगु ज्या-खँ जित यःता मजू; धार्मिकपूर्वक धया च्वनाम्ह जित अकुशल जुइ मखु” धका धाःबले “यगु कारणं हे थजु,

कतपिन्त हानि जुल धाःसा लाभ दइगुयात तकं धाये मत्वः” धका हानं धाल । “मेपिन्त थियां थियां हिमोर्थे हे पुइक यंकूसां धामिक-पूर्वक धया च्वनाम्ह जित दोष मदु” धका धाये धुंका हानं अनुशासन यात “वेदेह.....थःगु बुद्धि नं मदु, विनय नं मसयेकुपि आपालं मनूत जंगलय् च्वंम्ह कांम्ह म्ये विचाः बाचाः मयाःसे ध्वदुथाय् वना च्वनीगुर्थे जक जुया च्वन । गुरु आचार्यपिनि पाखें सयेके सीके दया संयमित याये धुंकूगु विनय दुपि जक स्थिर स्वच्छगु चित्त दया विचरण याना च्वने दुपि जुइगु खः” धयागु अनुशासन याना तिनि थःगु द्वं क्षमा पवनं । थुम्ह वेदेह ऋषि स्मृतिघर्मं दुम्ह जुया वेश हे तिनि । यदि स्वीकार मयाःसे बिल्कुल विरोध याना वःगु जूसा अनर्थ जुइका च्वने माली । आः ला गन्धार ऋषियागु अनुशासनयात हानं न्यना स्वीकार याःगु जुया ध्यान समापत्तित लाभ जुइका अर्थप्राप्त जुइके दत । (जातक ट्ट. ततिय सत्तकनिपात गन्धार जातक ३४)

सुभासित बाचा दुश्चरित्र मजुसे दोष रहितगु खँयात सुभासित बाचा=(बांलाक ल्हाये माःगु खँ) धायेमाः । थुगु सुभासित बाचा—या क्षेत्र्य “खँया क्षेत्र्य प्यंगू अंग” धयागु धापू दया च्वं च्वन । सगाथावग्ग-वज्जिस संयुत्त सुभासित बाचा सुत्त-य वया च्वंगु.प्यता खँ हे जुल । इपि खः—

(१) सुभासित=भिगु खँ ।

(२) धम्म=धामिक पूर्वकगु खँ ।

(३) पिय=ययेके बहःगु खँ ।

(४) सच्च=सत्य खँ ।

उकी मध्यय् परस्परय् मिले चले मजुइक ल्वापु ख्यापु जुइका बीगु पिसुणवाचा (चुगली खँ) यात मल्हाःसे बाया च्वं पि मिले जुइक, मिले चले जुया च्वं पि खँ मिले चले जुइक धायेगु

ल्हायेगु खँयात सुभासित धाइ । सम्फप्लाष (=अर्थ अभिप्राय रहितगु फुसुलुगु खँ) यात मल्हा:से अलग्ग जुया सही घटना कारण युक्त यथार्थ खँ, सत्यस्वभावयात धायेगु ल्हायेगु धम्म जुल । फरसवाचा (=ब्ववीगु हक्केगु सरा बीगु पा फयेकेगु आदि कडागु खँ मल्हा:से न्ह्याइपुसे यइपुसे छाइसे च्वंक धायेगु ल्हायेगु खँ पिय (=ययेके बह:गु खँ) जुल । मुसावाद (=ह्ययेका खँ) मल्हा:से सही कथं धायेगु ल्हायेगु खँ सच्च हे जुल ।

मेकथं ग्रहण विधि कना वयागु खँ कथं सुभासित धयागु वची दुश्चरित्र प्यंगुलि विरत जुइगु हे जुल । उगु विरत जुइगु “विनयो च सुसिखितो” लय् विनय विषयय् दुध्याये धुं'कूगु जुया दोहरे मजुइक सुभासितय् ग्रहण याना त:गु प्यंगुयात ल्यंका ल्यंदुगु काय, मनो दुश्चरित्रं विरत जुइगुयात विनय धका ग्रहण याये निति सूचित याये धुं'का उकथं विनय व सुभासित घटे यायेगु हटे यायेगु याये मां:गु मदयेक, ज्या लिमलाका च्वने म्वायेक मेकथं छथी वर्णन याना क्यना तल । उगु विधि कथं कतपिन्त उपदेश वीगु आदि खँयात सुभासित धायेमा: । थुगु खँ अनुसार उपदेश जक मखु लौकिक क्षेत्रय् आपालंसित अर्थ हित जुइक निर्देशन बी फूपि खँ ल्हाये स:पि बांलापि व्यक्तिपिनिगु कथनयात नं सुभासित हे धायेमा: । खँ ल्हाये सइगु नेता नाय: जुइ फइगु, मेपिन्त द्वंगु लँ सही लँ विभाजन याना क्यने सया आपालंसिगु अर्थ व हित धारण थाइम्ह जुइगु, आपालंसिगु श्रद्धा स्नेह आदर गौरव ग्रहण याये दइगु आदि द्वारा यक्व लाभ दु । उकथं खँ ल्हाये सइगुली प्रतिसन्धि निसें दया व:गु स्वाभाविक कुशल कर्म, सुधार याना सइगु भिनिगु धका निथी दये य:गु जुया प्रतिसन्धि निसें दया व:गु स्वाभाविक भिनिगु दुपिसं विशेष कोशिस याना मच्चसे हे कतपिन्त आकर्षण याये फयेक खँ ल्हाये सइगु ख: । प्रतिसन्धि निसें दया व:गु स्वाभाविक स:गु मखुपि विशेष कोशिस यायेगु द्वारा खँ ल्हाये स:पि जुइ फु ।

उर्कि बहुश्रुत संकलन यायेगु, धायेगु ल्हायेगु विधि अध्ययन यायेगु आदि द्वारा खँ ल्हाये सःम्ह छम्ह जुया उच्च श्रेणी थर्हा वने फइगु जुया च्वन ।

म्ये चुफि “जन्म जुया वःम्ह मिज्या म्हुतुइ तःफिगु चुफि दया च्वन । उगु चुफि मूर्ख मभिगु खँ ल्हाना थःत थःमं ध्यना छ्वये यः ।” थ्व खँ सगाथावग्न ब्रह्म संयुत्त (१५१-१५४)-य कना बिज्याना तःगु खँ जुल । तःफिगु चुफि धयानु म्येयात रुढि कथं धया तःगु खः । म्येयात प्रयोग याये मसःया नर्कय् ध्यं पि प्रेत जू वं पि ग्रन्थ कथं यक्व हे दुगु जुया इमित म्येचुफि पाला ब्युगु हे जुल । संसारय् जक मखु थुगु जन्मय् हे म्ये जथाभावी याना भय जुइका च्वने माःगु, विकास जुइगु छखे लाका च्वने माःगु आदि रूपं म्येचं पायेका च्वने माःपि नं यक्व हे दु । मूर्खतय्गु म्ये चुफि जुया च्वसां पण्डितपिनिगु म्ये नँयात आकर्षण बी फूगु चुम्बकथे हे जुया च्वन । चाकुसे च्वंगु खँ थःत यः जू । कडागु खँ न्यने मयः । मेपि नं अथे हे । अथे जूसा मेपिन्त थःमं स्वीकार याये यःगु चाकूगु खँ मब्युसे छाय् थःमं हे स्वीकार याये मयःगु कडागु खँ ल्हायेगु लय् सा !

सुजात जातक न्हापा बोधिसत्त्व बाराणसी देशय् जुजु जुया वःगु जुल । बोधिसत्त्वया मांम्ह तँगुलु जुया हारां । व्वः बी यः । बोधिसत्त्वं नं मांयात उपदेश बीत कारण जपमा (उदाहरण) माला जुया च्वं च्वन । छन्हु बोधिसत्त्व उद्यानय् पिर्हाँ वं बले मांम्ह नं नापं बल । लँय् टिट्ठिभक कंगःया सः ताःबले मनूतय्सं “अय् सः बांमलाम्ह कंगः;.....हाले मत्यः छ” धका न्हायपं प्वाः तित्त । बगीचाय् चाः हिला च्वंबले स्वां चुलि ह्वःगुलि क्वाम्म च्वना च्वंगु शालवृक्षया च्वं कोयल हाला हःबले “अय् सः बांलाःम्ह कंगः; हा रे छ हा” धया गःपः थःछ्वया न्हायपं बिया च्वं च्वन । उगु तथ्ययात नमूना याना बोधिसत्त्वं” मां, टिट्ठिभक कंगःयागु सः

ताःबले मनूतयसं न्हाय्पं प्वाः तिना च्वन; छाःगु बोलि वचन सुयां हे न्यने मयः” धका धाये धुंका “मां, रूप लावण्य बांलाःसां यइपुसे च्वंसां सः बांमलात धाःसा थुगु लोकय् परलोकय् न्हागु लोकय् नं मययेकु, यइपु मतायेकु; कोकिल कंगः हाकुसे च्वना रूप वांमलाःसां नाइसे चाकुसे च्वंक हाले सःगु जुया मनूतयसं ययेका माने याना च्वन मखुला; अथे जुया प्रज्ञा ज्ञानं तुलना याना चाकूगु माकूगु खँयात जक ल्हाये योग्य जू” धका धाल । अबलेसं निसें मांम्ह नं थःगु म्भिगु बानि तंका भिगु बानि दुम्ह जूया वल । (जातक द्द. २ सुजात जातक ३१५)

(१७) मातापितु उपट्टानं; पुत्तवारस्स सङ्गहो ।

अनाकुला च कम्मन्ता; एतं मङ्गलं ‘मुत्तमं ॥

(१७) देवपुत्त=भो देवपुत्र; मातापितु=माँ-बौपिन्त;
यं उपट्टानञ्च=गुगु सेवा उपस्थान यायेगु नं; पुत्तदारस्स=काय् कलाःयात; यो सङ्गहो च=गुगु सहयोग व संग्रह यायेगु नं;
अनाकुला=आकुल ब्याकुल जुइगु मडुगु शुद्धगु; ये कम्मन्ता च=
गुगु ज्या-खँत नं; अत्थि=दया च्वन; एतं=थुपिं प्यंगु; उत्तमं=
उत्तमगु; मंगलं=मंगल हे खः ।

मंगल प्यंगु भावार्थं भो देवपुत्र, माँयात सेवा उपस्थान यायेगु,
बौयात सेवा उपस्थान यायेगु, काय् कलाः-
यात सहयोग व संग्रह यायेगु, ब्याकुल मजुइक ज्या-खँ यायेगु;
थुपिं प्यंगु उत्तमगु मंगल खः ।

मातापितुउपट्टान माँ-बौयात सेवा उपस्थान यायेगु तःसकं
उत्तमगु कुशल कर्म जुया मंगल जूइ दत ।
थःगु प्रति दया च्वंगु माँ-बौपिनिगु उपकारत तःसकं आपाः जुया
च्वंगुलि व विशालगु गुण दुपिं माँ-बौपिन्त सेवा उपस्थान यायेगु

द्वारा अतिक्रम महानभु लाभ जुइगुलि माँ-बौ निम्ह धात्वे सेवा उपस्थान याये योग्यपि उपकारक व्यक्तिपि जुया च्वन । महान गुणवान व महान उपकारक जुया च्वंगु पहः क्यना यके ।-

ब्रह्मा ब्रह्मापिके मैत्री, करुणा, मुदिता, उपेक्षा प्यंगू भावना रहित मज्जुसे सदां दया च्वथें अथे हे माँ-बौपिके नं काय् म्हाय्-पिनि प्रति उगु भावना प्यंगू चिला मवसे न्हाबले लुया वया च्वंगु दया च्वन । काय् म्हाय्पि गर्भ धारण याना च्वंबलेसं निसें माँ-बौपिके “जिमि मस्त गबले अंगं परिपूर्णं जुया बांलाक निरोगी पूर्वक जन्म जुया वइगु जुइ” धका मैत्री चित्त लुया च्वनीगु जुया च्वन । जन्म जुयथः काय् म्हाय् मस्तयगु ख्वाः खना च्वनीगु अवस्थाय ला धाये माःगु हे मखुत । थसः पाया च्वने तिति सःगु छाइसे नाइसे च्वंगु उमेरय् धय् कुसि सि न्याना वा, च्वनेगु च्वनेगु शास्त्रि म्हाय् ख्वाः साः काल धाःसा माँ-बौपिके दया माया करुणा उत्पन्न जुया वइगु जुल । म्हाय् जुइ फत ति ति न्हुया जुइ फत मिह्ना जुइ फत धाःसा काय् म्हाय्पिन्त स्वया माँ-बौपिनिगु चित्तय् मय्त्तःगु मुदिता उत्पन्न जुया वइगु जुल । घर गृहस्थी बस्ते यना अन्नग छेँ बुँ जोरे याना च्वनीगु बखते “धाः जिमि काय्मच्वं थःथःमं जीवन हना वने फत” धका उपेक्षितभाव लुया वइगु जुल । अबले उपेक्षा उत्पन्न जुइगु जुल । थुकथं थःथःगु अवस्था अनुसार काय् म्हाय्पिनि प्रति ब्रह्मविहार धर्म प्यंगू उत्पन्न जुया च्वनीगु जुया “ब्रह्माति मातापितरो=माँ-बौ धयापि ब्रह्मा हे खः” धका तथ्यगत कना विज्याना तःगु खः ।

पुत्राचरिय (न्हापाम्ह गुरु) माँ-बौपिसं तःसकं चीधकचा तिनिगु उमेरं निसें “थुकीयात छु धाइ” आदि धका धाये ल्हाये सयेक स्थना बीगु जुया च्वन । च्वने सयेक, फेतुइ सयेक, नये सयेक, त्कने सयेक स्थना बीगु जुया च्वन । काये त्यः, याये ख्यः, संगत माये त्यः, याये मत्याःगु तथ्ययात थुइक

स्यना बीगु जुया च्वन । लिपा तिनि मेमेपिं गुरुपिसं शिक्षा, साहित्य, संख्या आदि शिल्प विद्यात स्यना बीगु जुल । थुकथं मेमेपिं गुरु आचार्यपिं स्वया न्हापा लाःपिं गुरुपिं जुया माँ-बौपिं न्हापापिं गुरुपिं जुइ दत्त । उकिं “पुब्बाच्चरिया”ति वुच्चरे = न्हापापिं गुरुपिं धाये योग्य जू” धका कना बिज्याःगु खः ।

आपालं उपकार याये नंपिं उकथं गौरव तये माःगु तःसकं उपकार दुपिं जुया हे खः । माँ-बौपिसं थःपिनि काय् म्हाय्यपिं दीर्घायु जुइकेत विभिन्न प्रकारं सेवा टहल रेखदेख याइगु जुया च्वन । मामं थःगु हिया दुरु त्वंका तःधि जुइक संरक्षण याना ब्वलंका हःगु जुया च्वन । थुगु लोकयात सीके खके फयेक क्यने सःगु जुया च्वन । उलि तकं महान उपकार दुपिं जुया हे लौकिक विधि कथं त्यासः पुल धाःसा छुं गुगुं कथं नं पुलां पुले फइ मखुगु खँ कना तथा बिज्याःगु खः । माँ-बौपिनि उपकार ब्यंक त्यासः पुले धका जवे बोहलय् माँयात तथा खवे बोहलय् बोयात पाछाया सच्छि दँ आयु दुम्ह व्यक्तित्त उगु सच्छि दँ यंकं सेवा उपस्थान याःसा नं ब्यनी मखुगु खँ, श्रद्धा शील आदि सत्पुरुष धर्म मद्दुनिपिं माँ-बौपिन्त श्रद्धा दयेक, शील दयेक, प्रज्ञा दयेक याना बीगुलि जक उपकार ब्यंक त्यासः पुलाःगु जुइगु खँ कना बिज्याःगु खः । (अंगुत्तर प. ६३) उलि तकं महान उपकारकपिं महान गुणवानपिं जूया निंति माँ-बौपिन्त अभिवादन यायेमाः, नसा त्वंसा वसः तिसा लासा फांगा थाय्बाय् बीगु, मोल्हुइका बीगु, ल्हाः तुति म्हु तिका बीगु, आदि कर्तव्य व्रतधर्म द्वारा बांलाक सेवा उपस्थान यायेमाः । उकथं कर्तव्य पूर्वक व्रतधर्म द्वारा सेवा उपस्थान यायेगु द्वारा थुगु जन्मय् हे पण्डितपिसं प्रशंसा याके दइ । लिपायागु जन्मय् देबलोकय् न्हाइपुके दइ धका तथागतं कना बिज्याःगु खः । अंगुत्तर प. १३०-१)

परन्नाताप जुइके मस्यः माँ-बौपिन्त वांछ्वया तःपिं गुलि गुलि काय् म्हाय्यपिं दया च्वने यः । दोषारोपण

याइपि काय् म्हाय्पि वयासिकं आपा: दया च्वने य: । इपि लिपा छन्दु मखु छन्दु पश्चाताप चायेका च्वने य:पि जुल । तर पश्चाताप जुइके मालीगु इलय् माँ-बौपि मदये धुंकीगु जुया पश्चाताप जक ल्यना जीवनकाँछि मानसिक दु:खयात नुगलय् घाना च्वने मालीगु जुल । अजातशत्रु जुजुं देवदत्त लिसे संगत थाये लाना बौ-सत्पुरुष विहार-दाता बिम्बिसार जुजुयात कारागारय् कुना तल । पालित: चुफि चिरे याके वीगु तकं क्रूर व्यवहार यात । लिपा थ: काय् जन्म जूगु न्यने दुबले तिस्य:लय् थ्यंक फिजे जुइक प्रीति उत्पन्न जुइका यह्गु मैत्री उत्पन्न जुया व:सेली तिति "जिमि अबुजुं नं जित थये हे ययेकल जुइमा:" धका होश वया माँयाके न्यवन । अबले मामं "बाबु, छु धयागु छं आम, छ मचाबले छंगु च्वलापतिनय मुसाकै वया छिमि अबुजुं कै वया च्वंगु पतिं म्हुतुइ तथा तल । म्हुतुइ दुने कै तज्याना न्हि पिहाँ व:बले न्हि ल्हल, धा:सा छन्त स्याना स्वइ धका धन्दा जुया अर्थे हे नुना छ्वल । थुलि तकं य: छन्त" धका धा:सेलि तिति पश्चाताप जुइका अबुजुयात तोता ब्यू धका हुकुम जुल । तर समय लिपा लाये धुं कल । अबुजु स्वर्गारोहण जुइ धुं कल । थुगु पश्चातापं अजातशत्रुयात लित्तु लिनन जीवनकाँछि शास्ति याना च्वंच्वन ।

गुणयात न्हस्युसा तिति गुण ख: तथागतं माँ-बौपिनिगु गुण उपकारयात विशेषं च्छाया कना बिज्यात । माँ-बौपिन्त सेवा टहल याना भय उपद्रवं अलग जुइ दुगु, लाभ अनुभव थाये दुगु कना बिज्याना त:गु जातकत नं गावक हे खंके फु । मेमेपि प्रज्ञावानपिसं नं माँ-बौपिनिगु गुण उपकारयात विशेष च्वन्हाका त:गु दु । सुमेरु पर्वत स्वया नं मयाक प्रशंसनीय ख: धयागु धात्थे गुण खँपिनिगु प्रशंसा ख: । थौं कन्हे ला त्रिरत्नयात समेतं वाँछेवये मास्ति व:पि व्यक्तिपि गुलिखे आपा: दया वये धुंकूगु जुया माँ-बौपिनिगु गुण उपकार ला धायेथाय् हे

मदु । भौतिक तत्वयात महत्व बीगु युगय् नामधातुयागु शक्ति प्रभाव आनुभावयात स्वीकार याये मास्ति मवः । थुकथं माँ-बौ गुरुपि जक मखु त्रिरत्न प्रति दुगु चेतनायात हे चेतना मात्र जक छु हे लाभ मदुगुया रूपय् भाःपाः उजागु धारणा तथा धाये ल्हाये यया च्वन । थ्व ला छखे च्वंगु अन्तय् पुलावंपिनिगु स्वभाव अनुसार जुइगु खः । न्ह्यागु क्षेत्रय् नं निखें सन्तुलन दयेक दथुइ च्वना लना स्वये सयेकेगु आवश्यक जू । उकथं स्वयेबले श्रद्धा व प्रज्ञा सन्तुलनय् तथा छखे पुला मवनि कथं ल्हवना बीगु नं आवश्यक जू । अथे मखुत धाःसा गुण दोष जुया दोष गुण जुया च्वने फु ।

“खुसीत साःगु लः दुगु जुया न्ह्याना च्वनीगु खः । तर समुद्रय् थ्यनीबले त्वने मजिया वनीगु जुल । गुणत गुणयात म्हस्यूपिनि निरिति धात्थें हे गुणत जुइगु जुया च्वन । गुण मदुपि गुण मस्यूपिनि पाखे थ्यन धाःसा दोष जक जुइगु जुया च्वन ।” थुगु नीति द्वारा मूर्ख व ज्ञानीपिनि ल्हाती थ्यना च्वंगु गुण उपकारय् पारस्परिक दृष्टि तापाना च्वनीगु पहः सीके दु ।

पुत्तबारसङ्ग्रह पुत्त-शब्द गुलि थासय् काय्यात जक व्यक्त याइगु जूसां म्हाय्यात समेतं काये माःगु थाय् नं दया च्वन । थुगु ‘पुत्तबारस्स सङ्ग्रहो’ लय् पुत्त-या स्वरूप म्हाय्यात समेतं कायेमाः । काय् म्हाय् कलाःपिन्त संग्रह यायेगु मंगल हे खः । उकी मध्यय् काय् म्हाय् संग्रह यायेगु धयागु माँ-बौयागु कर्तव्ययात मस्यंकेगु हे खः । मभिगुलि रोके यायेगु, भिगुली निर्देशन बीगु, शिल्प विद्या सयेके सीके बीगु, अनुकूल अवस्थाय् सम्पत्ति बीगु, उमेरय् थ्यनीबले विवाह याना बीगु; थुपि न्याता माँ-बौपिसं आचरण याये माःगु कर्तव्य धर्मत जुल ।

थुगु कर्तव्य व्रतय् मभिगुलि रोके यायेगु, भिगुली निर्देशन बीगु, अध्ययन याके बीगु भिपि काय् म्हाय्यपि उत्पादन यायेगुली अति महत्वपूर्णगु जुया च्वन । थुगु थासय् महाधन श्रेष्ठी पुत्रयागु

कथावस्तु होश बायेमाः । उम्ह महाजन पुत्र निम्हतिपुत्र मां-बौपि
 म्हति स्मृति ४०-गू ४०-गू कोटी घन धूपि जुया च्चन । “जिमिके
 सत्थपति आपालं दया च्चन, जिमि काय् म्हायूपिसं क्या बाये माःगु
 महु” धका, प्याखँ, संगीत वाद्यवादन जक स्थने कने याका सत्त ।
 मां-बौपि परलोक जुया वंभले अयूलगुलुत्त लिसे संगत थाये लाना
 दधय सम्पति फुका ध्वदुपिनिगु छेया अंग बःकया धोम्यनः क्कण्डया
 पकजा न्धे माःगु स्थिती ध्धका च्चने जाल । इत्थिसं अत्थिक ज्ञेय्य
 जक उद्योग याःगु जूसा प्रथम ज्ञेमीमा सहु महज्जम जुइ दम्य धर्म
 अन्वेषण याःगु जूसा ज्ञान फल लाभ थाये कयेके बांलागु कृष्णमि
 दुपि जुया नं मनुष्य जीवनं पराजित जुइका च्चने माःगु तःधंगु हानि
 छः । इत्थि मां-बौपिसं काय् म्हायूपिनि प्रति कर्तव्य (व्रत) धर्म
 प्रकथा अनुशासन बीगु सयेके सीके बीगु माना वंगु जूसा धूपि महाजन
 पुत्र निम्हतिपु थुलि तक परिहानी जुइ मखुगु जुइसाः; मां-बौपि
 ययेके मसःपि जुया तःतःसकं परिहानी जुइका च्चने माल ।

अनाथपिण्डिक महाजन पुत्र काल काय् म्हायूपिन्त संग्रह यायेगुली
 अनाथपिण्डिक महाजनया म्भूना
 काये बहः जू । त्रिरत्न प्रति अतिकं अद्वाचनम्ह महाजनया काय्
 जुया नं कालं बुद्धयाभाब् मव, उपदेश मय्यं, संघमा सेवा मयाः ।
 महाजनं धासा नं खँ मय्यं । छन्हु महाजनया विद्याः लुवा “छ.....
 उपोसथ धारण याना बिहारय् वना उपदेश म्यमा वा; (जि)
 सच्छि दां बी” धाल । ध्येवा यःम्ह काल उपोसथ धारण याना
 बिहारय् वना उपदेश मन्वसे कथं हंथाय् छथाय् दाना निह्ध्याक
 लिहाँ बल । छेँ थ्यंका बागु जा नकूस नं मनःसे; सच्छि दां ल्हाती
 दये धुंका तिनि जा नल । मेखुनु छन्हु “छ.....तथागतया धासं उपदेश
 छथाः सुमंक् न्यमा वा; द्वःछि यं बी” धया छ्थया बिल । कालं
 तथागतवाथाय् उपदेश न्यंभले छथू पम्ह लुभन धमयेकं धित्ठु वने
 ध्यायु विचारं न्यंभल नं न्यं न्यं न्यं न्यं उपदेशकं म्ह कने जुया

श्रोतापन्न जुया वन । महाजनया काय् संग्रह विधि द्रकसिबे भिगु विधि जुया च्वन । (धम्मपद ट्ट. २.१२३)

ज्ञान ग्रंश बीमा: भिंपि माँ-बौपिसं काय् म्हाय्पिन्त धन सम्पत्ति स्वया नं ज्ञान व बुद्धि बिया संग्रह याये मास्ति वयेकीगु जुया च्वन । चीजवस्तु विनाश जुइ यःगु जुया विनाश मजूसे स्थावर रूपय् स्थिर जुइगु भिगु फलयात नं ताकाल तक्र बी सःगु उगु संग्रह सही संग्रह हे जुया च्वन । उकथं संग्रह याइपिं माँ-बौपिं काय् म्हाय्पिन्त धात्थें यःपिं काय् म्हाय्पिनि धात्थेंपिं कल्याणमित्र जुया च्वन । काय् म्हाय्पिन्त न्ह्यछुके यःपिं, अनुशासन याये मसःपिं माँ-बौपिं ययेकीपिं मजूसे थुने यःपिं जुइगु जुया शत्रुत हे जुया च्वन । काय् म्हाय्पिन्त तप्यंक छथी, चाःहिका छथी उपाय विधि द्वारा अनेक रूपं अनुशासन यायेगु थामय् यायेगु द्वारा भिंपिं काय् म्हाय्पिं जुइ कथं सुधार याना बीगु माँ-बौपिनिगु अभिभार हे खः । माँ-बौपिनिगु क्रिया कलाप, बोलिवचन आचरण चिन्तन मननत नक्कल यायां खंखं शिक्षा कायेगुथें जाःगु जुया माँ-बौपिं काय् म्हाय्पिसं भिगु नक्कल खंका भिगु शिक्षा काये फयेक नमूना आदर्श सदां जुया च्वने त्वः जू । लौकिक विकास जक मखु अनाथपिण्डक महाजनंथें धार्मिक क्षेत्रय् दिलचस्पी दइ कथं ह्ययेका सुधार याना यंके माःगु हे जुया च्वन । “यं नवे भाजने लग्गो, सङ्घारो नाञ्जाथा भवे”=न्हूगु थलय् प्यपुना च्वनीगु क्रिया कलापं विचार प्रबन्ध स्यना वनीगु हिला वनीगु धयागु मद्दु” धका नीतिलय् धयातःथें मति लू कथं दुक्थं धाले याये फूगु उमेरय् धाले याना तःगु चित्तवृत्ति “किचः” त क्वातुया वनीगु हे जुइ यः ।

बुद्ध-शासनयात शिरय् छुना तःम्ह छम्ह व्यक्ति तथागतयागु अबवाद अनुशासन अनुरूप आचरण याना वन धाःसा लौकिक क्षेत्रय् नं मानसिक सुख दइ । आचरण भिनी । उन्नति वृद्धि जुइ । धात्थें सुख शान्ति इच्छा जुइबले नं आधार काये बहःगु धात्थें सिच्चुसे

च्चंगु विश्राम-गृह जुइ । अथे जुल धाःसा थःपिसं प्राप्त याना तःगु उगु अंशयात काय् म्हाय्पिसं जीवनकाछि संरक्षण व सुरक्षा याना तये फयेक लःल्हाना मब्यूसे च्वने ल्वः जुइ ला !

सालिकेदार जातक मां-बौपिन्त पालन पोषण यायेगु, काय् म्हाय्पिन्त संग्रह यायेगु मनुष्य मात्रं मयासें मज्यूगु अभिभार हे खः । उगु अभिभारयात पूर्वकीम्ह व्यक्ति मनुष्य श्रेणी थ्यंम्ह मनु जुयाया सार दुम्ह व्यक्ति जुया लोक्य् छम्ह शोभा दुम्ह जुल । “पुलांगु ऋण पुला छ्क; न्हूगु ऋण पुसा ति, लुँ घः स्वथं” धका धायेगु परम्परा दया च्वंगु उगु अभिभारयात उल्लेख याना च्वंगु खः । उगु खँ पकिण्णक निपात सालिकेदार जातक (२७६) अनुसार जुया च्वन । राजगृह देशया लिक्क सालिदिय ब्राह्मण गाम्य कोसिय गोत्त धयाम्ह ब्राह्मण थःगु अधीनस्थ आपालं बुँत मध्यय् गुलि गुलि ज्याला बिया मनु छम्हसित बुँ ज्याके बिया तल । उगु बुइँ वाउँभत्तु कंगःत वया नसा नः वइगु जुया इपि वाउँभत्तु मध्यय् बोधिसत्त्व वाउँभत्तु नः जक नइगु मखु वाज्वाय्त कताना यंके यःगु जुल । ज्यामि ज्यापुं रोके याये मफुसेलि थुपि वातय् निति पलेसा पुले मालीगु स्थिति विचाः याना धन्दा जुइका बुँ थुवाः ब्राह्मणयाथाय् वना खबर बिल । बुँ थुवालं नं वाज्वाय्त कताना यंके यःम्ह वाउँभत्तुयात जालय् तक्यंका ज्वनेत धाःसेलि ज्यामि ज्यापुं बोधिसत्त्वयात ज्वना हया ब्राह्मणयाथाय् थ्यंका बिल ।

कोसियगोत्त ब्राह्मणं नं बोधिसत्त्वयात “अय्.....वाउँभत्तु, मेपिनि नं प्वाः द हे दु मखु ला ? छं वाज्वाय्त कताना यंके माःगु मेपिनि स्वया प्वाः तग्वःगुलि ला ? छं भखारी जकं दु ला ? अथवा जिमि शत्रु जुया ला ?” धका धाल । “भो ब्राह्मण, जिके भखारी नं सदु; छित शत्रु याये मास्ति वया नं मखु । जि पुलांगु ऋण पुला छ्वया; न्हूगु ऋण पुसा तयेगु, लुँ घः स्वथनेगु याना च्वना” धका

बोधिसत्त्वं धाःबले ब्राह्मणं पुलांगु ऋण पुला छ्वयेगु, न्हूगु ऋण पुसा तयेगु, लुँ घः स्वथनेगुया अभिप्राय न्यन ।

“भो ब्राह्मण, जिमि पपू बुया मवःनिपिं मचातयत् नके त्वंके यायेगु इमिसं हानं नके त्वंके याये माली तिनिगु जुया न्हूगु ऋण पुसा तयेगु धाइ । सने स्वये मफयेक बुढा बुढी जुइ धुंक्पी माँ-बौपिन्त नके त्वंके यायेगु इमिसं नका त्वंका वये धुंक्गु पुलांगु ऋणयात् पुला छ्वयेगु खः । बल शक्ति मदया ब्वये मफूपिं बुढा बुढी वाउँभत्तूतयत् कुशल दयेके मास्ति वया नके त्वंके यायेगु लुँ घः स्वथनेगु खः” धका स्पष्ट याना क्यन ।

ब्राह्मण नं “तःसकं धर्मं दुम्ह भिम्ह वाउँभत्तू खनि सा; गुलिं गुलिं मनुतय्के नापं थुगु धर्मं मडु” धका विचाः याना अतिकं सन्तोष व उत्साहित जुया वाउँभत्तूयात् थःत मावव कया नये त्वने याये नितिं बुँ फाँट नापं लःल्हाना बिल । द्वःछिगु करिसति बुँ फाँट वाउँभत्तूयात् लःल्हाना ब्यूगुली बोधिसत्त्व वाउँभत्तू च्यागू करिस जक ग्रहण यात् । बोधिसत्त्वं दान प्रदान याये नितिं, माँ-बौपिन्त पालन पोषण सेवा उपस्थान याये नितिं उपदेश ब्यूसेलिं ब्राह्मणं नं उगु धर्म अनुसार अनुशरण याना धर्मचिरण याना च्वंपिं श्रमण ब्राह्मणपिन्त महान रूपं दान प्रदान यात् ।

दारसङ्ग्रह कलाःयात् संग्रह यायेगु धयागु भातयागु कर्तव्य व्रत धर्म पूर्वकेगु धाःगु खः । भातयागु कर्तव्य धर्मत मान यायेगु, अवहेलना मयायेगु, मेपिं मिस्त लिसे सम्पर्क मतयेगु, सम्पत्ति अधिकार लःल्हाना बीगु, तिसा वसः बीगु कथं न्यागू दया च्वन ।

उकी मध्यय् मान यायेगु धयागु यइपुसे च्वंगु खँ द्वारा मन थहाँ वंक लय् तायेक धायेगु ल्हायेगु खः । अवहेलना मयायेगु धयागु निन्दा यायेगु, व्वथुनेगु, ब्वःबीगु हक्केगु आदि ज्या-खँत मयायेगु खः । सम्पत्ति अधिकार लःल्हायेगु धयागु व्यवस्था यायेया नितिं

छेँ बागु अभिभार दक्कं दिले याना बीगु खः । बुँ ज्ययेगु व्यापार यायेगु आदि अभिभारत मिजंयागु अभिभार जुया उकि उत्पादन जुवा वःगु सम्पत्तियात सुरक्षित रूपं स्वथनेगु संरक्षण यायेगु व छेँ प्रबन्ध यायेगु अभिभार मिसायागु अभिभार खः धका पुलंगु परम्परा दया च्वन । तिसा वसः बीगु धयागु थःगु स्थिति अवस्था अनुसार बीगुयात धाःगु जुल ।

कर्तव्य धर्मानुरूप मिसाकात संग्रह याये सःम्ह भिम्ह भात छम्ह द्या च्वंगु कलातं नं थःगु कर्तव्य धर्मयात विमुख मजूइकेगु द्वारा लिचः क्यंसा तिति भिम्ह मिसा छम्ह जुइ फइगु खः । मिसायागु व्रतत छेँ दुने च्वंगु ज्या-खँतयत बांलाक यायेगु, थःथिति-पिन्त संग्रह यायेगु, थः भात मिजं बाहेक मेपि मिजंत लिसे उल्लंघन मयायेगु, धन सम्पत्तियात बांलाक संरक्षण व संकलन यायेगु, थुइ खुत्तेगु आदि ज्या-खँय दक्षता दया अलसि मचाःसे ज्या यायेगु रूपं न्यागु दु ।

सुम्हा प्यज्वी भात कलमः निम्हतिपु कर्तव्य व्रत धर्म पूर्वका थःथःपिनिगु शीलाचरणं सम्पन्न जुया च्वन धाःसा इभिम्ह छेँ सदां न्ह्याइमुसे च्वना श्री शोभा दुगु “श्रीगूह” जुया च्वनी । थुजोपि निम्हतिपु नं देवता व देवी ज्वः मिले याना तःपि निम्हतिपु युगल धका धाये ध्याः । चतुकङ्गुत्तर दुतिय पण्णासक पुञ्जाभिसन्दवग (३६८)-य् निम्हतिपु युगल प्यज्वः कना विज्यास । इपि युगलत—

(१) सिना च्वंम्ह मिजं व सिना च्वंम्ह मिसा=भात जूम्ह नं चरित्र मभिम्ह, कलाः जूम्ह नं चरित्र मदुम्ह छज्वः । गुण वृद्धि मजूसे सिना च्वंगु जूया निरति सिना च्वपि धका धाये माल ।

(२) सिना च्वंम्ह मिजं क देवी मिसा=भात जूम्ह शील हीन, कलाः जूम्ह सीलवली छज्वः ।

(३) मिजं देवता मिसा सिना च्वंम्ह=भात शीलवान कलाः
दुःशील छज्वः ।

(४) देवता मिजं व मिसा देवी=निम्हतिपुं शील दुपिं छज्वः ।

सङ्ग्रहवत्थु ४-गू सङ्ग्रहवत्थु (=संग्रह यायेगु कारण) प्यंगूयात
चतुकङ्गुत्तर चवकवग्ग (३४१)-य् कना
बिज्याःगु जुल । संग्रह धर्मं प्यंगू धका नं धायेगु चलन दया च्वन ।
इपिं धर्मत--

(१) दान=बीगु,

(२) पेय्यवज्ज=प्रिय वचन ल्हायेगु,

(३) अत्थचरिया=अर्थ हितया आचरण यायेगु,

(४) समानत्तता=थः समान व्यवहार यायेगु; खः ।

थुपिं प्यंगू संग्रह धर्म द्वारा संग्रह यायेगुयात नं मेकथं
दारसङ्ग्रह (=कलाःयात संग्रह यायेगु) धका काये फूगु जूया निति
उपरोक्त व्रत धर्मत परिपूर्ण जूगु हे जुल ।

बीगु, प्रिय-वचन ल्हायेगु; यायेगु अर्थाचरण व ।

व्यवहारं नं थः समान; प्यंगू संग्रह धर्म खः ॥

[धर्मानुकूल काय् म्हाय् कलाःपिन्त पालन पोषण सेवा
उपस्थान याना च्वपिसं शक्र देवेन्द्रयागु नमस्कारयात समेतं ग्रहण
याये दइगु, लोकय् उत्तम जुइगु पहःयात सक्क संयुक्त गहट्टु वन्दना
सुत्त-य् कना तथा बिज्याःगु दु । विस्तृतीकरण संयुक्त पाली स्ववने
माल ।]

अनाकुल कम्मन्त [आकुल-नाना जनसमाकुलं आदिलय् आकिण्ण
=ल्वाकःबुकः जुया च्वन, ख्वात्तुक जाया च्वन
(खानाखान जुया च्वन) धयागु अर्थयात व्यक्त याइगु खः ।

थोमनिधिलय् आकुलयात व्याकुल=रोग आदिया कारणं याना छुयाये छुयाये जुइका च्वंह, कुले जुया च्वंह. धका अर्थ बिया अनाकुलयागु अर्थयात अग्र्यग्ग=चिल्लाय् मदं, इत्तमत मकं, एकग्ग=एकाग्र जू, थिर=स्थिर जू, अग्र्याकिष्णवाक्य=ल्वाकःबुकः मजुगु वाक्य धका प्यथी क्यना तःगु दु । थन वाक्य ल्वाकःबुकः मजुइगुयात जक धया तःसा नं ल्वाकःबुकः मजुइगु धाक्वयात हे कायेमाः । अनाकुलविनिच्छया (उदान अट्टकथा आदि उगु उगु अट्टकथा निगमन), अनाकुलानमत्थानं; सम्भवा अट्टसालिनी (अट्टसालिनी निगमन), यस्स रञ्जो पभावेन; भावित्तं यमाकुलं; अनाकुलं दुल्लङ्गीहि, पापभिक्षूहि सबसो (मोगल्लान निगमन), आदि द्वारा स्पष्ट जुया च्वन । थुगु अनाकुलकम्मन्त-य् अनाकुल-नं ल्वाकःबुकः मजुइगु अर्थयात हे व्यक्त याना अनाकुल-भावविरहिता (=ल्वाकःबुकःगु भावं अलग्ग जुया च्वंप्पि) धका अर्थकथां वर्णन याना तल ।

न्हवःयागु अर्थ अनाकुल=बिघ्नबाधा मदुगु धका जुल । अनाकुलया बिघ्नबाधा धयागु अर्थ खंके मदु । अनाकुल बिघ्नबाधा अर्थ व्यक्त याइगु दत्त धाःसा ज्या-खँ ल्वाकःबुकः जुइगुया कारणत ज्या-खँय् बिघ्नबाधात हे जुया मेकथं उचित जुइ फु । तर “न अनाकुला अनाकुला” धका विग्रह याना तःगु अर्थकथा लिसे धाःसा अनुकूल मजू । गुलिसिनं विनाश जुइगु धका नं अर्थ बीगु याना तल तिनि ।]

अनाकुल जुइगु पहः अर्थकथाय् ई पुला वनीगु, मत्वःगु कथं यायेगु, छ्वासुसे फ्यासुसे च्वंक यायेगु आदियात ज्या-खँ ल्वाकःबुकः जुइगुया कारण रूपय् क्यना ज्या-खँ ल्वाकःबुकः मजुइगुया कारणतयत्त समय सीगु थुइगु, ल्वः कथं ज्या याये सइगु, अलसी मजुइगु, वीर्यवान जुइगु, विनाश जुइ कथं मयायेगु धका न्याथी क्यना तल ।

स्यू-थू ईब्यः, उचित ज्या; मजू अलसी, वीर्य बु ।
मजुइकु नाश ज्या-खँत; अनाकुल जुइगु खः ॥

ई-ब्य सीगु ज्या छगूयात थःथःगु इलय् मतापं याना वन धाःसा
उगु ज्या याउँसे अःपुक निर्बिघ्न सिद्ध जुइमाः ।
ज्याय् भंग स्थिति मदयेमाः; उकथं मखुसे ई फुका तिनि ज्या
शुर्यात धाःसा ज्या सुच्चुसे पिच्चुसे च्वने फइ मखु; इलय् लाक्क
सीमधःसे बच्चि बापाः याना नं स्वथने माले फु; उकिं ई पुला
वनीगु ज्या-खँ पू मवंनिगु सुचु पिचु मजुइगुलि ज्या ल्वाकःबुकः
जुइक याये यःगु जुया इलय् बिलय् लाक्क ज्या यायेगु सुचु पिचु
जुया ल्वाकःबुकः मजुइगु ज्या जुइगु खँ छगू हे जुल ।

अनुकूल जुइक यायेगु अनं हानं ज्या लिसे अनुकूलगु थाय्बाय्
ई-ब्य आदियात ल्यया ज्या याःसा तिनि
ज्या अःपुक याउँक सिद्ध जुइ । उकथं मखुसे वर्षा पुइका बुँ पालिगु
धाःथें ई अनुकूल मजुइगु, मरुभूमी वा पुसा पीथें थाय्बाय् अनुकूल
मजुइगु, जुल धाःसा ज्या सिद्ध जुइ मखु; सिद्ध जूसां पूवनी मखु;
थुकथं सिद्ध मजुइगु, पूमवंनिगुयात हे ज्या सुचु पिचु मजुइगु
ल्वाकःबुकः जुइगु धका धायेमाः ।

अलसी जुइगु अलसी जुइगु नं ज्या ल्वाकःबुकः जुइगुया कारण
खः । अलसीमह मनुखं तान्वः, ख्वाउँसेच्चं, लिबात,
न्हिथ्यानी, नयेपित्याः, प्वाः इसि इसि च्वं धका विभिन्न त्वहः तथा
ज्या छले याये यः; धिला सुस्ती जुइके यः । तःसकं ख्वाउँसेच्चं,
तःसकं तान्वः, तःसकं लिबात, आदि धका ज्या तोता तःमह व्यक्ति-
यात (व्यक्तिपिन्त) धन सम्पत्ति हाचां गाया वने यःगु खँ; ख्वाउँ
तान्वःयात घाय् व धू वराबर तकं च्यूता मतःसे कोशिस याना
ज्या-खँ याइमह व्यक्ति जक सुख लिसे वाये म्वाःलिगु खँ सिङ्गालो-
वाद सुत्त-य् बुद्धं कना बिज्याःगु जुल । उकथं अनेक प्रकारं त्वहः

तया वा मेमेगु कारणतय् पाखें ज्या-खँयात् छले याइम्ह अलसी ज्या मयासे नं-चवने फु; या:सां फासां फुसुं जुइक जक याये फु । बिल्कुल ज्या मयायेगु फासां फुसुं यायेगु दक्कं हे पूमवंनिगु सुचु पिचु मजुइगु जुया ज्या-खँया आकुलभाव (=लवाक:बुक:) त हे जुया अलसी मचा:म्ह ब्यक्तियागु ज्या-खँ जक सुचु पिचुगु चत्त च्वंगु अनाकुल कार्य जुइगु जुल ।

वीर्य दइगु अलसी मजुल धा:सा उद्योग दइगु नं सिद्ध जू धक्का धाये ज्यूसं गबलें ज्याय् अलसी मचाये स:म्ह जुमा च्वंसं ज्याय् दिलचस्पी मद्दु ज्यां अलग मेगु विषयय् दिलचस्पी दया च्वने य:गु आदि याना हल्लुका जुइगु कर्तव्यनिष्ठ मजुइगु जुइ य:निगु जुया वीर्य दइगुयात् नं अलग क्यने माल । वीर्य धा:सा नं थूगु दक्षता दुगुयात् समेतं कायेमा: । ज्याय् मथुया च्वनीगु, दक्षता मदइगु, छुं अंश जक सिया थुया च्वनीगु नं ज्या लवाक:बुक: जुइगुया कारणत जुया वीर्य द:सा नं मस्यू मथू दक्षता मदुम्हसिया निति ज्या-खँ लवाक:बुक: जुइ हे फूगु जुया च्वन । सिया थुया दक्षता दया वीर्य दुम्हसिया ज्या जक सुचु पिचु व याउंसे अ:पुसे च्वनीगुलि अनाकुल = लवाक:बुक: मजुगु ज्या जुइगु जुल ।

विनाश मजुइके बीगु ज्या मयायेगु, बांलाक मयायेगु, ज्या स्यंकेगु धाइ । उक्ति इत्थिधुत्त = मिसागुलु, **कुदाधुत्त** = अय्लागुलु, **अवधुत्त** = लुवा धो जुइगु आदि सम्पत्ति विनाश कारण ज्या-खँ विनाश कारणतय्सं नं ज्यायात् धक्का बी थ: । संयुत्त निकाय सगाभाक्कग देवता संयुत्त-य् वया च्वंगु सम्पत्ति:बा: च्वनीगु कारण ह्व: खूह्व: प्वा: खुप्वा: जुया च्वंगु अलसी जुइगु, प्रमादी जुइगु, वीर्य मदइगु, संयम मदइगु, न्ह्योगुलु जुइगु, म्ह जक धू-धू प्यना जांगर मदइगु नं ज्या-खँ विनाश कारणत हे जुल । उजोपि व्यक्तियि ज्या मयाइपि, या:सां बांलाक मयाना ज्या-खँ विनाश याइपि जुस ॥ ज्या धयागु गुलि गुलि त:धना च्छ उलि

उलि बःलाका यंकेत सम्पत्ति पायेगु लाये तयेगु खर्च यायेगु आवश्यक जुया वइगु जुया सम्पत्ति विनाश याइम्ह ज्या-खँ विनाश याइम्ह हे जुया ज्या ल्वाकःबुकः जुइक याःम्ह हे जुल । सम्पत्ति वृद्धि जुया वः लिसे तिनि ज्या-खँत उन्नति वृद्धि जुया वइगु जुया सम्पत्ति वृद्धि जुइगुया कारण सम्पदा धर्म प्यंगु लिसे नं परिपूर्ण जुइक उइयोम यायेमाः ।

अलसी प्रमादी वीर्यहीन; असंयमी व न्होम्लु ।

मदु जांगर धु जक प्यनीगु; धन पिहाँ वनीगु प्वाः खुप्वाः ॥

उट्टानसम्पदा उद्योग पूर्ण जुइगु । थन उद्योग धाःसा नं ज्याय् दक्षता मदुम्हसिगु उद्योग लाभ दायक जुइ मखुगु जुया ज्याय् दक्षता दया सिया थुया च्वनीगु नं दुथ्याः । बुँ ज्यायेगु व्यापार यायेगु आदि ज्या-खँ थजु, छुँ छगू शिल्प विद्यां थःगु जीवन निर्वाह याइपिसं उगु ज्याय् दक्षता दया सिया थुया अलसी मचाःसे उद्योग यायेगुयात **उट्टानसम्पदा** धाइ । सम्पत्ति उत्पादनय् थुगु **उट्टानसम्पदा** महत्वपूर्ण जू । “उट्टाता विन्दते धनं—वीर्यं दुम्हसित सम्पत्ति लाभ जुइ” धयागु सगाथावगग यक्ख संयुक्त (२१७) अनुसार धनसम्पत्ति गुण श्रीशोभा अलसी लिसे मज्वं, मू मवं, वीर्यं दुम्हसिया निरिति जक ज्वं, मू वं । उक्तं उद्योग यायेगुली कासु फिसु मलंकुसे थगाहाचा मजूसे दिपाः मदयेक उद्योग याना जुइपिं कस्ति हाः भम्बःतय्सं स्वाँया रस मुंकीगुयात नमूना कया ज्या याये निरिति व कुमिचातय्सं भुलां दयेकेत ज्या याइगु पहःयात नमूना काये निरिति सिङ्गाल सुत्त-य् कना विज्याःगु खः ।

आरक्खसम्पदा संरक्षण व सुरक्षा यायेगुलि पूर्ण जुइगु । लाभ याना मुंका तःगु धनसम्पत्तियात लः, मि, खुँ, डाखुँ आदिपिसं स्यंके मफयेक लुटे याये मफयेक बैकय् तया तयेगु, जीवन बीमा याना तयेगु आदि द्वारा रक्षा यायेगुयात **आरक्खसम्पदा** धाइ ।

कल्याणमित्तता कल्याणमित्र दइगु । लौकिक व धार्मिक क्षेत्रय्
उन्नति वृद्धि जुइगु कारण भिगु लै निर्देशन याना
क्यने फूम्ह आदर्शनीयगु गुणांग दुम्ह कल्याणमित्र भिम्ह पासा लिसे
सरसल्लाह यायेगु स्वीकार यायेगु सत्संगत व्यवहार यायेगु लिक्क
वनेगुयात कल्याणमित्तता धायेमाः ।

समजीविता सन्तुलन दुगु जीवन हनेगुलि जीविका यायेगु । दुहाँ
वइगु सम्पत्ति म्हो जुया अप्वः खर्च जुइक छ्यला
जुइम्हसित सन्तुलन दुगु जीवन निर्वाह मदुम्ह धाये माल । दुहाँ
वइगु आपाः जुया पिहाँ वनीगु म्हो जुइ कथं सन्तुलन याना खर्च
याये सइगुयात समजीविता धाइ । पाय्छि जुइक खर्च व्यवहार
यायेगु धयागु धापू खः । तथागतं सिङ्गाल सुत्त-य् सम्पत्ति छ्यलेगु
विधि कना बिज्याना तःगुली लाभ जुया वःगु सम्पत्तियात प्यंगू
भाग थलाः छगू भाग व्यवहार यायेगु, निगू भाग ज्याय् लगे यायेगु,
छगू भाग अपरकट्टु आपद विपदय् छ्यले निरिति सचे याना स्वथना
तयेगु निरिति निर्देशन बिया बिज्याना तल । दान प्रदान याये निरिति
दैनिक व्यवहारय् च्वंगु छगू भागय् च्वंगु कू थला यायेगु खै उकीयागु
अर्थकथाय् धया तःगु दु ।

उद्योग व धन-रक्षा; सन्तुलित प्रयोग व ।

कल्याणमित्रापि दइगु; प्यंगू थुपि खः सम्पदा ॥

सुख प्यथी अनाकुलकम्मन्त-द्वारा सम्पत्ति लाभ जुइगु, उगु
सम्पत्तियात वःक्या सेवन यायेगु व अनुभव यायेगु,
परलोकय् सुख प्राप्त जुइगु आदि फलत लाभ याये फइगु जुया
मंगल जुइ माल । विशेषतः थुगु अनाकुलकम्मन्त द्वारा अङ्गुत्तर
चतुक्कनिपात आनण्य सुत्त (३८०)-य् कना बिज्याना तःगु सुख
प्यथी लाभ जुइ फु । इपि सुखत—

(१) अस्थि सुख =जिके दु धका विचाः याये लाइबले जुइगु सुख खः । ज्या-खँय् कोशिश यायेगु द्वारा सम्पत्तित लाभ जुया वइगु अवस्थाय् जिके सम्पत्ति दु धका मती तक्व पतिकं दया वइगु मानसिक सुख खः । हर्षोल्लासं पूर्ण जुइगु खः ।

(२) भोग सुख =उपभोग परिभोग यायेगु कारणं लुया वइगु सुख खः । ज्या-खँय् उद्योग यायेगु द्वारा लाभ जुया वःगु सम्पत्तियात उपभोग परिभोग याये दइबले उत्पन्न जुइगु मानसिक सुख खः । हर्षित जुइगु खः ।

(३) आनण्य सुख =ऋण मद्गु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख खः । ऋणी जुया च्वंम्ह व्यक्ति उगु ऋणया कारणं सदां शोक जुइका च्वने मालीगु, ऋण पुले मफइबले मानसिक दुःख जुइगु, ऋण स्वामीपिनिगु चोटपटक फये मालीगु, नालिश तयेका च्वने मालीगु आदि रूपं यक्वं दुःख दु । ज्या-खँय् कोशिश याना सम्पत्ति पूर्ण जुया वःम्ह व्यक्ति उगु ऋण दुःख मदया थः ऋणं रहित जुया परिपूर्णं जुया च्वंगुयात मती लुइकु पतिकं प्रीति सौमनस्य जुइका च्वने दुगु मानसिक सुख हे जुल ।

(४) अनवज्ज सुख =दोष मद्गु कारणं उत्पन्न जुइगु सुख खः । थःके निर्दोषगु कायिक, वाचिक, मानसिक अवस्था स्वंगुलि पूर्ण जुया च्वंगु मनय् वायेकेगु अवस्थाय् उत्पन्न जुइगु मानसिक सुख खः । फुक्कं सुखत धार्मिकपूर्वक लाभ जूगु सम्पत्तिया कारणं जुया वःगु सुखत जुल । अधार्मिकपूर्वक सम्पत्ति मालीम्ह व्यक्तियात थःगु अधर्म अन्याययात आरम्भण याये लाक्व पतिकं अशान्ति जुइ यःगु जुया गनं मानसिक सुख पूर्णरूपं दये फइ धका !

प्यलाया दुने निगू लाख ज्या क्वह्यंगु थजु, थह्यंगु, मुख्य मखु । कतपिन्त हानी मज्जे अकुशल मखुगु ज्या जुल धाःसा बांलाःगु हे जुल । व्यक्तियागु उद्योग, दक्षता आदि

अंनुंसांर गुणं श्रीशोभा वृद्धि जुमा मंगल जुइगु जुल । उकिं प्रज्ञावान-
पिंनिंगु निर्देशनयात ग्रहण यायेगु, ज्या-खँय् दक्षता दइ कथं ज्या
यायेगु, प्रयास यायेगु द्वारा अनाकुलकम्मन्त मंगल जुइका सुख
शान्ति प्राप्त याये बहः जू ।

बीधिसत्त्वं बाराणसी देशय् महाजन जुया च्वंगु अवस्थाय्
छन्हं जुजुया हाजिरी वंबले लँय् सीम्ह छुँ खना नक्षत्र स्वया थुम्ह
सीम्ह छुँ यात लाय् तइम्ह व्यक्ति ज्या-खँय् सफल जुया धनी जुइ फु
धका धाल । उगु खँ ताःम्ह गरीब छम्हसिनं “थुम्ह महाजन
प्रज्ञावान जुया मसीकं धाःगु खइ मखु” धका उम्ह सीम्ह छुँ यात
लहूना धंका भीचिया नसाया निती म्युबले दांछिदां प्राप्त यात ।
उगु दांछि दामं शुरु थाना सम्पत्ति लाभया लागी दिपाः मदयेक
कुतः याना वंबले प्यलाया दुने निगू लाख लाभ जुल । उगु निगू
लाखय् छगू लाख गुरु दक्षिणाया रूपय् महाजनयात वना ब्युवंबले
महाजनं नं वयागु सामर्थ्य खना लुधुँ फुधुँ जुइका म्हाय् नापं विवाह
याना बिद्या संग्रह यात । थुम्ह गरीबं प्रज्ञावानयागु खँयात गौरब
पूर्वक स्वीकार यायेगु, सम्पत्ति दयेकेत माःगु तथ्य माःगु अवस्थयात
खंके सःगु, दिपाः मदयेक प्रयास यायेगु कारणं थाना गरीबया जीवनं
महाजनया स्थिती थ्यंक वने दत ।

कुमावः..... थुगु गाथाय् मातु उपट्टान; पितु उपट्टान धका निथी
छुटे थाना मंगल प्यंगु जुया च्वन । उकथं प्यंगु काःसा
तिमि अट्टकथां जम्मा थाना क्यंगु मंगल ३८-गू पूर्वनीगु जुया च्वन ।
अनं हानं मातापितु उपट्टानवात निथी छुटे यायेथें पुत्तवार सङ्गहयात
नं पुत्तसङ्गह वारसङ्गह निथी छुटे यात धाःसा न्यागु मंगल दइगु
जुल । उकथं निथी निथी छुटे मयाःसे ल्वाकःछ्याना काल धाःसा
मंगल स्वैंगु जुइगु खं । थुकथं अट्टकथां मंगल ल्याः ख्यायेगु पहः
स्वैयी क्यनिं वँगु दु । थुगु विभाजन अनुसार सीके दुगु छु धाःसा
३८-गू धियागु संख्या निर्धमं (=निश्चित रूपं ठोके थाना नियमित

याना तःगु) मखु; ३८-गू स्वया अप्वः वा मगाक ल्याःचाः याःसा नं दोष मदु । मंगल न्यागू कया ३९-गू धका ल्याःचाः यायेगुयात व स्वंगू कया ३७-गू धका ल्याःचाः यायेगुयात अट्टकथां निषेध याना तःगु मदु, अनुमति विया तये धुंकूगु जुल धयागु धापू खः ।

(१८) दानञ्च धम्मचरिया च; ज्ञातकानञ्च सङ्गहो ।
अनवज्जानि कम्मनि; एतं मङ्गल'मुत्तमं ॥

(१८) देवपुत्त = भो देवपुत्र; यं दानञ्च = गुगु दान प्रदान यायेगु; या धम्मचरिया च = गुगु सुचरित्र धर्मयात आचरण यायेगु; ज्ञातकानं = ज्ञातिबन्धुपिन्त; यो सङ्गहो च = गुगु संग्रह व सहयोग यायेगु व; अनवज्जानि = दोष मदुगु; यानि कम्मनि च = गुगु ज्या-खँत; अत्थि = दया च्वन; एतं = थुपि प्यंगू; उत्तमं = उत्तमगु; मङ्गलं = मंगल खः ।

मंगल प्यंगू भावार्थं भो देवपुत्र, दान प्रदान यायेगु; सुचरित्र धर्मयात आचरण यायेगु; ज्ञातिबन्धु थः थितिपिन्त सहयोग व संग्रह यायेगु; निर्दोषगु ज्या यायेगु; थुपि प्यंगू उत्तमगु मंगल खः ।

दान दान धयागु दानं देति = दान विया च्वन आदि गुलिं क्षेत्र्य दान वीगु वस्तुयात व्यक्त याइगु खः । [दातब्बन्ति दानं । --दातब्बं = बी माःगु जुया च्वन; इति = उक्किं; दानं = दान धाइ ।] चेतना दःसा तिति वीगु जुइगु खः । चेतना मन्त धाःसा वीगु मजू । उक्किं दान सिद्ध जुइकेत चेतना कारण जुया दान सिद्ध जुइगुया कारण चेतनायात नं दान धका धाये माल । [दीयति इमिनाति दानं । --इमिना = थुगु चेतना द्वारा; दीयति = बी माःगु जुया च्वन; इति = उकथं वीगुया कारण जूया निति, दानं = दान धाइ ।]

अनं हानं चीज वस्तुइ प्यपुनीगु लोभ दुम्हसिके दान मजू ।
 प्यपुनेगु मदुगु अलोभ दुम्हसिके जक दान जुइगु खः । उकिं अलोभ
 नं दान उत्पत्ति कारण जुया “तं सम्पयुत्तो वा अलोभो=उगु
 चेतना लिसे सम्प्रयुक्तगु अलोभयात नं “दान” धका अर्थकथां वर्णन
 याना तल ।

बीगु पहः चेतना धयागुली “दानं नाम=दान धयागु; परं
 उद्दिस्स=मेपिन्त उद्देश्य याना; सुबुद्धिपुम्बिका=
 तप्यंगु सत्यगु बुद्धि न्ह्योने दया च्वंगु; अस्सादि दस दानवत्थु
 परिच्चागचेतना=अन्न आदि १०-ताः प्रकारया दानवस्तुयात
 परित्याग यायेगुया कारण चेतना हे खः” धयागु अर्थकथा अनुसार
 ज्ञान पूर्वगामी जुया च्वंगु बीगुया कारण चेतनायात दान धका सीके
 माल । ज्ञान पूर्वगामी जुया च्वन धयागुली कर्म, कर्मया फलयात
 स्युगु थूगु “कम्मस्सकता सम्मादिट्ठि” दये माःगुयात धाःगु खः ।
 दानया कारणं भिगु फल लाभ जुइ धका सीकेगु खः । ज्ञान पूर्वगामी
 जुया च्वनेमाः धाःगुलि थुगु ज्ञान मन्त धाःसा दान मजू धका ला
 मती तये मज्यू । दकसिबे बांलाःगु ज्ञान सम्प्रयुक्त कुशल जुइकेत जक
 धाःगु खः । उगु ज्ञान हे मदुसानं व्यक्तियात श्रद्धा तयेगु आदि
 द्वारा बीगुली दान जुइगु हे जुल । ज्ञान विप्रयुक्त दान खः । गुलि
 मस्त, गुलि गुलि प्रदेशया मन्तयसं फल बी धका मस्युसानं स्नेह
 दया, मान दया बीगु; दया तया बीगु; लाभया कामना याना बीगु
 आदि दये यःगु जुया उगु बीगु दान जक खः । दान मजुइगुथें जाःगु
 बीगु नं दनि । इपिं ग्याना बीगु, लाभया-आशा तया बीगु, येःया
 बीगुथें जाःगु हे खः ।

आशक्त मजुइगु थःगु चीज वस्तुइ आशक्त जुइ यःगु स्वाभाविक
 हे जुल । तर व्यक्तियात श्रद्धा प्रसन्न ताइबले वा
 मैत्री दया, करुणा चाया कतयागु लाभया कामना याइबले आशक्ति-
 यात त्वाःल्हाये फु । बी फु, लःल्हाये फु । बोधिसत्त्वपि धन सम्पत्ति

जक मखु शरीर व प्राण समेतं त्याग याये फयेक नुगः छ्वः दःपि जुया च्वन । उकीयागु कारण ला मैत्री, करुणा हे खः । उगु मैत्री, करुणाया कारणं स्वलत्र रूपं परित्याग याना व वं अलोभज्जासय (=अलोभ अध्यासय वा मनोभावना) परिपक्व जुया वइगु बखते आशक्ति धका म्दु । मैत्री, करुणा तये मफइगु, श्रद्धा कमजोर जुइगु कारणं याना गुलिसिके चीज वस्तुइ आशक्त जुइ यःगु, आशक्त मजूसा नं बी मंमदइगुलि दान जुइ मयःसा नं श्रद्धा तये सःगु, मेपिनि लाभया कामना यायेगु दुपि व्यक्तिपिसं ला थःपिनि तःसकं यःगु चीज वस्तुयात समेतं नुगः स्याये तकं मसःपि जुया स्वलत्र रूपं दान बी फु । थुगु तथ्यय् अङ्गुत्तर एतदग्गवग्गट्टकथा महाकच्चायन वत्थु-लय् वया च्वंगु छम्ह मय्जुयागु खँ क्यना यंके ।

स्वलत्र त्यागी मय्जु चण्डपज्जोत (चण्डप्रद्योत) जुजुं तथागतयात निमन्त्रण याये निर्ति कच्चायन (कात्यायन) माणवकयात छ्वया व्यूगुली मेपि च्याम्ह पासापि लिसें तथागत-याथाय् थ्यंक वल । बुद्धोपदेश न्यने दुबले सकलें अरहन्त जुया वन । अरहन्त जुइ धुंका चण्डपज्जोत जुजुयागु निमन्त्रणयात निवेदन याःगु अवस्थाय् “छ्व वंसां नं जुजुं श्रद्धा तइ तिनि” धका कच्चायन स्थविरयात जक छ्वया बिज्यात ।

स्थविर नं मेपि न्हेम्ह (भिक्षुपि) लिसे बिज्याःबले लँय् बिच्चे तेलपनालि धयागु निगमय् थ्यंक बिज्यात । उगु निगमय् महाजन पुत्रीपि निम्ह दया च्वंगु जुया छम्ह सम्पत्ति नाश जुया गरीबया रूपय् परिचारिकायात बःकया जीवन हने माःम्ह जुया च्वन । तर वया रूप लावण्य जक बांलाःगु मखु सँ नं तःसकं बांलाःगु जुया च्वन । छम्हसिके सम्पत्ति दया नं सँ म्दु । सँ बांलाःम्ह महाजन पुत्रीयाके सँ थःत मीत सँच्छि निसें द्वःछि तक वढे याना बिलं नं मव्यू ।

स्थविरपि नं उगु निगमय् भिक्षाटन याः बिज्याःबले उम्ह सँ

बांलाःम्ह महाजन पुत्रीं खना “अहो, वस्पोलपिन्त भिक्षा नं प्राप्त
 मज्जुनि, जिके नं दान बीगु मदु” धका मन सुख मदयेका थःगु सँ
 पासा जुया च्वंम्ह महाजन पुत्रीं न्याना का वये नंगु लुमसँ वया
 स्थविरपिन्त आमन्त्रण याके बिया छेँ बिज्याकल । अनं लिपा
 कोथाय् वना परिचारिकायात सँ चायेके बिल । महाजन पुत्रीयाके
 अतिकं प्रबलगु चेतना दया थः तःसकं नुगः स्याःगु ययेका तःगु सँ
 चावे माःगुयात म्याः भक्तिचा हे प्रभाव मलाःसा अं पश्चिचरिक्क
 घाःसा थुलि तकं बांलाःगु सँ चाना बी माःगुलि नुगः स्याना मन
 सुख मतायेका छाती ल्हातं क्वत्यला ख्वबि दिकां दिके मफेका
 च्वंच्चन । अनं लिपा स्थविरपिसं मखक सँ त्वपुना छेँ नं पिहाँ वया
 सँ न्याये मास्ति वःम्ह महाजन पुत्रीयाथाय् वना म्भू बन्ने उम्ह
 महाजन पुत्रिं नं भा क्वत्यला च्यातका दां जक बिल । व्युक्व ज्वना
 वया छम्हसित छतका तुक्क भोजन थुया पात्रय् तथा दान बिया
 छ्वल । कच्चायन स्थविरं नं थुगु कारण सिया महाजनपुत्रीयाके
 न्यना बिज्यासँलि महाजन पुत्रीं नं अथेँ अथेँ च्वंच्चने मछिना पिहाँ
 वया स्थविरपिन्त प्रणाम याः वल । प्रणाम याये साथं हे सँ न्हापाथेँ
 हे हानं बुया वल । कुशलया दृष्ट धर्म फल हे खः । अनं लिपा
 स्थविरपिं नं भिक्षा ग्रहण याना आकाश मार्गं चण्डपज्जोत जुज्या
 कञ्चनवन उद्यानय् बिज्याना भोजन याना बिज्यात । उद्यानपालयागु
 बित्ति कथं चण्डपज्जोत जुजु सवारी जुल । स्थविरया पाखें तथागत
 बिमज्याःगु खँ सीके धुंका “थौं गन भोजन याना बिज्याना लय्”
 धका निवेदन याःसँलि कच्चायन स्थविरं महाजनपुत्रीमागु कञ्चिन
 दुष्कर कार्य कना बिज्यात । जुजुं नं उखनुया दिनय् हे महाजन
 पुत्रीयात सःतके बिया महारानीया पदय् नियुक्त याना बिल घाइ ।
 (अं. दृ. १-१६२)

दानया दृष्टान्त फल पञ्चंगुत्तर (३३)-य सीह सेनापति
 “दानसा वर्तमान जीवन्तय् हे प्राप्त जुइगु

प्रत्यक्ष फलयात क्यना बिज्याये फुला” धका निवेदन याःसेलि क्यना बिज्याये फूगु खँ आजा दयेका न्यागु फल देशना याना बिज्यात । ईपि फलत खः—(१) आपालं मनूतय्खं मान मर्यादा व स्नेह तयेका च्वने दइगु । तिरश्चीनतय्खं समेतं बीम्हसित्त ययेकीगु जुया च्वन । मनूतय् खँ ला धायेगु हे छुं मन्त । थुगु फल लाभया कामना याइगु मैत्री तयेगु द्वारा प्राप्त जुइ माःगु फल हे जुल ।

(२) सत्पुरुषपि दातायाथाय् लिक्क थ्यंक बइगु । दान मयाईपिथाय् सुया नं वने मास्ति मवः । सत्पुरुषपि व हे वल धाःसा दातायाथाय् जक वइगु स्वाभाविक जुल । सत्पुरुषपिनिगु आगमनं याना कुशल उत्पन्न जुइगु, अमूल्यगु धर्मया उपहार प्राप्त जुइगु पाखें आपालं लाभ जुइगु जुल ।

(३) भिगु कीर्ति फइले जुइगु । कतःपि भिनि कथं बर्थ वहन याइम्ह व्यक्ति थःथःमं गुण प्रकाश याये माःगु आवश्यक मनु; सकलसिनं हे गुण वर्णन व प्रकाशन याना च्वनीगु जुया न्हावले गुण खँ फिजे जुया च्वनीगु जुल ।

(४) यथिजाःगु परिषदय् थजु निर्भीक रूपं वने फइगु । मभिगु कर्म याना तःम्ह व्यक्ति थःगु दोषया विचाः याना न्याये थः, थारा न्हुइ यःसां मेपिनिगु स्नेह प्रशंसा प्राप्त याना च्वने दुम्ह व्यक्ति विचाः याना ग्याये माःगु थारा न्हुइ माःगु मखना सदां निर्भीक जुया च्वनीगु जुल । थुपि प्यमू फलत प्रत्यक्ष वर्तमान फलत खः ।

(५) मरण जुल धाःसा देवलोकगामी जुइ दइगु जुल । यइगु सकस्यां मान दइगु; जुइगु सामिप्य सत्पुरुष ॥ भिगु कीर्ति जुइगु फइले; गमन निर्भीक संसदय् । मरणं लिपा गमन स्वर्ग; न्याता खः फल दानक ॥

दानं संसार तःहाकः जूला ? गुलिसिनं दानयात संसार तःहाकः
 जुइके यःगु धर्मं धका ग्यानापुगु
 रूपं धया च्वनीगु खः । संसार चक्रं मुक्त जुइगु कामना दुपि
 बोधिसत्त्वपिसं महत्आकांक्षा तथा दान याना बिज्याःगु संसारं मुक्त
 जुइगुया कारण जुया जक खः । तृष्णा जक संसार तःहाकः जुइगुया
 कारण खः । सही लँय् सही मार्गय् च्वना याइगु दान तृष्णायात
 हटे याये फूगुया कारण खः । बोधिसत्त्वपिसं वर्तमान व भविष्य
 जीवन न्ह्याइपुकेगु निरति व थःगु निरति छुं नं कामना मयाः ।
 आपालं सत्त्व प्राणीपि भिकेगु सुखी जुइकेगु चेतना तथा जक दान
 बीगु जुया च्वन । थुजोगु दानयात पारमीसिद्ध दान धाइगु खः ।
 यदि प्रार्थना हे याःसा नं संसार वर्त (चक्रं) मुक्त जुइ निरति जक
 प्रार्थना याये योग्य खः । संसारं वर्तं मुक्त जुइत प्रार्थना यायेगु
 तृष्णा मजू । उजोगु दानयात विवर्तनिश्रित दान धाइ । तृष्णा छन्दं
 मुक्त-मजूगु वर्तनिश्रित दान संसार चाःहिलिगुया कारण जुया च्वंसा
 नं तृष्णा रहितगु विवर्तनिश्रित दान संसारं याकनं मुक्त जुइगु
 कारण हे खः ।

ग्याये मत्वः दानकर्तायाके दान बिया च्वनीगु क्षणय् मैत्री, करुणा,
 मुदिता उत्पत्ति व वृद्धि जुया च्वंगु दया दान ग्राहक-
 पिसं दान ग्रहण याना सेवन याइगुयात लुधें फुधें जुइका श्रद्धां
 प्रसन्न प्रफुल्लित जुया मनय् आनन्द तायेका च्वनी । लिपा लिपा
 मनय् लुइकु पतिकं नं हर्षं प्रसन्न व प्रमुदित जुया च्वनी । थुपि
 प्रत्यक्ष अनुभव याये दुगु दानयागु प्रतिफल धर्मत खः । मेपिनि प्रति
 मैत्री, करुणा, मुदिता वृद्धि जुइका च्वंगुलि नं मोन, दोष, लोभ,
 ईर्ष्या, मात्सर्य आदि मभिगु धर्मत अलग जुया च्वंगु दया उगु धर्मत
 सालुका बीगु कारण जुया च्वंगु दानयात अनुशरण मयासे आचरण
 मयासे च्वनेगु उचित जुइ ला ! दान खना ग्याइपि ब्या कुतुं
 वःगुयात पृथ्वी फातापुगु भाःपाः ग्याना बिस्सुं वंम्ह मूर्खंम्ह खराचार्ये
 ग्याये म्वाःगुयात ग्याका च्वनीगु मात्र जुल ।

हानी गुलिसिनं विश्वास मदया दान मब्बु; थःमं धाःसा उपभोग याइगु जुया च्वन । उजोम्ह व्यक्ति भविष्य जीवनय् परिहानी जुइका च्वंम्ह जूसा नं थुगु जन्मय् हानी मज्जुगुलि बेश हे तिनि । गुलिसिनं दान नं मब्बु, उपभोग नं मयाः; याये मच्छाः; थुजोम्ह व्यक्ति कं हे परिहानी जुइका च्वंम्ह जुल । उजोम्हसित लुँकःमितय्गु भौ थूचाःथें सासः ल्हाना नं जीवन मदुम्ह (सीम्ह) धका प्रज्ञावानपिसं धाइगु जुया च्वन ।

कोसल संयुक्त (९०)—य् महाजन छम्हसिया काय् म्हाय् सन्तान नं मदु; धन थूगुली धाःसा दां जक हे चय्गु लाख; लुँ वः आदि सिद्ध जुया च्वंगु मालसामान परिभोगत धायेथाय् मदयेक हे प्रशस्त रूपं दुगु जुल । थुलि तक धन थूम्ह जुया नं चुपाउँ व च्वकि जाकि नया भ्वाथःगु रथ न्हाबले गया स्यावला हःया कुसां कुया जुइ यःगु जुया च्वन । मरण जूबले सम्पत्ति दक्वं राजस्व सम्पत्ति जुइ माल । थुगु घटनायात कारण याना तथागतं “मनुष्य रहितगु सुनसानगु जंगलय् सुनां नं प्रयोग याये मदयेक गना वंगु पुख्खें क्वह्यं पि मनुतय्सं सम्पत्ति लाभ याःसां थःपिसं नं उपभोग याये मच्छाः; (कतपिन्त) बी नं नुगः स्या; प्रज्ञावानपिसं ला थःपिसं नं उपभोग याना; आपालंसिगु ज्या—खँ नं बहन याना थःथिति सकसितं नके त्वंके याना निन्दा जुइका च्वनेम्वाः । प्रशंसा जक प्राप्त याना सुगतिगामी जुइ दइगु जुया च्वन” धका कना बिज्यात । नीति आचार्यपिसं “मुँका तःगु सम्पत्तियात त्याग यायेगु हे जक सुरक्षा यायेगु धाइ; पुखुली दया च्वंगु लःयात पिकायेगु पाइप जक सुरक्षा यायेगु धाइथें खः” धका धया तल ।

धम्मचरिया स्यायेगु, खुइगु, कतपिनि कलाः काय् म्हाय्पिन्त अपराध यायेगु धयागु काय दुश्चरित्र स्वंगू, मखुगु खँ ल्हायेगु, ल्वाकेगु खँ ल्हायेगु, छाःगु क्वाचूगु खँ ल्हायेगु ज्या ह्यले मदुगु (=अर्थ अभिप्राय मदुगु) खँ ल्हायेगु धयागु वची दुश्चरित्र

ध्यां; कतपिनि सम्पत्ति थःगु यायेगु, विचाः यायेगु कतपिनिगु विचाशया विचाः यायेगु; धारणा द्वनिगु धयागु मनो दुश्चरित्र स्वंगु; थुपि किगुयात दुश्चरित्र (=मभिगु आचरण) धका व धकुत्तलकम्मपथ (अपायय् वनेगु लँपु अकुशल कर्म) धका धायेमाः । इपि कर्म्यं विस्त जुइगुयात सुचरित (=भिगु आचरण) धका व कुत्तलकम्मपथ (=सुगतिगामी मार्गं कुशल कर्म) धका धाइगु खः । थुगु कुशल कर्मपथ धर्मं किगुयात आचरण यायेगु हे धम्मचरिया धमःसु खः । [धम्मस्स चरिया धम्मचरिया ।—धम्मस्स=धर्मयात; चरिया=आचरण यायेगु; धम्मचरिया=धर्माचरण यायेगु ।]

धम्म धकागु सत्पुरुषपिनिगु स्वाभाविक आचरण धर्मं खः । मैनिनि प्रपञ्च हनन चायेगु आदि उबु धर्मं अलग जुया च्वंगु क्रिया कदापि खः । हत्या चायेगु आदि विरत जुइगु धर्मं अलग मज्जुगु क्रिया कदापि खः । उर्क धर्मं अलग मज्जुगु आचरण धका मं धम्मचरियाया अर्थं कनेमाः । [धम्मतो धनपेत्ता चरिया धम्मचरिया । धम्मतो=धर्म; धनपेत्ता=अलग मज्जुगु; चरिया=आचरण खः; धम्मचरिया=धर्म अलग मज्जुगु आचरण ।]

दान आदि पुञ्जाकरियात नं धम्म हे जूसा नं उगु धर्मत दान आदि सम्बन्धित मंगलय् दुध्याना च्वने धुंकूगु जुया व “धम्मचरिया समचरियाहेतु खो गहपतयो” आदि धका कना विज्याना तःगु मूलपण्णास सालेय्यकसुत्त (३५५)—य् धम्मचरियाया स्वरूप कुशल कर्मपथ धर्मं किगुयात आचरण यायेगु धका कना विज्याःगु जुया धम्मचरियाया स्वरूप कुशल कर्मपथ धर्मं किगु आचरण यायेगुयात जक अर्थकथां वर्णन याना तःगु जुल ।

धीमल उत्पत्ति बहः “धर्मं आचरण यायेगु स्वर्गगामी जुइनुवा कारण जूया निरति मंगल धाइ” धका अर्थकथां चर्चन याना खः । उपरोक्त सालेय्यक सुत्त—य् कना विज्याःगु कथं हे जुल । उक्तं परलोकाया भिगु फल जक क्वना तःसा नं थुगु

जन्मय् हे विभिन्न सुपरिणाम प्राप्त जुया च्वंगु दु । मभिंगु आचरण याइम्ह व्यक्ति प्यता भय फये माले यः । इपि खः—

(१) अत्तानुवाद भय=थःमं थःत आरोप लगे यायेगु भय । दुष्कर्म याइम्ह व्यक्ति “जि मभिं” धका थःत थःमं न्हाबलें दोषारोपण याना मन सुख मदयेका अशान्ति जुइका च्वने माले यः ।

(२) परानुवाद भय=मेषिसं आरोप लगे याके माःगु भय । “थुम्ह व्यक्ति मुल्याहा खः” धका कतपिसं विशेषतः प्रज्ञावान सत्पुरुषपिसं निन्दा उपहास याका च्वने माःगु भय खः ।

(३) दण्ड भय=राज अपराध राज दण्ड फये माःगु भय ।

(४) दुग्मति भय=अपायय् पतन जुइ माःगु भय । (अं. १-४३६)

थःत निन्दा थःमं हे तुं; वथें निन्दा कतः पाखें ।

राजदण्ड-पायपतन; तोती भय प्यथी थुपि ॥

न्होनेयागु स्वंगु भय प्रत्यक्ष जीवनय् भोगे याये माःगु भयत जुया धर्माचरण याना च्वंम्हसिके इपिं भयत मुक्त जुया कायिक व मानसिक सुख शान्ति दइगु जुल । आपालंसिगु स्नेह गौरव मान मर्यादा फये दइगु जुल । मैत्री, करुणा, मुदिता उत्पन्न जुया अतिकं मानसिक सुख शान्ति दयेका च्वने दुम्हसिया रूप लाबप्य, बलशक्ति वृद्धि जुया दीर्घायु जुया च्वने दइगु जुल । सत्पुरुष धर्म परिहानी जुया च्वनीगु युगय् रोग आपाः दइगु, अल्पायु जुइगु जुया सत्पुरुष धर्म विकास जुया च्वनीगु युगय् रोगं मुक्त जुया दीर्घायु जुइगु धम्मकरियाया आनिशंस फल हे जुल । “तयो रोगा पुरे आसुं; इच्छा अमसनं जरा=न्हापा न्हापा इच्छा जुइगु, नये पित्याइगु, वृद्धवृद्धा जुइ त्यइबले वृद्धवृद्धा जुइगु धका रोग स्वथी जक दुगु खँ” सुत्तनिपात ब्राह्मणधम्मिक सुत्त (३२५)-य् कना विज्यात । इहँ-

तयत् स्यायेगु शुरु जूसें निसें ६८-ताः रोगत उत्पन्न जुया वःगु खः
धका नं उगु सूत्रय् हे कना बिज्यात ।

धम्मपाल काशी राष्ट्राया धम्मपाल गामय् च्वंम्ह धम्मपाल
(धर्मपाल) माणवक तक्षशीला देशया दिशाप्रामोक्ष
आचार्ययाथाय् वना विद्या अध्ययन याः वंबले न्यासः शिष्य
विद्यार्थीपिनि नायः शिष्यया स्थिती थ्यंक वन । छन्हु आचार्यया
तःधिकम्ह काय् परलोक जूगुलि उगु विषययात छलफल यायेगु शुरु
जूसेंलि धम्मपालया पाखें इमिगु वंशय् बचाः बचाः धिकगु उमेरय्
सीपि मद्दुगु खँ न्यने दुबले आचार्ययात कं वन । आचार्यं नं
धम्मपालयात सःता न्यना खःगु खँ सीके दुगु अवस्थाय् तःसकं
अश्रयं चाःगुलि थः स्वयं वना परीक्षा यायेगु निर्णय यात । अनं
लिपा दुगुचिगु क्वय्त म्हिचाय् स्वथना शिष्यपिन्त स्यने कने याये
निर्ति धम्मपालयात धाये माःगु धया पिहाँ वःसेंलि धम्मपाल गांया
धम्मपालपिनिगु छें थ्यंक वल । आचार्ययात छें च्वंपिसं कर्तव्य
पूर्वकं सेवा टहल यात । नये त्वने धुंका याउँक विश्राम काकां
च्वंच्वंबले आचार्यं धम्मपालया अबुजु ब्राह्मणयात धम्मपाल परलोक
जूइ धुं कूगु खँ, संस्कार धाक्व अनित्य मात्र जुया शोक याये म्वाःगु
खँ कन । ब्राह्मण नं लापा थाना थाना तःतःसकं न्हिल । “छाय्
न्हिलाःगु लय्” धका न्यसेंलि “जिमि काय् सी मखु आचार्यं; मेपि
सुं छम्ह छम्ह सीगु जुइमाः का” धका धाल । “विश्वास या
ब्राह्मण, थ्व का छं काय्या क्वय्त” धका क्वय्त पिकया क्यंबले
आचार्यं क्यंगु क्वय्त दुगुयागु क्वय्त, खिचायागु क्वय्त जुइमाः का;
जिमि काय् सी मखु; जिमिगु कुलय् न्हेगु पुस्ता तकं बचाः बचाः
धिकबले सिना वने नंपि मद्दुनि आचार्यं” धका ब्राह्मणं निर्भीक पूर्वक
प्रतिकार यात । आचार्यं नं तःसकं अचम्भ तायेका “छिकपिनिगु
कुल्य् उकथं बचाः बचाः धिकगु उमेरय् मसीगुया कारण छु लय्”
धका न्यन । ब्राह्मणं सविस्तर कना बिल ।

“भो आचार्य जिमिसं धर्माचरण याना च्वनागु दु । आर्यपिसं निन्दा याये बहःगु मभिगु ज्या मयाना । असत्पुरुषपिनिगु धर्म व सत्पुरुषपिनिगु धर्म नितानं न्यना च्वना । इपिं लिसे विरोध मजुइक न्यंसा नं असत्पुरुषपिनिगु धर्मयात स्वीकार मयाना; सत्पुरुषपि नापं जक सत्संगत याना च्वना । जिपिं दान बी न्ह्यवः नं लय्ता, बिया च्वनेबले नं लय्ता, बी धुंका नं लय्ता, पञ्चाताप मयाना । श्रमण, ब्राह्मण, यात्रु, फवर्गी, गरीब गुरुवातय्त नसा त्वंसा बिया च्वं च्वना । जिमि जहानपिसं मेपिं मिजंत लिसे द्रं क सना मजूथें जिमिसं नं मेपिं मिस्त लिसे द्रं क सना मजुया । ब्रह्मचर्य आचरण-यात आचरण याना जुया च्वना । जिमिसं मेपिनि ज्यान प्राण हनन मयाना, खुया मकया, ह्येका खँ मल्हाना, अय्ला थ्वँ मत्वना । धर्म दुपिं जिमि जहानपिनि पाखें वेदज्ञ प्रज्ञावान भिपिं उत्तर्मापिं काय्पिन्त जक जन्म बीगु जुया च्वन । माँ-बौ दाजु-किजा, तता केहेँ निम्हतिपु ज्यामि कःमि दास दासी सकलें लिपायागु जन्मया नितिं धर्माचरण याइपिं जक जुया च्वन । थुपिं आचरणत जिपिं चिचीधिकतिनिबले मरण मजुइगु कारणत खः ।” धका धाःम्ह धम्मपालया बौयागु खँ न्यने दुबले आचार्य थः परीक्षण याये मास्ति वया वयागु खँ, धम्मपाल निरोगी व स्वस्थ दुगु खँ कना इपिं धर्मतय्त थःपिसं आचरण यायेया लागी च्वया कया लिहाँ वल । “धम्मो हवे रक्खति धम्मचारिं=धर्माचरण याःम्हसित धर्म धात्थें हाकनं रक्षा याइगु जुया च्वन ।” (जातक ट्ट. ४-५८)

जातिसङ्ग्रह जाति=थःथिति धयागु माँया पाखें बौया पाखें न्हेगु न्हेगु पुस्तायात धाःगु खः । वैभव सम्पत्ति विनाश जूगुया कारणं वा, रोगं -शास्ति याःगुया कारणं मेगु प्रान्तं थःथाय् थ्यं क वःपिं थःथितिपिं, थः लिक्क दुपिं थःथितिपिन्त वस्त्र, नसा त्वंसा, वासः आदि द्वारा तिबः बीगु सहयोग यायेगुयात **जातिसङ्ग्रह** धाइ । उपरोक्त संग्रह वस्तु प्यंगु द्वारा थःथिति

कामयन्ति तिवः बीजुयात् नं संग्रह धाकेभाः । धःधित्तिमित्त तिवः
 कीमहसिन्न "सःसकं मि" धका अपपाःसिनं प्रसंसा याका च्चने दह ।
 धःधित्तिपिनि गौरव व प्रियपात्र जुइ दइनु, लिचः कथं रक्षा याका
 च्चने दइगु नं अनुभव बाये दह । मैत्री करुणा दया मायां संग्रह
 याणा तःगु मिले च्चने जुधा सहजह दुगु पस्विद् द्वारा सच्चं प्रसन्न
 प्रफुल्लित व न्हाइपुया च्चनी । इत्यदि दृष्टधर्म फलवात व सुमति
 भक्त्य् ध्यांक घने दइगु लिवायाः जन्मका फलवात प्रसन्न जुइनुक
 कारण मिणु कर्त्त जुधा ध्यातिसक्कह मंगल जुका च्चने ।

बोधिसत्त्वपिनि आचरण थःधित्तिपिन्त ग्वाहालि बीगु बोधिसत्त्व-
 पिनि स्वाभाविक आचरण खः । बोधि-
 सत्त्वपिसं थःधित्तिपिनि अर्थ वहन यायेगु, भय उपद्रव रक्षा याणा
 बीगु आदि द्वारा सदां थःधित्तिपिनिगु अर्थ हित आचरण याणा वःगु
 जुया आतत्त्वचरिया-धका चर्या छनूया रूप्य प्रकट जुया धया
 च्चन । छको पुरोहित छमहसिया छयनय् को छमहसिनं मल त्याग
 याणा बिया पुरोहितया तँ पिहाँ वया कोतय् प्रति दागा तया बल ।
 छन्दु जुजुया हस्तिशाला मि नया किसितयत् चोट पटक लगे जूसैलि
 किसिमागःतय्स लंका बी मफूगुलि जुजुयात बित्ति चढे याःबले
 जुजुं पुरोहितयाके न्यन । पुरोहितं मौका ला बल धका विचाः याणा
 "कोयागु दा दत धाःसा लने फूगु खँ" बित्ति यात । जुजुं "कोत
 स्याना दा पिकाये निति" हुकुम जुल । जुजुयागु हुकुम बमीजिम
 कोतयत् स्याना दा पिकाःसां दा पिहाँ मवःसे सीपि कोत जक न्यकन
 दं चिना च्चन ।

अबले कोतम् जुजु बोधिसत्त्व ८०-द्वः कोत लिसे श्मशानय्
 च्चन्चन्नु खः । कोतम्गु भय उपद्रव न्यना "जि बाहेक जिमि शास्त्रि-
 निनि भय उपद्रववात रक्षा याये फुर्षि महु" धका विचाः बाये
 लाःभुलि थःगु पारमीस्यत् निरीक्षण याणा मैत्री पारमी ग्वाचीका
 जोशोर ऊयालं दुई बना जुजुया सिद्धसन्ध्या नवम् दवे जुया च्चने ।

पलख लिपा त्यानु लंका मैत्री पारमीयात प्रत्यवेक्षण याना सिहासनया तलं पिहाँ वया जुजुयात निवेदन याःगु गथे धाःसा “महाराज, जुजु धयापिसं निरीक्षण व परीक्षण याना ज्या-खँ याये बहः जू । थःपिसं यानागु ज्या धात्थें फाइदा दुगु जूसा तिति याये ल्वः जू । फाइदा मदयेक आपालंसित दुःख कष्ट जुइगु जुल धाःसा याये मज्यू । जिपिं को धयापिके दाः मद्दु । पुरोहितं आघातया कारणं मखुगु खँ ल्हाःगु मात्र खः ।” थथे धाःम्ह कोयागु खँ न्यने दुबले जुजुं नं अतिकं प्रसन्न तायेका लुँयागु त्वाकलय् च्वंके बिया राजपरिभोग्य नसा त्वंसात नके त्वंके बी धुंका कोतय्के दाः मद्दुगु कारण न्यन ।

“जिपिं कोतय्के न्ह्याबलें थारा न्हूइगु स्वभाव दया च्वन । आपालं सत्त्वपिन्त सास्ति याये यःपिं जुया च्वन । उकिं जिपिं कोतय्के दाः मद्दुगु खः” धका कोतय् जुजुं खँ कन । जुजु नं अतिकं लुधं फुधं तायेका प्रसन्न प्रमुदित जुया कोतय् जुजुयात राज्य समेतं लःल्हाना बिल । कोतय् जुजुं राज्य स्वीकार मयाःसे हानं तुं लित बिया सत्त्वपिनि नितिं अभय वरदान पवसेलि पवंगु अनुसारं तुं ब्यूगु जक मखु कोतय् नितिं न्ह्याबलें नसा दान बीगु यात । (जातक टु. १-५१०) ।

जाति छगुलिं ग्रहण यायेमाः बोधिसत्त्वपिसं थः जातिपिनि नितिं थःत कष्ट जुइका वःगु, सहयोग व रक्षा याना वःगु जातक अर्थकथाय् यक्व हे खने दु । **जातक-चरिया** -य् जाति धयागु ला हि सम्पर्कं दुगु कुलयात जक मखुसे समान जातिपिं थःथिति सकलसितं हे जाति छगुलिंयात हे धायेमाः । थन नं थः जाति समूह सकलें जातक-या रूपय् काल धाःसा कं हे पूवनी । थःत जक न्ह्याबलें स्वये यःम्ह, स्वभाव मनोवृत्ति चीधंम्ह संकीर्णम्ह जुल । उजोम्हसिके थः जातिपिनि प्रति सहयोग यायेगु होश मदया च्वने यः । सम्पूर्ण जातिया प्रति ला धायेगु हे मन्त ।

आपालंसिगु अर्थ व हितया कामना दुम्ह स्वभाव मनोवृत्ति विशालम्ह
 लः । उजोम्ह थः थःथितिपि जक मखु फया वन धाःसा सम्पूर्ण
 जाति हे भिका थंके मिति तयार जुया च्वने यः । भः भःथिति थः
 जातिपिनि प्रति भिकेया निति मैत्री करुणा प्रसन्न जुया इपि ब्रह्म
 विकास जुया च्वंगु युग्य थुगु आतिसङ्गहया लागी मेपिसं अनुसन्धान
 याना च्वने स्वाः । स्योलय् तिव्व आशक्त जुया च्वंगु आचरण जुया
 परस्परय् सहयोग ग्वाहालि बिया छधिछपाय् त्रिना मिले मले
 जुया च्वनीगु जुया न्ह्याइपुसे च्वंगु युग जुल । मैत्री, करुणा अभावगु
 मुनय् जा सम्पूर्ण जातियात ला धायेगु हे छु थःथिति भवं ब्रह्म हे
 बाया न्ह्याइपुसे च्वंच्वनी । उकिं न्ह्याइपुसे च्वंगु लोक सृजना प्राज्ञेत्
 थुगु आतिसङ्गह मंगल अति हे महत्वपूर्ण जू ।

अनमतम्ह “न सो भिक्षवे सखी सुखभरूपो, यो न मन्त्रा भूत-
 पुम्बो” आदि अनमतम्ह देशमा अनुसार भुक्ति क्लं
 ताहाकः जुइक चाः चाः हिला वयागु संसार भ्रमम् माँ-त्री, लक्षु-
 किजा, तःकेहे आदि जुइ मनपि थः मन्त्राःपि मदु; सकलें थःथिति
 जुइ नपि जक हे जुल । (सं. १-३६५)

थुगु देशना नुगलय् वायेकल धाःसा सकलें हे थःथितिपि
 जक जुया च्वन धयागु सामिप्यभाव स्नेह दया-माया दुगु मनोवृत्ति
 तये फया वया विशालसु चित्त दुपि जुइ फइगु जूक विविधः
 जातिपिनि प्रति मनोवृत्ति तःधंका, विशाल याना थंके फूपि जुइ
 कहे माल ।

अयं निजो परोवाति, गणना लह्वेतिनं ।

उदारचरितानं तु, वसुधैव कुटुम्बकं ॥ (हितोपदेश)

अयं=थ्व व्यक्ति; निजो=थःलिसे सःसिम्ह दुध्काःम्ह
 व्यक्ति लः; अयं=थुम्ह व्यक्ति ला; परोव=पिने च्वम्ह अपरिचित
 व्यक्ति लः; इति=भुक्तयं; लह्वेतिनं=हलुकाःगु मनोवृत्ति अगन्धीर

स्वभाव बुपिनिगु; गणना=थः मनु कत मनु धका निगू भाव तथा
 ल्याःचाः यायेगु; होति=जुइ यः । उदारचरितानं तु=मनोवृत्ति
 उच्च विशाल जुया च्वंपिनि निति ला; वसुधा=सम्पूर्ण विश्व,
 सम्पूर्ण पृष्ठी हे; कुटुम्बकं एष =छगू हे परिवार छगू हे नाताकुटुम्ब
 जुइगु जुल ।

अनवज्जकम्म स्यायेगु, खुइगु आदि ज्या-खँतय् पाखें लोक्य
 राजदण्ड राज आरोप नं भोगे याये माली ।
 संसारया दोष धयागु अपाय पतन नं जुइ । उकिं सावज्जकम्म
 (=दोष सहितगु ज्या-खँत) धका धायेमाः । उकथं राज आरोप,
 राजदण्ड नं मडु; अकुशल नं मजुइगु ज्या-खँयात अनवज्जकम्म
 (=निर्दोषगु ज्या-खँ) धका धायेमाः । इपि ज्या-खँत उपोसथ
 धारण यायेगु, सेवा टहलया ज्या यायेगु, आपालंसिया विश्राम काये
 दयेकेत सिमा पीगु, आपालंसिया प्रयोगया निति उद्यान निर्माण
 यायेगु, ता दयेकेगु, लँ मरम्मत यायेगु, तुँ, पुखू म्हुइगु आदि भिगु
 ज्या-खँत खः । मभिगु ज्या-खँ याना दुःख सिया च्वंपि, भोगे याये
 माःपि सकसियां मन याउँ मजू, कष्ट जुइका च्वनेमाः । अमंगल हे
 खः । उपरोक्त भिगु ज्या-खँतय्सं आपालंसिगु शारीरिक मानसिक
 सुख जुइकीगु प्रसन्न प्रफुल्लित व न्ह्याइपुका बीगु जुया च्वन ।
 आपालंसिया निति भिगु ज्या याःम्ह जुइगु जुया आपालंसिया
 प्रियपात्र जुइ दइगु, गौरव दयेका, प्रशंसा याका च्वने दइगु जुल ।
 थःत नं विचाः याक्व पतिकं आरम्मण याये लाक्व पतिकं मनय् सुख
 शान्ति दइगु जुल । मरणासन्न अवस्थाय् उगु कुशल आरम्मण द्वारा
 भिगु निमित्तत लुइका सुगति भूमी थ्यंक वने दइगु सुनिश्चित जुया
 च्वन । उकिं थुपि ज्या-खँतय्त उत्तमगु मंगल जुल धका धायेमाः ।

माघ (मघ) माणवक थुगु अनवज्जकम्म-या क्षेत्रय् माघ (मघ)
 माणवक नमूना हे जुया च्वन । मचल
 गांयाम्ह माघ माणवकं दान बीगु, शील पालन याइगु जुया च्वन ।

थाय्बाय् गां बांलाकेगु न्ह्याइपुकेगु कुशल कर्मय् दिलचस्पी दुगु जुया च्वन । उगु गामय् छेँ ३३-खा दुगुली माघ माणवकयागु अनुशासन आकर्षण द्वारा ३३ म्हं व्यक्तिपि शरीर व मन छगू जुया दान शील कुशलय् स्थिर जुया च्वंपि जक मखु, थाय्बाय् गां न्ह्याइपुकेगु कुशल कर्म याइपि नं जुया च्वन । लें माथंघकं त्वहें ग्वारां तुइका मरम्मत याइगु जुया च्वन । रथ गाडा वनीगु लेंय् धुरी पनीगु सिमात ध्यना पाला सफा याइगु जुया च्वन । रथ मार्गं माथं वंकीगु जुया च्वन । ता दयेकीगु जुया च्वन । पुखू म्हुया फलचा दयेकीगु जुया च्वन । मनूत नं मती भिंपि जुया गां थाय् बाय् नं यइपुसे न्ह्याइपुसे च्वना मचल गां दर्शनीय रमणीय जुया वल ।

न्ह्यापा इमिसं अय्ला थ्वं त्वना पशुपंक्षि स्याना ड्या लाना जुया च्वंबले इमि पाखें लाभ प्राप्त जुया च्वंम्ह द्वारय् नं आः कुशल धर्मी सत्पुरुषपि मुक्कं जुया च्वंगु अवस्थाय् लाभ प्राप्त मजुया थुपि भ्रामीणवासीत खूँ डाखुँत खः धका जुजुयात बित्ति चढे याः वन । जुजुं नं निरीक्षण व परीक्षण मयासे हे सकसितं किसि न्हुइका स्यायेगु हुकुम जुल । राजांगणय् सकसितं गोतुइके बिया न्हुइपि किसितयत्त साला हल । उगु अवस्थाय् माघ माणवकं “छिमिसं थःथःपिनिगु शीलयात प्रत्यवेक्षण या । चुगलि याःम्ह द्वारे, स्याके ब्यूम्ह जुजु, स्याइपि किसित व थःथःपिन्त समेतं सकलसिगु प्रति समान रूपं मैत्री वृद्धि या” धका अनुशासन यात । माघ माणवकं धाःथे अनुशरण याःबले न्हुइके ब्यूपि किसित न्हुइ मछाला जोरतोर्न हाला बिस्युं वन । छम्हं मेम्ह हिला साला हया न्हुइके बिलं नं सकलें हे बिस्युं जक वन । अबले जुजुं “इमिके वासः दइ, माला स्व” धका अह्ने याना माला स्वल नं वासः खने मदु, लुइके मफु । “मन्त्र ब्वंगु जुइमाः; न्यना स्व सा” धका अह्ने याना न्यंबले माघं मन्त्र दुगु खें कन । जुजुं सकसितं सःतके बिया “छिमिगु मन्त्र कंसा” धका धाःसेंलि माघ माणवकं “जिमिके मेगु मन्त्र ला मदु; जिपि सकसिनं पर प्राणी हत्या मयाना; पर वस्तु खुया मकया; परस्त्री

प्रति अपराध मयाना; मखुगु खँ मल्हाना; अय्ला थ्वँ मत्वना;
दान बिया; मैत्री वृद्धि याना; लँ मरम्मत यायेगु, पुखू म्हुइगु,
फलचा दयेकेगु याना च्वना । थुपिं ज्या-खँत दक्वं मन्त्र नं धाये
ज्यु, परित्राण आरक्षा नं जुया च्वन” धका बित्ति यात । जुजुं नं
इपिं सकसितं प्रसन्न व सन्तोष तायेका द्वारेयागु वैभव सम्पत्ति व
गां समेतं गवःछिं इमिगु अधिकार्य तोता बिल । सकसिनं कुशल
कर्मत याना मरणं लिपा त्रयस्त्रिंशत् देवलोक्य ३३-म्ह शक्रपिं जू
वन । (धम्मपद १-१६६)

शोक रहित शान्ति स्वस्ति थःगु अर्थाचरण जक याइम्ह; कत-
पिनि अर्थाचरण जक याइम्ह, थः व
कत निखलसिगु अर्थाचरण याइम्ह, नितां आचरण मयाइम्ह धका
व्यक्ति प्यथी दया च्वंगुली थःगु अर्थाचरण जक याइम्हसित सम्पत्ति
आदि परिपूर्ण जुइ माल धाःसा पूर्ण जुइगु जूसा नं मनय आनन्द
जुइगु हर्ष प्रसन्न जुइगु पूर्ण रूपं दये फइ मखु । कतपिनि अर्थाचरण
जक याइम्ह व्यक्तियाके थःगु अर्थया निति शोक जुइ यः । नितां
आचरण याइम्ह व्यक्ति शोक रहित जुया शान्ति स्वस्ति दुम्ह जुइगु
जुल । नितां आचरण मयाइम्ह व्यक्ति लोक्य परिहानी जुइका
च्वनीम्ह जुल । आपालंसिगु अर्थ हित सदां बहन याना च्वनीम्ह
व्यक्ति आपालंसिगु स्नेह गौरव तयेका च्वने दुम्ह जुइगु जक मखु,
थःगु उगु कुशल कर्मत खना मति लुक्व पतिकं मन प्रफुल्लित जुया
उल्लासं जायेका न्ह्याइपुके दुम्ह नं जुइगु जुया च्वन । भय उपद्रवं
अलग्ग जुया मानसिक सुखं जायेका सदां लाभ पिज्वया च्वनीगु
जुल । थाय् थाय् पतिकं गां गां पतिकं शहर शहर पतिकं उजोपिं
व्यक्तिपिं आपाः दत धाःसा उगु थाय् बाय्त न्ह्याबलें न्ह्याइपुया
स्वच्छ रमणीय शान्ति स्वस्ति दुगु जक जुया च्वनी । उजोगु थासय्
मनुष्य परस्परय् मैत्री आबद्धपिं जुया भेदभाव मदु; छगू हे रूपं
मिले चले जुया एकता दयेका जक च्वने दइगु जुया अनवज्जकम्म

धर्मिणं धीयं वीर्यं गां शहरं न्ह्याइपुकेणं, मनु परस्परियं संमत्तां च
एकस्मिन् दयेकेणु, सर्वो कुशलं कर्म सम्पादनं जुइकेवी नितिं मग्गीरे
रुवं अनुशरणं याये माःगु कुशलं कर्म जुया च्वन ।

(१६) आरती विरती पापा; मज्जपाना च संवमो ।

अप्रमादो च धम्मेषु; एतं मङ्गलं सुत्तं ॥

(१६) देवपुत्र=भो देवपुत्र; पापा=मभिगुलि; या
आरति च=गुगु मन विरमण जुया च्वनेगु व; या विरती च=गुगु
शरीर व वचनं विरत जुया च्वनेगु अले; मज्जपाना=अयला ध्वं
त्वनेगुलि; यो संयमो च=गुगु संयम यायेगु; धम्मेषु=कुशल धर्मयु;
यो अप्रमादो च=गुगु अप्रमाद जुइगु; अतिथि=दया च्वन; एतं=
ध्वं स्वंगु; उत्तमं=भिगु; मङ्गलं=मंगल खः ।

मंगल स्वंगु भावार्थ देवपुत्र, मभिगुलि मन व शरीर एते वचनं
विरत जुइगु, अयला ध्वं त्वनेगुलि संयम
जुइगु, कुशल धर्मयु अप्रमादी जुइगु; ध्वं स्वंगु उत्तमं मंगल खः ।

सूत्रं- गुलिसिन्धुं थुगु गाथा कथं "पाप आरति, पाप विरति"
धका मंगल निथी छुटे याना मंगल प्यंगु धका ग्रहण याना
"मातापितु उपदान" यात मंगल छगु धका कया ३८-गु ल्याःचाः
यानो क्यनीगु जुया च्वन । थन ला "आरती विरती पापा"-या
स्वरूपं मभिगुलि विरत जुइगु समानं जूगु जुया नितिं पापविरति
छगु जक ग्रहण याना मंगल स्वंगु ल्याःचाः याना क्यना तःगु अर्थकया
अनुसार स्वंगु जक कया च्वना ।

आरति विरति रमू-धातुयां विरत जुइगु अर्थ कथं आरति व
विरति समानं हे जुल । 'आ' व 'वि' उपसर्ग
जक याना च्वंगु जुल । अथे याना च्वसा न उपसर्गया नितिं अथे
भेद मथया "आरतीति आरमणं; विरतीति विरमणं" धका विरत

जुइगु सामान्य शब्दार्थ जक वर्णन याना तल । अट्टसालिनी लोकुत्तर वर्णनय् “आरका रमतीति आरति=तापाकं विरत्त जुइ यःगु जुया आरति धाइ । विना तेहि रमतीति विरती=उमू धर्म अलग्ग जुइ कथं विरत जुइ यःगु जुया विरति धाइ” धका उपसार निगू भेद याना वर्णन याना तल । थूजोगु वर्णनयात बःकया “आरति=तापाकं विरत जुइगु; विरति=विशेष रूपं विरत जुइगु” धका नं अर्थ बीगु जू । अट्टसालिनी-लय् उपसार अर्थयात वर्णन याना तःसा नं निगू पदय् विशेष अर्थ मदु । विरत जुइगु मात्र खः धका नं धया तःगु दु । थन ला शब्दार्थ विशेष मजूसा नं स्वरूपार्थ अभिप्राय पान्ना च्वने माःगु जुया आरति=मनं विरत जुइगु, विरति=शरीर व वचनं विरत जुइगु धका विरत जुइगु षहः पान्ना च्वंगु अर्थकथां वर्णन याना तःगु दु । थुकथं वर्णन याइगु दृष्टि लये बहःगु क्षेत्र हे जुया च्वन । विरतियात अभिधर्मय् काय दुश्चरित्र वची दुश्चरित्र निगुलि विरत जुइगुयात जक कयना तःगु जुया विरति-या स्वरूप काय व वाक् निगुलि विरत जुइगु कया आरतिया स्वरूप मनं विरत जुइगुयात कायेमाः । धापू खः, आरति=द्वारा विरत जुइगु काय, वाक्, मन स्वंगुलि हे विरत जुइगु खः; तर विरति काय वाक् निगुलि विरत जुइगुयात कना च्वने धुंकूगु जुया पारिसेस (=ल्यंगुयात ग्रहण याये माःगु) नय अनुसार आरतिया स्वरूप मनं विरत जुइगुयात जक कायेमाः । पुञ्जत्राणसम्भार, गोमलिबद् नय नं धाः ।

सूचं- आरति विरति-लय् गाथाय् छन्द-या लागी आरती विरती जुया च्वंगु दु । थूगु आरती विरती पदर्थे हे लिपा लिपा अर्थ बीगुली पालि लिसे मिले मजूसे पाना च्वनीगु गुलि गुलि पदतय्त खन धाःसा पाली छन्द-या लागी मेकथं हिला च्वंगु पदत जुया च्वंगु खँ सीकेमाः ।

मनं विरत जुइगु अकुशलय् दोष खने दइ कथं विचाः याना मनं

अकुशल कर्म मयाये निति चिन्तन यायेगु, निरीक्षण द्वारा निर्णय यायेगुयात मनं विरत जुइगु धका धायेमाः । पाणातिपात-आदि मभिगु कर्म नर्क, तिरश्चीन, प्रेत योनी उत्पन्न जुइके यःगु खः । उगु कर्मयागु हलुकागु दोषयात धायेगु खःसा प्राण घात याःम्ह व्यक्ति अल्पायु जुइ यः । खुया काइम्ह व्यक्तिया सम्पत्ति विनाश जुइ यः । कतपिनि कलाः काय् म्हाय्पिनि प्रति अपराध याइम्ह-सिया शत्रु आपाः दये यः । मखुगु खँ ल्हाइम्ह व्यक्ति अन्यायपूर्वक आरोप लगे याका च्वने माले यः । इत्यादि तथ्ययात अट्टुङ्गुत्तर सब्बलहुस सुत्त (अं. ३-७७; दुच्चरित विपाक सुत्त)-य् कना बिज्यांत । थुपिं दोषतयत्त निरीक्षण याना मनं विरत जुइगु खः । अनं हानं मूलपण्णास सल्लेख सुत्त (५२)-य् “चुन्द.....कुशल धर्मय् चित्त उत्पत्ति जुइगु मात्र नं तःसकं उपकारक खः धका जि तथागतं कना च्वना । शरीर व वचनं याये दत्त धाःसा धायेथाय् हे मडु । उकिं कतपि शास्ति याइपिं घात याइपिं जुया च्वनी; थुगु क्षेत्रय् हे नं जिपिं शास्ति मयाइपिं जुया च्वने धका मन उत्पन्न जुइकेमाः । मेपिं प्राण घात याइपिं जुया च्वनी; थुगु क्षेत्रय् जिपिं प्राण घात यायेगुलिं विरतपिं जुया च्वने, धका मन उत्पन्न जुइकेमाः” आदि धका कना बिज्यात । थुगु तथ्य नं मनं विरत जुइगु पहः छथी हे जुल ।

शरीर व वचनं विरत जुइगु विरति-लय् सम्पत्तं विरति, समादान विरति, समुच्छेद विरति धका विरत जुइगु पहः स्वथी अर्थकथाय् क्यना तःगु दु । सम्पत्तं=न्होने ध्यंक वःगु सम्पर्क चूला वःगु वस्तु; विरति=विरत जुइगु । शिक्षापद धारण याना तःगु मखुसे थःगु जाति, गोत्र, उमेर, बहुश्रुत आदि गुणयात प्रत्यवेक्षण याना “जिथे जाःम्ह थुजोगु ज्या याये योग्य मजू” धका विरत जुइगु खः । थुगु क्षेत्रय् अट्टुसालिनी-लय् चक्कन उपासकयागु कथावस्तु क्यना तःगु दु । उम्ह उपासकया

मांम्ह रोगं कःबले वैद्यं खराचिगु ताजागु ला माः धका धाल ।
 दाजुं अह्ने याःगु कथं बुइं खराचा मालेत पिहाँ वःबले क्यातूगु वा
 नया च्वंम्ह खराचित मनू सःताया विस्युं वंबले च्कार छगुली तक्थना
 ज्वने लात । अनं लिपा जिमि मांयात म्वाके निंति मेपिनि प्राण
 घात यायेगु उचित मजू धका खराचित तोता बिल । छेँ थ्यंवले
 दाजुयागु व्वःफये माल । व मांयाथाय् वना “जि भाषं स्यूसें निसें
 सीक सीकं मेपिनि प्राण हनन याये मनंनि” धका सत्य कराल याना
 दना च्वन । उगु सत्यया कारणं मांम्हसिगु रोग तुरन्त हे लना वन ।
 (अभि. ट्ट. १-१४६)

समादान, समुच्छेद शिक्षापद समादान व धारण याना विरत
 जुइगु समादान विरति खः । उगु विरतियात
 उत्तर वड्डमान पर्वत निवासी उपासकयागु कथावस्तु द्वारा क्यना
 तःगु दु । उम्ह उपासकं पिंगल बुद्धरक्खित स्थविरया पाखें शिक्षापद
 ग्रहण याना बुँ ज्या याना च्वंच्वन । अनं लिपा द्वहँ तना पर्वतय्
 थहाँ वना माःवंबले अजिगरं बेरे याना ज्वना तल । थःके साथय्
 दुगु कुलि सर्पया छ्योँ त्वाःल्हायेगु विचाः यात । “जि गौरब तये
 बहःम्ह गुरुयाथाय् शील ग्रहण याना धारण याना च्वना नं शील
 स्यंकल धाःसा अनुचित जुइ” धका हानं विचाः यात । उकथं स्वको
 तक विचाः याये धुंका “जि प्राण हे त्याग याये; शिक्षापदयात ला
 त्याग याये मखु” धका कू जंगलय् वांछ्वया बिल । उगु हे क्षणय्
 अजिगर वयात तोता चिला वन । (अभि. ट्ट. १-१४६)

मार्गं (ज्ञान) लिसे सम्प्रयुक्तगु विरति समुच्छेत विरति
 खः । उगु विरति उत्पन्न जुइ धुंकीपि आर्यपिके कतपिनिगु प्राण
 हनन याये धका मन तक नं उत्पन्न जुइ मखुत । पञ्चशीलय् दुगु
 पाणातिपात आदि भय उपद्रव न्याथी शान्त जुइ धुंकीगु जुल ।

पाप स्वरूप पाप विरति द्वारा कायदुश्चरित्र स्वंगू, वची दुश्चरित्र
 प्यंगुलि विरत जुइगुयात कया पाप च्चारति द्वारा

मनो दुश्चरित्र स्वंगुलि विरत जुइगुयात काल धाःसा पाप-या स्वरूप्य दुश्चरित्र फिगुलि हे दुध्याः । तर अर्थकथां पञ्चशीलय् च्वंगु मज्जपानयात तप्यंक धाइ तिनगु जुया ल्यंदुगु पाणातिपात आदि प्यंगुयात कया तःगु दु । उकथं कया तःगु “आर्यश्रावकपिके भय उपद्रव न्यागु शान्त जुइ धुकल” धयागु देशनायात विचाः याना व सिङ्गाल सुत्तय् आर्यश्रावकपिसं स्यायेगु, खुइगु, कामगुणय् मिध्याचरण यायेगु, मखुगु खँ ल्हायेगु धयागु कम्मकिलेस (=बुलुसे च्वंकीगु कारण ज्या) प्यंगुयात हटे याये धुकूगु खँ देशना याना तःगु उपदेशयात आधार याना पाप-या स्वरूप उगु प्यंगुयात जक कया तःगु खः ।

आर्यश्रावक.....पिसुण वाचा आदि दुश्चरित्रं नं विरत जूगु उगु उगु देशना अनुसार स्पष्ट जुया च्वंगु दु । तर “मुसावादा छगुयात उल्लंघन याये फूनिम्ह हायेकासिं द्यो नं याये मफूगु अकुशल मदु” धयागु धम्मपद (३६) कथं मुसावादं विरत जुइ फूम्ह जुल धाःसा पिसुण वाचा आदि नं ल्हाइ मखुत । पञ्चशीलं उगु मुसावादायात विरमण यायेगुलि हे दुश्चरित्रं विरत जुइगु सिद्ध जुइ धुकूगु जुया पञ्चशीलयात आर्यपिनिगु ज्वंसा अरियकन्त शीलया रूप्य नियमित याना तल । अथे जूसंलि पाप-या स्वरूप उपरोक्त प्यंगु कया तःगु उचित जुया च्वंच्वन ।

हिरी ओत्तप्प हिरी, ओत्तप्प धर्म विकास जुया मद्दाले सःगु ग्याये सःगु युग्य् अकुशल कर्म यायेत थाकू चाया च्वनी । ऊयातु तायेकी । अकुशल कर्मयात मद्दालेभाः, ग्यायेमाः धका मस्यूगु युग्य् अकुशल धर्मत विकास जुइ । हिरी, ओत्तप्प कुशल धर्मया, विशेषतः शीलया पृष्ठभूमि मूल कारण हे जुल ।

थःगु कुल, बाज्या अजि माँ-बौ परम्परां निसं बुद्धवादीपि जुया मभिगु ज्या मयाःगुयात विचाः याये लाइबले कुलयागु गुणयात आरम्भण याना अकुशल कर्म याये निति मद्दाला वये यः । थःगु

उमेर, थःगु शिक्षा, बहुश्रुत गुण आदियात विचाः याये लाइबले नं अकुशल ज्या यायेत मछाला वये यः । उकिं कुल जाति, उमेर श्रुत गुण आदि हिरी (=लज्जा) उत्पन्न जुइके निंति कारणत जुया च्वन । बुद्धवादी छम्हया रूप्य तथागतया मयःगु अकुशल कर्म यात धाःसा सकसिनं उपहास याइ । विशेष रूपं प्रज्ञावानपिसं निन्दा याइ । अपाय्युं नं पतन जू वनी । थुगु तथ्यत विचाः याये लाःपिके ओत्तप्प (=त्राश) उत्पन्न जुइ । अकुशल याये मछाली । उकिं हे हिरी ओत्तप्प धर्म निगूयात लोकपाल (=लोक्य च्वंपि सत्त्वपिन्ति अकुशलं संरक्षण व सुरक्षा याये सःगु धर्म) धका व देवधम्म (=कुशल उत्पत्ति जुइकेत, सम्मृति, उपपत्ति, विशुद्धि देव जुइत कारण जुया इपि देवतापिनिगु धर्म) धका कना विज्यात । (जा. ट्ट. १-१४६) उकिं हिरी, ओत्तप्पं रहित जुइगु, अकुशल उत्पत्ति कारण विभिन्न भय विभिन्न दुःख उत्पत्ति कारण मभिगु अमंगल जक जुल । लज्जा भय दइगु कुशल उत्पत्ति कारण, सुख उत्पत्ति कारण भिगु श्रीशोभा मंगल जुया हिरी व ओत्तप्प द्वारा पाप विरति मंगलयात गवले त्वमफिक संरक्षण यानां तये बहः जू ।

मज्जपान संयम मज्ज=काये यःगुया कारण अनेक प्रकारया अय्ला । कायेके यःगु फिना दायेका दयेके माःगु अनेक कथंया अय्ला फी म्वाक दायेके म्वाक स्वभावतः कडा जुया वइगु ताडमाया रस, नीपताडया रस आदि व कायेके यःगु गजि आदि फुकंयात मज्ज धका धाइ ।

सेवन मादक चीज; विकाल भ्रमण हनं ।
स्वयेगु प्याखें, म्हितेगु जू; संगत मूर्ख नाप नं ।
आलस्य सहित खुगू; चीकी विनाश कारण ।

अनुसार अय्ला थ्वं त्वनेगु, बहनी ईव्यः मदयेक चाःहिला जुइगु, जात्रा उत्सव स्वः जुइगु, बाह्रमासे म्हिता जुइगु, कुमिन्न संगत याना जुइगु, अलसि जुइगु, थुपि खुगू सम्पत्ति विनाश कारण

धका सिङ्गाल सुत्त (दी. ३-१४८)-य् कना विज्यात । थुगु देशना कथं अय्ला थ्वँ त्वना जुइगु सम्पत्ति विनाश कारण धका सीके दु ।

खुगू दोष अनं हानं अय्ला थ्वँ त्वना जुइगुलिं खुता दोष दया वये फूगु खँ नं कना विज्यात । इपिं खुता दोषत खः-

१-सम्पत्ति फुना विनाश जुइगु, २-ल्वापु स्यापु जुइगु, ३-विभिन्न रोग उत्पन्न जुइकीगु, ४-श्रीशोभा गुण यश कीर्ति हीन जुइकीगु, ५-त्वपुया गोप्य याना तये माःगु शारीरिक अंगतय्त उला क्यने यःगु, ६-ज्ञान बुद्धियात कमजोर जुइ कथं ज्या याये यःगु ।

सम्पत्ति नाश, ल्वापु वृद्धि; अनेक रोग कारण ।
जुइगु फेले बदनाम; गुह्य अंग नं उला क्यनी ।
प्रज्ञा ज्ञान जुइ दुर्बल; मद्य सेवन दोष खुथी ॥

सम्पत्ति विनाश अय्लाखं कायेका बेहोश जुया च्वंम्ह अय्लागुलुं थःगु सम्पत्ति संरक्षण व सुरक्षा यायेमाः धका मसिया च्वनीगु जुया खुइका लुटे याका च्वने मालीगु पाखें सम्पत्ति फुइ यः । प्रकृति मन मदया पाना विपरीत जुया च्वंम्ह जुया न्हापा लिपा नुगः स्याये सःम्ह जुया च्वंसां उगु अवस्थाय् नुगः स्यायेमाः धका मस्यु, खर्च वचं छुटे याये सःम्ह जुया च्वंसां उगु अवस्थाय् खर्च वचं अप्वः याइम्ह जुइ । अय्लागुलुयाके मेमेगु रसरंग यायेगु जुलय् ह्वायेगु पायेगु आदि नं स्वाना वये यःगु जुया अय्ला खर्च जक जुइगु मखु मेमेगु खर्च जुइगु नं आपाः जुया वया सम्पत्ति फुना वनी । कना वये धुं'गु महाधन महाजन पुत्रयात नमूना काये माल । न्हापा वोधिसत्त्व महाजन कुशल कर्मत याना शक्रत्वय् थ्यं क वने नं । ल्यना च्वंम्ह महाजनया याकः काय् अय्लागुलु जुया अनेक प्रकारं सम्पत्ति हिना मिना याना अन्तिमय् दक्व प्यीगु कोटि सम्पत्ति फुना भ्यगःचा ज्वना पवना पवना नये माःगु स्थितिस थ्यं क वने माल । शक्र देवेन्द्रं इच्छा याःगु धाक्व बी फूगु घः लः ल्हाना

“थ्व घः तःमज्यातल्ले सम्पत्ति फुइ मखु; होश ति छं” धका सुफाव विया लिहाँ वन । अबलेसं निसें हानं अय्ला त्वना फुकुं फुकुं छन्हु अय्लाखं का कां घः वांछ्वया वांछ्वया ज्वं ज्वं सना च्वंबले च्वद्यला कुतुं वना घः तज्यात । अबलेसं निसें हानं पवना नये माःगु स्थिती थ्यंका दक्वसिगु अंगः वःकया अनाथ जुइका सिना वने माल । (जातक. ट्ट. २-३८८)

त्वापु छ्यापु वृद्धि अय्लाखं कायेकेगु छता प्रकारया वेँ उइँ जुइगु हे खः; अय्ला थ्वँ त्वनेगु द्वारा विभिन्न दुश्चरित्र उत्पन्न जुइके यःगु मभिगु क्रिया जुया अट्टङ्गुत्तर सब्बलहुस सुत्त (अं. ३-४८)—य् बारबार अय्ला थ्वँ त्वनेगु याइम्ह व्यक्ति नर्क, तिरश्चीन, प्रेतयोनी उत्पन्न जू वने मालीगु, सुरापानया दकसिबे हलुकाःगु दोष वेँ उइँ जुइ यःगु खँ कना बिज्यात । वेँ उइँ धयापिसं मेपिन्त ब्वबी यः; दाया त्वाना जुइ यःथें अय्लाखं काःम्ह व्यक्ति नं न्हापा लिपा स्वाभाविक रूपं सभ्यम्ह जुया च्वंसां उगु अवस्थाय् शरीर व वचन निगुलिं नं जथाभाबि याना जुइ यःम्ह जुइगु जुया च्वन । उकिं हानं दायेका ब्वबीका च्वने मालीगु आदि द्वारा शत्रु अप्वः जुइ यःगु जक मखु राज अपराध राजदण्ड नं भोगे याये माले यःगु जुया आपालं दोष दु ।

रोगया उत्पत्ति कारण. अय्ला थ्वँ अप्वः त्वने लात धायेवं अनेक प्रकारया रोग जुइ यःगु खँ थौं कन्हे वासः सम्बन्धी प्रज्ञावान्पिसं (औषधी विज्ञानं) स्वीकार याना च्वंगु दु । गुलिसिनं पाय्छि जुइक मात्रा मिले याना त्वन धाःसा वासः जू धका नापं तोह तया च्वनीगु जुया च्वन । तर मात्रा मात्रं सन्तोष जुइ सःपि माले थाकू । “न किरत्थि रसेहि पापियो = रस तृष्णा स्वया हीनगु क्वह्यंगु विषय मदु” धका एकनिपात—वातमिग जातक—(४) य् कना बिज्याना तःथें भय खंके मफयेक आशक्त जुइबले लुधन गात धयागु मदुसे अतिक्रमण व उल्लंघन जुया वइगु स्वाभाविक

जुया च्वन । तिक अंगुत्तर (२६३)—य “तिष्णं भिक्खवे पटिसेव-
नाय नत्थि तित्ति” आदि द्वारा च्चनेगु, अय्ला थ्वँ त्वनेगु, मैथुन
सेवन यायेगुयात लुधकेगु व सन्तोष तायेकेगु याये फइ मखुगु तथ्यया
रूपय कना बिज्यात । गुलिसिके रोगया स्थिति ब्रामलाना डाक्टर
बैद्यपिसं त्वःते निरिति धाःसा नं त्वःते मफया ज्यान लिसे हिलाबुला
याना सिना वंक तक नं आशक्त जुया वनीगु रस तृष्णाया भयंकरता
हे जुल ।

न्हापा बाराणसी देशय पञ्चशील पालन याइगु सोत्थिय
कुल धका दया च्वंगुली उगु कुलय याकः काय् छम्ह त्रिवेदं
पारंगतम्ह प्रज्ञावान दुगु खः । वं अय्लागुलुतयगु जाल फेल द्वारा
छले याना ह्येका यंकूगु अनुसार अय्लाखय आशक्त जुया वना
बौम्हं कुल विनाश जुइगु, सम्पत्ति विनाश जुइगु विषयत क्यना
रोकेयात नं मज्यू । मत्त्रःतल धाःसा छेँ नं पितिना छ्वये घालं नं
मज्यू । धयां धयां मजिया अन्तय बौम्हं अडालतय ब्वना यंका
काय्या भावं हटे याना पितिना छ्वया बिल । लिपा पवना पवना
नये माःगु जीवनय थ्यंका अनाथ जुया सिना वने माल । (विस्तृत-
यात असीति महासुतसोम जातक अट्टकथाय स्वयेगु याये माल ।)

बबनाम जुइगु, अय्लागुलु याये मफूगु याये मछ्छाःगु विषय धका
मदु । अय्ला थ्वँ त्वनेगु ज्या दुश्चरित्र पुचः मभिगु
दोषयुक्त ज्या धाक्वया उत्पत्ति कारण जुया निरिति मूल अकुशल कर्म
जुल । उकि महान उपकारकपि माँ-बौ गुरु आचार्यपिन्त तक नं
दाये फु, स्याये फु । अतिकं यःपि कलाः काय् म्हायपिन्त तक नं
दाये फु, स्याये फु । अय्लागुलु मभिगु ज्या मभिगु खँ धाक्व याये फु
धाये फूगु हे जक जुल । न्हापा ला मदयेकं ज्योना याये मसःम्ह
अय्लागुलु जुजु छम्हसिनं अय्लाखं काना च्वंबले ला काये मफूगु खँ
बिन्ति याःम्ह भूतु सुवाःयात थःगु मुले तथा तःम्ह राजकुमार
मचायात गःपः म्वये थ्याना स्याना तरकारी दयेके निरिति वांछ्वया

बिल । कन्हे खुनु अय्लाखं काःगु तोर मदया स्यूगु अवस्थासं निसें तःसकं संवेग उत्पन्न जुइका असह्य पीडा जुइका च्वने माल । (जातक. दृ. २-२७७) उकिं अय्लागुलुया पाखें मनूतय्सं निन्दा व उपहास याका च्वने मालीगु, राजदण्ड फये मालीगु आदि द्वारा मभिगु अपयश अकीर्ति जक पिज्वया च्वनी ।

गुह्यांगत उला क्यने यः गुणवान सुसभ्य मनूतय्सं मेपिनि न्ह्योने लें सुरुवा आदि द्वारा गोप्य याये माःगु शारीरिक अंगयात त्वपुया जुइ च्वने याये सः । अय्लागुलुं ला उला क्यने मछ्वाःलापुगु अंग धयागु मदु । मभिगु कर्मया बार लज्जा भय जुया च्वंगु जुया अय्लाखं काःम्हसिके लज्जा भय फुसुलु जुया च्वनीगु जुया वयाके लज्जा चाये माःगु ज्या धका मदु । सामान्य व्यक्तियात अर्थें ति; आयुष्मान सागतर्थें जाःम्ह पृथग्जन ध्यान अभिज्ञा लाभी ऋद्धिवान स्थविरयात तक नं अय्लाखं लज्जा भय मदयेका बी फु । महान ऋद्धि दुम्ह नागराजयात ऋद्धि दमन याये फया मनूतय्सं प्रसन्न ताःगुलि छेखा पतिकं अय्ला दान याःगु जुया उगु अय्ला त्वना वःम्ह आयुष्मान सागत शहरया ध्वाखाय् थ्यंबले गोतु वन । तथागतं खना भिक्षुपिन्त ब्वना यंके बिया बिज्यात । विहारय् थ्यंका तथागतया न्ह्योने तथागत पाखे फुसः लाके बिलं नं उम्ह आयुष्मानं चाःहिला तथागत पाखे तुति लाकल । न्हापा न्हापा तथागतयात अतिकं आदर तया लज्जा भय अप्वःम्ह आयुष्मान सागतं आदर तयेमाः लज्जा भय दयेमाः धका तकं सीके मफयेक जुइका च्वने माःगु भयंकरगु अय्लायागु प्रभावं हे जक जुया च्वन । (वि. २-१४५)

प्रज्ञा दुर्बल जुइके यःगु प्रज्ञा धयागु स्मृति संज्ञा लिसे संयुक्त जुया च्वंगु जुया संज्ञा रहितम्ह अय्लागुलुयाके स्मृति बांलाक मदुगु जुया प्रज्ञा नं कमजोर जुइगु जुल । आयुष्मान सागत ज्ञान बुद्धि विहीन जुइका लज्जा भय मदयेका आदर गौरव

मदुम्ह जुइ माःगुयात हे बःकाये वहः जू । उकिं न्हापायागु युगय्, वर्तमान युगय्, यथिजाःगु युगय् व अवस्थाय् थजु प्रजावान सत्पुरुष-पिनि मयःगु, विरत जुया वःगु, घृणा तायेका वःगु अय्ला थ्वँयात सदां सदां हे विरत याना तये योग्य जू ।

अप्पमाद धम्म अप्पमाद=त्वःममनिगु बेहोश मजुइगु धयागु स्मृति हे खः । लोकय् थःगु ज्या-खँय् दिलचस्पी मदुसे मेमेगु रसरंग क्रीडा क्रिया आदिलय् जक लगे जुया च्वम्ह, ज्या-खँय् अलसिम्ह, वीर्य मदुम्ह प्रमादी खः । थःगु ज्या-खँय् दिलचस्पी दयेका उद्योग याना च्वनीपि अप्रमादी स्मृतिवानपि जुया च्वन ।

शिक्षा, स्वास्थ्य, आर्थिक आदि लौकिक क्षेत्र धाक्वल्य् अप्रमाद महत्वपूर्ण जुया च्वन । लोकय् उन्नति व विकास जुया च्वंपि स्मृतिवानपि स्मृति छले मलाःपि खः । हानी जुइका च्वंपि विनाश जुइका च्वंपिन्त स्वल धाःसा प्रमादीपि जुया च्वंगु खंके फु । उकथं उन्नति जुइगु, उन्नति मजुइगुयात बःकया हे “बेहोश मजूम्ह मसी, म्वाना च्वनीम्ह जुइगु जुया, बेहोशीम्ह सीम्ह तुल्य” धका तथागतं धम्मपद (१६)—य् कना बिज्यात । अनं हानं बल शक्ति दया व्वाँय् वने फूम्ह भिम्ह सल बल शक्ति हीनम्ह दुर्बलम्ह फुस्रे सलयात लिचिका न्ह्योने न्ह्यज्यां वनीगुथें बेहोशी, न्ह्योगुलु आपालं मनूत मध्यय्, होशीयारीम्ह न्ह्यलं चाःम्ह प्रजावानं इमित लिचिका न्ह्योने न्ह्यज्यां वनीगु खँ” धम्मपद (१७)—य् हे कना बिज्यात ।

धर्मया क्षेत्रय् ला थुगु स्मृति कं हे आवश्यक जू । महत्व-पूर्णगु जूया निंति हे सम्यक्सम्बुद्ध तथागतं न्ह्यथं भिक्षाटनं लिहाँ बिज्याना तुति सिलिगु क्वपुति दना “अप्पमादेन सम्पादेथ” आदि धका दुर्लभ धर्म न्यागू सदां कना बिज्यात । अन्तिम परिनिर्वाण जुया बिज्याये त्ययेका नं थुगु “अप्पमादेन सम्पादेथ” यात अन्तिम निगमन कथं सर्वन्तिमय् धर्म उपहारया रूपय् विया परिनिर्वाण जुया बिज्यात ।

स्मृति अप्वः मजू श्रद्धा व प्रज्ञा, समाधि व वीर्यं थुपि धर्मत छगू
 लिसे मेगु समान मजूसे हे छगुलि मेगु अप्वः
 जुया च्वन धाःसा लाभ सिद्ध मजूसे दोष नापं जुइ यःगु जुया च्वन
 तिनि । स्मृति ला अप्वः जू धयागु मद्रु । प्रत्येक ज्या-खँय् क्वातुगु
 स्मृति आवश्यक हे जुया च्वनी । उकि “सति च ख्वाहं भिक्खवे
 सब्बत्थिकं वदामि=स्मृतियात, भिक्षुपि, न्हांगु क्षेत्रय् नं आवश्यक
 जुया च्वंगु धर्मया रूपय् जि कना च्वना” धका महावग्ग बोज्जंग संयुत्त
 (१००)-य् वया च्वंगु खः । स्मृति मदयेकं मज्यू, महत्वपूर्ण जूगु
 जुया हे तथागतं स्थलचर सत्त्वपिनिगु पलाः ख्वाँय् धाक्वलय्
 किसिया पलाः ख्वाँय् तःधंगु जुया उकी समावेश जुया च्वनेमाःथें
 कुशल धर्म धाक्व अप्रमाद प्रधान जुया अप्रमादय् दुथ्याना च्वने
 माःगु खँ महावग्ग बोज्जंग संयुत्त-य् कना बिज्यात । अनं हानं
 थुगु जन्मयागु फल, लिपायागु जन्मया फल नितां फलयात प्राप्त
 याये सःगु धर्म अप्रमाद जुया च्वंगु खँ सगाथावग्ग कोसल संयुत्त
 (८७)-य् कना बिज्यात । होश हाश मदयेक च्वने यःम्ह व्यक्ति-
 याके कुशल धर्म उत्पन्न जुइगु अवसर मद्रुगु जुया अप्रमाद कुशल
 धर्म उत्पत्ति व वृद्धिया निति तःसकं तःधंगु त्यक् जुया च्वन ।
 उकि अतिकं उपकारकगु धर्म छगू अप्रमाद जुया च्वंगु खँ पाथिक
 दसुत्तर सुत्त (२२७)-य् कना बिज्यात ।

धर्म हस्तगत याना ति धम्मेषु-या स्वरूप बेहोश मजुइगु धर्मय्
 कुशल धर्म दक्वं दुथ्याना च्वंगु जुया दान,
 शील जक मखु त्रिरत्नया गुण आरम्भण यायेगु, मैत्री फइले यायेगु,
 मरण धर्म लुमंकेगु, स्मृतिप्रस्थान भावना वृद्धि यायेगु आदि नुगलय्
 थने बहःगु धर्मत हस्तगत याना तये हे माः । धर्म धयागु लिपायागु
 जन्म थ्यंक पिआ च्वनीगु मखु; धर्मपालकयात थुगु जन्मय् हे
 मानसिक शान्ति दयेका बीगु, मनोवृत्ति क्वातुका बीगु, लोकधर्मयात
 सामना याये फयेका बीगु, थःम्हं विशेष प्रयत्न यात धाःसा मार्गफल

तकं प्राप्त याये फयेका वीगु आदि द्वारा रक्षा याना व्री सः । अत्र हानं छगू मखु छगू भावना ल्हाती दयेका वृद्धि याना च्वनीम्ह व्यक्तियाके धर्मया सम्बन्धय् चायेकेगु लुमकेगु अप्पवः जुया वइगु, विचार धारणा उच्च जुया धनी जुया वइगु, प्रज्ञा ज्ञान परिभक्त्त जुया वइगु आदि आपालं लाभ दइगु जुया च्वन ।

थाज्या कःमि म्हाय्मचा तथागत आलवी देशय् थ्यंक विज्याःबले आलवी वासीपिसं भोजन दान प्रदान यात । तथागत विज्यात धयागु न्यने दयेवं हे थाज्या कःमि म्हाय्मचाया उपदेश न्यने मास्ति वःगु, तथागत दर्शन याये मास्ति वःगु जूसा नं अबुम्हं अहे याना तःगु ज्या दया च्वना तुला तःगु तुकि तानय् तये यंके धुंका तिनि उपदेश न्यने धका ज्या याना च्वने माल । सिधयेवं तुकि धकी ब्यकुं च्याना तानय् वने धका वःबले उपदेश न्यनेत मुं वया च्वंगु परिषद्दया सीथे च्वना दना स्वया च्वंच्वन । तथागतं स्वया विज्याःबले जित तथागतं वयेके बी मास्ति वयेका विज्याना च्वन धका सीका परिषद्दय् दुहाँ वन । तथागतं प्यंगु न्ह्यसः तया विज्यात । “अय् मई, छ गनं वयागु” न्यना विज्याःबले “मस्यू भन्ते” धका हे लिसः विल । “गन वने त्यनागु” धका न्यना विज्याःबले “मस्यू भन्ते” धका लिसः विल । “मस्यू ला छं” धका न्यना विज्याःबले “स्यू भन्ते” धका निवेदन यात । “स्यू ला छं” धका हानं न्यना विज्याःबले “मस्यू भन्ते” धका लिसः विल । परिषद्दिपि सन्तोष मजू । तथागतयात गिजे यायेथे निवेदन याना च्वन धका मती वयेका उपहास याना च्वंच्वन ।

अबले तथागतं “गनं वयागु छ” धका जि न्यनागुयात्त छं छाय् “मस्यू भन्ते” धका लिसः बियागु लय् धका न्यना विज्यात । “जि थाज्या कःमिया छेँ नं वयागु छःपिसं सिया विज्याये धुंकागु जुया थुगु बिषय न्यना विज्याइ खइ मखु; “गुगु जन्मं वयागु लय्” धका न्यना विज्याःगु जुइ धका जि थुया च्वंच्वन । थः वयागु वन्त

मस्यूमुर्लि “मस्यू भन्ते” धका लिसः बियागु खँ निवेदन यानागु खः । “साधु साधु मयजु; जि न्यनागुयात हे छं लिसः बिल” धका साधुकार बिया बिज्याये धुंका “गन वने त्यनागु लय्” न्ह्यसःयात ‘मस्यू’ धका लिसः ब्यूगु कारण हानं न्यना बिज्यात । “जि तुकि धकी ज्वना वया च्वनागुयात खना हे बिज्याना च्वंगु जुया तानय् वने त्खंगु सिया बिज्याये धुंकूगु जुया थुगु विषय न्यना बिज्याइ मखु; थुगु जन्मं च्यत जुल धाःसा गुगु जन्मय् वनेगु लय् धका न्यना बिज्याःगु खः धका थूगु जुया थः वने मालीगु जन्म मस्यूगु जुया “मस्यू भन्ते” धका निवेदन यानागु खँ बिलि याःबले हानं साधुकार बिया बिज्यात ।

अनं लिपा “मस्यू ला छं” धका न्यनागुयात ‘स्यू भन्ते’ धका छाया लिसः बियागु लय् न्यना बिज्याःसेलि थुगु न्ह्यसः मरण जुइगुयात न्यना बिज्याःगु खः धका स्यू । छन्हु सि मानिगु स्यूगु जुया ‘स्यू’ धका लिसः बियागु खँ निवेदन याःबले नं साधुकार बिया बिज्यात । “स्यू ला छं” धयागु न्ह्यसःयात ‘मस्यू भन्ते’ धका लिसः ब्यूगुया कारण हानं न्यना बिज्याबले “सी मानिगु स्यू ला स्यू; छु दिं खुन्हु, छु ला खुन्हु, गुगु इलय् सीगु मस्यूगु जुया ‘मस्यू’ धका लिसः बियागु खँ निवेदन यात । तथागतं नं साधुकार बिया बिज्याये धुंका अन्धी भूतो—आदि देशना द्वारा थुगु लोक अन्धा जक जुया वल । थुपि अन्धापिनि पुचलं छम्ह निम्ह जक दृष्टि दुपि उत्पन्न जुइ यःगु जुया च्वन । व्याधायागु जालं मुक्त जुया वनीपि खंकाःत लुइके थाकूथें स्वल्प मात्र जक स्वर्गगामी व निर्वाणगामीपि दइगु जुया च्वन धका परिषदपिन्त देशना याना बिज्याःबले थाज्या कःमि म्हाय्मचा श्रोतापन्न जुया वन । (धम्मपद टु. २-१११)

अन्ध- थुम्ह थाज्या कःमि म्हाय्मचायाके धर्म सम्बन्धय् विचार क धर्मरत्नाः प्रज्ञा ज्ञान गाककं पस्पिक्व जुया च्वंच्वन । आपाःसिर्न मथूगु तथागतयागु भावनायात निर्भीक रूपं स्पष्ट जुइक

उल्लेख याना क्यने फूगुलि आपालं आश्रयं चायेका च्वने माल ।
 युक्तं मेपि लिसे समान मज्जुगु वयागु विशेष प्रयत्नया कारणं हे
 जुया च्वन । वने धुकूगु स्वदं मयाक न्हापा तथागत आलवी देशय
 छको बिज्याये धुकूगु खः । उगु अवस्थाय् परिषद्विन्त मरणस्सति
 धर्मं देशना याना बिज्यात । मेमेपिके सिधल मन्त याना होशहाश
 तथा मतःगु जूसा नं थाज्या कःमिया म्हाय्मचां ला अबलेसं निसं
 चान्हं न्हिनं ई दक्व पतिकं मरणस्सति वृद्धि याना बल । उगु
 भावनाया प्रभाव शक्ति याना हे प्रज्ञा ज्ञान वृद्धि जुया दृष्टि विशाल
 जुइका मेपि स्वया च्वय् लाये दत्त ।

(२०) गारवो च निवातो च; सन्तुट्ठि च कतञ्जुता ।

कालेन धम्मस्सवनं; एतं मङ्गलमुत्तमं ॥

(२०) देवपुत्र=भो देवपुत्र; यो गारवो च=गुगु गौरव
 तये माःपिन्त गौरव तयेगु; यो निवातो च=गुगु थःत क्वच्छुकेगु;
 या सन्तुट्ठि च=गुगु सन्तोष जुइ अःपूगु; या कतञ्जुता च
 =गुगु याना तये नंगु उपकारयात स्यूम्हसिगु भाव व; कालेन=
 अनुकूलगु इलय्; धं धम्मस्सवनञ्च=गुगु उपदेश न्यनेगु; प्रस्थि=
 दया च्वन; एतं=थुपि न्यागू; उत्तमं=उत्तमगु; मङ्गलं=मंगल
 हे खः ।

मंगल न्यागु भावार्थं भो देवपुत्र; गौरव तये माःम्हसित गौरव
 तयेगु, थःत क्वच्छुकेगु; सन्तोष तायेकेगु,
 उपकार म्हसीकेगु, अनुकूलगु इलय् उपदेश न्यनेगु; थुपि न्यागु
 उत्तमगु मंगल खः ।

गारव- गरुनं भावो गारवो । गरुनं=गौरव तये बहःपिनिगु;
 भावो=भाव खः; गारवो=गौरव तये बहःम्हसिगु
 भाव । गौरव तये बहःपि त्रिरत्त, गुरु आचार्यं मां-बौ आदि
 गुणमहानपि, वयोवृद्धपि खः । भिक्षुपिनि दयुइ जन्म उमेर लिना

मवंसे भिक्षुवास आपाः दुपिं गरू (=गौरव व मान तये बहःपिं) जुइमाः । थुम्ह व्यक्ति गौरव व सन्मान तये बहःम्ह खः धयागु खँ सीकेगु गौरव तयेगु सन्मान यायेगु पाखें सीके दइगु जुया गौरव तयेगुयात गारव (=गौरव तये बहःम्हसिगु भाव) धका धायेमाः । आदर गौरव तयेगु आकार प्रकारं उत्पन्न जुइगु कुशल चित्त हे जुल ।

मंगल जुइगु पहः गौरव तये बहःपिन्त गौरव तयेगु सन्मान यायेगु मयाःम्हसित सत्पुरुषपिनि रुचिकर मजू । तःसकं जंगली पहः दुम्ह मनू धका निन्दा याइगु । गौरव तये सःम्ह सन्मान याये सःम्हसित ला रुचिकर जू, यः ता जू । तःसकं ज्ञानीम्ह मनू धका प्रशंसा याइगु । थुगु तथ्य द्वारा हे अगारव-या अमंगल भाव, गारव-या मंगल भाव स्पष्ट जुया च्वंच्वन । तथागतं वयोवृद्धपिन्त गौरव तइपि थुगु जन्मय् नं प्रशंसा याका च्वने दुपिं जुइगु खँ, लिपायागु जन्मय् नं सुगति भवय् थ्यंक वने दइगु खँ एकनिपात तित्तिर जातक (६)—य् कना बिज्यात । अनं हानं वयोवृद्ध, गुण वृद्धपिन्त अभिवादन यायेगु बानि दुपिं, गौरव तयेगु बानि दुपिन्त दीर्घायु जूइगु, रूप लावण्य बांलाइगु, सुख जुइगु, बलशक्ति दइगु धयागु प्यता फल वृद्धि जुइ फूगु खँ धम्मपद (२६)—य् कना बिज्यात । उपरोक्त खँ चक्कवत्ति सुत्त अनुसार नं सीके फु । अनं अतिरिक्त थकालिपिनि स्नेह, गौरव, सहयोग, सुरक्षा ग्रहण यायेगु आदि लाभ जुइगु प्रतिफलत यक्व हे दनि । मूल धन पाये म्वायेक हे शरीरयात क्वच्छुका प्रयोग यायेगु मात्रं यक्व ब्याज पिहाँ वइगु लबः दइगु थुगु गारव मंगलयात धारण मयाःसे च्वने योग्य जू ला !

वंश कुलीन जुइगु उपरिपण्णास चूलकम्मविभङ्ग सुत्त (२७७)—य् “माणवक.....थुगु लोकय् गुलि गुलि भाजु मय्जुपिं कडागु स्वभाव दया अभिमान तच्चःपिं जुया अभिवादन

याये बहःपिन्त अभिवादन मयाः; लँस्व वने वहःपिन्त लँस्व मवं;
 ऋग् वी बहःपिन्त थाय् मव्यू; लँ चिला वीमाःपिन्त लँ चिला
 मव्यू; बांलाक सेवा याये माःपिन्त सेवा मयाः; गौरब तये बहःपिन्त
 गौरब मतः; माने याये माःपिन्त माने मयाः; पूजा याये बहःपिन्त
 पूजा मयाः; इपिं इमिसं आशक्तिपूर्वक धारण याना च्वंगु कर्म
 अनुसार च्युतिं लिपा नर्कय् वने माली । नर्कय् मथ्यंसे मनू जू वःसां
 जन्म जू जू थाय् हीन नीचगु कुलय् जन्म काये माली । माणवक.....
 थुगु अभिवादन मयायेगु आदि गौरब मतयेगु नीचगु कुलय् उत्पन्न
 जुइ यःगु आचरण खः” धका कना बिज्यात । अनं लिपा उकीया
 विपरीत कथं गौरब तये बहःपिन्त गौरब तयेगु आदि याःम्ह व्यक्ति
 देवलोकगामी जुइगु, देवलोकगामी मजूसा नं जन्म जू जू थाय् उच्च
 श्रेष्ठगु उत्तमगु कुलय् जन्म काये दइगु खँ हाकनं कना बिज्यात ।

थुगु देशना द्वारा अभिमानी जुइपिनि भविष्य ऋयातुसे
 च्वंम्ह हे जुया च्वन । उकिं भविष्य जीवनयात विचाः याना नं
 गौरब तये बहःपिन्त गौरब तये हे माः । गुलिं गुलिं गौरब तयेगुली
 मछायेका च्वनीपिं जुया च्वन । मछाले म्वाःगुली मछाला च्वंगु हे
 जुल । वास्तवय् “अगारब = गौरब मतयेगुली जक मछायेकेमाः ।
 उम्ह व्यक्तियात प्रज्ञावान सत्पुरुषपिसं निन्दा उपहास याइगु जुया
 उगु निन्दा याइगुयात जक विचाः याना मछालेमाः ।

ब्रह्म विहार वृद्धि गौरब तयेगु सन्मान यायेगु उम्ह व्यक्तिप्रति
 मान दुगु स्नेह दुगुलिं खः । आदर गौरब
 तयेका च्वंम्ह व्यक्ति नं मान तइगु स्नेह तइगु हे जुया च्वन । उकथं
 मैत्री दया च्वन धाःसा परस्परय् दुःख जुया च्वनीबले करुणा नं
 उत्पन्न जुइ फु । मैत्री दया च्वंपिनि परस्परय् छम्हसिया उन्नति
 जुइबले मेम्हसिया मुदिता उत्पन्न जुइका लये ताये दइ । छुं भक्ति
 छं विद्वं दइबले नं उपेक्षा याये फइ । थुकथं गौरब तयेगु ज्या
 ब्रह्म विहार धर्मत अभिवृद्धि जुइगु, ईर्ष्या, मात्सर्य, मान, दोष आदि

हृटे जुइगुया कारण अतिकं बांलाःगु छगू सभ्यता जुया उगु सभ्यता दया च्वंम्हसिके दीर्घायु जुइगु आदि उत्पन्न जुइगु धयागु उपरोक्त प्रतिफलत तथ्यपूर्णगु जुया च्वन । लोकयात न्ह्याइपुसे च्वंकेत न्नं महत्वपूर्णगु सभ्यता छगू हे जुया च्वंगु जुल ।

धर्म स्यू लिसे गौरव वृद्धि धर्म म्हमस्यूम्हसिके गारव कार्य क्वह्यांगु खः धका धारणा व दृष्टि द्वना च्वनीगु जूसा नं गारव अतिकं श्रेष्ठ पवित्रगु छगू धर्म जुया धर्म स्यू लिसे गारव धर्म कं कं दया वइगु जुया च्वन । आयुष्मान सारिपुत्र आयुष्मान अस्सजियागु उपदेशं श्रोतापन्न जुइ दुसां निसें आयुष्मान अस्सजि दुगु दिशा पाखे उद्देश्य तथा ल्हाः बित्ति याना वस्पोल दया बिज्याइगु पाखे छ्यों फुसः तथा छनेगु चलन दुम्ह जुल । मस्यूपिं भिक्षुपिसं आयुष्मान सारिपुत्र थौं तकं दृष्टि द्वना च्वन तिनि; दिशात नमस्कार याना च्वन तिनि धका तथागतयात निवेदन याःबले तथागतं “सारिपुत्रं दिशात नमस्कार याःगु मखु; थः गुरु अस्सजियात नमस्कार याःगु खः” धया थःमं धर्मं सी कबं लें क्यना ब्यूम्ह व्यक्तियात “मि पूजा याइम्ह ब्राह्मणं मियात नमस्कार याइथें नमस्कार यायेमाः” धका (धम्मपद ट्ट. २-४०१) ब्राह्मण वग्ग-य् कना बिज्यात ।

निष्ठात नि=क्वय् लाःगु कथं; वात=उत्पन्न जुइगु । निष्ठात-यात “नीचमनता निवातवुत्तिता” धका अर्थकथां वर्णन याना तःगु दु । नीचमनता=क्वय् लाःगु चित्त दुम्हसिगु भाव; शरीरयात क्वछुकेगु चित्तयात क्वछुका तिनि जुइ फइगु खः । अभिमान दुगु चित्त तिल्ल प्यंक तःस्वाना थिंग च्वं च्वने यःगु जुय्मान क्वछुका तयेगुयात हे नीचमनता धाःगु जुल । चित्तयात क्वछुका तल धाःसा शरीर व वचन सकतां क्वछुके धुनिगु हे जुय्मान निष्ठातवुत्तिता=क्वछुकेगु वृत्ति दया च्वंगु भाव व्यक्त याना तःगु जुल ।

निवात दुम्हसिगु विपरीत स्वभाव थद्ध=कसे जुइगु टम्म च्वनीगु छाःगु स्वभाव दुम्ह, प्रतिमान=अतिकं च्वय् च्वय् धायेगु दुम्ह जुइगु जुया इपि व्यक्तिपिनि बोलि वचन नं त्यय् फुइ तच्चःगु जुया च्वने यः । थःत थःमं च्वछाया कतपिन्त क्वथुने यः । कुल, शिक्षा, सम्पत्ति आदि गुण द्वारा कतपिन्त ह्यपे याये यः । शरीरयागु हावभाव नं सुयातं हे च्यूता मदुगुथे थिगरि थिगरि हे । इपि हावभावत दक्वं सकसियां मयइगु जुया अमंगल हे जुल । निवात दुम्हसिया ला शरीरयागु हावभाव नं सूक्ष्म कोमल जुया च्वनीगु जक मखु बोलि वचन नं सकसियां न्हाय्पं याउँसे मन आनन्द जुइ कथं मधुर जुया च्वनी । उजोपित आपालंसिया पाखें ययेके बहःगु मान याये बहःगु मंगल जुइगु जुल ।

गारब व निवात गारब व निवात स्वाका कना बिज्याःगु अलग जुइ बहः मजुगु धर्मत जुया खः । निवात दुम्हसिके जक गारब दये फइ । अभिमान चर्के जुया च्वंम्ह “जि हे खः, सुयात छु च्यूता” धयाथें जुया च्वनीगु जुया गन मेपिन्त गौरब तथा च्वने फइ ? कुल, सम्पत्ति, गोत्र पाखें स्तब्ध जुइका च्वंम्ह थः थःथिति बन्धु बान्धवपिन्त तकं ह्यपे याये यःगु जुया उगु कार्य विनाशया कारण जुया च्वन धका सुत्तनिपात पराभव सुत्त (२६६)—य् कना बिज्यात । थः थःथितिपिसं थःत वास्ता मतःसे छले चीका च्वनीगु जक मखु थः विनाश जुइ कथं तकं याये यःगु जुया विनाशया कारण धका कना बिज्याःगु खः । थुम्ह स्तब्धम्ह व्यक्तियात फसं जाःगु छ्यंगु म्हिचा द्वारा तुलना यायेगु चलन दु । छ्यंगु म्हिचा फसं मजाःतले छाइसे नाइसे च्वना च्वनीगु जूसा नं फसं जाइबले कसे जुया टम्म च्वना वइगु अभिमानीया लक्षण समान जुया च्वन । गुलि तक क्वछुके माःलय् धयागुयात “तुति हुइगु पाउदानी, न्यकू त्वःधूम्ह ब्रह्म, धँवा त्वःधूम्ह सर्प समान” धका धया तल । धाथें धर्म दुपिसं उलि तकं क्वछुका च्वने फु ।

अभिमान तःधंका च्वनेगु विनाशया कारण जुया च्वंसा नं निवात दइगु उन्नति वृद्धिया कारण खः । “निवातवुत्ति अत्थद्धी; तादिसी लभते यसं=क्वच्छुकेगु भाव दया स्तब्धता मदुम्ह व्यक्त्ति परिवार यश कीर्ति लाभ याये फु” धका सिङ्गाल सुत्त (१५६)—य् कना विज्यात ।

आयुष्मान सारिपुत्रया निवात छन्हु आयुष्मान् सारिपुत्रया चीवर पुना बिज्याना तःगु मिले मजुया च्वंगु खंम्ह न्हेदँ दुम्ह मचाम्ह श्रामणेरं “भन्ते, चीवर पुना बिज्याना तःगु मिले मजू” धका निवेदन यात । आयुष्मान सारिपुत्रं “मचाम्ह श्रामणेर जित थये धायेगु ला” धका भाःपिया बिमज्यासे छ्थाय् बिज्याना चीवर हाकनं वांलाक मिले याये धुंका श्रामणेरयाथाय् लिहाँ बिज्याना दना ल्हाः विन्ति याना “आचार्य, थुलि जुल धायेवं पाय्छि जुल ला” धका आज्ञा दयेके धुंका “उगु दिनय् तिनि श्रामणेर जूम्ह न्हेदँ तिनि दुम्ह मचाम्ह श्रामणेरं अनुशासन याःवल धाःसां उगु अनुशासनयात शिरय् फया काये” धका उदान व्यक्त याना विज्यात । धर्मयात गौरव तइपिं धाक्वसिनं वस्पोल महास्थ-विरयागु थुगु निवात गुण सदां मनं ह्येका आदर्श कया च्वने माल । काये वहःगु नं जुया च्वन । (मिलिन्द ३८ । सं. टु. १-११४)

आयुष्मान राहुलया निवात आयुष्मान राहुल शाक्य राजकुलयाम्ह जुया चक्रवर्ती जुजु जुइगु भाग्य कर्म लक्षण दुम्ह विशिष्ट व्यक्त्ति खः । तथागतया पुत्र नं जुया अभिमान जक चढे यात धाःसा मेपिं स्वया अप्वः जुइक अभिमान चढे याये फयेक अनेक क्षेत्रय् उच्च श्रेणी थ्यना च्वंम्ह जूसा नं वस्पोलयागु निवात स्वभाव उदानया रूपय् प्रख्यात जुया च्वने धुंकल । भिक्षुपिसं श्रामणेर राहुलयात परीक्षण याये मास्ति वया वस्पोल तापाकं निसें वःगु खनेवं तुफि व धू वँयेगु दालाचात पिने वांछ्चया

तैङ्गु जुया च्वन । “श्व सुनां वांछ्वया तःगु लय्” धका गुलि भिक्षुपिसं न्यनीबले “थन राहुल वये वने याना च्वंगु ला खःभि; राहुलं जकं वांछ्वया तःगु ला” धका मेपि भिक्षुपिसं धाङ्गु जुया च्वन । श्रामणेरे राहुलं “जि यानागु मखु” धका गबलें मधाःसे बांलाक सचे याये धुंका भिक्षुपिके समेतं क्षमा पवना वन्देमी याना वने यः ।

छको तथागतं “भिक्षुपिन्त गृहस्थी श्रामणेरेपि लिसे जोडे जुया च्वंगु छग् हे छद् दुंगु विहारय् नापं चने मज्जू” धका शिक्षापद प्रज्ञप्त याना बिज्यातं । भिक्षुपिसं “राहुल, तथागतं शिक्षापद प्रज्ञप्त यानां तयो बिज्याःगु जुया चनेगु थाय् माले माल” धका धाले । वास्तवय् बुद्धप्रति गौरव तथा व श्रामणेरे राहुलयागु आचरणे शिक्षा गुणतय्गु अनुसारे वस्पोलयातं भिक्षुपिसं न्हाबिलें प्राथमिकता बीगु खः । शिक्षापदं प्रज्ञप्ति कथं थुकथं धया च्वंगु जुल । श्रामणेरे राहुलं नं गबलें लिसः मज्जू ।

आयुष्मान् सारिपुत्र, आयुष्मान् मौद्गल्यायन, आयुष्मान् आनन्द आदि महास्थविरपिन्त नं दुःख मज्जूसे तथागतयागु पाइखानाय् वना च्वं वेमी च्वंच्वन । सुधसिया इलय् तथागत पाइखानाय् बिज्याःसेलि श्रामणेरे राहुल पाइखानाय् चने माःगु खँ सिया बिज्याना गृहस्थी, श्रामणेरेपि लिसे स्वचा तक नापं चनेगु अनुमति बिया शिक्षापदयात हाकनं संशोधन याना प्रज्ञप्त याना बिज्यातं ।

श्रामणेरे राहुलं भावना धर्म उद्योग व प्रयत्न पूर्वक अभ्यास याना च्वंगु जुया उगु धर्म वस्पोलयागु अभिमान वक्त्यला तःगु जुया च्वन । धर्मयात गौरव मदुपिनि निति मानय् दोष मखंसे भिगु तःजीगु धका भाःपाः अभिमान चढे जुया च्वनीगु जूसा नं धर्मयात गौरव तइपिसं ला थःपिनिगु अभिमानयात आलपं हे दखे यायेगु कोशिश याना च्वनी । भदिय, अनुद्ध, आनन्द, भगु, किमिल व देवदत्त थुपि शान्त्य राजकुमारपि उपालि नी नापं भिक्षु जुइत

तथागतयाथाय् थ्यंक वना इमिसं तथागतयात गुकथं निवेदन यात धाःसा “तथागत, जिपि शाक्यपिके अभिमान तच्चः । उपालि नौ जिमि सेवकया रूप्य ताकाल तक ज्या याना वःम्ह खः । वयात न्हापां भिक्षु छुना बिया बिज्याये माल । वयात जिमिसं वन्दना यायेगु, लँ स्वः वनेगु, ल्हाः बिनित्ति यायेगु, गौरब तयेगु याये । थुकथं जिपि शाक्यपिनिगु अभिमान ववतुना वनी” धका निवेदन याःगु अनुसार तथागतं उपालियात न्हापां श्रामणेर व भिक्षु छुना बिया बिज्यात ।

सन्तुष्टि सं=थःगु सम्पत्ति, वा दया च्वंगु सम्पत्ति; तुष्टि=आश्वस्त जुइगु, सन्तोष तायेकेगु । दुर्गुलि, ज्जभ ज्जगुलि सन्तोष तायेकेगु, गाका च्वनेगुयात सन्तुष्टि धायेमाः । थुगु सन्तुष्टि मदुम्हसिके मभिसु बांभलाःगु नसा त्वंसा पुंसा आदि प्रयोस याये माल धाःसा मनय् अशान्ति व बुःख जुइगु खः । भिभिगु बांभलाःगु न्वात्ता उपन्नोस यायेगुलि सम्पत्ति सिद्धि छवये यःपि जुइ यः । आर्थिक आर्जन धार्पिके सन्तुष्टि मन्त धाःसा सम्पत्ति मुंके फइ मखु । उकि सन्तुष्टि लौकिक क्षेत्रय् तःसकं आवश्यक । धर्म मुककं उद्योग व अभ्यास धार्पिके जा फं हे आवश्यक । अवश्यं ख; सन्तुष्टिमा विपरीत लोभी जुइगु, अहेच्छु जुइगु जुया धर्म प्राप्तिलय् भयंकरानु बिभ्रनबाधा रोकावट जुइगु जुया च्वन । उकि तन्नागतं उगु बहिच्छा (=तःभंगु इच्छा) यात त्वहंका सन्तुष्टिमात अतिकं च्वच्छाया बिज्यात ।

परमोन्नम सम्पत्ति “सन्तुष्टि परमं धनं=सन्तुष्टि परम उत्तमगु सम्पत्ति खः” धका धम्मपद (४३)=य् कना बिज्यात । नीति आचार्यसिसं वं “सन्तोसतुल्यं धनमस्ति नञ्जां=सन्तोष समानगु सम्पत्ति भेगु मदु” धका धया वंगु दु । लोकय् सम्पत्ति इत धाःसा न्ह्यागु पूर्ण जुइ फुयें सन्तोष तायेके सःम्हसिके सकतां परिपूर्णं जुया च्वनीगु जुया सम्पत्तिया रूप्य आरुढ गाना

तःगु खः । तर सम्पत्ति जायेके मफूगु सम्पन्नता सन्तुष्टि दुम्हसिके दुगु जुया सन्तोषयात परम उत्तमगु धनया रूप्य च्छाया तःगु खः । “गुम्हसिगु चित्त सन्तोष जुया च्चनीगु खः, उम्ह व्यक्तियाके सकतां सम्पन्न जुया च्चनी । लाकमं त्वःपुया तःगु तुति दुम्हसिया निरिति बै छगुलि हे धात्थे छयंगुति भुना तःगुथे हे जुया च्चनी ।” थुगु हितोपदेश धापू अनुसार सन्तुष्टि धयागु मडुपि गुलि गुलि सम्पत्ति थुवाःतयसं तकं लाभ याये फइ मखुगुथे जाःगु सम्पत्ति सन्तुष्टि दुम्ह गरीबं दयेका काये फु धका सीके माल ।

सन्तोष जुइ मत्वःगु क्षेत्र सन्तोष जुल धाःसा तःसकं सवाः दु धाइथे सन्तोषीम्ह व्यक्तियाके न्हाबले मानसिक सुख दया च्चनीगु जुया लौकिक आचार्यपिसं “सन्तोसमूखं हि सुखं”=सुख धयागु सन्तोष हे मूल कारण दया च्चन” धका धया तल । तर शिक्षाया क्षेत्रय गुलिसिनं “उँ.....थुलि दत धाःसा गा हे गात नि” धका वा आर्थिक क्षेत्रय “थुलि मुन धाःसा गा हे गात नि” धका सिथिलता हये यः । थुकथं सिथिलता हयेगु सन्तुष्टि मखु, लिचिलेगु मात्र खः; धार्मिक क्षेत्र लिसे लौकिक क्षेत्रय समान रूपं परामर्शन याये मत्वः । धर्म मुक्कं उद्योग व अभ्यास याना च्चनीपि भिक्षु श्रमणपिनि निरिति जूसा सम्पत्ति सम्बन्धी गुलि गुलि अल्पेच्छा दत उलि उलि बांला जू । लौकिक गृहस्थीपिनि निरिति ला उकथं मन्तुत । धार्मिक क्षेत्रय हे नं ग्रन्थ साहित्य सः स्थू जुइवंतु सन्तोष तायेका च्चन धाःसा कमजोर व लिचिलेगु भाव मात्र जुल । प्रमादी स्वभाव जुल । मार्ग व फल लाभ जुइथाय तक दिपाः मदयेक प्राप्त मजुतल्ले उद्योग याना हे वना च्चनेमाः । अथे हे सांसारिक मन्तुतय निरिति कर्तव्यत दया च्चन तिति । पारिवारिक कर्तव्य, कुल वंश कर्तव्य, देशयागु कर्तव्य धका दया च्चन तितिगु जुया इपि कर्तव्यतय भागी सम्पत्ति माले हे मानि । छुं र्गथि जुया मफया वन धाःसा थुकथं सन्तोष तायेके माःगु जूसां फयेक फयेक उन्नति व विकास

ठप्प दिना वनी कथं सन्तुट्ठि हयेगु घात्थेगु वास्तविक सन्तुट्ठि मजूसे हतोत्साह, निष्क्रियता हे जक जू वनी ।

अधार्मिकतां भंग धार्मिक पूर्वक सम्पत्ति मालीम्हसिके सन्तुट्ठि भंग मजूसां तःसकं लोभी जुया वया अधार्मिक रूपं सम्पत्ति मालीम्हसिके सन्तुट्ठि भंग जुइ । सम्पत्तित्त यक्व दया वइगु अवस्थाय् सन्तुट्ठि भंग जूम्ह व्यक्ति मती लूथे सम्पत्ति ह्वला जूसा नं सन्तुट्ठि दुम्हसिनं कुशल कर्म जुया च्वंगु कुलया निन्ति देशया निन्ति लाभ दुगु भिगु ज्या-खँय् जक महत्व बिया छ्यले सइ । अति लोभी जुया सन्तुष्टि भंग जुया वइबले छन्हु विनाश व परिहानी लिसे सामना याये मालीगु स्वाभाविक जुया च्वन ।

न्हापा ब्राह्मण छम्हसिया कलाः व म्हाय्यपि स्वम्ह दुगु जुया च्वन । व सिना वना सुवर्ण हंस जुया च्वंगु जुया इलय् बिलय् वया सुवर्णमय पपु छपौ छपौ बिया तःगुलि कलाः व म्हाय्यपि गरीब अवस्थां पुला इमिगु जीवन गुलिखे अःपुया वया च्वंच्वन । तर उलि नं सन्तोष मजुया सरसत्लाह याना छन्हु सुवर्ण हंस वःबले (वयात) लाना पपु दक्वं पुया काल । तर पुया काक्व लु मजूसे दक्वं बोहयागु पपूथे जू वन । लिपा चा थलया दुने तया लहिना तलं नं बुया वःगु पपूत तुयुगु मुक्कं जक जुया दक्वं पूर्वक बुया वये धुःसेलि थःगु थासय्संतुं ब्वया लिहाँ वन ।

“यं लद्धं तेन तुट्ठुब्बं; अतिलोभी हि पापको = लाभ जूगुलि सन्तोष तायेके फयेकेमाः; अति लोभीम्ह ला पापी हे खः ।”
(एकनिपात सुवर्णहंस जातक ३२)

कतञ्जुता कतपिसं याये नंगु उपकार सीकेगुयात कतञ्जुता (कृतज्ञता) धाइ । उपकार धयागु सम्पत्ति बीगु, शिल्प स्यने कने याना बीगु, अनुशासन यायेगु, उपद्रवं, भयं रक्षा याना बीगु, आदि द्वारा थःगु प्रति याना तःगु कतपिनिगु कुशल

कर्म हे खः । उगु उपकारयात भति जूसां, धापाः जूसां स्वरण
यायेगु कथं सीकेगुयात कतञ्जुता धाइ । सीकेगु धाःगु जूया किंति
सि जक सीका च्वंम्हसित कृतज्ञ धाःगु धका भाःपी मज्जु । सीका
प्रत्युपकार याःम्हसित जक कतञ्जु (उपकार म्हस्युम्ह) धाइगु
खः । गुलिसिनं थःगु प्रति उपकार याना तःम्ह सुं छम्हसित सहयोग
माला च्वनीगु अवस्थाय् (थःके) सामर्थ्यं दयेकं नं म्हतु जक
पिचुका ल्हाः मवका च्वने यः । थुजोपि ला कतञ्जु (=उपकार
म्ह मस्युपि हे) जुल । गुलिसिनं उकथं मस्युगु जक मखु उपकार
याना तःम्हसित हे अनर्थ याये यः । उपकारयात अपकार याइम्ह
मूर्ख हे जुल । उजोपि मूर्खतय्त तिस निपात महाकपि ज्ञातक
(३८०)—य् खने स्वये दयेके दु । उगु जातकय् मूर्खम्ह ब्राह्मणं थःगु
ज्याम्ह खने याना ज्युम्ह बोधित्तव ज्ञानरराजानु ख्यो ल्वहंतं
किनाः तस्मिन्ना विन । सत्पुंसिसं धाःसा उपकार म्हस्यु । उपकार
म्हस्युम्ह मूर्ख हे जक जुइगु जुया वं प्राप्त याइगु लाभ ना
लिफ्फागु जन्मम् कर्तय् पत्तन जुइगु, थुमु जन्मय् उपहास याका
च्वनेम्, उपकारइफिसं खवे मीता दुःख जुइकेगु आदि इफिसु
परिचामत हे जक जुल ।

दुर्लभ इयथित निम्ह (१) पुण्डकारी=न्हापां उपकार याये सःम्ह
व्यक्ति; (२) कतञ्जु कतपिदी=कतपिसं
याये नंगु उपकारयात सीके सःम्ह, व्यक्त याये सःम्ह ।

थुपि निता प्रकारयापि व्यक्तिपि दुर्लभ जुया च्वंगु खें
दुकङ्गुत्तर ततियपणासक पठम सुत (८६)—य् कना बिज्यात ।
उकी मध्यय् न्हापां उपकार याःम्ह व्यक्ति ऋण बी धयागु संज्ञा
तइ । किना धाःम्ह व्यक्ति ऋण गुने धयागु संज्ञा लुइ धका कपिधा
अर्थकसं कर्तव्य आकासक । सुं छम्हसिनं ऋण विन धाःसा ऋण
काःम्ह व्यक्ति ऋण लये जुल इफ्त धाइ । जये हे दुं छम्हसिनं
उपकार याःसा उपकार कना कःम्ह व्यक्ति उपकार लये जुल

धका धाये माल । ऋण लगे जुया लित बीमुयात ऋण पुलेगु धनयेथें
हाकनं उपकार यायेगुयात प्रत्युपकार यात धका धाइ । शुकी
उपकार याःम्ह व्यक्ति पलेसा काये मास्ति वया यःगु मख्खुसा नं
कर्तव्य थूपिसं हाकनं उपकार ग्राइ तिमिगु जुया ऋण बीगु ऋण
पुलेगु समान जुया च्वंगु जूया निति ऋण पुले धका संज्ञा तःथें
जुगुयात संज्ञा तइगु धका अर्थकथाचार्यं धाःगु खः । सत्पुरुषपिनिगु
उपकारयात खंके सहगु असत्पुरुषपिनिगु उपकारयात खंके मसइगु
सत्पुरुषपिसं धर्मयात खना असत्पुरुषपिसं धर्मयात मखसे अधर्म इहाँ
वःगु कारणं खः । (अं. १-८६; अं. २-५७)

सत्पुरुषं जक स्यू राध ब्राह्मण भिक्षु जुइ मास्ति वयेका नं भिक्षु
जुइ मफया च्वंबले तथागतं “थुम्ह ब्राह्मणयागु
उपकारयात सुनां लुमं लय्” धका न्यना बिज्याःसेलि “जि लुमं
भन्ते” धका आयुष्मान सारिपुत्रं निवेदन याना बिज्यात । “गुजागु
उपकार लय्” धका हानं न्यना बिज्याःसेलि “राजगृह नगरय्
भिक्षाटन याः वनाबले छगू चमचा भोजन दान याये नंगु दु” धका
निवेदन यात । “साधु साधु सारिपुत्र; सत्पुरुषपिसं मेपिनिगु
उपकारयात सीके सः, उल्लेख याये सः” धका साधुवाद बिया
बिज्यात । धन सम्पत्ति बीगु स्वया नं बुद्धि विचार ज्ञान प्रज्ञा
दक्षता बीपि गुरु आचार्य आदिपि ँ अप्वः उपकार याये सःपि
जुल । विशेषतः धर्म उपकार याःपिनिगु उपकार फवचायेक
प्रत्युपकार याये मफयेक हे विशाल जुया च्वंगु खँ कना बिज्यात ।
उकिं धात्थें महान उपकारकपि माँ-बौ गुरु व थःत रक्षा
याःपि धाक्वसिगु उपकारयात छुं जुया पुले मफुनिसा न्हाबलें
लुमंका फक्वचाक्व प्रत्युपकार याःसा तिनि सत्पुरुष जुइ फइ ।
(वि. ३-७०)

अंकुर व ब्राह्मण राजकुमार अंकुरं न्यासः गाढावान्त लिसे
व्यापार याना जुया च्वंगुली न्यासः गाढावान्तपि

लिसे तु व्यपार याणा जुया च्वंम्ह ब्राह्मण छम्ह नं नापं दुगु जुल ।
 खँ द्रना नसा त्वंसात फुसैलि तःमाःगु वंगल सिमा छमा ध्वधुइका
 विश्राम कया च्वंञ्चन । उगु वंगल सिमाय् च्वंम्ह अतिकं ऋद्धि-
 वानम्ह देवतां इमित करुणा तथा ज्ञःगु ल्हाः तप्यंका न्हापां लः;
 अनंलि माःमाःगु दक्वं बिया इमित आनन्द व सुख बिल । उगु
 आकार प्रकार गतिविधि खंम्ह ब्राह्मणं थःपि धन सम्पत्ति आवश्यक
 जुया व्यापार याः जुया च्वनागु जुया “इच्छा याःगु धाक्व बी फूम्ह
 थुम्ह देवतायात सात्तु साला जूसां यंके नु” धका अंकुर लिसे सल्लाह
 यात । अबले राजकुमार अंकुरं सिमा छमाया क्वय् घनेगु फेतुइगु
 विश्राम कायेगु याये धुन धायेवं उगु सिमाया कच्चा तक नं त्वःथुले
 मज्यू; मित्रद्रोही जूम्ह व्यक्ति असत्पुरुष जुइ” धका सत्पुरुष धर्म
 क्यना धाल । “सिमा किचलय् फेतुइ दुसां घने दुसां लाभ दइगु
 जुल धाःसा मा नापं ध्यने फूगु खँ नीतियागु विधि क्यना ब्राह्मणं
 लिसः बिल । अबले थःपि विश्राम कयागु सिमायात हः छहः नं
 स्यंके मज्यू; मित्रद्रोही जूम्ह असत्पुरुष जुइ” धका हाकनं लिसः
 ब्यबले ब्राह्मणं “लाभ दइगु जुल धाःसा हा नापं लिना छ्वये ज्यूगु
 खँ” हाकनं धाल । उगु अवस्थाय् अंकुरं “नीति धयागु थःगु लाभ
 जक स्वइगु जुया सत्यं मखु, धर्म स्वभाव जक सत्यं खः” धयागु
 सीके बी मास्ति वया हानं थथे धाल । “भो ब्राह्मण, मेपिनिगु छे
 च्छि घना वयागु पाखँ नसा त्वंसा लाभ जुल धाःसा उम्ह व्यक्ति-
 यात मनं तक नं मभिं चित्ते याये मज्यू; उपकार म्हस्यूम्हसित
 सत्पुरुषपिसं प्रशंसा याये बहः जू । थःत बास बिया नसा त्वंसा
 ब्यूम्ह; सास्ति याये मसःम्ह, संरक्षणं व संयम याये सःगु ल्हाः दुम्ह
 मित्रं मित्रद्रोही जूम्हसित छ्वयेका बी यः; न्हापां उपकार याःम्ह-
 सित लिपा कष्ट बिया सास्ति याइम्ह व्यक्ति प्याःगु ल्हाः दुम्ह
 मित्रयागु विनाश फये मालीम्ह जुइगु जुया भिगु आरम्भण अनुभव
 याये दुम्ह जुइ मसः । थुकथं धर्म क्यना धाःसैलि तिनि ब्राह्मण नं
 रूपं जुल । सुत्तं च्वन ।

सूचं- थन कृतघ्न जुइम्हं भोगे याये माःगु दोष वा अपराध उपकार याइम्हं याये माःगु मखुसा नं वयात अपराध याये लाना याये माःगु जुया वं हे पुका व्यूगुथें व विनाश याना व्यूगुथें रूढि कथं आरूढ याना धया तःगु खः । थन उपकार याःम्हंसित “अल्लपाणि=प्याःगु ल्हाः दुम्हं” धका धया तल । “उकि प्याःगु ल्हाः गंके मज्यू” धका धायेगु चलन दु ।

(पेतवत्थु अट्टकथा अंकुर पेतवत्थु १०६)

कालेन धम्मस्सवन मन चिल्लाय् दना चवनीबले, काम वितर्क आदि छगू मखु छगू वितर्क ववत्ययेका चवने मालीबले उपदेश न्यनेत अनुकूल जुया च्वंगु काल धका अर्थकथाय् धया तःगु दु । अनं हानं न्यान्हुइ छको उपदेश न्यनेगुयात “कालेन धम्मस्सवन” धका अपरे आचार्यपिसं धया तःगु खँ वर्णन याना तःगु दु । मूलपण्णास चूलगोसिङ्ग सुत्त (२६८)-य् आयुष्मान् अनुरुद्धं “भगवान्, जिमिसं न्यान्हुइ छको चच्छि यंकं धर्म खँ ल्हाना मुनेगु याना चवना” धका निवेदन याना बिज्याःगु खँ कथं धया तःगु जुल । तिकङ्गुत्तर पठमपण्णासक गिलान सुत्त अट्टकथा (८६)-य् “मासस्स अट्टवारे धम्मकथा अनुञ्जाता=लय् च्याको उपदेश बीगु अनुमति बिया तयागु जुल” धका धया तःगु दु । च्याको धयागु शुक्लपक्ष कृष्णपक्ष पञ्चमी, अष्टमी, चतुर्दशी, पुन्ही (पञ्चदशी) दिंयात धाःगु जुल ।

अनं हानं अर्थकथाय् गुगु अवस्थाय् कल्याणमित्रपियाय् लिक्क वना थःगु द्वन्द संशययात हटे याये फूगु धर्म खँ न्यनेगु याये फइगु खः; उगु अवस्थाय् उपदेश न्यनेगु नं “कालेन धम्मस्सवन” हे खः धका धया तल । थुगु खँ द्वारा दिं किते याना तःगु मुख्य मखु; उपदेश न्यने निंति अनुचितगु दिं व ई धका मदु; उपदेशक तयार दया थः मौका दुगु ई उपदेश न्यनेत अनुकूलगु उचितगु ई खः धका सीके माल ।

उपदेश न्यनाया फल पञ्चकङ्गुत्तर पञ्चमपण्णासक किमिलवग्ग
धम्मस्सवन सुत्त (२१६)-य् उपदेश
न्यनेगुया न्याता फल उल्लेख जुया च्वंगु दु । उगु फल न्यागू खः—

- (१) न्यने मनंगु न्यने दइगु;
- (२) न्यने दइगुयात यच्चुका बीगु;
- (३) द्वन्द संशययात उत्तीर्ण जुइका बीगु;
- (४) दृष्टियात सही रूपं तप्यंका बीगु;
- (५) चित्त विशुद्ध जुइगु खः ।

न्यने मनं न्यने दइगु; न्यने धुंगु यच्चुकीगु ।
संशयंत मदयेकीगु; दृष्टंत नं तप्यंकीगु ।
चित्त विशुद्धि दयेकीगु; न्यागू खः धर्म-न्यना फल ॥

धुपिं फलत न्यागू मध्यय् चित्त प्रसन्न प्रफुल्लित जुइगु फल
अतिकं महत्त्वपूर्णगु जुया च्वन । आर्थिक, शैक्षिक, स्वास्थ्य, थःथिति
ज्ञातिबन्धु आदिपिनिगु कारणं चित्त अशान्त जुइका शोकाकुलित
जुया च्वनीगु समय उपदेश न्यने निंति तःसकं अनुकूलगु समय खः ।
धर्मकथिक समर्थवानम्ह जुल धाःसा दया च्वंक्व शोक तुरन्त तना
लना वने फु ।

मुण्ड जुजुया शोक आयुष्मान नारद पाटलिपुत्र नगरय् बसोबास
याना बिज्याना च्वंबले मुण्ड जुजुया तःसकं
यःम्ह महारानी भद्रा परलोक जुया वन । मुण्ड जुजु मो नं मल्हु,
सजे धजे नं मयाः; नसा त्वंसा नं मनः, ज्या जि नं मयासे चान्हं
न्हिनं भद्रायागु शरीरय् जक दुबिना च्वंच्वन । भद्रायागु शरीरयात
ताकाल तक खंका च्वनेत नैयागु चिकं थलय् स्वथना द्योने नैयागु
पातां त्वपुया तयेत धुकू थुवाः पियकयात हुकुम बिया अथे हे याना
बिमा तल । अनं लिपा जुजुयागु शोक तंकेत आयुष्मान नारदयाथाय्

वने निर्ति विचाः द्विया निवेदन याःसेलि जुजु नं स्वीकार याना आयुष्मान नारदयाथाय् थ्यंक वल । आयुष्मान नारदं “महाराज, संसारय् श्रमण, ब्राह्मण, देव, मार, ब्रह्मा सुना नं लाभ याये मफूगु क्षेत्र न्याथी दु ।” “जीर्ण जुइगु स्वभाव क्षेत्रयात जीर्ण मजुइमाः” धका सुना नं लाभ याये फइ मखुगु क्षेत्र जुल । रोग जुइगु स्वभाव, मरण जुइगु स्वभाव, फुना वने यःगु, विनाश जुइ यःगु स्वभाव दुगु क्षेत्रतय्त रोग मजुइमाः; मरण मजुइमाः; मफुइमाः; विनाश मजुइमाः धका सुना नं लाभ याये फइ मखुगु क्षेत्र जुल” धका कना बिज्याये धुंका पृथग्जन व आर्यपि उजोगु स्वभावत लिसे सामना याये मालीबले पाना च्वंगु पहः स्वाकं कना बिज्यात । सारांश कथं पृथग्जनं थःलिसे सम्बन्धितगु चीजवस्तुत जीर्ण जुइगु, रोग जुइगु, मरण जुइगु, फुना वनीगु, विनाश जुइगु लिसे सामना याये मालीबले थ्व जीर्ण जुइगु आदि जि छम्हसिनं जक सामना याये माःगु मखु, सकसिनं सामना याये माःगु हे खः; जिं शोक सन्ताप कया ख्वया हाला जुया च्वन धाःसा नसा त्वंसा नये मयःया, ज्या-खँ पाः जुया, रूप लावण्य बांमलाना वनीगु जक जुल; शत्रुत लय्ताइगु जक जुल; इष्ट मित्रपि नुगः मछिका मन सुख मदयेका च्वने मालीगु जक जुल धका विचाः याये मसया शोक सन्ताप व विलाप याना जुया च्वने माली । विलाप याना जुइगु कारणं विषं पाना तःगु शोक कथं सुइका च्वने माली । आर्यश्रावकपि ला विचाः याये सःगुलि याना मख्वः, शोक मयाः; दाह मजुइकु, शोक कँयात लिना छ्वये फूपि जुया च्वन । शोक कँथं सुया पृथग्जनपि दाह जुइका च्वनी । शोक कँ मदया आर्यपि सिच्चुसे शान्त जुइका च्वनी । थुगु उपदेश न्यने दुबले “थुगु उपदेश छु उपदेश खः” धका निवेदन यात । “शोक कँ लिना छ्वइगु उपदेश” धका लिसः ब्यूसैलि “धात्थें हे शोक कँ लिना छ्वइगु उपदेश खः भन्ते; थुगु उपदेश न्यने दया जिगु शोक कँ लिना छ्वये धुन” धका निवेदन याना पियकयात “भट्टायागु थुगु लाशयात दाह-संस्कार याना छ्व; जिं थनि निसें

मोल्हुया श्रीखण्डं बुला नसा त्वंसा नये त्वने याना ज्या या वनेगु जुल”
धका हुकुम जुल ।

(पञ्चकङ्कगुत्तर, पठमपण्णासक; मुण्डराजवग्ग; नारदसुत्त
(५१)—य् विस्तृत रूपं स्वये माल ।)

(२१) खन्ती च सोवचस्सता; समणानञ्च दस्सनं ।
कालेन धम्मसाकच्छा; एतं मङ्गलं मुत्तमं ॥

(२१) देवपुत्त=भो देवपुत्र; या खन्ति च=गुगु सह
यायेगु क्षान्ति; या सोवचस्सता च=गुगु अनुशासन याये
अःपुम्हसिगु स्वभाव; समणानं=श्रमण भिक्षुपिन्त; यं दस्सनञ्च
=गुगु दर्शन यायेगु व; कालेन=उचित व अनुकूलगु अवस्थाय्;
या धम्मसाकच्छा च=गुगु धर्म छलफल यायेगु; अस्थि=दया च्वन;
एतं=थुपि प्यंगू; उत्तमं=उत्तमगु; मङ्गलं=मंगल हे खः ।

मंगल प्यंगू भावार्थ देवपुत्र; सह यायेगु; अनुशासन याये
अःपुम्हगु; भिक्षु श्रमणपिन्त दर्शन यायेगु,
धर्म छलफल यायेगु, थुपि प्यंगू मंगल हे खः ।

खन्ति कतपिसं ब्वःबीगु दायेगु आदि याः वल धाःसा प्रतिकार
मयासे विपरीत स्वभाव मदयेकुसे सन्तोष पूर्वक स्वीकार
यायेगुयात्त सह यायेगु धका धाङ्गु खः । खन्तियागु स्वरूप
अधिवासन खन्तियात्त ग्रहण याये माःगु खँ अर्थकथां वर्णन याना
तःगु दु । गुलिं गुलिं थासय् ल्वः वनीगु, यङ्गु, यङ्गु ताङ्गुयात्त
खन्ति शब्दं व्यक्त याङ्गु जुया च्वन । दिट्ठिनिज्झानक्खन्ति धयागु
प्रज्ञा ज्ञानं निरीक्षण याना सन्तोष तायेका निर्णय यायेगु खन्ति नं
दया च्वन । उगु कथंयागु खन्ति मखु सह यायेगु खन्तियात्त जक
थन ग्रहण याये निंति अधिवासनक्खन्ति धका वर्णन याःगु जुल ।
अधि=थःगु प्रति; वासन=बास याके बीगु; कतपिसं ब्वःबीगु

आदिया कारणं प्रतिकार यांना व्वःवीगु दायेगु यात धाःसा उजोगु क्रियायात थःसं स्वीकार मयाःसे हटे यांना घ्वाना छ्वयेगु धाइ; उकथं मखुसे घ्वाना मछ्वः; विरोध मयाःसे सह यांना च्वन धाःसा उगु व्वःवीगु आदियात थःके बास याके बिया तल धका धाइ । उकिं अघिवासन धयागु नं सह यायेगु हे खः । ख्वाउँगु, पूगु, की, पति न्याइगु आदियात सह यायेगु नं अघिवासन खन्ति हे जुल । उगु उगु विषयया कारणं तँ पिकायेगु, मन सुख मदयेकेगु आदि जुइ फूगु जूया निंति उजोगु स्थिति सामना यायेगु अवस्थाय् नं सह याये हे माः ।

थाकूगु आचरण थुगु खन्ति तःसकं पूर्वके थाकूगु आचरण खः । खन्ति द्वारा विजय जुइ फयेकेगुयात धात्थें विजय जुइ फूगु धका नियमित यांना तल । सह याःसा निर्वाण थ्यनी धयागु धापू दु । धात्थें निर्वाण थ्यनीगुया कारण आचरण हे जुल । शील, समाधि, प्रज्ञा सह मयाइपिके दये बहःगु आचरणत मखु; उकिं खन्ति शील, समाधि, प्रज्ञाया मूलभूत कारण जुया च्वन । कुशल धाक्व खन्ति दुम्हसिके हे जक उत्पन्न जुइगु जुया कुशल फुक्क लिसे सम्बन्ध दया च्वंगु धर्म हे जुल । अदोस (मैत्री) प्रधान जुया च्वंगु कुशल धर्म समूहया नां जुया सकसिनं खन्ति (क्षान्ति) धर्म हस्तगत यांना तये फत धाःसा परस्परय् ल्वापु ख्यापु जुइगु भेदभाव दयेका च्वने मालीगु मदया मेलमिलाप सहलह दयेका लोक न्ह्याइपुसे हे जक च्वना च्वनीगु जुइमाः । न्ह्याइपुगु युग पतिकं क्षान्तिधर्म विकास जुया च्वनीगु स्वाभाविक हे जुया च्वन ।

शक्र देवेन्द्रया क्षान्ति धर्म छको त्रयस्त्रिंशत् व असुरपिनिगु युद्धय् त्रयस्त्रिंशत् देवतापिं विजयी जुया च्वना हःम्ह वेपचित्ति असुरेन्द्रयात सुधम्म सभाय् चिना तल । वेपचित्ति शक्र देवेन्द्र सुधम्म सभाय् दुहाँ पिहाँ जुक्व पतिकं अनेक प्रकारं व्वःवीगु । शक्र देवेन्द्रं नं सह याःगु जुल । थुगु घटना खना

च्वंम्ह मातलिं वेपचित्तियागु कडागु बोलि वचनयात दृष्टान्त ताया च्वंक च्वंकं सह याना च्वंगु “ग्याना ला, दुर्बल जुया ला” धका न्यन । “जिं सह याना च्वनागु ग्याना नं मखु; दुर्बल जुया नं मखु; जिथें जाःम्ह प्रज्ञावानं मूर्खं लिसे छाय् प्रतिस्पर्धा याना च्वनेगु” धका धाल । मूर्खं धयापिं इमित रोके मयात दबे मयात धाःसा कं हे च्वय् च्वय् धाया वइगु जूया निंति प्रज्ञावानं मूर्खयात तीन्न दण्ड द्वारा दबे याना रोके याना तये त्वःगु खँ मातलिं धाःसेलि “मेपिं कुपित जुइका च्वंगु सिया कोप शान्त याना च्वंम्हसिगु उगु शान्ति हे मूर्खयात रोके याना च्वनागु खः धाइगु खँ शक्र देवेन्द्रं धाल ।” थुकथं सह यायेगुली दोष खने दु; भो शक्र, ...मूर्खं जि खना ग्याना सह याना च्वंगु खः धका मती तइगु अवस्थाय् ब्वाय् वना च्वंम्ह द्वहँयात मेपिं द्वहँतय्सं कं लिना वनीथें थःत दबे याना तये यः” धका मातलिं बिन्ति यात । अबले शक्र देवेन्द्रं विस्तृत रूपं धर्म कयंगु गथे धाःसा जि ग्याना सह याना च्वंगु खः धका यःसा मति ति मयःसा मति तये म्वाः; क्षान्ति स्वया च्वन्ह्यागु दकसिबे तःधंगु आत्मलाभ मेगु जिं मखं । दुर्बलं न्ह्याबलें सह याये यःगु जुया बल शक्ति दया नं निर्बलम्हसिगु प्रति सह याःम्हसिगुथें जाःगु सह यायेगु-यात सर्वोत्तम धका प्रज्ञावानपिसं धया तःगु दु । मूर्खयागु बल शक्तिथें जाःगु बल शक्ति दया च्वंम्ह जुल धाःसा उगु बल शक्ति बल शक्ति मखुगुयात बल शक्ति धायेगु हे खः; धर्म रक्षकयागु बल शक्तियात उकथं धाये फूम्ह कम्पित याये फूम्ह मडु ।

“थःगु प्रति कोप याःम्हसित हानं कोप याइम्ह व स्वया नं क्वह्यंम्ह हीनम्ह हे जक जुइ । तँ पिकाःम्हसिया प्रति हानं तँ पिमकाइम्ह व्यक्ति विजय जुइ थाकूगु संग्रामयात विजय याना काःम्ह जुइ । कतपिं तँ पिकाःगु सीका सह याना शान्त जुया च्वंम्ह व्यक्ति थः कत निखलःसिगुं लाभया आचरण याःम्ह हे खः । उम्ह थः कत निखलःसिगुं लाभयात सिद्ध जुइकीम्हसित धर्म मस्यूपि

मूर्खतयसं बाल धका मती तइ ।” थुगु शक्र देवेन्द्रयागु खँ सह याइम्हसिगु प्रशंसा हे जुया लौकिक क्षेत्र व धार्मिक क्षेत्र निगुलिसं नं विकास यायेगु आकांक्षा दुपिं धाक्वसिनं लुमंका पालन याये योग्य जू ।

गुण व दोष सह मयाइम्हसिके न्यागु दोष' । सह याइम्हसिके न्यागु लाभ (गुण) पञ्चकङ्कुत्तर पञ्चमपण्णासक अक्कोसवग्ग (२२२)-य् कना बिज्यात । उकी मध्यय् सह याये मफूम्हसिगु दोषत १-आपालं मनूतयसं मययेका (शत्रु जुइका) च्चनेगु; २-शत्रु आपा: दइगु; ३-दोष आपा: दइगु; ४-मोहित जुया सी मालीगु; ५-सिना अपायय् थ्यंक बनीगु हे जुल । अनं विपरीत कथं सह याइम्हसिके १-आपालं मनूतयसं ययेका च्चने दइगु; २-शत्रु आपा: मदइगु; ३-दोष आपा: मदइगु; ४-होषा पूर्वक सी दइगु; ५-मरण जुया सुगती बने दइगु फल न्यागु लाभ जुइ फु ।

सह मयाइम्ह जुल धा:सा; मेपिनि मयया च्चनी ।
शत्रु आपा:, दोष वृद्धि; मोहितं मरण जुइ ।
अपाय मरणं लिपा; सीकी अखतं क्षान्तिया ॥

धर्मं युक्त जूसा तिति तथागतं मूलपण्णास ककचूपम सुत्त (१८१)-य् निखे धार दुगु क:ति खुँतयसं अंग प्रत्यंगत त्वा:ल्हा:सां इपिं खुँतय् प्रति तँ पिकाल धा:सा जि तथागतयागु अनुशासन पालन या:म्ह जुइ मखु धका उलि तकं सह याये निति अभिलाषा तथा बिज्यात । व्व:व्यूगु स:, उपहास स:

१. अतिकं करुणा चायापुसे च्चंगु दु:खय् थ्यंक बनीगुया कारण अपराध धयागु भाव जुल ।

२. निन्दा उपहास मोग्ग काय-कर्म बन्नी-कर्म अपराधत असागु भाव जुल ।

आदि सःत थ्यंक वये न्हवः सह याये फूगु धात्थें सह याये फूगु मखुनि; उजोगु सःत खँत थ्यना अनुभव याना सामना यायेगु अवस्थाय् तिति सह याये फूमहया रूप्य् प्रकट जुइ । दोषयागु अवगुण, सह यायेगुयागु गुणयात खना सह याःम्ह व्यक्तिया सह यायेगु तिति स्थिर जुइ । भावना कार्यया प्रभावं लाभ जुया वःगु सह यायेगु ला खँ हे मन धुक्क तायेके दु । मखुसा जःला खःला भिना च्वना सह याये फूमह धका भाःप्यूसां छन्हु आक्रमण जुइका च्चने माल धायेवं थःम्हं सह याना च्वनागु गुण चुइक यंकी ।

वेदेहिका न्हापा श्रावस्ती वेदेहिका धयाम्ह गृहपतिनी छम्ह दुगु खः । आचरण बांलाःम्ह, निहतमानीम्ह, स्थिर, शान्त, दान्तम्हया रूप्य् प्रशंसा शब्दत फिजे जुया च्वंम्ह जुल । उम्ह गृहपतिनीया कार्य दक्षता दया अलसी मचाःसे कर्तव्यनिष्ठम्ह काली धयाम्ह भ्वातिं छम्ह दुगु जुया च्वन । कार्लि “जिमि मालिकनीया भिंगु प्रशंसा शब्दत सकसिनं नां कया च्वं च्वन । जिमि मालिकनीयाके धात्थें दोष मदुगु ला, वा जि भिना च्वंगुलि वय्क नं भिना च्वंगु ला” धका परीक्षण यायेगु विचाः वल । कन्हे खुनु लिबाक्क तिति लासां दना वल । “अय्.....काली, छाय् दनेगु लिपालाःगु हाँ” धका न्यंसैलि “मालिकनी, छुं नं मजू” धका लिसः बिल । वेदेहिकां तँ चाया न्हातिका कयक्कुल । अबले कार्लि “जिमि मालिकनी तँ चाये सः खनि; जि भिना च्वना वय्क भिना च्वंगु खनि” धका संकेत तल । लिपा छन्हु हानं परीक्षण याये मास्ति वया न्हापायासिकं लिबाक्क दना च्वं च्वन । अबले न्हातिका जक ख्युंगु मखु म्हुतु वाला वाला संका हक्के मायेक तकं तँ पिकाल । वयां लिपा खँ हे लिबाक्क दना च्वंसैलि अबले म्हुतु जक मखु ल्हाः समेतं संका हल । खापाया चुकुति (खवलं) छ्यने दाःबले कालिया छ्यां प्वाः गन ।

काली नं हि बाः वया च्वंगु प्वाः गंगु छ्यां अर्थें तया जःला खःलापिथाय् वना “का स्वया दिसें, आचरण बांला धक्का

धाःम्ह जिमि मालिकनी नं याःगु; याकःमि भ्वातिंयात लिबाक दने ज्यू ला धका खापाः चुकुति (खवलं) छ्यों प्वाः खना ब्यूगु” धका उपहास याना धाल । अबलेसं निसें वेदेहिका हारां, अभिमानी, हाले यः धका मभिगु शब्दत हानं पिज्वया वल । धर्म युक्तगु क्षान्ति मखुत धाःसा थथे हे जुइ यःगु घटनायात क्यना च्वंगु साधक नमूना हे धाये माल । (म. १-१७६-७)

उपकारिसु यो साधु; साधुत्ते तस्स को गुणो ।

अपकारिसु यो साधु; सो साधु सग्भि उच्चते ॥

(पञ्चतन्त्र)

यो=गुम्ह व्यक्ति; उपकारिसु=उपकार याये सःपिनि प्रति; साधु=भि जू; तस्स=उम्ह उपकार याये सःपिनि प्रति भिम्हसिया; साधुत्ते=भिगु भावय्; गुणो=गुण; को=गनं जुइ फइ ? यो=गुम्ह व्यक्ति; अपकारिसु=अपकार याइपिनि प्रति; साधु=भि; सो=उम्ह अपकार याइपिनि प्रति भिम्हसित तिनि; साधु=धात्थें भिम्ह धका; सग्भि=सत्पुरुषपिसं; उच्चते=धाइगु जुया च्वन ।

सोवचस्सता सुवच=अःपुगु खँ दुम्ह; अववाद अनुशासन याइगु-यात अःपुसे च्वंक खँ न्यनीम्ह । “सुखं वचो एतस्मिन्ति सुवचो ।” एतस्मि=उम्ह व्यक्तियाके; सुखं=अःपुगु; वचो=खँ; अत्थि=दु; इति=उकिं; सुवचो=सुवच धाइ । दुवच (=धाये ल्हाये थाकुम्हं) व्यक्तियात गौरब मत; धर्मयात गौरब मतः; विरोध यायेगु मनसाय दुम्ह अनुशासन याये थाकूम्ह जुल । उक्तं मखुसे व्यक्तियात गौरब तथा धर्मयात आदरपूर्वक अनुशरण याये सःम्हसित सुवच धाइगु खः । ‘सोवचस्सं=धाये ल्हाये अःपुम्हसिगु क्रिया ।’ अनुशासन याइम्हसिगु अनुशासनयात गौरब तयेगु सन्मान पूर्वक अनुशरण यायेगुयात हे अनुशासन याये अःपुम्हसिगु क्रिया धाःगु खः । (सुवचस्स कस्मं सोवचस्सं ।

सुवचस्स=अववाद अनुशासन याये अःपुम्हसिगु; कम्मं=ज्या खः;
सोवचस्सं=अनुशासन याये अःपुम्हसिगु ज्या) ।

सोवच्चस्स भावो सोवचस्सता । सोवचस्स=अनुशासन
अःपुम्हसिगु ज्याया; भावो=उत्पत्ति कारण खः; सोवचस्सता=
अनुशासन याये अःपुम्हसिगु ज्याया उत्पत्ति कारण । अनुशासन
याये अःपुम्हसिगु ज्याया उत्पत्ति कारण धयागु धायेगु ल्हायेगु
अववाद बीगु याये अःपुइकीगु ज्यायात उत्पन्न जुइके सःगु चेतना
पुचः; कुशल धर्म हे खः । थुगु सोवचस्सता निवात लिसे सम्बन्धित
खः । निवात मन्त धाःसा सोवचस्सता जुइ फइ मखु । निहतमानी
जुइ मसःम्हं मेपिनिगु अनुशासन ग्रहण याये फइ मखु । उकिं
निवातया क्षेत्रय् क्यना तःगु आयुष्मान सारिपुत्र आयुष्मान राहुल-
पिनिगु विषय थन नं धाये माल । थुगु सोवचस्सता द्वारा गुरु
आचार्य मां-बौपिनि पाखें अनुशासन प्राप्त जुइगु; उगु अववाद
अनुशासनयात्त पालन व आचरण याना निर्दोष जुइगु, विभिन्न गुण
अनेक फल लाभ जुइगुया कारण जुया मंगल जुइ माल ।

धात्थेंगु सुवच मूलपण्णास ककचूपम सुत्त (१७८)-य् आज्ञा
दयेका बिज्याःगु गथे धाःसा “चीवर, पिण्डपात्र,
सयनासन, भैषज्य चतुः प्रत्यय लाभ यायेगु मनसाय तथा धाये
ल्हाये अःपुम्हसित जि तथागतं सुवच मधया । कारण छाया धाःसा
उम्ह व्यक्ति चीवरादि प्राप्त मजुल धाःसा अववाद अनुशासन याये
अःपुम्ह जुइ मखुगुलि हे खः । धर्मयात आदर गौरव तथा, धर्मयात
सत्कार याना, धर्मयात पूजा याना धाये ल्हाये अःपुम्हसित जक
धात्थेंम्ह सुवच धाइ धका जि तथागतं कना च्वना” धका खः ।
थुगु देशना द्वारा अनुशासन थःगु निरिति अतिकं लाभकारी खः धका
खंम्हसिके जक न्हाबलें सुवच दये फइ । धम्मपद (२४)-य् “दोष
क्यना अनुशासन याः वःम्हसित लुं षः क्यना व्यूम्हयें धका
खंकेमाः । निहतमानी जुया खें ल्हाइम्ह प्रज्ञाधानयात्त जक सेवन

यायेमाः । उजोम्ह प्रज्ञावानयात सेवन याइम्ह हीन व नीचम्ह जुइ फइ मखु, श्रेष्ठ व उत्तमम्ह हे जक जुइ दइ” धका कना बिज्यात ।

नीतिकारपिनिगु धापू नं “यइपूगु खँ ल्हाये सःम्हयात न्ह्याबलें लाभ याये अःपु । मयइपुसे च्वंगु लाभकारी खँ ल्हाये सःम्ह न्यने यःम्ह लाभ याये थाकू । लोकय् मयइपुसे च्वंगु जूसां लाभ जुइकीगु खँ ल्हाये सःम्ह धात्थेम्ह मित्र खः । मेपि व्यक्तिपि नाम मात्रया पासापि खः” धका जुल ।

आयुष्मान राहुलं फि ल्हाती म्हु चिना “थुगु फिग्वः प्रमाणं जित अनुशासन याइपि दत धाःसा तःसकं बांला ज्यू” धका प्रार्थना याइगु जुया च्वन । वस्पोलं अनुशासनया मूल्य ध्वाथूगुलि हे खः । अनुशासनया मूल्य स्पूक्वसिनं अनुशासनया इच्छा व आकांक्षा तथा च्वने हे यः ।

अनुशासन यःम्ह भिक्षु छम्हसिनं भिक्षाटनं लिहाँ वया पुखुली कुहाँ वना मोल्हुया च्वंचं पलेस्वाँया गन्ध अनुभव याना च्वंच्वन । देवता छम्हसिनं ‘भन्ते.....मेपिसं मबीकं हे पलेस्वाँया बास कया च्वनेगु छता कथंया खुइगु हे जुया गन्ध-खूँ धाये ल्वः’ धका दोष बिल । “पलेस्वाँया दँ म्हुया, पलेस्वाँ श्वया च्वंम्हसित उकथं मधाःसे त्वथुलेगु श्वयेगु छुँ हे मयाःसे तापाक च्वना गन्ध मात्र कया च्वनाम्ह जित छाया गन्ध-खूँ धका धया च्वनागु लय्” धका भिक्षुं न्यन । “हाकः हिक किना च्वंम्ह धाइयागु न्वकू कापःथें दोषत यक्व दया च्वंम्हसित धाये माःगु मदु । छःपिन्त जक धाये ल्वः जू । छःपि निर्दोषम्ह, परिशुद्धितायात यःम्ह, पशुयागु सँ च्वका ति दोषयात सुपाँय् ग्वारा ति भाःपीया च्वंम्ह जुल” धका देवतां धाःसेलि “छ जित करुणा चाये सःम्ह जुया लिपा थुजागु दोषत खन धाःसा ध्र ण्हि” धका भिक्षुं आमन्त्रण यात । देवतां नं “जित धाइम्ह दु” धका उद्योग मदुम्ह जुइ धका ग्याना अस्वीकार यात । “जि छःपिनिगु आधार कया जीवन हना च्वनाम्ह नं मखु ;

सुगती ध्यनीगु धर्मयात छःपिसं हे सिया च्वनी कथं उद्योग याना बिज्याहुँ” धया अन्तरधान जुया वन । थुम्ह भिक्षुं नित्ति दोषयात तःधंगु दोष याना धया च्वंम्ह देवतायात लाभकामीया रूपय् तया खँ न्यना च्वंगु उत्साहित जुइ बहः हे जू ।

(सगाथावग्ग वन संयुत्त गन्धत्थेन सुत्त-२०६)

अनुशासन मयःम्ह सत्पुरुषपि अनुशासन यःपि जुया अनुशासन याइम्हसित उपकार याये सःपि जूसा नं बाल मूर्खपिसं धाःसा अनुशासनयात भि भाःमप्यु, अनुशासन याःम्हसित हे वैरभाव तये यः । न्हापा वा फसं याना थरथर खाका च्वं च्वंम्ह माकःयात बोधिसत्त्व सिगील कंगः नं “छं मनूयाकेथें हे ल्हाः, तुति, छ्यों दयेक दयेकं छें मद्दुगु छाया लय्” धका न्यन । “मनूयाकेथें ल्हाः, तुति, छ्यों दःसा नं जिके मनूयाकेथें प्रजा मद्दु” धका लिसः बिल । अबले बोधिसत्त्वं “चित्त स्थिर मदया प्रमादीम्ह, मित्र द्रोही जूम्ह, शील मद्दुम्ह सुखी जुइ फइ मखु; थःगु आचरण द्वारा सामर्थ्य पिकया खाउँगु दण्ड, फय्यागु दण्डयात रक्षा याये फूगु छें दयेकी” धका भिगु बांलाःगु खँ धाल । माकः नं भि भाःमप्यु; “जित छं धाये माः लाः” धका सिमाय् थहाँ वना स्वः स्यंका बिया बोधिसत्त्व नं बिस्सुं वने माल ।

(जातक प्र. चतुक्क कुट्टिदूसक १०३)

अवारियपिता न्हापा अवारियपिता धयाम्ह नांचा चले याइम्ह माफि छम्ह दया च्वन । व तँगुलु । उखे पारी ध्यंका तिनि ज्याला पवनेगु बानि दुम्ह जुया मनूत लिसे न्हाबलें ल्वापु जुइका च्वनेमाः । छन्हु बोधिसत्त्व ऋषि वयागु द्वंगां पार तरे जुया वया उखे पारी ध्यंसंलि द्वंगा भारा पवन । अबले बोधिसत्त्वं “पार तरे जुइ न्ह्यवः वारी निसें द्वंगा भारा पवने माःगु खँ, मनु धयापि पार तरे जुइ न्ह्यवः छगू चित्त पार तरे जुइ धुंका मेगु चित्त दुपि जुया च्वंगु खँ, लोक व्यवहारया लागी लँ ब्यना

उपदेश बी धुंका गामय्, वनय्, स्थलय् वा जलय् न्हाथाय् जूसां तँ पिमकाये निति दोष पिमकाये निति धार्मिक क्षेत्रया लागी उपदेश बिल । “छु ध्व द्वंगाया भार ला” धका न्यंसैलि “जिके द्वंगा भारा मदु; जि बी फूगु थुगु उपदेश हे खः” धका धाःसैलि “द्वंगा भारा मदयेक द्वंगाय् च्वने ज्यू ला” धका बोधिसत्त्वयात ग्वारा तुइकां म्ह्य् गया ख्वालय् दाल । जा ब्यू वःम्ह वया कलातं खना “जुजुया गुरु जुया थथे याये मज्यूगु खँ” धाःबले “कलाःयात समेतं धाये माः ला छँ” थका दासैलि जा थल नं तज्याना कलाःया नं गर्भ पतन जुल । मूर्खं नं राजदण्ड फये माल ।

(जातक प. छक्क अवारिय १३७)

थुगु दोष शमन उपदेश जुजुयात कंबले छगू लाख कर काये दुगु तःधंगु गां बक्सिस काये दुगु जूसा नं मूर्खयात कंबले मुर्की दण्ड जक फये माल ।

“सर्पयात दुरु त्वंकेगु बिष वृद्धिया निति जक खः; मूर्खतय् निति अववाद अनुशासन बीगु तँ पिकायेके निति जक खः; शान्त याये निति मखु ।” (नीति)

समणदस्सन समण=क्लेशयात शान्त जुइके सःम्ह । बिल्कुल क्लेश शान्त जुइ धुंकीपि अरहन्तीपि व क्लेश शान्त जुइ कथं उद्योग याना च्वंपि सकल भिक्षुपिन्त नं समण धायेमाः । बांलाक अभ्यास उद्योग पालन व आचरण याना च्वंपि पृथग्जन भिक्षुपि क्लेश शान्त जुइक आचरण याना च्वंपि जुया समण हे जुल । श्रद्धा धर्म दुम्ह व्यक्तियाके आचरण बांलाना शिक्षा इन्द्रिय दुम्ह (पि) भिक्षुपिन्त दर्शन याये दइबले मन प्रसन्न प्रफुल्लित जुया कुशल वृद्धि जुया मंगल उत्पन्न जुइ । थन दस्सन धयागु कमसे कम निम्न कथं कना बिज्याना तःगु देशना जुया दर्शन यायेगु जक मखु सेवन यायेगु, पालन पोषण यायेगु, लुमंकेगु, तायेकेगु समेतं दर्शनया रूप्य संग्रह याना कायेया निति अर्थकथां वर्णन याना तःगु दु ।

मङ्गल उत्पत्ति लिक्क च्वना सत्संगत यायेगु द्वारा कर्तव्यनिष्ठपिं भिक्षुपिं जुल धाःसा लोक व धर्मं निगुलि क्षेत्रय् वृद्धि जुइगु कारण भिगु उपदेश कनेगु क्यनेगु याइगु जुया रत्न लाभ जूगुथें लाभ दइगु जूया निती मंगल जुइगु खः । पालन पोषण यायेगु धयागु भोजन द्वारा सेवा यायेगु, व्रत द्वारा सेवा यायेगु, निथी हे जुया कुशल धर्मं जूगुलि मंगल हे जुइ । थःपिसं श्रद्धा तथा च्वनाम्ह भिक्षुयागु इन्द्रिय शिक्षा दुगु आचरण भिगुयात चिन्तन मनन याये लाइबले तःसकं प्रमुदित जुया प्रीति जुइके दइगु लाभ-दायक जूगु जुया स्मरण यायेगु नं मंगल हे जुल । फलानाम्ह व्यक्ति थुलि तक आचरण शिक्षा दुम्ह खः धका न्यने दइबले न्यनेगु द्वारा हे श्रद्धा उत्पन्न जुइ यः । उम्ह व्यक्तियात दर्शन यायेगु आकांक्षा जूइ यः । शीलवन्त व्यक्ति न्यना मात्रं नं चित्तयात प्रसन्न प्रभासित जुइके यःगु जुया वयागु खबर न्यने दइगु नं मंगल हे जुया च्वन ।

मिखा बांलाइगु भिक्षुपिन्त दान यायेगु वन्दना यायेगु अवसर मदया मान मर्यादा पूर्णगु मिखां प्रसन्न जक तायेकेवं नं आपालं जन्म तक मिखाय् रोग दोष निवारण जुया परिशुद्ध जुया यच्चुसे च्वंक थिमा चत्त च्वना शोभायमान जुइगु लाभ दइगु खँ अर्थकथां उल्लेख याना तःगु दया च्वन ।

तथागतया अभिनीलनेत्त (=हाकुइ माःगु थासय् तःसकं हाकुसे च्वना शोभा दुगु मिखा दया च्वंगु) लक्षण, गोपखुम (=नकतिनि ब्रूम्ह साचिया मिखा ग्वःथें शोभायमानगु मिखा ग्वः दुगु) लक्षणत सत्त्वपिन्त यइपुसे च्वंगु मिखां स्वया बिज्याःगु कारणं जुया च्वंगु खँ पाथिकवग लक्खणसुत्त (१३६)—य् कना बिज्यात । उकिं अर्थकथायागु मिखा बांलाइगु, निर्दोष जुइगु, लाभ क्यना तःगु उगु पालि अनुरूप हे जुया च्वन ।

अथार्थ ज्ञान दर्शन श्रमण दर्शन यायेगुली चक्षु दर्शन ज्ञान दर्शन निथी दुगुली ज्ञान दर्शनं श्रमणयात खंम्हिसिं

जक वास्तविक रूपं खनी । चक्षु दर्शन मात्रं जक जुइबले मभिंगुयात
भि धका भाःपी फु । अस्सजिपुनब्बसुक भिक्षुपिसं कीटागिरी
जनपदय् श्रमणपिन्त मत्वःगु ज्या धाक्व दक्वं याना च्वंच्वन । तर
अनयारिपि अप्वः याना ग्रामिण जनतापिसं इपि दुष्टपि भिक्षुपिन्त हे
जक श्रद्धा तथा च्वंच्वन । आचरण शिक्षां सम्पन्न भिक्षु छम्ह मेथासं
थ्यंक वलं नं भिक्षाटन याः बिज्याबले सुना नं हे भिक्षा दान मब्यू ।
दाता छम्हसिनं निमन्त्रण याना भोजन दान याःसेलि तिति उम्ह
भिक्षुं भोजन याये खन । ज्ञान दर्शन दुम्ह दाता छम्ह दया च्वन
तिनिगुलि जक उम्ह भिक्षुया द्यां लाये म्वाःगु खः । मार्ग ज्ञान
फल ज्ञान द्वारा धर्म खने धुंकल धाःसा उम्ह व्यक्ति धात्थें तःजी
कथं बुद्धयात खंम्ह श्रमणयात खंम्ह जुइ । उजोगु दर्शन दत धाःसा
बुद्ध नं हिलि मखुत, श्रमण नं हिलि मखुत । धात्थें बुद्ध खंम्ह श्रमण
खंम्ह जुइमाल धयागु मतलब जुल ।

पस्सति पस्सो पस्सन्तं; अपस्सन्तञ्च पस्सति ।

अपस्सन्तो अपस्सन्तं; पस्सन्तञ्च न पस्सति ॥

(वप्पत्थेर गाथा)

पस्सो=सही धर्मयात खंम्ह व्यक्ति; पस्सन्तञ्च=धर्म
खंम्हसित नं; पस्सति=खंके फइ । अपस्सन्तञ्च=धर्म मखंम्हसित
नं; पस्सति=खंके फइ । अपस्सन्तो=सही धर्मयात मखंम्ह व्यक्ति;
अपस्सन्तञ्च=धर्म मखंम्हसित नं; पस्सन्तञ्च=धर्म खंम्हसित नं;
न पस्सति=मखं; खंके मफू । (पृथग्जनं छुं छुं हे क्वक्वजीक मखं;
आर्यं जूसा तिति दक्वं क्वक्वजीक खनिगु जुया च्वन धयागु
भाव खः ।)

धम्म साकच्छा [‘सह कथनं साकच्छा ।’ सह=नापं; कथनं=
धायेगु र्हायेगु; साकच्छा=नापं धायेगु र्हायेगु ।

‘धम्मस्स साकच्छा धम्मसाकच्छा ।’—धम्मस्स = धर्मयात; साकच्छा=नापं धायेगु ल्हायेगु; धम्मसाकच्छा=धर्मयात नापं धायेगु ल्हायेगु ।] नापं च्वना धायेगु ल्हायेगुयात छलफल यायेगु धाइ । छम्हं मेम्हलिसे परस्परय् न्ह्यसः लिसः यायेगु परस्परय् धायेगु ल्हायेगुयात छलफल यायेगु धाइ । धर्मया छलफल यायेगु आपालं लाभ दु । उपदेश न्यनेगु लाभय् क्यना तःगु लाभयात धर्मया छलफल प्राप्त याना काये फु ।

मंगल सभा धर्म छलफल यायेगुयात वयस्कपिसं जक यायेगु बानि दुगु जुया थौं कन्हे युवक युवतीपिसं छलफल याये मज्जुगुथें जुया च्वन । वास्तवय् धर्म धयागु मन भिके सयेकेगु, अधर्मयात चीका धर्मयात गौरब तये सयेकेगु, वीर्य, स्मृति, समाधि प्रज्ञा आदि धर्मत वृद्धि जुइकेगु द्वारा लौकिक उन्नति धार्मिक उन्नति निखेसनं तिबः बी यःगु जुया युवक युवतीपिसं जक गबले मसीकुसें गाइगु जुइ ! उर्कि धर्म छलफल यायेगु गोष्ठी (धर्मसाकच्छा सभा) बरोबर संचालन याना धाइपिसं धया न्यनीपिसं न्यना काल धाःसा अतिकं लाभ वइगु जुल । उजोगु सभा गोष्ठी मंगल दुगु सभा, गोष्ठी जुल । “नेसा सभा यत्थ न सन्ति सन्तो; सन्तो न ते ये न वदन्ति धम्मं = सत्पुरुषपिं मदुगु सभा सभा मखु; धर्म खँ मल्हाइम्ह व्यक्ति सत्पुरुष मखु” धयागु सगाथावग्ग ब्राह्मणसंयुत्त (१८६) अनुसार धर्म खँ कनीपिं सत्पुरुषपिं दुगु उगु सभा सदां दयेमाः । तर सन्त धयाम्ह थःमं सही रूपं सीके मास्ति वइगु, न्यने मास्ति वइगु, यथार्थतायात न्ह्योने व्वया क्यनेबले सुभाय् देछाये सइगु, मेपिन्त सयेके सीके बी मास्ति वइगु चेतना, मैत्री दुम्ह जुइगु कथं मती भिपिं जुइगु जुया उकथं मखुसे थः सः स्यूगु क्यने मास्ति वइगु, मेपिन्त क्वत्थले मास्ति वइगु, द्वंगु न्ह्यचीका क्यन धाःसा सह याये मफइगु तँ पिकाइगु आदि द्वारा सन्त स्वभाव रहित जुल धाःसा उगु सभा मंगल मज्जुसे अमंगल जुइ यः ।

काल उपदेश (धर्म) छलफल याये ल्वःगु समय बहनीथ व सुथ
 न्हापनं धका अर्थकथां क्यने धुंका मन क्वतुना च्वनीगु
 समय, चित्त चिल्लाय् मलाय् दना च्वनीगु समय, द्वन्द संशय जुया
 च्वनीगु समय, उगु उगु चित्तत मदयेका तंका छ्वयेया लागी यथि
 जाःगु समय जूसां धर्म छलफल यायेगु कालेन धम्मसाकच्छा खः
 धयागु खँ धया तल । उकि थः ज्या-खँ फुसंद दइगु अले धर्म
 छलफल यायेत पासा नं सामेल जुया च्वनीगु समय धर्म छलफल
 यायेत ल्वःगु अनुकूलगु समय जुल ।

(२२) तपो च ब्रह्मचरियञ्च; अरियसञ्चान-वस्सनं ।
 निम्बान सञ्छिकिरिया च; एत मङ्गल'मुत्तमं ॥

(२२) देवपुत्त=भो देवपुत्र; यो तपो च=गुगु तप धयागु
 आचरण्यात आचरण यायेगु व; यं ब्रह्मचरियञ्च=गुगु ब्रह्मचरिय
 धयागु उत्तमगु आचरण्यात आचरण यायेगु; अरियसञ्चानं=
 आर्यसत्ययात; यं वस्सनञ्च=गुगु खंके सीकेगु व; या निम्बान-
 सञ्छिकिरिया च=गुगु निर्वाणयात साक्षात्कार यायेगु; अस्त्वि=
 दया च्वन; एतं=थुपि प्यंगु; उत्तमं=उत्तमगु; मङ्गलं=मंगल
 हे खः ।

मंगल प्यंगु भावार्थ भो देवपुत्र, तप धयागु आचरण्यात आचरण
 यायेगु; ब्रह्मचर्य आचरण्यात आचरण
 यायेगु, आर्य सत्ययात सीके खंकेगु व निर्वाणयात साक्षात्कार यायेगु,
 थुपि प्यंगु उत्तमगु मंगल खः ।

तप आचरण विभिन्न आचरणतय्त हे तप धका धाये फु । गुलि
 गुलि क्षेत्रय सह यायेगु च्छन्तियात तप धया तल ।
 'खन्ती परमं तपो तित्तिक्खा' (धम्मपद-४१) धुतांग आचरणयात
 तप धया तःगु क्षेत्र नं दु । 'नाञ्जान्न बोध्या तपसा' (सगाफावग
 देवपुत्त संयुत्त ५२ ।) परियत्ति अध्ययन यायेगु, धुतांग धारण

यायेगु, श्रमण धर्म उद्योग व अभ्यास यायेगुयात तप-या रूपय् हानं खंके दु । 'ससग्गानं तपो सुखो' (धम्मपद-४२) 'तपो च ब्रह्म-
 चरियञ्च; तं सिनानमनोवकं' (सगाथावग्ग देवता संयुत्त-३५)-य्
 इन्द्रियसंबर, धुतांग, वीर्यं, दुष्कर चर्या आचरणतयत्त तप धामे माःगु
 खँ उक्त अर्थकथां वर्णन याना तःगु दु । उक्तं विभिन्न आचरणयात
 व्यक्त माये फूगु जूसा नं थन दुष्कर चर्या आचरणयात तोत्ता
 क्लेशमात क्षमन माये सःगु आचरण धाक्वयात तप धका कायेमाः
 धका अर्थकथां वर्णन याना तल । चक्षु आदि खुगू द्वारं अभिञ्जत
 (=अभिध्या) दौमनस्स (दौर्मनस्य) उत्पन्न मजुइक्क स्मृति रक्षा
 यायेगु, रोके यायेगुयात इन्द्रियसंबर (=इन्द्रिययात संयम यायेगु)
 धाइ । वीर्यं अत्यधिक रूपं उद्योग व अभ्यास यायेगु खः ।

ब्रह्मचरिय अपचरण ब्रह्म=उत्तमगु; चरिय=आचरण, चर्या ।
 उत्तमगु चर्या, आचरण । ब्रह्मचरिय ध्यागु
 नं क्षेत्र स्वया स्वया विभिन्न आचरणत हे खः । अन अर्थकथां मैथुनं
 अलग जुइगु, श्रमण धर्म, शासन, मार्ग-यागु नां जुय्य च्वंगु खँ वर्णन
 याना तल । उकीमध्यय् चरियसच्च बस्सन द्वारा मार्गमात्त ग्रहण
 याये धुंकूगु जुया ल्यं दनिगु स्वंगुयात ब्रह्मचरियया स्वरूप रूपय्
 ग्रहण याये निति सूचित याना तल । सीलक्खन्धट्टकथा आदिलय्
 थुलि मयाक्क आपालं अर्थ उल्लेख जुया च्वंगु दु । "तप्साति ब्रह्म-
 चरियेन" धका पेतवत्थुट्टकथा-य् हिला हिला वर्णन याना तःगुयात
 बःकथा, ब्रह्मचरिय आचरणत तप-य् दुथ्याना च्वंगुयात बःकथा
 तप व ब्रह्मचरिय अपायसकं पाना च्वंगु खने मइ । उगु पद निगू
 पाना च्वं कथं अभिप्राय ग्रहण यात धाःसा अर्थकथं क्यनन तःमु
 तप द्वारा शीलविशुद्धि, ब्रह्मचरिय द्वारा चित्तविशुद्धि आदि विशुद्धि
 न्यागू जुया च्वन्न धका धया तःगु खँ अनुसार ग्रहण यायेबं स्पष्ट
 जुइगु जुल । तप द्वारा शील आचरण कया ब्रह्मचरिय द्वारा क्षमथ,
 विपश्यनायात ग्रहण याये माल । तप, ब्रह्मचरिय निगू चरियसच्च

दस्सकनयस निरिंत्त जूसा जुसा आर्यसत्य दर्शनय् उपरोक्त शील, समाधि,
प्रज्ञां अलग मेगु छुं मदु ।

अरियसच्च अरिय=द्वं विद्वं मदुगु, यथार्थगु; सच्च=सत्य ।
अरिय-शब्द द्वं विद्वं मदयेक यथार्थगु अर्थ व्यक्त
याइगु जुया सही जुया च्वंगु मद्वंगु सत्य धयागु अर्थ दुगु जुल ।
चटक याइपिसं चापांयात लुपांय् याना वयनी । मस्यूपिसं धात्थेंगु
लुं भाःपीमाः । सम्मुत्ति प्रज्ञप्ति उगु चटकथें हे धात्थें मखुगु मदुगु
जूसा तं धात्थें दु धंका मस्यूपिसं भाःपीगु कल्पना मात्र जुल । सत्य
धर्मत सप्त प्रज्ञा मिखां स्वल धाःसा धात्थें दुनु धर्मया रूप्य खने
दया चटकथें दया च्वंगु मखु; वास्तविक स्वभावत जक जुया च्वम ।
मृगतृष्णा मस्यूपिनि निरिंत्त लः भाःपी माःगु जूसां वजा स्वः वनेबले
मती तःथें मखया च्वंगु; छुं हे खने मदुगु जुल । तैथिकपिसं कल्पना
याना तःगु अधिकारी आत्म, ज्ञानं स्वयेबले मृगतृष्णा समान छुं हे
मखुगु विषय जुया च्वन । दुखसच्च (=धात्थेंगु दुःख नाम व
रूप), समुदयसच्च (=धात्थेंगु दुःख उत्पत्ति कारण तृष्णा व
विषयना ज्ञानं वास्तविक रूपं खंके ज्यूगु धातुसार दुगु धर्मत जुया
च्वन), निरोधसच्च (=निरोध व शान्तगु धात्थेंगु निर्वाण) मार्ग
ज्ञान प्राप्त जुइवं प्रत्यक्ष खने दया धात्थें वास्तविक रूपं दया च्वंगु
छगू धर्म हे जुल । मग्गसच्च (=निर्वाणगामी यथार्थगु आर्य
अष्टांगिक मार्ग धर्म) थःगु सन्तानय् प्रकट रूपं उत्पन्न जुया वइगु
धर्म जुमा धात्थें दया च्वंगु धर्म जुया च्वंगु खँ धाये माःगु हे मन्त ।
उकिं अरियसच्च (=सही सत्यत) धका धायेमाः ।

अथेवु अर्थत मेकथं अरिय-शब्द परिसुद्ध (=यच्चसुसे च्वंगु) अर्थ
व्यक्त धाइगु जुया परिसुद्धपि बुद्ध, प्रत्येकबुद्ध,
आत्मकपिन्त अरिय धाये माल । प्यंगू सत्य स्यूसा तिनि उगु
आत्मज्ञान प्राप्त जुइवु सुनिश्चित जुया आर्यपिसं सीके माःगु सत्य

धका नं अर्थ वर्णन याना तल । (अरियपटिविद्ध-सच्च धका धाये माःगु जुया नं पटिविद्ध पद लोप जुया च्वंवन ।)

लोक्य तथागत अरिय धाइगु खँ व्यक्त याना तःगु पालि कथं तथागतं अरिय नामकरण प्राप्त याना बिज्याःगु जुया अरिय जुया बिज्याःम्ह तथागतयागु सत्य धका नं हानं अर्थ व्यक्त याना तल । तथागतं गुरु विनो स्वयं थःथःमं प्रतिवेध ज्ञानं सीका काये धुंका वेनेय्यपिन्त कना बिज्यात । तथागतं कना बिज्याना श्रावक-पिसं सीके दत्त । उकिं तथागतया सत्य धका धाये माल ।

थुपि सत्यत स्यूसा तिनि आर्य जुइ दइगु जुया आर्यभावयात सिद्ध जुइकीगु सत्य धका नं धाये फु । (अरियसाधक=आर्यत्वयात सिद्ध जुइके सःगु; सच्च=सत्य धका धाये माःगु जूसां साधक पद लोप जुया च्वंगु जुल ।)

ज्ञान निधी सत्ययात सीकेगुली अनुबोध ज्ञान व प्रतिवेध ज्ञान धका निधी दया च्वन । गुरु आचार्यपिनि पाखें वा ग्रन्थ पाखें छतं न्यना सीकेगु, छतं न्यनागुयात बःकया चिन्तन मनन यायेगु पाखें सीकेगु, चिन्तन मनन याये धुंगु विषययात थःगु ज्ञानं ययेका निर्णय यायेगुयात अनुबोध ज्ञान धका धाइ । अनु=बारबार; बोध=सीकेगु । सीकेगु पवमचाःनिगु जुया बारबार सीका च्वने माःगु धयागु मतलब खः ।

उकथं सीकेगु कार्य सिद्ध मजूनिगु जुया बारबार सीका च्वनेगु मखुसे छकोलनं छिरे याना ह्वः खना सीकेगुयात प्रतिवेध ज्ञान धाइ । मार्ग ज्ञानं सीकीगु खः । मार्ग ज्ञानं कृत्य कथं प्यंगू सत्ययात छकोलनं छगू पाखं स्यू । दुःखयात परिच्छेद यायेगु, समुदययात हटे यायेगु, निरोधयात साक्षात्कार यायेगु, मार्गयात वृद्धि वा भाविता यायेगु धका प्यंगू कृत्य दया च्वंगुली उगु कृत्य प्यंगूयात छगू पाखं ज्याय् छ्यलेगु द्वारा मार्ग ज्ञानय् प्यंगू सत्य

प्रकट जुया वये माल । संस्कारतयत् तोते मफुनिगु ज्ञानतयत्सं थुगु
 प्यंगु कृत्ययात छगु पाखं याये मफु । मार्गं ज्ञानं ला संस्कारतयत्
 तोता संस्कारत निरोध जुया च्वंगुयात आरम्भण याये फूगु जुया
 प्यंगु कृत्ययात छगु पाखं याये फु । अवश्यं खः; मार्गं ज्ञान लाभया
 निति पूर्वभाग विपश्यना मार्गयात भाविता याये माःगु जुया उगु
 पूर्वभाग मार्गं दुःखयात सीका समुदययात हटे याना तइगु जुल ।
 तर थः धयागु मार्गं भावना नं सम्पन्न मज्जनिगु सिद्ध मज्जनिगु जुया
 निर्वाणयात खंके मज्जनि । दुःखयात सीकेगु, समुदययात हटे यायेगु
 नं पूर्ण रूपं सिद्ध मज्जनिगु जुया कृत्य पूमवंनि । मार्गय् थ्यनेवं तिति
 दक्वं कृत्य पूर्णं जुया मार्गं सीकेगु कृत्य सिद्ध जूगु कथं फुकंयात छगु
 पाखं भुलुसुलु मदक स्पष्ट जुइक सीके फु । थन बस्सन धयागु
 अनुबोध ज्ञान मखु; प्रतिवेध ज्ञान जुया च्वंगु मार्गया ह्वः खना
 खनीगुयात काये माल । प्यंगु सत्ययात खंकेगु स्वया विशिष्टगु
 कुशल कर्म धयागु दये फइ मखुतगु जुया अत्यन्त लाभकारीगु सत्य-
 यात सीकेगु दकसिबे उत्तमगु मंगल जुया च्वने दत ।

निब्बान सच्छिकिरिया निर्वाणयात साक्षात्कार यायेगु धाःसा नं
 अरियसच्चवस्सन-य् निरोध सत्य धयागु
 असंस्कृत निर्वाणय् समावेश जुया वये धुंकूगु जुया थुगु निब्बान-
 सच्छिकिरिया-लय् निर्वाणयात स्वरूप उगु असंस्कृत निर्वाणयात
 काये म्वालगु जुया अरहत्त फलयात काये निति अर्थकथां वर्णन
 याना तःगु दु । असंस्कृत निर्वाणयात बान धयागु तृष्णां पिहाँ वने
 सःगु जूया निति निर्वाण धाये माःगुथें अरहत्त फलय् नं तृष्णा मदये
 धुंकूगु जुया तृष्णा बानं पिहाँ वने सःगु अर्थ कथं निर्वाण हे धाये
 माल । उगु निर्वाण नामकरण अनुसार अरहत्त फल लाभ जुइगु,
 प्रत्यवेक्षण ज्ञान द्वारा निरीक्षण यायेगुयात निब्बानसच्छिकिरिया
 धका धाइगु खँ अर्थकथां वर्णन याना तःगु दु ।

मेकथं निब्बानसच्छिकिरिया-लय् निर्वाणयात असंस्कृत

निर्वाण धका हे कया अरियसच्चदस्सम—य् निर्वाणयात् साक्षात्कार यायेगु मार्गया साक्षात्करण जुया निब्बानसच्छिकिरिया—या स्वरूप कथं निर्वाणयात् साक्षात्कार यायेगु फल, प्रत्यवेक्षणया साक्षात्करण यायेगु खः धका काल धाःसा उचित जुया च्वन । धुकर्यं काल धाःसा अरियसच्चदस्सम—य् प्यंगुलि मार्गया साक्षात्करण कृत्य लाभ जुइगुयें निब्बानसच्छिकिरिया—लय् नं प्यंगुलि फल लिसें प्रत्यवेक्षणया साक्षात्करण कृत्य दक्खं लाभ जुया वये धुं कूमु जुया ढं हे अभिप्राय पूवना च्वंगु दु धका नं धाये फु । सच्छिकिरिया धमागु उत्तमपच्चक्ख=स्वयं थःथमं सीकेगु जुया लौकिक ध्यान ज्ञानय् समेतं साक्षात्करण ज्ञान प्रयोग दद्या च्वंगुलि फलया साक्षात्करण कृत्यय् छुं हे द्वन्द संशय दये फइ मखुत ।

(२३) फुट्टस्स लोकधम्मोहि; चित्तं यस्स न कम्पति ।

अस्सोकं विरजं खेमं; एतं मज्झमंमुत्तमं ॥

(२३) देवपुत्त—भो देवपुत्र; लोकधम्मोहि=लोक धर्म; फुट्टस्स=स्पर्शित जूम्ह; यस्स=गुम्ह व्यक्तिया; चित्तं=चित्त; न कम्पति=कम्प मजू; अस्सोकं=शोक यायेगु नं मदु; विरजं=राग आदि धु नं मदु; खेमं=भय नं मदु; एतं=शुपि प्यंगु; उत्तमं=उत्तमगु; मज्झमं=मंगल खः ।

प्यंगु मंगल भावार्थं भो देवपुत्र; .....लोकधर्म लिसे सामना धाये माःम्ह व्यक्तिया चित्त कम्प मजुइगु, शोक सन्ताप मदइगु, राग आदि धु मदइगु, भय उपद्रव रहित जुइगु, शुपि प्यंगु उत्तमगु मंगल हे खः ।

अर्थं बीगु विधि नियमयात् अपेक्षा मतइगु अनियम “अ” शब्द नं दया वस्स—यात् नियम “त” आदि मतःसे गथे दुगु खः अर्थे हे अर्थे विद्या वया । अत्ते हानं नियमयात् तथे अंमदुक्ता मतःसे नं च्वने फूसा नं

तये मास्ति वःसा नं तये मूगु हे जुल । उकि केमं=भय नं मडु, धाये धुं का
 "तस्स=उम्ह व्यक्तिया; एतं=युगु मदिग जुया चंगु चित्त, शोक रहित्तु
 चित्त, राग प्रादि मडुगु चित्त, भय रहित्तु चित्त; उत्तमं=उत्तमगु; मङ्गलं
 =मंगल खः" धका अर्थ बी माल ।

परित्त टीका-य "फुट्टस्स-यात् फुट्टो अस्स धका व यस्स-यात् यो
 अस्स धका पद विच्छेद याना "यो=गुम्ह व्यक्ति; लोकधम्मोहि=लोक धर्मत
 लिसे; फुट्टो=स्पर्शित जुडगु; अस्स=जुया च्वन । अस्स=उम्ह व्यक्तियं;
 अलोकं=शोक मडुगु; विरजं=राग प्रादि धु मडुगु; केमं=भय मडुगु;
 चित्तं=चित्तं; न कम्पति=कम्प जुड मडुत धका बिया तमगु खः ।
 अस्सय्येअस्सिं बुद्धं हे पद विच्छेद याना तःसा नं टीका अर्थ स्पष्ट भावे
 मसःया मेकथं बिया तल । "यो=गुम्ह व्यक्ति; लोकधम्मोहि=लोक धर्मत
 लिसे; फुट्टो=स्पर्शित जुडगु; अस्स=जुया च्वन; अस्स=उम्ह व्यक्तिया;
 चित्तं=चित्तं; न कम्पति=कम्प मजु; अलोकं=शोक मडु" प्रादि ।
 परित्त टीका-य यस्स-यात् यं-अस्स धका मेकथं सुथी पद विच्छेद याना
 "लोकधम्मोहि...लिसे; फुट्टस्स=स्पर्शित जुड माःपि व्यक्तिपिनि; अलोकं...
 मडुगु; विरजं...मडुगु; केमं...मडुगु; यं चित्तं=गुगु चित्त; अस्स=उत्तम
 जुडगु खः; न चित्तं...चित्त; न कम्पति=कम्प मजु ।" सुत्तिसिनें धाःकी
 बुद्धं हे पद विच्छेद याना "लोकधम्मोहि= .....द्वारा; फुट्टस्स= .....
 व्यक्तिया; यं चित्तं= ...चित्त; न कम्पति= ...मजु; यच्च चित्तं= ...
 नं; विरजं= ...मडु; यच्च चित्तं= ...नं; केमं= ...मडु; एवं चित्तं=
 ...चित्त; उत्तमं= ...गु; मङ्गलं= ...खः" धका नं अर्थ बीगु जुया च्वन ।
 गाथाय् पालिगति पहः चहःयात् वःकाल धाःसा वेसक तथायतवागु च्चो मज्जवा
 "यस्साति नवस्स वा वेरस्स वा मज्झिमस्स वा" धयागु अर्थकथा वर्णन
 अनुसार जुड माल ।

लोकधर्मं (१) लाभ (२) अलाभ=लाभ प्राप्त मजुडगु; (३)
 यत्त=वस्स परिवार भावाः बहू; (४) अस्स=अस्स

परिवार मदइगु (५) निन्दा=निन्दा जुइका च्वने मालीगु (६)
 पसंसा=प्रशंसा याका च्वने दइगु (७) सुख=सुख जुइगु (८)
 दुःख=दुःख जुइगु लोकधर्मत खः ।

थुपि च्यागु स्वभाव धर्मत चाःचाःहिला पालंपाः उत्पन्न
 जुइगु स्वभाव दया च्वन । लोकय् च्वना च्वने माःपि जुल कि
 निश्चित रूपं सामना याये मालीगु स्वभावत जुया लोकधर्म धाःगु
 खः । तथागत समेतं मुक्त मजू । तथागतयाके छको निको फुकां
 फुके मफयेक अनगिन्ति रूपं चतुः प्रत्यय यक्व दया च्वनीगु जूसा नं
 छको निको धाःसा दुर्लभ जुया च्वनीगु जुल । वेरञ्जा देशय्
 वर्षावास च्वना बिज्याःबले दुसि वायागु क्वाचूगु भोजन सेवन
 याये माल ।

छको एकनाल ब्राह्मण गामय् भिक्षाटन बिज्याःबले मनूतय्त
 मारं दुबिना तःगुलि भिक्षा दान याये ल्वःमना च्वंगु जुया पात्र
 खार्लि हे पिहां बिज्याये माल ।

देव मनुष्य ब्रह्मापिनि अतुलनीय प्रशंसा शब्द ग्रहण याये
 दःसा नं चिश्चमाणविकायागु दोषारोपण; सुन्दरी परिव्राजिकायागु
 दोषारोपण आदियात कारण याना अवाञ्छित व्यक्तिपिनिगु निन्दा
 नं फये माल ।

फलसमापत्ति सुख, निरोध समापत्ति सुख धयागु पूर्ण सुख
 लिसे सामना याये दुम्ह तथागतं छको निको जँ स्याइगु, दिसा
 जुइगु आदि दुःख नं सामना यायेमाः ।

बुद्ध समेतं सामना याये माःगु इपिं स्वभावतय्त न्ह्याथि
 जाःम्हं नं सामना याये माली तिनिगु जूया निति “लोकस्स धम्मा
 लोकधम्मा”-लोकय् धर्म; लोक दया च्वंतले खुइ मज्जुगु, इटे याये
 मज्जुगु छले याना वने मज्जुगु धर्मत धका धायेमाः ।

अरहन्तया चित्त थन लोकधर्मया कारणं कम्प मजुइगुयात
 अरहन्तयागु चित्त हे जक; मेपिनिगु चित्त मखु
 धका अर्थकथां वर्णन यानां तःगु दु । दकसिबे भिगु, दकसिबे पूर्वगु
 कम्प मजुइगुयात ग्रहण याये मास्ति वया उत्कृष्ट निर्देश नय
 अनुसार वर्णन याना तःगु खः । अरहन्त वरपुद्गलपि इष्ट
 आरम्मण, अनिष्ट आरम्मण लिसे सामना जुइबले इष्टयात
 अनिष्टया रूप्य, अनिष्टयात इष्टया रूप्य थः मती लूथे हीका
 भाविता याये फयेके चित्त अधीनय दुगु तादिगुणं सम्पन्नपि जुंया
 च्वंगु जुया ल्वहँयागु पर्वत फसं संके मफुथें अथे हे निन्दा जुइगु,
 प्रशंसा याइगु कारणं कम्प जुइगु मडुपि प्रज्ञावानपिनि रूप्य
 तथागतयागु प्रशंसा ग्रहण याये दुपि जुया च्वन ।

मेपि व्यक्तपि अरहन्तं अलगपि मेपि आर्थं पृथग्जनपिके नं निगुगु
 तहः कथं योग्यतानुसार प्राप्त जुइ हे फु ।
 अटुङ्गुत्तर पठमपण्णासक पठमवग्ग लोक सुत्त (७)—यं पृथग्जन व
 आर्यश्राकपि लोकधर्मया सामना याये मालीबले पाना च्वंगु खँ कना
 बिज्यात । पृथग्जनं उत्पन्न जुया वःगु लोकधर्मया नित्य मंदुगु पहः,
 दुःख जुया च्वंगु पहः, हिला विनाश जुइ यःगु पहःयात निरीक्षण
 याये मसः; उकि इमिगु चित्तं लोकधर्मया बिल्कुल त्वपु वइगु
 दबावयात फये मालीगु खः । भिगु लोकधर्म लिसे सामना जुइबले
 उगु लोकधर्म अनुसार न्ह्याइपु ताये यः । मभिगु लोकधर्म लिसे
 सामना याये मालीबले मनय दुःख जुइका च्वने माले यः ।
 आर्यश्रावकं ला लोकधर्मया अनिच्च=विनाशशील स्वभावयात;
 दुःख जुइ यःगु स्वभावयात विचाः व निरीक्षण याये सः । उकथं
 निरीक्षण याये सःगु ज्या निति लोकधर्म वयागु चित्तयात अभिभूत
 याये मफु । भिगु लिसे सामना जूसा नं भिगु कथं सीमाना पुइकं
 न्ह्याइपु तायेगु मडु । मभिगु लिसे सामना जूसा नं मभिगुया
 प्रतिरोधय वना मन स्यनीगु तँ पिहाँ वइगु मडु । थन आर्यश्रावक-

यात जक लोकधर्म कम्प मज्जुभाव कना बिज्यात । पृथग्जनयात ला कम्प जूम्हया रूपय् कना बिज्यात । तर बिल्कुल विचाः याये मसःम्ह पृथग्जनयात जक धाःगु जुया आर्यया स्तरयात न्हाये मदुसा नं गुलि गुलि पृथग्जनपिके धर्म स्वभाव विचाः यायेगु निरीक्षण यायेगु दये यःगु जुया मात्राद्धि लोकधर्मयात सामना याये फूर्पि नं खने दये फु ।

विचारवानपि बुद्ध-वचन “कम्मस्सका” स्वभाव लोकधर्मया कारणं कम्प मज्जुइया तिति उपचारक वासः समान जुया च्वन । बुद्धवादीपिके मभिगु लोकधर्म लिसे सामना याये मालीबले “कम्मस्सका” ला खःनि, कर्म अनुसार का, कर्मयात सुनां पुला वने फूगु दु धका व” आदि विचार द्वारा गुलि गुलिसिनं चित्तयात दमन यायेगु बानि दु । लिपा जू लिसे मनोवृत्ति परिपक्व जुया वइगु खः । मभिगु लोकधर्म लिसे सामना याये मालीबले कम्प मज्जुये भिगु लोकधर्म लिसे सामना जुइबले नं “कर्म दया च्वंतल्ले का, कर्म मन्त धायेवं ला हानं स्यनी हे तिति नि” धयागु विचारं याना धःस्वायेगु, न्हाइपु तायेगु मदये यः ।

Dhamma.Digital

उपरोक्त आर्यपिसं अनित्य स्वभाव, विनाशशील स्वभावयात खंके सःथे गुलिसिके अनित्य दुःख अनात्म स्वभावयात विचाः यायेगु, मनन यायेगु द्वारा नं मन शान्त यायेगु बानि दया च्वन । “दक्वं अनित्य खः, गनं नित्य जुइ फइ धका; थःगु अधीनय् दुगु हे मखु; वया थःगु स्वभाव अनुसार उत्पन्न जुया च्वनीगु ला खःनि” आदि विचार द्वारा चित्तयात क्वत्यलेगु बानि दया च्वन । क्वत्यलेगु बानि अप्वः जुया वया लिपा जू लिसे छं छं सह याये फया वइगु जुल । भिगु ध्वदुसा नं अन्तय् थ्यंक न्हाइपु मता; च्वय् च्वय् मधाः । मभिगु लिसे सामना जूसा नं मन याउँसे च्वना कम्प जुइगु मदु ।

“तथागतं समेतं त्वःफिके मफूगु जूसैलि जिपिथें जाःपिनिगु ला छु हे खँ धका धयागु चिन्तन मननं नं गुलिसिनं मन याउँका च्वनी । इत्यादि रूपं मन याउँकेगु धर्म स्वभावया चिन्तन मनन द्वारा लोकधर्मया दण्डयात फये फइगु जुया वइ । उक्तं धर्म स्वभाव द्वारा मन याउँके फया प्रकृति स्वभाव इन्द्रिय मस्यंकुसे च्वनेगु मंगल हे जुया च्वन । भिगु लोकधर्म लिसे ध्वदुइबले च्वय् च्वय् धायेगु, इपां थिपां मसीगु, न्ह्याइपुया थाःगाः मदयेका जुइगु, इन्द्रिय स्यनीगु, विपरिणत जुया कम्प जुइगु हे खः । उकिं मंगल मजू । मभिगु लिसे सामना याये माला मनय् दुःख जुइगु, शोक जुइगु, नुगः मछिनिगु, सुखुचिना वनीगु धाये म्वायेक हे अमंगल जुइगु जुल ।

निन्दा प्रशंसा गुलि लाभ प्राप्त मजुइगु आदि लोकधर्मयात फयां फक्व सामना याये फूपि जूसां हे निन्दा व प्रशंसाया कारणं कम्प मजूसे च्वने मफया च्वने यः । गुलि मेपिनिगु निन्दाया सामना याये मालीबले “आः.....प्रशंसा, व निन्दा धयागु न्हेन्हु ला खःनि, छु च्यूता कया च्वने माःगु दु” धका धया वास्ता किस्ता मयासे च्वने फूपि दु । ध्व खँ बुद्धोपदेश अनुसार हे जुल । तथागत राजगृह्य विराजमान जुया च्वना बिज्याःबले आयुष्मान सारिपुत्र आदि आपालं व्यक्तिपि भिक्षु जू बल । अबले आपालं मनूतयसं उपहास याना च्वंच्वन । उगु खँ भिक्षुपिसं निवेदन याःबले तथागतं “भिक्षुपि;.....उगु सः ता तक च्वनी मखु; न्हेन्हु हे जक दया च्वनी” धका आज्ञा दयेका बिज्यात । (विनय महावग्ग ५५)

अतुल उपासक अतुल उपासकं तथागतयात थः उपदेश न्यने मास्ति वःगु खँ निवेदन यात । “उपदेश न्यने धुन ला लय्” धका न्यने बिज्याःसैलि ‘भगवन्, आयुष्मान रेवत-याथाय् बनाबले आयुष्मान रेवतं खँ मल्हाः; आयुष्मान सारिपुत्रं धाःसा अभिधर्मया उपदेश यक्व दयेक कना बिज्याना च्वन ।

आयुष्मान् कामन्दयाचाय् ध्यंक्ते हानं भतिचा जक उपदेश बिया
 किञ्चनत् । उकि इपि आयुष्मानपिनि प्रसिं तें पिहां बया तथ्यगल-
 वाकाय् ध्यंक ववागु खें” निवेदन यात । अबले तथागतं “अतुल.....
 लोकय् जुजुयात नं गुलिसिबं निन्दा याइगु, गुलिसिंतं प्रशंसा याइगु
 जुका च्वन । सूर्य, चन्द्र, कृष्कीयात नं गुलिसिनं निन्दा वाइगु,
 गुलिसिनं प्रशंसा वाइगु जुया च्वन । जि तथागतयात हे नं निन्दा
 याःपिसं कम्म, प्रशंसा याःपिसं याना च्वंगु दु । मूर्खतयसं निन्दा
 याइगु मुख्य मळु; प्रज्ञावानपिसं निन्दा मयाइ कथं प्रशंसा वाइ
 कथं जक होश यायेमाः । ध्व निन्दा यावेगु स्वभाव धर्म थोयाकु
 कुण्य् सुयत् वःगु मळु । पुलंगु सनातन स्वभाव धर्म लः । सुषुक्क
 च्वंमहसित नं निन्दा याइगु जुया च्वन; खें अप्वः ल्हाइमहसित नं
 निन्दा याइगु जुया च्वन; मात्रा सीका खें ल्हाइमहसित नं निन्दा
 याइगु जुया च्वन । लोकय् निन्दा याके म्वाःपि मडु । धात्थें निन्दा
 याके म्वाःपि धात्थें प्रशंसा याके माःपि न्हापा नं मडु; लिपा नं दइ
 मळु; आः नं मडु” धका कना विज्यात । थुगु उपदेश निन्दाया
 उपचारक धात्थेंगु छता प्रकारया वासः हे जुल ।

(धम्मपद दू. २-२०६)

सासना याये कुम्ह भिक्षु न्हापा छम्ह भिक्षु छखा छें भिक्षाटन
 यायां उगु छें सम्पर्क दुम्ह जुया च्वन ।
 लिपा भावना अम्यास व उद्योग याना अरहन्त जुल । उगु छें उम्ह
 आयुष्मान् घनिष्ट सम्बन्ध तथा दुहाँ पिहाँ जुया च्वंगु खना च्वंमह
 देवता छम्हसिनं उम्ह भिक्षु विनाश जुइगु वः मताः; लाभ कामी
 जुका उकु छें या गृहवतिनी फ्हः कम्म भिक्षुयत्तमाय् वञ्ज “चन्ते.....
 भास्य, शम्हर ध्वाकाय्, मू सेंपुइ, सभाय् त्यंकभनं हे छःपि व जिगु
 निश्रवय् उम्हं बुकथं खें ल्हान जुबा च्वन” धका निकेस्र आक ।
 भिक्षु हनं मिसः खूगु गके धाःसा “किरोधाभास कथं ब्रह्मिणानी
 इहं सुःस कथं यत्तक दया च्वन; भिक्षु धर्मापिने इगु शम्भवात्

सामना याये फूगु शक्ति माः । उगु शब्दया कारणं मलीन जुइ फइ मखु; जंगलय् फय् वक्व पतिकं थारा न्हुइमह चलाःथें शब्द खना थारा न्हुइका च्वनीमह भिक्षुयात चित्त छ्वासुमह धका धाइ । उजोपि भिक्षुपिके आचरण पूवनी मखु” धका आज्ञा दयेका बिज्यात ।

थुमह भिक्षुयागु उपदेश निन्दा फये माला थःत छुं नं मजु; निन्दा सः खना थारा न्हुया च्वन धाःसा ज्या-खें स्यनीगु हे जक खः धका विचाः याये माल । निन्दा सिद्धि छता वासः हे धाये माल । (सगाथावग्ग-वन संयुत-कुलघरणी सुत २०३)

शोक मजु शोक धयामु माँ-बौ थः थिति बिनाश जुइगु, धन सम्पत्ति विनाश जुइगु द्वारा वा छगू मखु छगू दुःख द्वारा सामना याये माःमह व्यक्तिया मनय् दाह जुइगु नुगः मछिनिषु खः । उमु शोक लिसे सामना याये मालोबले तंकेगु वासः मदुमह अतिकं दाह जुइका च्वने माली । धर्म स्वभाव चिन्तन यायेगु द्वारा जक तंके फइ । शोक परिदेव लंके तंकेगु कारणया रूपय् तथागतं जीवन बीमा बिबा तःगु स्मृतिप्रस्थान धर्म आदि द्वारा शोक बिल्कुल तना लना शान्त जुया वने फु ।

मल्लिका बन्धुल सेनापतिया श्रीमती मल्लिकां छन्हु संघपिन्त भोजन दान याना च्वंच्वन । अबले लहना हःगु घ्यो थल कुतुं बना तःज्यात । आयुष्मान सारिपुत्र महास्थविरं “तज्याये यःगु स्वभाव दुगु चीजवस्तुत तःज्याइगु विनाश जुइगु हे जुया च्वन । विचाः याना शोक जुइका च्वने मते मल्लिका” धका आज्ञा दयेका बिज्यात । अबले मल्लिकां थःगु जँय् च्वंगु पौ पिकया कयना “भन्ते, जिमि स्वामि सहित स्त्रीमह कार्यापि दक्वं स्याका च्वने माःगु पौ लहाती लायेक लायेक इन्द्रिययात मस्यंकुसे शोक मयाःसे च्चका नं थ्व घ्यो थल छगःया निरति गनं शोक व दाह जुइका च्वनी लय्”

धका निवेदन यात । शुम्ह मल्लिकां शोक मयाःगु धर्म स्वभावयात
सना च्वंगु जुया उकि लाभ जूगु शक्ति सामर्थ्य खः ।

(धम्मपद विडूडभ २२४)

उरग जातक न्हापा ब्राह्मण छम्हसिया काय सिना परिवारपि
नापं दाहसंस्कार याना च्वंच्वन । सकसिकें शोक
परिदेव मदु; शान्त दान्त पूर्वकं च्वंच्वगु जुल । अबले शक्र देवेन्द्र
यात्रीयागु भेष कया थ्यंक वया इपि मख्वःगु कारण म्हति म्हति
न्यन । ब्राह्मणं “सर्पं पुलांगु बिखुयात तोता वनीथें वं नं पुलांगु
शरीरयात तोता वंगु खः । सिना प्रयोगय् मवये धुंकूगु थुगु शरीरं
मि पुका च्वने माःगु नं मस्यु । थःथितिपि ख्वया च्वंगु नं मस्यु ।
थःगु गति अनुसार वने धुंकूगु जुया जिके शोक सन्ताप मदुगु खः”
धका धाल । मांम्हं “व जिमिसं मसःतुकं हे मेथासं थ्यंक बल ।
आः जिमिसं तोता मछ्वयेकं हे वन । थःगु स्वेच्छां वःथें थःगु
स्वेच्छां हे वने धुंकूगु जुया ख्वया च्वनां छु लाभ दइ” धका धाल ।
केहे जुया च्वंम्हं “जि ख्वया च्वन धाःसा शरीर गंसि जके जुया
वनी; छु नं लाभ दइ मखु; थःथिति इष्ट मित्र बन्धु बान्धवपि कं
जक मनय् अशान्ति जुइका च्वने माली” धका धाल । कलाः जूम्हं
“मचां (आकाशय्) वना च्वंम्ह चन्द्रमायात प्राप्त याये निति
प्रार्थना याना ख्वया च्वनीथें सिना वने धुंम्हसित लुमंका प्रार्थना
याना ख्वया च्वनीम्ह दये फइ मखुगुयात प्रार्थना याना च्वनीम्ह
मचा समान जुइगु जुया च्वन” धका धाल । भ्वाति नं “तःज्याये
धुंकूगु घःयात हानं स्वाये जी मखुथें सिना वने धुंम्हसित लुमंका
प्रार्थना याना शोक सन्ताप जुइका च्वनेगु उगु तःज्याये धुंकूगु घःथें
लाभ मखंगु जुल” धका धाल ।

(पञ्चक निपात—उरग जातक १२२)

टिप्पणी इमिगु चिन्तन मनन गुलिखे च्वन्हाणा च्वंच्वन । उगु
चिन्तन मनन इमिगु प्रज्ञा ज्ञान परिपक्व जुया च्वं

मनोवृत्ति दया च्वंगु खः । उकथं सहन शक्ति दुगु मनोवृत्ति दया च्वंगु गुलिखे समय तक दिपाः मदयेक अभ्यास याना वये नंगु मरणस्सति भावनाया कारणं हे धका सोके दु । उकिं मरणस्सति आदि भावनात वृद्धि यायेगु शोक शान्त जुइगु वासः हे जुया च्वन ।

धिरज थन रज (धु) धयागु राग, दोष, मोहत हे खः । प्रकृति धुं म्हय् लात धाःसा फोहर जुइकीथें उगु धर्मतय्सं नं सत्त्वपिन्त फोहर जुइके यःगु जूया निरिति “रजो धियाति रजो” अनुसार धु समान जुया च्वंगु जुया रज धाइगु जुया च्वन । राग आदि फोहर जुइके यःगु उगु धर्मत रहित जुया यच्चुसे च्वंगु चित्तं मंगल जुइ । सम्बन्धित मार्ग द्वारा हटे याना मछ्वतल्ले बिल्कुल रहित धाःसा जुइ फइ मखुनि; तर सत्पुरुषपिके ला उगु उगु धर्मतय्त दोष खंका रहित जुया वनी कथं उद्योग यायेगु बानि दया च्वन । दकसिबे बांलाःगु ला भावना कार्यं उद्योग यायेगु हे खः । उकिं राग आदियात भावना कार्यं द्वारा जोरतोरं फू याना पित्तिना छवये माल ।

खेम खेम-धयागु भय उपद्रव मदइगु, शान्त शीतल जुइगु खः । अर्थकथाय् योग प्यंगुलिं भय मदुगु खँ वर्णन याना त्तल । योग धयागु काम, भव, दृष्टि अविद्यात जुया धर्म स्वरूप कथं लोभ, दृष्टि, मोहत हे खः । इपिं धर्मत क्लेश जुया चित्तयात फोहर जुइकीगु, दाह जुइकीगु जुया उगु धर्म अलग मजूगु चित्त भयं रहित मजू; शान्त शीतल मजू । उगु धर्मत बिल्कुल रहित जुया च्वंगु अरहन्तपिनि चित्त न्हावलें शान्त शीतल व रमणीय जुया च्वनीगु जुया मंगल जुइगु जुल । थुगु मंगल अरहन्तपिं लिसे जक सम्बन्धितगु जुया च्वंसा नं सामान्य व्यक्तिपिके नं योग्यतानुसार दये हे फु । भावना कार्यं द्वारा अकुशलतय्त पित्तिना च्वंच्वनीम्ह व्यक्तिया चित्त उगु क्षणय् उगु उगु धर्म अलग व रहित जुया च्वंगु जुया मंगल हे जुल । बेहोशी प्रमादीम्हसिया चित्तय् थुगु मंगल उत्पन्न जुइगु भाशा

कृत्वा । उक्तिः भावना कार्यं छगू मन्त्रं छगू द्वारा कृत्वा विज्ञानं धान्त
क्रीतान्तां मंगल उत्पन्न जुह कर्म अटूट रूपं विधाः मध्येका अभ्यास
उद्योग व प्रयत्न याना च्चने हे भाः ।

(२४) एतादिसानि कत्वान; सम्बन्ध मपराजिता ।

सम्बन्ध सौत्थि गच्छन्ति; तं तेसं मङ्गलमुत्तमं ॥

(२४) देवपुत्र=भो देवपुत्र; एतादिसानि=ध्व कना वये
छु गु ३८-गू मंगल धर्ममात; कत्वान=आचरण याना; सम्बन्ध=
सम्पूर्णं शत्रुपिनि प्रति; मपराजिता=बुका च्चने म्वस्क विजयी जुह
फयेका; सम्बन्ध=सकभनं; सौत्थि=श्वस्ति अवस्थाय; गच्छन्ति
=ध्वक वने दहगु खः । तेसं=इपि मंगल आचरण याना च्चपिनि;
तं=उगु ३८-गू मंगल; उत्तमं=उत्तमगु; मङ्गलं=मंगल हे खः ।

भाष्यार्थं भो देवपुत्र; ध्व कना वये धुं कु मंगलत आचरण मात
धाःसा शत्रु धाकव विजयी जुह फया यथिक्तः कु कास्म
थजु श्वस्ति अवस्थाय ध्वक वने दहगु खः । ३८-गू मंगल उगु
मंगलकार्यं याना च्चपिनिगु उत्तमगु मंगल हे जुल ।

भाष्यार्थं स्तुतिः कर्म कये धुं गु ३८-गू मंगलयात् अन्ति क निवृत्त
कर्म पत्तिनाम कयना स्तुति वावे मास्ति कया
"एतादिसानि कत्वान" अदि भाज्ञा दयेका विज्यत ।

सम्बन्ध मपराजिता. "पराजितो ह्येतीति पराजितो ह्येति; पराजितो ह्येति

ति कुत्त" कर्म मद्रकथा अनुसर अवसजितत=

पराजित मजुदगु. (विजय) स्थिती ध्वक कनीगु जुल धकगु अर्थ दये पूगु जुया
उगु कर्म कर्म सम्बन्ध अवसजित जुह पूगु जुया निरिति आकार अर्थ विधा कयगु
कया "सम्बन्ध=सम्पूर्णं शत्रुपिनि प्रति; मपराजिता=पराजित मजुदगु
(विजय); स्थिती कयना कनीगु जुल कर्म की नाता ।

अर्थकथाय् “सन्धत्थ मपराजिताति सन्धत्थ खन्ध, किल्लेसाभिसङ्कार, देवपुसमारप्पमेदेसु शतूसु पच्चत्थिकेसु एकेनापि अपराजिता हत्था सयमेव ते चत्तारो मारे पराजित्वाति वुत्तं होति” धका धया तल । अर्थकथाया धापू कथं अपराजिता कारित कर्मरूप जुया पराजित मजुइकुसे धका (अर्थ) बी माली । “शतूसु पच्चत्थिकेसु एकेनापि अपराजिता” द्वारा सन्धत्थयागु निश्रारण भावयात व अपराजिता—या कारित कर्मरूप भावयात विदित जुइका प्वंगु दु । उकिं “सन्धत्थ = सम्पूर्णं देवपुत्र, स्कन्ध, क्लेश व अभिसंस्कार मार शतु प्यथी मध्यय्; एकेनापि = सुं छम्ह शतुं हे नं; अपराजिता = पराजित मजुइकुसे” धका (अर्थ) छ्याये माल । अथवा “एकेनापि” मतःसें “सन्धत्थ = सम्पूर्णं शतुत मध्यय्; अपराजिता = सुं छम्ह शतुं हे नं विजय प्राप्त याये मफइगु जुया” धका नं अर्थ छ्याये माल । सन्धत्थ—या स्वरूप देवपुत्र; स्कन्ध, क्लेश, अभिसंस्कार—मार प्यथी शतुतयत् ग्रहण याये माःगु जुया; उकी मध्यय् स्कन्ध, क्लेश, अभिसंस्कारत धान्तरिक शतुत जुया बाह्य शतु देवपुत्र मार छम्ह जक दु । थुपि मंगलतयत् धाचरण याइम्ह व्यक्तियाके देवपुत्र मार जक मखु मेमेपि बाह्य शतुतयत् नं विजयी जुइ फइगु (सामर्थ्य दुगु) जुया “सन्धत्थ = सम्पूर्णं शतुतय् प्रति” धका सामान्य अर्थ बिया वया ।

सोत्थि अर्थकथा धापू कथं सोत्थि प्रथमान्त जुया “सोत्थि = इचस्ति अवस्थाय्; गच्छन्ति = ध्यंक वनीगु जुया च्वन” धका (अर्थ) बी माली । “अनुनासिको सेत्थ गाथाबन्धसुखत्थं वुत्तोति वेवित्तवो” द्वारा सोत्थि—यागु निरगहित (बिन्दू) गाथाबन्धया तिलिष्टताया निति कना विजयाःगु खं नं धया-तल । गाथाबन्धसुख धाःसा नं छन्दया निति धाःगु ला मखुधे च्वं; सोत्थि धका धायेबले ‘य’ गण जुया गण हिसाबं उचित हे जू । गाथाय् “सोत्थि गच्छन्ति” धाल धाःसा व्वनेबले चत्त मचवसे “सोत्थि गच्छन्ति” धका व्वनेबले सलललं अःपुक सुखुच्चारण जुइगुयात हे गाथाबन्ध-सुख धका धाःगु खः ।

‘सोत्थि वस्तानि पाणिनं’ (सगाथा देवपुत्त) ‘सोत्थिनाम्हि सवुत्तितो’

[१७८]

मंगल सूत्र न्हूगु निश्रय

(धुबण्णसामं जातकं) य् सौत्थि सौत्थिमा-घका द्वितीया तृतीया विभक्ति खने दुगु जुया सौत्थियात्त नामपद घाये माःथे जुया च्वन; तर ह्यं दुगु विभक्ति द्वारा रूप मंग जुइगु मदुगुलि याना प्रव्यय हे जुया च्वंगु जुया निपातम् हे दुर्ग्यकिमाः घयागु सहनीतिया घापू कथं निपात घका घाये माल । सौत्थि घका द्वितीयांस्त दुगुलि थन अर्थकथां (अर्थ) छ्याना तःगु प्रथमान्त स्वया द्वितीयांस्त वकसिन्ने सिलिष्ट जू घका विचाः बःगु जुया माथाय् द्वितीयांस्त (अर्थ) हे बिया घयागु जुल ।

निगमन थुगु मंगल सूत्र उम्ह देवपुत्रयात् तथागतं कना बिज्याये धुंका वयां कन्हे खुनु आयुष्मान आनन्दयात् स्यना बिया भिक्षुपिन्त अध्ययन याकेया निति आज्ञा दयेका बिज्यात् । आज्ञानुसार थःमं सयेका तःगु मंगल सूत्र भिक्षुपिन्त स्यना ब्युगु जुस । थुकथं आचार्य परम्परा अध्ययन मर्नन याना लुमंका वया च्वंगु मंगल सूत्र देशना थौया अद्यापि सम्पूर्ण विश्वय् स्पष्ट रूपं स्थिर जुया च्वं च्वन । उगु ३८-सू मंगल देशना न्हिया न्हियं उन्नति प्रगति च विकास जुया वना च्वने माल ।

लुमंके बहःगु अभिप्राय सहित

मंगल सूत्र न्हूगु निश्रय

ववचाल ।

रत्न सूत्र नूतन निश्रय

(२५) पणिधानतो पट्टाय, तथागतस्स वस पारमिबो,
 वस उपपारमियो, वस परमत्त्वपारमियोनि
 समत्तिस पारमियो, पञ्च महापरिच्छागे,
 लोकत्थचरियं आतत्थचरियं बुद्धत्थचरियत्ति
 तिस्सो चरियायो पच्छिमभवे गम्भवोवर्कन्ति
 जाति अभिनिक्खमवं पधानचरियं बोधिफल्लङ्गे
 मारविजयं सम्बुद्धात्तञ्जाणप्पट्टिबेधं
 धम्मसत्त्वकप्पवत्तनं नव लोकुत्तरधम्मैति
 सम्बोपिमे बुद्धमुणे भावज्जेत्वा
 वेसालिया तीसु पाकारन्तरेसु
 तियामरत्ति परित्तं करोन्तो
 भावस्सा भानग्बत्थेरो विद्य
 कादञ्जाचित्तं उचट्टयेत्वा—

(२५) हे=अय्.....सत्पुरुषपि; पणिधानतो=द्वीपंकर
 तथागतयाके बुद्धत्वं प्रार्थना यायेगु यासें नित्तें; पट्टाय=शुरु याना;
 तथागतस्स=तथागतया; वस पारमियो=किगू पारमितायात व;
 वस उपपारमियो=किगू उपपारमितायात व; वस परमत्त्वपारमियो
 किगू परमार्थ पारमितायात; इति=युक्तं; समत्तिस पारमियो=
 स्वीगू पारमितायात; पञ्च महापरिच्छागे=व्यागू महान परित्याप-
 यात; लोकत्थचरियं=आपालं सत्त्वपिनि निति आचरण यायेगु;
 आतत्त्वचरियं=यःयित्तिपिनि निति आचरण यायेगु; बुद्धत्थचरियं
 =बुद्ध जुड्या निति आचरण यायेगु; इति=युक्तं; तिस्सो=

स्वंगु; चरियायो=आचरणयात; पच्छिमभवे=बुद्ध जुइगु अन्तिम जन्मय; गडभबोक्कान्ति=मांयागु गर्भयू प्रवेश जुया प्रतिसन्धि ग्रहण यायेगुयात; जाति=जन्म जुइगुयात; अभिनिक्खमनं=महाभिनिष्क्रमण यायेगुयात; पघानचरियं=दुष्कर चर्या आचरण यायेगुयात; बोधिपल्लङ्के=बोधिवृक्षया पल्लंकय; मारविजयं=पञ्च मार विजय यायेगुयात; सम्बञ्जातञ्जाणप्पटिवेधं=सर्वज्ञता ज्ञानयात प्रतिवेध ज्ञानं सीका कायेगुयात; धम्मचक्कपपवत्तनं=धर्मचक्र देशना कना बिज्यायेगुयात; नव=गुंगु; लोकुत्तरधम्मं=लोकुत्तर धर्मयात; इति=थुकथं; सम्बेपि=सम्पूर्ण; इणे बुद्धगुणो=थुपि बुद्धयागु गुणतयत्; एवावज्जेत्वा=निरीक्षण याना; वेसालिया=वैशाली नगरया; तीसु पाकारन्तरेसु=स्ववः पःखाःया दथुइ; तियामरत्ति=चायागु स्वंगु याम तकं; परित्तं=रत्न सूत्र आरक्षा परित्राणयात; करोन्तो=(पाठ) याना बिज्याःम्ह; एवायस्मा एवानन्दत्थेरो विय=आयुष्मान आनन्द स्थविरथे; कारुञ्जाचित्तं=करुणा चित्त; उप्पट्टपेत्वा=उत्पन्न जुइका; (भणाम लिसे स्वापु तयेगु)

(२६) कोटीसतसहस्सेसु; चक्कवालेसु देवता ।
यस्सा'णं पटिग्गहन्ति; यञ्च वेसालिया पुरे ॥

(२७) रोगा'मनुस्स दुग्गिक्ख-सम्भूतं तिविधं भयं ।
खिप्प'मन्तरधापेसि; परित्तं तं भणाम हे ॥

(२६-२७) कोटीसतसहस्सेसु=छगू लाख कोटि; चक्कवालेसु=चक्रवाल्य; देवता=देव ब्रह्मापिसं; यस्स=गुगु रत्न सूत्र परित्राणया; एवाणं=ऋद्धि आणा प्रभावयात; पटिग्गहन्ति=ग्रहण याना च्वंच्वन; यं=गुगु रत्न सूत्र परित्राणं; वेसालिया=वैशाली नां दया च्वंगु; पुरे=नगरय; रोगामनुस्सदुग्गिक्खसम्भूतं=विभिन्न रोग, अमनुष्य व दुभिक्षया कारणं उत्पन्न जुया वःगु;

तिथिघं=स्वता प्रकारं दया च्वंगु; भयं च=भययात नं; क्षिप्यं=तुरन्त; अन्तरघापेसि=लोप जुइकूगु खः; तं परित्तं=उगु रत्न सूत्र परित्राणयात; (भयं=जिमिसं वा कीसं) भणाम=पाठ यायेनु ।

भावाथं अय् सत्पुरुषपि...दीपंकर तथागतयाथाय् बुद्धत्वया प्रार्थना यासं निसं शुरु याना तथागतयागु किगु पारमिता, किगु उपपारमिता, किगु परमार्थं पारमिता धयागु समानगु स्वीगु पारमिता, न्यागु महान परित्याग, आपालं सत्त्वपिनि निरिति आचरण यायेगु, थःथितिपिनि निरिति आचरण यायेगु, बुद्धत्वया निरिति आचरण यायेगु, धयागु चर्या स्वंगु; बुद्ध जुइगु अन्तिम जन्मय् प्रतिसन्धि ग्रहण यायेगु, जन्म जुइगु, गृहत्याग यायेगु, दुष्करचर्या आचरण यायेगु, बोधिवृक्षया पल्लंकय् न्याता मार विजय यायेगु, सर्वज्ञता ज्ञानयात प्रतिवेध याना सीकेगु, धर्मचक्र देशना याना बिज्यायेगु, गुंगु लोकुत्तर धर्म धयागु थुपि सम्पूर्ण बुद्धगुणयात निरीक्षण याना बिज्याये धुंका वैशाली नगरया स्वबः पःखाःया दथुइ चाया स्वंगु याम तकं आरक्षा परित्राण पाठ याना बिज्याकम्ह आयुष्मान आनन्दर्थे करुणा चित्तयात उत्पन्न जुइका गुगु रत्न सूत्र परित्राणया ऋद्धि प्रभाव आणयात छगु लाख कोटि चक्रवालय् च्वंपि देव ब्रह्मापिसं ग्रहण याना काःगु खः; गुगु रत्न सूत्र परित्राणं वैशाली नगरय् विभिन्न रोग, अमनुष्य भय व दुर्भिक्षया कारणं उत्पन्न जुया बःगु स्वता प्रकारया भययात नं तुरन्त लोप जुइका मदयेका बी धुंगु खः; उगु रत्न सूत्र परित्राणयात कीसं पाठ यायेनु ।

रत्न सूत्र स्तुति थुगु 'पणिधानतो' आदि बुद्धभाषित मखुनि ।

रत्न सूत्रयात अध्ययन याइपि, पाठ याइपि, पाठ न्यनीपि आपालंसिनं, अध्ययन याये मास्ति वयेक, पाठ याये मास्ति वयेक, न्यने मास्ति वयेक (पौराणिक आचार्यपिसं) गुणवृद्धि याना स्तुति याना तःगु खँ जक जुया च्वन ।

पारमी अर्थ पारमी—धयागु थःगु अर्थ व हितया निरिति इच्छा मतःसे अपेक्षा मयासे आपालंसिगु हितया निरिति व संसारं मुक्तिया निरिति याये माःगु दानादि कुशल कर्मत हे जुया च्वन । उजोगु कुशल कर्मत द्वारा श्रेष्ठ व उत्तमपि धका सीके दइगु जुया श्रेष्ठ व उत्तम जुइगुया कारण धका अर्थ वर्णन याना तःगु दु । (परमानं भावो पारमी । परमानं=परम उत्तमपिनिगु; भावो=उत्पत्ति कारण उत्पत्ति स्थल खः; पारमी=उत्तम श्रेष्ठ-पिनिगु उत्पत्ति कारण व स्थल ।)

क्वह्यं पिसं कुशल कर्म हे जूसां थःत लाभ दःसा तिनि याये मास्ति वयेकीगु जुया च्वन । संसारं मुक्ति स्वया नं जीवन यइपुकेगु, यश कीर्ति फइले यायेगुयात जक महत्व बी यःगु जुया च्वन । उकिं पारमी सिद्ध जुइगु ज्या-खँत इपि क्वह्यं पिनिगु क्षेत्र मखुगु जुइ माल । इपि ज्या-खँत जीवनया दोष खना आपालंसिगु प्रति करुणा मैत्री प्रबलपि सत्पुरुष श्रेष्ठ व्यक्तिपिनिगु ज्या-खँत जक जुया पारमी अर्थयात श्रेष्ठ उत्तमपिनिगु क्रिया धका नं वर्णन याना तल । (परमानं कम्मं पारमी । परमानं=श्रेष्ठ उत्तमपिनिगु; कम्मं=ज्या-खँत खः; पारमी=श्रेष्ठ उत्तमपिनिगु ज्या-खँत ।)

स्वीगु पारमी उगु पारमी दान, शील, नैष्कर्म्य, प्रज्ञा, वीर्य, क्षान्ति, सत्य, अधिष्ठान, मैत्री व उपेक्षात खः । बाह्य चीजवस्तुत दान यायेगु पारमी खः । मिखा, लहाः, तुति आदि शारीरिक अंग प्रत्यंगत दान यायेगु उपपारमी खः । जीवन दान यायेगु ला परमार्यं पारमी जूल । दानय स्वथी भेद दुयें बाह्य सम्पत्ति परित्याग याना शील रक्षा यायेगु, शारीरिक अंगत स्यंक विनाश जुइक शील रक्षा यायेगु, प्राण समेतं त्याग याना शील रक्षा यायेगु आदि द्वारा शीलादि मेमेगु पारमी-लयं नं उप व परमार्यं पारमी छुटे यायेमाः । थुगु पारमी, उपपारमी व परमार्यं पारमी

छुटे यायेगुसी विभिन्न विधित दया च्वंगुली आः छुटे याना वयागु थुगु विधि इपि विधित मध्यय्यागु छगु विधि जक जुल ।

दान, शील व नैष्कर्म्य; प्रज्ञा, वीर्य, क्षान्ति हने ।
सत्याधिष्ठान व मंत्री; उपेक्षा भिगु पारमी ॥

बाह्य वस्तु, थी थी अंग; महु अपेक्षा प्राणया ।
यायेगु क्रमिक त्याग थुपि; पारमी, उप अले परमार्थ ।
थुकथ स्वथी छः पारमी; सीकी विभेद बांलाक ॥

आयुष्मान आनन्दं पूर्वेनिवास ज्ञान द्वारा पारमीतयत् निरीक्षण याःगु ला मखु; जातक, चरियापिटक आदिलय् तथागत सम्यक्सम्बुद्ध पारमी पूर्ण याना बिज्याःगु स्पष्ट रूपं दया च्वंगु जुया श्रद्धा दुपि प्रज्ञावानपिसं तथागतयागु अति दुष्कर रूपं आचरण याना बिज्याःगु पारमी क्रियातयत् खनीगु तायेके दइगु अवस्थाय् बस्योल तथागत प्रति मन लुधंका प्रसन्न प्रफुल्लित ताया थाःगाः मध्येक श्रद्धां विभोर जुइगु जुया च्वन । आयुष्मान आनन्द स्थविरं नं उमु देशना अनुसार निरीक्षण याना बिज्याःगु जक जुल ।

महान परित्याग न्यागु शारीरिक अंग, मिखा, सम्पत्ति, देश, कलाः काय् म्हाय् त्याग यायेगुयात महान परित्याग न्यागु धाइ । महान परित्याग न्यागु दान पारमी-स्य् दुध्याना च्वंगु हे जुल । विशिष्टगु परित्यागयात क्यने निंति व सामान्य मनूतमसं बिचाः याये मछ्छाःगु अतिकं दुष्करगु कार्यत जुया च्वंगु क्यनेत विशेष रूपं अलग्ग उल्लेख याना प्रशंसा याना तःगु जुल । थुगु महान परित्याग न्यागु नं ग्रन्थय् धापूत पाना च्वंगु दु । छव कना बये धुंगु विषयत सीलकखन्धट्टकथा (६०) अनुसूचि हे जुल ।

वक्त्रं ग्रंथं शरीरया; मित्रा व धन वैभव ।
देशे कलाः कायं न्ह्याय; महान त्याग न्यागु जुल ॥

चर्या स्वंगू लोक शब्दं सत्त्व अर्थं व्यक्त याइगु जुल । आपालं सत्त्वपिनि भय मदयेकेगु, श्री सम्पत्ति वृद्धि जुइकेगु, ज्ञान बुद्धि विकाश यायेगु आदियात थःगु प्रज्ञा, वीर्यं आदि द्वारा आचरण याना वयेगुयात लोकार्थं चर्या धाइ । ज्ञात्यार्थं चर्याय् ज्ञाति थःथितिपि जुल । इपि थःथिति ज्ञातिपिनि भय उपद्रव मदयेकेगु, इमित भिकेगु ज्या यायेगु खः । बुद्धार्थं चर्याय् बुद्ध, श्रावक बुद्ध, प्रत्येक बुद्धपि स्वया परम उत्तमम्ह सम्यक्सम्बुद्ध खः । उगु सम्यक्सम्बुद्धत्वय् ध्यंका आचरण यायेगु खः । थुपि चर्यात स्वंगू नं पारमी-लय् समावेश जुया च्वने धुंकल । उत्साहित जुइकीगु प्रसन्न तायेके बीगु अतिकं विशिष्टगु आचरणत जुया अलग प्रशंसा यायेगु रूपय् छुटे याना क्यना तःगु जुल । उगु चर्या स्वंगूयात नं जातक चरियापिटक आदि अनुरूप निरीक्षण याःगु मात्र जुल ।

प्रतिसन्धि ग्रहण अन्तिम जन्मय् मांया गर्भय् प्रतिसन्धि ग्रहण यायेगुयात प्रत्यवेक्षण यात धयागुली प्रतिसन्धि ग्रहण मात्रयात जक प्रत्यवेक्षण याःगु मखु; प्रतिसन्धि च्वना बिज्याना च्वंगु अवस्थाय् उत्पन्न जुया वःगु अद्भूत घटनात विशिष्टगु क्रिया कलापतय् प्रत्यवेक्षण याःगु जुल । उगु अद्भूत घटनात ला बोधिसत्त्व तुषित देवलोकं स्मृति सम्प्रजन्यं युक्त जुया मांया गर्भय् प्रवेश जूगु, प्रतिसन्धि च्वना बिज्याना च्वंबले विश्वय् देवतापिनिगु आनुभाव प्रभावयात समेतं पुला वंगु अति विशिष्टगु तेज प्रकाशत लुया वःगु व फिद्धः चक्रवाल विभिन्न रूपं कम्प जूगु, बोधिसत्त्व व मांम्हसित प्यंम्ह देवतापिसं प्यंगू दिशाय् च्वना आरक्षा याः वःगु, बोधिसत्त्वं प्रतिसन्धि ग्रहण याना बिज्याःसं निसं मांम्हसिके स्वाभाविक रूपं शील सम्पन्न जूगु, मेपि मिजंतय् प्रति काम चित्त उत्पन्न मज्जुगु व मेपि मिजं जातिपिसं अतिक्रमण याये मफइगु, चीज

वस्तु आरम्भणत मगाः मचाः मजुइक पूर्ण जुया न्हाइपुके दुगु, मांम्हसिके रोगत बिल्कुल रहित जूगु त्यानुगु ज्यातूगु कष्टत मदया सुख दया थःगु शरीर दुने ब्वंम्ह बोधिसत्त्व मचायात पिने खने दया च्वंगु आदित हे जुल ।

जन्म जन्म जूगुयात प्रत्यवेक्षण यात घयागुली जन्म जूगु अवस्थाय् जुया वःगु आश्रयं अद्भूतगु घटनातयत् निरीक्षण यायेगु हे खः । बोधिसत्त्व जन्म जुया न्हेन्हुया दुने मांम्ह तुषित देवलोकाय् उत्पन्न जुइ माःगु, मेमेपि मिसातय्सं गुला, फिला तक गर्भ भार कुबिया जन्म बी माःसा नं बोधिसत्त्वया मांम्हं फिला पूवंक धारण याना जन्म बी माःगु, मेमेपि मिसातय्संथे फेतुना गोतुला जन्म बी माःगुथे मखुसे दना जक हे जन्म बी माःगु, मांया गर्भ पिहां वःबले बोधिसत्त्वयात देवतापिसं न्हापां, ग्रहण याना मनूतय्सं लिपा तिनि ग्रहण याःगु, बोधिसत्त्व मांया गर्भ पिहां वःबले बँय् कुतुं वने न्ह्यवः देवता प्यम्हसिनं फया कया मांम्हसिया न्होने तया “महारानी.....लय् तायेका बिज्याहुँ.....छपिन्त अतिकं भाग्यवान व प्रभावशालीम्ह पुत्र रत्न लाभ जुल” धका निवेदन याःगु, मल मूत्रं मक्यूसे शुद्ध स्वच्छ रूपं जन्म जूगु, बोधिसत्त्व व मांम्हसिनं प्रयोग यायेया निंति क्वाःगु ख्वाउँगु लः धाः निधाः आकाशं बाः वःगु, नकतिनि जन्म जूम्ह बोधिसत्त्वं उत्तरदिशा पाखे ख्वाः स्वया न्हेपलाः पलाः छिना “जि लोकय् अग्रम्ह खः, जेष्ठम्ह खः, श्रेष्ठम्ह खः” धका स्वंगू वाक्य निर्भिक रूपं उद्घोषण याना बिज्याःगु, अतिविशिष्टगु तेज प्रकाश लुया वःगु व फिद्वः लोकधातु कम्मःजूगु आदि आश्रयं अद्भूत घटनात बोधिसत्त्व जन्म जूगु अवस्थाय् लुया वःगु जुल ।

गृहत्याग साधारण मनूतय्के वृद्ध, रोगी, मृतकतय्त वारवार खंसा नं संवेग उत्पन्न मजू । बोधिसत्त्वं छको खनेवं हे अतिकं विशिष्ट व श्रेष्ठगु थःगु राजकीय सुख ऐश्वर्यय् न्हाइपु

मताः; भयया रूप्य खना वया गृहत्याग याये निरिति उद्योग याना बिज्यात । लय् मारदेवं न्हेन्हु दयेवं चक्ररत्न थ्यंक बइन धयागु खँ धया रोके याः वेःसा नं मनुष्य लोकया सर्वोत्तमगु सुख जुया च्वंगु चक्रवर्ती सम्पत्तियात हे आशक्त मजुइकुसे च्वंच्वन । आपालं जन्मय् अम्यास दयेका वःगु नैष्कर्म्य धातु स्वभावं याना हे खः । उकि बोधिसत्त्वयागु गृहत्यागं निसँ श्रमणत्व ग्रहण तकयागु गृहत्याग काण्ड आयुष्मान आनन्द स्थविरया यइपुगु, श्रद्धा पिज्वयेकीगु स्मरण व प्रत्यवेक्षण यायेगु छगू विषय जुया च्वंच्वन ।

दुष्करचर्या पघानचरियं—लय् पघान धयागु वीर्य खः । तर सामान्य वीर्ययात जक व्यक्त याना तःगु मखु, कर्मस्थान कार्य अम्यास व उद्योग यायेगुयात जक व्यक्त याना तःगु खः । **दुष्करचरिया** धयागु साधारण मनुतयसं आचरण याये थाकूगु दुःख कष्ट सिया आचरण याःगु बुद्ध जुइ न्हावःयागु खुदैयागु दुनेया बोधिसत्त्वयागु आचरणत हे जुल । इपि आचरणत ला जि तथागतं निरर्थकगु दुष्करचर्या मुक्त जुया वये धुन धका कना बिज्याःगु जूया निरिति सही मार्ग ध्वःमदुसे द्रना च्वंगु हे खः । रूप लक्षणत तना वना, बल शक्ति फुना व्रंक अतिकष्ट पूर्वक उद्योग व अम्यास याना वये माःगु खँ तथागतं कारण अनुसार बारबार हे कना बिज्याना तःगु देशनाया रूप्य प्रकट जुया च्वंगु दु ।

वेस्सन्तर जातकय् जूजक ब्राह्मणं जाली, कृष्णाजिनी राजकुमार राजकुमारीपिन्त दुःख कष्ट बिया शास्ति याःगु घटनात प्रत्यक्ष घटनाया रूप्य जुया च्वंगु जूसां स्वये नापं फइ मखुगु जुया च्वन । तर जातक देशनाया रूप्य स्वयेगु न्यनेगु अवस्थाय् राजकुमार राजकुमारीपिनिगु करुणा चायापुसे च्वंगु पहः, जूजकयागु भयानक भाव करुणारस व रौद्ररसत छथी कथं यइपुसे च्वं । अये हे तथागतयागु उगु आचरणत असत्य जुया च्वंसा नं देशना अनुसार उत्तम व श्रेष्ठगु सम्पत्ति व वैभवशालीया रूप्य अतिकं सुखी जुया

अतिकं कोमलम्ह छम्ह व्यक्त शरीर व प्राणयात च्यूता मतःसे उद्योग याना वंगु पहः अचम्भितगुया रूप्य छथी कथंया यहपुके बहःगु घटना जुइ माल । उर्कि आयुष्मान आनन्द स्थविरं नं उगु देशना अनुसार निरीक्षण याना बिज्यात ।

बोधिपल्लंक्य मार विजय पल्लङ्क—शब्द फेतुइ बहःगु थाय्, छनेगु खाटा, मुलेपति थ्यायेगु आदि अर्थय प्रयोग जुया थन फेतुइ बहःगु थाय्या अर्थय खः । उगु थाय् नं सोत्थियं दान याःगु घाय् च्याम्हयात चक्कंका दया वःगु घाय् लासा खः । (बोधिमूले पल्लङ्को बोधिपल्लङ्को । बोधिमूले=बोधि सिमाक्वय् च्वंगु; पल्लङ्को=थाय् पल्लंक खः । साकपत्थिवादी गण जुया न्ह्योनेयागु बोधिमूल-य् लिउने च्वंगु 'मूल' पद लोप जुया च्वंगु जुल । समीप अर्थय भुम्म अर्थ चिन्तन याना **बोधिया पल्लङ्को** धका नं याये ज्यु ।

बुद्ध जुइगु दि खुनु द्यो निभाः मव्यूनिवं मारदेवं थः सैन्यत लिसें गिरिमेखल किसि गया वया बोधिसत्त्वयात वा फय् आदि सृष्टि याना, चक्र अस्त्रत तोता, अनेक कथं आक्रमण याना युद्ध याःसा नं वस्पोलयात छुं हे मज्जु अवस्थाय् पल्लंकं दना चिला वने निर्ति माग यात । अबले बोधिसत्त्वं पृथ्वीयात साक्षीया रूप्य ल्हाः चक्कंका निर्देशन याना बिज्याःसेलि तीव्र रूपं भूकम्प जुया मारदेव नं गिरिमेखल किसि म्हं कुतुं वया, वया सैन्यत नं बिस्सुं वने माल । थुकथं सैन्य विना याकचां हे पारमी सामर्थ्य द्वारा निभाः बी न्हवः मार सैन्यतय् पाखें विजयी जुया न्हापांगु प्रथम यामय् पूर्वनिवास ज्ञान लाभ जुया पश्चिम यामय् दिव्यचक्षु ज्ञान व अन्तिम यामय् आश्रवक्षय ज्ञान लाभ याना क्लेश अभिसंस्कारतय् बिल्कुल अस्त जुइका बिज्यात । क्लेश संस्कारत दत धाःसा न्ह्याबलें उत्पन्न जुइगु स्कन्ध मृत्युत क्लेश संस्कारत फुइवं छकोलनं हे निरोध व शान्त जुइगु सिद्ध जुइ धुकूगु जुया दववं पञ्चमारयात बोधिपल्लंक्य

हे छगू पाखं तु विजय याना कया विज्यात । थुगु पञ्चमार विजय
जुगु पहः नं आयुष्मान आनन्दया निति श्रद्धा तये बहःगु स्मरण क
मिरीक्षण याये बहःगु छगू अंग हे जुया च्वन ।

सर्वज्ञता ज्ञान लाभ मगपटिवेध, अरहत्तापटिवेध आदिलय मार्ग-
यात प्रतिवेध याना सीकेगु, अरहत्त मार्गयात आरम्भण
प्रतिवेध याना सीकेगु धयागुली मार्ग, अरहत्त मार्गयात आरम्भण
याना स्थूगु ला मखु; थःगु सन्तानय मार्ग उत्पत्ति जुया वःगु
अवस्थाय उक्तयं जुया वइ कथं मार्गय ध्यंक घुसे जुया दुहाँ वने
फूगुयात हे मगपटिवेध धाये माल । अथे हे अरहत्त मार्ग द्वारा पूर्ण-
ज्ञानं प्येने अरहत्त मार्ग क्षण्य हे सिद्ध जुया वये धुंरुगु सर्वज्ञता
ज्ञान प्राप्त जुगुयात नं उक्तयं घुसे जुया दुहाँ वंगु जुया सर्वज्ञता
अरहत्तापटिवेध (=सर्वज्ञता ज्ञानयात प्रतिवेध याना सीकेगु) धाये
धाःगु खः ।

सर्वज्ञता ज्ञान प्राप्त जुगुयात आयुष्मान आनन्दं तप्यंक
सीके फूगु ला मखु; अनुमानं श्रद्धा प्रकट याःगु मात्र खः । अतिकं
गम्भीर व विचित्र जुया साधारण मनुतयसं कने मफूगु उपदेशतयत
स्वये दुगु न्यने दुगु कारणं उगु सम्पूर्णं धर्मयात सीके फूगु ज्ञानयात
अनुमान याये फु ।

धर्मचक्र व लीकुरतर धर्मचक्र उपदेश कना विज्याःमुयात निरीक्षण
वाःगुली उपदेश उत्तम व गम्भीर जुयात
च्वंगु; उगु अवस्थाय देव ब्रह्मादि आपालं मुं वःगु, अति हे लुधं
पुधं जुया लय लय तातां तनंतं उद्घोषण वःगु, छिद्र लोकावाहु
थःगु जुहक वृकम्प जुहु, अति विशिष्टगु अवभास प्रकाश लुया वःगु
जंगल पकेल न्वंकनं अकाल पुष्पत ह्या वया सिमा स्वाभाविक
त्वःपुषा वःगु धाय च्वंगु पहः आदि दर्शनीय जुया च्वन जुहमाः ।

लीकुरतर धर्म गुणयात वस्पोल निरीक्षण याना विज्याःगु नं
अनुमानं जक जुल । वस्पोल चेतोपरिय ज्ञान दुम्ह जुया च्वसा नं

मेपिनिगु च्वय् च्वय् च्वंगु मार्गं फलयात ला सीके फइ मखु जुइमाः ; थःपिसं प्राप्त याये मनंगु मार्गं फलयात मस्यु, तर थःपि श्रोतापत्र जुया लोकुत्तर धर्मयात अनुमान यायेगुली पृथग्जनपिनिगु अनुमान स्वया अप्पः गम्भीर रूपं अनुमान याना श्रद्धा तये फइगु खँ ला सुनिश्चित हे जुया च्वन ।

सम्पूर्ण बुद्धगुण तथागतयागु गुणत ला यक्वं हे ल्यं दनि । अथे जूसैलि “सब्बेपिमे बुद्धगुणे श्रावज्जेत्वा” धका छाया धाःगु लय् ? थुगु सब्ब पदेस सब्ब धकागु आंशिक रूपय् दया च्वंगु सब्ब खः । छम्ह बुद्धयागु गुणयात मेम्ह बुद्धं तकं मेमेगु उपदेश मकंसे छगु कल्प तकं कना बिज्याना च्वंसा नं कल्प जक फुना वना गुण ला फुइ मखु धका कना तःगु दुमु जुया आयुष्मान आनन्द स्थविरं उगु क्षण तक ला अर्थे ति जीवनकाछि स्मरण याःसां हे फुइ फइ मखु जुइमाः । “समुद्धो मया विट्ठो”थे समुदाय-बोहार (अंशयात समूह व्यवहार द्वारा प्रयोग याना धायेगु) धका नं धाये फु ।

आयुष्मान आनन्दथे आयुष्मान आनन्दं परित्राण पाठ मयानिवं बुद्धगुणयात गुलिखे गुलिखे पूवंक निरीक्षण याना बिज्यात धाःगु जुया मेमेपि परित्राण पाठ याइपिसं नं थुगु तथ्ययात गम्भीर रूपं लुमंका अनुसरण याये बहः जू । परित्राण पाठ यायेबले जक मखु र्थिजाःगु कुशल कर्म याःगु जूसां दकसिबे न्हापां तथागतयात स्मरण यायेगु न्हाबले याये बहःगु छगु प्रकारया कर्तव्य हे जुया च्वन ।

आयुष्मान आनन्दथे करुणा चित्त तयेमाः धया तःगुली करुणा चित्त वृत्ति परित्राण पाठ याइम्ह व्यक्ति पूर्ण याये माःगु अंग छगु हे जुया च्वन । परित्राण पाठ यायेगुली शब्द, अर्थ भंग जुल धाःसा, बांलाक अभ्यास याना मतया पद व्यञ्जनत त्वःफिना मगाना च्वक धाःसा परित्राण प्रभावहीन जुइगु खः । बांलाक

अभ्यास याना न्वये वयेका लुमंका तया त्वःफीगु पूमवंनिगु मदुसे शब्द, अर्थ नं सही जुइ कथं पाठ याइम्ह व्यक्तिया परित्राण जक प्रभावकारी जुइगु जुल । लाभ धयागु कारणं याना सयेका सीका कया पाठ याइम्ह व्यक्तियागु परित्राणं नं अर्थ सिद्ध मजुइकु । मैत्री पूर्वगम याना पाठ याःम्हसिगु परित्राणं जक अर्थ सिद्ध जुइकीगु खः । उकिं परित्राण पाठ याइम्हसिके अंग स्वंगू पूर्ण जुइमाः । इपिं अंग स्वंगू—

- (१) शब्द, अर्थ शुद्ध याना बांलाक अध्ययन याना तःगु;
- (२) पद व्यञ्जनतय्त मंगाः मचाः मजुइकेगु, पूर्वक अभ्यास याना न्वये वयेका लुमंका तयेगु;
- (३) लाभ सत्कारयात च्यूता मतःसे मैत्री पूर्वगम याना पाठ यायेगु हे जुया च्वन ।

परित्राण पाठ याइम्हसिके दये माःगु अंगत अनेक कथं क्यना तःगु दु । ध्व ला पाथिक अट्टकथा आटानाटिय सुत्त (१४६) अनुसार जुल ।

परित्राण पाठ याइम्हसिके अंग स्वंगू सम्पन्न जुइमाःथें न्यनीम्हसिके नं अंग स्वंगू सम्पन्न जूसा तिनि परित्राणया फल अनुभव याये दइ । इपिं अंगत स्वंगू—(१) पञ्चानन्तरिय कर्म मदइगु; (२) नियतमिथ्यादृष्टि मजुइगु; (३) परित्राणया प्रभावयात विश्वास यायेगु खः । (मिलिन्द पञ्हा १५५)

शब्द, अर्थ सही जुइगु; यायेगु अभ्यास क्वात्तुक ।

मैत्री न्ह्याचीका ब्वनेगु; परित्राण लाभकारक ॥

पञ्चानन्तरिय कर्मा; नियत-मिथ्यादृष्टिक ।

मदु श्रद्धा परित्राणय्; न्यनां मदु फल उक्की ॥

थुगु “पणिधानतो पट्टाय” आदि धम्मपद अट्ठकथा (दु. पकिण्णकवग्ग; अत्तनोपुब्बकम्म वत्थु २७५)—य् च्वंगु आयुष्मान् आनन्द स्थविरं निरीक्षण याना बिज्याःगु पहः हे जुल ।

रत्न सूत्र निदान चक्रवाल छगू लाख कोटी च्वंपि देव ब्रह्मापिसं रत्न सूत्रया आणा प्रभाव आनुभावयात ग्रहण याइगु जुया च्वन धया तःगुलि रत्न सूत्रयागु आनुभाव व प्रभाव जक छगू लाख कोटी फइले जू धका भाःपी मज्यू; मेमेगु परित्राण-यागु प्रभावयात नं उगु क्षेत्रया दुने च्वंपि देव ब्रह्मापिसं ग्रहण याइगु हे जुया च्वन । थुकथं परित्राणयागु शक्ति सामर्थ्य फइले जुया च्वंगु तथागतयागु आनुभाव प्रभावं हे जुया च्वंगु जुल ।

थुगु रत्न सूत्रं वैशाली नगरय् त्रिविध भययात तंका छ्वये नंगु दु धयागु शब्दं रत्न सूत्र उत्पत्ति जुया वःगु कारण निदानयात निर्देशन याना च्वंगु दु । वैशाली नगरय् दुर्वृष्टि जुया बालि नालि विनाश जूगुया कारणं नसा त्वंसा दुर्लभ जुया दुर्भिक्ष भय सामना याये माःबले दुःखी दरीद्रपि आपालं मरण व विनाश जुया वन । मृतक लाशत शहरं पिने वांछ्वया तःगु जुया उगु मृतक शरीरया दुर्गन्धं याना शहरय् दुने यक्ष राक्षसपि दुहां वया कं जक मनूत सिना वने माल । मभिगु दुर्गन्धया कारणं महामारी आदिथें जाःगु सरुवा रोग अहिवात रोग छथी हानं जुया वया आपालं हे विनाश जुइ माल । अबले आपालं मनूतय्सं जिमिगु देशय् न्हेगू राज पुस्ता तक थुजोगु भयत सामना याये म्वाःनि । जुजुं धर्म धारण मयागुया कारणं जुया वःगु ला धका जुजुयाथाय् बित्ति चढे याःसेलि जुजुं नं परिषद्पि मुंके बिया थःगु प्रति दोष मायेके बिल । जुजुयाके छुं हे दोष खने मदुसेलि छु कथं गुगु कथं याये माली धका सल्लाह साहुति याःबले गुलिसिनं तीर्थकराचार्यपि खुम्हसित निमन्त्रण याये निति विचाः ब्यूगु जुया च्वन सा गुलिसिनं तथागतयात निमन्त्रण याये निति विचाः ब्यूगु जुल । बुद्धयात निमन्त्रण याये निति सकसियां

रायं विजे जूसैलि निम्ह लिच्छवीराजविष्णुपुत्रादी परिषदपि
 तिसै छवया निवेदन याके अूसैलि तथागतं वैशाखी
 विज्यात । तथागतं ध्यंके विज्यागु अकस्मात् शक्येन्द्रसहित
 प्रभावशाली सहस्रिक देवतापि नं ध्यंके वःगु जुया यक्ष राक्षसपि
 आपालं बिस्यु वन ।

तथागतं अधुष्मान् आनन्दयात् रत्नसूत्रस्थिता विद्यामठ
 याके विद्या विज्यासैलि वैशाली नगरया स्थितः यथाशास्त्रात्तु
 काया स्वंगु याम तकं अधुष्मान् आनन्दयापठया कारणं यक्ष
 राक्षसपि दैव बिस्यु वन । यक्ष राक्षसपि कुद्वं तु मनुत यक्ष
 रोगशान्तापि जुया ईपि सकलं पिह्यां चया शहरया अयुइ अंगुसभा
 मण्डलयात् नूधाः यायेसु छायेपीगु यना तथागतयात् विज्याकल ।
 तथागतं नं उगु सभा मण्डपम् मु वःपि देव मनुष्य परिषदपिन्त
 रत्नसूत्र परित्राणया हे देशाना याना विज्यात ।

(२८) यानीध भूतानि समागतपि;

भुम्मानि वा यातिव अकलित्तये ।

सज्जेव भूता मुमता अमस्तु;

अथोपि सक्कच्च सुवन्तु भवत्तिं अ।

(२८) इध=युगु वास्तम्; भुम्मानि=भूमौ उक्तम् जुया
 त्वंमि; यानि भूतानि वा=श्रुपि देवतापि व; अकलित्तये=
 आकाशम्; याति भूतानि वा=श्रुपि देवतापि; समागतपि=भुं
 कया च्चञ्चन । सज्जेव=सम्पूर्णं हे जुया त्वंमि; ते भूता=श्रुपि
 देवतापि; मुमता=यद्गुसे प्रसन्न प्रकृतिसत् जुया त्वंमि; अकलु=
 जुये नाल । अथोपि=अनं ज्ञानं; भवत्तिं=अपि तथागतमागु
 उपदेशयात्त; सक्कच्च=आदरं बोधं तथा; सुवन्तु=अवगमनये
 न्वासय ।

भावाधं थुगु थासय् मुं वया च्वंपि भूमिष्ठ देवतापि व आकाशष्ठ देवतापि सकले यइपुसे प्रसन्न प्रफुल्लितपि जुये माल । अले हानं जि तथागतय्यागु उपदेशयात आदर गौरव पूर्वक न्यने माल ।

रत्न सूत्रया आदि “यानीध भूतानि” आदि बुद्धभासित रत्न सूत्रया प्रारम्भिक गाथा खः । त्रिरत्नयागु गुण द्वारा सत्य क्रिया यायेगु पहः कना बिज्याइगु जुया दकसिबे न्हापां देवतापिन्त उपदेश न्यने निति प्रेरणा बिया बिज्यात ।

व्याकरण स्पष्टीकरण [भूत-शब्द प्रकट जुया च्वंगु अर्थ, स्कन्ध न्यागु, महाभूत प्यंगु, अरहन्त, सत्त्व, सिमा आदि भूतनाम; चतुर्भारार्जं क्वय्यापि सत्त्व समूह धयागु अर्थय् प्रयोग जुया च्वंगु छने दु । थुगु “यानीध भूतानि” लय् भूत-शब्द ला सामान्य कथं अमनुष्य (=देव ब्रह्मापि)-य् प्रयोग जुया च्वंगु जुल धका मती तये माल ।

मेव पर्वत नं पृथ्वी हे खः, वा भूमि हे खः । उकि मेव पर्वतया फुसब् च्वंगु त्रयस्त्रिंशत् देवलोकं क्वय्यागु भूमि सिमा वन पर्वत आदिलय् उत्पन्न जुया च्वंपि देवतापिन्त भूमि (=भूमिष्ठ देवतापि) धका धाये माल । (भूमियं निब्वसति भूमिनि । भूमियं=भूमी; निब्वसति=उत्पन्न जुया च्वंपि देवतापि; भूमादि=भूमी उत्पन्न जुया च्वंपि देवतापि ।)

अन्तलिक्खे भूतानि-या स्वरूप यामा निसें कया प्रकटिष्ठ तक च्चब् आकाशय् उत्पन्न जुया च्वंपि देव ब्रह्मापि खः । अरूप, असंज्ञासत्त्वपिन्त ना आकाशय् उत्पन्न जुया च्वंपि जूसां उपदेश न्यं वये मफुपि जुया ग्रहण धाये म्वाल ।]

वा शब्द विकल्पन [वा ति विकल्पने—अर्थकया वर्णन अनुसार भूमिनि वा यानिब अन्तलिक्खे-लय् वा-विकल्पन अर्थय् जुल । विकल्पन (=विकल्पन)-य् जुया च्वंगु दु धका आःसा नं गुलि वाक्क वयेना

तः गु विकल्पनये जाः गु ला मखु । उगु खँयात स्वकृत बाये; वा-अन्वयक धर्यं समुच्चय, विकल्प घका दुगुलि "राज्यतो वा चीरतो वा ... आरकचं गणहनु" परित्राण आदिलय्ये जुजु, खुं प्रादि दक्कं काये पाः गु वा-वेः आः गुयात समुच्चय घाये माल । "गामा वा अरुजा वा अदिगं वेच्यसत्तातं आदियेभ्य" आदिलय्ये निगुलि मकाः से छगु मखु छगुमाक जक कभ्ये दया जगु जगु तं गुगु क्षेत्र बका सुनिमित्त मखुगु बक-ये आः गुयात विकल्प घाद । उकथं समुच्चयये निगुलि नं महुसे छगु नं सुनिमित्त मखया विविध कल्पय (= अनेक कथं, नाना प्रकारं यायेगु) छयागु कथं कथं विकल्प मखमकरणं दया मखमखन । मखमनि वा ध्यानिव अन्तलिक्खे-लय् वा-ला इपि निधी मध्यय समुच्चय हे जुल । समुच्चय वा-यात हे उद्देश्य अर्थ छयी कथं विकल्पन घया तः गु जुया विकल्प छयी हे जुल । गुलि यासय् अर्थ निधी स्वयी प्रादि कथं विभिन्न विधि कथनीबले इपि विधित विकल्प नां दइगु खः । उकि प्रथम विकल्प, द्वितीय विकल्प आदि प्रयोग नं दये माल । निधी स्वयी विधि जुया च्वनीगु विविध कल्पन (= अनेक कथं, नाना प्रकारं, यायेगु, विभिन्न कल्पन = विभेद जुइ कथं यायेगु जुया विकल्प नां दत । विभेदकल्पन = विविधता दइ कथं यायेगु, विशेष रूपं कल्पना यायेगु घयागु अर्थत नं जुइ जगु । गुपी नं सखिब घुता-या स्वरूप कथं घुत-यात अनियत पक्षय् मखनघुत, अन्तलिक्खेघुत अका निधी छुटे याना अनेक कथं यायेगु, विभेद जुइ कथं यायेगु, विविधता जुइ कथं यायेगुलि वा-यात विकल्पन अर्थय् दया च्वनु जुल घका घका तः गु खः ।]

प्रेरणा-विधी "सं सुगाम्य ताधुकं मनसिकरयेय भासिस्साधि = उगु धर्मयात न्यने माल, कंलाक इदयंगम याये माल; जि तथागतं कने त्यना" आदि द्वारा गबलें गबलें तथागतं उपदेश बी न्हवः प्रेरणा बीगु बानी दया च्वन । उकथं प्रेरणा बीगु उपदेशय् ध्यान तथा स्मृति गाडे घाके बी मित्त-कः । उकि देवतापिन्त स्मृति उत्पन्न जुइके बीका लीगी "सककच सुगन्तु भासितं" घका उपदेश न्यनेत प्रेरणा विधी विच्यतात ।

पयोग सम्पत्ति सम्मापयोग (=बांला:गु कुतः) यात **पयोग** (=प्रयोग) धाइ । मभिगु बांमला:गु ज्या यात धा:सा उगु प्रयोग स्यना वना **पयोगविपत्ति** (=प्रयोगया विनाश वा विपत्ति) जुइ । उपदेश न्यनेगु भिगु बांला:गु कुतः प्रयोग जुया **पयोगसम्पत्ति** (=प्रयोगया सम्पन्नता) हे खः । उपदेश न्यनेत प्रेस्ना बीगु उगु प्रयोग सम्पत्ति उत्पन्न यायेत खः । उकथं प्रयोग सम्पत्ति उत्पन्न यायेगु क्षेत्रय् स्वभावतः प्रफुल्लित व उत्साहित जुया च्वंगु मन द:सा, बानि द:सा तिनि धर्मयात सत्कार पूर्वक न्यने फइ । अन्नसि चा:गु ववतुंगु चित्त दुम्ह; आदर सत्कार मदुम्ह, अनेच्छुक व्यक्ति आदिपिसं ला उपदेश न्यने मास्ति वयेकी मखु । न्यं हे न्यंसा नं ध्यान तथा सत्कार पूर्वक न्यने फइ मखु । उकथं प्रसन्न प्रफुल्लित व उत्साहितगु बानि द:सा तिनि उपदेश न्यने फइगु जुया उगु बानि (वासना) सम्पन्न जुइगुयात **आसयसम्पत्ति** (=इच्छा, वासनां सम्पन्न जुइगु) धाइ । उगु आशयं सम्पन्न जुइगु निरिति प्रेरणा बी मास्ति वया “सब्बेव भूता सुमना भवन्तु” धका आज्ञा दयेका बिज्यात ।

मेमेगु सम्पत्ति उपदेश न्यनेगुयात प्रयोग सम्पत्ति धका धया वया । उगु उपदेश न्यनेगु मेपिनि पाखें धर्म शब्दयात तायेकेगु जुया **परतोद्योस सम्पत्ति** (=मेपिनि पाखें धर्म शब्द तायेकेगुलि सम्पन्न जुइगु) धका, सत्पुरुषपि बः काये द:सा तिनि उपदेश न्यने दइगु जुया उपदेश न्यनेगुयात **सप्पुरिसूपनिस्सय-सम्पत्ति** (=सत्पुरुष धयाम्ह आधार सम्पन्न जुइगु) धका व उपदेश न्यने दइबले प्रज्ञा ज्ञान लाभ जुइगु जुया **पञ्जाहेतुसम्पत्ति** (=प्रज्ञा उत्पन्न यायेया निरिति कारणया सम्पन्न जुइगु) धका धायेमाः । चित्त प्रसन्न प्रफुल्लित जुइगुयात **आसयसम्पत्ति** धका धया वया । उपदेश न्यनेगु क्षेत्रय् चित्त प्रसन्न प्रफुल्लित जुइकेगु उचित व अनुकूल कथं मनन यायेगु दुम्हसिके जक दइगु जुया चित्त

प्रसन्न जुह्गुयात् योनिसो मनसिकारसम्पत्ति (=सही मार्ग्य
 लाना उचितगु चिन्तन मननं सम्पन्न जुह्गु) धका, मनोवृत्ति बांलाक
 तद्ग्रहसिके जक उपदेश न्यनेगु क्षेत्र्य चित्त प्रसन्न प्रफुल्लित जुह्गु
 दये फइगु जुया अस्तसम्मापणिधिसम्पत्ति (=मनोवृत्ति भिर्गुलि
 सम्पन्न जुह्गु) धका व प्रीति प्रश्रब्धि समाधि उत्पत्तिया कारण
 जुया उपदेश न्यनेगु क्षेत्र्य चित्त प्रसन्न प्रफुल्लित यायेगुयात्
 समाधिहेतुसम्पत्ति (=समाधि उत्पत्तिया कारणं सम्पन्न जुह्गु)
 धका हानं धया तल । उकिं “सम्बोध भूता सुमना भवन्तु” द्वारा
 आसय, योनिसो मनसिकार, अस्तसम्मापणिधि, समाधिहेतु सम्पत्ति
 उत्पन्न यायेया निति प्रेरणा बीगु जुया “सक्कच्च सुणन्तु भासितं”
 द्वारा पयोग, परतोघोस, सप्पुरिसूपनिस्सय, पञ्जाहेतुसम्पत्ति-त
 उत्पन्न याये निति प्रेरणा बीगु खः धका भाःपी माल ।

अथोपि अर्थ [अथोपि-यात् किञ्चन्तरसन्नियोजनत्वं (=कृत्य छगूयात्
 प्रेरणा बीया निति) वाक्योपादाने (=वाक्य छगूयात् ग्रहण
 यायेगुली) निपातद्वयं (=निपात निगू समूह खः) धका अर्थकथां वर्णन
 याना तल । ‘अथो-पानं हानं’ धायेबले खंपु छगू दया च्चन तिनियुयात् सीके
 दुगु जुया ‘अनं हानं’ नं खंपु छगूयात् निर्देशित याना च्चंगु जूगुलि अथोपि-
 यात् वाक्योपादाने (=वाक्य छगूयात् कायेगु धायेगुली) निपात धका
 धाःगु खः । अथ-यात् गुलि गुलि यासय अञ्जाधिकार वचनारम्भ (=सेत
 छगू खंपु छगूयात् उद्योग यायेगु) धका धायेबले वचनारम्भ धयागु वाक्यो-
 पादाने लिसे समान हे जुल । न तस्स अहिद्विभिधस्थि किञ्चि; अथो
 अविञ्जास-अवाहितत्वं; पटिसम्भिता मार्गं (१२७)-य अथोति वचनोपादाने
 निपातो धका अर्थकथां वर्णन याना तल । वचनोपादाने व वाक्योपादाने
 समान हे जुल । खंपु छगूयात् काये निति अथो-तयेमाः । अभिधानय संसय =
 संशय, आरम्भ = न्हापां उद्योग यायेगु, पञ्हु = प्रसन्न, विकल्प = विकल्प,
 वकरण = प्रकरण, समुच्चय = समुच्चय, पञ्चन्तर = पञ्चन्तर, पञ्छा = पञ्छात्,
 मङ्गल = मङ्गल धका अर्थ, अथो अर्थतं यया च्चंगु जुया च्चन पञ्चन्तर धका नं

घाथे फु । निगुलि निपात वाक्योपादान प्रथय् खः घका घया तःगुलि पि-या समुष्यय प्रथं म्वाले घुकूगु जुया घनं लिपा घका जक भाय् हिला तथे माल ।]

(२६) तस्मा हि भूता निसामेथ सम्बे;
मेत्तं करोथ मानुसिया पजाय ।
दिवा च रत्तो च हरन्ति ये बालि;
तस्मा हि ने रक्खथ अप्पमत्ता ॥

(२६) भूता=आपालं देवतापि; तस्मा हि=उक्तं उपदेश न्यने निर्ति जि तथागतं प्रेरणा बिया वयागुया कारणं याना हे; (तुम्हे=छिमिसं) निसामेथ=न्हाय्पं बी माल । सम्बे=सम्पूर्णं; (तुम्हे=छिमिसं) मानुसिया पजाय=मनुष्य मात्र प्रति; मेत्तं=मैत्री व स्नेहयात; करोथ=तयेगु याये माल । ये=गुपि मनुतय्त्सं; दिवा च=न्हिने नं; रत्तो च=बहनी नं; बालि=पूजा याये बहःगुयात; हरन्ति=हया पूजा याना च्वंच्वन; तस्मा हि=उगु कारणं याना हे; ने=इपि व्यक्तिपिन्त; अप्पमत्ता=अप्रमादी जुया; बेहोशी मजूसे हे; रक्खथ=रक्षा याये माल ।

भाषार्थं आपालं देवगर्णपि, ... जि तथागतं उपदेश न्यनेत प्रेरणा बिया वये घुकूगु जुया छिमिसं न्हाय्पं बी माल । छिमि सकलसिनं मनुष्य मात्र प्रति स्नेह व मैत्री तये माल । मनुष्यपिसं चान्हं न्हिनं पूजा याये बहःगुयात हया पूजा याना च्वंगुलि इपि मनुतय्त्त छिमिसं बेहोश मजूसे रक्षा याये माल ।

प्रेरणात्मक उपदेश "तस्मा हि" आदि मनुतय्त्सं देवतापिनि प्रति सदां याना वया च्वंगु उपकारयात उल्लेख याना प्रत्युपकार द्वारा मनुष्य मात्र प्रति मैत्री व स्नेह तये निर्ति रक्षा याये निर्ति प्रेरणात्मक उपदेश जुया च्वन ।

तस्मा हि निधिरण तस्मा उपरोक्त खंयात वक्त्वं संग्रह याना निधिरण याइहु
 शब्द खः । अन न्हापा नं “सुमन्तु = न्मने माल” धया
 हानं ‘नित्तामेध = न्यने माल’ धया च्वंगु जुया दोहरे जुया च्वंगुलि दक्वं संग्रह
 याना काये मजी धुं कूगु जुया तस्मा निधिरण छू कठिन विषय जुया च्वंगु
 जुया निति अर्थकथां धुगु तस्मा निधिरण पहःयात विभिन्न कथं धर्म्म याना
 वःगु खः । न्हापांगु विधिलय् सभागतानि-यात निधिरण याना क्यन ।
 यस्मा समागतानि तस्मा-समागम जू वःगुया कारणं याना धका प्रथं बी
 माल । अर्थकथाय् धन्वय व्यतिरेक धर्म्मन याना तस्मा हि = छिपि देवभूमि
 देव सुख ऐश्वर्यत त्याग याना ध्यं क वःगु प्याखं उत्सव प्रादि स्वये निति मखु,
 उपदेश न्यने निति जक समागम जू वया च्वंगुया कारणं याना धका भारी
 नक्सा निधिरण याना तल ।

निगूगु विधिलय् सुमना मन्तु सुणन्तु मासितं-यात स्वया निधिरण
 याःगु खः । तथागतं हर्षं प्रसन्नं प्रफुल्लितं जुया च्वने माल, सत्कार पूर्वकं न्यने
 माल धका प्रेरणा बिया बिज्याःगुलि देवतापिके प्रसन्नं प्रफुल्लितता व श्रवण
 इच्छा दया च्वंगु जुया उगु भावयात हे “तस्मा हि = उकथं चित्तं हर्षं प्रसन्नं
 प्रफुल्लितं जुया च्वंगुलि, सत्कार पूर्वकं उपदेश न्यनेगु इच्छा दया च्वंगु कारणं
 याना हे” धका निधिरण याना तःगु खः । धुगु तभ्यय् नं-अर्थकथां विस्तृत
 रूपं निधिरण याना तःगु-उकथं मन प्रसन्नं प्रफुल्लितं जुया अत्तसम्मापिधि,
 योमिसो मनसिकार, आसय-या पारिशुद्धि लिसे सम्प्रयुक्तं जुया च्वंगु भाव,
 सत्कार पूर्वकं न्यने मासितं वःगु भावया कारणं सधुरिसूपनिस्सय, परतोचोस
 उत्पत्ति कारणं बांलाःगु प्रयोगया पारिशुद्धि लिसे सम्प्रयुक्तं जुया च्वंगु
 कारणं जुल ।

स्वंगूगु विधिलय् “तस्मा हि = जि तथागतयागु उपदेश न्यं नं न्यने
 याकू, फलं नं प्रापाः दुगु जुया उपदेश न्यने माल धका चि तथक्कत्तं कज्जा
 दक्केका प्रेरणा बिया च्वंगुया कारणं धाना” धका निधिरण याना तल । धुगु
 स्वभूगु विधि कथं मुद्धय सारांश कया “तस्मा हि = उपदेश न्यने निति चि
 तथागतं प्रेरणा बिया वये धुंगुया कारणं याना” धका अर्थे बिया च्वंगु खः ।]

न्हाय्पं बी माःगु उपदेश उपदेशय् न्हाय्पं बीया नितिं प्रेरणा बी धुंका न्यने माःगु उपदेशयात “भेत्तं करोथ मानुसिया पजाय” धका आपालं मनुष्यपिनि प्रति मैत्री तये नितिं कना बिज्यात । मनोवृत्ति उत्तम जुया च्वपि प्रज्ञावानपिसं आपालंसित लाभ दये माःगु क्रिया कलापयात जक नित्य निर्देशन बीगु जुल । उजोपि व्यक्तिपि मध्यय् तथागत सम्यक्सम्बुद्ध विशिष्ट रूपं विशेषता दुम्ह जुया महाकरुणावान तथागतयागु निर्देशनत ला धात्थं हे आपालंसित लाभ दइगु हे जक जुया च्वनीगु सुनिश्चित जुल । थन मैत्री तयेत आपालं देवतापिन्त कना बिज्याःगु देव सहित मनुष्य निखलसितं यक्व लाभ दइगु जूया नितिं खः ।

मैत्री वृद्धि याइपि देवतापिसं नं मैत्री प्रतिफल फिच्छताः अनुभव याये दइ । देवतापिसं रक्षा याका च्वने दुपि मनुष्यपिसं नं उत्तमगु आरम्भगत लुइके दइ । निखलसितं यक्वं लाभ दइगु विचाः याना प्रेरणा बिया बिज्याःगु खः ।

उपकार उल्लेख लोकय् सुं छम्हसिगु प्रति मेम्ह सुं छम्हसिनं गुकथं भिका वंगु दु आदि धका वयागु उपकार-यात उल्लेख याना धाल धाःसा कं जक नित्य मैत्री दइ । मनुष्यपिनि प्रति मैत्री तये नितिं प्रेरणा बिया बिज्याःम्ह तथागतं इपि मनुष्यपिसं छिपि देवतापिनि प्रति गुलि तक भिका वःगु दु धका उपकार क्यन धाःसा मैत्री कं वृद्धि जुया वये फु धका खंका बिज्याना “दिवा च रत्तो च हरन्ति ये बालि” धका मनुष्यपिसं चान्हं निहनं पूजा सत्कार याना च्वंगु भावयात उल्लेख याना रक्षा याये नितिं प्रेरणा बिया बिज्यात । उगु अवस्थाय् वैशाली नगरय् उदेन चैत्य आदि चैतिय धयागु आपालंसिनं पूजा याइगु देवस्थान देव मन्दिर सिमात दया च्वन । मेमेगु थःथःपिसं अलग पूजा याइगु क्षेत्रत नं आपालं दया च्वन । उगु अवस्थाय् मनुष्यसं थःथःपिसं देवरूपत दयेका व देवतापि दुगु सिमा आदि थासय् वना देवता-

पिन्त उद्देश्य याना पूजा याइगु खः । कृष्णपक्ष आदि इलय् बहनी पूजा याइगु खः । न्हिने बहनी कुशल पुण्य कर्म याना पुण्यानुमोदन याइगु खः । थुगु तथ्यतय्त निर्देशित याना थुलि तकं छिमिगु प्रति पूजा याना गौरव मान तथा च्वंपिन्त छाया जक रक्षा मयासे च्वने जी लय्" धका "तस्मा हि" आदि द्वारा प्रेरणा बिया बिज्यात ।

बलि स्वरूप बलि-धयागु पूजा याये बहःगु बी बहःगु चीज वस्तुत खः । अंगुत्तर (प. ३७६)-य १-आतिबलि =थःथितिपिन्त बी बहःगु; २-अतिथिबलि=अतिथि पाहुनातय्त बी बहःगु; ३-पुम्बपेत बलि=परलोक जुइ धुं कूपि थःथितिपिनि निन्ति बी बहःगु; ४-राजबलि=जुजुयात बी माःगु कर उपहार आदि बी बहःगु; ५-देवताबलि=देवतापिनि निन्ति याये माःगु पूजा दान प्रदान धका न्याथी वया च्वन । बलि-धयागु इपि इपि थःथिति आदिपिन्त उचित रूपं बी माःगु दानया नां जुया च्वंगु खँ अंगुत्तरट्टकथा-य् वर्णन याना तःगु दु । थन बलिया स्वरूप देवतापिन्त पूजा याये बहःगु चीजवस्तु धयागु देवता बलियात कायेमाः । उकीयात हे देवबलि धका धाइगु खः ।

ज्ञाति, अतिथि, परलोकी; राज, देव बलि न्याथी ।

लुमंके बहः जू थुमित; पात्र खः पूजा दानया ॥

देवतापि पूजनीय खःला ? चतुक्क पञ्चक अंगुत्तर-य् थःपिसं उद्योग याना लाभ याना तःगु चीज पदार्थ द्वारा न्याता बलि पूजा यायेगुयात धन वैभव सम्पत्ति लाभ जुइगु छगू कारणया रूपय् कना बिज्याना तःगु दु । पञ्चंगुत्तर-य् कुल-पुत्रपिनि उन्नति वृद्धि जुइगुया कारण परिहानी मजुइगुया कारण न्याता कना बिज्याःगुली देवतापिन्त पूजा सन्मान यायेगु नं छगू दुथ्याना च्वंगु दु । (पञ्चक-६८) देवतापि पूजा यायेगुयात लोक वृद्धि छगू कारणया रूपय् तथागतं इच्छा याना बिज्याःगु स्पष्ट

जुया च्वंगु दु । देवतापि दु धका विश्वास दुपिनि निति देवतापि
छता प्रकारया सत्त्वपि हे जुल । मनूतय् दथुइ वन्दना प्रणाम याये
बहःपि, बहः मजूपि दुथे देवतापिनि पुचलय् नं वन्दना प्रणाम याये
बहःपि, बहः मजूपि निथी दयेमाः । इमित लुमंका नसा त्वंसा आदि
दान बीगु, सत्कार यायेगु, पुण्य इना बीगु आदि याये बहः हे जू ।
मनू परस्परय् बिया सहयोग यायेगुलि यान्त सदां सहयोग याये
मफूसा नं इमिसं फइबले ग्वाहाली दया च्वनीगुथे देवतापिसं नं सदां
न्हागु क्षेत्रय् सहयोग बीगु सामर्थ्य मदया च्वंसा नं इमिसं फूगु
क्षेत्रय् ला सहयोग व संरक्षण यायेयः । गुलि गुलि सहयोग याका
च्वने दुपि व्यक्तिपिन्त जातक निपातत अनुसार व लोकया अनुभव
अनुसार सीके फु ।

यस्मि पदेसे कप्पेति; वासं पण्डितजातियो ।
सीलवन्तेथ भोजेत्वा; सञ्जाते ब्रह्मचारयो ॥
या तत्थ देवता आसुं; तासं दक्षिणमादिसे ।
ता पूजिता पूजयन्ति; मानिता मानयन्ति नं ॥
ततो नं अनुकम्पन्ति; माता पुसं व भोरसं ।
देवतानुकम्पितो पोसी; सदा भद्रानि पस्सति ॥

(विनय महावग्ग; भेसज्जक्खन्धक ३२४)

पण्डितजातियो = प्रज्ञावान जातयाम्ह व्यक्ति; यस्मि पदेसे
= गुगु प्रदेशय्; वासं = वास; कप्पेति = याइगु खः; एत्थं = यमु;
थःगु वासस्थानय्; ब्रह्मचारयो = उत्तमगु आचरणयात आचरण
याना च्वंपि; सञ्जाते = इन्द्रियतयूत प्रभावहीन जुइ कथं हनन याना
रक्षा याना तये धुं कूपि; सीलवन्ते = शीलवान आयुष्मानपिन्त;
भोजेत्वा = भोजन दान याना; तत्थ = उगु धासय्; या देवता =
गुपि देवतापि; आसुं = दया च्वंगु खः; तासं = इपि देवतापिन्त;
दक्षिणं = दान दक्षिणा; आदिसे = उद्देश्य तया उल्लेख याना पुसं

इना बीमाः; पूजिता=पूजा याका च्वने दुपि; ता=इपि देवता-
पिसं; नं=इपि थःत पूजा यापिन्त; पूजेन्ति=लिचः कथं हानं पूजा
याइगु जुया च्वन । मानिता=माने याका च्वने दुपि; ताः=इपि
देवतापिसं; नं=इपि थःत माने यापिन्त; मानेन्ति=हानं मान
मर्यादा तइगु जुया च्वन । ततो=उकि याना; नं=इपि थःत पूजा
याःपि माने याःपिन्त; माता=मामं; औरसं पुत्तं=थःगु मुलय्
जन्म जूम्ह सद्यम्ह काय्मचायात; अनुकम्पति इव=सदां रक्षा याना
अनुकम्पा तथा च्वनीथें; अनुकम्पन्ति=सदां रक्षा याना अनुकम्पा
तथा च्वनीगु जुया च्वन; देवतानुकम्पितो=देवतापिसं अनुकम्पा
तयेका च्वने दुम्ह; पोसो=व्यक्ति; सदा=न्ह्याबलें; भद्रानि=
भिभिगु आरम्मणतयत्; पस्सति=खंका च्वने दइगु जुया च्वन ।

अतिक्रमण जुइके मज्जू न्ह्यागुलि नं कर्मयात विश्वास याना धुक्क
तायेका च्वनीपिथें देवतापिनि प्रति
विश्वास तथा धुक्क तायेका समर्पण याना च्वनेगु याये मज्जू ।
त्रिरत्न प्रति गुलि गुलि अप्वः आरम्मण याये फत्त उलि उलि
बांलाःगु जूसा नं देवतापिनि प्रति सीमाना पुइक्क समर्पण याना
विश्वास यायेगुथें जाःगु द्योवे वे जुलं घाये मायेक जुइगु ला
अपेक्षित मजू । गुलिसिया बुद्धयात भोजन अपर्ण याये घाःसा
लुममं; द्योयात पूजा यायेगु घाःसा केरा सुकूचिना मवनि कथं खूब
हेर विचार देखरेख यायेगु याना च्वनी । बुद्धयात स्वया अप्वः
आदर सत्कार व पूजा यायेगु ला थःपि बुद्धानुयायी जुया च्वंगु सी
मदुगु स्थिति उल्लेख यायेगु जुया उजागु ज्या-खँयात चीका छ्वये
निर्ति होश तयेगु आवश्यक जू ।

(३०) यंकिञ्चिच्च वित्तं इध वा हरं वा;
सगोसु वा यं रतनं पणीतं ।
न नो समं अत्थि तथागतेन;
इदम्पि बुद्धे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३०) इध वा=थुगु मनुष्य लोक्य वा; हरं वा=नाग गरुड आदि मेगु लोक्य; यंकिञ्चिच्च=सम्पूर्ण; वित्तं=धन रत्न सम्पत्ति; अत्थि=दया च्वन; सगोसु वा=देवलोक ब्रह्मलोक्य नं; पणीतं=प्रणीतगु; यं रतनं=गुगु रत्न; अत्थि=दया च्वन; (एत्थ=इपि रत्नत मध्यय्); तथागतेन=तथागत लिसे; समं=समानगु रत्न ला; न नो अत्थि=द हे मद्दु; बुद्धे=बुद्ध प्रति; इदम्पि रतनं=थुगु रत्नया रूप्य् दुगु यइपुसे च्वंगु गुण नं; पणीतं=प्रणीतगु जुल । एतेन सच्चेन=थुगु सत्य वचनया कारणं; सुवत्थि होतु=सत्त्वपि सुखी स्वस्ति जुये माल ।

भावार्थ मनुष्यलोक, नाग गरुड आदि लोक, देवलोक ब्रह्मलोक्य दया च्वक उत्तम प्रणीतगु रत्नत मध्यय् तथागत समानगु रत्न ला दये फइ मखुगु हे जुल । बुद्ध प्रतियागु थुगु रत्नया भाव यइपुसे च्वंगु गुण विशिष्ट प्रणीतगु गुण खः । थुगु सत्य वचनया कारणं सत्त्वपित सुखी स्वस्ति जुये माल ।

बुद्ध गुण रत्न सूत्र बुद्ध, धर्म, संघयात रत्नया रूप्य् कना तःगु देशना खः । थुगु सूत्रं बुद्ध, धर्म, संघ धात्थेंगु रत्न जुया च्वंगु खँ, सत्य वचन ल्हाना सत्त्वपि सुखी जुइकेया निति प्रार्थना याइगु जुया च्वन । “यंकिञ्चिच्च वित्तं” आदि गाथा तथागतया धात्थें रत्न जुया च्वंगु खँ व्यक्त याना सत्य क्रिया याना च्वंसु गाथा खः ।

व्याकरण स्पष्टीकरण [वित्तं=यद्भुसे चवनीगुयात उत्पन्न जुद्धके यःगु;
 रतनं = रत्न घका वित्तंयात रतनं-या विशेषणया
 रूप्य् प्रथं बीगु चलन-दया च्वन । अर्थकथाय् “वित्तन्ति घनं” घका वर्णन
 याना तःगु व यंकिञ्चिद्वित्तं-यात इध वा हुरं वा-या आधेय्यया रूप्य् वर्णन
 याना यं रतनं-यात सग्गेषु वा-या आधेय्य रूप्य् वर्णन याना तःगुयात अले
 यं एतं वित्तञ्च रतनञ्च पकासितं घका वित्त व रतन-यात अलग्ग कयना
 तःगुयात प्राधार याना वित्तं=घन रत्न सम्पत्ति घका अर्थं बिया वया ।

इध वा=.....यं नं; हुरं वा= .....यं नं; यंकिञ्चि=सम्पूर्णं;
 वित्तं=.....सम्पत्ति; अस्थि=दया च्वन; सग्गेषु वा= .....यं नं;
 यन्ति=...गु; यं रतनं=...रत्न; अस्थि=...च्वन; तथागतेन=
 ...लित्से; समं=समानगु; तं वित्तं च=.....नं; तं रतनञ्च=...नं;
 यन्तोअस्थि=मदुगु हे जुल; थुकथं नं (अर्थ) बी ज्यू । तर अर्थकथां;
 विधायं=कयना तःगु ‘यंकि वुत्तं होति; यं एतं वित्तञ्च रतनञ्च पकासितं
 एत्थ एकस्मि बुद्धरतनेन अदिसं रतनं निवत्थि’ यात बःकया एत्थ घका नियत
 ठपे यायेगु अर्थं अभिप्राय दकले चत्त च्वं घका विचाः याना एत्थ=थुपि
 रत्नत मध्यय् घका अर्थं बिया वया ।

इध-लय् शासन, लोक, देश, पदपूरण घका प्यथी दया च्वंगुली थन
 मनुष्य लोक्य जुया च्वन । हुरं-इतर अर्थवाची निपातं खः । मनुष्य लोकं
 अलय चायेबले बाकि दनिगु दक्क कुकं लोकयात काये माःथे जुया च्वंसा नं
 सग्गेषु-यात घाइ तिनिगु जुया देव ब्रह्मापिसं अलग्गगु नाग, गरुड लोक
 आदियस्त जक-पारित्तिस नय अनुसार कायेमाः । सग्ग-शब्द देवलोकयात जक
 अय्यक आइगु स्वभाव दया च्वंसां “सोभनेन कम्मने=शोभा दया उत्तमगु
 कम्मं; अशीवन्तीति=अर्थक वने माःगु जुया निर्ति; सग्गा=सग्ग घाइ”
 अथागुःअर्थं वित्तन-याना अहलोकयात नं हानं कायेमाः । तर भूमि विमान
 अगुःअर्थं अर्थं अर्थं रत्न दये फइ मखगु जुया सग्ग-या स्वरूप्य् रूपावचर
 ब्रह्मापिस्त जक कायेमाः ।

यकिञ्चि विसं-या स्वरूप कथं मनुष्यलोक्य व्यापार काल बिलया
लागी वा अलंकार प्रयोगया लागी व्यवहार याइगु लुँ वहः मोति माणिक
पत्थर नीर प्रादि रत्न जडित भूमि विमानय् उत्पन्न जुया चवनीगु नाग गरुड
प्रादिपिनिगु रत्नत खः । सग्लेसु वा रतनं-द्वारा देव ब्रह्म भूमि विमानय्
उत्पन्न जुया चवनीगु, अधिकारी दुगु, मदुगु रत्नत जुल । “न इति पट्टिसेधे नो
इति अघघारणे” घयागु अर्थकथा अनुसार न नो समं-लय् नो गुलि थासय्
प्रतिषेध अर्थय् लगे जुया चवंसा नं थन न-नं प्रतिषेध अर्थ व्यक्त याना चवने
धुंकूगु जुया नो-अघघारण अर्थय् लगे जुइ माल ।]

बुद्धया अर्थ [इवम्पि बुद्धे रतनं-लय् रतनं-यात अर्थकथां भावपद चिन्तन
याना तःगु दु । रतनं-भावपद जुल घाःसा बुद्धे सम्बन्ध जुइ
त्वःगु जुल घका बुद्धे बुद्धस्स = ...या; इवम्पि रतनं = ...रत्न नं
अका सम्बन्ध अर्थ बीगु चलन दु । बुद्धे-या सम्बन्ध अर्थ उचित जुया चवंगु
ला खत । तर पद छगू उकीया प्रकृति अर्थ अनुकूल मज्जूसा तिनि मेगु अर्थ
लिसे हिला अर्थ बीगु स्वाभाविक जुइ । थन बुद्धे-व रतनं-आधार आधेय्यया
रूपय् उचित व अनुकूल जुया हे चवंगु दु । उकि अर्थकथां बुद्धे रतनं पणीतं-
अका बुद्धया आधार रूपय् जक वर्णन याना तःगु दु । बुद्धे रतनं-यात
अभिप्राय व्यक्त याना तःगुली नं “न हि यत्थ रतनं अत्थि; तं रतनन्ति
सिञ्जन्ति” आदि अका आधार रूपय् जक व्यक्त याना घया तःगु दु । उकि
थन बुद्धस्स-अका सचे मयाःसे हे बुद्धे = बुद्धयाके अका जक अर्थकथायाः रुचि
अनुसार (अर्थ) बिया वया ।]

मेगु-अर्थ-छथी [अर्थकथाय् रतनं-यात भाव लोप-चिन्तन मयाःसे मेकथं
छथी अर्थ वर्णन याना तःगु दनि । उगु अर्थ अनुसार
इवम्पि-यात कारण चिन्तन याना बुद्धे-यात नं वनवगुम्बे आदिलय्थे प्रथम
अर्थय् सप्तमी चिन्तन याना इवम्पि = थगु कारण याना नं; बुद्धे-बुद्धो =
तथागत बुद्ध; पणीतं = प्रणीतगु; रतनं = रत्न जुया चवन अका (अर्थ)
बिया तःगु वया चवन ।]

रत्न-यात भाव चिन्तन पहः [अर्थकथाय् रत्न-या भाव रूप्य वर्णन
 याना तःगुलि "रत्नस्स भावो रत्नस्स"
 याना लोपो-धयागु मीगल्लान सुत्त (४-५६-१२३) द्वारा त्त-यात लोप
 यायेमाः । भाव लोप चिन्तन याये माःगुया कारण अर्थकथा वर्णन कना यके ।
 "अवखु सुद्धं अस्तेन वा अस्तनियेन वा" लय् बाहिरकपिनिगु छन्द कथं अवखु
 हे अस्त, अस्तनिय जुया अवखु अस्त, अस्तनिय स्थिति शून्य जुया च्वन धाःसा
 अवखु अवखु शून्य जुया च्वन धाःथे जू वनीगु जुया हटे याना चीका छ्वःगु
 जू वनी मखु । अवखु अस्त जुया च्वंगु खे (साभि, निवासी, कारक, वेदक,
 अग्निदायक सभाव) पाखे शून्य जुया च्वन धका भाव अर्थयात व्यक्त याना
 कंसा तिनि अवखु अस्त मखु धका चीका छ्वःगु जू वनी । अथे हेथे बुद्धे
 रत्न-लय् रत्न-यात भाव चिन्तन मयात धाःसा आधार स्थल व आधारित
 वस्तु भेद जुइ माःगु जुया बुद्ध व रत्न भेद मज्जेसे बुद्ध हे रत्न जुया बुद्धयाके
 रत्न प्रणीत जुया च्वन धका आधार, आधेय्यया भाव पाः जुया मबं । गुगु
 यासय् रत्न दु धायेबले उगु क्षेत्र रत्न मखुगु जुया बुद्ध रत्न मखु; बुद्ध अलग,
 रत्न अलग धयागु अर्थ लगे जू वनी । उकि रत्न भाव लोप जुया बुद्धयाके
 रत्नया भाव (चित्तीकत्त प्रादि गुणत) दया च्वन धका धाःसा तिनि अभिप्राय
 दया उचित जुइगु जुया रत्न-यात भावपद-या रूप्य अर्थकथाचार्ये चिन्तन
 याःगु जुया च्वन । भावव्यखान-धका नं धाये फु ।]

यइपुसे च्वंका बी सः 'रति जनेतीति रत्तनं' यहपुसे च्वनीगुयात
 उत्पन्न जुइके सःगु जूया निरिति 'रत्न' धाइ ।
 तथागतयागु रूपाकृति नं शोभायमान जुया दर्शनीय प्रासादिक जू ।
 सः नं न्ह्याइपुसे च्वं । उपदेश नं वाक्य बालाना अर्थ अभिप्रायं
 पूर्ण जू । अथे जुया तथागतयात दर्शन याये दयेवं वा उपदेश न्यने
 दयेवं लय् लय् तां तां हे गाइ मखु । बुद्ध तथागतयागु गुणत यक्वं
 नं दया दक्खसिबे नं विशिष्ट रूपं प्रकट जुया च्वनीगु जुया उगु उगु
 गुणयात ध्यान तयेबले आरम्मण यायेबले पृथग्जनपिन्त हे अतिकं
 प्रीति उत्पन्न जुइगु जुल । तथागतयागु धर्मयात सीका आर्यं जुया

चवनीपि व्यक्तिपिनिगु सन्तोष व उल्लासयात ला धायेगु हे छु दु धका ! थुगु रूपं आपालंसित लय् तायेके बी सःगु जुया तथागत “रत्न” नामधारी जुया बिज्यात ।

न्ह्याइपुके बी सः अनं हानं न्ह्याइपुसे च्वंका बी सःगु कारणं याना नं “रत्न” धका धाये माल । तथागतयागु उपदेश न्यना अध्ययन मनन व पूजा पाठ याना च्वन धाःसा धर्म स्यूपिं, धर्म थूपिसं मनय् न्ह्याइपु तायेका च्वने दइगु खः । तथागत-यागु अनुशासन अनुसार धारण पालन आचरण याना च्वंकि गुलिसिनं ध्यान सुख प्राप्त याना ‘ध्यानरति’ द्वारा न्ह्याइपुका च्वने दइगु जुल । गुलिसिनं विपश्यना उद्योग व अभ्यास याना नाम रूप उत्पत्ति विनाशयात खंके दइगु पाखें उत्पन्न जुइगु प्रीति मनुष्यपिनि न्ह्याइपु मध्यय् छुं गुगुं न्ह्याइपु लिसे हे तुलना याये मजीक विशिष्टगु न्ह्याइपु खः धका धया तल । देवतापिनिगु न्ह्याइपु लिसे नं तुलना याये मत्वः । मार्गफल लाभ जुया फलसमापत्ति सुख अनुभव याये दइबले ला ज्वः मदुगु सुखं फिजे याना तःगुथे जुइगु जुया लोकय् छुं गुगुं न्ह्याइपु लिसे तकं दांजे याये मज्यूगु अतुलनीय न्ह्याइपु जुइगु हे जुल । इत्यादि कथं विभिन्न न्ह्याइपुयात उत्पन्न जुइके सःगु जूया निर्ति नं बुद्ध तथागत “रत्न” धयागु नां दयेकां च्वने दुम्ह जुल ।

रत्न अर्थ न्याथी अले हानं गुगु क्षेत्र आदर गौरव सत्कार सन्मान याये बहः जू; आपालं मू वं; तुलना यायेगु नं मदु; लुइके खंके नं थाकू; उत्तमपिसं जक प्रयोग याये ज्यूगु खः; उजागु क्षेत्रयात “रत्न” धाइ धका रत्नया अर्थ न्याथी नं सीके दु ।

चित्तीकतं महग्घञ्च; अतुलं दुल्लभदस्सनं ।

अनोमसत्तपरिभोगं; रत्तनं तेन दुञ्चति ॥

चिरसीवतं—मन्युः क्वात्तु क् घाना सम्मान-नं यायेमःःः
 जुष्मः च्वनः; महृष्यञ्च=आप्तलं-नं मू. वना च्वनः; अतुसञ्च=च्वः
 नं मद्दु; दुल्लभदस्सनं=खंके थाकूमु. विषय नं जुया च्वनः; अन्नेम-
 सत्तपरिभोगञ्च=हीन मजूपि श्रेष्ठ उत्तम व्यक्तिपिनि उपभोग्य
 वस्तु नं जुया च्वनः; तेम=उगु कारणं याना; रतनं=रत्नं छत्रं
 वृच्छति=घाये मास ।

तये बहः गौरवः सरसातः, वं मूल्य. नं प्रतिकनं ।

अतुल्यः, दुर्नभदसनः, फभोग्य श्रेष्ठ उत्तमं ।

अर्धा न्यथी रत्नपागु; सीकेमाः सकल जगाम ।

गौरव. तये बहः जू. लोकय. गौखनीयगु. सन्माननीयगु. रत्नत. दया
 च्वंगु. जुष्मा उर्पि रत्नतयु प्रति गौरव. तयेगुया-
 सिकं तथागतयात अम्बः. गौरव. तयेगु याइ । बुद्धकालीन. अबसससु
 मन्तयसं गौरव. तया. पूजा. याये. माःपि आच्यर्येपि. थी थी. दया.
 च्वन । तथागतं गौरव. पूजा. सत्कार. याका च्वने. दुयें. मेपि अच्यर्य-
 पिसं अये. याका च्वने मद्दु. तथागतयात. मनुष्यपिसं जक मखु देव
 ब्रह्मापिसं समेतं गौरव. व सन्मान. तयेगु पूजा यायेगु याना दया. च्वंगु.
 हे दु. मखु. ला. ? उर्कि हे देवता. पूजा. याइपि. ब्रह्म. पूजा. याइपि.
 इमिगु आधार भरोसा काइपि दुगुली इमिसं बुद्धयागु. विषययु सीके.
 दइगु अवस्थाय देव ब्रह्मापिन्त तोता तथागतयात यइपु तायेका मान्य
 तायेका पूजा याइगु जुल ।

जंगली मन्तयसं व घायं नइपि मृग जाति चक्रातयसं.
 मानिक रत्न खंसा नं भि, मभि, मू वं मवं मस्युगुलि थुइका कायेमाः
 धका मस्यु । भि, मभि, सिया मू वं मवं थूपिसं जक लय लय तातां.
 लुधं फुधं जुया थुइका काये फइगु खः । तथागतयाके दक्वसिबे नं
 विशिष्टगु गुणांगु प्रकट रूप्या दयाः च्वंगु जुया उगु गुणांगयात
 थूपि प्रजा ज्ञान दुर्कि मन्तयसं तथागत स्मर्य च्वंगुःपि पूजनीयपि

सन्माननीयपि लुइके मफइगु जुल । तथागतयागु गुणांगयात अनुमान यायेगुली मार्गज्ञान फलज्ञान तक ज्ञान दुपिसं ला बुद्धरत्नयागु गुणांगयात तःजीगु कथं अनुमान याना निर्णय याइगु जुल । उकि श्रोतापन्न जुल धायेवं हे बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समझागतो (=तथागत प्रति इकिधिकि मसंक दृढ रूपं श्रद्धा व प्रसन्नतां सम्पन्नपि) जुइ दइगु जुल । अथे जुया गौरव सन्मान तये बहःगु जुया निति रत्न धाल धाःसा उगु अर्थ दकसिबे गौरवनीय तथागत लिसे जक अनुकूलगु जुया तथागत हे धात्थेंम्ह रत्न जुल ।

आपालं मू दु लोकय् मू तये मफयेक आपालं मनूतय्सं अतिकं ल्वःवंका च्वनीगु रत्नत दया च्वन । इपि रत्नत लिसे तथागतयात दांजे याना तथागतयात हे बःकाये ला; रत्नयात हे ग्रहण याये ला धका छगू मखु छगू ल्ययेकल धाःसा तथागतया विषयय् बांलाक स्युपिसं रत्नयात छखे चीका तथागतयात हे जक ययेका (ल्वःवंका) लय् लय् तातां ल्यया काइ ।

जोतिक, जटिल आदि महाजनपिके अमूल्य अनर्घगु रत्नत दया च्वंगुली इपि रत्नतयत्त वाना तथागतयाथाय् थ्यंक वःगुया कारणं तथागतया अमूल्य अनर्घ भाव सीके फु । धाये माःगु दया च्वन तिनि; लोकय् भति जक मू वंगु रत्न द्वारा (चीजवस्तु) हिला काल धाःसा भति भति चीज वस्तुत जक दया गुलि गुलि रत्नया मू वन उलि उलि हे अप्वः चीज वस्तुत लाभ जुइ । छको जक बुद्ध वन्दना यायेगु स्वाँ छफो जक दान यायेगुलि हे बयान यानां याये मफयेक प्रतिफलत दइगु नं बुद्ध-रत्नया अनर्घ भावयात क्यना च्वंगु दसू प्रमाण हे जुल । उकि अमूल्य व अनर्घ अर्थ अनुसार रत्न धायेगु खःसा तथागत स्वया च्वन्हाःगु अमूल्यगु रत्न धका मद्दुगु कारणं याना तथागत हे जक धात्थेंगु रत्न जुल ।

ज्वः मद्दु लोकय् प्रज्ञा महान जुइगु; रूप लावण्य बांलाइगु आदि गुणय् न्हापा न्हापायागु कारण कुशल कर्मत नं दया हे

चवनी । कारण कर्म विशिष्ट व श्रेष्ठ जुया च्वम्ह व्यक्तियाके लाभ गुणत नं मेपि स्वया च्वन्ह्याना विशेषता दुगु जुया च्वनी । प्यंगु असंख्य व छगु लाख कल्प मयाक मेपिसं स्वया अप्वः कुशल पारमीत पूर्ण याना वये माःगु, मेपि लिसे ज्वः मलायेक सम्पन्न याना वये माःगु जुया कारण कर्म मेपि स्वया च्वन्ह्याका वःगु अनुसार परिणाम गुणांग नं पाना च्वने माल । सर्वज्ञता ज्ञाने छगुलि हे अतुल पद धारण याये बहःगु जुइ धुकल । मेमेगु रूपकाय धर्मकाय दक्व लिसे नं दांजे वये फूपि सु मदये धुकुनु जुया बुद्धकालीन अवस्थाय हे अनुत्तर (=ज्वः दुमि मडुम्ह) पुद्गल हे जुल धका बारबार प्रशंसा याका च्वने दुगु जुल । लोकया रत्नत सम्बन्धित देशय जक अतुलनीय जुया च्वनीगु जूसां मेथाय् छथाय् ला व लिसे समानगु व स्वथा नं च्वन्ह्याःगु रत्न दया हे च्वनी । चक्ररत्न धयागु वयागु युगका दुने अतुलनीय धका धाये माःसां तथागत मडुगु जुया च्वना जक; यदि बुद्ध लिसे दांजे याये माल धाःसा बुद्ध स्वया अप्वः चक्ररत्नयात गन माने याये फइ; पूजा याये फइ धका ! उकि अतुलनीय अर्थ अनुसार रत्न धायैगु खःसा तथागत हे जक रत्न धाये बहः जू । तथागत ला च्वन्ह्याःम्हसिंति अर्थे ति, समानम्ह हे नं दये मफूम्ह आश्रय अद्भूतगु विशिष्ट रत्न हे जुया च्वंगु दु मखु ला ?

दर्शन दुर्लभ वर्थे जिथे सामान्य देव मनुष्य ब्रह्मापि दुर्लभ मजुया न्हाबले धयाथे खने दया च्वनी । आश्रयजनकेपि विशिष्ट पुरुष जाति उत्तम पुद्गल तथागत गबले गबले जक अद्भूत रूपं उत्पन्न जुया वइगु जुया स्वये खने थाकू । शासनं पिने उत्पन्न जुया बिज्याइपि प्रत्येक बुद्धपि यक्वं यक्व उत्पन्न जुया वया च्वनीगु जुया दर्शन दुर्लभ धायेम्वाः । बुद्ध जुइया निंति प्यंगु असंख्य; च्यागु असंख्य, फिखुगु असंख्य समय बिते जुइक पारमी पूर्ण याये माःगु, न्हाम्हसिंनं मती तये मद्धाःगु रत्त संधार हे रोके

जुद्धे ज्ञक वीस्त्व वयना बुद्धत्व प्रार्थना याता च्वने मास्ति वःपि दुर्लभ हे जुमा च्वन । बुद्धत्व प्रार्थता याइपिनि दथुइ गुलि गुलि निश्चत अक्करण प्राप्त जुइ न्हवः हे लिचिमा वने माःपि नं दग्गा ज्ञान । अक्करण लाभ जूपि छम्ह निम्ह जक्क हे दइगु जुल । इपि छम्ह निम्ह मध्यम नं असंख्य कल्पान-कल्प त्क पारमी पूर्ण याये सःगु जुमा गुलिखे गुलिखे समय बिते जुइ धुंका तिनि बुद्धया रूपम् उत्पन्न जुमा वयेसाः ।

युगु रूपं बुद्ध दर्शन दुर्लभ जुया च्वन । उकि प्रज्ञावामपिसं बुद्धोत्पन्न समय लाभ याता काये थाक् । छको छले लात धायेवं लिपा थागाः मदयेक च्वद्येका च्वने मालीगु जुल । थाकुक्क चूलाइबले अवसर चुके याये मज्यू, मत्वः धका मार्गं फल लाभ यायेया निर्ति जोर तोरं उद्योग व प्रयास याइगु जुया च्वन । उकि दुर्लभ दर्शन अर्थ अनुसार रत्न धाल धासा बुद्ध स्वया दर्शन दुर्लभम्ह व्यक्ति दये फइ मखुगु जुया बुद्धयात हे जक रत्न धाये माल ।

श्रेष्ठ उत्तम व्यक्तिपिनि जक उपभोग्य सेवन यायेगु धयागुली उपभोग मायेगु, सत्संगत मायेगु; अनुशासत्तयत्त फलन मायेगु; अनुशासन अनुसार अक्करण व अनुशासन मायेगु; द्वारा बोधिपक्षिय रत्न, मार्गं फल रत्नयात लाभ मायेगु हे खः । लौकिक रत्नत हीनपि न्वह्यपि मनुतय्मसं त्कं उपभोग याना च्वने दुगु स्पष्ट हे जुमा च्वन । बुद्धरत्न ला हीन पुरुषपिनि क्षेत्र मखु । प्रस्फुटपि उत्तम आर्यपि व उत्तम आर्य बुद्धया निर्ति न्हाप्रायगु कुशल कर्म उपनिश्चय दया च्वंपि भाग्य-सात्तपि श्रेष्ठ उत्तम व्यक्तिपिनि जक सेवनीय क्षेत्र जुमा च्वन । प्रस्फुटपि व्यक्तिपि त्क बुद्ध लिसे सःतिपि जुया अपरिशुद्धपि हीनर्त्तपि बुद्ध लिसे सापःपि जुमा च्वंगु खँ कता विज्याता तःगु बःकाये माल । (रत्न सुत्त, ये फुत्तमलागाभा वर्णन स्वये माल ।) उकि उत्तम व्यक्तिपिनि जक सेवनीय क्षेत्र जुया रत्न धयाबले बुद्ध-रत्न

हे जक धात्थें उत्तमपिनि सेवनीय सही रत्न धायेथ्याः । उत्तमपिनि जक सेवनीय जुया रत्न धायेबले तथागत बुद्ध हे जक धात्थें रत्न जुल । बुद्ध-रत्न ला मिथ्यादृष्टिपि, श्रद्धा मडुपि हीन व्यक्तिपिनि सेवनीय मखु । तथागतया मूल्य मस्यूपि साधारण मनुष्यपिनि क्षेत्र मखु । धात्थें उपनिश्चय सम्पन्नपि, मार्ग फल लाभ याये योग्यपि श्रावक, महाश्रावकपिनि जक सेवनीय क्षेत्र जुया अनोमसत्तपरिभोग अनुसार धात्थें रत्न हे जुया च्वन । बुद्धया शरण्य वना च्वना धाःसा नं तथागतयागु धर्म लाभ मज्जुनिपिनि दकसिबे भिगु सेवन जुइ-मखुनि । धर्मयात अधीनस्थ यायेगु द्वारा जक बुद्ध-रत्नयात तःजीक भि कथं सेवन याःम्ह जुइक उद्योग याये बहः जू ।

परित्राण प्रभाव वृद्धि यायेत लोक्य रत्न धाल धायेवं अतिकं हे माने याये यः । बांवांलाक विचाः संचाः याना सचे यायेगु रक्षा यायेगु याये यः । बुद्ध प्रति रत्नया रूप्य गुलि तक दुग्गयेक ययेका विश्वास व श्रद्धा तथा यः तायेका च्वंगु दु लय ? बुद्धारम्मणयात आदर गौरव पूर्वक विचाः संचाः याना गुलि तक नुगलय दुने दुचायेका तःगु दु लय ? बुद्ध-गुणयात स्यूपिनि निति अतिकं सन्माननीयगु धात्थेंगु रत्न जुइ । इमि निति थुगु “यंकिञ्च चित्त” गाथा व्वंलिसे व्वने मगाः; यइपु तायेकु लिसे तायेके मगाना च्वनी । उकथं जूमहसिगु परित्राण जक तःसकं प्रभाव व आनुभाव दुगु जुया अन्तराययात धात्थें मुक्त जुइकी । आयुष्मान आनन्द स्थविरं ला बुद्ध-गुणयात यक्वं यक्व विचाः व निरीक्षण याना तिनि परित्राण पाठ याना बिज्यात । श्रोतापन्न जुया अवेच्चप्पसाद दुगु जक मखु बुद्ध-गुण्य बहुश्रुत नं आपालं दुगु जुया लुधें फुधें तायेकु तायेकु हे मगाः; श्रद्धा प्रसन्न तायेकु तायेकु हे मगाःगु चित्त दुम्ह वस्पोलयागु परित्राण अति हे प्रभावकारी जू । परित्राण अर्थ मस्यूसानं आस्था व विश्वास प्रबलपिन्त परित्राणयागु प्रभावया फल योग्यतानुसार लाभ हे जुइ ।

तर परित्राणयागु अर्थ सिया गुणयात आरम्मण याये दइगुलिं याना प्रीति, प्रश्रब्धि उत्पन्न जुइके दइगु अतिविशिष्टगु श्रीशोभा व मंगल जुया च्वन । उकथं श्रीशोभा मंगल दुम्ह प्रति अमंगलत चिला वना भिगु परिणामत वृद्धि जुया वइगु सुनिश्रित जुया च्वंगुलिं परित्राणयागु अर्थ अभिप्राय सिया वइ कथं प्रयास व प्रयत्न यायेमाः ।

सत्य-वचन गुलिं गुलिं क्षेत्रय् सही रूपं धाइगु ल्हाइगु खँयात सत्य धका धाइ । उगु सत्ययात वचीसत्य धाइ । मखुगु असत्य खँ ल्हायेगुलिं विरत जुइगुयात नं सत्य हे धाइ । उगु सत्य ला विरति सत्य खः । दुःख, समुदय, निरोध, मार्ग थुपिं प्यंगूयात नं यथार्थ जुया च्वंगु स्वभावत जुया सत्य धका हे धायेमाः । आर्य सत्य खः । उकी मध्यय् धात्थे प्रकट रूपय् दया विनाश जुइ मसःगु उत्तमगु स्वभाव जूगु जूया निरिति निर्वाणयात परमार्थ सत्य धका धायेमाः । वास्तविक मखुसा नं थःमं सत्य धका व्वात्तुक ज्वना तःगु कथं सत्य धाये माःगु दृष्टिसत्य नं हानं दनि । थुपिं सत्यत मध्यय् “एतेन सच्चेन” अनुसार सत्य ला वचीसत्य हे जुल । वचीसत्य वास्तविक घटनायात वास्तविक रूपं धायेगु ल्हायेगु छता प्रकारका स्वभाव हे जुल । उगु स्वभाव धर्मय् ला विषयात मदयेका छवये फूगु, मियात शान्त जुइके फूगु, वा वयेके बी फूगु, आकाशय् स्थिर जुइके फूगु आदि विभिन्न अद्भूत घटनातय्त उत्पन्न जुइके फूगु शक्ति दु ।

सुवर्ण साम बोधिसत्त्व सुवर्ण साम वाणं कया वाणयागु विषया प्रभावं मूर्छा जुया च्वंबले “थुम्ह साम धर्माचरण यांना च्वंम्ह, उत्तमाचरण यांना च्वंम्ह, सत्य वचन ल्हाना च्वंम्ह, माँ-बौ उपस्थान यांना च्वंम्ह, ज्ञाति पुचलय् वयस्क वृद्धपिन्त आदर गौरव तये सःम्ह जूया निरिति, सामयात थःगु प्राण स्वया नं

रत्नः-अभु-जुषा-तिरिति, शुग्-सत्सत्ता स्वभाव कथं-सम्भवा निश्चय-
 स्वकलात्ता-जनेमाः" धका सां-त्री-निम्हसिनं-सत्य कराल-सात ।

देव अप्सरां नं "सामयात थःगु प्राण स्वया नं-यथा-च्वंगु
 खँ; थुगु गन्धमादन पर्वतयु-क्षिमा धाक्व सुगन्ध कास-दुगु-जुषा
 च्वंगु खँ; थुगु सत्य कथं सामया विष क्वलायेमाः" धका-सत्य
 कराल यात । उगु सत्यया प्रभावं विष क्वलाना कण्ठयागु धाःखू
 तकं सी मदयेक प्रकृति रूपं हे स्वस्थ व निरोगी जुल ।

कृष्ण द्वैपायन सत्य स्वभाव धर्म छगु जूगु जुया सत्य खँ घाये
 साःगु जक मुख्य जुया भिगु विषययात घाये मात्रं
 जक मखुसे यथार्थ घटनायात ब्वयेगु जुल धाःसा भिगु विषययात
 हे व्यक्त याःसा नं शक्ति सामर्थ्य दया च्वन । कृष्ण द्वैपायन
 जातकय मन्तव्य गृहपति दम्पतिपि कृष्ण द्वैपायन ऋषियाभ्याय
 दर्शनार्थं थ्यंक दया च्वंबले ह्वतय भकुंग्वारा (बल) पिका बंम्ह
 यज्ञदत्त नां दुम्ह कायमचायात सर्पं न्याका च्वने माला सत्य कराल
 ल्हात । ऋषि "जि ऋषि वृताचरणय न्हेन्हु जक न्याइपु तायेका;
 अनं लिपा ५०-दँ मयाकया समय तक स्याइपुक आचरण याना
 वमा । थुगु सत्यया कारणं यज्ञदत्त सुखी जुइमाः; विष क्वलाना
 जीवित जुइमाः" धका धाल । विष दुरुपी तक क्वलाना वन ।
 अनंलि मचाया अबुम्ह "जि दान बीगु यः मतायेका, मेपिसं तिन्दा
 याइ धका जक बी मास्ति मवःसां नं बिया वया च्वना । थुगु सत्यं
 याना विष क्वलायेमाः" धका धाल । विष ज्ञं च्वयु तक क्वलाना
 वन । अनं लिपा मचाया माम्हं "जि जिमि प्रिय पुत्रयात वैरभाव
 तःम्ह, सर्प व छंम्ह अबुजु प्रति मयःगु भाव उतते जुया च्वन; थुगु
 सत्यं याना विष क्वलायेमाः" धका धाल । उगु अवस्थाय विष
 बिल्कुल हे क्वलाना वन । (जातक प्र. २०८)

रत्नसूत्राः कारणां लःया फाँद्वत पृथ्वी फाँद्वतये अथवा
 कृष्टे-धाता वने फूसुयात न अक्तासाय पृथ्वीलयथे सेतुना-प्रसो

फूगुयांत महाकप्पिन कथावस्तु, काण्ठवाहन जातक कथं सीके फु । थुगु परित्राणय हे बटाई राजयागु सत्यं याना मि चिला वंगु व अंबुलिमाल स्थविरया सत्यया कारणं अःपुसे याउंक गर्भ उत्थान जुइ फूगु खंके दइ तिनि । थुकी तथागतया गुणत सुमिश्रित रूपं निस्सन्देह सही तथ्य जुया उगु तथ्य द्वारा सत्य वचन ल्हायेगु अन्तराय निवारण जुया सुख जुइगु प्रतिफल सिद्ध मजुइकुसे च्वने फइ मखु; उकिं “एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु” धका सत्य कराल याति ।

सुवत्थि [“सुवत्थि आसिट्ठस्यम्हि” धयागु अभिधान कथं सुवत्थि आसिट्ठ (—प्रार्थना यायेगु) प्रथंवाची खः । सुखी जुइमाः आदि धका प्रार्थना यायेगु खः । प्रथं कथाय सु-शब्द शोभन अर्थवाची खः । अत्थि अत्थिमाक्खाची-धका सीके बीगु मनसाय तथा “सोभनानं अत्थिता होतु अरोगत्ता निरुपद्दत्ता” धका वर्णन याना तल ।” उक्तमगु विषय दुगुया भाव धायेबले सुख जुइगु प्रार्थना धाक्व सिद्ध जुइ फूसानं थन क्षेत्र अनुसार रोग निवारण, अन्तराय निवारण आवश्यक जुया च्वंगु जुया “अरोगत्ता निरुपद्दत्ता” धका धया तल । थुगु वर्णन कथं सुवत्थि नामपद धका धायेभाःथं च्वंच्वंगु दु । तर विभक्तिया कारणं विशिष्ट रूपत उत्पत्ति जुइगु मदुगु जुया सोत्थि-थं अव्यय पद धका हे सहनीति (सुत्त ३८८)—य धया तल ।

(३१) खयं विरागं अमत्तं पणीतं;
यदज्जगा सक्थमुनी समाहितो ।
न तेन धम्मेन समत्थि किञ्चि;
इदम्पि धम्मे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३१) समाहितो=आर्य मार्गं समाधि द्वारा स्थिरगु चित्त दयों बिज्याकम्ह; सक्थमुनी=शाक्य वंशय् जन्म कया बिज्याःम्ह

तथागतं; खयं=क्लेश क्षय जुइगुया विषय जुया च्वंगु; विरागं= राग आशक्ति तना न्हना निवारण जुया च्वंगु; अमृतं=मृत्यु मदुगु; पणीतं=सन्तोष मजुइकुसे प्रणीतगु; यं=गुगु निर्वाणधातु उत्तम धर्मयात; अज्झणा=प्राप्त याना कया बिज्याये धुंकल । तेन धम्मेन=उगु निर्वाणधातु उत्तम धर्म लिसे; समं=समानगु; किञ्चि=छुं छगू धर्म; न अत्थि=मदये धुंकल; धम्मे=निर्वाण धर्मय्; इवम्पि रतनं=थुगु रत्न धका सीके बहःगुया कारण गुण समूह नं; पणीतं=अति प्रणीतगु जुल; एतेन सच्चेन=थुगु सत्य वचनया कारणं; सुवत्थि होतु=सत्त्वपि सुखी जुये माल ।

भावायं आर्य मार्ग समाधि दया बिज्याकमह; शाक्य कुलय् जन्म जुया बिज्याकमह तथागतं क्लेश क्षय जुया च्वंगु राग आशक्ति तना न्हना निवारण जुया च्वंगु मृत्यु रहितगु उत्तमगु गुगु निर्वाण धर्मयात सीका खंका लुइका बिज्याये धुंकल । उगु निर्वाण धर्म लिसे गुणांगय् समानगु धर्म धका छुं छगू नं मदये धुंकल । निर्वाण धर्मय् थुगु रत्न धका सीके फूगुया कारण गुणसमूह नं श्रेष्ठ प्रणीत जुया च्वन । थुगु सत्य वचनया कारणं सत्त्वपि सुखी जुये माल ।

निर्वाण धर्म निर्वाण धातुयात मखं मस्यूतल्ले बुद्ध जुइ फइ धयागु मदु । प्रत्येकबुद्ध, आर्यश्रावक भाव धाक्व थुगु निर्वाण धातुया दर्शनं जक जुइगु खः । थुगु शासनय् निर्वाण लाभ मज्जतल्ले गन च्वने धका अतिकं इष्ट जुया प्रार्थना याये बहःगु उत्तम धर्म खः । उकि हे बुद्धगुणयात प्रशंसा याये धुंका बुद्ध जुइगुया कारण परमोत्तम धर्म निर्वाणयात गौरव तये मास्ति वया “खयं विरागं” आदि धका कना बिज्यात ।

खय विराग निर्वाण धयागु शान्ति धातु हे खः । क्लेशत शान्त व शीतल जुइगु स्वभाव, रूप, नाम, संस्कारत निरोध व शान्त जुइगु स्वभाव जुया सन्तिलक्खणं निब्बानं

(=निर्वाण धका सीके बीगु कारण लक्षण चिन्ह शमन स्वभाव हे खः) धया तल । लोकय् रोग तना शान्त जुइगु आदि शान्ति स्वभाव धका दया च्वंगु जुया उगु शान्त जुइगु गुकथं गथे धका द्रव्य पदार्थ आकारया रूपय् क्यने फइगु मखुसा नं स्वभाव कथं ला दया च्वंगु धातुत हे जुया च्वन । अथे हे रूप, नाम, संस्कारत उत्पन्न मजुइगु कथं निरोध व शान्त जुइगु धयागु शमन-धातु प्रकट जुया च्वंगु दःसा नं शान्त शीतल स्वभाव अनुसार द्रव्य पदार्थ आकार संस्थान निमित्त कथं गुकथं गथे धका क्यनेगु, सीके बीगु ला जुइ फइ मखु; उकिं निर्वाणयात प्रत्यक्ष रूपं थ्यंका सिया बिज्याना च्वंषि आर्यपिसं संस्कारतथे निमित्त आकार प्रकारतय्त मखंसा नं संस्कारत मदइगु, निवारण जुइगु, तना वनीगु, शान्त जुइगुयात जक सिया च्वनीगु जुया अनिमित्तपच्चुपट्टानं (=निमित्त आकार प्रकार मदुगु धर्म धका योगी ज्ञानय् खने दइगु प्रकट जुइ) धका धया तल ।

क्लेश संस्कारत निरोध व शान्त जुइगु न्हना तना वनीगु स्वभाव जुया हे निर्वाणयात व्यक्त याना तःगुली तृष्णाया निरोध व शान्त जुइगु, न्हना तना वनीगु, राग, दोष, मोह फुना वनीगु आदि धका क्लेश शान्त जुइगुया रूपय् नं व्यक्त याना तल । गुलि गुलि थासय् चक्षु आदि आयतन खुगु निरोध व शान्त जुइगुया रूपय् कना तल । रूप, नाम, संस्कारत निरोध व शान्त जुइगु रूपय् नं कना तल ।

गुलिं गुलिं थासय् पृथ्वी आदि महाभूत, आकासान्वायतन आदि अरूप नामत मदुगु थुगु जन्म, लिपायागु जन्म, सूर्य, चन्द्र आदि मदुगुया रूपय् संस्कारत लिसे छगू छेले विपरिणत विरोधी पक्षया रूपय् कना तल । उकिं हे संस्कारतथे दुगु भाव रूपय् विशेषता दयेका क्यने मफूगु जुया मदुगु रूपं जक गुण विशेषता दयेका क्यने मास्ति वया “अयं विरागं” धका कना बिज्यात ।

तिर्वाणयात् साक्षात्कार यायेगु द्वारा राग आदि क्लेशात्
 फुना तना वने साःगु जुया क्लेशात् फुइगुया कारण जुया निर्वाणयात्
 खस-धका धायेमाः । निर्वाणयागु शमन अर्थ ग्रहण याना राग आदि
 क्लेशात् प्रतुप्पाइनिरोध (=हाकनं छको उत्पन्न मजुइ कथं निरोध
 जुइगु) रूपं तता फुना न्हना वनीगु मात्रयात् खस-धका अर्थकभासु
 मेकथं वर्णन याना तल । निरोध जुइगुयात् हे निरोधावस्थाम्
 रूपम् साधार कथं व्यक्त याना तःगु देशनात् अनुसार थत्त फुइगु
 तनीगु अवस्था धका अर्थ छयान्ता वयागु खः ।

निर्वाणय् राग आदि बिल्कुल मदु; निर्वाणयात् क्लेशात्सं
 आरम्भण याये फइगु अवसर नं मदु; उकिं सम्प्रयुक्त कथं स्वःसां,
 आरम्भण कथं स्वःसां क्लेशात् लिसे विप्रयुक्त जुया बिल्कुल विमुक्त
 जुया च्वंगु जक खने दइगु जुया विराग-धाःगु खः । अनं हानं
 निर्वाणयात् साक्षात्कार यायेबले राग आदि क्लेशात् तना न्हना
 निवारण जुया च्वंगु जुया निति राग रहित जुइगु अर्थ कथं विराग
 धाःगु खः । खस विराग निगू पद शब्द पाना व्युत्पत्ति पाना च्वंगु
 जूसनं क्लेश निरोध जुइगु हे गुण विशेष दु । निगुलि पद सम्पूर्ण
 क्लेश फुइगुया रूपम् अर्थकथां वर्णन याना तःसां नं अर्थ भेद छने
 दइ कथं धका विराग-मात् राग आशक्ति फुना न्हना निवारण जुया
 च्वंगु धका अर्थ विराग बया । तण्हखसय (=तृष्णा क्षय जुया च्वंगु
 सिर्वाण) धका धायेबले तृष्णा जक मखु मेमेगु दक्कं क्लेशात्
 फुइगुयात् समेतं सीके दइगुथं खः धका सीकेमाः । खय (=सम्पूर्ण
 दुःख निरोध व क्षय जुया च्वंगु) आदि धका नं अर्थ बी फु ।

लोकम् अति तीव्रगु रोग अनुभव याये माला तना शान्त
 जुया क्लीबले उम्ह व्यक्तियाके रोग अतिकं मज्ज्युगु मभिगु पहः व
 तत्ता शान्त जुइगु अति विशिष्ट व उत्तमगु उपचारया पहः जुया
 च्वंगु प्रत्यक्ष अनुभव जुल । अथे हे क्लेशात् दुःखया कारण जुया
 मभिगु पहः दुगु व सुत्तमुया क्वात्ता क्वात्तां स्माये यःगु धाः वि

रोपस्ये अतिक्रमं मज्झिमुं कष्टकरं पहेः खनीमुं अवस्थायै इपि क्लेशत
निरर्थकं जुया च्वंगु पहेः गुणहीनं जुया च्वंगु पहेः त बांलाकं प्रकट
जुइ । उक्कं क्लेशत निरर्थकं वं गुणं हीनं जुया च्वंगु पहेः सीके
दइवणे क्लेशत निरीध वं शान्तं जुया च्वंगु निर्वणि धात्वे अर्थं हितं
बुक्तं जुया च्वंगुया रूप्यं धात्वे श्रीशोभा गुणं बुक्तं जुया च्वंगुया
रूप्यं प्रकटं जुया वइ । उकिं खयं विरानं क्लेशत निरर्थकं वं गुण
हीनं जुया च्वंगु पहेः खना च्वंपिनि निति धात्वे आधारे भरोसा
काये बहुः गुं स्वः वके बहुः गुं गुणतं जुया उगु खयं विरानं गुणं ह्रीस
प्रशंसा यामा तल ।

अमत्त (= अमृत) धातु उत्पत्ती सङ्गारा, अनुत्पत्ती निर्वर्ण
(= उत्पन्न जुइगु धर्मत संस्कार, उत्पत्ति
मज्झिमुं धर्मत निर्वर्ण खः) । इत्यादि पालि कथं निर्वर्ण वं
संस्कारत तः तप्यं हे विरोधी पक्षत जुया च्वन । विरोधी पक्ष
जुगु जूया निति हे उत्पत्ति धर्मं जुया च्वंगु संस्कार्यु शान्ति धातु
माला लुइके मज्झिमुं अनुत्पत्ति धर्मं जुया च्वंगु निर्वर्णधातुइ नं
संस्कारतयुगु उत्पत्ति स्वभावत बिल्कुल माला लुइ मखु । संस्कारत
उत्पत्ति धर्मं जुया उत्पन्न जुइगु उत्पाद दया च्वन । उत्पन्न जुइ सः गु
जुया निरोध भंगं नं दया च्वन । उत्पन्न जुइ धुं का निरोध जुइगु
स्वाभाविक जुया इपि मत (= मृत) धातु जक जुल । निर्वर्ण ला
अनुत्पाद धर्मं जुया उत्पन्न जुइगु उत्पाद मदु । उत्पाद मदुगु जुया
मिहितं निरोध कर्म भंगं नं मदु । सदां धिनाशं मज्झिमुं हे स्थिर जुया
च्वना च्वंगु स्याकर धातु नित्यं धातु जुया अमत्त (= अमृत) धातु
धातु । अमं हानं निर्वर्ण प्राप्तं जुल धायेवं सी म्वाः लीगु जुल । कवे
जुइवणे निर्वर्ण मरणं मज्झिमुंया कारणं जुल । उकिं हे अमत्तहेतुताव
मज्झिमुंयावती च अमत्तं (= मरणं मज्झिमुंया कारणं जूगु जूय
निति वं भंगं मज्झिमुं जूया निति अमृतं धाइ) धका नेस्सिमहुक्कव
(२१६) च्वं कर्णं यान्तं तल ।

अभाव ला ? निर्वाण उत्पन्न नं मजू निरोध नं मजू रूप व नामतय् निरोध व शान्त जुया च्वंगु अभाव धका धायेबले व परमार्थ हिसावं मदुगु छुं छुं हे मदुगु अभाव प्रज्ञप्ति जक जुइ माःथें च्वंगु जुया च्वन धका हानं धाये माःथें च्वंच्वन । लोकय् स्वभाव धर्मत दु । इपि स्वभाव धर्मत ज्ञानया विषय जुया सच्छिकरण (=तप्यंक साक्षात्कार यायेगु) अत्तपच्चक्ख (=आत्म प्रत्यक्षीकरण जुइगु) द्वारा सीके खंके दुगु धर्मत जुल । प्रज्ञप्ति धयागु स्वभाव कथं मदु; रुढि व धापू जक जुया उकथं सीकेगु द्वारा खंके फइगु सीके फइगु धर्म मखु; निर्वाण ला मार्ग ज्ञान फल ज्ञानया आरम्भण जुया आर्यपिसं दृष्टान्त थ्यंका प्रत्यक्ष सीके दुगु धातु स्वभाव जुया गनं जक परमार्थ कथं प्रकट मजूसे च्वंच्वनी धका ! थन तथागत सम्यक्सम्बुद्धं क्यना तथा बिज्याःगु युक्ति नमूना क्यना बने ।

अजात (=उत्पन्न मजूइगु स्वभाव निर्वाण) परमार्थ कथं प्रकट जुया च्वंगु दु । अजात स्वभाव मन्त धाःसा जात स्वभाव दुगु नाम रूप धर्मत निरोध व शान्त जुइगु धयागु विमुक्ति धका दये फइ मखु + वास्तवय् ला अजात स्वभाव धातथें प्रकट रूपय् दया च्वंगु दु । प्रकट रूपय् दुगु जूया निंति हे जात रूप, नामत निरोध व शान्त जुइगु धयागु वर्त दुःखं विमुक्त जुइगु निस्सरण स्वभाव प्रकट रूपय् दयेमाः ।

धापूया मुख्य तात्पर्य मार्ग भावनायात वृद्धि याना भवत धाःसा क्लेशत यथावत् उत्पन्न जुया हे च्वनी । क्लेश उत्पन्न जुया च्वन कि स्कन्धत नं यथावत् उत्पन्न जुया हे च्वनी । मार्ग भावनायात वृद्धि याना च्वनीपि मार्ग क्षणय् शान्ति धातुइ थ्यंका अनुभव याना च्वने दुपि जुइ । उगु क्षणय् हे स्कन्ध निरोध व शान्त जुइगु, स्कन्धयात उत्पन्न जुइकीगु अभिसंस्कार विज्ञानतय्गु निरोध व शान्त जुइगु नं सिद्ध जुइ । उगु शान्ति धातु तना वन धयागु मदु;

सदां स्थिर जुया च्वनी । उकि हे अरहन्तपिके च्युतिया अनन्तरय
वर्त दुःख संस्कारत बिल्कुल निरोध व शान्त जुइगु प्रकट जुया
वये माल ।

प्रणीत रूप व नाम संस्कारत निरोध व शान्त जुइगुयात निर्वाण
घाल धाःसा उगु निरोध व शान्त जुइगुयात सुख धका
गुकथं धाये फइ लय् ? “आवुसपिं, थुगु निर्वाण सुख हे खः” धका
आज्ञा दयेका बिज्याःम्ह आयुष्मान सारिपुत्र स्थविरयात आयुष्मान
उदायिं “अनुभव यायेगु मद्दुगु निर्वाण गुकथं सुख जुइ लय्” धका
न्यसेलिं “थुगु अनुभव यायेगु वेदयित मद्दइगु हे सुख खः” धका
आज्ञा दयेका बिज्यात ।

उद्योग व्यापार याये माःगु, दुःख लिसे मिश्रित जुया च्वंगु,
नित्य स्थिर मज्जेसे विनाश जुइगु, विनाश जुइवले शारीरिक व
मानसिक दुःख जुइ माःगु आदि द्वारा यक्व दोष दया च्वंगु थुगु
वेवयित सुख-शान्ति कामी प्रज्ञावानपिनि निर्ति दिक्दार तायेकेगुलिं
जाया च्वंगु जक जुल । भयंकरगु दुःखया रूप्य् जक खने दइगु
जुल । गुलि गुलि शान्ति स्वस्ति दत उलि उलि दुःख भाव कं कं
प्रकट जुजुं वइगु जुल । सुख धयागु गुलि गुलि ल्यहे थना लिना
लिना छ्वल, उलि उलि अप्वः अप्वः दया दया वइगु स्वाभाविक
जुल । कामसुखयात मदयेका हटे याना छ्वल धायेवं प्रथमध्यान
सुख दइगु जुल । उगु प्रथमध्यान कामसुख स्वया अप्वः सुख दुगु
जुल । वितर्क विचारयात लिना छ्वयेगुलिं लाभ जुया वइगु द्वितीय-
ध्यान सुखे व स्वया अप्वः सुख दुगु जुया वइगु जुल । प्रीति लिना
छ्वयेगुलिं लाभ जुया वइगु तृतीयध्यान, सुख लिना छ्वया लाभ
जुइगु चतुर्थध्यान, रूप लिना वांछवया लाभ जुइगु अरूपध्यान सुखत
ला तनं तं कं कं अप्वः सुख दुगु जुल । वयासिकं अप्वः नाम धर्म
व गुलि गुलि रूपत लिना निरोध व शान्त जुइगु निरोध समापत्ति
सुख ला धायेथाय् हे मद्दु । रूप व नाम दक्वं निरोध व शान्त

जुया च्वंगु निर्वाण सुख सुख धाक्वसिबे उच्चस्थ स्थिती ध्यमा च्वनी । परम सुख जूगु जूया निति निर्वाणया उत्तम धर्म भावयात सीके दइगु जुल । भिगु उत्तमगु विषय धाल कि उकी निर्दोष जुइगु, गुण दइगु कारणं याना हे खः । क्लेशत धात्थेंगु दोषत जुया च्वन । स्कन्धत नं दुःख जुया दोषत हे जुल । इपि दोषत मदया च्वंगु निर्वाण अतिकं गुण वृद्धि जुया च्वंगु जुया प्रणीत धका धाये माल ।

पणीत-धयागु उत्तम अर्थया कारणं जक प्रणीत धाःगु मखु; अतप्पक (=अतृप्त जुइके यःगु) अर्थया कारणं याना नं पणीत धाये माःगु खँयात अर्थकथाय् “उत्तमद्वेन पन अतप्पकद्वेन च पणीतं” धका वर्णन याना तल । लोकय् उत्तमगु वर्ण भाण्ड रत्न धाल कि अधिकारीया स्वस्वं मगाः, लुमधं, छाय्प्युप्युं लुमधं सन्तोष मजुया च्वनीथें निर्वाणधातु लाभ जूपि व्यक्तिपि उगु निर्वाण आरम्भण ग्रहण याना च्वनेगुली तृप्त व सन्तोष ताल धका मदुसै अतृप्त जुइके यःगु धका धया तल ।

निर्वाण लाभ यदज्जगा-लय् अज्जगा-यात विन्दि पटिलभि
(=लाभ जुया च्वन) धका वर्णन याना तल । थःगु सन्तानय् मार्गं फल उत्पन्न जुइगुयात मार्गं लाभ जुल, फल लाभ जुल धका धाइ । निर्वाण उकथं उत्पन्न जुइगु ला मखु; मार्गं ज्ञान, फल ज्ञान द्वारा साक्षात्कार यायेगु धयागु प्रत्यक्ष सिंया च्वनी । उकिं विन्दि पटिलभि-यात हे अत्तनो अणबलेन सच्छाकासि (=थःपिनिगु ज्ञान सामर्थ्य साक्षात्कार यात) धका अर्थकथां वर्णन याःगु जुल ।

“थुगु प्यकूत्याः हाकःगु स्कन्ध कायय् हे दुःखयत्त नं जि तथागतं प्रज्ञप्त याना च्वना । दुःख उत्पत्ति कारणं समुदय, दुःख निरोध व क्षान्त जुया च्वंगु निरोध, दुःखया निरोध निर्वाण पाले ध्यनीगु कारण आचरण मार्गयात्त नं जि तथागतं प्रज्ञप्त याना

स्वप्ना" इका सगाथावग संयुक्त (६१-)-य कना विज्यात । थुगु
 वेदाना अनुसार निरोध धयागु थुगु स्कन्धय हे दया च्वंगु उत्पन्न
 जुया च्वंगु मखु ला धका हानं धायेथाय दया च्वन । निर्वाणयात
 कहिद्धधम्म (बाहिरिक धर्म) या रूपय कना तथा विज्याःसुंति
 स्कन्धकायय ला दया च्वंगु, उत्पन्न जुया च्वंगु मखु; तर स्कन्ध-
 कायय दया च्वंगु, उत्पन्न जुया च्वंगु रूप नामतयत् भावना याना
 खना च्वंम्ह व्यक्तिया चित्त उगु उत्पन्न जुया च्वंगु रूप नामतयत्
 खना च्वंगु स्थिति उत्पन्न मज्जु, निरोध व शान्त जुया च्वंगु
 निर्वाणघातुइ थ्यंक वना च्वंगु जुया स्कन्धकायय दया च्वंगुथे आरुढ
 याना कना विज्याना तल । उकथं उत्पाद धर्मतयत् खना च्वंगु पाखे
 अनुत्पाद धर्मया रूपय निरोध व शान्त जुया च्वंगु धातुया रूपय
 थ्यंक वंगु जुया निर्ति हे निर्वाण सःतिक लिक्क दया च्वना नं खंके
 मफया च्वनीगु खंयात "सन्तिके न विजानन्ति, मगा धम्मस्स
 कोविदा" धका सुत्तनिपात (३६७)-य कना विज्यात । धम्मस्स=
 मार्थं धर्वात; क्कमेविदा=दक्षता मदया मखं मस्युंति; मगा=
 जीव जन्तु समार्त्तिप पृथग्जनपिसं; सन्तिके=सःतिक लिक्कसं दया
 नं; न विजानन्ति=सीके मफु ।

Dhamma.Digital

संज्ञासुणी संज्ञाहितो निर्वाण बाहिरिक जुया पुद्गलं अलग धका
 धाये माःसा नं पुद्गलया क्लेश रूप नाज्जत
 अनुत्पाद निरोध द्वारा निरोध व शान्त जुइषु स्वभाव, पुद्गलया
 माणंज्ञान, क्लेशज्ञान द्वारा खने दुगु स्वभाव जुया पुद्गल लिसे अलग
 जुया का उत्पन्न मज्जु । उकि निर्वाण लाभी व्यक्तियात सकम्मुनि
 धका निर्देशित याना विज्यात । निर्वाणयात तथागत बाहेक
 आर्हत्तिसं नं स्युगु हे जुया च्वन । तर परोपवेस (=केपिनिगु
 निर्देशनं) अलग जुया दकसिबे न्हापां स्वयं थःथःमं सीका कथा
 विज्याःम्ह पुद्गल विशेषयात निर्देशित याये म्हास्ति कया लयाम्हा-
 यात निर्वाण सिया विज्याःम्ह पुद्गलया रूपय मयमा तगु कः ।

थन शाक्य कुलवंशं जन्म जुया अभिवृद्धि जुया बिज्याःम्ह
जुया निति शाक्य धका व मोनेय्यधम्मं (=मुनि जुइगुया कारण
धर्मत) सम्पन्नम्ह जुया निति मुनि धका नामधारी जुया बिज्यात ।
मोनेय्यधम्म कायमोनेय्य, वचीमोनेय्य, मनोमोनेय्य धका महानिदेस
(४४)—य् वया च्वगु मोनेय्य स्वंगू हे जुल ।

समाहितौ—लय रूप, अरूप समाधित समेतं तथागतयाके
दया च्वंगु जूसा नं उगु समाधि पाखें निर्वाण लाभ मजू; मार्ग
समाधि, फल समाधि पाखें जक निर्वाण लाभ जुइ । न्हापां लाभ
जुइगुयात लाभ जुल धाइ । लाभ जुइ धुंका स्वाकं स्थिर जुया
च्वनीगु अधीनय् दु, संरक्षण याना तःगु दु धका धाये फु । फल
समाधि थुगु स्वभाव जक जुल । उकि अरियमग्गसमाधिना
समाहितचित्तौ” धका फल समाधियात मकाःसे मार्ग समाधियात
जक अर्थकथां वर्णन यात ।

अतुलनीय धर्मं जात (स्वभाव दुगु) रूप नामतय्गु सम्बन्धित
स्वभावत व अनित्य लक्षण आदियात अतिकं
थुइके थाकूगु जुया च्वन । सामान्य ज्ञान दुम्ह व्यक्तिया निति उप्पि
स्वभावतयत् सीकेया लागी आधारहीन जुया च्वनी । विपश्यना
ज्ञानया जक क्षेत्र जुया च्वन । अजात स्वभाव जुया च्वंगु निर्वाण-
यात खंकेया निति ला अत्यधिक रूपं हे थाकु । मार्ग ज्ञान फल
ज्ञानं अलग्ग मेमेगु लौकिक ज्ञानं आधार कायेगु हे मदयेक गम्भीर
जुया च्वन । उकथं गम्भीर जुया च्वंगुया कारणं सीके व खंके
थाकूया च्वन । अजात (=उत्पन्न मजुइगु) धर्म जुया हे स्वभाव
कथं नं शूक्ष्म जुया च्वन । कोमल जुया च्वन । क्लेश, रूप, नाम
विपरिणत जुइ यःगु धर्मं मुक्त जुया च्वंगु जूया निति अतिकं शान्त,
अतिकं नं उत्तमगु जुया च्वन । इत्यादि कारणतय्सं याना न तेन
धम्मेन समत्थि किञ्चिच्च (=निर्वाण लिसे समानगु धर्मं छुं छगु नं
मदु धका गुण वर्णन याना तल ।

उद्योग याये बहः जू निर्वाण धातु अति विशिष्टगु उत्तम धर्म
खः । उत्तम विशिष्ट जुया च्वंगु निर्वाण-
धातुयात लाभ याना कायेगु अवसर दया च्वंगु शासनया बिशिष्टगु
छगू गुण हे जुल । निर्वाणय् थ्यकेत सही जुया च्वंगु भिगु आचरण
नं दया आचरण यायेगु अनुसार निर्वाण धातुइ थ्यंक वने फत
धाःसा शासन लिसे ध्वदुइ दुगु थुजागु समय निर्वाण लाभया क्षेत्रय्
आदर गौरब पूर्वक प्रयत्न मयाःसे हे च्वने मज्यू । तर अति गम्भीर,
दुष्कर, शूक्ष्मगु धर्म जुया सामान्य बल वीर्य ला लाभ याना काये
फइ स्वाः मवः; अत्यधिक प्रयत्न द्वारा निर्वाण धातुइ थ्यंक वने
फूर्पि जुये माल ।

नयिबं सिथिलमारब्भ; नयिबं अप्पेन थामसा ।

निब्बानं अघिगन्तब्बं; सब्बगन्थप्पमोचनं' ॥

सब्बगन्थप्पमोचनं=गथः ध्वाक्वलि बिल्कुल मुक्त प्रमुक्त
जुया च्वंगु; इबं निब्बानं=खंके थाकुया गम्भीरगु धात्येगु थुगु
निर्वाणयात; सिथिलं अरब्भ=वीर्य सिथिल याना उद्योग याना;
न अघिगन्तब्बं=लाभ याना कायेगु जुइ फइ मखु । इबं निब्बानं=
बल वीर्य प्रबलमह विशिष्ट तीक्ष्णमह व्यक्ति जक धात्ये प्राप्त याये
माःगु निर्वाण नगरयात; अप्पेन थामसा=बल वीर्य सिथिल याना
हलुका छाटिं सामान्य शक्ति सामर्थ्य; न अघिगन्तब्बं=शूक्ष्म गम्भीर
व दुष्करगु जुया सुनिश्चित रूपं लाभ याये फइ हे मखु ।

(३२) यं बुद्धसेट्ठी परिवण्णयी सुत्ति;

समाधि' मानन्तरिकञ्जामाहु ।

समाधिना तेन समो न विज्जति;

इवम्पि धम्मो रतनं पणीतं ।

एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

१. उट्टु सफुत्ति 'सब्बदुक्खप्पमोचनं' धका दु ।

(३२) बुद्धसेट्टी=श्रेष्ठम्ह बुद्ध; सुच्चि=क्लेशं रहित जुया अतिकं परिशुद्ध जुया च्वंगु; यं समाधि=गुगु आर्यं मार्गं समाधियात; परिवण्णयी=विभिन्न कथं उल्लेख याना प्रशंसा याना बिज्यात; यं समाधि=गुगु आर्यं मार्गं समाधियात हे; आनन्तरिकं =थःगु अनन्तरय् प्रतिफल बी सःगु आनन्तरिक समाधि धका नं; आहु=सकल बुद्धपिसं आज्ञा दयेका बिज्याःगु जुल; तेन समाधिना =उगु आर्यं मार्गं समाधि लिसे; समी=समानगु समाधि ला; न विज्जति=मदये धुंकल; धम्म=आर्यं मार्गं धर्मय्; इदम्यि रतनं=थुगु रत्नया रूपय् यइपुसे च्वंगु गुण समूह नं; पणीतं= प्रणीतगु जुया च्वन; एतेन सच्चेन=थुगु सत्य-वचनया कारणं; सुवत्थि ह्येतु=सत्त्वापि सुखी इवस्ति जुये माल ।

भाषार्थं तथागत बुद्धं क्लेश रहित जुया अतिकं परिशुद्ध जुया च्वंगु आर्यं मार्गं समाधियात विभिन्न कथं उल्लेख याना प्रशंसा याना बिज्यात । उगु आर्यं मार्गं समाधियात हे थःगु अनन्तरय् फल बी सःगु आनन्तरिक समाधि धका नं बुद्धपिसं आज्ञा दयेका बिज्यात । उगु आर्यं मार्गं समाधि लिसे समाचगु समाधि ला मदु । आर्यं मार्गं धर्मय् रत्नया रूपय् यइपुसे च्वंगु थुगु गुणांग नं प्रणीतगु जुया च्वन । थुगु सत्य-वचनं याना सत्त्वापि सुखी जुये माल ।

आर्यं मार्गया गुणविशेषः “यं बुद्धसेट्टी” आदि आर्यं मार्गया गुणयात व्यक्त याना सत्य कराल यायेगु खः । मग्ग भावना (=मार्गयात थःगु सन्तानय् उत्पन्न जुइकेगु) लि अलग्ग जुया निर्वाण प्राप्त याये फइ मखु । सकल बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध, श्रावकपि मार्गं धर्मं द्वारा जक निर्वाण धातुइ थ्यंक वने दु । उकिं निर्वाण धर्मयात गुण वर्णन याये धुंका निर्वाणर्थे हथासं पथासं लाभ याये माःगु, अधीनस्थ याये बहःगु, ययेके बहःगु, इच्छा याये

माःगु मार्गं धर्मयात गुण वर्णन याना सत्य-वचन हानं व्यक्त याना विज्यात ।

बुद्धसेट्ट “बुद्धिज्ञता सच्चानीति बुद्धो” अनुसार प्यंगु सत्ययात सीका विज्याये धुंकूम्ह जुया बुद्ध धाइ । तथागत बुद्ध अरहत्त मार्गं द्वारा सर्वज्ञता ज्ञानय् नं छगू पाखं तुं सिद्ध जुइक ध्यंक विज्यात । उकिं प्यंगु सत्ययात हे सीका अरहत्त मार्गं प्राप्त याये धुंका अरहत्त, प्रत्येक बुद्धपि थुगु बुद्ध नामकरण लिसे सम्बन्धित मखये धुंकल । उम्ह बुद्ध हे “पसत्थामं=प्रशंसा याये बहःपि मध्यय्; बिसेसो=विशेषता दया श्रेष्ठोत्तम खः” धक्कागु अर्थ कथं सेट्ट नं नां दया च्वन । (बुद्धो च तो सेट्टो चरति बुद्धसेट्टो)

मेकथं बुद्धतीति बुद्धो (=सीके सःम्ह जां बुम्ह) धयगु सामान्य अर्थ कथं बुद्धया रूपय् छगू छगू विधि कथं व्यवहार याये माःपि अनुबुद्ध (=तथागतया पाखं छतं सत्य सीके दुपि भावकं), पच्चेकबुद्ध (=मार्ग प्रदर्शन याइपि मदयेक हे थःथःपिसं तुं सत्य सीके फूपि प्रत्येक बुद्ध), सुतबुद्ध (=परियत्ति बहुश्रुत दुपि प्रज्ञावानः भिक्षुपि) मध्यय् तीक्ष्ण विशिष्ट प्रशंसनीय सर्वोत्तम बुद्ध जूम्ह जूया निती बुद्धसेट्ट नां दया च्वन । (बुद्धेसु=बुद्धपि मध्यय्; सेट्टो=श्रेष्ठम्ह खः; बुद्धसेट्टो=सर्वश्रेष्ठ बुद्ध)

थुगु बुद्धसेट्टो-द्वारा सर्वज्ञता भावयात क्यना यथार्थ रूपं सम्पूर्ण धर्मयात स्युगुयात; यथार्थ धर्मयात स्युम्ह बुद्धयागु निर्देशित पद्धति सही पद्धति सही मार्ग जुइगुयात व उगु पद्धति अनुसार अनुशरण याइपि धात्थें लाभकारीपि जुइगुयात सीके बिया च्वंगु जुया उक्तं अतुलनीय बुद्ध प्रशंसनीय मार्गं धर्म अति उत्तमगु धर्म जुइगु सुनिश्चित खः धका मार्गं लाभया कारण आचरणतय् अनुशरण व आचरण याये निती आपालसित उत्साहित जुइका च्वंच्वन ।

परिवर्णयी सुचि “परिवर्णयी” द्वारा उगु उगु पालि आर्य
मार्गयात प्रशंसा याना तःगु क्यना निर्वाणय
ध्यकेया निति दुगु मार्गत मध्यय् थुगु अष्टांगिक आर्य मार्ग भय
उपद्रव रहित जुया शान्त शीतल रमणीयगु लँ जुल धका व मार्गत
मध्यय् अष्टांगिक मार्ग सर्वश्रेष्ठ खः धका इत्यादि कथं प्रशंसा याना
बिज्याना तःगुयात उद्देश्य याना तल ।

सुचि-धयागु सामान्य शब्दं साधारण रूपं परिशुद्ध जुइगु,
धात्ये सही रूपं परिशुद्ध जुइगु नितान् लिसे सम्बन्धित जुया च्वंगु
जुया मार्गयात प्रशंसा याना तःगु सुचि जुया च्वंगु व तथागतं प्रशंसा
याये बहः जुइक परिशुद्ध जुया च्वंगु सुचि जुया धात्येगु परिशुद्धियात
कायेमाः धका “किलेसमल समुच्छेद करणतो=क्लेश मलयात
समुच्छेद याना हटे याये सःगु जूया निति; अरुचन्तवोवानं=अतिकं
सुनिश्चित रूपं परिशुद्ध जुया च्वंगु” धका सुचियात अर्थकथां वर्णन
याना तल ।

लौकिक कुशलतय्सं क्लेशयात उच्छेद याइगु तदंग=क्षणिक
मात्र जुल । उकी अनुसय धयागु घुसे जुया च्वंगु हा धातुयात
निर्मूल जुइक हनन याये मफूनिगु जुया हानं हानं लुया वइगु
स्वाभाविक हे जुया च्वन । मार्गं ला छगू पाखें हे मूहा धातुयात
समेतं निर्मूल जुइक हनन याये फूगु जुया धात्ये विशुद्धगु धर्म
जुया च्वन ।

थुकी “सुचीति परिवर्णयी” धका वर्णन याना तःगु
परित्राण टीका अनुसार “सुचि=सुचि जुया च्वन” धका थये
परिवर्णयी-या प्रशंसा पहः आकारया रूपय् सुचि-यात अर्थ बीगु
खः । अर्थकथाय् परिवर्णयी अनुसार प्रशंसा यायेगु पहः क्यना वये
धुंगु पालिस वया च्वंगु मार्गया गुण विशेषयात जक वर्णन याना
तःगु दु । सुचि-यात ला ‘यं-समाधि’ या विशेषण रूपय् तेन
सुचिना बुद्धसेट्टपरिवर्णितेन आन्तरिकसमाधिना-द्वारा सीके

बिया च्वंगु दु । उकिं “सुच्चि-अतिकं शुद्ध परिशुद्ध जुया च्वंगु;
यं समार्घि= .....यात” धका यं-या विशेषण रूप्य (अर्थ) बिया
वयागु खः ।

अनन्तरिक अनन्तरिकञ्जामाहु-लय अनन्तरिकं + यं + प्राहु
धका पदच्छेद यायेमाः । निगहीत (बिन्दू) य-लिसे
अ-जुया द्वेभाव आगमन जुया च्वंगु खः । अनन्तर फल लिउने
च्वंगु फल पद लोप जुया अनन्तर जुइगु जुल । अनन्तरं अस्स
अस्थिति अनन्तरिको । अस्स=उगु मार्गया; अनन्तरं=अनन्तरय्
उत्पन्न जुया च्वंगु फल; अस्थि=दया च्वन; इति=उकिं;
अनन्तरिको= .....क धाइ । “थःगु अनन्तरय् उत्पन्न जुया च्वंगु
फल धयागु परिणाम दया च्वन धका” थये अनन्तरिकं-यात
शब्दार्थ बी फु ।

मेमेगु कुशलतय्सं उत्पन्न जुइ धुंका लिपा मेगु छगू इलय्
थ्यंका तिनि फल बीगु जुया च्वन । बिट्ठधम्म (=दृष्टधर्म) कर्मथें
जाःगुलि हे दँ, ला, दि, घडी, मिनेट आदि पाका पिया तिनि फल
बी यः । थुगु मार्गं ला थःपि उत्पन्न जुइ धुने साथं हे समयया
अन्तर मदयेक फल बी सःगु विशिष्ट गुण छगू हे जुल । थुगु
अनन्तरिक गुण हे धर्म गुण खुगुली अकालिक (=समय मदयेक
फल बी सःगु धर्म) धका मार्गया निति अलग्ग छगू गुणया रूप्य
समावेश जुया च्वंगु खः । थुकथं फल बी फूगु नं मार्गया प्रभाव
आनुभाव महान जुया च्वंगु जूया निति हे खः । उकिं हे क्लेशयात
हनन यायेगुली बं छगू पाखं छकोलनं सिद्ध जुइक निरवशेष रूपं
हटे याये फु ।

मार्गं हटे याइगु कारणं उत्पन्न जुया वये माःगु शान्तिघातु
रसयात फलं अनुभव यायेमाः । कारण भिन धाःसा फल नं सदां
भिनिगु जुया कारण मार्गयात प्रशंसा यायेवं परिणाम फलयात नं
अविनाभाव विधि कथं प्रशंसा याये धुनिगु जुल ।

कल्पयात रौके याना तये फूम्ह व्यक्ति थःगु अनन्तरय् सुनिश्चित
 रूपं फल बी सःगु जूया
 निर्ति मार्गं उत्पन्न जुइबले फल उत्पन्न मजुइकेया लागी वाधक जुइ
 फूगु अन्तराय धका छुं छुं हे दये मफु । उर्कि मार्गं पुद्गलयात
 ठितकप्पी (=स्थिर जुया च्वंगु कल्प दुम्ह व्यक्ति, विनाश जुइत
 सना च्वंगु कल्पयात विनाश मजूनितं दिका तये फूम्ह व्यक्ति) धका
 कना तया बिज्यात । पुद्गल नं मार्गय् थ्यंक वनीगु कल्प नं मि
 नया विनाश जुइगु इलय् थ्यना च्वन धाःसा फलय् मथ्यंतल्ले कल्प
 विनाश मजुसे हे पिया च्वनेमाः । उर्कि ठितकप्पी (=कल्पयात
 दिका तये फूम्ह व्यक्ति) धाःगु खः । (पुग्गल पञ्जत्ति ११६, अभि.
 ट्ट. ३-३८) कल्प बिल्कुल विनाश मजुइक दिका तये फूगु ला मखु;
 मार्गं विथी व प्रत्यवेक्षण ज्ञान न्यागु तक दिका तये फूगुयात धाःगु
 खः । (बुद्ध) शासन दया च्वंबले कल्प विनाश जू धयागु ला मदु;
 तर उजागु स्थिति हे दया च्वंगु थः जुइव्यु मार्गं पुद्गलयात अन्तराय
 जुइ फइ मखु धका अन्तराय मदुगु भाव क्यने मास्ति वया व्यक्त
 याना तःगु खः ।

अतुलनीय समाधि थःपि अतिकं शुद्ध जुया च्वनीगु, थःपिथें
 अतिकं शुद्ध जुया च्वंगु परिणाम फलयात बी
 सःगु, उक्तं बीगुली ईया अन्तर मदुसे छस्वाकं तुं फल उत्पन्न जुइके
 फूगु आदि कारणं याना थुगु आर्यं मार्गं अतुलनीय समाधि जुया
 “समाधिना तेन समो न विज्जति” धका गुण वर्णन याना तल ।
 थुगु आर्यं मार्गं समाधि लिसे परिणाम गुणांग समानगु रूपावचर,
 अरूपावचर समाधि मदु; कारण छाया धाःसा उगु रूपसमाधि
 अरूपसमाधि वृद्धि जुइकेगुलिं ब्रह्मलोकय् जन्म काये दुम्ह हे जूसां
 लिपा नर्कं आदी उत्पन्न जू वने फूनिगु जूया निर्ति व थुगु अरहत्त
 मार्गं समाधियात वृद्धि यायेगुलिं आर्यपुद्गलं सम्पूर्णं प्रतिसन्धियात
 बिल्कुल हटे याये फूगु जूया निर्ति थुगु मार्गं समाधि लिसे समानगु
 समाधि मदु धका अर्थकथां कारण क्यना तःगु दु ।

मार्गं स्वयं कायेमाः थुगु अर्थकथा कारण निदर्शनय् अरहत्त
 मर्गयागु सामर्थ्यायात उल्लेख यानन क्यना
 तःगु प्यंगु मार्गं मध्यय् दकसिबे उत्तमगु (मार्गं) यात क्यने मास्ति
 वःथु जुवा निति उक्कट्टनिद्वेष (उत्कृष्ट निदेशन) कथं तुलनमत्थक
 तथ्य क्यना तल । थुगु तथ्ययात स्वया “थं बुद्धसेट्ठी” लय् थं—द्वारा
 अरहत्त मार्गं समाधियात जक परित्राण टीकाचार्य ग्रहण याना
 तल । सुचि, आनन्तरिक आदि गुणांग विशेषत थवय् थवय्यागु
 मार्गय् नं दय्य हे च्वन । रूप, अरूप समाधितय्सं श्रोतापत्ति
 मार्गयात हे गुण कथं ध्वदुइके फइ मखु । उगु मार्गं क्षणय् दृष्टि
 आदि क्लेशतयत् हनन याना छवये फूगु, स्कन्ध अभिसंस्कारतयत्
 पस्त्त्याग याये फूगु, उकि यानन हे उगु मार्गं लाभ जुइ धुं कूम्ह
 व्यक्ति थपावं मुक्त जुइगु आदि गुणत रूपावचर अरूपावचर समाधी
 म्दुगु गुणत हे जुल । संस्कृत धर्मत मध्यय् अष्टांगिक मार्गं सर्वोत्तम
 जुयं च्वंगु कथं व्यक्त याना तःगु देशनाय् अष्टांगिक मार्गं प्यंगुलि
 म्मर्गय् अष्टांगिक जक जुया च्वन । थुगु कारणं याना “थं=गुगु
 आर्थं मार्गं समाधियात” धका मार्गं समाधि दक्वं साला कया अर्थ
 उल्लेख याना तथागु खः ।

उत्तम रथ थुगु शासनय् निर्वाण धातु धयां पत्याः मजू अनुभवं
 तिति सी का धया तःथें धात्थें लुइका काःपिसं जक
 अतिकं विशिष्ट व प्रणीतगु स्वभाव धर्मया रूपय् सीके दइ । उगु
 निर्वाणयात थ्यंका खंकेगुली आर्य मार्गं अतिकं प्रणीतगु रथ जुया
 च्वंगु जुया उगु रथयात अधीनस्थ जुइ कथं उद्योग व प्रयत्न याये
 निति तथागतं बारबार आज्ञा दयेका च्वना बिज्यात ।

उगु मार्गं रथय् थ्यंकेया लागी थिपस्सत्त (पुब्बभस-
 पटिपदा) धयागु रथयात नं छायेपिया ठीक याना तये धुंका
 छसिकथं वनावं च्चमे निति तथागतं लं क्यना बिज्यात । उगु
 रथयात शारीरिक व मनसिक बल दीर्यं निगुलि प्रयत्न पूर्वक

दिपाः मदयेक हाँके यानावं वना च्वन घाःसा निर्वाणय् थ्यनीगु तापाइ मखुगु खँयात नं तथागतं स्वीकार याना च्वना बिज्यात । उकि उगु रथं निर्वाण थ्यंका संसारं मुक्त जुया बिज्याकपि आर्य आयुष्मानपिन्त सदां ई चुलुचुलु वंका मार्गं रथ ठीकठाक याना सदां वना च्वने फया निर्वाण धातुइ थ्यंक वने फूपि जुये माल ।

एतदत्तानि सम्भूतं; ब्रह्मयानं अनुत्तरं ।

निव्यन्ति धीरा लोकम्हा; अञ्जादत्थु जयं जयं ॥

महावग्ग संयुत्त (६)

(येसं धीरानं=आर्य मार्गाङ्ग चालू मिशिन् जडे याना तःगु उत्तम रथयात ययेका न्हाइपु तायेका च्वंपि गुपि धीर प्रज्ञावानपिन्त); अत्तनि सम्भूतं=थःगु शक्ति सामर्थ्य वीर्य प्रयोग याना बिल्कुल पूर्ण रूपं थःके उत्पन्न जुया वःगु; अनुत्तरं=सर्वश्रेष्ठ निर्वाणय् थ्यंक वनेया निरति सही कारण जुया तुलना याये निरति मेगु छगू रथ धका ज्वः माले मज्यूगु सर्वोत्तम जुया च्वंगु; एतं ब्रह्मयानं=आर्य मार्गाङ्ग चालू मिशिन् जडे याना तःगु थुगु उत्तम रथ; अत्थि=निजी दर्शन शक्ति प्रकट रूपय् दया च्वन; ते धीरा=आर्य मार्गाङ्ग चालू मिशिन् जडे याना तःपि इपि धीर प्रज्ञावानपि आपालं; अञ्जादत्थु=निस्सन्देह धात्थे हे; जयं जयं=सम्पूर्ण क्लेश शत्रु गुरिल्लात दक्कसित आक्रमण याना विनाश याये धुंका विजयी; जुया विजयी जुया हे; लोकम्हा=सदां सामना याये माःगु भय दुःख द्वारा शोकं मुक्त मजूगु लोकं; निव्यन्ति=दुःख पाखे लिफः मस्वःसे सदां शान्त जुया आश्वस्त जुइ दुगु कथं विमुक्त जुया वने धुंकल ।

(३३) ये पुग्गला अट्टसतं पसत्था;

चत्तारि एतानि युगानि होन्ति ।

ते दक्खिणेय्या सुगतस्स सावका;
एतेसु दिन्नानि महप्फलानि ।
इदम्पि संघे रत्तनं पणीतं;
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३३) सतं=बुद्ध आदि सत्पुरुषपिसं; पसत्था=प्रशंसितपि; ये पुग्गला=गुपि आर्यं पुद्गलपि; अट्टु=च्याम्ह; होन्ति=जुया च्वन । एतानि=थुपि आर्यं पुद्गलपि; चत्तारि युगानि=मार्गं फल निथी समान रूपं जोडे याना प्यज्वः; होन्ति=जुया च्वन । सुगतस्स=तथागत सुगतया; सावका=शिष्य श्रावक जुया च्वंपि; ते पुग्गला=इपि आर्यं पुद्गलपि; दक्खिणेय्या=कर्म व फल आशा, उद्देश्य व विश्वास याना भिगु दान, सही दानयात ग्रहण याना काये योग्यपि जुया च्वन । एतेसु=थुपि आर्यं पुद्गलपिनि प्रति; दिन्नानि=दान याक्व दान प्रदानत; महप्फलानि=विस्तृत, व्यापक व महान फल दुगु जुया च्वन । संघे=आर्यं संघ प्रति; इदम्पि रत्तनं=थुगु रत्तया भाव यइपुसे च्वंगु गुण नं; पणीतं=विशेष रूपं प्रणीत जुया च्वन । एतेन सच्चेन=थुगु सत्य-वचनया कारणं; सुवत्थि होतु=सत्त्वपिं सुखी जूये माल ।

भावार्थ बुद्धादि सत्पुरुषपिसं प्रशंसितपिं सत्पुरुषपिं च्याम्ह दुगु जुया (इपि आर्यपिं) ज्वः हिसाबं प्यज्वः जुया च्वन । तथागत सुगतया शिष्य श्रावक जुया च्वंपि इपि आर्यपिं ला भिगु दान यथार्थगु दानयात ग्रहण याना काये योग्यपिं पुद्गलपिं हे जुया च्वन । इपिं आर्यपिनि प्रति दान याक्व दान प्रदानत महान फलदायी जुया च्वन । आर्यं संघ प्रति रत्तया भाव यइपुसे च्वंगु गुणांग नं विशेषं प्रणीत जुया च्वन । थुगु सत्य-वचनं याना सत्त्वपिं सुखी जूये माल ।

आर्यसंघ गुण मार्गं फल निर्वाण धर्मत व्यक्तियात आरम्भण याना व न्हाचीका उत्पन्न जुइ माःगु धर्मत जुया च्वन ।

उकिं उगु उगु धर्मया आधार संघयागु गुणयात उल्लेख याना हानं छको सत्य कराल याये मास्ति वया “ये पुग्गला” आदि आज्ञा दयेका बिज्यात ।

आर्य भाव “ये पुग्गला”—लय् पुद्गल सामान्य जुया च्वंसा नं
 अद्द चत्तारि युगानि—इक्खिण्येया आदि पदत अनुसार
 आर्य धयाम्ह विशिष्ट व्यक्तियात व्यक्त याइगु खः । अरिय—या
 अर्थ परिसुद्ध (=परिशुद्ध जुइगु) अर्थ दया परिशुद्धपिं व्यक्तपिं हे
 जुल । पुथु+जन । पुथु=आपालं क्लेशतयत्; जन=उत्पन्न
 जुइकीम्ह । क्लेश ख्वात्तुसे च्वंम्ह पृथग्जन भावं क्लेशतयत् निवारण
 याये फइगुया कारण परिशुद्ध आर्यभाव छगुली ध्यंकवंपि धयागु
 भाव जुल । उगु आर्यत्वय् ध्यंकेत क्लेशतयत् निवारण याये फइगु
 कारण क्रिया यायेमाः । नाम-रूप स्कन्धतय्गु अस्तिभावयात मखं,
 मदुगु चिन्तना कल्पना चित्तयागु सृजनातयत् खना च्वनीगु जुया
 क्लेशत उत्पन्न जुया च्वनी । घात्थे दुगु रूप व नामयात जक
 भाविता याना चायेका निरीक्षण याना च्वन घाःसा क्लेश उत्पन्न
 जुइगु अवसर मदु । उगु उगु नाम व रूपतयत् यथार्थ रूपं भाविता
 याना च्वंगु ज्ञानं क्लेशतयत् ल्यहेथना वांछवया च्वंगु दु । उगु
 ज्ञानयात विपस्सना (=अनित्यादि आकार प्रकारं विभिन्न कथं
 भाविता याना च्वंगु) ज्ञान धका धाइ । उगु विपस्सना द्वारा
 क्लेशतयत् हटे याना च्वंगु दया च्वंगु जुया तनं तं ज्ञान थहाँ वना
 बल शक्ति दया बइबले संस्कारतयत् भाविता याना खंका च्वंगु
 ज्ञान पाखे संस्कारत निरोध व शान्त जुया च्वंगु निर्वाणय् ध्यनीगु
 मार्गं ज्ञानय् ध्यंक वने दइ । दकसिबे न्हापां ध्यनीगु मार्गं श्रोतापत्ति
 मार्गं जुल । (सोतापत्ति+ मग्ग । सोत=आर्य मार्गय्; आपत्ति
 दकसिबे न्हापां ध्यंगु; मग्ग=मार्ग ।)

शुगु मार्गं क्षण चित्त छगु ति जक जुया तःसकं पतिहाक व
 द्रुत्ताति दुगु जुया च्वन । उगु क्षणयात छम्ह व्यक्तिया रूपय्

परिमित याना तःगु उगु चित्तया विशेषता कथं हे जुल । श्रोतापत्ति मार्गया न्होने गोत्रभू उत्पन्न जुइगु खः । उगु गोत्रभू ला विपश्यनाया अन्तिम चरण जुया उगु चित्तं न्हवःयागु विपश्यनातयसं प्रकृति कथं ग्रहण याना च्वंगु संस्कार आरम्मतयत तोता निर्वाण आरम्मणयात न्हापां ग्रहण याइ । उकथं न्हापां ग्रहण यायेगु द्वारा पृथग्जनभाव थनंनिसें दिनाच्चं धका सीमित याना थःम्हं ग्रहण याना तःगु निर्वाण आरम्मणयात मार्गं पाखें हीका बी । मार्गं उगु निर्वाण आरम्मणयात ग्रहण याना दृष्टि विचिकित्सा आदि गुलि गुलि क्लेशतयत हनन याइ । थुकथं उगु क्षणय् क्लेश आपाः दुगु भाव (=पृथग्जन भावं) क्लेश परिशुद्धगु भाव (आर्यत्वय्) थयंक वये धुंकीगु जुया वयात सोतापत्तिमग्गट्ट (=श्रोतापत्ति मार्गस्थ) व्यक्ति धका धायेमाः ।

मेमेपिं आर्यपिं मार्गं न्ह्याबलें तुरन्त फल बीगु जुया मार्गं उत्पन्न जुइ धुनेवं तुं फल निको स्वको स्वाकं उत्पन्न जुइमाः । उगु फलं निसें सोतापत्तिफलट्ट (=श्रोतापत्ति फलय् प्रतिष्ठितम्ह) व्यक्ति धका धायेमाः । उम्ह फल पुद्गलयमत हे श्रेयतापन्न धका धाइगु खः । मार्गं क्षण छुं धाये म्छिगु क्षणमात्र ज्जक जुया फल लिसे जोडे याना छम्ह व्यक्तिया रूपय् धाये म्ज्जु ला लम् धका धायेथाय् दु । मार्गं क्षण मात्र उत्पन्न जुइगु जूस नं उगु क्षण भित्रय् उत्पन्न जुइगु मार्गया आनुभाव प्रभाव धाःसा अत्ति हे चिन्ता ज्ञान जुया च्वन । अनं हानं मार्गं व फल परिस्थिति उत्तं मज्जे पात्ता च्वंगु दु ।

मार्गयागुथें जाःगु क्लेशयात हटे याये फूगु शक्ति फलय् मदु । मार्गं क्लेशयात हटे याइगुलि उगु उगु क्लेशत शान्त व निरोध जुइगु, निर्वाण रसयात अनुभव याये दइगु फलं भोगय् याये दया अग्नीन्स्थ याइगु मात्र जुल । लोकय् कुशल कर्म याइगु क्षणम् कुशल कर्म म्मह जुया लिपा फल भोगय् याये दुमहया रूपय् कारण व

कार्यं कथं अलग्ग अलग्ग व्यक्ति पाना च्वनीथें थन नं कारण मार्गं व कार्यं फल अनुसार व्यक्ति पाना च्वनेमाल ।

श्रोतापत्ति मार्गं फल लाभ जुइ धुं'कूम्ह श्रोतापन्नं उगु छगु हे आसनय् वा लिपा कामराग, व्यापादतय्त सालुका यंकेया लागी द्वितीय भूमी (सकृदागामि फलय्) थ्यंकेया निंति उद्योग याना मार्गं प्राप्त जुइकल धाःसा उगु मार्गं सकृदागामि मार्गं जुया उम्ह व्यक्ति श्रोतापन्न भावं सकृदागामिमगगट्ट (=सकृदागामि मार्गय् प्रतिष्ठितम्ह) पुद्गलया भावय् थ्यंक वने दइ । (सकृदागामि मगग=सर्कि=छको जक; अनागामि=काम भूमी प्रतिसन्धि च्वनेगु कथं वइम्ह व्यक्तिया; मगग=मार्गं ।) उगु मार्गं नूगु क्लेशयात हटे मयाःसा नं राग, दोष, मोहतय्त सालुका बी । अनंलि फल लाभ जूसें निसें सकृदागामिफलट्ट (=सकृदागामि फलय् प्रतिष्ठितम्ह व्यक्ति) जुइ दइ । वयात हे सकृदागामि धका धायेमाः ।

उम्ह सकृदागामि व्यक्ति न्हापार्थें तुं विपश्यना अभ्यास व उद्योग याना लिपा हानं छको मार्गं लाभ जुइकल धाःसा उगु मार्गं अनागामि मार्गं जुया उगु मार्गं सम्पन्नम्ह व्यक्तियात अनागामिमगगट्ट (=अनागामि मार्गय् प्रतिष्ठितम्ह व्यक्ति) धका धायेमाः । फलय् थ्यनीगु अवस्थाय् अनागामिफलट्ट (=अनागामि फलय् प्रतिष्ठितम्ह व्यक्ति) धका धायेमाः । उम्ह व्यक्तियात हे अनागामि धका धाइगु खः । न अनागामि=काम भूमी प्रतिसन्धि च्वनेगु कथं वइ मखये धुं'कूम्ह व्यक्ति) । कामराग व दोषयात निरवशेष रूपं हनन याये फया काम भूमी उत्पन्न जुइ मखुत । थुगु जन्मं च्युत जुइवं शुद्धावास भूमी उत्पन्न जुइ दइ । इच्छा दत धाःसा मेमेगु ब्रह्मभूमी नं उत्पन्न जुइ फु ।

अथे हे स्वाकं उद्योग व अभ्यास याइम्ह व्यक्ति मार्गं लाभ जुसः धाःसा उगु मार्गं अरहत्त मार्गं जुया अनागामि भावं अरहत्त-मगगट्ट (=अरहत्त मार्गय् प्रतिष्ठितम्ह व्यक्ति) या रूपय् थ्यंक वने

दइ । थुगु मार्गं दक्वं क्लेशयात ल्यं पुल्यं मदयेक हनन याये फइगु जुया उकीयागु फलं निसें अरहत्तफलदु (=अरहत्त फलय् प्रतिष्ठितम्ह व्यक्ति) धका धायेमाः । अरहन्त व्यक्ति हे जुल । (अरहत्त-अरह=अरहन्त; त्त=उत्पत्ति कारण मार्गं फल) थुम्ह व्यक्ति आचरण क्षेत्रय् अन्तिम मार्गय् दकसिबे उत्तमत्वय्, लक्ष्य ग्रहण याये धुं'कूम्ह जूगु जूया निरति शासनकृत्य अन्तिम चरण ध्यने धुं'म्ह अग्रवक्खिणेय्य (=अग्र दाक्षिणेय्य) उत्तम पुद्गल जुल । थुकथं अलग्ग अलग्ग व्यक्ति कथं च्याम्ह; मार्गं फल ज्वः कथं प्यज्वः जुया "पुग्गल अट्ट, चत्तारि युगानि" धका धाःगु त्तः ।

सतं पसत्था थः गुण दुम्ह जुल धाःसा मेपिनि गुणयात अप्पः थुइके फइ । संघयागु गुणयात संघं लाभ याना तःगुथें जाःगु धर्मं लाभ याना तःपिसं क्वजीक सिया च्वनीगु सुनिश्चित जुया सत्पुरुषया स्वरूपयात बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध, आवकपिन्त कायेगु खः । मेमेपि देव मनुष्यपि नं प्रशंसनीर्यपि हे खः । थःके मार्गं फल लाभ मज्जुनिसा नं लाभ जूपि व्यक्तिपिनिगु आकार प्रकार खंका अनुमानं श्रद्धा व प्रसन्न तायेके फु । भावी आयुष्मान सारिपुत्रं आयुष्मान अस्सजियात खंबले इन्द्रिय प्रसन्नता, वंगु, वःगु, स्वःगु आदि पहः चहःत मेपि लिसे समान मज्जुसे विशेष रूपं पाना च्वंगु सरलता कोमलता दुगु खना थुम्ह व्यक्तिया सन्तानय् विशिष्ट धर्म दयेमाः धका सीके दु । भावी आयुष्मान सारिपुत्र विशिष्ट धर्म लाभ याना लिहां वःगु खंबले वयागु इन्द्रिय रूप लावण्य विशेषता खंम्ह भावी आयुष्मान मौद्गल्यायनं अमृत धर्म लुइका वये धुं'कूगु खँ अनुमानं सीके फु । तथागत सम्यक्सम्बुद्ध धर्मचक्र देशनाया लागी बिज्याना च्वंबले लँय् दथुइ उपक लिसे ध्वदुगु अवस्थाय् तथागतयागु प्रसन्न इन्द्रिय खंम्ह उपकं वस्पोलयागु पुद्गल विशिष्ट भावयात सीका काल ।

लंकाद्वीपया कस्सक लेणय् विहार याना बिज्याःम्ह आर्वा-

मित्र स्थविरयात छम्ह उपासिकां थःम हे काय्थें याना भोजन द्वारा सेका याना च्वंच्वन । छन्हु स्थविर भिक्षाटन बिज्याबले बनय् बने त्यःम्ह मामं थःगु लागी च्वकि व वाउँचा ल्वाकछ्याना यागु दयेका तये निंति व आयुष्मान (स्थविर) या निंति घ्यो, दुरु, साख तया भोजन दान याये निंति म्हाय्यात अह्ने पहे याना च्वंगु सः ताःबले वस्पोलयाके संवेग उत्पन्न जुया वया “अरहन्त मज्जुइकं कुगु भोजन सेवन याये मखु” धका लिहाँ वना भावना उद्योग व अभ्यास याना गुलिचा मदुवं हे अरहन्त जुया भिक्षाटन याः बिज्यत्त । मांम्ह बनं लिहाँ वःबले म्हाय्म्हं “थौं आयुष्मान (स्थविर) वा इन्द्रिय रूप लावण्य अतिकं शुद्ध प्रसन्न जुगा च्वंगु खँ” कसॅलि मामं श्रमण कृत्य सम्पन्न जूगु सीका “अँ, छं दाजु भन्ते शासनय् न्हाइपु ताःम्ह जुल, म्हाइपुकी मखुत” धका धाःगु खँ व्यक्त याना तल । (दीघनिकाय महावग्गट्ठकथा महासतिपट्टान सुत्त- ३७९) ।

गुलिसिनं मस्यु क्लेश शुद्ध जुइ धुं कूपिनिगु चित्त बन्त (=अतिकं दान्तगु जुइ धुंकीगु) जुया शारीरिक पहः चहः इन्द्रियत विशिष्टगु शूक्ष्मगु जुया च्वनीगु जुया इपि इन्द्रियत हे खनीपिनिगु प्रशंसाया भागी जुया च्वनी । तर गबलें गबलें थःपि होशियार मज्जुया च्वनीगु कारणं वा उम्ह अरहन्तया सामान्य व्यक्तिपि लिसे अन्तर मदुगु पहः चहः आदिया कारणं सामान्य व्यक्तियागु रूप्य् खने दया च्वने थःगु नं दया च्वने फु ।

स्थविर छम्ह लिसे भिक्षाटन याः वंम्ह नवयुवक भिक्षु छम्हसिनं वायु रोग दया थःत अनुकूलगु यागु ख्वाउँया मवनिवं त्वने माली का धका सिँग्वँ छग्वँल्य् फेतुना यागु भपाः बिज्याःम्ह स्थविरयात उपहास यात । विहारय् लिथ्यंका स्थविरं “आवुस, थुगु शासनय् गुलितक आधार भरोसा दये धुं कल लय्” धका न्यना बिज्यात ।” थःपि श्रोतापन्न जुया च्वंगु खँ निवेदन याःसॅलि “अये जूसा च्वय् च्वय्सागु मार्गया निंति उद्योग व अभ्यास याये म्वाल”

धका आज्ञा दयेका बिज्यात । “छाय् भन्ते” धका निवेदन यावेल्लि
“आवुसो, छं अरहन्तयात दोषारोपण याये लाये धुंकल” धका
घासैलि तिनि माफिया लागी क्षमा प्रार्थना यात ।

(विशुद्धिमग्ग द्वि. ५५)

अनं हानं अरहन्त महास्थविर लिसे नापं भिक्षाटन याःव्वले
उम्ह अरहन्तया उपस्थापक दुर्लभ वृद्ध भिक्षुं “भन्ते, आर्य पुद्गल
धयापिं गुजोपिं पुद्गलपिं खः लय्” धका न्यन । “थुगु लोकय् गुलि
गुलि वृद्धपिसं आर्यपिनिगु पात्र चीवर ज्वना तःघं चीवंगु सेवा कार्य
याना नापं नापं जुया च्वने दुसा नं आर्य धका म्ह मस्यु, थुलि तकं
सीके थाकू” धका आज्ञा दयेका बिज्यात । अथे घालं नं उम्ह वृद्ध
प्रव्रजितं मस्युगु जुया च्वन घाइ । थुपिं तथ्यत द्वारा चेतोपरिय
ज्ञान लाभ जुया वा, छलफल द्वारा आर्यभाव सीकेगु अवसर दःसा
नं सामान्य व्यक्तिपिसं आर्यभावयात अनुमान याइगुली खःगु नं
दइगु जुया च्वन; द्वंगु नं दइगु जुया च्वन । (म. ट्ट. १-२३ ।)

१०८-म्ह आर्य अर्थकथाय् “ये पुग्गला अट्टसतं” लय् अट्ट व
सतं-जोडे याना सच्छि व च्याम्ह आर्यभावयात
हानं वर्णन याना तःगु दु । उगु वर्णन कथं “पसत्था=प्रशंसनीयपिं;
ये पुग्गला=गुपिं आर्य पुद्गलपिं; अट्टसतं=सच्छि व च्याम्ह;
होन्ति=दया च्वन” धका अर्थ छयायेमाः । सच्छि व च्याम्ह-दइकथं
गुणे याना हिसाब यायेगु पहः खुद्दकपाठ ट्ट. १५२; सुत्तनिपात ट्ट.
२८१-लय् स्वये माल ।

थन शब्द अर्थतय्गु विचित्रतायात सीका शब्द कौशल्य
ज्ञान, अर्थ कौशल्य ज्ञान लाभयात उद्देश्य तय्गु वर्णन याना यका
च्वनामु जक खः । उगु अवस्थाया उपदेश श्रोता देव मनुष्यपिसं
थुलि तक विभाजन याना गुणे याना वृद्धि याना सच्छि व च्याम्ह
दुगु भाव सीका च्वंगु खः धका धाये त्यनागु लां मखु । सत्तुअम्मिसं
प्रशंसनीय जू धयागु अर्थयात जक सीका थुइका च्वंगु अइ कुं ३

प्रशंसाभागी सत्पुरुषपिनिगु प्रशंसा ग्रहण याये दइगु इपि व्यक्तिके दया च्वंगु शीलादि गुणया कारणं हे खः । चम्पा-स्वाँ व गुलाफ-स्वाँ लय् वर्ण गन्धत दुर्थे आर्यपिके शील, समाधि व प्रज्ञा शिक्षात दया च्वंगु जुया वर्ण गन्ध सम्पन्नगु स्वाँयात मनुतयसं मान्यता व्यूथे उगु शीलादि गुण धर्म दुपि आर्य आयुष्मानपि न देव मनुष्यपिनि मान्यता ग्रहण याना काये दुपि जुया च्वन ।

दाक्षिण्येय्य पुद्गल “थुम्ह पुद्गलं जित वासः याना बी तिनि, जि अह्ने याःथे याइतिनि” धयागु छुं छगु कामना द्वारा बीगु दानयात दक्षिणा मधाः । कर्म व कर्मफलयात विश्वास तथा व्यूगु दानयात जक दक्षिणा धाइ । थुगु कथन कथं दक्षिणा धयागु यथार्थ दान भिगु दान धयागु जुल । उकिं उत्तमगु दान धका अर्थ बीगु चलन याना तःगु खः । कर्म व कर्मफलयात आस्था व विश्वास तथा बी माःगु दान जुया आस्था व विश्वास तःगु अनुपात अनुसार फल महान जुइगुली व्यक्ति शीलादि सम्पन्न जूसा तिनि जुइ फइ । उकिं शीलादि महुम्ह व्यक्तियात उत्तमगु दान ग्रहण याये ल्वःम्ह धका धाये मज्यू । थुपि आर्यपि ला फल महान व उत्तम जुइके फूगु शीलादि गुणत दुपि जुया “दक्षिणं अरहतीति दक्षिणेय्यो” अनुसार भिगु दान यथार्थ दान ग्रहण याये योग्यपि व्यक्तिके जुइ दु । (दक्षिणं=उत्तमगु दान यथार्थगु दानयात; अरहति=ग्रहण याये योग्य जुया च्वन; इति=उकिं; दक्षिणेय्यो=दाक्षिण्येय्य धाइ ।

सम्मुति, परमार्थ गुजागु कर्मयात चतुवगग (=प्यम्ह पुचः), गुजागु कर्मयात पञ्चवगग (=न्याम्ह पुचः) द्वारा यायेमाः आदि धका उगु उगु कर्मत सफल जुइकेया लागी नियमित याना प्रज्ञप्त याना तःपि संघपि दया इपि संघपि तथागत सम्मत प्रज्ञप्ति अनुसार उत्पन्न जूपि संघपि जुया सम्मुतिसंघ धाइ ।

(सम्मृति=सम्मत् प्रज्ञप्ति द्वारा उत्पन्न जूपि; संघ=संघ ।) थन दक्खिणेय्या द्वारा इपि सम्मृतिसंघपि मखूगु खँ सीके बिया च्वंगु दु । दाक्षिणेय्य संघयात हे परमार्थ धका नं धा:नि । परमत्थ (=परमार्थ) धयागु वास्तविक कथं दया च्वंगु स्वभाव धयागु अर्थ दुगु जुया संघ अर्थ कथं वास्तविक रूपं दयाच्च्वंपि संघपि धयागु भाव जुल । संघ धयागु सुट्ठु किलेसे हनतीति संघो=क्लेशतयत् बांलाक हनन याये स:गुलिं याना संघ धाइ । दिट्ठिसीलसामञ्जेन संहतोति संघो=प्रज्ञा शील समानता दुगुलिं पुच: चिने बह:गु कारणं संघ धाइ । न्ह्याकथं भेद जुया च्वंगु जूसां न्ह्याक्व तापाना च्वंगु जूसां पाना च्वंगु जूसां मार्ग प्रज्ञा, मार्ग शील आदि समानता दत्त धा:सा सामूहिक रूपं समावेश जुया च्वंगु दु धयागु धापू ख: । थुगु संघया अर्थ निथी आर्यपिके दुगु जुया आर्यसंघयात परमत्थ (वास्तविक स्वभाव कथं दयाच्च्वंपि), संघ (=संघपि) धका धायेमा: । दक्खिणेय्य (=उत्तमगु दानयात ग्रहण याये योग्यम्ह) धायेबले उम्ह आयुष्मान सुप्पटिपन्नता (=बांलाक आचरण याना बिज्याकम्हया भाव) आदि मेमेगु गुणत नं दुपि धका सीके दुगु जुया दक्खिणेय्य द्वारा संघगुण दक्वं छधि छपुच: याना मुंका कायेगु जुइ धुनिगु खँ सीके बह: जू ।

भिम्ह गुरुया श्रावक लोकय् गुरु भिना नं गुरुयागु खँ मन्यंनिम्ह-सित भिम्ह गुरुया शिष्य धका धाये मास्ति मवयेकु । गुरु वचनयात गौरव पूर्वक न्यनीम्हसित जक भिम्ह गुरुया शिष्य धका प्रशंसा याये मास्ति व: । थन “सुगतस्स सावका” द्वारा भिम्ह गुरुया शिष्य धका प्रशंसा याना त:गु हे जुल । “वचनं सुणन्तीति सावका ।” वचन श्रवण याइगु कारणं श्रावक धाइ । थुगु अर्थ कथं तथागत वचनयात न्यं जक न्यनेगुयात ला आर्य अलग्गपि सामान्य पृथग्जनपिसं नं याना च्वनीगु दु । तर सामान्य पृथग्जनपिसं उपदेश न्यना उपदेश अनुसार आचरण यायेगु कार्ययात

ला अभ्यास व उद्योग मयाः, ज्या मयाः । आर्यपिसं जक उपदेश न्यना उपदेश कथं आचरण याये माःगु प्रतिपत्ति आचरण याइगु जुया मार्गं फलय् थ्यंक, थ्यंक वना च्वनी । उकिं थन आर्यपिन्त जक सुगत सावका (=तथागत शिष्य) धाये माल ।

आर्यं जक जुया श्रावक मखुम्ह व्यक्ति (=बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध), श्रावक जक जुया आर्यं मखुम्ह व्यक्ति (=फल प्राप्त मजूम्ह मन्), आर्यं नं मखु श्रावक नं मखुम्ह (=तीर्थंकरपि), आर्यं नं खः श्रावक नं खःम्ह व्यक्ति (=फल लाभी भिक्षुपि) धका पुद्गल प्यथी एकइगुत्तर अच्छरसंघातवगग अटुकथा (४८)—य् वया च्वंगु दया थन प्यम्हम्ह व्यक्तियात ग्रहण यायेगु खः । फल लाभी गृहस्थीपि नं उपरेत्त सावक अर्थं लिसे मिले जूगु जुया गुलि गुलि पाली आर्यश्रावक रूप्य् कना तःगु दःसा नं थन ला संघया क्षेत्र जुका गृहस्थीयात ग्रहण याये मज्यू ।

बुद्ध लिसे सःतिपि, तापाःपि थुगु 'सुगतस्स सावका' द्वारा हे आर्यपि ला बुद्ध लिसे तापावक च्वनाच्वपि जूसा नं बुद्ध लिसे सःतिना च्वपि जुया च्वंगु खँ व सामान्य पृथग्जनपि बुद्ध लिसे सःतिक च्वनाच्वपि जूसा नं बुद्ध लिसे तापाना च्वपि जुया च्वंगु खँ सीके बिया च्वंगु दु ।

चीवर च्वः ज्वना जि तथागतयागु पलाः ख्वाय् न्हुया जि तथागत लिउ लिउ छपलाः लिमच्यूसे लिना जुया च्वंसा नं राग, दोष, रहित मजूसे, स्मृति, प्रज्ञा, समाधि मदुम्ह जुया च्वन धाःसा उम्ह भिक्षु जि तथागत लिसे तापाःम्ह जुइगु जुया जि तथागत नं उम्ह भिक्षु लिसे तापाना च्वनीम्ह जुल; कारण छाया धाःसा धर्मयात उम्ह भिक्षुं मखं, धर्मं मखंम्हं जि तथागतयात खनीं मखु । सच्छिगू योजन तापाःगु थासय् च्वना च्वंम्ह जूसां राग दोषं रहित जुया स्मृति, प्रज्ञा, समाधि दुम्ह जुल धाःसा उम्ह भिक्षु जि तथागत लिसे सःतिम्ह जुइ । जि तथागत नं उम्ह भिक्षु लिसे सःतिना हे

च्वनी । कारण छाया धाःसा धर्मयात खंम्ह भिक्षु जुया हे खः ।
धर्म खंम्हं तिनि जि तथागतयात खनीगु जुया खः ।

(इतिवृत्तक-संघाटिकणसुत्त २५६ ।)

दानया महान फल “एतेसु दिग्गानि महप्फलाणि” दक्षिणमेय्य
जुइगुया कारण जुया च्वंथे दक्षिणमेय्य नं
एतेसु आदिथा कारण थवं थवय् जुया च्वंगु जुल । दक्षिणमेय्य
जुइगुलिं याना दान फल महान जुइगु खः । इपि व्यक्तिपिनि प्रति
बीगु दान फल महान जूगुलिं नं दक्षिणमेय्य जुइ माल । थुपि
व्यक्तिपिनि प्रति कसिचा जक हे दान व्यंगु जूसा नं फल महान
जुइगु जुल । कारण छाया लय् ? शीलादि गुणं दानयात महान फल
दइ कथं याइगु, पाखे दानयात परिशुद्ध जुइक यचुका बी सःगु जुया
दाता व प्रतिग्राहकपिनिगु शीलादि सम्पन्न जुइगु दक्षिणविशुद्धि
(=दानया विशुद्धि) जुइगु जुल । थन प्रतिग्राहक पाखे दक्षिणा-
विशुद्धि पाखे थ्यंगु कारणं याना दान फल महान जुइ माल ।
दक्षिणविशुद्धि प्यंगुयात उपरिपण्णास दक्षिणाविभङ्ग सुत्त
(२६६)-य कना बिज्यात । दाता पक्षं परिशुद्ध जुया प्रतिग्राहक
पक्षं परिशुद्ध मज्जुगु दान (दाता शीलवान् प्रतिग्राहक दुःशील),
प्रतिग्राहक परिशुद्ध जुया दाता अपरिशुद्धगु दान (प्रतिग्राहक
शीलवान् दाता दुःशील), निगुलिं पक्ष अपरिशुद्ध (मुक्कं दुःशील),
निगुलिं पक्ष परिशुद्धगु दान (मुक्कं शीलवान्) ।

सांघिक मखु आर्यसंघयात दान बीगु सांघिक, पुद्गलिक धका
वया च्वंगु क्षेत्रय् संघयात बीगुर्थे जाःगु मखु; इपि
निधी कथं जुल धाःसा छम्ह मखु छम्ह आर्यसंघयात दान बीगु
पुद्गलिक दान जक खः । सांघिक दान धयागु छम्ह व्यक्ति निम्ह
व्यक्ति आदि धका उद्देश्य तथा दान बीगुर्थे जाःगु मखुसे संघ
समूहयात दान बीगु जुया उगु समूह सामान्य जुया आर्यसंघ नं
सम्मिलित जुया च्वंगु जुया सम्मुति संघ नं सम्मिलित जुया

च्वंच्वन । उकिं छम्ह मखु-छम्ह आर्ययात दान बीगु पुद्गलिक दान स्वया उगु संघ समूहयात बीगु सांघिक दान दकसिबे महान फल दइगु जुल । पुद्गलिक जूसां तथागतयात बीगु दान जुल धाःसा तु उगु सांघिक दान स्वया अप्वः महान फल दइगु जुल धका अपवाद दनि । उकिं सांघिक दान बीगु बख्खते सम्मुति संघय् दान बीगु जूसां तबि आर्यसंघपिन्त नं उद्देश्य तथा दान बी ल्वः जू ।

तेसं सुदिन्नं सुहुतं सुयिट्ठं ;
 ये संघमुद्दिस्स बवन्ति दानं ।
 सा दक्खिणा संघगता पतिट्ठा ;
 महप्फला लोकविद्वूनवण्णिता ॥

विमानवत्थु (६२)

ये=गुपि व्यक्तिपिसं; संघं=आर्यसंघयात; उद्दिस्स= उद्देश्य तथा; दानं=दान; बवन्ति=सम्मुति संघय् बी; तेसं=इपि व्यक्तिपिसं; सुदिन्नं=बांलाक दान व्यूगु धाइ । सुहुतं=बांलाक पूजा याःगु धाइ । सुयिट्ठं=बांलाक दान व्यूगु महान दान धाइ । संघगता = संघय् थ्यना; पतिट्ठा = प्रतिष्ठित जुया च्वंगु; सा दक्खिणा=उगु दक्षिणायात; महप्फला=महान उत्तमगु फल दुगु धका; लोकविद्वूनं=तथागतपिसं; वण्णिता=वर्णन याना तल ।

मार्गं पुद्गल दान आर्य पुद्गलपिन्त बीगु दान महान फलदायी जुया च्वन धका धाइ; फल पुद्गलयात बीगुली धायेथाय् महु । मार्गं पुद्गल धयापिं छगू चित्तक्षण मात्र जक दया अतिक हे पतिचा हाकःगु क्षण जक जूया निरिं उम्ह पुद्गलयात गुकथं दान याये फइ लय् धका न्यनेथाय् दया च्वन । दान याये फइगु पहः उपरिपणास अर्थकथा (२२४)-य् धुकथं न्यना तल ।

भ्रारद्धविपस्सक (=उद्योग यायेगु विपश्यना दुम्ह) धयाम्ह
यगु थासय्, यःबले थजु मार्गय् थ्यनेत पूर्वगामी जुया च्वनीगु जुया
उम्ह व्यक्ति भिक्षाटन बिज्याइगु अवस्थाय् दना च्वं च्वं पात्र कया
खाद्य भोजन तथा दान बी । उगु क्षणय् मार्गं दन धाःसा थुगु दान
मार्गं पुद्गलयात ब्यूगु दान धाइ । अथवा भोजनशालाय् फेतुना
च्वं च्वं मनूतय्सं पात्रय् खाद्य भोजन तथा ब्यू वया च्वनी । उगु
क्षणय् मार्गं दन धाःसा उगु दान नं मार्गं पुद्गलयात दान ब्यूगु
दान हे जुल । वा विहारय् वा भोजनशालाय्, फेतुना बिज्याना
च्वंम्ह भिक्षुयागु पात्र दातापिसं काये धुंका थःपिनिगु छेँ वना
खाद्य भोजन तथा च्वनी; उगु क्षणय् मार्गं दन धाःसा थुगु दान नं
मग्गसमङ्गि (=मार्गं सम्पन्नम्ह व्यक्ति) यात ब्यूगु दान हे जुल ।

एतेसु अर्थं [एतेसु-यात सम्प्रदानय् सप्तमी रूपय् प्रथं बीगु जुया च्वन ।

‘सम्प्रदाने च’ कच्चायन सूत्रं प्रनुसारं जुल । दः-घातुया क्षेत्र्य
सम्प्रदान प्रयोग दुर्थे “संघे देहि; संघे दिन्नं महप्फलं; यत्थ च दिन्नमहप्फल-
माहु । चतूसु सुचीसु पुरिसयुगेसु” आदि द्वारा प्राधारं नं प्रापालं हे खने दया
च्वन; उकिं हे कारकं वक्तृच्छा हे कारणं दया च्वंगुलिं सम्प्रदानयात व्यक्त
यायेगु इच्छा मदुसे, प्राधारं भावयात जक व्यक्तं याये मास्ति वल धाःसा
सप्तमी नं जुइ फूगु खँ आधारविवक्खायं सत्तमीपि सिया संघे देहि” घका
मोग्गल्लान (२२४)-य् धया तल । उकिं भन आधारं प्रनुसारं प्रथं विया
वयागु खः ।]

(३४) ये सुप्पयुत्ता मनसा दल्हेन;
निक्कामिनो गोतमसासनम्हि ।
ते पत्तिपत्ता अमतं विगह्य;
अद्धा मुधा निब्बुतिं भुञ्जमाना ।
इदम्पि संघे रतनं पणीतं;
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३४) ये=गुपि अरहन्त आर्य पुद्गलपि; बल्हेन=क्वात्तुसे स्थिरगु; मनसा=समाधि सम्प्रयुक्तगु मनोवृत्ति द्वारा; सुप्पयुत्ता=अतिकं प्रयास याना उद्योग व अभ्यास याना च्वंपि जुया; गौतमसासनम्हि=गौतम तथागतया शासनय; निक्कामित्री =क्लेशं अलग्ग जुया पिहाँ वना च्वने धुंकल । ते=वस्पोल अरहन्त आर्य पुद्गलपि; अमत्तं=निर्वाण धातुइ; विगह्हा=आरम्मण ग्रहण याना थ्यंक वना; मुधा=दांछि दां नं सम्पत्ति मफुकुसे; लद्धा=माःगु क्षणय् अःपुक हे प्राप्त याना कया; निब्बुत्ति=फल समापत्ति शान्तिधातु रसयात; भुञ्जमाना=सेवन याना; पत्तिपत्ता=अरहत्त फलय् थ्यंक वने धुंकल । संघे=अरहन्त संघय; इदम्पि रत्तनं =थुगु रत्तनया भाव यइपुसे च्वंगु गुणांग नं; पणीतं=प्रणीतगु जुया च्वन; एतेन सच्चेन=थुगु सत्य-वचनया कारणं याना; सुवत्थि होवु=सत्त्वपि सुखी श्वस्ति जुये माल ।

भाषार्थं क्वात्तुसे स्थिरगु समाधि द्वारा प्रबल रूपं उद्योगव्य अभ्यास याना गौतम तथागतयागु शासनय् क्लेशं उम्मुक्त जुया विज्याकर्पि अरहन्त आर्यपिसं निर्वाण धातुइ आरम्मण ग्रहण याना थ्यंक विज्याये धुंसैलि सम्पत्ति भ्याः भति हे नं फुक्के म्वाक्क अःपुसे याउकं लाभ याना फलसमापत्ति शान्तधातु रस सेवन याना अरहत्त फलय् प्रवेश याना विज्यात । अरहन्त संघ प्रति थुगु रत्तनया भाव यइपुसे च्वंगु गुणांग नं प्रणीतगु जुया च्वन । थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वपि सुखी श्वस्ति जुये माल ।

अरहन्त संघ फलसमापत्ति सुख-धयागु क्लेश दाह तापाना सिच्चुसे न्हाइपुसे च्वंगु आर्य वैभव छथी हे जुया च्वन । उगु सुखयात्त अनुभव याये दुपि अरहन्त आर्यपिनि निति अति प्रणीतगु गुण श्रीशोभा हे जुल । उकिं अरहन्त संघयात्त फलसमापत्ति गुणं प्रशंसा याना सत्यवचन प्रकट यायेगु पहः क्यने मास्ति वया “ये सुप्पयुत्ता” आदि देशना याना विज्यात ।

अध्वरप्राप्तं गुण हे खः थुकी निवकाभिनो-या स्वरूप क्लेशं
उन्मुक्त जुया वनेगु धयागु अरहत्त मार्गं
हे खः; उगु मार्गं प्राप्त यायेया लागी अरहत्त आर्यपिसं गुकथं
आचरण याना वयेमाः धयागुयात सुप्पयुत्ता आदि द्वारा क्यना
च्वन । फलसमापत्ति गुणयात् क्यनेगु मुख्य जुया च्वसा नं उगु गुण
लाभया कारण आचरण नं प्रणीतगु गुण छथी हे खः । लोकय् ज्या
मदुम्ह ज्याय् दिलचस्पी मदुम्ह थगाहा गुण श्रीशोभा मदुम्ह हे जुइ ।
थःगु ज्या-खँय् दिलचस्पी तथा उद्योग व अभ्यास याना च्वनीम्ह
व्यक्तियाके गुण वृद्धि जुया च्वनीगु हे जुल । अथे हे शासनय् अलसि-
प्रमादी जुया हलुका छाँटं थःगु धात्थेंगु ज्या-खँ छखे चीका च्वनीम्ह
नं-भुअ श्रीशोभा हीनपि जुइगु जुया भावना कार्य उद्योग पूर्वक
अभ्यास याना च्वम्हसिके जक गुण श्रीशोभा न्हिथं वृद्धि जुया च्वनी ।
मार्गं फल लाभ जुइ कथं प्रयास याना यंका च्वनेगुली सामान्य
प्रयासं उद्योग याना च्वनेगु मखु; अति हे उद्योग यायेमाः । अरहत्त
जुइ न्ह्यवः पूर्व भाग अवस्थाय् उगु उद्योगं विजय लक्ष क्वात्त
स्वायेका काये फइगु खँ अतिकं बांलाःगु क्रिया जुया सुप्पयुत्ता-द्वारा
प्रशंसा याना तःगु हे जुल । थुगु सुप्पयुत्ता-द्वारा भावना कार्यय्
लिमच्यूसे प्रयत्न याइगु सम्यक्प्रधानथें जाःगु वीर्यं दुम्हसिगु भाव
क्यना च्वंगु जुल ।

समाधि ग्रहण यायेमाः बल्लेन मन्नासा-अनुसार क्वात्तसे च्वंगु
चित्त धयागु समाधि सम्प्रयुक्तगु चित्तयात्
हे धाइगु खः । शमथया क्षेत्रय् उपचार, अर्पणा तक तनंतं थहाँ
वइगु समाधियस्त अभिलक्षित जुइथें कियथनाया क्षेत्रय् मार्गं फल
समाधि तक तनंतं वृद्धि जुया वइगु “खणिक-चित्त कयत्ता” धयागु
विषयकना सिसे स्वाना च्वंगु समाधि अभिलक्षित खः ।

यथाभूतज्ञान (=वास्तविक धर्मयात् स्यूगु ज्ञान) लाभ
जुसा त्रिनि मार्गं फल लाभ सुनिश्चित जुइगु जुया समाधि उगु

यथाभूतज्ञान उत्पत्तिया कारण जुया मार्गं फल लाभया कारण क्यनेगुली “दल्हेन मनसा” धका समाधियात व्यक्त याना तःगु खः ।

दल्हेन व दलेन [“ये सुप्पयुत्ता मनसा दल्हेन” लय् “दहिस्स लो; दहतीति दल्ह” धयागु मोग्गल्लान-या धारणा कथं “तण्हादयो”

सूत्रानुरूप ह-प्रत्यय द्वारा व ह-यात ल-याना सिद्ध जुया च्वंगु कारणं याना दल्हेन धका ह-सहितं जक दये माल; (ण्वादि-२२३) संस्कृतय् ला ह-मदुगु बल-धका जक दया च्वन । उकिं आचार्यपिसं थुगु क्षेत्रय् ह-मदुगु दलेन धका जक दयेका तये मास्ति बयेकु । गाथाबन्धय् छन्दया लागी गुलिं गुलिं थासय् बल-धका जक दयेका तये मास्ति वःगु “न तं बलं बन्धनमाहु धीरा, एतं बलं बन्धनमाहु धीरा” (सगाथावग्ग-कोसलसंयुत्त ७७) आदि उपेन्दवजिरा इन्दवजिरा गाथापादय् बल-लय् द-यात लहु क्षेत्रय् तथा कना तथा विष्णयाःगुलि हे जुया च्वन । “हन्ध ते नं पववखामि; सन्थम्मस्सु दलो भाव” (सुत्तनिपात महावग्ग नालकसुत्त ३८८) इत्यादिलय् नं पथ्यावत्त ज-गण क्षेत्रय् बली भव-धका द-यात लहु (लघु) क्षेत्रय् तथा कना तःगु स्वये खने दु । इत्यादि कथं दल-लय् द-यात लहु क्षेत्रय् तथा कना तःगु यक्व स्वये खने दु । रत्न, पच्च, चैत्य आदि शब्दत संस्कृतय् भापालं खने दःसा नं मागघय् चुण्णियपाली खने मदु (गाथाय् जक खने दु ।) उजोगु पदय् सद्दीति रत्न-यात रत्न, पदुम-यात पच्च, चेतिय-यात चैत्य याये निरिति धया तःगु दु । प्रये हे गुलिं गुलिं गाथाय् दल्ह-यात दल याना तःगु दु धका ग्रहण यात धाःसा उचित जुइगु खः । आपालं थासय् ला दल्ह-धका हे जक दया च्वन ।

विपश्यनाया क्षेत्रय् स्मृति, प्रज्ञात नं मदयेकं मगाःगु जुया समाधि, वीर्यं रहित जुया उत्पन्न जुइगु धर्मत मखुगुलिं थन अविनाभाव कथं इपि धर्मतय्त्त नं ग्रहण याये धुं'कूगु खँ सीके माल । उकथं आचरणीय धर्मत दक्कं समावेश जुइके मास्ति वःगु जुया हे अर्थकथां सुप्पयुत्ता-या स्वरूप अतिकं परिशुद्धगु काय, वची प्रयोग दुम्ह धयागु अर्थं ग्रहण याना उगु पदं शीलस्कन्धयात निर्देश याना

तःगु खँयात व दलेन मनसा—द्वारा समाधि लिसे सम्प्रयुक्त जुया च्वंगु चित्त धयागु अर्थ ग्रहण याना समाधिस्कन्धयात निर्देश याना तःगु खँयात अले निष्कामिनो द्वारा प्राण व शरीर प्रति आशक्त मजुइगु प्रज्ञा पूर्वगामी जुया च्वंगु वीर्यं क्लेशं उन्मुक्त जुइगु अर्थ ग्रहण याना वीर्यं सम्पन्नगु प्रज्ञास्कन्धयात निर्देश याना तःगु खँ वर्णन याना वःगु खः ।

भिगु युग व समय गोतमसासनम्हि—लय् एव—मदुसा नं एव—अर्थ दये ल्वःगु जुया गौतम तथागतया शासनय् जक धका अर्थ ग्रहण याये निति अर्थकथां उद्धृत याना तल । “एव फल, दये बहः जूसा; तयेगु बानि दु एव नं” धया तःथे खः । गौतम तथागतया शासनय् जक सुप्पयुत्तं (=यथार्थ विधि सत्य मार्गयात प्रयास यायेगु) दया—क्लेशं मुक्त जुइ दइ । उगु शासनं अलग्ग जुया च्वंगु तीर्थकर शासनय् उकथं मुक्त जुइगु मदु धका निषेध याना तल । अञ्जात्थापोहन नय कथं नं अर्थ ग्रहण यायेमाः । (अञ्जात्थ=मेगु अर्थयात; अपोहन=निषेध यायेगु ।)

बुद्ध शासनं पिने अमरतप (=मरणं मुक्तिया लागी प्रार्थना याना शरीरयात सास्ति बिया कष्ट सिया आचरण याये माःगु आचरण) धयागु विभिन्न आचरणयात आचरण याःसा नं सुप्पयोग (=यथार्थ विधि सही मार्ग कथं प्रयास यायेगु) मखुगु कारणं याना क्लेशं मुक्त जुइगु, इमिगु प्रार्थना अनुसार अमर (=मरण जुइ म्वाःगु) लाभर्थे जाःगु ला प्राप्त मजू, दुःख सीगु हे जक ल्यना च्वनी । थुगु शासनय् ला यथार्थ विधि सही मार्ग आचरणत नं दया च्वन । आचरण याइपि नं क्लेशं मुक्त जुइगुयात धात्थे स्वानुभूति अनुभव याये दुपि जुइगु जुया च्वन ।

बुद्ध—शासन धयागु भिगु युग भिगु अवसर खः । उगु भिगु अवसर छको छले लात धायेवं लिपा हानं छको चूलाके धयागु तःसकं हे थाकूगु जुया तथागत निर्देशित धात्थेगु आत्मलाभयात

त्वःमंके मज्जूगु त्वःमंके
मन्वागु जंसीके विद्या च्चंवन ।

पत्तिपत्ता “पत्तब्बाति पत्ति” लाभ याये बहःगु जूया निति पत्ति
धाइ । लोकय् याये मज्जू धाल कि लाभ मदुगु हानी
जुइगु ज्या जुया च्वंगु सीका; याये ज्यू धाल कि लाभ दया धात्थें
याये माःगु ज्या जुया च्वंगु सीके फु । थन लाभ याये बहः जू धया
तःगु जुया धात्थें लाभ दुगु धात्थेंगु अर्थ हित जुया च्वंगु सीके दु ।
अरहत्त फल लाभ जुल धाःसा निस्सन्देह रूपं धात्थें हे संसार दुःख
लिसे स्वाक्का बी यःगु योगं अलग्ग जुया शान्त शीतल जुइका च्चमे
दइगु जुया अरहत्त फल पत्तब्ब (=प्राप्त याना काये बहःगु धर्म)
जुया च्चन । उकिं “पत्तब्बा नाम पत्तु अरहाः यं पत्ता अच्चत्ता-
योगपत्तेम्मिं” धका अर्थकथां वर्णन यात । थुगु खँ द्वारा पत्ति-या
थ्यनीगु, वनेगु, पद सैन्य, कुशल भाग आदि अर्थतयत्त निषेध याना
च्वंगु दु । पत्ति पत्ता पत्तिपत्ता । अरहत्त फलय् थ्यंमह धाःसा नं
मगगानन्तर (=मार्गया अनन्तरय् उत्पन्न जुइगु) फल अभिप्रेत
मन्नु; फलसमापत्ति जक अभिप्रेत खः धका स्पष्ट जुया च्वंगु दु ।

अरहत्त फल हे जक पत्तिपत्ता फलय् जक थ्यनीगु, फल समापत्तिस
प्रवेश जुइगु खः । फल समापत्तिया क्षेत्रय्
क्वय् क्वय्यापि फल पुद्गलपिसं च्वय् च्वय्यागु फलयात थःथःपिसं
प्राप्त मयांनिगु जुया निति प्रवेश याये मफु । च्वय् च्वय्यापि फल
पुद्गलपिसं नं क्वय् क्वय्यागु फलय् प्रवेश याये फइ मखु । कारण
छाय् धाःसा भेम्ह पुद्गलया रूपय् थ्यंक वनेगु द्वारा क्वय् क्वय्यागु
फलत तंका न्हंका शान्त जुइका वये धुं कूगु जूया निति खः ।
श्रोतापत्ति मार्ग क्षणय् गुलि गुलि कर्म क्लेशतयत्त निरवशेष रूपं
हूटे धात्ता ह्वये जूगु द्वारा पृथग्जन भावं मेगु छगू भावय् हिला
वना आत्तं श्रोतापत्त जुया वयेथें सकुदागामि मार्ग फल लाभ जुइबले
श्रोतापत्त आत्तं हिला सकुदागामि भावय् थ्यंक वनीगु जुल । अथे हे

अनन्तपरिप्राणनिक्रम, अरहन्तभावश्च हिला वनीगुणत न सीमेमाः । उपर्यं
हिला वने माःगु च्वय च्वय्यागु मार्ग धर्मतयसं निषेधयाःगु जुया
क्वय क्वय्यागु फलत उत्पन्न जुइ फइगु अवसर मदये धुं कूगु जुया
हेःः ।

भिमैगु लौकिक कुशलत निगुगु जन्मय् तिति नृगु विपाक
स्क्रन्ध उत्पन्न जुया नृगु जन्म भाव छथी हिला वनेमाः । मार्ग
धर्मतयसं थःपिनि अनन्तरय् हे फल उत्पन्न जुइके सःगु जुया
सम्पत्तिवत्त मार्गं फल लाभ जुइवं हे जन्म हिला वनीथे जुइमाः ।
उक्तयं च्वय च्वय्यापि फल व्यक्तिके क्वय क्वय्यागु फलत मदये
धुं कूगु जुया मिति अरहन्तयागु फल समापत्तियात क्यना तःगु
पतिपत्ता-लय "पतिचरियाति वतसु सामञ्जफलेषु" आदिलय्थे
प्यंगुलि फलयात मकाःसे हे अरहन्त फलयात जक काये माल ।
(पटिसीम्भदामग- २१५ ।)

निर्वाणाय च्वय्यागु आर्यमितिगु सिपरयना उदयव्यय ज्ञानं गुरु जुइगु
स्वभाविक जुया च्वन । उकि फलसमापत्ती
प्रोक्तः कर्मो मत्तित्त वभन्ह अस्य पुब्बलं सूत्तसामेगु एकान्त थासय् वना
उत्पन्नयत्त तन्तानिसे गुरु क्कना संस्कारस्तयत्त भाषिता याइगु भः ।
ज्ञान तनंतं क्रमशः थर्हा वना अनुलोम ज्ञानमा अन्तय फलम् थयत्त
उगु फलचित्त क्रमं निर्वाण पाखे आरम्भण याना थ्यं क वनेमाः ।
निर्वाणतः क्कना च्वय्यागु अनुसार फलचित्त दिपाः मदयेक वास्तार
उत्पन्न जुया च्वनीगुमात्त हे फलसमापत्ति याइगु खः । उकि
फलसमापत्ती अन्तेश समयेगु च्वे क्कना विज्यागुली सम्पूर्ण संस्कार
निर्वाणतः क्कना च्वय्यागु मय्यायेगु अनिमित्त धयागु निर्वाणधायुयात्त
हृत्तसंभम आयेगु धका निगु कारण कना विज्यात ।

उदयव्यय ज्ञान आदि ज्ञान समंतं द्वारा संस्कारं विस्तुज
निर्वाणतः क्कना च्वय्यागु च्वन । च्वय्यागु च्वय्यागु फल च्वित्त संस्कारं सम्पुक्त
जुया च्वंगु निर्वाण आरम्भणय् उत्पन्न जुया च्वनी । उक्तयं फलयात

निर्वाण आरम्भण जुया च्वनीगुयात हे संस्कार निमित्तयात हृदयंगम-
मयायेगु निर्वाणयात हृदयंगम यायेगु धका धायेमाः ।

फलसमापत्ती स्थिर जुइगु कारणयात कना बिज्यागुली नं
संस्कार निमित्ततयत्त हृदयंगम मयायेगु, निर्वाणघातुयात हृदयंगम
यायेगु, पूर्व भागय् व्यवस्था यायेगु धयागु स्वंगु कारण कना बिज्यात ।
थन पूर्व भागय् व्यवस्था यायेगु धयागु फलसमापत्ती प्रवेश याये
न्हवः थुगु ई जुल धायेवं (समापत्ति) दने धका समय निर्धारण
यायेगुयात धाःगु खः । थुकथं निर्धारण याना तःगु जुइबले निर्धारित
समयया दुने समापत्ति स्थिर जुया च्वने फइगु जुल । समापत्ति
दनेगु कारण कना तःगुली नं संस्कार निमित्ततयत्त हृदयंगम यायेगु,
अनिमित्त धयागु निर्वाणघातुयात हृदयंगम मयायेगु धका कारण
निगू उल्लेख जुया च्वंगु दु । निर्वाण आरम्भण त्वाःदला संस्कारय्
आरम्भण लाःवनीबले फलसमापत्ति मदये धुंकल धयागु मतलब
खः । थुपि तथ्यत अनुसार फलसमापत्ति संस्कारं स्वापु प्यदना
निर्वाण घातुइ थ्यंक वना च्वंगु दु धयागु स्पष्ट जुया च्वंगु दु ।
उकि उकथं निर्वाण घातुइ थ्यंका आरम्भण याना च्वंगु फल-
समापत्तिया उत्पत्ति पहः चहःयात क्यने मास्ति वया “अमत्तं
विगह्ण” धका कना बिज्यात ।

सम्पत्ति फुकेन्वाः आर्य आयुष्मानपि फलसमापत्ती प्रवेश जुइगु
वर्तमान जन्मय् हे सुख पूर्वक विहार यायेया
निर्ति खः । क्लेश दाह रहित जुया अतिकं शान्त शीतल जुया च्वंगु
फलसमापत्ति सुख द्वारा च्वनेगु धयागु थुगु शासनय् तःसकं प्रणीतगु
सुख ऐश्वर्य छथी हे जुया च्वन । उकि जुजुपिसं राज सुख ऐश्वर्य
अनुभव याना च्वनीथें देवतापिसं दिव्य सुख ऐश्वर्य अनुभव याना
च्वनीथें अथे हे आर्यपिसं सर्वोत्तम लोक्तर आर्य सुख अनुभव याये
धयागु इच्छा छन्दं प्रवेश याना बिज्याना च्वनी ।

लौकिक सुख ऐश्वर्य, सम्पत्ति फुके फुसा तिनि लाभ जुइगु सुख ऐश्वर्य जुल । सुख ऐश्वर्य विशाल जू लिसे फुके माःगु मूल्य नं यक्व यक्व जुइगु जुल । थुगु फलसमापत्ति सुख अनुभव याना बिज्याइपिं आर्य आयुष्मानपिसं सम्पत्ति फुके म्वाक हे याउँसे अःपुक सहज रूपं अनुभव याना बिज्याये फु । उकथं सम्पत्ति फुके म्वाःगु मू पुले म्वाःगु स्वतन्त्र रूपं याउँसे अःपुक मास्ति वःगु क्षणय् अनुभव याये फइगु भावयात “लद्धा मुधा” धका आज्ञा दयेका बिज्यात । थुगु पालि मू यक्व तुइका आपालं उद्योग व्यापार याना तिनि दये फूगु उगु लौकिक सुख ऐश्वर्यय् धात्थेंगु शान्ति शीतल सुख धका दये फइ मखुगु व इच्छा जुइबले इच्छा जूगु थासय् छुं हे उद्योग व्यापार याये म्वाःक याउँसे अःपुक अनुभव याये दुगु थुगु फलसमापत्ति सुखय् हे जक धात्थें शान्त शीतलगु वास्तविक सुख अनुभव याये दइगु खँ अवगत जुइका तःगु दु ।

मुधा—या यथार्थ अर्थ [“मुधाति अब्ययेन” धका वर्णन याना तःगु अर्थ-कथाय् ब्यय—यात विनाश जुइगु अर्थ वाची धका कया **मुधा**—या स्वरूप अभिप्राययात विभिन्न रूपं धारण याना तल । **ब्यय**—या अर्थयात “विगमे = रहित जुइगुली; धनादिनो चागे = धन आदि त्याग यायेगुली; जोतिसीत्थे = जोतिष ग्रन्थय् (शास्त्रय्) कना तःगु; लग्गा = लगनं; द्वादसट्टाने च = फिनिगू स्थानय् जुया च्वन” धका थोमनिधी अर्थ स्वथी कयना तल । रहित जुइगु धयागु फुइगु, विनाश जुइगु हे खः; धन त्याग धयागु धन खर्चं यायेगु हे खः । अब्ययेन—लय् ब्यय—यात विनाश जुइगु अर्थ ग्रहण याके बी मास्ति मवः । धन खर्चं यायेगुयात ग्रहण याके बी मास्ति वया काकणिकामत्तम्पि ब्ययं अकत्वा (= काणा कौ तकं धन खर्चं याये म्वायेक) धका अर्थकथां स्वाकं वर्णन याना वःगु खः ।

“सयं आर्यं वयं जञ्जा; सयं जञ्जा कताकतं” (जातक—डु—तेसकुण जातक—६) लय् ब्यय व बि+इ+अ धातु प्रत्यय समानगु ब्यय—खने दु ।

अर्थकथां वातव्यञ्जनः (— इपि इपि व्यक्तिपिन्तः बी माः गु-धन) धका वर्णन
 यन्ना-तल । उगु-वय-नं फुइगु, विनाश- जुइगु, खर्चं यायेगु, उमेर-प्राविज्य
 व्यक्त-जुया च्वंगु-जुया-गुलि-गुलि-अर्थं, व्यय लिसे समान-हे जुइ-। मुखा-वा
 वेत्ति (कि- दृ. २-५४) लय मुखा-यात् “मुखाति- अर्थेण (— गु- मनु,
 सिद्धि-कं)। धका विमती- वर्णन यन्ना-तल ।।

उक्ति उपरोक्त अर्थ अनुसार मुखा-यात् धना प्रयोगे/याधि-स्वाः क धका
 व सम्पत्ति फुके-स्वाः क सिद्धिकं जक धका अर्थे-बी-बहः जू । धन-हानं
 लौकिक सुख ऐश्वर्यत परिवार पासा भाहपि मुना धनुभक्त-यायेभाः । फल
 समापत्ति ला पासा मदेक याकचा स्वतन्त्र रूपं लाभ जुइगु सुख जुइ-थुगु
 मुखा-या स्वरूप पासा मदु धयागु अर्थयात नं व्यक्त याये फूनि । उक्ति
 मुखा=पासा नं मदु धन नं फुके-स्वायेक हे धका व पासा नं स्वाः धन नं
 प्रयोग याये स्वाः धका अर्थ बिल धाःसा पूर्वगु-अर्थ दुगु जुइ ।]

फलसमापत्ति सुखानुभव गुलि गुलि थासय् निष्पत्ति-शब्दं
 निर्वाणयातः व्यक्त यमइगु-खः । धन-ला
 क्लेश दाह शान्तः जुइगु-अर्थं कथं-फलसमापत्तियात् व्यक्त याना
 च्वंगु-दु । क्लेश दाह शान्त जुस-च्वंगु-कारणं व अति क्षान्तगु
 निर्वाणयात आरम्भण याना-च्वने दुगु-कारणं फल-अतिकं धान्त
 वन्त-जुइगु-जुया-च्वन । सार दुगु-जुया-अतिकं मुदुगु-अतुलनीय
 सुखं-बुत्त-बुला तःगुर्थे जुया-च्वच्चन । ध्यान मार्गं सुखत स्वया
 अतिकं न्याइपुगु उत्तम सुख जुया-च्वंगु-थुगु-फलसुखयात् अनुभव
 याये दुपि आर्यपि लुधन सन्तोष जुल धयागु मदेका निष्पत्ति
 भुञ्जमाना-द्वारा क्यना तःगु अरहन्त आर्यपिनिगु फलसमापत्ति
 सुख त्व-वंके बहःगु प्रसन्न तायेके बहःगु यइपुसे च्वंके बहःगु जुया
 उगु गुणं सम्पन्नपि अरहन्त आर्यपि धात्थेगु रत्न जुइ दत्त ।

प्रेरणा-

पट्टिपत्तिवः

तदुच्च-स्सस्साहमनुत्तरी ।

विन्धि-पवहे-नो चे; ववत्थो-ते-अन्नसससणं ॥

अनुत्तर=लौकिक सुखत मध्यय् अतुस्नीया सर्वोत्तमा जुया
 च्वंगु; पतिपत्तिया=सुखकामि व्यक्तिपिसं प्रयत्न पूर्वक आक्खण
 याये माःगु प्रतिपत्ति द्वारा; लद्धब्बरसस्साई=घात्यो प्राप्त याये
 बहःगु न्हाइपुसे च्वंगु सर्वोत्तम रसास्वादयात; विन्विदुं=गबलें
 ध्वःदुइके मनं अतिविशिष्टगु जुया प्रीति जनकगु चिकनं थ्यूगु कपाय्
 समानं अनुभव याये निति; पदहे=घात्येंगु आत्मलाभ घका दुनुगलं
 निसें प्रयत्न याये माल । नो चे=जन्म जन्मया निति जक आशक्ति
 दयेका दुबलंगु श्रद्धा छन्द तंका प्रयास मयात घाःसा; तै=भिन्नु युग
 घात्येंगु अवसर चू लाःगु छंगु जीवन भरय्; जिन्सासनं=गुणांगया
 खानि सार द्वंचिना अतुलनीय अति विशिष्टगु जिन् शासन;
 ब्वत्थो=जंगली जनावर चलाचां रत्न खंथें गुणांगत ध्वदुया नं छु
 लोभ दथे फइ तिनि लय् सा !

(३५) यथिन्दखीलो पथविस्सतो सियम;
 चतुग्भि वातेहि असम्पकम्पियो ।
 तथूपमं सप्पुरिसं वदामि;
 यो अरियसच्चानि अबेच्च पस्सति ।
 इवम्पि संघे रत्तनं पप्पीसं;
 एतेन सच्चेन सुवदिय होतु ।।

(३५) पथविस्सतो=पृथ्वी धसे जुया स्थिर जुया च्वंगु;
 इन्दखीलो=अति दृढगु इन्द्रकील थां; वा=यात; चतुग्भि=प्यंगु
 दिशां; वातेहि=(वइगु) वा-फसं गो-फसं; असम्पकम्पियो=
 इकिधिकि संके फइ मखुगु; सिया यथा=जुया च्वनीयें; यो
 सप्पुरिसो=गुम्ह श्रोतापन्न सत्पुरुषं; अरियसच्चानि=आर्य सत्य-
 यात; अबेच्च=मार्ग ज्ञानं घुसे जुया; पस्सति=सीके खंकेणु थाना
 च्वन; तं सप्पुरिसं=उम्ह श्रोतापन्न सत्पुरुषयात; तथूपमं=उगु
 इन्द्रकील थां समान तुलना यायेगु दुम्ह धका; (अहं=जि तवाकर्तं)
 वदामि=कना च्वना । संघे=श्रोतापन्न संघं प्रति; इवम्पि रत्तनं=

थुगु रत्नया भाव यइपुसे च्वंगु गुणांग नं; पणीतं=प्रणीत जुया च्वन; एतेन सच्चेन=थुगु सत्यवचनया कारणं; सुवत्थि होतु= सत्त्वर्पि सुखी जुये माल ।

भावार्थ पृथ्वी दुचायेक दुसुना क्वात्तुक धसे जुया स्थिर जुया च्वंगु इन्द्रकील थां प्यंगू दिशां वइगु वाफसं गोफसं संके फइ मखुगुथें मार्गं ज्ञानं आर्यसत्ययात सीका खंका च्वंम्ह श्रोतापन्न सत्पुरुषयात उगु इन्द्रकील थां लिसे समानम्ह सत्पुरुष धका जि तथागतं कना च्वना । श्रोतापन्न संघय् थुगु रत्नया भाव यइपुसे च्वंगु गुणांगत नं प्रणीत जुया च्वन । थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वर्पि सुखी जुये माल ।

श्रोतापन्न गुणांग बुद्धकालीन अवस्थाय् श्रोतापन्न व्यक्तिर्पि आपालं आपालं दया वने धुंकूगु जुया श्रोतापन्न भावयात प्रत्यक्षानुभूति दुर्पि नं दया वने धुंकल । फलानाम्ह श्रोतापन्न खः धका न्यना तःगु आधारय् सीका च्वने दुगु नं दया च्वन । श्रोतापन्न भाव आपालं व्यक्तिर्पिनिगु न्यना खँ व अनुभवं प्रकट जुया च्वने धुंकूगु जुया उकथं प्रकट जुया आपालंसिनं स्यूर्पि श्रोतापन्न संघर्पिनिगु गुण द्वारा सत्यवचन ल्हायेगु पहः क्यना बिज्याये मास्ति वःगु जुया “यथिन्व खीलो” आदि आज्ञा दयेका बिज्यात ।

व्याकरण कथं स्पष्टीकरण [इन्वखील शब्द लुखा खलुयात व लुखायागु थांयात व्यक्त याइगु जुया धन लुखायागु थांयात व्यक्त याइगु जुल । “पथविस्सितो-पृथ्वी धसे जुया च्वंगु इन्द्रकील थां” धका शब्द सामान्य जुया च्वंसा नं प्यंगू दिशां वइगु वाफसं गोफसं संके मफूगु थां धाःगु जूया निति व श्रोतापन्नयागु इन्द्रकील थां समानगु उपमा क्यना तःगु पाली “गम्भीरनेसो=गाः वंगु गाः दुगु; सुनिखातो=बांलाक गाडे याना तःगु” धका धया तःगु जूया निति प्रतिकं क्वात्तुसे च्वना बुद्धता दयेक पाडे

यानां तःगु तःसकं घिसि घाःगु थां विशेषयात् काये माल । उकिं अर्थकथां इन्द्रखील घयागु शहर छाखायात् घिसि घायेक थना तयेया निति च्याकू फिकू तक बँय गाः म्हुया गाडे याना तःगु सियागुं थां जुया च्वंगु खँ वणनं याना तल ।

अर्थकथाय् “पथविस्ति भूमि; सितोति अन्तो पविसित्वा निस्सितो”
 घका वणनं याना तःगु जुया निति अर्थकथाचार्यपनिगु पालाय्यागु पाली
 पथवि सितो—घका जकं दया च्वन ला घका विचाः यायेथाय् दया च्वन ।
 नेत्ति अट्टकथा—य् ला “पथविस्सितो सिया ति गम्भीर नेमिताय अन्तो
 पविसित्वा भूमिनिस्सितो सिया भवेम्य” घका हे दया च्वन । चतुभिन्वातेहि
 = ...फसं; वा = ...कारणं; असम्पकम्पियो = संके मफूगु घका नं अर्थ
 बी यः । “कन्पेतुं वा चालेतुं वा असक्कुनेम्यो” वणनं कथं असम्पकम्पियो—
 लय् ष्य प्रत्ययया कर्मय् सक्क अर्थ प्रकाश याना तःगु व कारितं प्रत्यय दुने
 घुसे जुया च्वंगु सीके दु । उकिं चतुभिन्वातेहि असम्पकम्पियो—या कर्ता खः ।
 इन्द्रखीलो—कर्म खः । “कर्मवाची, कित क्रियां; लिपा मेगु, भाषयात् च्वना;
 हानं कर्ता जुह जुल; व हे कर्म हानं कर्ता नं खः” घयागु नियाम कथं ‘सिया’
 क्रियाया कारणं याना कर्ता नं जुया...फसं घका नं अर्थ छ्याये माल ।]

सत्य दर्शन पहः आर्यसत्ययात् स्यूगुली अनुबोध (= लौकिक ज्ञानं
 स्यूगु); पटिवेध (= मार्गं ज्ञानं घुसे जुया स्यूगु)
 घका स्यूगु नियो दया च्वंगु जुया थन पटिवेध ज्ञान घयागु मार्गं
 ज्ञानं स्यूगु अपेक्षित जुया च्वंगु जुया अवेच्च पस्सति—घका घया
 तःगु खः । मग्गभावना घयागु थःगु सन्तानय् मार्गयात् उत्पन्न
 जुहकेगु खः । उगु मार्गं पूर्वभाग विपस्सनाय् नं उत्पन्न जुया च्वनीगु
 दया व आर्यं मार्गय् ध्यकेया निति जुया च्वन । अये जुया मग्ग
 भावना घयागु आर्यं मार्गं ध्यनीगु अवस्थाय् सर्वोच्च अन्तिम स्थिती
 ध्यनीगु खः । दुःखयात् छुटे याना सीकेगु परिज्ञान कृत्य नं
 विपश्यनाय् दयावं च्वन तिति; तर अन्तिम चरणय् मध्यनि;

सीकेगु अन्त मज्जुनि; मार्गं क्षणय् धाःसा अन्तिम चरण कथं दुथ्यंक घुसे जुया दक्षिणे स्पष्टगु स्थिती थ्यंक वनीगु जुल । अथे हे विपश्यना क्षणं निसं हे क्रमशः उत्पन्न जुया च्वंगु समुदय सत्ययात प्रहाण यायेगु कृत्य नं मार्गय् थ्यंका तिनि पूर्णत्वय् थ्यने माल । उकि हे मार्गं निर्वाणयात आरम्भण याःसा नं मेमेगु सत्ययात समेतं छगु पाखं छिरे याना सीके खंकेगु कृया नापं सिद्ध जुइगु जुल । थन निर्वाणयात स्यूगु आरम्भण (=आरम्भण याना स्यूगु) ज्ञान खः । दुःख आदियात स्यूगु ज्ञान ला असम्मोह (=कुले जुइगु मदुसे सीके धुंकूगु स्पष्ट जुइ धुंकूगु) ज्ञान खः ।

थुगु विषयय् चिकेँ मतः उपमा द्वारा क्यना तःगु दु । चिकेँ मतं इता छवयेकेगु; ख्युँगु तंकेगु; जः क्यनेगु, चिकेँ गंकेगु कृत्य प्यंगूयात छगु पाखं याना यंकीथेँ मार्गं नं दुःखयात सीकेगु, समुदययात हटे यायेगु, मार्गयात वृद्धि यायेगु, निरोधयात साक्षात्कार यायेगु धयागु कृत्य प्यंगूयात छगु पाखं सिद्ध जुइकीगु जुल ।

इन्द्रकील थां समान मार्गं कृत्य प्यंगू प्रत्यक्ष रूपं विभाजन याना च्वंम्ह आर्यं प्रति मार्गं द्वारा निर्वाणयात साक्षात्कार यायेगु, अकालिक मार्गया गुण कथं आर्यं फलय् दक्षता दयेकेगु, उकथं प्रत्यक्ष सांदृष्टिक मार्गं, फल अनुसार जि मार्गं फल प्राप्त याये धुन धका पच्चत्तं वेदित्त्व—कथं स्वयं थःमं सीके दुगु जूया निर्ति उम्ह आर्यं अपरपच्चय (=तथागतं बाहेक मेपि आधार भरोसा व विश्वास याये बहःगु मदुम्ह), बेसारज्जपत्त (=विभिन्न संशयं च्यूता कया च्वने माःगु जन्मं संशय रहित जुया निर्भीकम्ह जुइगु) भावय् थ्यने धुंकूम्ह उजोम्ह व्यक्ति मेमेगु धारणा वा सिद्धान्तया कारणं गबले जक प्रकम्पित जुइ फइ लय् ? अतिकं क्वात्तुसे च्वंक गाडे याना तःगु ध्वाखाया थां प्यंगू दिशां बइगु वा—फसं गो—फसं संके फइ मखुगुथेँ उम्ह श्रोतापन्नयात यथिजाःगु तैथिक सिद्धान्तं नं संके फइ मखु; थःगु दृष्टि संका सरे याना छवये

फइ कथं सुना नं याये फइ मखु । थुगु तथ्ययात संयुत्तनिकाय
(३-३६६)-य् नं कना बिज्यात । कना बिज्याःगु संक्षिप्तं गये
धाःसा “गाः वंगु गाः दया सरे जुइ मखुगु सनी मखुगु बांलाक
क्वात्तुसे दृढता दयेक गाडे याना तःगु थांयात पूर्व, पश्चिम, दक्षिण,
उत्तर प्यंगु दिशां वइगु अति तोत्रगु वा-फसं गो-फसं संकां संके
फइ मखुत; कारण छांय् धाःसा गाः नं गाः वना बांलाक क्वात्तुक
दृढता दयेक नं गाडे याना तःगु जुया खः । अथे हे श्रमण ब्राह्मण
नामधारी गुपि व्यक्तिपिसं दुःख, समुदय, मार्ग, निरोध सत्य
धर्मयात स्यू; उगु सत्ययात स्यूपि जुइ धुंकूगु कारणं याना हे इपि
श्रमण ब्राह्मणपिसं थुम्ह व्यक्ति विशिष्ट धर्म स्यू-थुम्ह हे खः धका
तथागतं बाहेक मेपिनि ख्वाः थः ल्हना स्वइ मखुत ।”

थुगु खँ द्वारा सत्य मखुपि पृथग्जनपि लिसे विरोधीभाव
क्यना च्वंगु दु । इपि पृथग्जनपिसं ला “पुंथु सत्थारानं मुखुत्तो-
किका ति पुंथुज्जना” कथं विभिन्न आचार्यपिनिगु ख्वाः थः ल्हना
स्वये यःनि । थुम्ह आचार्यं छगु कथं घाल धायेवं स्वीकार याना
गुरु स्थापना याये यः । मेम्ह गुरु छम्हसिनं मेकथं घाल धायेवं हानं
दुब्बाना विश्वास याये यः ।

थुकथं विभिन्न आचार्यं विभिन्न दृष्टि हिला बने फु । थुकथं
जुइका च्वने भाःगु सत्य मखना निश्रित याना निर्णय याये फूगु
धर्म मलूगु जुया निति खः । निर्णय याना निश्रित याये फयेक
प्रत्यक्षीकृत सत्य धर्म दया च्वने धुंकूपि श्रोतापन्नपिन्त सुं छम्हसिनं
नं ह्येका, छले याना, ख्याच्वः बिया, ठगे याना उगु निर्णय तनी
कथं याये फइ मखये धुंकल ।

ह्येका छले याये मज्यू छको तथागतं उपदेश याना च्वना
बिज्याबले परिषद्द्या लिउने च्वना उपदेश
न्यना च्वंम्ह सुप्पबुद्ध धयाम्ह कोढी छम्ह श्रोतापन्न जुया वन ।
परिषद्दिपि चिला बने धुंका थ.त प्राप्त जूगु गुण तथागतस्यत

निवेदन याये निर्ति वःबले शक्र देवेन्द्रं परीक्षा याये मास्ति वया आकाशय च्वना “हे सुप्पबुद्ध, छ गरीबम्ह खः; छन्त जि फुकां फुके मफयेक यक्व धन सम्पत्ति बी; छं जक बुद्धयात बुद्ध मखु; धर्मयात धर्म मखु; संघयात संघ मखु; बुद्ध, धर्म, संघ जितः माःगु मदु धका धायेमाः” धका धाल । अबले “छ सु” धका सुप्पबुद्धं न्यन । “थः शक्र देवेन्द्र जुया च्वंगु खँ “धाःसेलि” लज्जा मदुम्ह मूर्ख देवराज; छन्त जि खँ नापं लहाये मथ्याः; छं जित दुःखी दरीद्र धाल । जिके श्रद्धा, शील आदि सत्पुरुष धनत दया च्वंगु जुया जि धनी खः” धका धाल । शक्र देवेन्द्रं नं थुगु खँ तथागतयात निवेदन याःसेलि तथागतं “देवराज, छथें जाःम्ह शक्र सलंसः दलदलं मयाक वया सुप्पबुद्धयात बुद्ध मखु आदि धका धायेकां धायेके फइ मखुगु खँ” आज्ञा दयेका बिज्यात । सुप्पबुद्ध नं तथागतयाथाय थःमं प्राप्त यानागु आर्य गुण विशेषयात निवेदन याये धुंका लिहाँ वःबले मचा दुम्ह सां च्वया स्याना बिया च्यूत जुया देवलोकय थ्यंक वन । (धम्मपद ट्ट. १-३०२)

ख्यानां मज्जू भारद्वाज गोत्रयाम्ह छम्ह ब्राह्मणयाके धनञ्जानी धयाम्ह ब्राह्मणनी श्रीमती छम्ह दया च्वन । ब्राह्मणं ब्राह्मणतय्त श्रद्धा तथा ब्राह्मणनी धाःसा बुद्ध श्राविका श्रोतापन्न जुया च्वन । ब्राह्मणं ब्राह्मणतय्त भोजन नके त्वंके याइबले ब्राह्मणनी नं सेवा याना बी सःसा नं ब्राह्मणनी नं बुद्ध प्रमुख संघपिन्त भोजन दान बीबले धाःसा ब्राह्मण छें नं छले जुया पिहाँ वने यः । छन्हु ब्राह्मणं न्यासः ब्राह्मणतय्त भोजन निमन्त्रण याना वया ब्राह्मणनीयात “अय्.....गृहिणी, कन्हे न्यासः ब्राह्मणपि भोजन सेवन यायेत थ्यंक वइ तिनि; छं फेतुना च्वंसां, दना च्वंसां, मुसु तःसां, हाछिका वःसां “नमो बुद्धस्स” धका श्रमण गौतमयात वन्दना यायेगु बानि दया च्वन; कन्हे छन्हु ला ध्व वन्दना यायेगु छता याये मत्य; ध्व सः ताल कि ब्राह्मणतय् चितासु मदु; जि व

ब्राह्मणपि छुटे जुइ कथं ज्या याये मत्य न्है” धका धाल । “भो गृहपति,....छि ब्राह्मणपि लिसे हे बा बा, देव ब्रह्मापि लिसे हे छुटे जू छुटे जू, जि ला बुद्धयात अनुस्मरण याये धुन कि वन्दना मयासे ला च्चने हे फइ मखु” धका धिपि यात । “अय्....गृहिणी, सच्छिखा छेँखा दुगु गांया ध्वाखायात हे ला बन्द याये फु धा:सेँलि पति निपति नं प्वा:ति ज्यूगु म्हुतुचा छप्वा:यात भोजन याना च्वंगु ई तक नं प्वा:ति मफु ला” आदि धका विभिन्न कथं धालं नं ब्राह्मणनी नं धिपि या:गु यानां तुं च्वंगुलि छ्यों फुसे दुगु खड्ग कया “अय्.... गृहिणी, कन्हे (छं) मुण्डक श्रमणयात वन्दना यात धा:सा थ्व खड्गं हे पालि तलं निसें छ्यनय् तकं त्या: त्या: ख्वा ख्वा याना कू थला बी जि” धका ल्याच्च: बिल । बुद्ध श्राविका आर्यं धयापि बुद्ध लिसे सम्बन्धितगु जुल धायेवं कम्पित जुइ मखुगु स्वभाव अनुसार “जिगु अंग प्रत्यंगयात ध्यनेसां ध्यं, पाले य:सां पा, बुद्धोपदेशयात ला वांछ्वये फइ मखु; बुद्ध लिसे बाया च्चने फइ मखु” धका धा:सेँलि ब्राह्मणं नं छुं हे याये मफया “छं मती लूथे याना च्वं” धका हारे चाये माल ।

कन्हे खुनु ब्राह्मणपि भोजन सेवन याना च्वंबले सेवा याना च्वं च्वं ब्राह्मणनी च्वद्यला दसेँलि बुद्धयात लुमना वया “नमो तस्स भयवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स” धका स्वको तक उदान व्यक्त यात । ब्राह्मणत नं तँम्बयेका ब्राह्मणयात ब्व:बिया भोजन याये सिमघनिवं दना लिहां वन । ब्राह्मणं नं ब्राह्मणीयात अनेक कथं ब्व:बिया बुद्धयात प्रश्न द्वारा लिस: बी मफयेके बिया सास्ति याये निरिति बुद्धयाथाय् वना प्रश्न न्यसेँलि बुद्धयागु लिस: न्यना सन्तोष व उत्साहित जुया भिक्षु जुया गुलिचा मदुवं अरहन्तत्वय् थ्यंक वन । (सं. दृ. १-सगाथावग्ग २०७)

छले यानां मज्जू सूरम्बट्ट तैथिकपिनि शिष्य दायक जुया च्वन ।
छन्हु सूरम्बट्ट श्रोतापत्ति मार्ग लाभान्ति निरिति

उपनिश्चय खना बिज्याःम्ह तथागत भिक्षाटनया इलय् वयागु छेँया लुखाय् थ्यंक बिज्यात । सूरम्बट्टं नं तथागतयात छेँ आमन्त्रण याना भोजन दान याये सिधयेका बुद्ध देशित उपदेश अनुसार श्रोतापन्न जुया वन । तथागत लिहाँ बिज्याये धुंसेँलि मारं सूरम्बट्टं थंगु क्षेत्रं मुक्त जू मजू परीक्षा याये मास्ति वयेका बुद्धथेँ च्वंक थंत निर्माण याना सूरम्बट्टया छेँ ध्वाखाय् थ्यंक वल । तथागत हाकनं लिहाँ बिज्यात धयागु संज्ञां सूरम्बट्टं नं लिक्क वना लिहाँ बिज्याये माःगुया कारण न्यंसेँलि बुद्ध भेषधारी मारं “सूरम्बट्टं, जि उपदेश बिज्या वनाबले छगू उपदेश होश मतःसे त्वःमंसेँ उपदेश बी लात; न्यागुलि स्कन्धयात अनित्य, दुःख व अनात्म धका उपदेश बी लात । तर दक्कं स्कन्धत थुजोगु मुक्कं जक स्वभाव दुगु मखु; विनाश मज्जेसे स्थिर जुया च्वंगु गुलि गुलि स्कन्धत नं दनि” धका धाल । साक्षात्कृत धर्म मद्रुपि जुल धाःसा बुद्ध हे खः धका निश्चय याना थुम्ह मारयागु खँयात स्वीकार याइगु हे जुइ । धर्मयात प्रत्यक्ष रूपं सीके धुंम्ह विस्वास व निर्णय याये धुंम्ह सूरम्बट्टं ला थुगु विषय स्वीकार याये फइ मखुत । उकिं विचाः याःगु गथे धाःसा “ध्व खँ अति भार दुगु खँ खः; बुद्ध धयापिसं त्वःमंसेँ उपदेश बीगु धयागु दये फइ मखु; बुद्धया विरोधी पक्ष मार जुया थुम्ह व्यक्ति मार जुइमाः” धका विचाः याना “छ मार देवपुत्र मखु ला” धका धाल । मारं नं त्वःपुयां त्वःपुइ मजिया खःगु खँ स्वीकार यात । छथेँ जाःपि मार देवपुत्रपि सलंसः द्वलंदः वया स्यंक वःसां जिगु श्रद्धायात स्यंके फइ मखु, कम्प याये फइ मखु; महानम्ह गौतम तथागतं “सब्बे सङ्खारा अनिच्चा” यात न्यं जक न्यनेगु कथं मखुसे साक्षात् सीके फूगु कथं तक कना बिज्याये धुंक्गू जुया छं छले या वयां जी मखुत; जिगु छेँया ध्वाखाय् च्वने मत्य, हुँ” धका पित्युंसेँलि मार नं लोप जुया वन । थुगु खँ तथागतयात निवेदन याःबले थुगु अर्थोत्पत्ति कथं हे सूरम्बट्टयात् अवेच्चप्पसन्न एतदग्ग (=कम्पित मज्जेसे दुध्यंक घुसे जुया आस्था व श्रद्धा तःपि मध्यय् अग्र व

श्रेष्ठम्ह व्यक्ति) पद द्वारा सम्मानित याना प्रशंसा यान्ना बिज्यात ।
(अंगुत्तर टू. १-३०५-६)

सोतापत्तियङ्ग श्रोतापन्न व्यक्ति धर्मयात साक्षात्कार याये धुंकूगु
जुया, धर्मय् निश्रित याना निर्णय याये फये
धुंकूगु जुया हे बुद्ध प्रति अकम्पित जुया दुथ्यंक दुहाँ वना विश्वास
व श्रद्धा तयेगु; धर्म संघ प्रति अकम्पित जुया दुथ्यंक दुहाँ वना
विश्वास व श्रद्धा तयेगु, अरियकन्त सीलं (=पञ्चसील) सम्पन्न
जुइगु, थुपि धर्मं प्यंगू वयाके स्पष्टतः प्रकट जू । थुपि धर्मत
श्रोतापन्नपिसं न्हाबलें लाभ याइगु गुणांगत जुल । थुपि प्यंगू मार्ग
द्वारा सिद्ध जुया च्वंगु जूया निति सोतापत्तियङ्ग (=श्रोतापत्ति
मार्गया अंग प्रत्यंग) धका धाइ । थुपि प्यंगू धर्मयात धम्मादास
(=धर्मया न्हाय्कँ) धका नं कना तथा बिज्यात । लोकय् न्हाय्कँ
स्वयेबले थःगु आकार प्रकार पहः चहःयात दया च्वंगु अनुसार
वास्तविक रूप खना सिया च्वनीथें थुगु धर्मया न्हाय्कँ द्वारा जि
अपायगामी जुइ मखुत, मार्ग धयागु नियामं स्थिर जुइ धुंकल,
च्वय् च्वयागु मार्ग हे जक लाभ याये बाकि दनि धका सीके फु ।

अनं हानं सप्पुरिससंसेव (=सत्पुरुषपि लिसे सत्संगत
यायेगु), सद्धम्मस्सवन (=उपदेश न्यनेगु), योनिसो मनसिकार
(=योग्यगु उचिततगु भिगु मनोवृत्ति दयेका च्वनेगु), धम्मानुधम्म-
पट्टिपत्ति (=मार्गं फल धर्मं अनुकूलगु आचरणयात आचरण यायेगु)
धका उल्लेख याना तःगु सोतापत्तियंग धर्मं प्यंगू दनि । उगु सोता-
पत्तियंग धर्मं प्यंगू श्रोतापत्ति मार्गं प्राप्तिया लागी न्हावः पूर्ण जुइके
माःगु कारण अंगत जुल । शासनय् निर्णय याना निश्रित याये फयेका
सुना नं छले याये मफयेक दृढगु, आधार भरोसा दुगु श्रोतापन्नयागु
थुगु गुणांगत आपालंसिनं ययेका तःगु यइपुसे च्वंगु जुया उम्ह
गुणधारी व्यक्ति यइपुसे च्वंगु धात्थेगु रत्न जुया च्वत्तीगु जुल ।

आस्था बुद्ध, धर्म, संघय; मजू कम्प नं भ्याः भति ।
 आर्यकान्त न्यागू शीलं; जुइगु सम्पन्न बांलाक ।
 घाइ श्रीतापत्तियंग; पूवंगु गुणांग प्यथी ॥

यायेगु संगत सत्पुरुष; न्यनेगु उपदेश धर्मया ।
 तयेगु विद्याः योग्य कथं; यायेगु आचरण धर्मया ।
 श्रीतापत्तियंग थुपि; पूवंगु गुणांग प्यथी ॥

वदामि स्वरूप "तथूपमं सप्पुरिसं वदामि" लय् वदामिया स्वरूप
 कर्ता अहं—लय् आयुष्मान आनन्द धका व तथागत
 धका धापू निथी भेद जुया वया च्वन । थांयागु उपमा बिया कना
 बिज्याना तःगु देशनात बुद्धभाषितया रूपय् स्पष्टं प्रकट जुया च्वंगु
 जुया थन बुद्धभाषित धका हे धाये माली । आयुष्मान आनन्दयात
 ग्रहण यायेगु अर्थकथाय् वया च्वंगु अपरेवाद लिसे ला मिले जू
 धायेथाय् दु । अपरे आचार्यपिसं ला रत्न सूत्रय् "यानीध भूतानि"
 आदि न्होनेयागु न्यापु गाथात जक बुद्धभाषित गाथात जुया ल्यं
 दुगु गाथात दक्वं परित्राण पाठ याःबले आयुष्मान आनन्द स्थविरं
 कना बिज्याना तःगु गाथात जुया च्वंगु खँ व्यक्त-याना तःगु दु ।

अति पौराणिक कालं निसं न्ह्याना वया च्वंगु थुपि देशनात
 अर्थकथाचार्यपिनिगु युगय् हे बुद्धभाषित खः मखु धापू पाना वया
 च्वने धुंकूगु जुया लिपायागु युगयापि व्यक्तिपिनि निति बुद्धभाषित
 खः मखु निश्रित याना निर्णय यायेगु विषय अःपुगु खँ मखु । तर
 बुद्धभाषित मेमेगु देशनात लिसे पाय्छि जू मजू स्वभाव यथार्थ जू
 मजू जक मुख्य जुया आदर गौरव पूर्वक स्वाध्याय याये लवः जू ।

(३६) ये अरियसच्चानि विभावयन्ति;
 गम्भीरपञ्चोत्तम सुदेसितानि ।

किञ्चापि ते ह्येति भुसं पमत्ता;
 न ते भवं अद्रुम'मादियन्ति ।
 इवम्पि संघे रतनं पणीतं;
 एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३६) ये=गुपि सत्तक्खत्तुपरम श्रोतापन्न व्यक्तिपिसं;
 गम्भीरपञ्चनेन=गम्भीरगु प्रज्ञा दया बिज्याकम्ह सर्वज्ञ तथागतं;
 सुवेसितानि=बांलाक कना तथा बिज्या:गु; अरियसच्चानि=आर्य
 सत्ययात; विभावयन्ति=थ:गु सन्तानय मार्गं ज्ञान उत्पत्ति वृद्धि व
 प्रकट जुइ कथं याना बिज्याना च्वन । ते=इपि सत्तक्खत्तुपरम
 श्रोतापन्न पुद्गलपि; भुसं=तीन्न रूपं; पमत्ता=सुख ऐश्वर्यं कायेका
 प्रमादीपि; किञ्चापि ह्येति=जुइ ला जुइ फूगु जुया च्वन तिनि;
 तथापि=उकथं प्रमादी जुया हे च्वंसा नं; ते=इपि सत्तक्खत्तु
 परम श्रोतापन्न पुद्गलपिसं; अद्रुमं=च्यागूगु; भवं=जन्मस्कन्ध-
 यात; न आदियन्ति=ग्रहण यायेगु स्वभाव मदया च्वन । संघे=
 श्रोतापन्न संघ प्रति; इवम्पि रतनं=रत्न धका सीके दुगु थुगु
 गुणां नं; पणीतं=प्रणीतगु खः; एतेन सच्चेन=थुगु सत्यवचनया
 कारणं; सुवत्थि होतु=सत्त्वपि सुखी स्वस्ति जुये माल ।

भावार्थं गम्भीरगु प्रज्ञा दया बिज्याकम्ह सर्वज्ञ तथागतं सर्वोत्तम
 रूपं कना तथा बिज्या:गु आर्य सत्ययात मार्गं ज्ञान
 लाभ जुया प्रकट रूपं सीका बिज्याना च्वपि सत्तक्खत्तुपरम
 श्रोतापन्न पुद्गलपिसं सुख ऐश्वर्यं कायेका तीन्न रूपं प्रमादी जुया
 च्वंसा नं च्यागूगु जन्म ग्रहण यायेगु स्वभाव मदये धु कल ।
 श्रोतापन्न संघया रत्न धका सीके फइगु भाव थुगु गुणां नं प्रणीत
 जुया च्वन; थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वपि सुखी स्वस्ति जुये
 माल ।

सत्तक्खत्तुपरम श्रोतापन्न गुण "यथिन्वखीलो" आदि द्वारा श्रोता-
पन्न धाक्व लिसे सम्बन्धितगु गुणं
प्रशंसा याना सत्यवचन ल्हायेगु पहः क्यना बिज्याये धुंका "धे
अरियसच्चानि" आदि द्वारा श्रोतापन्नपि मध्यय् सर्वन्तिम गुण दुम्ह
सत्तक्खत्तुपरम श्रोतापन्नयागु गुणयात उल्लेख याना सत्यवचन
ल्हायेगु पहः आज्ञा दयेका बिज्यात ।

सत्य सीकेगु हे खः "विभावयन्ति" गुलि गुलि थासय् दक्वसिन्
सी खनी कथं व्यक्त यायेगु अर्थय् उत्पन्न
जुइगु खः । थन ला थःगु सन्तानय् स्पष्ट रूपं प्रकट जुइ कथं क्यने
संगुयात व्यक्त याना तल । अरियसच्चानि विभावयन्ति' मार्गं
क्षणय् प्यंगू सत्य छकोलनं स्यूगु क्यना च्वन । मार्गं प्राप्ति न्हावः
थःमं सत्य धर्मं मस्यू, थःके सत्य धर्मं ल्युंसे च्वना च्वन । मार्गं
उत्पत्ति जूसैलि तिनि जः दया वया स्पष्ट रूपं प्रकट जुया वःगु
जुया "पञ्जा ओभासेन=प्रज्ञा जलं; सच्चपटिच्छादकं=सत्ययात
त्वःपुसा तये सःगु; किलेसन्धकारं=क्लेश अन्धकारयात; विघमित्वा
=बिनाश याना मदयेका छवया; अत्तनो=थःगु; पकासानि
पाकटानि=स्पष्ट रूपं प्रकट यायेगुयात; करोन्ति=याइगु जुया
च्वन" धका विभावयन्ति-यात अर्थकथाचार्यं वर्णन याना क्यंगु
जुल ।

सर्वज्ञ धर्मं सत्य धर्मं प्यंगुयात सामान्य व्यक्तिपिनिगु प्रकृति ज्ञानं
छिरे याना सीके खंकेगु धयागु तःसकं तापाःगु ध्वदुइके
मकयेक गम्भीरगु जुया च्वन । प्रतिपत्ति मार्गक्रमं न्हा वनीपिसं
जक सीके फइगु खः । उगु मार्गक्रम लिना वना सत्य सीके दइगु
अवस्थाय् अति हे गम्भीर जुया च्वन खनि; तःसकं खंके थाकुइक
शुद्धं जुया च्वन खनि, अतिकं शान्त प्रणीत जुया च्वन खनि; तर्क
धयागु चिन्तन ज्ञानं भ्याबे याये फइ मखुगु धर्मं जुया च्वन खनि;

यथार्थं मार्गं अनुरूप आचरण याइपि प्रज्ञावानपिसं जक सीके फइगु-
धर्म जुया च्वन खनि धका थुइके दु ।

उगु गम्भीरगु सत्य धर्म बुद्धभाषित कथं सीके फइगु जूसा
नं न्हापां उत्पादन याना सीके खंके फइ कथं कने क्यनेगु धयागु
सामान्य मनूतयगु क्षेत्र मखु । धात्थेम्ह प्रज्ञावानया क्षेत्र जक जुया
च्वन । अनेक व्यवहार विभिन्न पर्याय नाना अर्थ अभिप्राय सम्पूर्ण
विधि कथं कने क्यने फइगु सर्वज्ञ ज्ञानया कारणं जक जुया च्वन ।
सत्ययात गुरु विना थःगु आत्म ज्ञानं सीका स्वयम्भू नामधारी
प्रत्येक बुद्धपिसं उजोगु कथं व्यवहार कुशलता मदया पर्याय्य दक्षता
मदया थःपिसं स्यूगु धर्म मेपिन्त कना बिज्याये मफूगुयात दिपू'काये
माल । उकि अतुलनीय प्रज्ञावानं स्वयं खंका कना तया बिज्याःगु
सत्य धर्म अति दुष्कर व गम्भीर जुया च्वनीगुयात, उम्ह प्रज्ञावानं
निर्देश याना बिज्याःगु विधि अनुसार आचरण यात धाःसा गम्भीरगु
उगु सत्ययात ध्वदुइके फयेके निति धात्थे ज्ञान लाभ जुइगुयात बः
कया विश्वास याना आधारित जुइया लागी "गम्भीरपञ्जो
सुवेसितानि" धका सत्यधर्मया दृढता दुगु भाव क्यना बिज्यात ।
गम्भीरा पञ्जा एतस्साति गम्भीरपञ्जो = गम्भीरगु प्रज्ञा दुम्ह
व्यक्ति, अतुलनीय प्रज्ञावान जूगु जूया निति देव सहित सम्पूर्ण
लोकया ज्ञानं ध्वदुइके मफूगु प्रज्ञा दुम्ह पुद्गल जुया च्वन धयागु
अर्थ दुगु जुया गम्भीरपञ्जा द्वारा सब्बञ्जु (= सम्पूर्ण धर्मयात
स्यूम्ह तथागत) भावयात क्यना च्वंगु जूल ।

नूगु जन्म जक "भिक्खुपि...., प्यंगु सत्य यथार्थ धर्मयात मस्यूगुलि-
याना जि तथागत लिसं छिपि सकलें ताहाकःगु
संसार पर्यन्तं चाःचाः हिला ह्वाय् ह्वाय् जुया वये धुन" धयागु
तथागतयागु वचन अनुसार प्यंगु सत्य मसिया च्वनीगु संसार-
ताहाकः जुइगुया कारण जुया सत्य सिया च्वनीगु संसार प्यदनिगुया
कारण जुया च्वंगु खं स्पष्ट जुया च्वन । सत्य सीकेया निति प्रयत्न

याना च्वनीम्ह योगीयागु विपश्यनां क्लेशयात हटे याना च्वंगु दु ।
 क्लेशतयत् जक मखु स्कन्ध अभिसंस्कारतयत् समेतं हटे याना च्वंगु
 हे जुया च्वन । उक्तं विपश्यनां क्लेश अभिसंस्कारतयत् दिपाः
 मदयेक हटे याना च्वंगु दया च्वंगु जूया निति हे मार्ग्य् थ्यनेवं तुं
 इपि क्लेश संस्कारतयत् तःजीक स्पष्ट जुइक त्वाःथला हटे याना
 छ्वये फइगु स्थितिस थ्यंक वने दइगु खः । अथे जुया श्रोतापत्ति
 मार्गं अभिसंस्कार विज्ञान धयागु कर्म विज्ञानया निरोध व शान्त
 जुइगु कारणं याना अप्वलं अप्वः न्हेगु जन्म स्वया संसार्य रूप,
 नामस्कन्धतयगु उत्पत्ति अवसर मदये धुंकल । उकिं “न ते भवं
 धट्टम’मादियन्ति” धका कना बिज्यात ।

श्रोतापन्नं ला मार्गं फल निर्वाण लाभ याये धुंगु खने
 धुंकल । सत्त्व जीव संज्ञा तना धातु स्वभाव नं दक्षता पूर्वक सीका
 काये धुंकल । भय, आदीनव, निर्विदा, मुञ्चितुकम्यता—आदि ज्ञानं
 संस्कार्य विरोधीगु म्हाइपु ताइगु ज्ञानत नं उत्पन्न जुइके नन ।
 इत्यादि कथंया प्रारम्भिक ज्ञानतयगु कारणं याना हे उम्ह व्यक्ति
 कामराग छुटे मजुनिगु जुया मनुष्य सुख ऐश्वर्यं, देव सुख ऐश्वर्यं
 द्वारा जुइ माक्व प्रमादी जुया च्वंसा नं उगु प्रारम्भिक ज्ञानतयत्
 हाकनं उल्लेख याये मास्ति वइगु अवस्थाय् अःपुक हे उल्लेख याये
 फु । वयेके धुंकूगु आखः ल्वःमना च्वना हानं न्वये वयेकेबले अःपुया
 च्वनीगुथें व छुं छगु कारणं याना ध्यान भंग जुइका च्वने माःम्ह
 व्यक्ति हानं उद्योग यात धाःसा याउक हे लाभ याना काइथें धका
 चायेके माल । न्हेगुगु जन्मय् अरहन्त जुइ न्हावः ल्वःमंसें चुफि
 आदि पाला स्याना आकाकाकां च्यूत जुया वने मातल्ले नं उलि
 तक पतिचा हाकःगु समयया दुने हे जूसां अरहन्त जुइ दइगु जुल ।
 अरहन्त मजुसे च्यूत जुइ धयागु रीति मदु धका ज्ञाणविभङ्गट्टकया
 अट्टान विभङ्गया वर्णन (४११)—य् वया च्वंगु दु ।

श्रोतापन्न स्वथी थुकी च्यागुगु जन्म ग्रहण मयाः धयागु श्रोतापन्नपि
 मध्यय् दकसिबे ववह्यंम्ह सत्तक्खत्तुपरम श्रोता-

पन्नयात उद्देश्य याःगु जुल । श्रोतापन्न जुइ धुंका लिपा च्वय् च्वय्यागु मार्ग प्राप्त जुइ, मजुइ धयागु श्रद्धा, प्रज्ञा आदि इन्द्रियत तीक्ष्ण जू मजूयात आधार याना जुइगु खः । तीक्ष्णगु इन्द्रिय दुम्ह श्रोतापन्न छगू जक जन्मय् प्रतिसन्धि च्वना अरहन्त जुइ । वयात एकबीजी (=छगू प्रतिसन्धि पुसा दुम्ह श्रोतापन्न) धका धाइ । निगू जन्मं खुगू जन्म तक प्रतिसन्धि च्वनीम्ह श्रोतापन्न ला मध्यस्थगु इन्द्रिय दुम्ह जुया च्वन । वयात कोलंकोल (=छगू भिगु कुलं मेगु छगू भिगु कुलय् थ्यंक वने सःम्ह श्रोतापन्न) धका धाइ । न्हेगू जन्म प्रतिसन्धि च्वनीम्ह श्रोतापन्न ला चुट्टागु इन्द्रिय दुम्ह जुल । वयात सत्तकखत्तुपरम (=अप्पलं अप्वः न्हेगू जन्म प्रतिसन्धि दुम्ह) श्रोतापन्न धका धाये माल । थुपि श्रोतापन्नपिनिगु जन्म ल्याःवाः निर्धारण कामभूमिया निति जक जुया रूप, अरूप भूमी च्वंपि श्रोतापन्नपि ला तको मछि नं प्रतिसन्धि ग्रहण याये फूगू खँ पटिसम्भिदामग्गट्टकथा (दु. ६७)—य् धया तःगु दु ।

उपनिश्चय श्रोतापन्न जुइ धुंका लिपा च्वय् च्वय्यागु मार्ग लाभ जुइगु याकनं जुइ मजुइ धयागुली उपनिश्चय नं कारण हे जुल । भिक्षु छम्ह भावना धर्म उद्योग व अभ्यास याना च्वंच्वं च्यूत जुया वना त्रयस्त्रिंशत् देवलोकया छगू विमानय् उत्पन्न जू वन । भावना अभ्यास व उद्योग यायां च्यूत जुया वःम्ह जुया देवलोकय् थ्यना च्वंगु जूसा नं थःपि देवता जुया च्वंगु तकं मस्त्यू; भिक्षु संज्ञा जक दया चक्षु इन्द्रिय संयम याना च्वंच्वन ।

देव अप्सरापिसं वादथ वादनत पुया थाना क्यन नं च्यूता मतः; उम्ह देवपुत्रयागु परिस्थिति खना च्वंपि देव अप्सरापिसं भिक्षुभावं च्यूत जुया वःगु खँ ध्वाथुइका म्ह छम्हं खने दुगु न्हाय्कं थना क्यंसंलि तिति थःगु यथार्थ घटना सीका काये दुम्ह उम्ह देवपुत्रं अतिकं मानसिक अशान्ति जुइका तथागतयाथाय् वना देव अप्सरापिसं हुलकुल याना कोलाहल मचे जुया च्वंगु भूत पिसाच-

तयसं बःकया च्वंगु कामगुणं त्वपुया च्वंगु नन्दन व्रन उच्चानयोत
गुकथं पुला वने फइगु खः धका निवेदन यात । मार्गाङ्ग च्यागूयात
रथयागु उपमा द्वारा कना बिज्याःगु अवस्थाय् श्रोतापन्न जुया वन ।
थन तथागतं अरहत्त फल तर्कं पवः चायेके फयेक उपदेश बिया
बिज्यातं नं श्रोतापन्न मात्र जक जुइ फूगु वयागु श्रोतापन्न जुइत
मात्र उपनिश्चय दुगु जूया निति खः धयागु सगाथावगग देवता संयुक्त
अट्टकथाय् कना तल । (सं. दृ. १-८१)

विभिन्नवाद श्रोतापन्न स्वथी भेद जुया च्वंगुली उकथं भेद जुइत
गुगु धर्म निश्चय याना नियमित याना बिया तःगु दु
धयागु खँय् आचार्यपिनि मतभेद दुगु पहः पुगलपञ्चरति अट्टकथा
(४७)—य् धया तःगु दु । गुलिसिनं उकथं नियमित याना बिया
तःगु विषय पुब्बहेतु (= न्हापायागु कर्मया कारण) धका, गुलिसिनं
न्हापांगु मार्गं, गुलिसिनं च्वय् च्वय्यागु मार्गं स्वंगू, गुलिसिनं धाःसा
च्वय् च्वय्यागु मार्गं स्वंगूया विपश्यना धका धया च्वन । उकी
मध्यय् च्वय् च्वय्यागु मार्गं स्वंगूयात विपश्यनां नियमित याना
बिया तःगु दया च्वन धयागु अन्तिमगु सिद्धान्त जक उचित जुया
च्वंगु खँ निश्चय याना तल । च्वय् च्वय्यागु मार्गं स्वंगूया विपश्यना
वलवान जुल धाःसा एकबीजी जुइ दइ । वयासिकं क्वह्यन धाःसा
कोलंकोल, वयासिबे नं क्वह्यन धाःसा तु सत्तक्खत्तु परम जुइगु
खः । पटिसम्भिदामगट्टकथा—य् ला इपि श्रोतापन्न स्वम्हसिगु
इन्द्रिय तीक्ष्ण जुइगु हीन जुइगु पुब्बहेतु (= न्हापायागु कारण कर्म)
नियमित याना बीगु खँ धया तल । उपरोक्त न्हापांम्ह आचार्यया
सिद्धान्त लिसे समान जुल ।

सन्तुष्टि अनं हानं च्वय् च्वय्यागु मार्गं प्राप्तिया निति उद्योग
व अभ्यास याये मास्ति मवयेकुसे हे श्रोतापन्न जुइगु
मात्रं सन्तोष जुया च्वनेगु नं छगू कारण जुइथाय् दु । गुलि गुलि
पुगु जन्मय् हे अरहत्त मार्गं प्राप्त जुइपि सुनिश्चित जुया नं काचाक्क

प्राप्त मज्जुनिर्पि व्यक्तिर्पिके मेमेगु कारणत दया च्वने यःनिगु जूसा नं
 शुगु कारण नं जुइ यःनि । आयुष्मान आनन्द स्थविर पुण्ण स्थविर-
 यागु उपदेशं श्रोतापन्न जुइ धुंका लिपा तथागत परिनिर्वाण जुया
 बिज्याबले तक अरहन्त मजू । थये जुइ माःगु श्रोतापन्न भावं
 सन्तोष तायेका विशेष रूपं भावना धर्म उद्योग व अभ्यास मयाःगु
 कारणं याना जकं ला धका नं विचाः यायेथाय् दया च्वन । भावना
 धर्म उद्योग व अभ्यास यायेगु विषयय् सिबे नं धर्म बहुश्रुतया निरिति
 महत्व बिजा उद्योग याना च्वंगु जूया निरिति जकं ला धका नं विचाः
 यायेथाय् दु । तथागत परिनिर्वाण जुया बिज्याये त्ययेका थः शैक्ष
 जक जुया कृत्य सिद्ध मज्जुनि तिनिगु मती लुइका शोक सन्ताप
 जुइका च्वंम्ह वस्पोल आयुष्मानयात तथागतं “कतपुञ्जोसि त्वं
 आनन्द; पधानमनुयुञ्ज; खिप्यं होहिंसि अनासबो=आनन्द, छ
 पुण्य दुम्ह खः; कर्मस्थान उद्योग या; याकनं अरहन्त जुइ तिनि”
 धका उत्साहजनक खँ आज्ञा दयेका बिज्यात । लिपा प्रथम संगायना
 याये त्ययेका धात्थें उद्योग व अभ्यास याना यंकूगु अवस्थाय् अःपुसे
 याउकं अरहन्त जुया वने दत । (दी. २-११६)

रत्नया भाव पृथग्जन संसारया अन्त मदु; गबले अन्त जुइ धका
 नं सीमाना मदु; गुलि तक संसार ताहाकः जुल,
 उलि तक अपाय भय दुःख, जाति जरा मरण आदि दुःखतय्त
 तःजीक तःधकं यक्वं यक्व भोगे याये माली तिनि । अथे जुया न्हैगु
 जन्म संसार दुःख अन्त याना प्वःचिना धात्थेंगु शान्ति शान्त जुइ
 दइगु थुगु हीनगु श्रोतापन्नया गुण हे गुलि तक उत्साहवर्द्धक यइपुसे
 च्वना च्वंगु दया च्वन धयागु खँ स्पष्ट रूपं प्रकट जुया च्वंगु दु ।
 उकि यइपुसे च्वंगु गुण दुम्ह श्रोतापन्न रत्न जुइ दुगु खः ।

श्रोतापन्नया विशेषता पयव्या एकरञ्जेन; सग्गस्स गमनेन वा ।
 सम्बलोकाधिपञ्चेन; सीतापत्तिफलं वरं ॥

पथग्या=भूमण्डल पृथ्वी छगुलिसं; एकरज्जेन वा=छम्ह मात्र अधिकारी एकरोज महाराज जुइगुसिबे नं; सग्गस्स=सुखपूर्ण शान्त किचः दुगु अनेक सुख ऐश्वर्यया खानि देवभूमी; गमनेन वा =कुशल कर्म निर्माण याना भूमि विमान बक्वं तयार जुया उच्च गुणं बिलिबिलि जायेका थ्यंक वनेगुसिबे नं; सम्बलोकाधिपच्चेन वा=सम्पूर्ण लोक अधीनस्थ याना आधिपत्य जमे याये दइगुसिबे नं; सोतापत्तिफलं=श्रोतापत्ति नामधारी विशिष्ट फल धर्म; वरं=गुण तत्वं ध्वदुइके थाकुगु आपालं तापाना सर्वोत्तम जुया च्वं च्वन । (धम्मपद ४०)

(३७) सहावस्स वस्सनसम्पदाय;
तयस्सु धम्मा जहिता भवन्ति ।
सक्कायदिट्ठि विचिकिञ्चित्तञ्च;
सीलब्बतं वापि यवत्थि किञ्चि ॥

(३७) अस्स=उम्ह श्रोतापन्न उत्तम पुद्गलं; वस्सन-सम्पदाय=श्रोतापत्ति मार्गं ज्ञानया सम्पन्नतां; सहाव=नापं छकोलनं हे; सक्कायदिट्ठि च=सक्कायदृष्टि व; विचिकिञ्चित्तञ्च =विचिकित्सा नं; सीलब्बतं वापि=शीलव्रत नं; इति=युकथं; तयो=स्वंगू; धम्मा=धर्मतयत्; जहिता=प्यप्यदंक हटे याना वांछवये धुंकीगु; भवन्ति=जुया च्वन; किञ्चि=गुलि गुलि; वं=गुगु क्लेश; अत्थि=दया च्वन; (तम्मि=उगु गुलि गुलि क्लेशयात नं; जहितं=हटे याना ब्रांछवये धुं कल ।)

(३८) चतुहपायेहि च विप्पमुत्तो;
छ चाभिठानानि अभग्ग कातुं ।
इवम्मि संघे रतनं पणीतं;
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३८) सो=उम्ह श्रोतापन्न उत्तम पुद्गल; चतूहपायेहि च=प्यंगु अपाय भूमि नं; विष्पमुत्तो=प्रमुक्त जुया वने धुंकल; छ=खुगु; अभिठानानि च=हीनगु कारण पुचः दोषकर्मतयत् नं; कातुं=याये निति; अम्हो=अयोग्य जुइ धुंकल; संघे=श्रोतापन्न संघ प्रति; इदम्पि रतनं=थुगु रत्नया भाव यइपुसे च्वंगु गुणांग नं; पणीतं=प्रणीतगु खः; एतेन सच्चेन=थुगु सत्यवचनया कारणं; सुवत्थि होतु=सत्त्वपिं सुखी श्वस्तिपिं जुये माल ।

भाबार्थ श्रोतापन्न पवित्र पुद्गलं श्रोतापत्ति मार्गं ज्ञानं सम्पन्न जुइ धुनेवं छकोलनं सत्कायदृष्टि, विचिकित्सा, शीलव्रत धर्म स्वंगु लिसे गुलि गुलि क्लेशतयत् हटे याना वांछबये धुंकल । उम्ह श्रोतापन्न पवित्र व्यक्ति प्यंगु अपायं नं प्रमुक्त जुइ धुंकल । अभिठानं धयागु हीनगु स्थूलगु कारण पुचः दोषकर्म नं याये अयोग्यम्ह जुइ धुंकल । श्रोतापन्न संघय् रत्नया भाव थुगु यइपुसे च्वंगु गुणांग नं प्रणीत जुया च्वन । थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वपिं सुखी श्वस्ति जुये माल ।

श्रोतापन्न गुण छथी “सहावस्स” आदि नं श्रोतापन्नया गुणांग हे खः । संसारय् न्हेगु जन्म चाःचाः हिले माःसा नं छुं गुगुं क्लेश भावयात तकं हटे याये मफया च्वनतिनिपिं पृथग्जनपिं लिसे समान मजूसे छगु हे कथं विशेषता दुगु गुण द्वारा प्रशंसा याना सत्यवचन ल्हायेगु पहः कयना बिज्याना च्वंगु जुल ।

व्याकरण दृष्टि स्पष्टीकरण [“पठमं निब्बानं पस्सतीति दस्सनं”=दकसिबे न्हापां निर्वाणयात खंके सःगु जूया निति दस्सन (दर्शन) धाइ । श्रोतापत्ति मार्गं खः । गोत्रभुं निर्वाणयात दकसिबे न्हापां खंगु जूसा नं क्लेश हटे यायेगु कृत्य सिद्ध मजूनिगु जूया निति दस्सन धाये मच्छि; लोक्क्य थःमं नाप लाये मास्ति वःम्हसित खने घुंसा नं ज्या-खँ सिद्ध मजूनितरले नाप मला धका धायेगु चलन दु । जुजुयाथाय् ज्या-खँ दया

बन्धुः शक्ति जुजुयात खंसा नं थः गु ज्या-खं घाये मधु निष्ठा नाप मलानि घका
घायेथे भाः पीमाः । उकि क्लेशयात हटे यायेगु कृत्य (सिद्ध) यायेगु कथं
दकसिद्धे न्हापां निर्वाण ध्वदुगु श्रीतापत्ति मार्गयात जक बस्सन घाये ज्यू ।
उगु श्रीतापत्ति मार्ग थः गु चित्त सन्तती उत्पन्न जुया वइगुयात बस्सनसम्पदा
घका धाइ ।

तयस्सु-लय् अस्सु-“इबंसु मे सारिपुत्त महाविकटभोजनस्मि होत्ति”
लय्थे पदपूरण निपात जुया अर्थं महु । “सन्तो कायो सबकायो ।” सन्तो=
प्रकट रूप्य दया च्वंगु; कायो=उपादानस्कन्ध समूह धयागु काय खः;
सबकायो=प्रकट रूप्य दया च्वंगु उपादानस्कन्ध समूह धयागु काय । प्रकट
रूप्य दया च्वंगु उपादानस्कन्ध धयागु खंपुं प्रकट रूप्य महुगु श्रमत्यात
निषेध यत्ना च्वचवन । दृष्टि द्वारा प्राशक्त जुइ बहुः गु घात्म ला महु । उगु
दृष्टिया प्राशक्ति क्षेत्र उपादानस्कन्ध जक प्रकट रूप्य दया च्वन । उकि
“सन्तो कायो” द्वारा घात्म प्रकट रूप्य महुगु व रूपादि स्वभाव धर्म मात्र
जक प्रकट रूप्य दया च्वंगुया भाव सीके बिया च्वंगु खः । दृष्टि प्रारम्भण
याये मफूगु लोकुत्तर धर्मंत ला दृष्टिया प्राशक्ति क्षेत्र मखुगु कारणं याना
लोकुत्तर धर्मंतयतः दृष्टि निषेध याये-निर्त सत्सकाय-घका विशेषण धर्मे
मः गु भावश्यकता महु । उकि सबकाय-या स्वरूप दृष्टिया प्राशक्ति क्षेत्र
उपादानस्कन्ध जक प्राप्त जुया च्वनीगु खः घका सीके माल । सबकाये विद्धि
सबकायविद्धि=प्रकट रूप्य दया च्वंगु उपादानस्कन्ध समूह धयागु काय च्वंगु
दृष्टि, द्रंगु धारणा धयागु दृष्टि ।

मेकं काये विद्धि कायविद्धि । काये=उपादानस्कन्ध समूह धयागु कायः;
विद्धि=द्रंगु दृष्टि, द्रंगु धारणा धयागु दृष्टि खः; कायविद्धि=
उपादानस्कन्ध समूह धयागु काय उत्पन्न जुइगु द्रंगु दृष्टि, द्रंगु धारणा
धयागु दृष्टि । उपादानस्कन्ध घात्म घका द्रं क च्वनीगु धारणा खः । भास्यः
प्रकट रूप्य महुसा नं आत्म घका द्रं क खनिगु द्रना च्वंगु धारणा ला परमार्थ-
विज्ञान प्रकट रूप्य दया च्वंगु स्वभाव धर्म हे जुल ।

उर्कि "सति=प्रकट रूप्य दया च्वंगु; कायदिट्टि=स्कन्धय् आत्म धका द्रं क ज्वनिगु धारणा खः" धका छथी दयेके ज्यू । उगु सत्कायदृष्टि ला रूपयात आत्म धका, रूप दुगु आत्म धका, रूप्य् आत्म दु धका व, आत्मय् रूप दु धका विचाः यायेगु द्वारा रूप्य् प्यथी भेद दयाच्वंथे वेदना प्रादिल्य् नं प्यथी प्यथी भेद दया नीगू (२०) दया च्वन ।

क्लेश घाः लंका शान्त याना बी सःगु जुया निति प्रज्ञायात चिकिच्छत (=चिकित्सा यायेगु) धाइ । उगु प्रज्ञा धयागु चिकित्सां रहित जुया च्वंगु धर्मं चिकिच्छता (=विचिकित्सा) जुल । प्रज्ञा रहित जुया निर्णय याये मफूसे संशय जुइका च्वनेगु खः । बुद्ध प्रति संशय दयेका च्वनेगु प्रादि संशयतय्युत् ग्रहण याये माल । "चिकिच्छतं इतो विगतं चिकिच्छता वा इबं विगतन्ति चिकिच्छतं ।" चिकिच्छतं=प्रज्ञा धयागु चिकित्सा; इतो=थुगु धर्मं; विगतं=रहित जुया च्वंगु जुन । वा=वा; इबं=थुगु धर्मं; चिकिच्छता=प्रज्ञा धयागु चिकित्सा; विगतं=रहित जुया च्वन; इति=उर्कि; चिकिच्छतं=विचिकिच्छत धाइ । थःगु पाखे प्रज्ञा रहित जुया थःपि नं प्रज्ञा रहित जुया च्वंगु जुल । प्रज्ञा लिसे बिल्कुल सम्प्रयुक्त मजू धयागु मतलब खः ।

क्लेश परिशुद्ध जुइकीगुया कारण धका शासनं पिनेयापि तैचिकपिसं धारण याना च्वंगु सा द्रहं खिचा आदिपिनिगु व्रत आचरणयात शीलव्रत धाइ । शीलव्रत बतव्रत शीलव्रतं । सा द्रहं आदिपिसंथे आचरण याये निति समादान यायेगु शील, उगु समादान अनुरूप सा द्रहंतयसंथे लेंय जुजुं नयेगु प्रादियाति व्रत (=व्रत) धका धाइ ।

ह्रूगु मेकथं उल्लंघन याये मधुंनिगु भावयात शील धया उगु शील अनुसार सेवन यायेगु कथं सदां आचरणाय भावयात व्रत (व्रत) धाइ । सा द्रहंयागुथे जाःगु आचरणयात स्वीकार याना तल धाःसा उम्ह व्यक्तियाके उगु आचरणयात उल्लंघन मयायेगु स्वभाव दया च्वनी । उगु स्वभाव अनुसार हे सा द्रहंयागु आचरण चिला अलग जुया मवसे हे सा द्रहंनथे आचरण

यानां च्वनीगु खः । थन बानि आचरण घाःसा नं उगु बानि आचरणयात पारिशुद्धिया कारण घका द्वंक धारण याना च्वंगु दृष्टियात जक मार्गं हटे थाइगु खः । अथे नं दृष्टियात हटे यायेवं उगु दृष्टिया विषय जुया च्वंगु आचरणतयत नं हटे याना च्वन घका हे धाये माल । सीलध्वतपरामास धाये मास्ति वया नं परामास लोप जुया च्वन घका नं चिन्तन याये माल ।

“अदृष्टि किञ्चि” यात यं+अदृष्टि किञ्चि पदच्छेद यायेगु खः ।

उपरोक्त स्वंगु धर्मं मेगु हटे याये माःगु क्लेश पुचःयात कायेगु खः ।

सकाम्यविद्धि रूप, नामतयत मखंपि सामान्य पृथग्जनपिके थुगु स्कन्धयात छगू हे छधि हे छपांय हेथें खका भाःपिया च्वन । उकथं छधि छपांय खना च्वंगु दृष्टि हे आत्म आशक्तिया निरति कारण जुया च्वन । विशेषतः विज्ञान अथवा नामयात छगू हेथें खना च्वंमहं आत्म आशक्ति दयेकीगु सुनिश्चित जुया च्वन । स्कन्ध शरीरयागु व्यापारत अतिकं विचित्र । चित्तं तोता छवये मात्रं तुं चित्तवृत्ति अनुसार चित्तज रूपत उत्पन्न जुया वया जुया, सना, ज्या याना च्वनीगु पहः अतिकं विचित्र । उगु तथ्यत अनुसार हे चित्तयात विनाश मजुसे हे सदां स्थिर जुया च्वंगु छगू मात्र प्राण, पुतली (हंस), जीवात्म घका आशक्त जुया व्यवहार याना च्वनीगु खः । उकि हे रूप विनाश जुइगु खः; विज्ञान विनाश मजु; छगू जन्मं सरे जुया नूगु स्कन्धय् उत्पन्न जुइगु खः घका आशक्त जुया च्वनीगु । उगु आशक्ति उपादान बुद्धकालीन अवस्थाय् साति भिक्षु हे “तदेव विज्जानाणं सन्धावति संसरति; नाञ्छां=उगु विज्ञान जक ब्वांय् ब्वांय् जुया सरे जुया वने सः; मेगु मखु” घका आशक्त जुया च्वंगु खने दु । (म. १-३२३)

उकथं नामघातुं थना बीगु अनुसार उत्पन्न जुया वया च्वनीगु स्कन्धयागु व्यापारयात विचाः याये लाःपि ताकिकतयसं थुगु स्कन्ध शरीरय् दुने स्कन्ध शरीरयात माःकथं व्यवस्था व अहं

पह्ले याना च्वंम्ह अधिकारी आत्म दु धका धारण याना उकीयात विनाश मजुसे सदां स्थिर जुया च्वंगु सारतत्त्व भाःपाः उकीयागु शक्ति आकार प्रकारयात नं अनेक कथं चिन्तन मनन याना धया जुया च्वंगु खः । पां पाला च्वन धायेगुली पालेगु क्रियायात व्यक्ति कर्ता सिद्ध जुइका च्वंथे मिखां वर्ण खनीबले, न्हाय्पनं सः ताइबले आदि अवस्थाय् खनीगु, ताइगु क्रियायात आत्मं सिद्ध जुइका च्वन धका कारक स्वभावयात नं चिन्तन याना च्वनीगु खः । सुख दुःख जुइबले वेदनाया स्वभाव प्रकट जू । उगु सुख अनुभव यायेगु दुःख अनुभव यायेगुयात नं आत्मया शक्ति रूप्य् कया आत्मं अनुभव याना च्वन धका आत्मया वेदक स्वभावयात नं कल्पना याना च्वनीगु खः । स्कन्ध शरीरं आत्मया इच्छा मुताविक लिना ज्या याना च्वने माःगु जुया स्कन्धगृह्या नायः नं जुया च्वन; थः स्कन्धया इच्छाय् लिना मवसे स्कन्ध जक थःगु इच्छा मुताविक उत्पन्न जुया च्वनेमाः; थुकथं सामी (=स्वामि), सयंबसी (=थःगु इच्छा मुताविक बसय् दुम्ह) भावयात नं कल्पना याना च्वनीगु खः । आत्म स्कन्धगृह्य न्हाबले च्वंच्वने सः; स्कन्ध विनाश जूसा नं उम्ह (आत्म) ला विनाश मजू; न्हूगु स्कन्ध माला स्थिर हे जुया च्वनी । थुकथं निवासी (=सदां दया च्वंम्हसिगु) भावयात नं कल्पना याना च्वनीगु खः । उकथं स्कन्ध शरीरयात इच्छा जूकथं याये फूम्ह मालिक जुया हे अघिद्वायक (=स्कन्धयात अह्ले पह्ले याये सःम्हसिगु) भावयात नं कल्पना याना च्वंगु दु ।

रूप, नामयात खनीगु अवस्थाय् तिनि थुगु आत्माशक्ति ल्यहें दना वनी । विशेषतः रूप, नामयागु उत्पत्ति विनाशयात खना छगू हे धयागु भाव तना द्रुतगति उत्पत्ति विनाश जुया च्वंगु पहः सीके दइबले आत्म धयागु बिल्कुल माले फइ मखु । अथे जुया विपश्यना ज्ञानं हे तिनि आत्मयात हटे याये फु धयागु मतलब जुल ।

तर तदङ्ग मात्र जक; लिपा बिल्कुल उत्पन्न जुया वये
अफयेक पूर्ण रूपं हाःमाः नापं त्यहें थना हटे याये फइ मखुनि ।
मार्गं जक निरवशेष रूपं त्वाःथला ध्यना धांछ्चये फया जहित-
अनुसार समुच्छेद पहान (= बिल्कुल उच्छेद जुइक हटे यायेगु)
यात जक कायेमाः ।

विचिकित्छा संशय घयागु अनुभव मदुम्हसिके जक उत्पन्न जुइगु
स्वाभाविक खः । मार्गं, फल, निर्वाण लाभ जुया
अनुभव दये धुंम्ह व्यक्तियाके धर्मम् गनं संशय उत्पन्न जुइ तिति
धका ! धर्म स्पष्ट जुइ धुंकल धायेवं उगु धर्मं गुण उल्लेख याये
दुम्ह बुद्ध प्रति व उगु धर्मं दुम्ह संघ प्रति संशय दये माःगु मदये
धुंकल । धर्म स्वभावत दिपाः मदयेक उत्पत्ति विनाश जुया च्वनीगु
पहः बारबार खना ध्वदुया च्वनीबले न्हापा नं थथे हे जुया वये
धुंकल, लिपा नं थुकथं हे जुया च्वनी तिति धका थुया च्वने धुंकीगु
जुया संसारयागु पूर्वान्त, अपरान्त, पूर्वान्त-अपरान्त निगुली मं
संशय दइ मखुत । रूप, नामतयगु सम्बन्धित कारणतयत् कारण
याना उत्पन्न जुया जुया वया च्वनीगु पहः खना खना प्रतीत्य
समुत्पाद स्वभावयात नं छूटे याये धुनिगु जुया च्वन । उकि
विचिकित्सायात त्यहें थना हटे याये धुंगु खँ कना बिज्यागु खः ।

सीलव्यत सा इहें खिचा आदितयगु आचरण बानियात त्वःधंकेगु,
यइपु तायेकेगु, आचरण यायेगु यथार्थं धर्मं प्रकट रूपं
मत्सूपिके जक उत्पन्न जुइगु स्वाभाविक जुया च्वन । मार्गं, फल,
निर्वाण घयागु घात्थेंगु शुद्धि विशुद्धियात खने स्वये धुंकूगु जुया
व्य-स्वया अप्पः विशुद्धगु धर्मं मन्त धका निरवशेष रूपं निब्रह्म
कामाः विश्वास व आस्था दये धुंकूम्ह श्रोतापन्नं शासनं पिनेयापि
वाहिरिकपिनिहु संसार शुद्धि कारण आचरण बानियात गबले जक
स्वीकार बाधि कइगु-जुइ खम् ?

यदत्थि किञ्चि [परित्राण टीका] यदत्थि किञ्चि—यात् यं+अत्थि किञ्चि
 पदच्छेद याना “किञ्चि=स्वल्पगु; यं किलेसजातं=गुणु
 क्लेश समूह; अत्थि=दया च्चन; तम्पि=उगु क्लेश समूहयात् नं; जहितं=
 त्याग याये धुं कल” धका अर्थं छ्याना तःगु दु । प्राचार्यपिसं ला यदि+अत्थि
 किञ्चि—धका पदच्छेद याना “किञ्चि=किञ्चित् मात्रगु क्लेश; यदि अत्थि=
 यदि दया ला च्चन तिति; तथापि=उक्तं दया हे च्चंसा नं”; धकाअर्थं
 विद्या “चतुहपायेहि च विष्णुस्तो” द्वारा स्वाका सम्प्रयुक्त याना क्यना शिवा
 तल ।

“इवानि जहितधम्मदस्सनत्थमाह सक्कायदिट्ठि विचिकिच्छित्तञ्च
 सीलञ्चतं वापि; यदत्थि किञ्चीति” धका अनुसन्धि स्वापु क्यना तःगु
 अर्थकथाया धापुली यदत्थि किञ्चि, जहिता भवन्ति अनुसार जहितधम्म
 (=त्याग याये माःगु धर्म) हे जुया च्चंगु स्पष्ट जू । यदत्थि किञ्चि लिसे
 स्वापु तथा अर्थकथां वर्णन याना तःगु यह; विचाः याये बहः कूनि ।
 सक्कायदिट्ठि दृष्टि धाक्वया मू हाः जुया सक्कायदिट्ठि—यात् हटे यात् कि
 भेमेगु दृष्टि धाक्व हटे याये धुनिगु जुया च्चंगु खं; विचिकिच्छा बुद्ध प्रति
 संशय जुइगु आदि संशय च्याथी उगु संशय जुइगु मूल पृष्ठभूमि जुया उकीयात्
 हटे यायेगुलि भेमेगु संशय धाक्व हटे याये धुनिगु जुया च्चंगु खं; सीलञ्चत
 धाचरण बानि धाक्वया मूल हाः जुया उकीयात् हटे याये धुनेवं भेमेगु नग्गिय
 (=वस्त्र मपुंसे नांगां जुइगु पहः); सुण्डिय (=सं मदयेक सुण्डा जुइगु
 पहः); आदि अमरतप (=मरण जुइ मखुगुया कारण धका धारणा कथेका
 धाचरण याइगु धाचरणत) धाक्व हटे याये धुनिगु जुया च्चंगु खं कना तल ।
 उकि इपि स्वंगुया अन्तत् यदत्थि किञ्चि धका कना विद्याःगु वर्णन याना
 तल । मतलब खः, सक्कायदृष्टि अलगगु दृष्टि धाक्व, विचिकिच्छाया स्वरूप
 संशय च्यागुलि अलगगु संशय धाक्व, सीलञ्चतं अलगगु धाचरण बानि
 व्यवहार धाक्व हटे यायेगुली पुण्याकेया लागी यदत्थि किञ्चि—द्वारा सोइने
 कथा बंधा कायेमाः ।

श्रोतापन्नयाके धुपि स्वंगुलि प्रतिरिक्त प्रपायगमनीय (= प्रपाययु पतन जुइकीगु कारण जुया च्वंगु राग दोष मोहत व ईष्यां मात्सर्य आदि मेमेगु क्लेशत नं हटे जुइ धुंकूगु जुया इपि क्लेशतयत् समेतं सोहरे याना वया काये मास्ति वया यदत्थि किञ्चि घया तःगु खः घका काल घाःसा परिपूर्णं जुइ । उकि “किञ्चि=गुलि गुनि; यं=गुगु क्लेश पुचःत; अत्थि=दया च्वन; तं च=उगु गुलि गुलि क्लेश पुचःयात नं; जहितं=त्याग याये धुंकल” घका प्रथं बिया वयागु खः । (अं. २-२८२; पहीन सुत्त, प्रभव्व सुत्त-त स्वये माल ।)

गुलिसिनं “सीलब्धतं वापि-यात; यदत्थि किञ्चि” लिसे स्वाका “यं किञ्चि=सम्पूर्णं; सीलब्धतं वापि=प्राचरण व्यवहारत; अत्थि=दया च्वन; तं च=उगु प्राचरण व्यवहार धाक्व व तयो धम्मा जहिता भवन्ति” घका नं मेक्कथं छथी प्रथं छ्याये, मास्ति वयेका च्वन ।

घाये माःगु दयावं च्वन तिनि

यदत्थि किञ्चि—द्वारा दृष्टि संशय, अनेक प्राचरण व्यवहार, दक्वं ग्रहण याये निरति वर्णन याना वये धुंकूगु अर्थकथा अनुसार जुल घाःसा “सक्कायदिद्धि=...व; विचिकिच्छित्तञ्च=...व; सीलब्धतं वा पि=...व; किञ्चि=छु छगु; यं=गुगु धारणा, संशय, प्राचरण व्यवहार; अत्थि=दया च्वन; तं च=उगु धारणा, संशय, प्राचरण व्यवहार; तयो=स्वंगु स्वथी जुया च्वंगु; ते धम्मा=इपि धर्मतयत्; जहिता=हटे याये माःगु; होन्ति=जुया च्वन” घका प्रथं बिल घाःसा प्रथं कथाचार्ययागु धापू झं हे पाय्छि जुइगु सम्भावना दु ।]

प्रपायं मुक्तं जुल क्लेश वर्त (चाकः) दया च्वन तिनि घाःसा संसार दुःख घयागु विपाक वर्त दया तुं हे च्वनी तिनिगु जुया क्लेशत दुःख उत्पत्ति कारणत हे जुल । उगु क्लेश वर्तयात त्वाःथला छवये फूसा तिनि संसार दुःखं मुक्त जुया

वने दइ । उकिं हे क्लेश वर्त दक्वं फुइ धुं'कूपिं अरहन्तर्पिके लिपा विपाक वर्त उत्पन्न जुइ मखये धुं'कूगु जुया हे शमन स्थिती थ्यंक वनीगु खः । श्रोतापन्नयाके ला क्लेश मफूनिगु जुया भव लिसे अलग जुइ मज्यूनिगु जूसां अपायय् पतन जुइकीगु क्लेश धाक्व फुइ धुं'कूगु जुया ल्यंदनिगु क्लेशतय्के नं अपायय् पतन जुइकेगु शक्ति सामर्थ्य मदये धुं'कल । उकिं हे “चतूहपायेहि विप्पमुत्तो” धका प्रशंसा याका च्वने दत । अपायगमनीय क्लेशत त्वाःथले फूगु जुया प्राप्त जूगु छगू प्रकारया गुण विशेष हे जुल । प्यंगू अपायय् पतन मजुइगु जक मखु मनुष्य जन्मय् नं नीच हीनगु कुलय् जन्म काये म्वालीगु जुया उच्चस्थ स्थिती दुगु उच्च कुलय् जक उत्पन्न जुइ दइगु खः ।

क्लेश बः ख्वात्तूसे क्वातुया च्वंपिं पृथग्जनपिनि निंति प्यंगू अपाय थःगु छेंथें जुया च्वन । उकिं गुलिं गुलिं क्लेश हटे याये फया अपायं मुक्त जुइ दुपिं श्रोतापन्नपिनिगु गुण यइपुसे च्वंगु हे जुया गुणवान श्रोतापन्न रत्नया रूपय् प्रशंसनीय जुया च्वन ।

अभिठान खुगू क्लेश दया च्वन धाःसा कर्म उत्पत्ति जुइगु स्वाभाविक हे जुल । कर्म उत्पन्न जुल धाःसा नं परिणाम रूप, नाम धयागु विपाक उत्पन्न जुइ माःगु हे जुल । अथे जुइबले कर्मवर्त, विपाक वर्तया मूल पृष्ठभूमि जुल । विपाक वर्त मुक्त जुइगुली कर्मवर्तयात हटे याये फूसा तिनि जुइगु जुल । उकिं श्रोतापन्नया उगु कर्मवर्त हटे याये फूगुयात प्रशंसनीयगुया रूपय् प्रस्तुत याना ब्वया क्यने मास्ति वया “छ चाभिठानानि अरहन्त क्वातु” धका आज्ञा दयेका बिज्याःगु खः ।

ठान कारणवाची खः । थन कारण कर्मयात हे ठान धया तःगु जुल । अकुशल कर्मत मध्यय् सामान्य कर्म दोषत स्वया तःधंगु ऊयात्तुगु कर्मदोषत जुया अरि=अति विशालगु; ठान=कारण

कर्मत घका घया तल । उकि अर्थकथां “श्रौतारिकट्टानानि=कोरागु स्थूलगु स्थानत” घका उद्धृत याःगु खः ।

“अट्टानमेतं भिक्खवे अनवकासो यं दिट्ठिसम्पत्तो पुग्गली मातरं जीविता बोरोपेय्य (=श्रौतापत्ति मार्गं ज्ञानं सम्पन्नम्ह-व्यक्तिया पाखें मातृघात कर्म जुइ घयागु कारण गबलें मडु)” आदि घका कना बिज्याना तःगु थासय् ठान अठान व्यवहार अनुसार थन ठान-यात अभि लिसे जोडे याना अठिठान घका घया तःगु हे खः ।

उपरोक्त पालि कथं अठान विभंग आदिलय् कना बिज्याना तःगु मातृघात=मातृघात यायेगु; पितृघात=पितृघात यायेगु; अरहन्तघात=अरहन्त घात यायेगु; लोहितुप्पाद=बुद्धयात रक्तपात जुइकेगु; संघभेद=संघ भेद जुइकथं ज्या यायेगु; अञ्जासत्या-ख्खदेस=बुद्ध बाहेक मेपि आचार्यपिन्त निर्देशित यायेगु घयागु कर्मतय्त हे खूगु अठिठान धाइ ।

(विभङ्ग-३४६)

पृथग्जन भाव निन्दनीय श्रौतापन्न पाणात्तिपात आदि न्यागू कर्म नं मयाइम्ह जुया (वयाके) कीट पतंग-तय्त समेतं स्यायेगु बानि मदइगु जुल । थुपि भयंकर कर्मतय्त याइगु ला तापाःगु हे खँ जुल । अथे जूसां अठिठान घयागु थुपि भयंकर कर्मतय्त मयाः घया च्वंगु पृथग्जन भावयात निन्दा व उपहास याये मास्ति वया खः । पृथग्जनभाव निन्दनीय जुल धाःसा उगु भावं मुक्त जुया वये धुंगु आर्यभाव पूर्णतः प्रशंसनीय खः घका च्चछाये धुनिगु हे जुल । पृथग्जन भाव अतिकं दोषयुक्त जुया च्वन । मातृघात आदि आनन्तरिय भयंकर कर्मतय्त समेतं याये फु । श्रौतापन्नं ला मार्ग हटे याये धुंकूगु जुया (व) अति परिशुद्धगु निर्दोषगु जन्मया रूपय् ययेके बहःगु जुया च्वन ।

थन अठिठानात्तुं (=याये मज्जू) घया तःगु जुया गबलें हे माइम्ह मख्खे धुंकूगु खँ सीके बिया च्वंगु दु । उकि मेगु जन्मय्

समेतं याइ मखुत । श्रोतापन्नं लिपा मेगु जन्मय् थः श्रोतापन्न जुया च्वंगु भाव मस्यूसा नं मार्गया नियाम (=हिला पाना मवंसे स्थिरगु) स्वभाव कथं हे उपरोक्त खुगु अभिठानतय्त नं याइ मखुत । प्रकृति पाणातिपात आदि न्यागु कर्म लिसें अञ्जासत्यादब्देस-धयागु थुपि खुगु स्थानतय्त नं याइ मखुत । थुकथं खुगु स्थान निथी याइ मखुतगुयात उद्देश्य याना गुलिसिनं "छ छाभिठानानि" धका व्वनेगु याइगु खँ अर्थकथाय् धया तल ।

गुलि गुलि मस्त पर प्राण हनन यायेगु खना तःसकं घृणा तायेका अलग जुया च्वने यः । कतपिनि सम्पत्ति खुया कायेगुली नं अथे हे घृणा तायेका यायेगु मयाः; नयेगुली सीपि म्वाःपि न्यात त्वाकःबुकः जुया च्वन धाःसा म्वाःपि न्यातय्त अभय दान बिया सीपि न्यातय्त जक त्यया काये सः । आर्यंभावक हे खः धका मती तये मायेक परिस्थिति दया च्वने यः । उकिं "मत्तमच्छगाहादधो चेत्य अरियसावकगामदारकानं निदस्सन् = थुगु विषयेय् आर्यंभावक जुया च्वंपि गांयापि मस्तय्गु सीपि न्यातय्त जक त्यया कायेगु आदि साक्षी प्रमाण जुल" धका अर्थकथां धयां तःगु खः ।

छ चाभिठानानि जक [छचाभिठानानि-धका दक्क पाली छगु हे रूपं दया च्वन । छचाभि-लय् छन्दानुरक्षणया निति द्वेभाव धका धाये माली । थन द्वेभाव मदुसा नं छन्द स्यं धका धाये मज्जू । थुगु गाथा उपजाति गाथा जुया छचाभि-धका दःसां नं उपजाति हे खः । उकिं द्वेभाव धयागु छन्द गण जुइ मफूगु, मिले जुइ मफूगु क्षेत्रय् जक सदां उत्पन्न जुया वइगु जुया थन द्वेभाव उत्पन्न जुया मत्रःसां जुइ फूगु जुया निति द्वेभाव मदुगु छ चाभिठानानि-धयागु पालि जक थुइगु उचितगु खः धका धाये माय् दु ।

यत्तं "थत्तु छ-या सिद्धने द्वेभाव वा" अनुसार छ-या सिद्धने जुया द्वेभाव वया च्वंगु मखुला धका हानं धाये थाय् दया च्वन । छ-या सिद्धने

द्वैभाव वयेमाः घका निर्धारित याना तःगु दया च्वंगु ला अवश्यं खः; तर
छ-या लिउने वयां च्वंगु उगु द्वैभाव एक पद जुया च्वंगु छञ्जण, छट्टो-भादि
वृत्तिपद अनुसार जक वयेगु स्वभाव दया च्वन । गुलि गुलि “इसेत्थ कालियो
छञ्ज” (जा. २-२८४) भादि छन्दानुरक्षण स्थानं बाहेक पाली नानापद जुया
च्वंगु वाक्यय् द्वैभाव स्थान रूपय् प्रवतरण जुया च्वंगु स्वये मनं ।

घनं हानं घाये माःगु दया च्वन तिति । अर्थकथाय् वया च्वंगु
पाठन्तर-य् “छञ्जाभिठानानि” घका मदुसे “छ छाभिठानानि” घका दया
च्वंगु नं सहलह दयेका विद्याः याये माःगु छगू विषय जुया च्वंगु दु ।]

(३६) किञ्चापि सो कम्मं करोति पापकं;
कायेन वाचा उद चेतसा वा ।
अभव्व सो तस्स पटिच्छदाय;
अभव्वता विट्ठपदस्स वुत्ता ।
इवम्पि संघे रतनं पणीतं;
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(३६) सो=उम्ह श्रोतापन्न उत्तम पुद्गलं; कायेन वा=
शरीरं वा; वाचाय वा=वचनं वा; उद=अनं हानं; चेतसा
वा=मनं; पापकं कम्मं=मभिगु पाप कर्मयात; किञ्चापि करोति
=मस्यगु जुया प्रमादवश याये लात घाःसा नं; सो=उम्ह
श्रोतापन्न उत्तम पुद्गल; तस्स=उगु याये लाःगु पापकर्मयात;
पटिच्छदाय=सुचुका त्वपुया तये निति; अभव्वो=अयोग्य जुइ
धुंकल; विट्ठपदस्स=मार्गं द्वारा खंगु स्युगु निर्वाण दुम्ह आर्य
श्रोतापन्न पुद्गलया; अभव्वता=मभिगु पापकर्म याये लाइगु
अवस्थाय सुचुका त्वपुया तयेगु याये अयोग्य जुइ धुंकूगु भावयात;
वुत्ता=तथागत सम्यक्सम्बुद्धं कना बिज्याःगु जुल । संघे=
श्रोतापन्न संघय्; इवम्पि रतनं=रत्न घका स्पष्ट जुया च्वंगु थुगु
गुण नं; पणीतं=प्रणीतगु खः; एतेन सच्चेन=थुगु सत्य वचनया
कारणं; सुवत्थि होतु=सत्त्वपि सुखी इवस्ति जुये माल ।

भावायं श्रोतापन्न पुद्गलं शरीरं, वचनं वा मनं मभिगु पापकर्म उल्लघन याये लात धाःसा नं उम्ह श्रोतापन्नं उगु याये लाःगु पापकर्मयात सुचुका त्वःपुया तयेगु जुइ फइ मखुत । मार्गं ज्ञानं निर्वाण खने धुं'कूम्ह आर्यं श्रोतापन्नया थःमं यानागु पापकर्म-यात त्वःपुया तये अयोग्यम्ह जुइ धुं'कूगु खँ तथागतं आज्ञा दयेका बिज्यात । श्रोतापन्न संघय् थुगु रत्न धका सीके फूगुया कारण गुण नं प्रणीतगु खः । थुगु सत्य वचनया कारणं सत्त्वपि सुखी इवस्ति जुये माल ।

श्रोतापन्न गुण छथी श्रोतापन्नं खूगु अभिठानयात जक याये अयोग्यगु मखुनि; स्वल्प मात्रगु उल्लेख याये बहः मजूगु वा छुं धाये थाय् मद्दुगु चीधंगु पापकर्मयात नं याये लात धाःसा उगु पापकर्मयात त्वःपुया तये अयोग्य जुल । ल्वः लि मंका प्रमादी जुया च्वने यःम्ह श्रोतापन्न हे जूसां दोषयात सुचुका त्वःपुया तयेगु मयाइम्ह जुइगु सामान्य पृथग्जनपि लिसे समान मजूसे विशिष्टगु छगू गुण हे जुल । उर्कि उगु गुण द्वारा च्वछाया सत्य वचन ल्हाये मास्ति वया “किञ्चापि सो” आदियात हानं कना बिज्यात ।

याये लाःगु पापकर्मं गुलिं गुलिं मभिगु पाप कर्म लज्जा चाये सःपि, तथागत प्रति श्रद्धा विश्वास आस्था अप्वः दुपि, तथागत उपदेशयात आदर गौरव तये सःपि सत्पुरुष पृथग्जन भिक्षुपिसं तकं ला तथागतं याये मजूय् मत्वः धका प्रज्ञप्त याना बिज्याना तःगु शिक्षापदतय्त सीक सीकं उल्लंघन मयाः । श्रोतापन्न भिक्षुं ला धाये थाय् हे मद्दुगु जुल । थुगु तथ्ययात उद्देश्य याना “जि तथागतं शिष्य श्रावकपिनि निरिति शिक्षापद प्रज्ञप्त यांये माल । उगु शिक्षापदयात जिमि शिष्य श्रावकपिसं प्राण धयागु कारणं याना तक नं उल्लंघन मयाः” धका आज्ञा दयेका बिज्यात ।

लोकवज्ज-पणत्तिवज्ज-धका शिक्षापद निथी दया च्वंगुली-
पाणातिपात् आदि काय लोकयु नं दोष दया च्वन; उल्लंघन याःम्ह
भिक्षु नं प्रज्ञप्त दोषय् थ्यनीगु जुया च्वन । उजोगु शिक्षापदयात
लोकवज्ज धाइ । उगु लोकवज्ज (लोकवद्य) यात श्रोतापन्नपिसं-
गबलें नं उल्लंघन मयाः; सिमा ध्यनेगु, पालेगु आदि कर्ण्य लोकयु
दोष मदु; प्रज्ञप्तिया निंति जक दोष (आपत्ति) लाइगु जुल ।
गुलिं गुलिं कुटिकार (=कुटि दयेकेमु), सञ्चरित्त (=समि-
जुइगु) आदिथें जाःगु गरुक आपत्ति, सहसेय्य (=गृहस्थ, श्रामणेद,
मयजुपि लिसे छगू हे छट (पौ) या दुने नापं घनेगु) आदिथें जाःगु
लहुक आपत्ति, अचित्तक (=मन मदयेक नं लाइगु) आपत्ति नं
दया च्वंगु जुया उजोगु आपत्ति ला प्रज्ञप्तियात मथूगु कारणं याना
गुलिं गुलिं अरहन्तपि तक नं (आपत्ति) लाये यःनिगु जुया उजोगु
पणत्तिवज्जतयके ला स्मृति मदया बेहोश जुया लाये यः । उकथं
जुइ यःगु दोषयात उद्देश्य याना “किञ्चापि सो कम्मं करोस्सि
सपकं” धका कना बिज्याःगु खः । थन शरीरं कुटिकार, सहसेय्य-
आदि मभिगु ज्या याये लाये यः । वचनं पदसोधम्म, उत्तरिं छप्पवा-
वाचा, धम्मदेसन, सम्फपलाप, फरुसवाचा आदि ल्हाये लाये यः ।
मनं लोभ दोष उत्पन्न जुइगु, लुं वहः न्हाइपु ताइगु, चीवरु
इत्यादि प्रत्यवेक्षण निरीक्षण मयाइगु आदि मभिगु ज्या याये
लाये यः ।

त्वपुइ अयोमयम्ह पृथग्जनपिसं ला दोषय् लाक्षा नं गुलिं गुलिं
थःपिनि दोषवात त्वःपुया सुचुका तये यः ।
ध्व जा सिद्धा सोका मजुइगु हे जुल । उजुप्पटिपन्न गुण दये धुं कूपिं
श्रोतापन्नपिके ला उकथं सिद्धा सोका मजुइगु मदु; थःपिसं याये
लाःगु ज्या मल्लः अयोमय धका सीवं तुं सहधर्मीपिथाय् वना थःगु
दोष उल्लेख याना उपचार याये सः । लिपा याये मल्लुत धका नं
संयम याये सः ।

भक्त-ध्यायेवं धात्ये जुइ मानि; निश्चित रूपं जुइ मानि-
धकन सीके दु । अन्नभक्त ध्यायेवं न्याकथं नं जुइ मजिल । आर्य जुइ
बहुःसहित भक्त धया तःगु जुया धात्ये सही रूपं जुइ तिनिसह
जुया धाःगु खं । अन्नभक्त ध्यायेबले नं न्याकथं जूसां मार्गं लाभ जुइ
अयोग्यसह जुल । उक्ति धन अन्नभक्त नं न्याकथं जूसां त्वःपुइ
अयोग्यसह, धात्ये सुचुकीसह मखुत धयागु मतलब जुल । उक्तं
त्वःपुइ अयोग्यसह जुइ माःगुया कारण क्यने मास्ति वया "अन्नभक्तः
विद्वेषस्स वृत्ता" धका कना बिज्याःगु खः । निर्वाणयात खंके
धुंकोसह श्रोतापन्नयागु उक्तं त्वःपुइ अयोग्यसह जुया च्वंगु भावयात
तथागतं कना बिज्याःगु जुया उगु बुद्ध-वचन अनुसार त्वःपुइ
अयोग्यसह जुया च्वंगु खं सीके फू धयागु अभिप्राय खः ।

बुद्ध देशना थुगु तथ्ययात मूलपण्णास कोसम्बी सुत्त-य कना
बिज्याःगु दु । उगु सूत्रय श्रोतापन्नयागु महापच्च-
वेक्षणणा न्हेगु उल्लेख जुया च्वंगुली थुगु दोषयात त्वःसमुद्गु प्यंगुगु
प्रत्यवेक्षण खः । कना बिज्याःगु संक्षिप्तं गुकथं धाःसा- थसः पाया
तिनि छने सःसह उमेरं क्यातुया च्वन तिनिसह ह्याउंमचा ल्हातं वा
तुतिं ह्यंग्वाः मि क्वत्यले (वा न्हुइ) लात धाःसा काचाक्क लिचिले
सःथे अथे हे उपचार याना सिद्ध जुइ फूगु छगु मखु छगु आपत्तीं
लात धाःसा उगु आपत्तियात तथागतयाथाय, वा सःस्यू दक्षता दुपिं
सहधर्मीपिथाय प्रकट जुइक उल्लेख याना कनेगु, ध्यायेगु मार्गं ज्ञानं
सम्पन्नसह आर्य पुद्गलया धम्मत्ता (=मूल स्वभाव) हे जुल ।
उजोगु स्वभाव जिके दु धका स्यूगु ज्ञान पृथग्जनपि लिसे सम्बन्धित
मखु । आर्यपि लिसे जक सम्बन्धितगु ज्ञान जुल । थुगु प्यंगुगु
प्रत्यवेक्षण ज्ञानं श्रोतापन्नयागु गुणयात उल्लेख याना च्वथे मेमेगु
प्रत्यवेक्षणतयत् नं उल्लेख याना तःगु जुया उगु उगु प्रत्यवेक्षणतयत्
नं संक्षिप्तं मात्र व्यक्त याना क्यने ।

वेदेषु गुणत (१) श्रोतापन्नं (यथार्थं धर्मतयत्) यथार्थं रूपं
सीके खंके मफयेक प्वाः; तिना रोके काये-यःगु काक्क

राग आदि परियुद्धान् क्लेशत थःके दु ला कि मद्दु धका निरीक्षण प्रत्यवेक्षण यात धाःसा उक्तं यथार्थतायात मसीक प्वाः तिना रोके याये यःगु परियुद्धान् क्लेशत थःके हटे याये मधुनिगु मद्दु; थःगु चित्त सत्ययात सीके खंकेया निति बांलाक स्थित याये धुंगु खं स्यू । थुगु ज्ञान पृथग्जनपि लिसे सम्बन्धित मखु, आर्यपि लिसे जक सम्बन्धितगु लोक्ततर कथं उत्पन्न जुया वये माःगु प्रज्ञा ज्ञान हे जुया च्वन ।

(२) हानं हानं थुगु प्रज्ञा ज्ञानयात सेवन याना वृद्धि याना तकोमच्छि अभ्यास याना च्वनाम्ह जि थःगु चित्तयु शान्त स्थिरता दुगुयात प्राप्त याना च्वनागु दु ला, क्लेश शान्त व शीतल जुइगु-यात प्राप्त याना च्वनागु दु ला धका प्रत्यवेक्षण (निरीक्षण) यात धाःसा आर्यश्रावकं उजोगु स्थिरता, शान्त शीतलतायात प्राप्त जुया च्वंगु दु धका सीके दु । थुगु ज्ञान नं पृथग्जनपि लिसे सम्बन्धित मखु; आर्यपिसं जक प्राप्त यायेगु अधिकार दुगु प्रज्ञा ज्ञान हे जुया च्वन ।

(३) थःमं प्राप्त यानागुथें जाःगु मार्गं ज्ञान दृष्टि प्राप्त याना तःपि शासनं पिनेयापि श्रमण ब्राह्मण नामधारी पुद्गलपि दनि ला धका चिन्तन व मनन याइम्ह आर्यश्रावकं थःमं प्राप्त याना तयागुथें जाःगु मार्गं ज्ञान प्राप्त याना तःपि मेमेपि शासनं पिनेयापि श्रमण ब्राह्मणपि मद्दु धका क्वक्वजीक सिया च्वनीगु नं पृथग्जनपि लिसे सम्बन्धित मखु, आर्यपिसं जक प्राप्त यायेगु अधिकार दुगु प्रज्ञा ज्ञान हे जुया च्वन ।

(४) यात कना वये धुन ।

(५) नकतिनि बूम्ह साचा (मचा) दुम्ह मचाया मां जुया च्वंम्ह सां मज्जि मगाना घाय् नया च्वने माःसा नं थः मचा साचित बारबार मिला व्वया स्वजक स्वया जुया च्वनीथें मज्जी मगाना सहधर्मीपिनि तःधं चीधंगु ज्या याना बिया च्वने-माःसा नं

यः गुप्ति त्रिविध शिक्षा आचरण यायेगुली हे जक क्वसासा इच्छा जुया च्वनीगु आर्यपिनिगु छगु स्वभाव हे जुया च्वन । उजोगु स्वभाव जिके दु धका सिया च्वनीगु पृथग्जनपि लिसे सम्बन्ध मदु; आर्यपिसं जक प्राप्त यायेगु अधिकार दुगु प्रज्ञा ज्ञान हे जुया च्वन ।

(६) तथागतयानु उपदेश देशना याइगु अवस्थाय् अतिक्रम्य यः तायेका आदर गौरव पूर्वक एकचित्तं ध्यान बिया न्यना कावेगु आर्यपिनिगु छता प्रकारया बलशक्ति सः । उजोगु बलशक्ति जिके दु धका सिया च्वनीगु ज्ञान आर्यपिसं जक प्राप्त यायेगु अधिकार दुगु पृथग्जनपि लिसे सम्बन्ध मदुगु प्रज्ञा ज्ञान हे जुया च्वन ।

(७) बुद्धोपदेश कनीगु अवस्थाय् अर्थ अभिप्राय युइका सुखं फुखं तायेगु, धर्मं देहाना सीगु, युइगु, (उकथं सीका) धर्म सम्बन्धी प्रीति प्रामोद्य उत्पन्न जुया वया च्वनीगु आर्यपिनिगु छगु सामर्थ्य सः । उजोगु सामर्थ्य जिके दु धका स्यूगु ज्ञान पृथग्जनपि लिसे सम्बन्ध मदुगु आर्यपिसं जक प्राप्त यायेगु अधिकार दुगु लोकतर अनुसार उत्पन्न जुया वये माःगु प्रज्ञा ज्ञान हे जुया च्वन ।
(मूलपण्णास ३६८)

(४०) अनप्यगुत्सो यथा कुस्सित्तगे;
गिम्हानं भासे पठमास्मि गिम्हे ।
तत्तूपमं धम्मवरं श्वेतसिधि;
गिम्हानमाभि परमं हित्तव ।
इत्थमि बुद्धे रतनं पणीतं;
एतेन तच्चेन सुवत्ति होतु ॥

(४०) गिम्हानं=गुप्मच्छतु मध्यय्; पठमास्मि गिम्हे= गुप्मच्छतुया आदि जुया च्वंगु; भासे=चैत्र महिनाय्; कुस्सित्तगे= बांजाक छमा च्वंगु पूर्वक कच्चा मघात दुगु; अनप्यगुत्सो=अन अर्थः; (अभिप्रायिकी यथा=शीभा दया च्वनीगुर्वे) तत्तूपमं=धम्म

अर्थ नितां पूर्वना उगु घन जंगल हे उपमा दुगु; निम्बानगर्भमं= निर्वाणय् ध्यनीगु कारण जुया च्वंगु; धम्मवरं=त्रिपिटक उत्तम धमयात; परमं हिताय=निर्वाणघातु सर्वोत्तम हित व अर्थया निती; अदेसयि=कना बिज्याना तये धु कल । बुद्धे=तथागत प्रति; इवम्पि रतनं=रत्न धका सीका च्वने दुगु थुगु गुण नं; पणीतं=प्रणीतगु खः; एतेन सच्चेम=थुगु सत्य वचनया कासल; सुवस्ति हीलु=सत्त्वपि सुखी इवस्ति जुये माल ।

भावार्थ गृष्मऋतु मध्यय् गृष्मऋतुया आदि जुया च्वंगु चैत्र महिनाय् बांलाक ह्या च्वंगु पूर्वक कच्चा मचात दुगु घन जंगल शोभा देया च्वनीगुर्थे शब्द अर्थ ज्वाम्म च्वना उगु घन जंगल समानगु निर्वाण प्राप्ति कारण उत्तम उपदेश पिटकघात निर्वाणघातु सर्वोत्तम हित व अर्थया निती तथागतं कना बिज्याना तये धु कल । तथागत प्रति रत्न धका सीकेगुया कारण जुया च्वंगु थुगु गुण नं प्रणीतगु खः । थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वपि सुखी इवस्ति जुये माल ।

बुद्ध गुण तथागतयागु रूपकय आदि लिखे सम्बन्धितगु गुणत न्यनाया भरय् अनुमानं प्रसन्न तायेकेमाः । तथागतयागु ज्ञान सामर्थ्यात् सा पिटकं क्यना च्वंगु ह्या उगु परियत्ति धमं द्वारा बुद्ध ज्ञान सामर्थ्यात् सासात् सीका च्वनार्थे जुइगु जुल । उकिं परियत्ति धमं, तथागतयात् गुण कथं च्वछाया च्वंगु दुगु जुया उगु धमं द्वारा बुद्धगुणप्रसन्न इत्लेख याना सत्य वचन लहायेगु पहःयात "वनस्पगुम्बे" भादि द्वारा हानं क्यना बिज्यात ।

व्याकरण कथं स्पष्टीकरण [वनस्प-लय् स्पष्ट शब्दं पुचः; समूह व्यक्त याइगुर्थे वनस्पगुम्बे-लय् पकुम्बे नं पुचः समूह वाची धका वनस्पगुम्बे-घन जंगल धका भाय् हिला तथागु खः । मनुष्यां धायेवले मनु पुचः मनु समूह-यात व्यक्त याइव जंगल पुचः अवागु भाय् जुल ।

बिज्याःगुली वेनेय्यपिसं थुइके अःपुया यइपुसे च्वनी कथं शब्द वाक्य प्रयोग विभिन्न कथं हीका प्रयोग याना कना बिज्याना तःगु नं पूवभा कःकः धाया च्वंगु दु । थुकोयात हे सव्यञ्जन (=शब्दं परिपूर्णगु) घका धाये माःगु खः । थुलि तक अर्थ व शब्दं कःकः धाःगु देशनायात गृष्मऋतुया आदि चैत्र मासय् चुलि हः स्वाप्वः- तय्सं कःकः मकः धाया च्वंगु घन जंगल लिसे तुलना याना तःगु द्वारा विद्वानपिनिगु हृदययात प्रफुल्लित जुइके फु । उर्कि पिटकयात अन्वेषण याये धुं पिसं थुगु गाथा ब्वंको पतिकं प्रसन्न तायेकु तायेकु मगायेका च्वनीगु जुया च्वन ।

उपमा बी माःगुया कारण तथागतं गुलि गुलि सूत्र देशनातयत् उपमा, उपचारत द्वारा छायेपिया देशनायागु यइपुसे शोभा दइगुयात उत्पत्ति जुइका कना बिज्यायेगु बानि दया च्वन । घम्मपद पुप्फवग्ग-य् वया च्वंगु पुष्प वर्णनं देशना आदित, फेणपिण्डोपम, आसीविसोपम आदि सूत्रत थुजागु हे देशनात जुल ।

उकथं देशनायात यइपुसे च्वंक छायेपिया कना बिज्याये माःगु उपदेश श्रोतागणपिन्त प्रीति उत्पन्न जुइ कथं आकर्षण बीगु हे खः । देशनाय् अतिकं प्रीति जुया च्वनीबले शरीर व मन मितायसनं तःसकं शान्त शीतल जुइगु प्रश्रब्धि उत्पन्न जुइगु जुल । उगु शान्त शीतल जुइगु, स्कन्धय् क्वात्तुसे च्वंक ध्यान बना शान्त स्थिरगु समाधि उत्पन्न जुइकेत कारण जुया च्वन । समाधि उत्पन्न जुया च्वंम्हसिया निति ख्व, नाम, स्कन्धतयत् यथाभूत रूपं स्यूगु यथाभूत ज्ञान उत्पत्ति जुइगु गाक्कं सुनिश्चित जुया च्वन । उगु यथाभूत ज्ञान द्वारा भागं, फल, निर्वाण तक थ्यंक वने दइगु जुल । उर्कि देशनाय् अतिकं प्रसन्नता उत्पन्न जुइकेगु अत्यावश्यकं जुका च्वंगु जुया निति बुद्ध धर्मयात गुण कथं च्वछाया तःगु थुगु मन वर्जनं देशना कना बिज्याना तल ।

निर्वाणस्य निर्मितं जक लोकम् मैत्री, करुणा कर्म जुगलं अन्तःकरणसिद्धि
 प्रति चेतना तये मसःपित्तं आत्म स्वार्थंवाच्य
 अतिक्रमं कामना मयि कः । बुद्धोपि व्यक्तिमितं धर्मग्रन्थ च्चदुश्चले
 धम्मे, धर्म उपदेश बीजले यजु, ल्यासि यशकीर्ति व काम सत्कारदया
 कामना याये वः । तन्नामत बुद्ध दुःख सान्त जुहगुया कारण मित्तु
 धर्मे विशिष्ट धर्मे आधिकारिक रूप्य प्राप्त याना कया विज्यामह
 तः दु । सत्त्वपिन्त स्वया विज्याइगु अवस्थां अन्त मय्येक भोग्य
 याये आली- विविध संसार दुःखस्त संकम अतिकं करुणा पिण्डयेक
 पार तरे याना बी मास्ति वःगु छन्द उत्कम जुहका विज्याइगु जुह ।
 सत्त्वपिनि प्रति धात्वे भिकेगु सुख बीके मास्ति वइगु महाकरुणा
 दया विज्याःमह प्रज्ञावान जुया विज्याःमह तथागतं नबले जक लाभ
 सत्कार यशकीर्ति आदिया कामना याना विज्याइगु जुह !
 सत्त्वपिनि निर्मितं सर्वोत्तमगु हित व अर्थ बी मास्ति क्येका विज्याइगु
 हे जक जुया च्वन । निर्वाण स्वया अप्पः उत्तमगु अर्थ व हित धका
 नं महु । उकिं तथागतं उपदेश याना विज्याये माःगु निर्वाणघातु
 सर्वोत्तम अर्थ व हितया निर्मितं जक जुया च्वंगु खे "परमं हिताय"
 द्वाया हानं मुच कर्त्तव्ये जाल ।

Dhamma.Digital

बुद्ध्या रत्न भाव कर्म वर्णन काव्य छद्म च्चदुश्चले काव्य रस
 अनुभव याये सःमृत्तिया निमित्तं वसंवाः
 कन्द रचनात नं प्रसक्त व महमुत्ते च्वकीन् जू वनेन्नु सः । कर्म
 सत्यात् नं महाइगु ताविका-आसक्त जुका च्वनी । काव्ये जयमृत्तियु
 निर्मितं बुद्ध छद्मः उगु कस्य्प्यं छुं गुकुं कथं नं मू कुनु जुह मेहु । कवे
 हे वेशनाम् अर्थरस, सत्त्वरेस अनुभव याये सःमृत्तियु व्यक्तिगत निर्मित
 बुद्ध वेशनाम् महमुत्ता अन्त मय्येक, प्रसक्तोक्त वाःगुः नवमेक
 च्वनी । लोकम् छुं छद्मं ग्रन्थ अध्ययन याये दुर्गि व्यक्तिमितं कन्द
 गुत्ति वसंवात् उक्ति प्रत्यकारक व्यक्तिगत वद्वा तयेगु गौरव तमेन्
 सन्तोष तायेकेगु याना च्वनीये अर्थरस अनुभव याये दुर्गि व्यक्तिमितं

तथागत सम्यक्सम्बुद्ध प्रति श्रद्धा प्रसन्नता-प्वंकु प्वंकु मगान्ता-
चवनीगु जुल । उकि हे पौराणिक शास्त्रविद् आपालं-आपालं
महास्थविरपिसं बुद्धपद प्रार्थना याइगु जुया चवन । अर्थ सीका
स्यूगु अनुरूप आचरण यायेगु द्वारा मार्गं फल थ्यंक सिद्ध जुइका
च्वंपि व्यक्तिपिनिगु श्रद्धा प्रसन्नता व सन्तोषया खँ ला धाये माःगु
हे मन्त । उकि बुद्धोपदेश तथागत प्रति यइपु तायेकेगु श्रद्धा प्रसन्न
जुइकेगुया कारण जुया उगु धर्म अनुसार तथागतयागु रत्न भावयात
“इदमिपि बुद्धे रतनं पणीतं” धका हानं च्छाये माल ।

(४१) वरो वरञ्ज्जू वरदो वराहरो;
अनुत्तरो धम्मवरं अदेसयि ।
इदमिपि बुद्धे रतनं पणीतं;
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(४१) वरो=उत्तमगु मनोवृत्ति दया देव मनुष्य आपालं-
सिनं ययेका कामना याये बहः जुया पवित्र जुया बिज्याकम्ह;
वरञ्ज्जू=धातुं सर्वात्तमगु निर्वाणयात नं सिया बिज्याकम्ह;
वरदो=उत्तमगु धर्मयात बिया बिज्याये सया बिज्याकम्ह;
वराहरो=भिगु पुलांगु आचरण क्रम उत्तम मार्गयात ह्या बिज्याये
सया बिज्याकम्ह; अनुत्तरो=ज्वः दया विमज्याकम्ह सर्वात्तम
तथागतं; धम्मवरं=उत्तमगु धर्मयात; अदेसयि=कना बिज्याये
धुंकल । बुद्धे=तथागत प्रति; इदमिपि रतनं=थुगु रतनया भाव
यइपुगु गुणांग नं; पणीतं=प्रणीतगु खः; एतेन सच्चेन=थुगु
सत्यवचनया कारणं याना; सुवत्थि होतु=सत्त्वपि सुखी स्वस्ति
जुये माल ।

भावार्थः देव मनुष्य आपालंसिनं ययेका कामना याये बहः जुया
पवित्र पुद्गल जुया बिज्याकम्ह, सर्वात्तमगु निर्वाणयात
सीका उत्तमगु धर्मयात बिया बिज्याये सया बिज्याकम्ह पुलांगु

आचरण क्रम उत्तम मार्गयात् हया विज्याये सया विज्याकम्ह सर्वोत्तम तथागतं नाना विध धर्मयात् कना विज्यात् । तथागत प्रति रत्न धका सीके फइगुमा कारण धुगु गुण समूह नं प्रणीत सः । धुगु सत्य वचनया कारणं; सत्त्वपि सुखी स्वस्ति जुये मास ।

बुद्धगुण “बलप्यगुम्हे” आदि द्वारा परियत्ति धर्मं वस्पोल तथागतयागु गुणयात् उल्लेख याना क्यने धुंका “बरो बरञ्जु” आदि धुगु गाथा देशना अनुसार लोकुत्तर धर्मं तथागत-यागु गुणयात् उद्धृत याना हानं सत्य वचन लहाना विज्यात् ।

वर-उत्तम पुद्गल वर-इच्छा=कामना वाची सः । मनोवृत्ति उच्च विशालपि उत्तम व्यक्तिपिसं यहपु तायेका कामना माये बहःम्ह जुया निरिति तथागतयात् वर धाइ । अवश्यं सः; तथागतयागु प्रसन्न तायेके बहःगु शोभायमानगु रूप-काययात् व सर्वज्ञता ज्ञानयात् जले मेमेगु मेपि लिसे असमानगु विधिष्ट गुणयात् स्यूपि धूपिसं जिपि नं थये जुइ दःसा गुलि ज्यू धका कामना याइगु जुया च्वन । तथागत वर्षावास स्वलायंक अभिधर्मं देशना कना विज्याये धुंका त्रयस्त्रिंशत् देवलोकं संकाश्य नगर्य् स्वपु स्वाहाने देव ब्रह्मापिसं लिचका कुर्हा विज्याबले वस्पोलयागु भी शोभा खंपिसं बुद्धवर प्रार्थना मयाःपि धका सुं नं मदुगु खं धम्मपद अर्थकथा (इ. १४७)-य आजा दयेका तःगुयात् वः काये मास ।

मेकं उची तथागतयात् थःपिनि गुरु जुइया लागी व उत्तम धर्मं लाभया लागी यः तायेका कामना माये बहःम्ह धका नं उल्लेख याये फूनि । थन नं उच्च मनोवृत्ति दया उत्तमपिन्त जक अभिषिप्त जुया च्वंगु खं सीकेमाः । नीच मनोवृत्ति दया हीनपि व्यक्तिपिसं थःपि गुरु जुया च्वन कि थः स्वया जाःपिन्त गुरु माये मास्ति मथयेकु । शिष्य जूसा नं थः गुरु हे जक गुरु धका क्वात्तुका च्वने मः । वःगु सिद्धान्त हे जक बांला, सत्य धका क्वात्तुका च्वना

तोता छवये मास्ति मवयेकु । उच्च मनोवृत्ति दया उत्तमपि
व्यक्तिपिसं ला गुरु आशक्ति, व्यक्ति आशक्ति मतः । भिगु धर्मं जक
माले सः । थुगु क्षेत्रय् भावि आयुष्मान सारिपुत्र सञ्चयया जःपा
ल्हाःम्ह शिष्यया रूप्य ध्यना च्वंसा नं सञ्चयर्थे सन्तोष जुया मच्चंसे
थःगु सिद्धान्तय् सार तत्त्व मदुनिगु सी साथं हे भिगु धर्मं माः जुयावं
च्चन । आयुष्मान अस्सजि स्थविरयात खंगु अवस्थाय् थुम्ह व्यक्ति
मेगु पुचःयाम्ह हे का धका भाःमप्यूसे, व्यक्तियागु विशिष्ट पहः च्हः
खना विशेष धर्म दइ धका अनुमान याये लासेलि लिक्क वना न्यना
परीक्षण यात । थुगु रूपं विशिष्ट धर्मं लाभ याना तथागतयाथाय्
ध्यंक् वल । सञ्चयाचार्ययात थःपि लिसे तुं तथागतयाथाय् लिना
वये निति आमन्त्रण याःबले थःपि तग्वःगु घः जुया च्वने धुंका लः
तुइगु चीग्वःगु घः जुइ फइ मखुत धका अस्वीकार यात । थुगु
थासय् पणीताधिमुत्तिक (=मनोवृत्ति उत्तम प्रणीतम्ह), हीनाधि-
मुत्तिक (=मनोवृत्ति हीनम्ह) निथी भेद जुया च्वंगु स्पष्ट जुया
च्चंगु दु ।

उत्तम गुणं याना लोकय् भिगु क्रियाकलाप आचरण दुम्हसित
भिम्ह मनू उत्तम व्यक्ति धका धया मभिगु
क्रियाकलाप आचरण दुम्हसित हीनम्ह मनू नीचम्ह व्यक्ति धका
धयेमाः । प्रज्ञा सम्पत्ति आदि गुणत दया च्वंसा नं आचरण
बांमलात धाःसा उत्तम धाये मच्चि; उर्कि बलेशं बिल्कुल रहित
जुया परिशुद्ध जुया घात्थे बन्त (=संस्कृतम्ह व्यक्ति), सन्त
(=शान्त बान्तम्ह व्यक्ति) जुया बिज्याकम्ह तथागत उत्तम व्यक्ति
जुइ दत । वयासिबे अतुलनीयगु बुद्धगुणत द्वारा विभूषित जुया
बिज्याकम्ह जुया लोकय् सर्वोत्तम जुया बिज्याये दत । शब्द धयानु
उगु शब्दं व्यक्त याना तःगु चीज वस्तु अनुसार अर्थयात यसा
क्वला याना कायेगु स्वभाव हे जुया सामान्य कथं उत्तमपिनि प्रति
सामान्य उत्तम अर्थ काये माःगु जूसा नं बुद्ध प्रति उत्पन्न जुइ माःगु-

थुमु “वर” शब्द ला दक्वसिबे नं सर्वोत्तमया रूपम् अर्थं कम्महे
मम्म । उपरोक्त अभिप्राय कथं थुमु “वर” उत्तम गुणं संयुक्त जुक्क
च्चंगु जूया निर्मित “वर” नां दया च्वंगु दु । नां धयागु संयुक्त मुक्क
अनुष्ठाद नं लाभ जुइ यः । वंचूगु वर्णं दुगु वस्त्रयात् वंचू धका धाम्मे
भाःथे उत्तमगु मुणत्त दया बिज्याम्ह बुद्धयात् उत्तम धका धाम्मेभाः ।

वरञ्ज्जू : विरागी सैट्ठी धम्मानं-अनुसार निर्वाणयात् सम्पूर्णं धर्मं
स्वया नं उत्तमगु जूया ‘वर’ धाइ । प्यंगु मार्गं द्वारा
निर्वाणयात् स्यूसा तिति बुद्ध जुइगु मुनिश्चित जूया उगु सर्वोत्तम
निर्वाणयात् बोधिवृक्षया पादमूलय् च्वंगु पल्लकं निसं हे सीका खंका
बिज्याये धुकूम्ह जूया “वरं निब्बानं=निर्वाणयात्; जानाति=
सीका बिज्याये सःम्ह खः” धयागु अर्थं कथं वरञ्ज्जू नां दत्त ।
निर्वाण सीका बिज्यात् धया तःगुलि मेमेगु धर्मं सिया बिमज्याला
लय् धका न्ह्यसः तयेथाय् मदु । निर्वाण स्यू धायेबं उगु निर्वाणयात्
खंके सःगु मार्गं, फलयात् व उगु मार्गं, फल प्राप्ति कारण विपश्यना,
समाधि, शील आदि धर्मतयत् नं सीके धुकल धयागु अभिप्राय सिद्ध
जूया च्वंगु दु । मार्गं फल आदि धर्मत नं वर=उत्तमगु धर्मत मुक्कं
जूया उक्कट्टनिहेस (=सर्वश्रेष्ठयात् निर्देशन याइगु) नय कथं
निर्वाणयात् जक व्यक्त याना वःगु जूया मेमेगु मार्गं आदि धर्मतयत्
नं कायेगु जुइ धुकल । मेगु थासय् प्रधान नय धयातःगुयात् हे
गुलि गुलि अर्थकथाय् उक्कट्टनिहेस धाइगु खः ।

प्रत्येकबुद्ध श्रावकपिसं नं निर्वाणयात् स्यूगु जूया वरञ्ज्जू
मेमेके व्यक्तिपि निसे छुं विक्षेपता मदु मखु ला धका हानं धायेभाम्
दक्क च्चन । प्रतिवेध ज्ञानया क्षेत्रय् गुरु भ्वाःक स्वयं थःथाःबं नू
चायेका सीके खंकेगु, देशना ज्ञानया क्षेत्रय् नं तत्कामतंथे सीके न्पक्क
आदि कारणं माना मेमेधि प्रत्येकबुद्ध श्रावकपिन्त निर्वाण स्यूपि
व्यक्तिपि रूपम् धाये फूसा नं तथागतयात् प्रशंसतं कथा तःगु
वरञ्ज्जू भाक्क ना ध्यनी मखु, म्यावे जुइ फइ मखु ।

वरदो वरं ददातीति वरदो । वरं=उत्तमगु धर्मयात; ददाति=
 बिया बिज्याये सःगु जुया च्वन; इति=उक्ति; वरदो=
 वरद धाइ । सर्वोत्तमगु निर्वाण धर्मयात हस्तमत याना तथा
 बिज्याःम्ह तथागतं थःके सम्पूर्ण दुःख ल्यंपुत्यं मदयेक सोहरे याना
 वंया कया पूर्णरूपं शान्त जुइ धुंकूगु सिया च्वना बिज्याये धुंकूगु
 जुया उगु सम्पूर्ण निर्वाण धर्म सत्त्वपिन्त प्राप्त जुइके मास्ति वयेकीगु
 हे जुया च्वन । उक्ति वरदो-उत्तमगुयात बिया च्वन धायेगुली
 निर्वाण प्राप्ति कारण उत्तम धर्मयात, भिगु धर्मयात ब्यूगु जुया
 वर-या स्वरूप मार्ग, फल थ्यंकयागु उत्तम धर्मयात कायेमाः ।
 उगु भिगु धर्म बिल कि निर्वाणयात नं ब्यूगु जू वनी । इपि धर्मत
 थःपिसं आचरण याना प्राप्त जूगु जूसा नं तथागतं विधि स्वना लें
 क्यना निर्देशन बिया बिज्याःगु अनुरूप आचरण याये माःगु जुया
 तथागतं बिया बिज्यात धका हे धायेमाः ।

लोक्य मभिम्ह व्यक्ति. मभिगु आचरणयात अभ्यास याना
 थुइका मेपिन्त मभिगु विषय्य निर्देशन बिया च्वनी । भिम्ह भिगु
 आचरण्य अभ्यास याना च्वंम्ह व्यक्ति जक भिगु विषय्य निर्देशन
 वीगु जुइ । सर्वोत्तम नं जुया सर्वोत्तमगु धर्मयात नं सिया च्वना
 बिज्याःम्ह तथागतं वेनेय्यपिन्त सर्वोत्तमगु धर्मयात ब सर्वोत्तमगु
 धर्म प्राप्त याये फइगुया कारण जुया च्वंगु भिगु विधि भिगु यथार्थगु
 लेंपु बिया बिज्याइगु सुनिश्रित जुया च्वन । उक्ति वरो वरदो
 वरदो शब्दत अतिकं कथं हंगु पाय्छिगु जुया औचित्य गुणं परिपूर्णगु
 गुणपदत जुया च्वन ।

महत्त्वपूर्णगु गुण वरदो-धयागु गुणपद अतिकं महत्त्वपूर्णगु छगु
 गुण हे खः; थुगु गुण अनुरूप देव मनुष्यपिनिगु
 सन्तुष्टि श्रद्धा प्रसन्नता आदर गौरव विशेष रूपं ग्रहण याये दुगु
 जुया उगु गुणं याना हे बुद्धकालीन अवस्थाय देवमनुष्यपिनिगु प्रशंसा
 सः मद्युम् जुल । थीया अद्यापि उगु प्रशंसा सः मद्युनि; उकथं

विशेष रूपं प्रशंसा याना वःगु घटनात मध्यय् छगू प्रशंसा शब्द (पञ्चगुत्तर २०६ नं) उद्धृत याना क्यने ।

कारणपाली धयाम्ह ब्राह्मणं वैशाली देशय् लिच्छवी राजपिनिगु ज्या-खँत याना च्वं च्वं तापाकं निसं वःम्ह पिगियानी धयाम्ह ब्राह्मणयात खंबले “छि गनं कायागु” धका न्यन । श्रमण गौतमया थासं वयागु खँ धाःसेलि “श्रमण गौतमयागु प्रज्ञाशक्तियात छिसं गथे भाःपिया लय्, प्रज्ञावान छम्ह हे जुइमाःथें मखु ला” धका धाल । अबले पिगियानि “जि गुजाम्ह मनू धका, गुलि दक्षता दुम्ह मनू धका श्रमण गौतमया प्रज्ञा शक्ति सीके फयेकेत, श्रमण गौतमयागु प्रज्ञा शक्ति स्यूम्ह श्रमण गौतमथें जाःम्ह व्यक्ति हे जक जुइ मानि का” धका धाल ।

“छिसं ला श्रमण गौतमयात श्रेष्ठ पवित्र प्रणीतगु प्रशंसां प्रशंसा याना च्वन । गुजागु विशिष्ट फल खंका श्रमण गौतम प्रति थुलि तक श्रद्धा प्रसन्न तायेका च्वनागु लय्” धका हानं न्यसेलि पिगियानि तथागतयागु गुणतय्त उल्लेख याना क्यन ।

“भो ब्राह्मण.....सर्वोत्तमगु रसं हृष्ट पुष्ट जुया च्वंम्ह व्यक्ति मेगु नित्ति क्वह्यं गु रसतय्त त्वःबंका यः तायेका च्वनी मखुत; अथे हे श्रमण गौतमं न्ह्याकथं हे कंगु थजु उपदेश न्यने खन कि उगु धर्म बाहेक मेपि श्रमण ब्राह्मणपिनिगु धारणा सिद्धान्तयात त्वःबंका यः तायेकी मखुत ।

भो ब्राह्मण.....नये पित्याना दुर्बल जुया च्वंम्ह व्यक्ति कस्ति बुला तःगु लड्डु प्राप्त यात धाःसा यःगु थासय् पय पय साःगु चाकूगु रस जक प्राप्त याना कया च्वनी; अथे हे श्रमण गौतमया धर्मयात न्ह्याकथं न्यं न्यं उगु धर्मय् यइपुसे च्वनीगु प्राप्त जुया हे च्वनी; चित्त यच्चुसे च्वनीगु प्राप्त जुया हे च्वनी ।

भो ब्राह्मण.....पीत चन्दन हे थजु, रक्त चन्दन हे थजु चन्दन टुक्रा छकु छकु प्राप्त जूम्ह व्यक्ति उगु चन्दन टुक्रायात च्वका च्वका

दथु स्वंगू मध्यय् यःथासं नंतुं नंतुं; बास वःगु गन्ध प्राप्त याना हे च्वनी; अथे हे श्रमण गौतमया धर्मं यःकथं न्यं न्यं उगु धर्मय् लय्-
तायेगु प्रीति प्राप्त जुया हे च्वनी; चित्त प्रहर्षित जुया हे च्वनी ।

भो ब्राह्मण...तीन्न रोगं कया दुःख जुइका च्वंम्ह व्यक्तियात
दक्षम्ह बैद्यराजं तुरन्त तत्क्षणय् रोग लंका शमन यानाबीर्थे अथे हे
श्रमण गौतमं न्ह्याकथं कंगु हे थजु, धर्मं न्यने खन धाःसा उगु धर्मया
कारणं शोक सन्ताप, विलाप प्रलाप, शारीरिक दुःख मानसिक
दुःखत तना शान्त जुया वनीगु हे जुल ।

भो ब्राह्मण....यच्चुसे ख्वाउंसे सवाः दुगु लः दया न्ह्याइपुसे
रमणीयगु घाट दुगु पुखुली निभा जलं पूगु दण्ड भोगे याना विसष्ट
क्खान्त जुइका लः त्वने प्याः चायेका च्वंम्ह व्यक्ति वया उगु पुखुली
कुहाँ बना मोल्हुल, लः त्वन धाःसा दुःख कष्ट शास्ति धाक्व
सिच्चुसे शान्त जुया वनीगुथे अथे हे श्रमण गौतमं यःगु कथं कंगु
उपदेश थजु, न्यने खंम्ह व्यक्ति उगु धर्मया कारणं दुःख कष्ट शास्ति
धाक्व शान्त जुइका च्वनीगु हे जुया च्वन ।”

पिगियानी-पाखें तथागत बुद्धयागु गुणत न्यने दुगु अवस्थाय्
कारणपाली आसनं दना खःगु ब्वहलय् छखे गाः पाछाया जःगु पुलिं
बेंय् चुया तथागत दु पाखे ल्हाः बित्ति याना “नमो तस्स” प्रणाम
द्वारा स्वकी तक उदान व्यक्त याना अभिवादन यात । (नमो तस्स
अभिप्राय हानं पुइका स्वये माल ।)

बराहर “वरं आहरतीति बराहरो”- वरं=च्यागू मार्गाङ्ग पुलांगु
उत्तम मार्गंयात; आहरति=हइगु जुया च्वन; इति=
उक्ति; बराहरो=बराहर धाइ । “कतमो च भिक्षवे पुराणमग्गो
पुराणप्रञ्जसो पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातो; अयमेव
अरियो अट्टङ्गिको मग्गो=भिक्षुपि, न्हापा न्हापायापि छम्हं ल्यु
मेपि बुद्धपिसं छसिकथं लिना अनुगमन याना बिज्याःगु तप्यंगु लेंपु

पुलांगु महामार्गं नुगु जुल ? च्यागु अंन दुगु धुमु अवयं मार्गं हे जुया
 च्वन" धयागु निदानवग संयुत नगर सुत (३२६) अनुसार च्वह
 बुद्धं लू मेपि बुद्धचित्तं अनुगमनं याता विज्याःगु छपु मात्र लंपु जुया
 च्वंगु पुलांगु महामार्गं आर्यं मार्गंयात हे वराहूर-लयं वर=भिगु
 उत्तमगु लंपु धका धया तल ।

दीपंकर तथागतया पालं निसं सुरु याता पारमी परिपुणं
 याता विज्याःना उगु मार्गंयात हस्तगत याता ह्या विज्यात ।
 तथागतं निर्देशनं विद्या विज्याःगु कथं उगु लं प्वचायेक गमनं याता
 वया सम्पूर्णं दुःखं निरोधं च शान्तं जुद्धं च्वं पि देव मनुष्यं ब्रह्मापि
 अवधिन्ति हे दसमं च्वन । थं उगु मस्तमार्गं प्रकट रूपं च्छा-क्कं
 दु । उगु मार्गं धमनीगुयं कारणं भिगु विधिं भिगु मार्गं तथक्कं च्छा
 निर्देशनं अनुरूपं स्वरूपं मस्मं क दया हे च्वंनु दु; उगु ज्यं विद्या
 वनीपिसं आत्येगु सुखं अनुभवं दये वदुगु जुया सिता अवधितं च्छा
 दुद्धं च्छे निश्चितं रूपं कुस्तिं च्छिता वना च्वने माहीगु हे च्छा
 च्वन ।

मणकमोमत्त्वानं युगु विषयं उमस्सिज्जाकं मणकमोमत्त्वानं
 सुत (५२) नं लुमंका वये वदुगु च्छा
 आरांशं उद्धरय उद्धरय याना वयने । मणकमोमत्त्वानं आरांशं
 मथावदयात विवेदव यःःगु मुकथं धाःसा "भो गीतम... छःपिनि
 अववाद उपदेशं न्यते लंपि शिष्यं आदकपि सकसिनं हे निवर्त्ति
 प्राप्तं याता काः ला ? गुलिसितं प्राप्तं मज्जुगु नं दु ला ?" धका हे
 जुल । "सकसिनं मखु, गुलिसितं प्राप्तं याता कथा गुलि प्राप्तं
 मज्जुनि नं दुगु लं" अज्ञा दयेका विज्याःसेलि "भो गीतम... निवर्त्ति
 नं प्रकट रूपं दया निवर्त्तिगामी मार्गं नं प्रकट रूपं दया हे च्वंगु
 दु; विधिं विद्या लं वयना वी सःह छःपि गीतम नं दया हे च्वंगु दु;
 अये जुद्धं नं छु करणं गुलिसितं प्राप्तं याता कथा गुलिसितं
 प्राप्तं याता मकाःगु लव" धका हानं निवेदनं यात ।

“ब्राह्मण... थुगु विषयय् छंके हे न्यने त्यना । छं मती दुथे लिसः व्यु; राजगृह नगरय् वनेगु लँ छं स्यू ला” धका न्यना त्रिज्याःसेलि, स्यूगु खँ लिसः विल । “मन् छम्हसिनं छंके राजगृह वने निरिति लँ क्यना बीत न्यंबले छं फलाना थासं फलाना थासय् हँ, फलानाथाय् थ्यनी धका लँ क्यना बिया उम्ह व्यक्ति छं निर्देशन व्युगु कथं मखुसे द्वंगु लँय् वना हानं छको लिहाँ वये फु । छम्ह धाःसा छं निर्देशन व्युगु कथं तुं वना राजगृह मगरय् थ्यंक बनेफु । ब्राह्मण.....राजगृह नं प्रकट रूपय् दया च्वंगु दु; राजगृह वनेगु लँ नं प्रकट रूपय् दया हे च्वंगु जुल । लँ क्यने सःम्ह छं नं दया हे च्वन । अथे जुइकं नं छम्ह धाःसा राजगृहय् थ्यना मेम्ह धाःसा राजगृह मध्यसे च्वना च्वंगु छाया लय्” धका न्यना बिज्यात । “भो गौतम, जि छु याये फु; जि ला लँ जक क्यना च्वनाम्ह जुल” धका बित्ति याःसेलि “ब्राह्मण.....निर्वाण नं दया हे च्वंगु दु; निर्वाणगामी मार्ग नं दया हे च्वंगु दु; विधि बिया लँ क्यने सःम्ह जि तथागत नं दुगु हे जुल; तर अथे नं गुलिसिनं निर्वाण प्राप्त याना कया च्वन; गुलिसिनं प्राप्त मया; थुगु विषयय् जि तथागतं छु हे याये फु; जि तथागत ला विधि बिया लँ जक क्यनीम्ह खः” धका आज्ञा जुया बिज्यात । तथागतयात मान मर्धादा सत्कार सम्मान दुम्ह जुल धाःसा तथागतयागु मार्ग निर्देशनयात न्यना भाधं, सीका मात्रं सन्तोष जुया मच्चंसे मध्यंतल्ले सिद्ध जुइथाय् तक न्या वना च्वंम्ह हे जक जुइ ल्वः जू ।

श्रीचित्तिय गुण उत्तम धर्मयात ज्वं छुइ फुसा तिति सर्वोत्तम निर्वाण सीके दइगु खः; निर्वाणगामी भिगु मार्ग बी फूम्ह जुइ दइगु खः । उकथं सर्वोत्तम धर्म बी फया वर=उत्तम व्यक्ति जुइ दइगु जुल । सर्वोत्तम धर्म नं स्यू, सर्वश्रेष्ठ धर्म नं बी सया वर जुल धाःसा उगु वरत्व सामान्य वर मात्र मखु; पुला वने फूर्पि मदुगु वर हे जुल धका अनुत्तरं-वर-यात गरुत्व दइकथं हानं

छको वर्णन याना क्यंगुथें जुया च्वन । दक्वं सर्वश्रेष्ठ मुक्कं जुया च्वन घाःसा उगु उत्तमम्ह तथागतं कना बिज्याःगु घर्मं घात्थें सत्यगु सर्वश्रेष्ठगु जुइ हे माःगु जुल घका “धम्मवरं एवेसयि” यात हानं घःकू तथा ब्यूगु खः । थुपिं गुणतय्गु अनुरूप हे तथागत बुद्ध आपालंसिया यह्पुसे च्वंगु रत्न जुइ दत्त । थुगु गाथा छगुलिया च्वः प्वः अति हे अनुकूल व पाय्छि जुया च्वंगुलि थुगु देशना औचित्य गुणं सम्पन्न जुया च्वंगु दु ।

(४२) खीणं पुराणं नवं नत्थि सम्भवं;
विरत्तचित्ता' यतिके भव्वास्मि ।
ते खीणबीजा एविदल्लिह्छन्वा;
निम्बन्ति धीरा यथायं पवीपो ।
इवम्पि संघे रत्तनं पणीतं;
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(४२) (येसं खीणासवानं=गुपि उत्तम अरहन्त आर्य-पिन्त); पुराणं=पुरांगु कर्म पुचः कुशल एकुशल; खीणं=शक्ति हीन जुया खीण जुया वने धुंकल; नवं=न्हूगु कर्म नं; नत्थि सम्भवं=प्रकट रूपय् उत्पन्न जुइगु बिल्कुल मदये धुंकल; एवित्तिके भव्वास्मि=लिपा उत्पन्न जुइ तिनिगु न्हूगु जन्मय्; विरत्तचित्ता=मस्त जुया यः तायेकेगु आशक्ति रहितगु चित्त दया च्वने धुंकल; ते खीणासवा=वस्पोल अरहन्त उत्तम आर्यपिं; खीणबीजा=फुइ धुंकूगु प्रतिसन्धि बीज दुपिं जुइ धुंकल; एविदल्लिह्छन्वा=जन्म स्वाका स्थिर व वृद्धि यायेगुली प्यपुना च्वंगु छन्द मदये धुंकल; एयं पवीपो=थुगु चिकं मत; निम्बन्ति यथा=सिना शान्त जुया वनीगुथें; धीरा=घात्थेंपि प्रज्ञावान धीर जुया बिज्याकपि; ते खीणासवा=वस्पोल अरहन्त उत्तम आर्यपिं; निम्बन्ति=संसार चक्र चाःहिल्लिगु स्वापु व्यना सम्पूर्ण जाति मुक्का मांका निरोध व शान्त जुया वने धुंकल; संघे=अरहन्त संघ प्रति; इवम्पि रत्तनं=

थुगु रत्नया भाव यइपुगु गुण नं; पणीतं=प्रणीत खः; एतेन सच्चेन=थुगु सत्यवचनया कारणं; सुवत्थि होतु=सत्त्वपिं सुखी स्वस्ति जुये माल ।

भावार्थ : अरहन्त उत्तम आर्यपिके न्हापायागु पुलांगु अतीत कर्म नं फुइ धुंकल; न्हूगु कर्म नं उत्पन्न जुइगु मदये धुंकल; लिपा उत्पन्न जुइ तिनिगु न्हूगु जन्मय् आशक्तगु चित्त नं मदये धुंकल । वस्पोल अरहन्त उत्तम आर्यपिं प्रतिसन्धि बीज नं फूपिं जुइ धुंकल; न्हूगु जन्म स्वाकं उत्पन्न जुइगु वृद्धि जुइगुली आशक्तगु छन्द नं मद्रुपिं जुइ धुंकल । वस्पोल अरहन्त प्रज्ञावान धीररपिं थुगु चिकं मत शान्त जुया वनीगुथें वर्तजाति मुंका मांका निरोध'व शान्त जूपिं जुइ धुंकल । अरहन्त संघय् थुगु रत्नया भाव यइपुगु गुणांग नं प्रणीत जुया च्वन । थुगु सत्यवचनया कारणं सत्त्वपिं सुखी स्वस्ति जुये माल ।

अरहन्त गुणांग अरहन्त आर्यपिनि अनुपादिसेस निर्वाण प्रवेश अतिकं विशिष्ट व उत्तमगु छता प्रकारया गुण विशेष, छगू कथंया फलानिशांस हे जुल । कारण- जाति रहित मज्जतल्ले धात्थें हे उत्पन्न जुइ तिनिगु सम्पूर्ण वर्त दुःख, निरोध व शान्त जुइगु कारणं हे खः । उकिं उगु गुणं अरहन्त आर्ययात च्वछाया सत्यवचन ल्हाये मास्ति वया “खीणं पुराणं” आदि धका हानं कना बिज्यात ।

पुलांगु कर्म नं फू कर्मय् फल, विपाक उत्पन्न जुइके सःगु बीजधातु शक्ति दया च्वन । इपिं कर्मत उत्पन्न जुइ धुंका निरोध जुया वंसा नं बीजधातु शक्तियात ला पुद्गलया सन्तानय् गाडे याना तोता थकीगु स्वाभाविक जुया च्वन । तृष्णा प्याःगुधातु दया च्वन धाःसा इपिं शक्तियग्गु प्रभाव सामर्थ्य दया हे च्वनी तिनिगु जुया लिपायागु प्रतिसन्धियात उत्पन्न जुइकीगु जुया फुइ मखुनिगु हे जुया च्वन । प्यपुनिगु धातु, प्याःगु धातु दुगु फलया

पुसां मा बुया वइगुथें तृष्णानुशय दया च्वंपि व्यक्तिपिनिगु कर्मः नं
 तृष्णा प्यपुनिगु धातु अलग मजूनिगु जुया प्रतिसन्धिघात उत्पन्न
 जुइकीगु जुया च्वन । सि पुके धुंकूगु, छुइ धुंकूगु पुसां धाःसा
 प्यागुधातु गना मा बुया वइ मखुतगुथें अरहन्तपिके तृष्णाहृटे यये
 धुंकूगु कारणं तृष्णां प्यपुनिगु गने धुंकूगु अतीत कर्म पुचलय्
 उपरोक्त बीजधातु शक्ति मदये धुंकूगु जुया प्रतिसन्धिघात उत्पन्न
 जुइकी मखुत । उक्तं प्रतिसन्धिघात उत्पन्न जुइके सःगु बीजधातु
 शक्ति मदये धुंकूगुयात उद्देश्य याना “खीणं पुराणं” घका कना
 बिज्यात । (पुरा भवं पुराणंपुरा=न्हापा; भवं=उत्पन्न जूगु खः;
 पुराणं=न्हापा उत्पन्न जूगु । “पुरातो णो च” मोग्गल्लान सूत्र
 (४-२२) द्वारा भव अर्थय् ण प्रत्यय लगे यायेगु खः ।)

न्हूगु कर्म उत्पन्न मजू अरहन्तपिसं बुद्ध पूजा यायेगु, दान बीगु
 आदि रूपं कुशल कर्म याःनि । तर उंगु
 कुशल कर्मय् उपरोक्त धातु शक्ति मदया कर्म भावय् मध्यसे हे
 करणमसं क्रिया=याना मात्र जक, छुं छुं हे परिणाम उत्पन्न जुइके
 मसःगु क्रिया घका जक धायेमाः । तृष्णा मदया च्वने धुंकूगु
 पुद्गलया कुशल कर्मतय्सं मूहाः प्यदने धुंकूगु सिमां स्वीं फल
 उत्पन्न मजुइकुसे कुतु वनीगुथें प्रतिसन्धिघात उत्पन्न मजुइकुसे
 “भवं नत्थिसम्भवं=न्हूगु कर्मत नं प्रकट जुइगु बिल्कुल मदुगु कुल”
 घका कना बिज्याःगु खः ।

नत्थि सम्भवं भवं [सम्भव-यात परित्राण टीका-कर्म वाचीया रूप्य
 व्यक्त याना तल । “गुल मतुल च सम्भवं” फादिल्य
 कर्म-वाची दया चंगु जुया जुइ खःगु ला खः । तर अट्टकथाया पाव ला
 मखु । “अत्थि खीरा गावी, अत्थि खीरा ब्राह्मणी” आदि द्वारा “अत्थि
 खीरा” घयागु बहुव्रीही समास व्याकरणय् स्वये खने दु । अत्थि-यात
 विभक्ति पठिरूपक अव्यय (=विभक्ति पहः दुगु निपात) घका व विभक्त

पटिक्कपक (=विभक्ति अन्त दुगु पदर्थे जाःगु प्रव्यय) धका धया तलः । उर्कि
 “विज्जमानं खीरं अस्साति अत्थिखीरा” धका (विग्रह) यान्त तलः ।
 अस्सा=उम्ह ब्रम्हनी (सा) याके; विज्जमानं=दया च्वंगु; खीरं=दुध;
 अत्थि=दया च्वन; इति=उर्कि; अत्थिखीरा=अत्थिखीर घाइ ।

उगु अत्थिखीरार्थे हे नक्कली विभक्ति निपात जुया च्वंगु नत्थि पद
 व सन्भव बहुव्रीही समास जुया च्वंगु सीके बी मास्ति वया “नत्थि-सन्भवन्ति
 अविज्जमानं पातुभाव” धका अर्थकथां उल्लेख यान्त तःगु खः । नत्थि
 अविज्जमान (=मदुगु) अर्थ वाची खः । सन्भव-पातुभाव (=प्रकट जुइगु)
 अर्थवाची जुल । अविज्जमानो सन्भवो अस्साति नत्थि सन्भव-अस्स=उगु
 कर्मया; अविज्जमानो=मदुगु; सन्भवो=प्रकट रूप्य उत्पन्न जुया वयेगु;
 अत्थि=दया च्वन; इति=उर्कि; नत्थिसन्भव=नत्थिसन्भव घाइ ।

नूगु जन्मय् प्यमपुं सत्त्वपि थःथःपिनिगुः जन्मय् अतिकं प्यपुना
 च्वनीगु जुया च्वन । जन्म पुना वनीगुयात
 च्युता कया ग्याना च्वनीगु, यथि जाःगु वस्तुं हे जूसां हिला रोके
 याये मास्ति वः । मजि मगाना थुगु जन्म त्याग याये माला वंसां
 नूगु जन्म स्वाकं उत्पन्न जुइत, भिगु जन्म दयेकेतः कामना याना
 च्वनीगु जुया च्वन । थ्व यक्व यक्व जन्मं मिसें लिक्तु लिना वया
 च्वंगु तृष्णाया सामर्थ्यं हे खः । उगु तृष्णायात हटे याये धुंकूपि
 अरहन्तिपि थुगु जन्म फुइगु खना नं मग्याः; नूगु जन्म जुइत नं
 इच्छा मदये धुंकल । उर्कि “आयतिके भवस्मि विरत्तचित्ता”=
 लिपायागु नूगु जन्मय् प्यपुनीगु चित्त मदये धुंकल” धका कना
 बिज्याःगु खः ।

थन जन्म अन्त जुइगु (खना) मग्याः; लिपायागु जन्मया
 नं इच्छा मजू धया तःगुलि मरण जुइगु यः ताः यइपुताः; थुगु
 वर्तमान जन्मय् म्वाना च्वनेगुयात लुधेँ फुधेँ जुइका च्वन धका ला
 भाःपी मज्यू । ज्यामि ज्याला इच्छा जुया उगु ज्यालवः प्राप्त जुइगु

ई पिया च्वनीथें घात्थें निरोध व शान्त जुइगु सुख धयागु लीम प्राप्त जुइगु ईयात ला पिया प्रतीक्षा याना च्वनीगु जुया च्वन ।

प्रतिसन्धि बीज महु चा मन्त धाःसा सिमा बुया वये फइ मखु धयागु अर्थ सिद्ध जू । कर्मत अन्त जुल धायेवं प्रतिसन्धि उत्पन्न जुइ मखुत धयागु अर्थ नं सिद्ध जुइगु हे जुल । थ्व चिन्तन मनन याःसा तिति सीके दुगु अर्थ जुया तप्यंक सीका श्रद्धा प्रसन्न तायेके निति कर्म क्लेश अन्त जुइगु कारण प्राप्त जुइगु गुणानिर्वासाया रूप्य् **खीणबीजा** धका हानं प्रशंसा याये माःगु खः । कर्मयात कारण याना प्रतिसन्धि उत्पन्न जुइगु जुया निति कर्मयात बुँ धका व, प्रतिसन्धियात पुसा धका उपमा बिया “**कम्मं खेत्तं विञ्जाणं बीजं**” धका कना बिज्यात । प्रतिसन्धि दयेवं अनेक दुःख वृद्धि अभिवृद्धि जुया हे वइगु जुया **बीज-धका** धया तल । प्रतिसन्धिया कारण विभिन्न संसार दुःखे, अनेक दोषत उत्पन्न जुया वइगु गुलि तक अनर्थ जुइगु जुया च्वन लय्, गुलि तक गुणहीन श्रीशोभाहीन जुया च्वनीगु खः लय् धका बिचाः याये लायेवं प्रतिसन्धि अन्त जुइगु गुलि तक भव्यगु गुणविशेष जुइगु खँ थुइके फु । उकि अरहन्त आर्यपिनिगु थुगु **खीण बीज** भाव गुण यः तायेके बहःगु, यहपु तायेके बहःगु, कामना याये बहःगु सन्मान याये बहःगु गुण हे जुया च्वन ।

जन्म विपुलता म्वाः सत्त्वपिसं थःथःपि उत्पन्न जुया च्वनागु जन्म अन्त जुइमाः धायेवं यः मत्तायेकु । च्वने मदया मरण जुइ त्यल धायेवं न्हूगु जन्मया ला इच्छा जुया च्वनीगु स्वाभाविक हे जुल । छगू जन्म जक मखु जन्म जन्म पतिकं फलानागु जन्म फलानागु सम्पत्ति ऐश्वर्य प्राप्त याये दयेमाः धका जन्म विपुलतायात कामना याना च्वनी तिति । थ्व छन्द तृष्णाया ल्हाः हे जुल । तृष्णा रहित जुइ न्ह्यवः अरहन्तपिके थुजोगु छन्द दया च्वंगु जूसा नं तृष्णा हटे याये धुँकूगु आःयागु अवस्थाय् ला

“लीणा जाति=जिके प्रतिसन्धि अन्त जुइ धुं कल” घका निरीक्षण याये लाक्व पतिकं सन्तोष व लुधं फुधं जुया च्वनीगु जुया स्वास्तु स्वां जन्म अभिवृद्धिया गनं इच्छा जुइ तिति लय् ! उकिं “अबिरुलिह छन्दा” घका हानं प्रशंसा याये माःगु खः । नूगु जन्मया कामना याइगु छन्दतृष्णा दुःख उत्पत्ति कारण मभिगु अमंगल जक जुया च्वन ।

उगु तृष्णा छन्दयात म्वा म्वाकं हटे याना घाट याये फूगु अरहत्त मार्गं धयागु अबिरुलिह छन्द भाव घात्येगु श्रीशोभा व मंगल हे जुया अतिकं कामना व प्रार्थना याये बहःगु छगु गुण विशेष हे जुया च्वन ।

चिके मतः शान्त जुइये च्युति लिपा प्रतिसन्धि स्वाकं उत्पन्न जुइगु जुया जन्म प्यमदनिपि पृथग्जन शैक्षपिके लिपा मनुष्य देव ब्रह्मा तुयु हाकु आदि प्रज्ञप्ति हानं उत्पन्न जुइ तिति । अरहन्तपिके ला च्युति विज्ञान निरोध जुइ धुनेवं तुं छकोलनं स्वापु मदये धुंकीगु जुया शान्त जुया वनी । चिके मतः शान्त जुल कि गन वन घका नं घाये थाय् मदु; मि धयागु नां घायेगु नं मदु; शान्त जुल घका जक घायेगु खःये अरहन्तपि नं परिनिर्वाण च्युतिया अनन्तरय् पूर्णतः शान्त जुइ धुंकीगु जुया गुगु थासय् थ्यक वन; उत्पन्न जुल तिति; उत्पन्न मजुल-आदि घका घायेगु अवसर मदु; मनुष्य देव ब्रह्मा आदि घका प्रज्ञप्त यायेगु वस्तुत मदये धुंकीगु जुया प्रज्ञप्त यायेगु कारण नं पुला वये धुं कल ।

सत्ययात मखना जक आयुष्मान सारिपुत्रं चक्षु-आदि खुगु द्वार, चक्षु-विज्ञानादि खुगु विज्ञान, थी थी छुटे याना उगु उगु द्वार विज्ञानय् जिगु सम्पत्ति घका, जि घका, आत्म घका चायेकु ला, खं ला घका आयुष्मान छन्नयाके न्यना बिज्यात । उकयं मचाःगु मखंगु खँ निवेदन याःसेलि छुकीयात खना गुकयं

सीका उक्तथं मचाःगु मखंगु लय् घका हानं न्यन । अबले आवुष्मान्छन्नं उगु उगु धर्मय् विनाश व निरोधयात खंका निरोध व अन्त्यागु भावयात सीका उक्तथं मचाःगु मखंगु खँ निवेदन यात ।

(सं. २-२८३)

थुगु तथ्य द्वारा स्वभाव धर्मतय्गु अन्त जुइगु निरोधयात खंमहसिके तृष्णा मान दृष्टि उपादानत स्थिर जुइगु मद्दु घका सीके फु । स्वभाव धर्मतय् व उगु उगु स्वभाव धर्मतय्गु निरोध जुइगु अन्त जुया च्वनीगुयात अले स्वभाव धर्मत पूर्णत शान्त जुया च्वंगु निरोध घातुयात खने धुं कूमह व्यक्ति वास्तविक सत्य धर्मयात प्रकट रूपय् खना सिया च्वंगु दुगु जुया आत्म घका, उच्छेद जुल, स्थिर जुया च्वन घका, अरहन्त च्युत जुइवं उत्पन्न जूनि ला, मज्जुल ला घका चिन्तन मयेगु अबसर घाये लहायेगु अबसर मदये धुं कल । घातये खः; मृगतृष्णा घका बांलाक मस्यूमहं जक मृगतृष्णायात लः भाःपिया च्वनीगु खः; चटकयात घातये सत्य भाःपिया च्वमहं जक छले याना च्वंगु मस्यूमह जुल । स्यूमहं ला छले याना च्वंगु मात्र जुया घातये मखु घका घयागु खँ थुया च्वनी ।

मखःगु दृष्टि सम्पूर्ण त्रिपिटक सया सिया च्वमहसित छुं हे मस्यूमह मनु छमहसित गुगु कथं नं थुइके फइ मखु । यदि कल्पनावादी जुया कल्पना यात घाःसां उमह व्यक्तिया ज्ञान शक्तियात म्यावे जुइक कल्पना याये फइगु ला खः हे मखु । उगुं थुगुं मंती लुक्क कल्पना जक जुया च्वनीगु जुया ग्रथार्थगु कल्पना ला जुइ फइ मखु । समुदय अन्त जुया च्वंगुलि रूप; नाम स्कन्धतय्गु निरोध व अज्ञान्त जुइगु सिद्ध जुया च्वंगु भाव, अनुपादा परिनिर्वाण द्वारा रूप, नाम स्कन्ध पाखें बिल्कुल मुक्त जुया च्वंगु भाव मन्नीर = कथयं; मन्पमेय्य = प्रमाण याये फइ मखु; बुप्परियोणाह = बुसे जुइ माकुसे च्वं घका घया तःगु जुया निरोधयात सखात् अनुभाव मखु, मस्यू मस्यूपिसं उगु स्थितियात ज्ञानं थ्यके फइगु ला

तापाःगु हे खँ जुल, अनुमान तक यायेत समेतं अःपु मजू । निरोध-
यात प्रत्यक्ष रूपं थ्यंके धुं पि सीके धुं पिसं जक थुइके फये फु ।
उकि हे अरहन्तपिके दुगु धात्थें यइपु तायेके बहःगु निरोध सामान्य
पृथग्जनपिनिगु लागी भयंकरगु दुःख जुया चवने यः । अरहन्तपिनि
घृणाजनक जुया च्वंगु वस्तु आरम्मणत धाःसा इमिगु निति दकसिबे
ज्यूगु सुख यइपु तायेके बहःगु विषय जुया पारस्परिक दृष्टि अःखः
व विरोधीगु जुया चवनी ।

सदेवकस्स लोकस्स; एते वो सुखसम्मता ।
यत्थ चेते निरुज्झन्ति; तं तेसं दुक्खसम्मतं ॥
सुखं दिट्ठमरियेहि; सक्कायस्स निरोधनं ।
पच्चनीकमिदं होति; सब्बलोकेन पस्सतं ॥

सदेवकस्स लोकस्स=निर्वाणधातु खंके मसःपिं देव सहित
सम्पूर्ण लोकं; एते=थुपि रूप शब्द आदि आरम्मण कामगुणतयत्त;
सुखसम्मता=सुख धका हे दृष्टि द्वंका सम्मत याना चवनी ।
यत्थ=गुगु निर्वाणधातु उत्तम धर्मय्; एते=इपि वस्तु आरम्मण
कामगुणत; निरुज्झन्ति=बिल्कुल सोहरे याना निरोध व शान्त
जुइगु जुया चवन । तं च=धात्थेंगु शान्त धातु उगु निर्वाणयात
धाःसा; तेसं=तृष्णा दुबिना पृथग्जन धका ज्ञान दृष्टि मदुपिं इपिं
देव मनुष्यपिसं; दुक्खसम्मतं=भयानक खंका भि भाःमप्यूसे गाक्कं
क्वहंका निति खंका दुःख धका सम्मत याना चवनीगु जुइ ।

सक्कायस्स=उपादानया क्षेत्र आशक्ति कारण न्यागु स्कन्ध
समूहया; निरोधनं=बिल्कुल सोहरे याना धात्थें निरोध व शान्त
जुइगु उत्तम निर्वाणयात; सुखं=धात्थेंगु सुख अवश्यं जुया चवन
धका; अरियेहि=यच्चुसे विशुद्धपिं आर्यपिसं; दिट्ठं=साक्षात्
थ्यंका सीका चवने धुं कल । इदं=देव मनुष्य सामान्यपिसं खंके
अयोग्यगु उत्तम निर्वाणधर्म थुगु शान्ति धातुयात; पस्सतं=मागं

ज्ञान, फल ज्ञान दृष्टि दया च्वंपि उत्तम आर्यपिनि निति;
 सम्बलोकेन = क्लेश धयागु पितलं त्वपुया च्वंपि सम्पूर्ण लोक लिसे;
 पच्चनीकं = दृष्टि निथी जोडे याये मजिया बिल्कुल विरोधी व
 अःखः हे जुइगु; होति = सत्य असत्य खनिगु पहः धारणा मिले
 मजुया जुया हे च्वनी । (सलायतनवग्ग संयुत्त ३४२)

(४३) यानीध भूतानि समागतानि;
 भुम्मनि वा यानिव अन्तलिक्खे ।
 तथागतं देवमनुस्सपूजितं;
 बुद्धं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥

(४३) इध = थुगु थासय्; भुम्मनि = भूमी उत्पन्न जुया
 च्वंपि; यानि भूतानि वा = गुपि देवतापि व; अन्तलिक्खे =
 आकाशय्; यानि भूतानि वा = गुपि देवतापि; समागतानि =
 समागम जू वया च्वन; (ते मयं = इपि कीसं); देवमनुस्सपूजितं =
 मनुष्य देव आपालंसिनं गौरव व पूजा याये बहःम्ह; तथागतं =
 तथागत धायेका बिज्याःम्ह; बुद्धं = भगवान बुद्धयात; नमस्साम =
 वन्दना यांना च्वना; सुवत्थि होतु = सत्त्वपि सुखी स्वस्ति जुयेमाल ।

(४४) यानीध भूतानि समागतानि;
 भुम्मनि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
 तथागतं देवमनुस्सपूजितं;
 धम्मं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥

(४४) इध = थुगु थासय्; भुम्मनि = भूमी उत्पन्न जुया
 च्वंपि; यानि भूतानि वा = गुपि देवतापि व; अन्तलिक्खे =
 आकाशय्; यानि भूतानि वा = गुपि देवतापि; समागतानि =
 समागम जू वया च्वन; (ते मयं = इपि कीसं); देवमनुस्सपूजितं =
 मनुष्य देव आपालंसिनं गौरव व पूजा याये बहःम्ह; तथागतं =

तथागत धायेका बिज्याःम्ह; धम्मं = धर्मयात; नमस्साम = नमस्कार
याना च्वना; सुवत्थि होतु = सत्त्वपि सुखो श्वस्ति जुयेमाल ।

(४५) यानीध भूतानि समागतानि;
भुम्मनि वा यानि व अन्तलिक्खे ।
तथागतं देवमनुस्सपूजितं;
संघं नमस्साम सुवत्थि होतु ॥

(४५) इध = थुगु थासय; भुम्मनि = भूमी उत्पन्न जुया
च्वंपि; यानि भूतानि वा = गुपि देवतापि व; अन्तलिक्खे =
आकाशय; यानि भूतानि वा = गुपि देवतापि; समागतानि =
समागम जू व्रया च्वन; (ते मयं = इपि कीसं); देवमनुस्सपूजितं =
मनुष्य देव आपालंसिनं गौरब व पूजा याये बहःम्ह; तथागतं =
तथागत धायेका बिज्याःम्ह; संघं = संघयात; नमस्साम = नमस्कार
याना च्वना; सुवत्थि होतु = सत्त्वपि सुखी श्वस्ति जुयेमाल ।

भाबायं भूमी उत्पन्न जुया च्वंपि देवतापि, आकाशय उत्पन्न
जुया च्वंपि देवतापि थुगु थासय समागम जू वया च्वन ।
इपि आपालं देवतापि कीसं देव मनुष्य आपालंसिनं गौरब व पूजा
याये बहःम्ह तथागत धायेका बिज्याःम्ह बुद्धयात नमस्कार याना
च्वना । सत्त्वपि सुखी श्वस्ति जुये माल । (लिपायागु निपु गाथाय
धम्म, संघ जक पाना च्वंगु जुल । विशेष छुं महु ।)

देवराजयागु वचन "यानीध भूतानि" आदि स्वपु गाथात शक्र
देवेन्द्रं व्वंगु गाथा धाइ । तथागतं त्रिरत्तया
गुण उद्घृत याना सत्य वचन ल्हाना शहर निवासी नागरिकपि
सुखी जुइ कथं याना बिज्याये धुंकल । जि नं नागरिकपि सुखी
जुइकेया लागी त्रिरत्तया गुणयात बः कया छुं छगू धाये उचित जू
धका-मती लुइका थुपि स्वपु गाथा व्यक्त यानागु खः ।

तथागत तथागत शब्द मेगु क्षेत्रय् बुद्धयात जक-सदां व्यक्त-ममइगु शब्द खः । थन धर्म, संघयात नं तथागत शब्दं प्रशंसा याना तःगु दु ।

तथा=न्हापायापि तथागतपि बिज्याःगु विधि अनुरूप; आगत=आगमन याना बिज्याःम्ह बुद्ध । सम्पूर्ण लोकया हित व अर्थया निति प्रयत्न याना बिज्याकपि न्हापा न्हापायापि बुद्धपिसं किगु पारमी, भेद कथं स्वीगु, न्यागु महान् परित्याग, स्वगु चर्चा आदि बुद्धकारक सर्वोत्तम धर्मयात परिपूर्ण रूपं आचरण याना बुद्धत्वय् थ्यंक बिज्याःगु पद्धति अनुसार थुम्ह तथागत नं इपि धर्मत पूर्ण याना बुद्धत्वय् थ्यंक बिज्याये दुगु जुल ।

मेकथं- तथा+गत-धका पद छुटे याना तथा=न्हापायापि तथागतपि बिज्याःगु विधि कथं; गत=बिज्याकम्ह बुद्ध । न्हापायापि तथागतपि जन्म जुइ साथं न्हेपलाः छिना बिज्याःथे थुम्ह तथागत नं व हे विधि कथं बिज्याःगु जुल । अनं हानं गमू (धातु) धयागु वनेगु जक मखु सीकेगु समेतं व्यक्त याइगु जुया तथा=न्हापायापि तथागतपिसं सीका बिज्याःगु पहः कथं गत=सीका बिज्याःम्ह बुद्ध धका कायेमाः । न्हापायापि तथागतपिसं प्यंगु सत्य सीका बिज्यात; सर्वज्ञता ज्ञान द्वारा दक्वं सीका बिज्यात; उगु हे ज्ञान अनुरूप थुम्ह तथागतं नं सीका बिज्याःगु जुल ।

गत-गत-जुया वःगु खः धका मेकथं छथी चिन्तन यात धाःसा तथा=न्हापायापि तथागतपिसं सत्य वचन सत्य धर्मयात व्यक्त याना कना बिज्याःगुथे; गत=व्यक्त याना कना बिज्याकम्ह तथागत धका नं अर्थ कायेमाः ।

धर्मया तथागत नां तथा=उजोगु गति कथं; गत=थ्यंकेमाःगु धर्म । उजोगु गति धयागु शमथ विपश्यना छुज्वः जुया क्लेश पक्षयात चक्कं क ध्यना सफा यायेगु द्वारा थ्यंके माःगुथे जाःगु गति जुल । शमथ विपश्यना सामर्थ्य क्लेशतय्त घात

यायेगु हटे यायेगु याना थ्यंके माःगु धर्म धयागु मार्ग जुया थुगु अर्थ कथं मार्ग धर्म लाभ जुइगु जुल ।

निर्वाणयां निति ला तथा=उजोगु प्रज्ञा ज्ञानं; गत=सीके माःगु धर्म धका अर्थ धायेमाः । सम्पूर्ण दुःख तना शान्त जुइ फूगु मार्ग ज्ञानथें जाःगुलि सीके माःगु धर्म धयागु मतलब खः । अर्थकथाय् धर्मया स्वरूप मार्ग व निर्वाण धर्म निथी जक वर्णन याना तल । खुद्दकपाठकथाया आचार्य ला “धम्मं सरणं गच्छामि” वर्णनय् नं एके आचार्यपिसं मार्ग फल निर्वाणयात व्यक्त याना तःगु खँ क्यना थःगु मती कथं धर्मया स्वरूप मार्ग व निर्वाण जक जुया च्वंगु खँ उल्लेख याना तल ।

सरण गमनया वर्णन दुगु मेमेगु अर्थकथाय् धम्मया स्वरूप मुख्य व पर्याय कथं दक्वं धर्म हे कया तल । “रागविराग मनेज मसोकं” आदि छत्रमाणवक विमानवत्थु पाली उकथं दक्वं धर्म शरण काये निति कना बिज्याना तःगु खँ द्वारा नं दसु बिया तल । उकिं थुगु विषयय् नं दक्वं धर्म ग्रहण यायेगु अनुकूल जुया च्वन । दक्वं धर्मत मुक्कं पूजनीय जुया च्वन । अथे जूसैलि तथागत-शब्दय् फल धर्मया निति तथा = उगु मार्ग धर्म आरम्भण याःगु कथं निर्वाणय् थ्यंगु पहः कथं; गत=थ्यंगु धर्म धका व परियत्तिया निति जुल धाःसा तथा=इपि न्हापायापि तथागतपिसं सिया बिज्याःगु पहः अनुसारं; गत=थुम्ह तथागतं सीका बिज्याःगु धर्म धका नं चिन्तन याये माल ।

संघया तथागत नां तथा=उगु क्यंगु पहलं; गत=थ्यंम्ह व्यक्ति;
उगु थ्यंगु पहः धयागु थःगु अर्थ व हितया निति आचरण पालन याना च्वंपि व्यक्तिपि उगु उगु मार्ग द्वारा थ्यंके माःगुथें अथे हे उगु उगु मार्ग द्वारा थ्यंगु जुया निति संघ-यात तथागत धाइ ।

प्रेरणा सदा मानं करे जानं; रतनं रतनत्तये ।
किं अन्धो रतनं लद्धा; विजानेय्य अनग्घतं ॥

रतनत्तये=छगू युगय् छको दुर्लभ कथं विशेषं उत्पन्न जुया वःगु उत्तम त्रिरत्न प्रति; रतनं=यइपुके बहःगु दक्वं गुणांगं जहाँ थिना न्हूधाः जुया च्वंगु रत्नया भावयात; जानं=धर्मया न्हाय्कं बारबार न्ह्यचीका चिन्तन मनन निरीक्षण याना सीका; मानं=स्मृति युक्त प्रतिपत्ति द्वारा चायेका बी माःगु सत्कार सन्मानयात; सदा करे=न्ह्यागु अवस्थाय् जूसां जीवित चर्या जन्म जुइका आचरण याये माःगु जुल । अन्धो=प्रतिसन्धि अवस्थां निसें पूरा भखंम्ह मिखा निपां कां जुया च्वंम्ह व्यक्ति; रतनं=अमूल्य जुया यइपुसे च्वंगु भिगु रत्नयात; लद्धा=अवसर चूलाना लाभ जुल धाःसा; अनग्घतं=मूल्य निर्धारण याये मफुगु कारणं अनर्घं जुया च्वंगु भावयात; किं विजानेप्य=भ्याः भति हे नं दृष्टि मदया गनं जक सीके फइगु जुइ तिनि लय् ?

लुमंके बहःगु अभिप्राय सहित
रतन सुत्त न्हूगु निश्रय क्वच्चाःगु जुल ।

मेत्त सुत्त नूगु निश्रय

(४६) यस्सा' नुभावतो यक्खा; नेव वस्सेन्ति भीसनं ।
यम्हि चेवा' नुयुञ्जन्तो; रन्तिन्दिब' मतम्बितो ॥

(४७) सुखं सुपति सुत्तो च; पापं किञ्चि न पस्सति ।
एवमादिगुणपेतं; परित्तं तं भणाम हे ॥

(४६) हे=हे.....सत्पुरुषपि; यस्स परित्तस्स=गुगु मैत्री
सूत्र परित्राणया; आनुभावतो=प्रभाव सामर्थ्य आनुभावं याना;
यक्खा=आपालं देवतापिसं; भीसनं=भयानकगु आरम्मणयात;
नेव वस्सेन्ति=क्यने मफु; यम्हि चेव=गुगु मैत्री सूत्र परित्राणय् हे
जक; रन्तिन्दिबं=चानं न्हिनं न्ह्याबलें; एतन्दिबो=अलसी मचा:से
हे; अनुयुञ्जन्तो=आरम्बार क्वात्तुक व्वना वृद्धि याना अम्यास व
उद्योग याना च्वनीम्ह व्यक्ति;

(४७) सुखं=सुख पूर्वक; सुपति=द्यने दइगु जुल;
सुत्तो=न्ह्यो वया च्वन धा:सा; किञ्चि=छुं छगु; पापं च=
ग्यानापुगु मभिगु म्हागसे नं; न पस्सति=खनी मखुगु जुल ।
एवमादिगुणपेतं=इत्यादि परिणाम गुणांग आनिशंसं सम्पन्नगु;
तं परित्तं=उगु मैत्री सूत्र परित्राणयात; मयं=कीसं; भणाम=
पाठ याये नु ।

भावार्थ हे.....सत्पुरुषपि; मैत्री सूत्र परित्राणया आनुभावं याना
आपालं देवयक्षपिसं भयानकगु आरम्मण क्यने मफया
च्वञ्चन । उगु मैत्री सूत्र परित्राणय् चान्हं न्हिनं दिपा: मदयेक

बारबार क्वात्तू क्क व्वना वृद्धि याना उद्योग व अम्यास याना च्वंम्ह
व्यक्ति सुख पूर्वक घने दइगु जुल । न्ह्यो बल धाःसा नं मभिगु
स्वप्नत नं खनी मखुगु जुल । इत्यादि परिणाम आनिशंसं परिपूर्णगु
मैत्री सूत्र परित्राण कीसं पाठ याये नु ।

प्रशंसा “यस्सानुभावतो” आदि मैत्री सूत्रयात व्वनेगु वृद्धि
यायेगुली बल बिया उद्योग याये मास्ति व्वेक परिणाम
गुणांग आनिशंसं क्यना च्वछाया प्रशंसा याना तःगु प्रशंसा गाथा हे
जुल । बुद्धभाषित ला मखुनि । पौराणिक आचार्यपिनिगु धापू
जुया च्वन ।

निदान अर्थोत्पत्तिः मैत्री सूत्रया आनुभावं याना आपालं देवयक्ष-
पिसं भयानकगु आरम्भण क्यने मफु धयागु
फल ला मैत्री सूत्र व्याख्या अर्थकथाय् वया च्वंगु कथावस्तु कथंथा
परिणाम निदर्शन हे जुल । छगू इलय् न्यासः भिक्षुपि तथागतप्रा
थासं कर्मस्थान ग्रहण याये धुंका हिमवन्त लिसे छस्वाः जुया च्वंगु
घनजंगल छगुली दुहां वना सिमाक्वय् सिमाक्वय् भावना धर्म उद्योग
व अम्यास याना च्वंगु जुल । इपि भिक्षुपिनिगु शीलानुभावं याना
सिमाय् च्वंच्वनीपि देवतापि सिमाय् सिमाय् च्वंच्वने मछाला
मस्तयत्त ल्हाः ज्वना चाःचाः हिला जुया च्वंगु जुल । थौं लिहाँ
वनीथे कन्हे लिहाँ वनीथे पिया च्वंच्वं वस्पोलपि लिहाँ बिज्याइ
मखुतगु सीका च्वने मछायेक बहनी भयानकगु रूप वर्णं सःत
पिकया क्यना ख्याःगु जुया च्वन । उगु कारणं याना भिक्षुपि थारा
न्ह्या नाना प्रकारया रोग जुइका समाधि प्राप्त मज्जूगु जुया
थःथःपिसं थुगु थासय् च्वने अयोग्य धका निर्णय याना तथागतयाथाय्
वना थुगु कारणं मिवेदन यात । तथागतं नं थुपि भिक्षुपित उगु
मूल थाय् तोता अनुकूलगु मेगु थाय् मडु धका खंका बिज्याना उगु
धसय् हे लिहाँ वना च्वने निरति आज्ञा दयेका बिज्याये धुंका थुगु

मैत्री सूत्रयात कर्मस्थानं—या निति व त्राण व आरक्षायानि निति स्थाना बिया बिज्यात ।

भिक्षुपि नं लिहाँ वया तथागतं निर्देशन बिया स्थाना कना बिज्याःगु अनुरूप मैत्री सूत्र पाठ याना मैत्री भावना वृद्धि याना यंकूगु अवस्थाय आपालं देव यक्षपिसं श्रद्धा प्रसन्न तायेका तःधं चीवंगु सेवा समेतं याना रक्षा याना च्वंच्वन । इपि भिक्षुपि नं मैत्री भावना वृद्धि याना उगु मैत्री सूत्रयात पृष्ठभूमि याना विपश्यना उद्योग व अभ्यास यायेगु याना वर्षावासया दुने हे अरहन्तत्वय् सकलें ध्यंक वना महापवारणायाना दिनय् विशुद्धि पवारणायाना दुपि जुल । (विस्तृत सुत्तनिपात १६१; खुट्टकपाठ २१५ अर्थकथाय् स्वये माल ।)

व्याकरण कथं स्पष्टीकरण [यक्ख—शब्द शक्र, देव यक्षपित्त उगु उगु थासय् व्यक्त याना तःगु जुया थन प्रथोत्पत्ति कथं देवतापि जक कया वयागु जुल । देवतापिसं कयने मफु धाःगुलि यक्षपिसं नं कयने मफु धयागु अर्थं सिद्ध जुया च्वन ।

भीसनं -- लय् सद्दीति धापू कथं भिसि धातु र्वादि (गणिक) जुया निगगहीत (बिन्दू) सहित भिसनं दये लवः जू । संस्कृतय् ला भी धातुं सिद्ध जुया भीसनं दया च्वन ।

यम्हि—लय् थं हि—धका पदच्छेद याना मदासरे—लय् मदा धयागु योगविभागं निगगहीत यात “म” याना कर्मभाव इच्छितगु जुल । उद्योग यायेगु अर्थवाची “अनुयुञ्ज युञ्ज प्रायोग” आदि क्षेत्रय् “पमाद मनुयुञ्जन्ति; मा पमादमनुयुञ्जेथ” (धम्मपद १७) आदि द्वारा कर्म खने दयाच्चर्थे “इह्हु तुम्हे आनन्द सारत्थे घटथ अनुयुञ्जथ” (दी-२-महापरिनिब्बान सुत्त ११७), युञ्जथ बुद्धसासनं (सगाथावग्ग ब्रह्मसंगुत्त १५९), “अधित्तं च प्रायोगो” (धम्मपद ४१-१७) आदि द्वारा प्राधार नं खने दु । उकिं

प्राधार इच्छितगु जुया यम्हि-धका व्यक्त याना तःगु हे जुया यं हि-धका पदच्छेद याना कमं चिन्तन यायेगु गाथामाणक आचार्ययागु मती भनुरूप जुइ मद्धगु जुल ।

रत्तिन्दिबं-द्वन्दसमास पद खः; “रत्तो च दिवा च रत्तिन्दिबं” धका व “रत्ति च दिवा च रत्तिन्दिबं” धका आधेय्ययात क्वसालेगु दु महु नितं हे याये फु । “रत्तिन्दिबदारगव चतुरस्सा” मोग्गल्लान सुत्त (३-४७) द्वारा प्र-प्रत्यय लगे याना नुम् (न्होनेयागु पदया भन्तय् न-प्रागम) जुया सिद्ध जुइगु जुल । समाहार द्वन्द जुया नपुंसक लिङ्गं दुगु जुल । चानं न्हिनं न्ह्याबलें धका व चच्छि न्हिच्छि यंकं धका (प्रथं) बी फूगु जुल । समास पद जुया रत्ति च=चान्ह्यं नं; दिबं च=न्हिने नं धका (अर्थं) बी माःगु महु ।

अतन्दिबो-ल्य् तन्दा (=अलसी चायेगु) तारकादि गण दुगु जुया “सञ्जातं तारकादितिवतो” मोग्गल्लान सुत्त (४-४५) द्वारा इत् प्रत्यय लगे याना सिद्ध जुइगु जुल । सञ्जाता तन्दा अस्साति तन्दिबो । अस्स=उम्ह व्यक्तियात; सञ्जाता=उत्पन्न जुया च्वंगु; तन्दा=अलसी चायेगु; अत्थि=दया च्वन । न तन्दिबो=उत्पन्न जुया च्वंगु अलसी चायेगु महुम्ह व्यक्ति; अतन्दिबो = ... महुम्ह व्यक्ति ।

अनुपुञ्जन्तो-घायेबले अलसी मचाःसे हे धका अर्थं सिद्ध जुया च्वंक च्वंकं अतन्दिबो-धका विशेषण थकया धया तःगु विशिष्ट उद्देश्य भनुरूप जुल । भावना कार्यं धाक्कल्य् थुगु अलस्य अति विशालगु बलवानगु बिघ्न बाधा छगू हे जुया च्वन । दकसिबे लिक्क च्वना शास्ति याना च्वंगु दुम्ह ज्ञान धका नं घाये माल । थुगु अलस्य दुम्हसिके भावना कार्यं यायेगु इच्छा महु । या हे याःसा नं दढता पूवक क्वत्तुक प्रयास व प्रयत्न पूर्वक याये मफहणु जुया मार्गं फल लाभ जुहथाय् तक न्ह्याज्यां वना सिद्ध जुइगुली रोकावत बिघ्न बाधा छगू जुया च्वनीगु जुल । उर्कि उगु बिघ्न बाधायात्त विशेष रूपं प्राक्रमण याना विनाश याना छ्वये मास्ति वया अतन्दिबो धका विशेषं व्यक्त थाये माःगु जुल ।]

मैत्री प्रतिफल ११-गू थन “सुखं सुपति; पापं किञ्च न पस्सति” धयागु मैत्री प्रतिफल किञ्छगुली च्वंगु प्रतिफलत हे जुया च्वन । इपिं निगू प्रतिफलं अतिरिक्त मेमेगु प्रतिफलत समेतं ग्रहण याके बी मास्ति वया “एवमादिगुणूतेत” धका आज्ञा दयेका तल । उकिं मैत्री प्रतिफलतयत् वयना यके ।

मैत्री वृद्धि याइम्हसिके शान्त प्रसन्न प्रफुल्लित स्थिरगु चित्त दइगु जुया उगु चित्तया कारणं हे मैत्री वृद्धि मयाइपिं सामान्य मनूतयसंथे न्ह्यो सः वयेकेगु; मू पुतुमुतु पुला दघनेगु मदुसे (चाता चाता वायेगु मदुसे), समापत्ती समावेश जुया च्वंम्ह व्यक्तिये शान्त स्थिर याउँसे सुख पूर्वकं दने दइगु जुया च्वन । दनेगु अवस्थाय् सुख पूर्वक दने दुगु कारणं दना वयेबले नं उँ-उँ हालेगु उखें थुखें चाःचाः तुलेगु आदि विपरीत स्वभाव मदुसे, प्रकृति रूपं याउँसे सुख पूर्वक दने दइगु जुया च्वन । शान्त स्थिर शीतलगु शरीर व मन दया च्वंम्ह उम्ह मैत्री वृद्धि याइम्ह व्यक्तियाके धातुक्षोभ आदि विपरीत स्वभाव मदुगु कारणं मभिगु बांमलाःगु स्वप्नत नं (वं) खनी मखु । सत्त्वपिनि प्रति मान स्नेह दया च्वंम्ह मैत्री वृद्धि याइम्ह व्यक्तिया मैत्री धातुं प्रभावित जुइकीगु जुया च्वंगु जुया उम्ह व्यक्तियात मनूतयसं नं स्नेह तइगु जुल । देवतापिसं नं सम्मान व स्नेह तइगु जुल । सम्मान व स्नेह तइगु कारणं देवतापिसं रक्षा याइगु जुया च्वन ।

मैत्री रक्षा क्वातुगु छगू अवरोध जुया मैत्री वृद्धि याइम्हसित विष, शस्त्र, मि मथ्यू, लगे जुइ फइ मखु । मैत्री वृद्धि याइम्हसिके शरीर व मन शान्त शीतल जुइगु प्रश्रब्धि उत्पन्न जुया च्वनीगु जुल । उगु प्रश्रब्धि, समाधि उत्पत्ति कारण जुया चित्त याकनं स्थिर स्वच्छ जुइ । मैत्रीधातु सदां दुबिना च्वनीगुलि ख्वाःयागु रूप लावण्य अतिकं यच्चुसे बांलाना च्वनी । उगु शान्त शीतल स्थिर स्वच्छगु शरीर व मन दुगुलि हे मरण अवस्थाय् बेहोषी प्रमादी

भजूसे न्ह्यो वयेकेगुथें मरण जुइ । अरहत्त फलें तक थ्यंक बने भफवा
 च्वन तिति धवःसा नं ध्यानया स्थिती थ्यना च्वने धुं कूमह थुम्ह
 मैत्री वृद्धि याइम्ह व्यक्ति ब्रह्मलोकय् वने दइ । थ्व एकादसङ्गुत्तरं
 कथना तःगु मैत्री प्रतिफल किछता हे जुल ।

(अं. ३-५४२)

सुखं छने, बने दइगु; सबइगु मभि स्वप्न नं ।
 देव, मनुष्यं वयेकीगु; देव रक्षा दइगु नं ॥
 शस्त्र, विष, मि मथीनु; जुइगु चित्त स्थिर नं ।
 वच्चुसे बांलाइगु लावप्य; मरणय् होश दइगु नं ॥
 ब्रह्मलोकगामि जुइ दइगु; क्षिछता फल मैत्रीया ॥

भैरव प्रतिफलत छम्ह मनू नं सुथय् जासि सच्छिया भोजन दान
 बीगु जुया च्वन; न्हिनय् सच्छि, बहनी सच्छि
 दान याइगु जुया च्वन । छम्हसिनं सुथय् सा दुर छको न्ह्यायेगु ति
 मैत्री वृद्धि याइगु जुया च्वन । न्हिने व बहनी नं सा दुर छको
 न्ह्यायेगु ति मैत्री वृद्धि याइगु जुया च्वन । न्हि स्वको जासि सच्छि
 सच्छिया भोजन दान याइम्ह व्यक्तिया दान स्वया न्हि स्वको सा
 दुर छको न्ह्यायेगु ति मैत्री वृद्धि याइम्हसिगु कुशल अत्यधिक
 लाभदायक जुया च्वन । थुगु तथ्ययात निदानवग्ग ओपम्म संयुत्त
 (४५५)—य् कनन बिज्याःगु जुल । थुगु देशना द्वारा मैत्रीधर्म
 अस्तिकं लाभकारी जुया थः शिष्य आबकपिसं मैत्री वृद्धि जुइकीगु
 सक्कगतं विशेष अभिलाषा तथा बिज्याइगु जुया च्वन घका सीके दु ।
 सथागतं नं अभिलाषा तथा लाभ नं सहान सुया च्वंगु थुगु मैत्रीयात
 प्रत्येककुद्ध आबकपिसं वृद्धि मयाःसैं च्वने मज्यू घका सीके बिबा
 च्वंगु जुल ।

(निदानवग्ग ओपत्ता सूत-४५५)

हानं छथी "मिसा जाति आपा: जुया मिजं जाति म्हो जुया च्वंगु
 छ्यँय् दाखुँतय्सं याउँसे अ:पुक आक्रमण याना विनाश
 याये फुथें मैत्री वृद्धि मयाइम्हसित देव यक्षपिसं अ:पुक विनाश याये
 फु । मिजं जाति आपा: जुया मिसा जाति म्हो जुया च्वंगु छेँयात्त
 ला खुँ दाखुँतय्सं आक्रमण याना विनाश याये अ:पु मजूथें मैत्री
 वृद्धि याइम्हसित देव यक्षपिसं विनाश याये मफु । थुगु कारणयात्त
 नं निदानवग्ग ओपम्म संयुत्त कुल सुत्त (४५४-५)-य् कना
 बिज्या:गु जुल । ऋद्धिवानपि देव यक्षपिसं हे स्यंके मफुत्त धा:सा
 ऋद्धि मद्दुपि मनुत्तय्सं गनं स्यंके फइ तिनि धका ? थुकथं सुना नं
 स्यंके फइ मखु धया त:गुलि मैत्री भावनाया धात्थें गति ला:शु
 आरक्षा अवरोध भाव सीके फु । भय उपद्रव धाक्कयात्त रोके याये
 स:गु उगु मैत्री आरक्षा (तारण) यात्त सुनां जक (वृद्धि) मया:से
 हे च्वने जीगु जुइ ?

विशेष प्रतिफल छगू छगू चुट्कीभर ति जक मैत्री वृद्धि याइम्ह
 ध्यान शून्य मजुइम्ह, तथागतयागु अववाद
 उपदेशयात्त पालन याइम्ह जुया राष्ट्रयागु पिण्ड (भोजन) यात्त
 निरर्थक मजुइकुसे सेवन याइम्ह जुइगु खँ एकंगुत्तर (६)-य् कना
 बिज्या:गु जुल । मैत्री वृद्धि याइम्ह भिक्षुया भोजन सेवन सामिपरि-
 भोग (=आधिकारिक रूपं सेवन यायेगु), आणप्यपरिभोग
 (=ऋण मलाइगु सेवन), दायज्जपरिभोग (=अंशभागीया रूप्य
 सेवन यायेगु) जुया फलदायक सेवन यायेगु कथंया सेवन यायेगु
 धाइ । भोजन दातायात्त महान फल दयेका बी स:गु जुया नं
 फलदायकगु सेवन यायेगु जुइ माल । थुगु वचनं मैत्री वृद्धि
 याइम्हसिके गुणांग प्रभाव आनुभाव वृद्धि जुया वइगु खँ सीके दु ।
 गृहस्थ हे जूसां मैत्री वृद्धि याइम्ह व मयाइम्ह प्रभाव कथं समान
 मजूसे च्वने य:गु जुया समान रूपं दान या:सां मैत्री वृद्धि याइम्ह-
 सित बीगु दानं अप्व: फल दये फु । थन मैत्री सम्बन्धी क्षेत्र जुया
 मैत्रीयात्त धया च्वने मा:शु जुल ।

थुकथं गुणांगया प्रभाव वृद्धि जुया वइगु मेमेगु मार्गफल प्राप्त कारण स्मृतिप्रस्थान आदि भावना कर्म द्वारा नं वृद्धि जुया वये फूगु खँ उगु अंगुत्तर अनुसार हे सीके फूगु जुया भावना कार्य धाक्वलिं व्यक्तियागु प्रभाव विकास जुइकीगु खः धका सीके फु । उकथं प्रभाव वृद्धि व विकास जुया वये फूगु जुल धाःसा थःगु प्रभाव शक्तियात मैत्री भावनां थकया मब्बूसे च्वने योग्य जुइ ला ? मैत्री वृद्धि याइम्हसिके गुण श्रीशोभा वृद्धि जुया वया च्वनी । श्रीशोभा दुम्हसिके मभिगु भय उपद्रव अन्तरायत लिक्क वये मफया भिगु लाभ सत्कार सुख ऐश्वर्यत जक दुहां वइ धका आस्था व विश्वास तल धाःसा उगु आस्था व विश्वास धात्थें जुइ फूगु आस्था व विश्वास हे जुइ ।

मैत्रीचित्त दया च्वंम्हसिके मेमेगु करुणा, मुदिता, उपेक्षा ब्रह्मविहारत उत्पत्ति व वृद्धि जुइ फु । दान शील आदि पारमीत पूर्ण जुइत नं अःपुया च्वनी । वेलाम सुत्तन्त अनुसार धाल धाःसा दान धाक्व लिसें शरणगमन शील धाक्व स्वया सा दुरु छको न्ह्याना ति ईयागु मैत्री अप्वः फल महान जुया च्वंगु खँ सीके दु । थुगु मैत्री सूत्रयात अर्थ मसीकुसे पालि मात्र पाठ यायेगुलिं अनेक भय विभिन्न अन्तरायं मुक्त जुइ नं पिं कम मजुइ धुं कल; वयासिकं अर्थ सीका पाठ याये दुम्ह, वयासिकं मैत्री सूत्रय् वया च्वंगु मैत्री भावना वृद्धि याइपिनि नितिं ला धायेथाय् हे मदु । श्रद्धा, वीर्य जक मुख्य जुया धात्थें आस्था व विश्वास तया प्रयत्न यायेगुलिं मैत्री सूत्रया सामर्थ्य आनुभाव अनुभव याये दुपिं जुयेमाः ।

(४८) करणीय' मत्थकुसलेन;
यन्त सन्तं पदं अभिसमेच्च ।
सक्को उजू च सुहुजू च;
सुवचो चस्स मुदु अनतिमानी ॥

(४८) सन्तं = शान्त शीतलगु; पदं = निर्वाणयात;
अभिसमेच्च = आरम्भण ग्रहण याना छिरे याना खंका सीका;

(विहरितुकामेन=च्वनेगु कामना दुम्ह); अत्थकुसलेन=अनेक आचरण अर्थ व हितय् दक्षता दुम्हं; यं करणीयं=गुगु आचरण याये माःगु त्रिविध शिक्षा उत्तमगु आचरण; अत्थि=दया च्वन; तं=उगु त्रिविध शिक्षा उत्तमाचरणयात; करणीयं=आचरण याये बहः जू । सक्को च=सामर्थ्यं दुम्ह नं; अस्स=जूइ माल । उजू च=तप्यंम्ह नं; अस्स=जूइ माल । सुहुजू च=अतिकं तप्यंम्ह नं; अस्स=जूइ माल । सुवचो च=अनुशासन याये अःपुम्ह नं; अस्स=जूइ माल । मुदु च=नाइसे छाइसे च्वंम्ह नं; अस्स=जूइ माल । अनतिमानी च=अभिमान बढे चढे मजूम्ह नं; अस्स=जूइ माल ।

(४९) सन्तुस्सको च सुभरो च;
अप्पकिच्चो च सल्लहुकवुत्ति ।
सन्तिन्द्रियो च निपको च;
अप्पगम्भो कुलेस्व' ननुगिद्धो ॥

(४९) सन्तुस्सको च=लुघं फुघं सन्तोष जूइके अःपुम्ह नं; अस्स=जूइ माल । सुभरो च=लालन पालन याये अःपुम्ह नं; अस्स=जूइ माल । अप्पकिच्चो च=अल्पकृत्य (भतिचा ज्या दुम्ह) म्ह नं; अस्स=जूइ माल । सल्लहुकवुत्ति च=याउंसे अःपुगु भाव वृत्ति दुम्ह नं; अस्स=जूइ माल । सन्तिन्द्रियो च=शान्त दान्तगु इन्द्रिय दुम्ह नं; अस्स=जूइ माल । निपको च=परिपक्वगु प्रज्ञा दुम्ह नं; अस्स=जूइ माल । अप्पगम्भो च=कडागु जंगली स्वभाव मदुम्ह नं; अस्स=जूइ माल । कुलेसु=कुल गृहस्थी; अननुगिद्धो च=प्यपुनेगु आशक्त जूइगु मदुम्ह नं; अस्स=जूइ माल ।

भाषार्थं शान्त शीतलगु निर्वाणयात प्रतिबेध याना सीका खंका च्वने मास्ति वःम्ह अर्थ व हितय् दक्षता दुम्ह व्यक्ति आचरण याये माःगु त्रिविध शिक्षा आचरणतयत् आचरण याये

अहम् । उम्ह व्यक्ति सामर्थ्यं दुम्ह जुइमाः; तप्यम्ह जुइमाः; अतिकं
 तप्यम्ह जुइमाः; अनुशासन याये अःपुम्ह जुइमाः; छाइसे नाइसे
 कोअहम्ह जुइमाः; निराभिमानी जुइमाः; सन्तोषीम्ह जुइमाः;
 करण बोधन याये अःपुम्ह जुइमाः; अल्पकृत्यम्ह जुइमाः; याउंके
 त्रुलुकाःगु वृत्ति दुम्ह जुइमाः; शान्त कान्तगु इन्द्रिय दुम्ह जुइमाः;
 परिपक्वगु बुद्धि दुम्ह जुइमाः; कडा मजू जंगली पहः महु सम्भ्यम्ह
 जुइमाः; कुल गृहस्थी ममता आशक्ति महुम्ह जुइमाः ।

मैत्री उत्पत्ति कारण आचरणत निर्वाणयात प्रत्यक्ष संके सीके
 मास्ति वःपि धाक्वसिनं त्रिविध
 शिक्षा आचरण याये निती प्रेरणा बिया बिज्याये धुंका उगु
 आचरण याये माःगु आचरणतयत् नं उल्लेख बान्ना निर्देशित याना
 क्यनेया निती “करणीयवत्कृत्यस्तेषु” आदियात आज्ञा दयेका
 बिज्याःगु जुल ।

करणीयादि कत्तवन्ति करणीयं = याये बहःगु, याये त्वःगु, याये
 याःगु निश्चित जुया च्वंगु आचरणत जुल । थुगु
 शासनय् आचरण याये माःगु आचरणत त्रिविध शिक्षां अलग मेगु
 आचरण महु । उकि “सङ्घेपतो = संक्षिप्त रूपं; सिक्खसत्तं =
 त्रिविध शिक्षा समूहयात; करणीयं = करणीय धाइ” धका अर्थकथां
 कना तल ।

उम्ह त्रिविध शिक्षा भंग जुइगुया कारण सीलविपत्ति
 (= सील भंग जुइगु) आदि मभिगु धाक्वयात अकरणीय (= याये
 मज्जु याये अयोव्यगु आचरण) धाइ ।

अत्यकुसलेन-लय अरियतेति अत्यो = लिकक ध्यंक वने
 बहःगु कारणं अत्य (अर्थ) धाइ । उम्ह वचनार्थ अनुसार आचरण व
 पालक यवक ग्रहण याये माःगु न्हावले ध्यंका च्वने माःगु आचरण
 अतिपरिपक्व वक थःगु कर्तव्य हित धाक्वयात अत्य धका धाइ । थुगु

शासनय् थःगु धात्थेगु अर्थ हित मार्ग, फल व निर्वाण खः । उगु मार्ग, फल व निर्वाण प्राप्तिया कारण भिगु आचरण प्रतिपत्तित हे जुल । इपि आचरणतय् सीका थुइका थूगु अनुरूप आचरण, उद्योग व अभ्यास याइम्हसित, आचरण याना मार्ग, फल व निर्वाण प्राप्त जूम्हसित अत्यकुसल (=अर्थ हितय् दक्षता दुम्ह) धका धाइ । विभिन्न आचरण अर्थयात ध्वामथू; ध्वाथूसानं आचरण मयाःम्हसित अनत्यकुसल (=अर्थ हितय् दक्षता मदुम्ह) धाइ ।

करणीयं आदि अर्थ गाथाय् अर्थ बिया वयागु अर्थकथा न्हापांगु विधि अनुरूप जुया च्वन । उगु विधि कथं **अभिसमेच्च** धयागु लौकिक ज्ञान द्वारा अनुमान (=ताकं ताकं स्यूगु) मखु; मार्ग ज्ञानं स्यूगु पटिवेध (=छिरे याना स्यूगु धात्थेगु तप्यंगु प्रतिवेध ज्ञान) खः । अथे जूसैलि “सन्तं पदं अभिसमेच्च करणीयं=निर्वाणयात सीका आचरण यायेमाः” धयागु स्वापु तमप्यं; पाय्छि मजू; कारण निर्वाणयात सीका आचरण यायेगु मखु; आचरण यायेगु द्वारा जक निर्वाणयात सीके माःगु जुया खः । उकिं थुगु खँपु निपु स्वापु तप्यंकेत पाठसेस आवश्यक जुया च्वंगु जुया “निर्वाणयात सीका च्वने मास्ति वःम्ह व्यक्ति आचरण यायेमाः” धका अर्थ कायेया लागि “विहरितुकामेन” धका अर्थकथां पाठसेस ठपे याना वःगु जुल; **अभिसमेच्च विहरितुकामेन**-लय् मार्ग छिरे याना सीके धुंका फल पुद्गलया रूपय् च्वने मास्ति वःम्ह धका धाये मास्ति वःगु खँ सीके माल ।

निगूगु विधि निगूगु विधि-करणीय धयागु आचरणयात आचरण याइम्ह व्यक्ति निर्वाणयात त्वःवना (आचरण याइगु) जुया च्वन । उकथं त्वःवनीगु नं क्लेश शान्त जुया दुःख रहित जुया शान्त शीतलगु धयागु बुद्ध देशना कथं न्यना सीका वा, थःपि ज्ञान दुम्ह जूगुलि थःगु ज्ञान कथं चिन्तन मनन याना अनुमानं ताकं ताकं स्यूगु खंगु कारणं याना हे जुया च्वन । उगु अनुमान

लौकिक ज्ञानयात कया सन्तं—यात अभिसमेच्च-या आकारया रूप्यु व तं अधिगन्तुकामेन—धका पाठसेस तया हानं मेकथं छथी (अर्थ) बिया तःगु जुल । उगु विधि अनुसार “पदं = निर्वाणयात; सन्तं = शान्त शीतल जू धका; अभिसमेच्च = लौकिक ज्ञान अनुरूप अनुमानं खंका सीका; तं अधिगन्तुकामेन = उगु निर्वाणयात प्राप्त यायेगु कामना दुम्ह; अत्थकुसलेन = अनेक आचरण अर्थ हितय् दक्षता दुम्हं; यन्तं करणीयं = गुगु याये त्वःगु, याये योग्यगु, आचरण याये माःगु आचरण शिक्षा; अत्थि = दया च्वन; तं करणीयं = उगु आचरण शिक्षायात; करणीयं = आचरण याये माल” धका (अर्थ) बीमाः ।

स्वंगुगु विधि स्वंगुगु विधिलय् करणीय आचरणतयत् आचरण याइम्ह व्यक्ति गुकथं आचरण याना च्वन लय् ? छाया आचरण याना च्वन लय् ? धका न्यन धाःसा निर्वाणयात न्यना कथं अनुमानं सीका खंका आचरण याना च्वन; स्युगुलि आचरण याना च्वन धका धायेवं अभिप्राय दइगु हे जूगु कारणं सन्तं—यात आकार अर्थ मब्युसे पाठसेस नं मतःसे तप्यंक हे हानं (अर्थ) ब्युगु जुल । थुगु विधि कथं “सन्तं = शान्त शीतलगु; पदं = निर्वाणयात; अभिसमेच्च = लौकिक ज्ञान अनुरूप अनुमानं सीका खंका; अत्थकुसलेन = ...दुम्हं; यं करणीयं = ...शिक्षा; अत्थि = दया च्वन; तं करणीयं = ...यात; करणीयं = आचरण याये त्वःगु जुया च्वन “धका बीमाः । थुपि स्वंगुलि विधिलय् शुरुयागु करणीयं—यात यन्तं लय् अधिकार नय कथं लिना (अर्थ) बिया तःगु जुल । आवृत्ति नय कथं नित्तं बी माःगु दु धका नं धायेमाः । थन निर्वाणयात सीका आचरण यायेमाः धायेबले उगु आचरण याये माःगु विषय निर्वाण प्राप्ति कारण आचरणं अलग्ग मेगु मद्दु; उकि “कि पन तन्ति = उगु निर्वाणयात सीका आचरण याये माःगु आचरण छु खः लय् ? किमञ्जं सिया अञ्जान

तदधिगमूपायती=उगु निर्वाण प्राप्त कारण आचरणं चिला मेगु आचरण दइगु सम्भावना मदु” धका अर्थकथां वर्णन याना तःगु जुल । यन्तं-यात सन्तं पदं-लिसे जोडे याना नं (अर्थ) बीगु याः । अभिप्राय दुगु जुल; अर्थकथाया मती कथं ला मजू ।

मेत्ता पुब्बभाग पटिपदा “सक्को उजू च” आदि मैत्रीया पूर्वं भाग्य् आचरण याये माःगु आचरण जुल । “करणीयं अत्थकुसलेन” धका कना बिज्याइबले संक्षिप्त मात्र जक जुया त्रिविध शिक्षा आचरण याये माःगु भावयात गुलिसिनं थुया गुलिसिनं मथुया च्वंगु जुया इपि मथूपि भिक्षुपिसं थुइके बीया लागी विस्तृत रूपं कना बिज्याःगु जुल ।

थन सक्को आदि द्वारा करणीय (=आचरण याये माःगु) धर्मतयत् क्यनेगु मुख्य जूसा नं गुजागुं धर्मयात आचरण यायेमाः धका कनेगु स्वया गुजागु आचरण दुम्ह जुइमाः धका कनेगु दकले थुया प्रकट नं जुया दिलचस्पी दइगु जुया पुद्गल-अधिष्ठानया रूप्य् धर्मयात निर्देशित याना तःगु जुल । थुपि धर्मत पूर्ण जुया च्वंसा तिनि मैत्री उत्पन्न व वृद्धि जुइ फइ । थुपि आचरण धर्मत पूर्ण मजुम्हसिके मैत्री वृद्धि जुइ फइगु ला अर्थे ति उत्पन्न सम्म तक नं जुइ फइगु अवसर मदु । उकिं इपि आचरणतयत् मेत्ता पुब्बभाग पटिपदा (=मैत्रीया पूर्वं भाग्य् आचरण याये माःगु आचरणत) धका धया तःगु खः ।

वास्तविक कथं ला थुपि आचरणत पूर्ण मजुइक भंग जुइका च्वंम्ह व्यक्तियाके मैत्री जक मखु छुं गुगुं भावना कर्म नं उत्पत्ति वृद्धि जुइ फइगु अवसर मदु; मेमेगु भावना कर्मत नं थुपि आचरणत पूर्ण जूपिके जक उत्पन्न जुइ फया भावना कर्म धाक्वया पूर्वभाग प्रतिपदात हे धका धाये योग्य जू ।

समर्थं दुम्ह लोकाय अर्थ उन्नति व वृद्धि जुइ धका आस्था व विश्वास मदुपि, रोगीपि, अलसीपि, ज्ञां मदुपि ज्ञानं याये माःगु ज्वात याइ मखु; याः हे माःसां सिद्ध जुइ कथं यावेगु सामर्थ्यं दये फइ मखु । आस्था व विश्वास दुपि, स्वस्वपि, वीर्यं दुपि, ज्ञां दुपिसं जक उजोगु ज्यायात सिद्ध जुइ कथं याये फइ । धर्मया क्षेत्रय् नं थये हे जुया च्वन । थुगु तथ्ययात्त मज्झिमसुत्त बोधि राजकुमार सुत्त (२६७) द्वारा सीके माल । उगु सूत्रय् बोधि राजकुमारं “भन्ते, तथागत धयाम्ह उपदेशक अनुशासक निर्देशक व्यक्ति प्राप्त जूम्ह भिक्षुं मुलि ति दयेका तिनि वरहत्त मत्तं फल प्राप्त याइगु जुया च्वन लय्” धका निवेदन माःसेलि “राजकुमार, थुगु विषयय् छंके हे न्यने माली; “छ किस्ति गयेगु अंकुश ज्वनेगु शिल्प सः मखु ला” धका न्यना बिज्याबले “सःगु खं” निवेदन यात । “मनू छम्ह छंथाय् किस्ति गयेगु अंकुश ज्वनेगु शिल्प सयेके धका बल । उम्ह व्यक्ति धाःसा आस्था व विश्वास म्हु नं जुया च्वन, रोगी नं जुया च्वन; छल कपटीम्ह नं जुया च्वन, अलसी नं जुया च्वन, ज्ञां मदुम्ह नं जुया च्वन; उम्ह व्यक्ति सिद्ध जुइ कथं सयेका काये फइगु खः ला” धका न्यना बिज्यात ।

“थुपि अंगत न्यागू मध्यय् छगू छगुलि जक पूर्ण जुया च्वंसा नं सयेका काये फइ मखु; न्यागुलि पूर्ण जुया च्वन धाःसा ला धाये थाय् हे मदु” धका निवेदन यात । “मनू छम्ह धाःसा आस्था व विश्वास दुम्ह; निरोगीम्ह; तप्यंम्ह, अलसी मन्नाःसे उचोग वाये सःम्ह; ज्ञां दुम्ह जुया च्वन । उम्ह व्यक्ति सयेका सिद्ध याना काये फइगु खः ला लय्” धका न्यसेलि “उजोम्ह व्यक्ति छगू छगू अंग जक पूर्ण जुया च्वंसा नं सयेका सिद्ध याना काये फइ, न्यागुलि पूर्ण जुल धाःसा ला छुं धाये थाय् हे मदु” धका निवेदन यात । “राजकुमार, थये हे भावना धर्म उचोग व अम्यास याइम्ह जुइगुका कारण अंग (प्रधानियंग) त न्यागू दया च्वन । तथागत प्रति

आस्था व विश्वास दुगु श्रद्धा दइगु, निरोगी जुइगु, छल कपटी मजूसे थःगु वास्तविकतायात न्ह्यव्वया वयने सइगु, प्रयत्न व उद्योग दुम्ह जुइगु, प्रज्ञा दुम्ह जुइगु । थुपि न्यागुलि पूर्ण जुल धाःसा भावना धर्म द्रुतगति प्राप्त याये फु” धका कना बिज्याःगु जुल । उकि सक्को=सामर्थ्य दुम्ह धयागु थुपि प्रधानियंग धर्म न्यागु पूर्ण जूम्ह व्यक्ति जुइमाः धका सीके माल ।

दइगु आस्था पूर्ण श्रद्धा; निरोगी, ऋजुता हुने ।

उद्योगी, प्रज्ञावान् जुइगु; प्रधानियंग न्यागु थुपि ॥

तप्यंम्ह, अति तप्यंम्ह उजू, सहजु-प्रधानियंग न्यागु मध्य्य छगुली समावेश जुया च्वंगु छल कपट याये मसःम्ह जुइगु, थःगु वास्तविकतायात तथागतयाथाय्, सहधर्मी-पिथाय् उल्लेख याये सःम्ह जुइगु जुइमाः धयागु अंग अनुसार हे जुया च्वन । छल व कपट व्यवहार दुपिसं मेपिनि प्रति मैत्री तये फइ मखु; मैत्री जक मखु, उजोपि सिद्धा सोका मखुपिके मेमेगु भिगु आचरणत उत्पत्ति वृद्धि जुइके अःपु मजू । यचुसे च्वंगु पर्दाया द्योने जक चित्रकारया रंग रोगन स्पष्ट रूपं जहाँ थिना प्रकट जुइ फइगु जुया फोहर जुया च्वंगु पर्दा वा स्क्रीनया द्योने रंग रोगन स्पष्ट रूपं प्रकट जुइ फइ मखुगुथे उत्तमगु धर्मत यचुसे च्वंगु मनोवृत्ती हे जक क्वात्तुक प्रकट जुइ फया स्थिर जुइ फइगु जुया मनोवृत्ति यचु मजूपिके स्थिर जुइ फइगु अवसर मदु । उकि ऋजु, सुऋजु जुइगु अत्यावश्यक जुया च्वंगु जूया निरिति उजू, सुहुजू-धका नितं द्यतना कना तथा बिज्याःगु जुल ।

अर्थकथाय् थुपि निगू पदयात विभिन्न नय द्वारा वयना तःगु दु । छको बको वा मचाबले तप्यना च्वनीगु ‘उजू’ द्वारा सन्तोष जुया मच्वंसे जीवनकाछि बारबार दिपाः मदयेक (ज्या) यायेगु द्वारा अतिकं तप्यंम्ह “सुहुजू” जुइ कथं ज्या यायेमाः धाःगु

जुल । अनं हानं शरीर व वचन कुटिल जुइगुयात हटे यायेगु द्वारा उजु जुइ कथं कुटिल मनोवृत्ति हटे यायेगु द्वारा सुहुजु जुइ कथं यायेमाः । अधिशील अधिचित्त शिक्षा द्वारा उजु जुइत व अधिप्रज्ञा शिक्षा द्वारा सुहुजु जुइत प्रयत्न यायेमाः आदि धका वर्णन याना तल । थुगु अर्थकथायागु मनोभावयात निर्णय याना स्वल धाःसा आचरणयात प्रयास यायेगु द्वारा अरहत्त मार्ग प्राप्त जुया क्लेश फूसा तिनि पूर्ण रूपं उजु, सुहुजु जुइगु खः धका सीके माल । उजोगु स्थिती थ्यनी कथं थःगु मनोवृत्तियात प्रतिपत्ति द्वारा सदां तप्यंका बिया च्वने माःगु भावयात नं सीके बिया च्वंगु जुल ।

अनुशासन याये अःपुम्ह अनुशासन याये थाकूम्हसित **“बुवच”** (दुर्वच) धाइ । इपि व्यक्तिपिसं थुगु कार्य याये मज्यू धका धाइगु अवस्थाय् “छं खं ला, ताःला, सुनां धाल” आदि धका धाःगुयात सह मयासे लिसः लिसः बिया धाये यः । तेहपुछे मयायेथें सुमुक जूसां नं च्वने यः । खँयात स्वीकार याःसा नं धाःथें आचरण मयाःसे याये माःगु यानावं तुं च्वने यः । थुजोपि व्यक्तिपि विशिष्ट धर्म लाभया निरिति तापानावं च्वं च्वने यःपि हे जुया च्वन । **सुवच** (=अनुशासन याये अःपुपि) व्यक्तिपि ला सुं छम्हसिनं अनुशासन याः वल धाःसा तःसकं हर्ष व उल्लास तायेका स्वीकार याये सः । लिपा नं अनुशासन याये निरिति आमन्त्रण याये सः । अनुशासन याःगु अनुसारं नं आचरण याये सः । उजोपि व्यक्तिपि विशिष्ट धर्म प्राप्ति या निरिति अतिकं सःतिना च्वंपि हे जुया च्वनी ।

अनुशासन याये अःपु मजूम्ह व्यक्ति थुम्ह व्यक्ति जिगु अर्थ व हित कामिम्ह खनि सा धका थुइके मसः । गुरु जू वल धका भाःपिया मययेके यः । उजोम्ह व्यक्ति थुम्हमन (=अनुशासन व अनुशासक पक्षय् मल्यूसे कसे जुया च्वंगु मन दुम्ह) व्यक्ति जुया मैत्री उत्पन्न जुइत अःपु मजूम्ह जक मखुसे मेमेगु आचरण धर्मत

उत्पन्न जुइत नं तापाःम्ह जुल । सुवचम्ह अनुशासन प्रियम्ह व्यक्ति ला अनुशासन याये सःम्ह व्यक्तियात सन्मान व गौरव तये सःम्ह जुइगु जुया च्वन । अनुशासन व अनुशासक पक्षय् अनुकूल जुइकेत पाय्छि जुइक नाइसे कोमलगु चित्त दया च्वनीगु जुया उजोगु चित्त मैत्री लिसे सहजात (भ्यले बुगु) जुया च्वंगु मनोवृत्ति हे जुया आलपं मैत्री वृद्धि मयाःसा नं मैत्री उत्पन्न जुया च्वनी । उजोम्ह व्यक्ति अर्थ व हितयात धात्थें धात्थें कामना याइम्ह जुया “यथाभूतं ज्ञाणाय सत्था परियेसितब्बो=यथाभूत धर्मं सीकेत शास्ता मालेमाः” धयागु निदानवग्ग निदान सुत्त (३४६)—य वया च्वंगु बुद्धोपदेश अनुशरण यायेया लागी क्क्यातु मचाइगु जुया मार्ग, फल व निर्वाण लिसे अवश्यमेव सःतिना च्वंम्ह व्यक्ति धायेमाः ।

नाइसे कोमलम्ह व्यक्ति थन मुट्टु=मृदु, कोमलम्ह व्यक्ति धयागु फरुस=कडा जुइगुया विपरीत नाइसे कोमल जुइगु धयागुथें जाःगु नायुगु मखु; थद्ध=थारा थारां च्वनीगु, कसे जुइगु, गमक्क च्वनेगुया विपरीत नाइसे, कोमल जुइगु अभिप्रेत खः । प्रतिपत्ती आचरण यायेत अलसी जुया लिकुना च्वनीपिं श्रद्धा कर्मपिं इत्यादि स्वभावपिं उगु उगु आचरणय् थ्यंक वने मफुसे हे गमक्क च्वना स्तब्ध जुया च्वंपिं हे जुल । श्रद्धा छन्द दुपिं, उत्साहित चित्त दया वीर्यं दुपिं ला उगु उगु आचरण धर्मय् सुलुलुल्ल न्ह्या वनी कथं नाइसे कोमल जुया च्वंपिं जुल ।

थुकिं अमुट्टु=थिगरिग च्वना क्वातुया च्वंपिं गमक्क च्वना स्तब्ध जुया च्वंपिं परिकर्म (=मरम्मत व व्यवस्था) मयानिगुलिं याना आवश्यक रूपं निर्णय यायेत तयार जुइ मधुंनिगु छानावं च्वन तिनिगु लुं टुक्कथें थुगु मैत्री भावना आदि कार्यय् अनुकूल रूपं लिना वइ मखुनि । मुट्टु=नाइसे कोमलम्ह ला मरम्मत याना व्यवस्थित रूपं तयार याना तया आवश्यकगु तिसा वसः दयेकेत तयार जुया च्वनी कथं छाइसे नाइसे च्वंच्वने धुंक्कू लुं टुक्कथें

मैत्री भावना आदि प्रतिपत्ति कार्य सम्पादन याये मस्ति वः कथं
लिना वयेक याये माःगु याये जीक मृदु कोमल जुया च्वनी ।

मृदु-यागु मृदु कोमल जुइगु अर्थयात नं अर्थकथां मेकथं
वर्णन याना तःगु दनि । शारीरिक क्रिया कलाप वाचसिक क्रिया
कलाप कोमल जुया च्वंम्ह थुजोम्ह व्यक्ति कथंहना छाइसे च्वना
ययेके बहःगु माने याये बहःगु स्वभाव दया बांलागु घाटथे आपालं-
सिया याउँक अःपुक शरण का वनेगु विश्राम स्थल जुया च्वनी ।
उजोम्ह व्यक्तिया न्हातिका कय्मकुसे यच्चुसे न्ह्यस्वाः वःगु स्वाः
दया च्वनीगु, चाकुसे माकुसे कर्णप्रिय जुया च्वंगु वचन दइगु;
प्रसन्न प्रफुल्लितगु स्वाःपालं खँल्हा बल्हा याये सःगु आदि गुणया
कारणं हे मैत्रीया स्वभावत दया च्वने धुंकीगु जुया मैत्री भावना
उत्पन्न जुइत अतिकं अःपुसे च्वना च्वनी ।

अभिमान मद्रुम्ह कुल गोत्र आदि मान उत्पत्ति कारण वस्तु
द्वारा मेपिनि प्रति अपमान मयाइम्हसित
अनतिमानी धाइ । अभिमान चढे याइम्ह व्यक्ति कतपिन्त थः लिसे
दाजे याये मत्वः, मज्यू धका मती तथा वास्ता मयाः च्यूता मतःसे
च्वं च्वने यःगु जुया उगु स्वभाव मैत्री रहित जुइगुया लक्षण जुया
उजोगु स्वभाव दुम्ह मैत्रीया आधार गनं जुइ फइ धका ? अभिमान
रहितम्ह थः स्वया थकालिपि उत्तमपित गौरव तथा माने याये
सइगु जुया थः स्वया चीधिकपि वक्कालिपिन्त नं ग्वाहाली याये
सइगु, विचाः याये सइगु आदि द्वारा इमि प्रति मनोवृत्ति नाइसे
च्वना च्वनीगु जुया उजोपिसं आलपं मैत्री वृद्धि मयाःसां हे मैत्री-
चित्त उत्पन्न जुया च्वनी ।

अभिमानोम्ह व्यक्ति कतपिनि प्रति च्वन्हा पहः क्यने
मस्ति वइगु, प्रतिस्पर्धा याये मस्ति वइगु आदि मभिगु स्वभावत
दये यःया भावना धर्म अभ्यास व उच्चोग याः हे याःसां प्रतिस्पर्धा
मभि मस्ति वइगु वढे चढे जुइ मस्ति वइगु चित्त अभ्यास व

उद्योग याः वनीगु जुया गनं जक विशेष धर्म प्राप्त याना काये फइ ? अति शूक्ष्मगु अभिमानत हे नं भावना धर्मया क्षेत्रय् बिघ्न बाधा जुइ यःगु जुया अतिमान जुल धाःसा ला धाये थाय् हे मद्दु । उकि मैत्री भावनाया क्षेत्रय् बिघ्न बाधा रोकावट पंगल जुया च्वंगु जुया हे अनतिमानी = अतिमानी मद्दुम्ह जुइमाः धका निर्देशन बिया बिज्याःगु जुल ।

सन्तोष जुइ अःपुम्ह लाभ जुइगुलिं, दुगुलिं, ज्युगुलिं तृप्त व सन्तोष जुइम्हसित सन्तुस्सक (=सन्तोष जुइ अःपुम्ह) धाइ । लाभ जूगुलिं सन्तोष जुइ मसःम्हसित माला जुइ मालीगु, च्यूता कया जुइ मालीगु द्वारा आपालं व्यापारत दया च्वनीगु, माला मलुल धाःसा मन अशान्ति जुइगु, तँ पिहाँ वइगु, लाभ जूसा नं अप्वः दयेकेत माला जुइगु, माला जू कथं मदइबले मन ज्यातुया च्वनीगु, मन सुख मदया च्वनीगु आदि उत्पन्न जुइ यःगु जुया मैत्री उत्पत्ति जुइ तापाना च्वनीगु जुइ । लाभ जूगुलिं, ज्युगुलिं तृप्त जुया सन्तोष तायेका च्वनीम्हसित चीज वस्तुत प्राप्त मजुइगु लिसे सम्बन्ध तया व मेपिं व्यक्तिपिं लिसे सम्बन्ध तया मन अशान्ति जुइका च्वने मालीगु तँ पिकया च्वने मालीगु मदया चित्तसन्तति सिच्चुसे शान्त जुया च्वनीगु जुया उम्ह व्यक्तिया मनोवृत्ति मैत्री लिसे कथंहना सहजात जुइत तःसकं अनुकूल जुया च्वनी । उकि मैत्री भावना उत्पन्न जुइत प्राथमिक आचरणया रूपय् कना बिज्याःगु जुल ।

सन्तुस्सक-लय् सं-यात सक, सन्त, सम अर्थ ग्रहण याना “सकेन तुस्सको = थःगु सम्पत्ति यइपु तायेका तृप्त जुइ सःम्ह; सन्तेन तुस्सको = दया च्वंगु सम्पत्ति यइपु तायेका तृप्त जुइ सःम्ह; समेन तुस्सको = समताया रूपय् यइपु तायेका तृप्त जुइ सःम्ह” धका स्वथी अर्थ अर्थकथां छुटे याना तःगु दु । उकी मध्यय् भिक्षुपिनि लागी भिक्षु छुइगु सीमा प्रागणय् “पुलि च्वला (तुति च्वला) प्राप्त

जुइगु भोजन, पांशुकूल चीवर, वृक्ष मूल सयनासन, साच्चव्य फिना तःगु वासः थुपि प्यतायात बः कया छ भिक्षु जुया वःम्ह खः । इपि प्यथी उपभोग यायेगुली छं उद्योग यायेमाः । लाभ सत्कार आपाः दुम्ह जुल धाःसा मेमेगु भोजन, चीवर, विहार, वासःतय्त नं उपभोग याःसां ज्यु” धका निर्देशन बिया तःगु जुल । थःमं नं स्वीकार याना वःगु जुल । उकि चतुः प्रत्यययात थःगु सम्पत्ति (=सक) धका धायेमाः । उगु चतुः प्रत्यय द्वारा बांलाःसां बांमलाःसां बांलाक व्यवस्था याना दान याःसां, बांमलाक व्यवस्था याना दान याःसां दान ग्रहण यायेबले व उपभोग यायेबले विपरीत स्वभाव मक्यंसे समभाव तइम्हसित सकतुस्सक (=थःगु सम्पत्ति सन्तोष ताइम्ह) धका धायेमाः । गुगु चीजवस्तु थःमं प्राप्त याःगु खः; थःके प्रकट रूपय् दया च्वंगु खः; उगु दया च्वंगु चीजवस्तु द्वारा समभावं यापन याना च्वम्हसित सन्तुस्सक (=दुगु चीजवस्तु द्वारा सन्तोष ताइम्ह) धका धाइ । भि मभि निथी आरम्मणय् यइपु तायेगु, तँ पिकायेगु उत्पन्न मजुइगुयात सम धाइ । उगु सम (=सन्तुलन जुइक चित्त तयेगु) द्वारा आरम्मण धाक्वलय् सन्तोष ताइम्हसित समतुस्सक (=सन्तुलन रूपं सन्तोष ताइम्ह) धका धाइ ।

भरण पोषण अःपुम्ह कतपिन्त बःकया च्वने माःम्ह जुया कतपिसं नकु त्वंकुगुलि ब्यूगुलि सन्तोष जुइ मफुम्हसित बुभर (=भरण पोषण याये थाकूम्ह) धका धाइ । उकथं मखुसे नकुगुलि त्वंकुगुलि ब्यूगुलि सन्तोष जुइम्हसित सुभर (=भरण पोषण याये अःपुम्ह) धाइ । थःत थःमं लहि थाकूम्ह, अःपुम्ह, कतपिसं लहि थाकूम्ह, अःपुम्ह धका प्यथी दया च्वन । उकी मध्यय् चाकूगु दुसा पाउँगु माला, पाउँगु दुसा चाकूगु मालेगु आदि कथं माले यःम्हसित थःत थःमं लहि थाकूम्ह धाइ । उकथं मखुसे बांलाःगु साःगु थजु, बांमलाःगु मसाःगु थजु लाभ जूगुलि

सन्तोष पूर्वकं नया त्वना थःगु ज्या उद्योग व अभ्यास याइम्हसित थःमं थःत लहि अःपुम्ह धका धाइ ।

गुम्ह भिक्षु भिगु दान याःसां स्वाः चःमकं, यइपु ताःगु भाव क्यने मसः; दाताया न्होने हे छु गुजागु चीजत दान याये हयागु धका हक्का श्रामणेर गृहस्थीपित बिया छ्वइगु जुया च्वन । उजोपि भिक्षुपि कतपिसं लहि थाकूपि भिक्षुपि जुल । भिक्षु छम्ह धाःसा बांलायेमाः, बांमलायेमाः भतिचा जुइमाः, आपाः जुइमाः दातां व्युको लाभ जूगुलि प्रसन्न व सन्तोष पूर्वक चक्कंगु स्वाः दुम्ह जुया यापन याइगु जुया च्वन । थुम्ह भिक्षु ला सेवक दातापिनि पाखें लहि अःपुम्ह भिक्षु जुल । थुपि निथी भिक्षुपि मध्यय लहि थाकूम्हसिके मैत्री उत्पन्न जुइ तःसकं थाकूगु खने दया च्वनी । मेमेगु प्रतिपत्तित नं उत्पन्न जुइ अःपुइ मखु । उकिं मैत्री उत्पन्न जुइत व मेमेगु प्रतिपत्तित उत्पन्न जुइत अःपुइकीगु सुभर (=लहि अःपुम्ह) जुइगु विषययात निर्देशन याना बिज्याःगु जुल ।

कस्सप संयुत्त गृहस्थीपिनि पाखें प्राप्त जू, मजूया सम्बन्धय् मनय् आघात मदयेकेगु लागी मनोवृत्ति सही जुइकेया निति कस्सप संयुत्तय् तथागतं कना बिज्याना तःगु दया उगु तथ्य सन्तोष जुइ अःपुम्ह लहि अःपुम्ह जुइगुया विषय लिसे स्वापु दया च्वंगु जुया सारांश मात्र उल्लेख याना क्यने । “जित दान मव्युसे मच्वनेमाः; दान बीमाः; भतिचा भतिचा जक दान मयायेमाः; आपाः आपाः दान यायेमाः; क्वह्यंगु दान मयायेमाः; भिभिगु जक दान यायेमाः; बुलुहुँ बुलुहुँ दान मयायेमाः; याकनं याकनं दान यायेमाः; बांलाक व्यवस्था मयाःसे दान मयायेमाः; बांबांलाक व्यवस्था याना दान यायेमाः” थुजोगु मनोवृत्ति तया छेँ छेँ उपसंक्रमण याइम्ह भिक्षु थःमं कामना याःगु अनुसार प्राप्त मजुल धाःसा मनय् आघात जुइका मन अशान्त शरीर क्लान्त जुइका च्वने माली ।

उम्ह भिक्षु घाःता “दान म्हुनुसे मच्चनेमाः, दान बीमाः
 आदि उपरोक्त कामना अनुसार पिनेयापि अन्नजान म्हु म्हुपिनि
 छे छे गवं प्राप्त याये फइ” धका थुजोगु मनोवृत्ति तथा छे छे
 उपसंक्रमण याइगु जुया च्वन । उम्ह भिक्षु प्राप्त मजुइगु आदि
 कारणं मचय् आघात जुइका मच्चं; दुःखी जुया च्वने म्वाः ।
 काश्यप थुजोगु मनोवृत्ति तथा छे छे उपसंक्रमण याइगु जुया प्राप्त
 मजुइगु आदि कारणं मनय् आघात जुइका च्वने म्वाः । दुःखी जुइ
 म्वाः । काश्यपयागु तमूना कया छिमित अनुशासन याये माली ।
 उम्ह तमूना धनुरूप आचरण याये माल” धका तथागतं कना
 विज्याःगु जुल । (निदान वग्ग-कस्सप-संयुत-४०३)

अल्पकृत्यम्ह थःमं याये भाःगु ज्यां बाहेक मेमेगु असम्बन्धित
 अनर्थकारीगु ज्याय् व्यापार दयेका च्वनीम्हसित
 ज्या आपाः दुम्ह घाइ । उजोपि व्यक्तिपिनि थःगु ज्यस पाः जुया
 अर्थ हित मंग जुइगु हानी जुइगु जक जुया च्वन; धर्मया क्षेत्रय् ला
 उंगु अल्पकृत्य भाव अति हे वांछनीय जुवा च्वन । न्यक्कर्म आदि
 ज्या-स्ये न्हाइपु ताये यया च्वनीगु, सँ अम्बः ल्हायेगुली न्हाइपु
 ताये यया च्वनीगु, पासा भाइपि दयेका च्वनेगुली न्हाइपु ताये यया
 च्वनीगु आदि द्वारा निरर्थकगु ज्या-स्ये न्हाइपु ताये यया च्वनीपि
 ला ज्या आपाःपि जुया भावना धर्म उद्योग व अभ्यास याये म्हुपि
 जुल । धःमं उद्योग व अभ्यास याये भाःगु धर्म बाहेक मेमेगु छुं गुणुं
 अल्पःगु ज्या-स्येतात तकं म्वाइम्हसित अल्पकित्त (= अल्पकृत्यम्ह)
 घाइ । उकि भावना धर्म उद्योग व अभ्यास याइपित्तं पतिबोध
 (= पैणल) किगु त्वाःथला चीका तयेमाःगु भावयात विशुद्धि
 मार्गय् व्यक्त माना तःगु जुया च्वन । अल्पकृत्यम्ह ब्यक्ति जक
 प्रविपति ज्वा सिद्ध जुइ कथं उद्योग व अभ्यास याये फइगु जुवा
 धनुं क्षेत्रीया पूर्वभाग आचरणय् अल्पकृत्यम्ह जुइ भाःगु विषयघात
 आचरण छगुया रूपय् कना विज्याना तःगु जुल ।

याउँसे च्वंगु भाव दुम्ह लोकय् थःमं दये माःगु स्वया नं अप्वः
 जुइक परिभोग आपाः दया च्वन धाःसा
 इपिं वस्तुतय्त स्वसी थने माःगु, रेखदेख याये माःगु; मरम्मत
 याये माःगु, व्यवस्था याये माःगु रूप्य ज्या-खँत यक्वं यक्व दया
 उगु उगु विषयया निति उम्ह व्यक्ति अति भार दुम्ह जुल । धार्मिक
 क्षेत्रय् उगु अभिभार कं हे अवांछनीय जुया च्वन । उकिं मुक्कं धर्म
 जक उद्योग व अभ्यास याना च्वने माःपिं भिक्षुपिके थःत गाच्छिचा
 जक परिष्कार मात्र धारण याना तयेगु कथं यात्राय् वनीबले
 कंगतय् मेगु छुं नं साथय् मद्दु; थःगु पपू मात्रं जक माथाय् ब्वया
 वना जुइ च्वने याइगुथें थःगु च्यागू परिष्कार मात्र जक धारण
 याना अभिभार याउँसे च्वंक जुइ च्वने याये माःगु खँ कना
 बिज्याःगु जुल । चीज वस्तुत यक्व जुल धाःसा अभिभार तच्चः
 जुया भावना धर्मयात बांलाक उद्योग व अभ्यास याये लाइ मखुगु
 जुया सल्लहुकवृत्ति (याउँक अःपुक जीवन हनेगु) भाव नं भावना
 धर्म उद्योग व अभ्यास यायेगुया क्षेत्रय् अति वांछनीयगु छ्गु आचरण
 जुया च्वंच्वन ।

शान्त दान्तगु इन्द्रिय दुम्ह इन्द्रिय धयागु मिखा, न्हाय्पं, न्हाय्,
 म्ये, शरीर व मन खुगू खः । इपिं
 इन्द्रियत शान्त दान्त जुइ कथं यायेमाः धयागु इष्टारम्मण लिसे
 ध्वदुइबले राग उत्पन्न मजुइ कथं अनिष्टारम्मण लिसे ध्वदुइबले
 दोष उत्पन्न मजुइ कथं संयम यायेगु हे खः । आरम्मणय् राग दोष
 आदि उत्पन्न जुइका च्वनीम्ह शान्त दान्त मजुसे चिल्लाय् मलाय्
 दंक ब्वया जुया च्वंगु इन्द्रिय दुम्ह जुइगु जुल । इन्द्रियतय्त थःगु
 बशय् तये फयेक साला काये मफुसे थःपिं इन्द्रियया यःथें लिना
 जुया च्वनीम्ह जक जुइ । उजोम्ह व्यक्तियाके भावना धर्म उद्योग
 व अभ्यास यायेया लागीं दिलचस्पी दइ मखु; उद्योग व अभ्यास हे
 याःसा नं भावना सिद्ध जुइके अःपुइ मखु । राग दोष आदि उत्पन्न

मज्जुइक संयम याना प्वाः तिना च्वनीम्ह व्यक्ति जक विक्षिप्त चंचल मज्जुगु इन्द्रिय दुम्ह इन्द्रियतयत् थःगु इच्छाया अधीनय् वयेक आकर्षण बी फूम्ह बलवान जुया थःपि इन्द्रियतय् वशय् वने म्वाःम्ह जुइ । उजोम्ह व्यक्ति जक अन्त श्र्यंकं भावना सिद्ध याये फइ । थन इन्द्रियतयत् शान्त जुइ कथं याये माःगु विषयय् भावना कार्य छगू छगुलि अलग्ग जुया च्वनां जुइ फइ मखु; भावना कार्य उद्योग व अभ्यास याना च्वनेगुलि जक घात्थे इन्द्रियत शान्त दान्त जुइ फइगु जुया शान्त दान्तगु इन्द्रिय दयेमाः घयागुली छगू मखु छगू भावना दयेमाः घयागु मतलब जुल ।

प्रज्ञावान लौकिक ज्या-खँय् उगु कार्ययात थूम्ह स्यूम्ह दक्षता दुम्ह; याये ज्यू, मज्जुगु ई, देश आदि लना स्वये सःम्ह; फल विचाः याना खंके सःपिसं जक उगु ज्या सिद्ध जुइ कथं ज्या याये फइगु खः; अथे दक्षता दया लना स्वये सःगु, फलयात विचाः याना खंके सःगु मदुपिसं ला उगु ज्या-खँ याये फइ मखु । याः हे याःसां फल पिहाँ वयेक सिद्ध जुइक यायेगु सामर्थ्य दुम्ह जुइ फइ मखु । अथे हे धार्मिक क्षेत्रय् नं थःपिसं आचरण याये माःगु आचरण प्रतिपत्ती थूपि स्यूपि; आचरण सही खः मखु लना स्वये सःपि; फलयात विचाः याना निरोक्षण याना खंके सःपिसं जक उगु प्रतिपत्तियात आचरण याये फइ । उकथं मथूपिसं ला उगु आचरण-यात आचरण याये निति छन्द वीर्यं आदि क्वात्तुसे प्रबल मजुया च्वनीगु जुया याइ नं मखु; याः हे याःसां सिद्ध जुइ मखु । उकथं जुल धाःसा मार्ग व फल लाभ जुइ थाय् तक प्रज्ञां जक स्वाकं वना च्वने माःगु प्रतिपत्ति क्षेत्रय् प्रज्ञा अतिकं आवश्यकगु जुया च्वंच्वन । उकि हे मैत्री पूर्वगाभिगु थुपि आचरणय् निपको=प्रज्ञावान जुइमाः घका निर्देशन बिया बिज्याःगु जुल ।

प्रचण्ड असम्य मज्जुम्ह पगवभ-मन, वचन व शरीर स्वतां प्रचण्डम्ह असम्यम्ह खः । न पगवभी

अप्पगम्भो = शरीर, वचन व मन प्रचण्ड मज्झि सम्भ्यम्ह खः ।
 कायपागम्भिय (= शारीरिक क्रिया कलाप प्रचण्ड असम्भ्य जुइगु)
 वचीपागम्भिय (= वाचसिक क्रिया कलाप प्रचण्ड असम्भ्य जुइगु)
 मनोपागम्भिय (= मनोवृत्ति प्रचण्ड असम्भ्य जुइगु) धका स्वथी
 दया च्वंगु जुया थुपि स्वंगुलि अलग जूम्हसित अप्पगम्भ (= असम्भ्य
 मज्झि सम्भ्यता दुम्ह) धाइगु खः ।

संघया दथुइ, परिषद्दया दथुइ, थकालिपिनि न्होने पुलि
 थळ्वया धःपाया फेतुइगु, थकालिपिन्त थाय् मबीगु, क्वकालिपिन्त
 थासं रोके यायेगु, बांलाःगु थाय् बांलाःगु भोजन प्राप्तिया निंति
 थकालिपिन्त अतः गाया वनेगु, गामय् दुहाँ वनेबले स्थविरपिन्त
 लिचिका वनेगु, न्होने वनेगु, क्वकालिपि लिसे कुति न्याना ख्याः
 याना म्हिता जुइगु आदि ज्या-खँ शारीरिक असम्भ्यता, प्रचण्डता
 जुल ।

स्थविरयागु अनुमति मदयेक उपदेश बीगु, न्ह्यसः तइबले
 स्थविरपिके वचन मकाःसे लिसः बीगु, गामय् दुने “अय् उपासिका
 . . . छु दु हाँ; यागु ला, भोजन ला, मरीचरी ला, दान बीगु ला,
 थौं नये त्वनेगु ला” आदि श्रमणत्वयात मत्वःगु वचन द्वारा खँ
 ल्हायेगु आदि बोलिवचनत वाचसिक प्रचण्डता व असम्भ्यता जुल ।

शरीर व वचनं मयाःसां मधाःसां मनय् कामवितर्क आदिथें
 जाःगु मभिगु चिन्तना चिन्तन यायेगु चित्तया प्रचण्डता, असम्भ्यता
 जुल । थुगु विधियात बःकया आपालं मनूतय् प्रति मनू स्वया
 प्रचण्ड जुइगु, सम्भ्य जुइगु सीके बहः जू । मैत्री स्वाभाविक रूपं
 सम्भ्य कोमलगु स्वभाव जुया असम्भ्यम्ह व्यक्तियाके स्थिर मज्झि;
 सम्भ्यम्ह व्यक्ति हे जक मैत्रीया आधार जुइ फया थुगु अप्पगम्भ
 (= सम्भ्यता दुम्ह) जुइ माःगुयात मैत्री पूर्वभाग प्रतिपदाया रूपय्
 निर्देशन बिया बिज्याःगु जुल ।

गृहस्थी प्रति अनाशक्तम्ह आपालं मनूतय् निति मां-बौ प्रति
अति स्नेह दुपि, थःथिति प्रति अति
स्नेह दुपि व्यक्तिपि मां-बौ थःथितिपि लिसे चिला बाया च्वने भफवा
देश विदेश पाखे शिक्षा, आर्थिक, विकासया निति पिहाँ वने भफुस
घाःसा हानी हे जक जुइका च्वने माली । उन्नति व वृद्धिया निति
मजुइगु जुल । श्रमणपिनि निति नं गृहस्थी दायक दायिकापिनि
प्रति आशक्त जुया च्वनेगु लाभं परिहानी जुइगुया कारण, अवन्नति
अववृद्धि जुइगुया कारण हे जुया च्वन ।

चीज वस्तुलय् लुब्ध व आशक्तम्ह भिक्षु दायक दायिकापिनि
प्रति प्यपुना च्वने थः । अनुचितपि व्यक्तिपि लिसे सम्मिश्रण
जुइमुलि सम्मिश्रण जुइ थः । गृहस्थीपि शोकघस्त जुइयं थःपि नं
शोकघस्त जुइयु, गृहस्थीपि लय् ताइबले थःपि नं लय् तायेगु, दाता
सुखी जुइबले थःपि नं सुखी जुया दाता दुःखी जुल कि थःपि नं
दुःखी जुयेगु, गृहस्थीपिनि ज्या-खँय् थःपि लिमलाका व्यापार अय्वः
दयेका जुइगु हे जुल । उकि चन्द्रमा समान जुया न्हाबले नूम्ह
अगिन्तुक (=पहाँ) थें जुया शरीरं नं तापाना, मनं नं तापाना
घर गृहस्थीपिनि छेँ छेँ उपसंक्रमण याये माःगु खँ तथामत्तं
अनुशासन याना बिज्याःगु जुल ।

चन्द्रमां आकाशय् वनीगु अवस्थाय् सुं लिसे हे संगम मया;
सुयात नं आशक्त जुइगु, ययेकेगु मयाः; उकथं मयाःगु कारणं याना
आपालं मनूतय्सं मयः सन्मान मयाः घघागु महु । अथे हे छिमिसं
नं चन्द्रमाः सन्मान जुया आपालं मनूतय्सं सन्मान याना ययेकीगुयात
ग्रहण वाना आपालं मनूतय्याय् उपसंक्रमण यायेगु बायेमाः घघागु
मुख्य आत्ता जुया च्वन । पहाँ घयाम्हं छेँ थुवाः नं नकुसा मया
छेँ थुवाःत लिसे संगम यायेगु, इमिगु ज्या-खँत याना बीगु मयाःसे
हे पिहाँ वनीगुथें छेँ छा पतिकं चाःहिला दायक दायिकापिसं दान
व्यूसा ग्रहण याना इपि लिसे सम्पर्क तयेगु संभव जुइका च्वनेगु

मयाःसे इमिगु ज्या-खँय् व्यापार मदयेक ज्या मयाःसे हे पिहाँ वनेगु यायेमाः धयागु आज्ञा हे मुख्य जुया च्वन ।

“भिक्षुपिं....., गुजोपिं भिक्षुपिं गृहस्थी दायक दायिकापिंथाय् उपसंक्रमण याये ल्वः जू लय्” धका न्यना बिज्याबले “छःपिसं हे आज्ञा दयेका बिज्याहुँ” धका भिक्षुपिसं निवेदन यात । अबले तथागतं ल्हाः आकाशय् संका क्यना बिज्यात । थुगु ल्हाः आकाशय् तासे मजू प्यमपुं आशक्त मजूथें गुम्ह भिक्षु गृहस्थी दायक दायिकापिंथाय् वनीबले इपिं मनूत लिसे प्यमपुं आशक्त मजूसे “चीजवस्तु माःपिन्त नं प्राप्त जुइमाः, कुशल कर्म माःपिसं नं दान कुशल कर्म याये फयेमाः” धका भाःपीगु खः । थःत प्राप्त जुइगु कारणं लय्ताथें मेपिसं प्राप्त जुइकीगुयात नं लय्ताये सः; थुजोपिं भिक्षुपिं जक गृहस्थी दायक दायिकापिंथाय् उपसंक्रमण याये बहःगु खँ आज्ञा दयेका बिज्याना काश्यप उजोम्ह भिक्षु जुया काश्यपथें आचरण यायेमाः धयागु खँयात निदानवग कस्सप संयुत्त (४०२)—य् कना बिज्याःगु जुल । दायक दायिकापिनि प्रति मुग्ध व आशक्त जुइ यःम्ह भिक्षुं ला धर्मय् उद्योग व्यापार याइ मखु; चीज वस्तुयात जक महत्त्व बिया च्वने यः । उकि उकथं मजुइया निर्ति मैत्री पूर्वगामिगु आचरणय् थुगु कुलय् आशक्त मजुइगु दुम्ह व्यक्तिया भावयात नं छगु आचरणया रूपय् निर्देशन बिया बिज्याःगु जुल ।

(५०) न च खुवद' माचरे किञ्चि;
येन विञ्ज्णू परे उपवदेय्युं ।
सुखिनो व खेमिनो होन्तु;
सम्बसत्ता भवन्तु सुखितत्ता ॥

(५०) येन=गुगु दुश्चरित्र पुचः हीनगु कर्मया कारणं;
विञ्ज्णू=विज्ञ जुया च्वंपिं; परे=मेपिसं; उपवदेय्युं=उपहास व निन्दा याइगु खः; खुवदं=क्षुद्रगु; तं=उजोगु दुश्चरित्र कर्मयात;
किञ्चि=भतिचा जूसां चीघत्ताःगु जूसां; न माचरे=आचरण

याये मज्जू । सव्वसत्ता=सत्त्वपि धाक्व; सुखिनो वा=शारीरिक
सुख दुपि व; खेमिनो वा=भय उपद्रव रहित जुया तापाना
सिच्चुसे शान्त व न्ह्याइपुसे च्वंगु दुपि; होन्तु=जुइ फयेमाः ।
सुखितत्ता वा=सुख पूर्णंगु चक्कंगु चित्त दुपि नं; भवन्तु=जुया
च्वने फयेमाः ।

भावायं आपालं प्रज्ञावान कतपिसं निन्दा उपहास याइगु दुअरित्र
हीनगु ज्या-खँयात चीघंगु भतिचा जकगु हे जूसां याये
मत्यः । (अनं लिपा मैत्री वृद्धि यायेगु गथे धाःसा) सत्त्वपि धाक्व
शारीरिक सुख दुपि जुयेमाः; भय उपद्रव रहित जुया तापाना
सिच्चुसे, शान्त न्ह्याइपुसे च्वनेमाः; चित्त नं सुखी जुइमाः ।

अकरणीय व मैत्री वृद्धि “सक्को” आदि द्वारा करणीय
(=आचरण याये माःगु) धर्मयात
निर्देशित याना बिज्याये धुंका “न च खुइमाअरे किञ्चि” आदि
द्वारा अकरणीय (=याये मत्वःगु मज्जूगु) धर्मयात निर्देशन बिया
बिज्याना आचरण याये निति व मयायेया निति धर्मतयत् पूर्ण रूपं
क्यत्ते धुंका हानं स्वाकं तुं मैत्री भावना यायेगु विधियात “सुखिनो
व” आदि द्वारा विधि बिया बिज्याःगु जुल ।

अकरणीय-अय् बुइके माःगु सक्को-आदि अनुसार सामर्थ्यं दुम्ह
जुइगुया भाव आदि आचरणत
परिपूर्णं जुइवं मभिगु कर्म याइ मखुत धका धाये थाय् दःसा नं
गबलें गबलें सर्वश्रेष्ठ कथं आचरण याइम्ह जूसा नं “थुगु कर्म ला
धाये थाय् मदु छु” धका याये द्वंके यःगु नं दये यःनिगु जुया उकथं
मजुइकेत होश बी निति जुया च्वन । खुइ-शब्द चीघं, भतिचा,
हारां, हीन, नीच, दुःखीम्ह आदि अर्थयात अभिघानय् क्यना तःगु
जुया थन नीच हीन अर्थ वाची जुल । नीच हीन सामान्य जूसा नं
न आअरे=आचरण याये मज्जू धका धया तःगुयात बःकया हीन
नीचगु आचरण धका सीके फु । उकि अर्थकथां “यं तं काय वची

मनोबुच्चरितं खुदं लामकन्ति बुच्चति” धका धया तल । किञ्चि-
शब्द ग्रन्थक (=भतिचा) अर्थ वाची खः । कोडागु कडागु महा-
अपराधतयत् अर्थे ति अणु मात्रगु भतिचा चीघंचाःगु अकुशलतयत्
हे याये मज्यू धयागु मतलव जुल ।

उगु अकुशल कर्म आचरण यायेगुली प्रत्यक्ष प्राप्त जुइगु
दोष क्यने मास्ति वया “येन विञ्जा परे उपवदेय्युं (=उगु
अपराध कर्मया लागी प्रज्ञावान कतपिसं निन्दा उपहास याके
मालीगु जुइगु जुया च्वन ।” धका आज्ञा दयेका बिज्याःगु जुल ।
थन प्रज्ञाहीनपि ला प्रमाण मखु; उजोपिसं ला दोष मदुगुयात दोष
धका धाये यः । दोष कमगु कर्मयात बरायधंगु दोष कर्म याये यः
धाये यः । प्रज्ञावानपि जक प्रमाण जुल । प्रज्ञावान धयापिके
बांलाक दुहाँ वना परीक्षण याना धात्थे निन्दा याये बहःम्हसित
तिनि निन्दा याना धात्थे प्रशंसा याये बहःम्ह जूसा तिनि प्रशंसा
यायेगु बानि दइगु जुया च्वन । उकथं प्रज्ञावानपि जक प्रमाण जुया
प्रज्ञावानपिसं निन्दनीयगु कर्म याये मज्यू धका कना बिज्याःगु जुल ।

मंत्री वृद्धिलय् सीके माःगु “सक्को उजू च” आदि उपरोक्त
निपुत्याः गाथां मैत्री भावनाया पूर्व
भाग्य पूर्ण याना तये माःगु मेत्ता पुब्बभाग पटिपदा (=मैत्रीया
पूर्वभाग्य आचरण याये माःगु आचरण) तयत् क्यना वःगु जुल ।
उकीयात हे कम्मट्टानुपचार (=मैत्री कर्मस्थानया उपचार) धका
नं धायेमाः । छेयागु उपचार धायेबले छेया आसपासय् च्वंगु थाय्
धका सीके दइगुथे मैत्री भावना याये न्हवः वा याये त्ययेका
मैत्रीया न्होने लिक्कसं उत्पन्न जुया च्वंगु आचरणत जुया मैत्री
भावनाया उपचार धाःगु जुल ।

उगु उपचारयात क्यने धुंका इपि भिक्षुपिसं वृक्षदेवता-
पिनिगु भय उपद्रवयात हटे यायेत परित्राण आरक्षाया निरिति व
विपश्यनाया पादक मैत्री ध्यान कर्मस्थानया लाभया निरिति मैत्री

भावना यायेमु पहः व विधियात् “सुखिनो वा” आदि द्वारा धाज्ञा दयेका बिज्याःगु जुल ।

सुखं एतेसं अत्थीति सुखिनो—सुख दुपि जूया निति सुखीपि धाइ । थुगु अर्थ द्वारा सुख—या स्वरूप कायिक सुख मानसिक सुख नितान् लिसे हे सम्बन्धितगु जुया च्वंसां सुखितत्त—धका मानसिक सुख दइगुयात् धाइ तिनिगु जुया कायिक सुखयात् जकं कायेमाः ।

सुखं सञ्जातं अस्साति सुखितो=उत्पन्न जुया च्वंगु सुख दुगु चित्त खः । सुखितो अत्ता एतेसन्ति सुखितत्ता=उत्पन्न जुया च्वंगु सुख दुगु चित्त दुपि । खेम-शब्द भय उपद्रव मदइगु सिच्चुसे शान्त जुइगु अर्थ दुगु जुल । काय व मन सुखी जुइगु कारणं सिच्चुसे शान्त जुइगु जुल; सम्पूर्ण भय उपद्रव शान्त व दान्त जुइगु कारणं याना सिच्चुसे शान्त जुया न्ह्याइपुइगु जुल । खेमं एतेसं अत्थीति खेमिनो =सिच्चुसे शान्त जुया च्वंगु दुपि ।

थुगु “सुखिनो वा” आदि खँ छाया कना तःगु ? मैत्री वृद्धि यायेमु पहः क्यनेत कना तःगु जुल । मैत्रीयात् “सब्बे सत्ता सुखिनी होन्तु =सकल सत्त्वपि शारीरिक सुख दुपि जुइमाः । खेमिनो होन्तु =सिच्चुसे शान्त व न्ह्याइपुसे च्वनेमाः । सुखितत्ता होन्तु =मानसिक सुख दुपि जुइमाः ।” थुकथं वृद्धि यायेमाः धयागु अभिप्राय जुल ।

धोदना याये अयोग्य “प्रज्ञावानपिसं निन्दा याइगु कर्म धाक्व म्याः भतिचा हे जूसां याये मज्जू” धयागु खँया अनन्तरय “सकल सत्त्वपि सुखी जुइमाः” आदि खँ कना तल । मैत्रीयात् थुकथं वृद्धि यायेमाः आदिथें जाःगु खँ मदया अनुसन्धि खँपु मस्वाःथें जुमा मच्चं ला धका धाये थाय् दय्य च्वन । तथागत-यगु उपदेश स्पृष्टूपिनिगु निति जुल । उकथं स्पृष्टूपिसं ला “सुखिनो वा” आदि द्वारा व “ये केचि” आदि द्वारा कना बिज्याःगु उपयेख

न्यने दयेवं हे मैत्री वृद्धि यायेगु विधि पहः बिया च्वंगु दु धका थू हे थु ।

छुं छगू विषय वस्तुयात धायेगु ल्हायेगु च्वयेगुया अन्तय सकलें सुखी जुइमाः धका अन्त यात धाःसा उगु खँपु उम्ह व्यक्ति या प्रार्थना जुइगुथें थन तथागतं मैत्री वृद्धि याना बिज्याःगु धका भाःपी थाय् मदु ला ? थुकथं नं हानं धाये मास्ति वयेकीगु खः । धम्मपटिगाहक (=धर्म श्रोता भिक्षुपिनि निति कना बिज्याना च्वंगु देशनाया रूपय् प्रकट जुया च्वंगु जुया इपि भिक्षुपिसं नं थःपिसं आचरण याये निति कना बिज्याना च्वंगु भावयात सिया थुया च्वने धुंकूगु जुया उकथं नं भाःपी मत्वः ।

उगु तथ्य “माता यथा नियंपुत्तमायसा” आदि द्वारा मामं थःम्ह याकचाम्ह काय्यात रक्षा याइगुथें मैत्री वृद्धि यायेमाः आदि लिपा कना प्रेरणा बिया बिज्याइ तिनिगु वचनयात नं बःकया सीके फूनिगु जुया चोदना याये अयोग्य जुइक हे चोदना यायेगु मात्र जक जुल ।

(५१) ये केचि पाणभूतत्थि;
तसा वा थावरा व' नवसेसा ।
दीघा वा ये व महन्ता;
मज्झिमा रस्सका अणुक थूला ॥

(५२) विट्ठा वा ये व अविट्ठा;
ये व दूरे वसन्ति अविट्ठे ।
भूता वा सम्भवेसी व;
सब्बसत्ता भवन्तु सुखितत्ता ॥

(५१-५२) अनवसेसा=त्यं पुल्यं मदयेक दक्क फुकं;
ये तसा वा=गुपि थारा न्हइ यःपि पृथग्जन शैक्षिपि व; ये थावरा

वा=गुपि थारा न्हइ मयःसे स्थिर व दृढगु (चित्त दुपि) अरहन्तपि व; ये दीघा वा=गुपि तःहाकगु शरीर दुपि सत्त्वपि व; ये महन्ता वा=गुपि तःघंगु शरीर दुपि सत्त्वपि व; ये मज्झिमा वा=गुपि चीधिकपि नं मखु तःधिकपि नं मखु चीग्वारापि नं मखु तःग्वारापि नं मखु मध्यस्थपि सत्त्वपि व; ये रत्सका वा=गुपि चीधिकपि चीग्वारागु शरीर दुपि सत्त्वपि व; ये अणुका वा=गुपि अतिकं चीघं जुया अणु मात्रपि सत्त्वपि व; ये थूला वा=गुपि ग्वारामारा चिना स्थूल जुया ल्हना च्वंपि सत्त्वपि व; ये विट्ठा वा=गुपि स्वये खने नंपि सत्त्वपि व; ये अविट्ठा वा=गुपि स्वये खने मनंपि सत्त्वपि व; ये दूरे वसन्ति=गुपि तापाक च्वनाच्वंपि सत्त्वपि व; ये अधिदूरे वसन्ति=गुपि सःतिक च्वनाच्वंपि सत्त्वपि व; ये भूता वा=गुपि लिपा उत्पन्न जुइ म्वाःपि उत्पन्न जुया च्वने धुंकूपि जुया च्वंपि अरहन्तपि व; ये सम्भवेसी वा=लिपा उत्पन्न जुइ मानिगु जन्म माला जुइपि गुपि पृथग्जन शैक्ष सत्त्वपि व; ये केचि=सम्पूर्ण; पाणभूता=सत्त्व प्राणीपि; अत्थि=दया च्वन । इमेपि सम्बसत्ता =शुपि सकलें सत्त्वपि; सुखितत्ता=सिच्चुसे शान्त सुखगु शरीर व मन निता दुपि; भवन्तु=जुये माल ।

भावार्यं सम्पूर्णं थारा न्हइ यःपि पृथग्जन शैक्षपि, थारा न्हइ मयःपि अरहन्त पुद्गलपि, शरीर तःहाकपि सत्त्वपि, शरीर तःथ्वायपि सत्त्वपि, शरीर मध्यस्थपि सत्त्वपि, ग्वारामारा चिना पतिहाकःगु शरीर दुपि सत्त्वपि, अतिकं चीघं जुया अणु मात्रपि सत्त्वपि, चाकः मकः लाना ल्हना च्वंपि सत्त्वपि, स्वये खने नंपि सत्त्वपि, स्वये खने मनंपि सत्त्वपि, तापाक च्वंपि सत्त्वपि, सःतिक च्वंपि सत्त्वपि, लिपा उत्पन्न जुइ मखुपि उत्पन्न जुइ धुंकूपि जुया च्वंपि अरहन्तपि, लिपा न्हूगु जन्म माले यःपि शैक्ष पृथग्जनपि, लोकय् दुपि शुपि सत्त्वपि सकलें शरीर व मन निता सुखीपि जुये माल ।

विस्तृत मंत्री वृद्धि पहः “सुखिनो वा” आदि द्वारा सत्त्वपि सकलें पुचः मुना मैत्री वृद्धि यायेगु पहः संक्षिप्तयात क्यना बिज्याये धुंका लिपा इपि सत्त्वपिन्त “तस, थावर” आदि द्वारा थीथी छुटे याना विस्तृतं मैत्री वृद्धि यायेगु पहःयात “ये केचि पाणभूता” आदि द्वारा हानं निर्देशित याना बिज्याःगु जुल । मेकथं धाल धाःसा- सत्त्वपिनिगु चित्त अनेक कथंयागु आरम्मणय् विचरण याना वये धुंकूगु जुया शुरु याये साथं तुं छगू हे आरम्मणय् (चित्र) क्वात्तुक गाडे जुइक स्थिर जुइ फइ मखुनि । विभिन्न आरम्मणतय्त वृद्धि यायेगु मनन यायेगु बिया तल धाःसा उगु उगु आरम्मणय् क्रमशः लिना लिना वना च्वनेगु पाखें तनं तं वृद्धि जुया क्वात्तुसे स्थिर जुइ फइगु जुल । उकि तस, थावर आदि विभिन्न आरम्मणय् लिना लिना वना चित्त बांलाक स्थिर जुइकेया निति विस्तृतं मैत्री वृद्धि यायेगु पहः आज्ञा दयेका बिज्यागु जुल ।

हानं मेकथं धायेगु दया च्वन तिनि । चित्त धयागु प्रकट जू जूगु आरम्मणय् जक याउँसे अःपुक स्थिर जुया च्वने फये यः । उकि उपदेश न्यना च्वपि भिक्षुपिनि लागी स्पष्ट जू जूगु आरम्मणय् चित्त बांलाक स्थिर जुइकेया निति (=समाधि उत्पन्न जुइकेया निति) तस, थावर आदि मैत्रीया विभिन्न आरम्मणयात क्यने सःगु “ये केचि पाणभूता” आदि गाथा निपु आज्ञा दयेका बिज्याःगु जुल ।

अर्थ बीगु पहः “ये केचि पाणभूता” आदिलय् ये केचि-शब्द अनवसेस (= ल्यं पुल्यं मदयेक सम्पूर्णं) अर्थ वाची खः । सम्पूर्णयात नं अनियम कथं व्यक्त याइगु जुया उकीयागु नियम ला सब्बसत्ता भवन्तु सुखित्तता-लय् सब्बसत्ता जुल । तसा वा थावरा वा-आदि ये केचि-या स्वरूप सत्त्वपि जुन । धात्थे खः; “ये केचि पाणभूता” अनियम सामान्य जुया तसा वा थावरा वा-आदि उगु अनियम सामान्ययां स्वरूप जुया च्वंगु

प्रनियम विशेषत जुया च्वन । उकिं के केचि = ... फुर्क जुया च्वपि;
 पाणभूता = सत्त्वपि; ये तसा वा... पि व..... ये सम्भवेसी वा = ... पि;
 प्रत्थि = दया च्वन; इमेपि सम्भवसता = ... पि; सुखितता = ... दुपि;
 नचन्नु = ... जुये माल; युक्थं नं स्वापु तये माल । मथवा गाथाय् धर्षं
 बिया वयागु मनु रूप तसा वा-प्रादि नित्तं शुच याना अर्थं बिया ये केचि-यात
 हानं स्वापु तये माल । वा तसा वा = धारान्हुइ यःपि सत्त्वपि व... सम्भवेसी
 वा = .. पि; इति = युक्थं; ये केचि = ... पि; पाणभूता = ... पि;
 प्रत्थि इमेपि सम्भवसता प्रभदि धका जूसा नं सम्बन्ध तये माल । युक्थं स्वयी
 स्वापु तये फूनु भावयात् "ये केचि पाणभूतत्थि तसा वा धावरा वा धनवसेसः;
 इमेपि सम्भवसता-च्वन्नु सुखितता" धयगु अर्थकथा योजना द्धमं नं धीके दु ।

पाणभूता स्वरूप पाण, भूता निगुलि पद सत्त्व वाची जुया उगु
 निगु पदय् अर्थ विशेष मदु । उकिं "पाणा एव
 भूता = पाण हे भूत धाइगु खः" धका धया तःगु जुल । "पाणन्तीति
 पाणः = सासः ल्हाये सःगु जूया निरिति पाण धाइ" धका (विग्रह)
 यानः आश्वास प्रश्वास लिसे स्वापु दुपि पञ्चवोकार सत्त्वचिन्त
 ग्रहण माये निरिति व भवन्तीति भूता = उत्पन्न जुइ सःगु जूया निरिति
 भूत धाइ" धका (विग्रह) याना एकवोकार चतुवोकार सत्त्वचि
 ग्रहण माये निरिति अर्थकथाय् पाण लिसे विशेषता द्येक याना हामं
 धयी वप्रीन जाना तस । पाण-या स्वरूप आश्वास प्रश्वास लिसे
 सम्बन्ध दुपि पञ्चवोकार (सत्त्व) धका धया तःगुलि धाये माःगु
 दया वल । कारण छाया धाःसा-रूपावचर (सत्त्वपि) आश्वास
 प्रश्वास मदुपि सत्त्वपिके समावेश जुया च्वंगु जूया निरिति हे जुल ।
 उकिं पाण-या स्वरूप कामावचर; भूत-या स्वरूप रूप, अरूपायात
 काल धाःसा कं हे स्पष्ट जुइथाय् दु ।

अर्थकथाया चापुलि पाय्छि जुइ कथं नं युक्थं चिन्तन माये
 वः जूति । आश्वस पश्चिद्ध आदिलम् स्वरूप दयः च्वन ज्ञानाः

उत्पन्न जुया च्वनेवं दया च्वनेवं जक मखु कारण कर्मया रूप्य्
उत्पन्न जुइगुयात नं स्वापु दया च्वन धका हे धायेमाः । असंज्ञा
सत्त्व, अरूपिपि आश्वास प्रश्वास ध्यानया कारणं उत्पन्न जुइ फूगु
अवसर मदया आश्वास प्रश्वास लिसे स्वापु मदु धका धाये ज्या
छि । रूपावचर (पिके) आश्वास प्रश्वास ध्यान प्यंगूया कारणं
उत्पन्न जुइ फूगु जूया निरिति आश्वास प्रश्वास लिसे स्वापु दया च्वंगु
दु धका धाये ल्वः जू । थुगु भाव कथं अस्सास पस्सास पटिबद्धे—ल्य्
अस्सास पस्सास—या स्वरूप आश्वास प्रश्वासयात व ध्यानयात
नितांयात कायेमाः । अथे जुल धाःसा आश्वास प्रश्वास ध्यानं
बाहेक मेमेगु ध्यानया कारणं उत्पन्न जुइपि ब्रह्मापि लिसे
“पाणन्तीति पाणा” धयागु वचनार्थयात गुकथं धायेगु ल्य् ?
फुकसिया निरिति रूढि भाव जक धाये थाय् दु ।

अनं हानं “सञ्जन्तीति सत्ता; पाणन्तीति पाणा” धयागु
खँ अनुसार प्यपुने यःपि आशक्त जुइ यःपि पृथग्जन सत्त्वपि व सासः
दुकाये पिकाये याइपि पञ्चवोकार सत्त्वपिन्त ग्रहण याना काये
फूनिगु जुया अर्थकथाय् राग रहितपि अरहन्तपि, सासः ल्हाये
मसःपि रूपा—रूप सत्त्वपिके नं उत्पन्न जुइ दुगु सत्तपाणतय्त् रूढि
शब्दया रूप्य् धया तःगु खः । ताड हलं बाहेक मेमेगु माला, पंखा
आदिल्य् नं उत्पन्न जुइ फूगु तालवण्ट—यात रूढि धका धया तःथे हे
जुल ।

थन नं सासः ल्हाये सःपि कामावचरं बाहेक सासः ल्हाये
म्वाःपि रूप—य् नं उत्पन्न जुया च्वंगु थुगु पाण—यात रूढि भावय्
काःसा तिनि अर्थकथाया धापू निर्दोष जुइ । तर पाण—या स्वरूप
काम सत्त्व, भूत—या स्वरूप ल्यं दुपि सत्त्वपिन्त कायेगु विधि ति ला
स्वच्छ व स्पष्ट जुइ मयः ।

तस आदि सत्त्वपि तसन्तीति तसा = थारा न्हुइ यःगु जूया निरिति
तस धाइ (धया तःगु) अनुसार तस धयागु

तृष्णां रहित मज्जुनिगु जुया ग्याये सः थारान्हुइ सःम्ह पृथग्जन शैक्ष पुदग्ल खः । “तिट्ठन्तीति थाबर=मग्याःसे थारा मन्हुसे मसंसे हे स्थिर व दृढ जुया च्वंगु जूया निति थाबर धाइ” (धया तःगु) अनुसार तृष्णायात हटे याये धुंकूगु जूया निति ग्यायेगु मद्दुपि अरहन्तपिन्त थाबर धाइ ।

दीघ-शब्द शरीरयागु आकार प्रकार तःहाकःपि सर्प, न्या, गोघ आदि सत्त्वपि खः । महन्त-सा तःधंगु शरीर दुपि न्या काबले आदि जल (चर) सत्त्व, किसि आदि स्थलचर सत्त्व, राहु आदि देवतापि हे जुल । सल, सा, द्वहें, म्ये, फा आदि शरीरयागु गठन मध्यस्थ रूपय् दुपि सत्त्वपिन्त मज्झिम-धाइ । रस्स=बागःचापि सत्त्व धयापि ईपि ईपि विभिन्न सत्त्वपिके दीघ मज्झिम-त स्वया क्वय् लाना चीधिकपि सत्त्वपि खः ।

अणुक-ला प्रकृति मिखायागु क्षेत्र मखु; दिव्यचक्षुया क्षेत्र जुया च्वपि अतिकं चीकिचाधिकपि अणु प्रमाणपि सत्त्वपि जुया च्वन । अथवा महन्त मज्झिम व थूल मज्झिमत स्वया चीधिकगु प्रमाण दुपि सत्त्वपिन्त कायेमाः । थूल-चाकः मकः लाःगु शरीर दुपि खासा, शंख काबले आदिथे जाःपि सत्त्वपि जुल । थःगु मिखां स्वये खने नपि सत्त्वपिन्त बिट्ठ-धाइ । समुद्रया पारी, पर्वतया पारी, चक्रवालया पारी आदिलय् स्थितपि स्वये खने मर्नपि सत्त्वपि ला अविट्ठपि जुल । विदूर-यात अतिदूर (=तःसकं तापाःगु) धका अर्थ बिया तल । उकि अविदूरयात तापाः नं मजू सःति नं मजूगु धका अर्थ बिया तल । थन दूर-या अः खः जुया सःति धका जक अर्थ बीमाः । उकि थःगु शरीरय् दुम्ह सत्त्वयात अविदूर धका अ थःगु शरीरं पिने दया च्वपि सत्त्वपिन्त दूर धका धायेमाः । मेकथं-थःगु छे विहारया उपचारया दुने व पिने व थःगु विहार, गां जनपद, द्वीप चक्रवाल दुने पिने अविदूर-दूर छुटे धायेमाः ।

भूत-धयापि उत्पन्न जुइ धुंकूपि जुया लिपा उत्पन्न जुइ मखुर्तपि अरहन्त पुद्गलपि हे जुल । सम्भवं एसन्तीति सम्भवेसिनो = लिपायागु जन्मय् उत्पन्न जुइत कारण कर्म मालेगु बानि दुगु जूया निति सम्भवेसी धाइ । संयोजन रहित मज्जुनिगु जूया निति लिपायागु जन्मया स्वापुयात माले सःपि पृथग्जन शैक्षयात सम्भवेसी धाइ । थुगु भूत, सम्भवेसीयात प्रतिसन्धि कथं मेकथं छुटे याना तःगु दनि । अण्डज (= ख्येचय् उत्पन्न जुइमह सत्त्व), जलाबुज (= मचा छ्येय् उत्पन्न जुइमह सत्त्व) पि ख्येचं व मचा छ्येय् नं पिहाँ मवःनिबले तकयात सम्भवेसी धायेमाः । ख्येचं वा मचा छ्येय् नं पिने पिहाँ वइबले तिनि भूत जुइगु जुल ।

संसेदज (= ध्वगिगु धागिगु स्वां, मुख्, सिमाख्वाला आदिलय् उत्पन्न जुइमह सत्त्व), ओपपातिक (शरीर प्रकट रूपय् उत्पन्न जुइमह सत्त्व) न्हापांगु प्रथम चित्तक्षणय् सम्भवेसी धका व निगुगु चित्तक्षणं निसें लिपा भूत धका छुटे यायेमाः । गुगु इर्यापथं उत्पन्न जुइगु खः; उगु इर्यापथ हिला मवंतल्ले सम्भवेसी जुइ । हिला वनीगु अवस्थां निसें भूत रूपय् ध्यनी धका नं छथी छुटे यायेमाः ।

दुक, तिक थुपि गाथात अनुसार दुक प्यंगू दुक, तिक स्वंगू तिक कथं मैत्री वृद्धि यायेगु पहः न्हेथी दु ।

दुक प्यंगू (१) तस, थावर दुक; (२) दिट्टा, दिट्ट दुक; (३) दूर, सन्तिक दुक; (४) भूत, सम्भवेसी दुकत हे जुल ।

तिक स्वंगू (१) दीघ, रस्स, मज्झिम तिक; (२) महन्त, अणुक, मज्झिम तिक (३) थूल, अणुक, मज्झिम तिकत जुल ।

थुपि दुक तिकत अनुसार मैत्री भावना वृद्धि यायेगु पहः अर्थकथां स्वापू तया क्यना तःगु विधि अनुरूप “ये केच्चि पाण-भूतत्थि” यात व “इमेपि सम्भसत्ता भवन्तु सुखितत्ता” यात दुक

पत्तिकं व तिक पतिकं जोडे याना मैत्री भावना न्हैप्री उव्वत्त याना कय्येमाः ।

१-	केकिं पणपुत्तिय तसा वा थावरा वा इमेपि सम्भससा पबंणु सुखितसा
२-	विट्ठा वा अविट्ठा वा " " "
३-	दूरे वा सन्तिके वा वसन्ता " "
४-	भूता वा सम्भवेसी वा " "
५-	दीघा वा रस्ता वा मज्झिमा वा " "
६-	महन्ता वा अणुका वा मज्झिमा वा " "
७-	बूला वा अणुका वा मज्झिमा वा " "

- अर्थ- (१) थारा न्हूइ यःपि पृथग्जन शैक्ष व थारा न्हूइ मसःपि अरहन्ते थुपि पुद्गलपि सकलें शरीरं व मनं निता सुखीपि जुइमाः ।
- (२) स्वये खने नंविं सत्त्वपि स्वये खने मनपि सत्त्वपि थुपि सत्त्वपि सकलें शरीरं व मनं निता सुखीपि जुइमाः ।
- (३) सःतिकं दुपि सत्त्वपि तापाकं च्वपि सत्त्वपि;
- (४) उत्पन्नं जुइ धुं कूपि अरहन्तापि व उत्पन्नं जुइयां लाग्गिं कर्मं माला च्वमीपि पृथग्जन शैक्षापि;
- (५) शरीरं तःहाकर्णपि सत्त्वपि, पतिहाकःपि सत्त्वपि, तःहाकः नं मखुं पतिहाकः नं मखुंपि मध्यस्थपि सत्त्वपि;
- (६) शरीरं तःध्वपि सत्त्वपि, चीध्वपि सत्त्वपि, तःध्वं नं मखुं, चीध्वं नं मखुंपि मध्यस्थपि सत्त्वपि;
- (७) शरीरं ल्हनां ग्वारामारा च्विपि सत्त्वपि, चीध्वपि सत्त्वपि, मध्यस्थपि सत्त्वपि, थुपि सत्त्वपि सकलें शरीरं व मनं निता सुखीपि जुइमाः ।

टिप्पणी उपरोक्त सुखितत्ता—लय् लिउने सुखिनो दया च्वंगु जुया
अत्त—शब्दं चित्तयात जक व्यक्त याइगु जुल । थन
अत्त—यात स्कन्ध शरीर छगुलिं दुथ्याका शरीर व मन व्यक्त याइगु
धका कया सुखितत्ता=सिच्चुसे शान्त सुखगु शरीर व मन निता
दया च्वंपि धका अर्थ बिया वया । उकिं थन शरीर व मन निता
सुखी जुइमाः धका भाय् हिलागु जुल ।

(५३) न परो परं निकुब्बेथ;

नातिमञ्जोथ कत्थचि न कञ्चि ।

ब्यारोसना पटिघसञ्जा;

नाञ्जामञ्जास्स दुक्ख' मिच्छेय्य ॥

(५३) परो=सुं छम्ह मेम्हसिनं; परं=सुं छम्ह
मेम्हसित; न निकुब्बेथ=छल कपट याये मत्यः; कत्थचि=छुं छग्गु
थासय्; (न्ह्याथाय् जूसां) कञ्चि=सुं छम्ह; नं=व कतःयात;
नातिमञ्जोथ=अभिमान पिज्वयेका अवहेलना व अपमान याये
मत्यः; ब्यारोसनाय=शरीर व वचनं अपमान व अवहेलना याना
शास्ति यायेगु द्वारा; पटिघसञ्जाय=दोष चित्त द्वारा; अञ्जाम-
मञ्जास्स=परस्पर (छम्हं मेम्हसिगु); दुक्खं=दुःखयात;
न इच्छेय्य=कामना व इच्छा याये मत्यः ।

भावार्थ सुं छम्हसिनं मेम्ह सुं छम्हसित छलकपट यायेगु याये
मत्यः; न्ह्याथिं जाःगु थासय् थजु सुं छम्ह व्यक्तियात
नं अपमान व अवहेलना याये मत्यः; शरीर व वचनं कष्ट बिया
शास्ति यायेगु द्वारा व दोष चित्त द्वारा परस्परय् छम्हसिनं मेम्हसिगु
दुःखया इच्छा याये मत्यः ।

मेकथं छथी मंत्री वृद्धि मैत्री भावना धयागु सत्त्वपिनि प्रति सुख
सुविधा प्राप्तिया निति कामना यायेगु
द्वारा जक वृद्धि यायेगु मखु; अनर्थगु दुःखय् मध्यनेया लागी कामना
यायेगुया सामर्थ्य कथं नं वृद्धि याये माःगु हे जुया च्वन । उकिं

“सुखिनो वा” आदि द्वारा सत्त्वर्षि सुखी जुइगु कामना व वृद्धि यायेगु पहः कयने धुंका आः ‘न परो परं’ आदि द्वारा दुःख कष्ट नं कः भवयेकेया निन्ति कामना यायेगु कथं वृद्धि यायेगु पहः हानं निर्देशित थाना बिज्या गु खः ।

ध्याकरण कथं स्पष्टीकरण [“न निकुप्पेवाति न कोपेय्य न बञ्जेय्य वा”
धयागु परित्राण टीकाया छन्द (मति) कथं
“न निकुप्पेव” दयेमाः । तं विमकायेगु प्रथंत्त “इयारोसना पटिबसञ्जा-
नाञ्जमञ्जस्त बुक्कमिञ्जेय्य” धयागु खं हे सिद्ध जुया च्वंगु दया च्वाल धका
धये बहः जू । ‘न बञ्जेय्य’ वर्णन लिसे ‘न निकुप्पेव’ नं कथं महं ।
“न निकुप्पेवा ति न बञ्जेय्य” धयागु अर्थकथाया बिचाः लिसे नं पाय्छि
मजू । नि+कर-द्वारा सिद्ध जुया च्वंगु निकति-ज्ञदं छलकपट यायेगु अर्थ
व्यक्त याइगुये नि+कर-द्वारा हे सिद्ध जुया च्वंगु निकुप्पेव नं छलकपट
यायेगु प्रथं व्यक्त याइगु खः धका ‘न बञ्जेय्य’ द्वारा सीके बिया च्वंगु दु ।

गुलि गुलि क्षेत्रय् निकति लिसे बन्धना पाना च्वंगु पहः कयना तःगु दु ।
‘बन्धना’ धयागु उगु उगु कारण उपाय द्वारा छले यायेगु जुया ‘निकति’-यन्त्र
मन्त्र इन्द्रजालपाखें लुं मखुगुयात लुं प्रादि दयेका छले यायेगु धका धाइ ।
थन ला नितां हे बञ्जेय्य-या स्वरूप जुया च्वंगुवन । उलि जकं नं मयानि ;
“गुलाकूट=ठकं क्वायेगु, कंसकूट=मानां क्वायेगु”, मानकूट=पाथि क्वायेगु
प्रादि विभिन्न कथं क्वायेगुयात नं काये हे माः । बन्धना-यात “अञ्जवा
ठितस्त=छगू छथी कथं दया च्वंगु; बत्तुनो=चीज वस्तुयात; अञ्जवाक्येन
=मेगु छगू पहः चहलं; क्कनादिना=धयेगु त्हायेगु प्रादि द्वारा;
अञ्जवीहोप्यादनं=मेम्हसित मोह उत्पन्न जुइ कथं यायेगु खः” धका वर्णन
थाना तःगु थोमनिधि (स्तोम निधि) धनुसार थुगु बञ्जेय्य-ल्य् बन्धना-नं
उगु स्वभाव अनुसार-छलकपट यायेगु धाक्वयात काये फु ।]

कामना यायेगु छले यायेगु क्वायेगु कपट व्यवहार यायेगु उम्ह
व्यक्ति प्रति मैत्री मदइगुया कारणं हे उत्पन्न

जुइगु खः । अथे हे छलकपट याका च्वने माःम्ह व्यक्ति नं तँ पिकाइगु हे जुल । थुकथं निखें नं मभिगु फलत उत्पत्ति वृद्धि जुइ फूगु जुया थुगु छलकपट याये मत्यः धयागु मैत्रीयात वृद्धि यायेमाः ।

अभिमान बढे चढे यायेगु नं मैत्री मदुपिनि प्रति जक जुइगु खः । थः तःसकं यःम्ह सन्मान दुम्ह जुल धाःसा उम्ह व्यक्ति प्रति चित्त नाइसे च्वंच्वनीगु जुया मान धका दये फइ मखुत । उकिं मान मैत्री अभावया लक्षण चिन्ह हे जुल । अभिमान चढे जूम्हसित खनेवं तुं हे स्वये मयःया च्वनी । वयासिकं अपमान याका च्वने माल धाःसा गनं जक तँ पिमकाःसे च्वंच्वने फइ धका । उकिं मान नं मान चढे जूम्ह अपमान याका च्वने माःम्ह निखलःसित नं मभिगु फल उत्पन्न जुइकीगुया कारण जुया च्वंगु जुया सत्त्वपिनि प्रति चेतना दुपि धाक्वसिनं थुगु “नातिमञ्जोथ” अपमान याये मत्यः धयागु कामना याये मालीगु हे जुल ।

[अयारोसना पटिघसञ्जा-धयागुली “निन्दा अयारोस उपारम्भसया” उपरिपण्णास (१२२)-य ‘अयारोस-यात घट्टन (=च्वलेगु, थीगु) घका उकीयागु प्रर्थकथां वर्णन याना तल । “रोसेहि रोसक” प्रादी रोस-यात नं घट्टन घका हे उगु उगु प्रर्थकथाय् वर्णन याना तःगु दु । गुलि गुलि थासय् रोसक-यात कोषजनक (=तँ, क्रोधयात उत्पन्न जुइके यःम्ह) घका वर्णन याना तःगु स्वये दु ।

रस-घातुयात हिंसा (=शास्ति यायेगु), क्रोध (=क्रोध (तँ) पिकायेगु) घका घातु-ग्रन्थय् अर्थ निथी खने दया च्वंगु जुया हिंसा घयागु घट्टन हे खः । घट्टन =च्वलेगु-थीगु घयागु शरीरं दयेगु, वचनं ब्वःबीगु आदि शास्ति यायेगु भवहेनना याना कष्ट बीगु हे जुया च्वन । कोषजनक-क्रोध पिहाँ बइ कथं यायेगु घयागु नं दयेगु च्वायेगु ब्वःबीगु प्रादि कार्यंत हे जुया च्वंगु जुया प्रर्थ पाना च्वंसा नं घट्टन स्वभाव लिसे स्वभाव कथं मयाः । उकिं “अयारोसना” घयागु शरीरं दयेगु च्वायेगु प्रादि वचनं ब्वःबीगु प्रादि द्वारा

धीगु अर्थात्तना वायेगु कष्ट बीगु हे खः धका वायेकेमाः । “व्यारीसनाथ”
 धका धाधे मांस्ति वःगु जुया नं ‘सम्मसञ्जा विजुत्तो’ “पटिसञ्जा बोधिसी”
 धादि पादिलय्थे थ लोप जुया व्वंगु जुल । “सुत्ते सुजुञ्चारनत्थं पञ्चर-
 जोपो” धयात्तु सद्धीति । (सुत्त-४१) अनुसार पाली सुजुञ्चारणया लागी
 थ-लोप जुगु व्यक्त याना तःसा नं थन छन्द गण रक्षणया लागी धका
 धायेमाः । पटिसञ्जा नं थुकथं हे जुल; पटिसञ्जा-लप सञ्जा-यत्त
 मज्झि-याना दोष विसयात्त धाःगु-खः धका सीकेमाः ।]

‘व्यारीसना पटिसञ्जा’ यात्त ‘नातिमञ्जोथ’ लिसे
 स्वाका च्वने यः । अर्थकथाय् “नाञ्जामञ्जास्स पुक्खमिच्छेय्य”
 लिसे स्वापु तये निरति वर्णन याना तःगु जुया उगु स्वापुयात्त होश याये
 त्वः जू । दोष धका उत्पन्न जुल धायेवं थःगु निरति नं मज्झू, मभि,
 भोगय् याये माःमहसिया निरति नं मानसिक दुःख शारीरिक दुःख
 जुइगुया कारण, परस्पर वं वयात्त वं वयात्त दोष उत्पन्न जुइगुया
 कारण धक जुया च्वन । उकि सत्त्वपिन्त भि जुइके मास्ति वःगु
 वेतनाः दुपि धाक्खसिनं उजोगु दोष उत्पन्न मज्झुइकेया निरति, स्नेह
 पूरणं जुइका च्वनेया निरति कामना याइगु हे च्चुया च्वन । उकि
 पारस्परिक दुःख कर्म मयाये-माल धका मैत्री तयेया लागी आशा
 वयेका विज्यात्त ।

(५४) माता यथा नियं पुत्त’-

अयुसा एकपुत्त’ मनुरक्खे ।

एवमि सव्वभूतेसु;

मानसं भावये अपरिमाणं ॥

(५४) माता=जन्म दाता उपकारक मामं; नियं पुत्तं=
 थःमह धीरित पुत्र जुया च्वमह; एकपुत्तं=याकः काय्यास;
 अयुसा=थःगु प्राण समानं हे; मनुरक्खे यथा=क्रमिक रूपं
 मयासे रक्षा याना च्वनीगुयें; एवमि=युक्तयं नं; सव्वभूतेसु=

सम्पूर्ण सत्त्व प्रति; अपरिमाणं=दासु प्रमाण मदुगु; मानसं=मैत्री चित्तयात; भावये=बार बार तकमच्छि भाविता व वृद्धि यायेमाः ।

भावाथं जन्म दाता मामं थःम्ह औरस पुत्र जुया च्वंम्ह याकः
काय्यात थःगु प्राण बाजी तथा नं न्ह्याबलें रक्षा याना
च्वनीगुथें अथे हे सम्पूर्ण सत्त्वपिनि प्रति दासु प्रमाण मदुगु मैत्रीचित्त
भाविता व वृद्धि याये माल ।

मामंथें मैत्री तयेमाः सत्त्वपिनि प्रति दकसिबे भिगु दकसिबे
क्वातूगु कथं तये माःगु मैत्री, भावनाया क्षेत्र्य
इच्छित्त जुया च्वन । लोक्य काय् म्हाय्पिनि प्रति तये माःगु
मांयागु मैत्री सर्वाधिकगु मैत्री जुया उम्ह मांयागुथें जाःगु मैत्री
सत्त्वपिनि प्रति तये माःगु भावयात “माता यथा” आदि द्वारा
प्रेरणा बिया बिज्याना च्वंगु जुल ।

भाथाय् सीके च्हःगु थन स्वयं थःमं गुला फिला तक (प्वाथ्य
घाना) कुबिया जन्म बिया वये माःगु कारण
याना व सदां लिक्क तथा शरीरं छुटे मयासे बुया बुया दुरु त्वंका
भरण पोषण याना वया च्वंगु कारणं याना बौयागु स्वया मांयागु
मैत्री चित्त प्रबल जुया च्वन । उकि अत्यधिकगु मैत्रीयात उपमा
बिया तःगु थुगु थासय् मांयागु मैत्रीयात कया तःगु खः । लहिना
तःम्ह काय्यात नं लहि हईपि मांपिसं अतिकं स्नेह तये यः । तर
स्वयं थःमं बुइका तइम्ह औरस-पुत्रयात यइगुयात ति ला पुला च्ने
फइ मखु । औरस पुत्रयात जक सर्वाधिक रूपं यया च्वनी । उकि
नियं पुत्तं=थःम्ह औरस पुत्र घका विशेष “प्रयोग” याना तःगु
खः ।

औरस पुत्रपि मध्यय् नं काय् म्हाय् यक्व दुम्ह मामं ययेके
माःपि यक्व दया च्वनीगुलि सर्वाधिक स्नेह घका दयेके थाकुया
च्वने फु । याकचा जकम्ह काय् दुम्ह मामं याकःचाम्ह काय् प्रति

दक्कं पुचः मुना नुगलय् थुं दिका स्नेह तथा च्वने सइगु जुया अत्यधिकगु मैत्री काये मास्ति वःगु थुगु क्षेत्रय् एकपुस्त=याकःचाम्ह काय्यागु भाव (पुत्रत्व) क्यना घया तल ।

थुलि तक स्नेह शक्ति प्रबलगुयात आयुसा-द्वारा क्यना तःगु खः । प्राणं समेतं रक्षा याइगु जुया च्वन घया तःगुली प्राण त्याग याना हे रक्षा याइगु जुया च्वन घयागु मतलब जुल । यन अपि-मदुसा नं अपि-अर्थ दये ल्वः जू । प्राणं समेतं नं रक्षा याना च्वनी तिति । मेमेगु शरीर स्कन्ध चीजवस्तु जुल घाःसा घाये थाय् हे मदु घका सम्भावनायात प्रदिप्त याना क्यना च्वंगु खः । उकिं “आयुसा =यःगु प्राणं समेतं हे” घका अर्थ बिया वया । उजोगु अर्थ ग्रहण याके बी मास्ति वया “अस्तनो आयुम्यि च्छित्वा” घका आयुसा-यात अर्थकथां उल्लेख याना तल ।

परित्राण टीकाय् “आयुसा जीवितेन समं जीवितहेतु वा” घका वर्णन याना तल । “जीवितेन समं” द्वारा आयुसा-यात प्राण लिसे समान रूपं घका (अर्थ) बीमाः । अभिप्राय दया च्वंसा नं “अस्तनो आयुम्यि च्छित्वा” घयागु अर्थकथा अर्थलिसे म्यावे मजू । थःगु प्राणयात समेतं त्वाग याना रक्षा याइगु जुया च्वन घयागु थःगु प्राण सिबे नं अप्वः यः घयागु अभिप्राय दुगु जुया उगु अर्थ जक अप्वः दुग्यः । जीवितहेतु वा अनुसार प्राणया कारणं, प्राण घयागु कारणं घयागु लिपायागु अर्थय् अभिप्राय बांलाक पिमज्वः ।

अभिप्रेत अभिप्राय याकःचाम्ह थःम्ह औरस पुत्रयात प्राण लिसे बाजी तथा रक्षा याना च्वनीम्ह मांयागुर्थे जाःगु मैत्री सत्त्वपिनि प्रति तथा मैत्री वृद्धि यायेमाः; उकथं वृद्धि यायेबले नं गुलि गुलिसित आरम्भण मयाःसे त्यंका थकल घाःसा गुलि गुलि सत्त्वपिनि प्रति जक ध्यना दासु प्रमाण सीमाना दुगु (=परिमाण) मैत्री घका घायेमाः । उकथं मल्लुसे सुयातं हे मल्यंकुसे दक्खसित आरम्भण याना दक्खसिगु प्रति ध्यंगु मैत्रीयात अपरिमाण

=दासु, सीमाना प्रमाण मदुगु मैत्री धका घाइ । उजोगु अपरिमाण (=अप्रमाण) मैत्री वृद्धि याये माःगुयात अपरिमाणं-द्वारा वयना तःगु जुल । याकःचिगु प्रति हे जूसां थुगु क्षेत्रय् जक छुटे याना वृद्धि याये; थुगु क्षेत्रयात ला वृद्धि याये मखु धका स्कन्ध शरीरय् सीमाना तथा वृद्धि यात धाःसा दासु प्रमाण सीमाना दुगु मैत्री जुइ । उकथं मखुसे उम्ह छम्हसिगु प्रति हे नं गुगुं क्षेत्र गुगुं भागयात नं मल्यंकुसे निरवशेष रूपं दक्वं हिसाबं वृद्धि यात धाःसा अपरिमाण धका हे धायेमाः । उकिं “अपरिमाण सत्तारम्मणवसेन वा =दासु प्रमाण सीमाना मदयेक सत्त्वपिं दक्वं आरम्मण दुगुया प्रभावं वा एकास्मि सत्ते =छम्ह सत्त्व प्रति हे नं; अनवसेस फरणेन वा - निरवशेष रूपं फइले यायेगुया प्रभावं” धका अपरिमाण-या अनुसार प्रमाण सीमाना मदुगु पहः अर्थकथां वर्णन याःगु जुल ।

भावये-यात पुनप्पुनं जनये वड्ढये=बारबार उत्पन्न जुइकेगु, वृद्धि यायेगु यायेमाः धका अर्थकथां वर्णन याना तल । उगु अर्थ कथं वृद्धि जुइकेमाः धका नं (अर्थ) बी फु । थःगु भाषाय् “भावेति, भावेत्तो” आदि उगु उगु क्षेत्रय् वृद्धि जुइकेगुयात वृद्धि याना च्वन धका हे व्यवहार यायेगु चलन दया च्वन । भावना वृद्धि याना च्वन आदि उगु उगु प्रयोग अनुसार थन वृद्धि यायेमाः धका जक अर्थ हिला तथा ।

(५५) मेत्तञ्च सब्बलोकास्मि;
मानसं भावये अपरिमाणं ।
उद्धं अघो च तिरियञ्च;
असम्बाधं अवेर' मसपत्तं ॥

(५५) उद्धं = च्वय्यागु लोक अरूप भूमी व; अघो = च्वय्यागु लोक काम भूमी व; तिरियं = दथुयागु लोक रूप भूमी; सब्बलोकास्मि = सम्पूर्ण लोकय्; अपरिमाणं = दासु प्रमाण मदुगु; मेत्तं = मैत्री युक्तगु; मानसं = चित्तयात; असम्बाधं = प्रमाण रहित

जुया संकीर्णता मदुगुयात; अघेरं = दोष घयागु आन्तरिक शत्रुता नं मदुगुयात; असपत्तं = दुःख कष्टं बिया शत्रुभाव तइम्ह बाह्य शत्रु नं मदुगुयात; (कल्वा = याना); भाषये = वृद्धि यायेमाः ।

भावायं च्वय् अरूप भूमी, क्वय् कामभूमी, दशुइ रूप भूमी सम्पूर्ण लोकय् दासु प्रमाण सीमाना मदुगु मैत्री चित्तयात सीमाना मदयेक संकीर्णता मदइ कथं, दोष घयागु आन्तरिक शत्रु मदइ कथं, बाह्य शत्रु नं मदइ कथं भाविता व वृद्धि यायेमाः ।

मैत्री फिजे यायेगु पहः उपरोक्त गाथाय् मैत्रीयात दासु सीमाना प्रमाण मतःसे वृद्धि याये माःगु खै कना खये धुत्त । दासु प्रमाण मदयेक वृद्धि यायेमाः घयागु न्यकनं फिजे जुइक वृद्धि व भाविता यायेमाः घयागु मतलब खः । उंकि मैत्रीयात लोक न्यकनं फिजे याना वृद्धि जुइकेगु पहःयात “मेत्तअच्च” आदि द्वारा क्यना बिज्यात ।

लोक छगुलि थन सब्बलोक-या स्वरूपयात नियमित याना क्यने मांस्ति वया “उद्धं अघो तिरियं” धका धया तल । उद्धं-या स्वरूप अरूपभूमि, अघो-या कामभूमि तिरियं-या रूप भूमि काये माःगु वर्णन याये धुंका मेकथं उद्धं-या स्वरूप च्वय् भवाग्र तक, अघो-या क्वय् अवीचि तक, तिरियं-या ल्यं दुगु दधुयागु क्षेत्रयात कायेःनिति हानं मेकथं वर्णन धामां लल । यथि जाःगु विधि कथं काःगु थजु सब्बलोक प्राप्त जूगु हे जुया निधी नं योग्य हे जुया च्वन । बुद्ध तथागतं कम्म बिज्याःगु समयय् उपदेश न्यनीपि भिक्षुपिके नं दृष्टि निधी हे दया च्वंगु दये फु । तर सब्बलोक-यात अभिप्रेत खः धका थुया च्वंगु विषयय् समान दृष्टि हे दया च्वंगु जुइमाली ।

असम्भाध सीमाना प्रमाण दुगु थाय्यात सम्भाध (संकीर्णगु) धकां घाइ । सीमाना भंग जूसा तिन विशाल व

विस्तृत जुइगु जुल । थन शत्रुयात सीमा (=विभाजन) धया तल । मैत्रीया क्षेत्रय् थुम्ह व्यक्ति ला थः शत्रु खः धका मैत्री वृद्धि मयाःसे ल्यंका थकल धाःसा सीमाना प्रमाण दया च्वंगु जुया संकीर्ण जुया च्वंगु जुल । **भिन्नसीम** (=विभाजन भंग) जुइ कथं शत्रुयात नं ल्यंका मतःसे शत्रु प्रति हे नं मैत्री थ्यनी कथं याये फत धाःसा भेद भंग जुया संकीर्णता मदुसे मैत्री क्षेत्र व्यापक जुया वनीगुयात **असम्बाध** धाइ ।

मेकथं घाल धाःसा- भावना परिपूर्ण मजूनिवं सम्पूर्ण लोक न्यंक, मैत्री चित्त फिजे याना वृद्धि यायेत अःपुइ मखुनिगु जूसां भावना पूर्ण जुया बलवान जुया वइबले छुं गुगुं अवकाश लोक नं मर्त्यनिगु कथं न्यंकभनं फिजे याना वृद्धि याये फइगु जुल । थुकथं भूमिलोक न्यंकभनं फिजे याना वृद्धि याये फया वइबले मैत्री **असम्बाध**-जुया वइ । थुगु कथन अनुसार **असम्बाध** जुइत **भिन्नसीम** (=विभाजन भंग जुइ कथं याये फूम्ह) जुइगु जुया भावना प्रबल जुया वःसा तिति जुइ फइगु सम्भावना दु । उपचार ध्यान अपंगा ध्यान लाभ जूसा तिति जक उकथं जुइ फु । अथे जुया इपि ध्यान-लाभीपिनिगु मैत्रीयात **असम्बाध** धका धाये माःगु खँ सीकेमाः ।

सीमा सम्भेद थन सीमा सम्भेद जुइगुया सम्बन्धय् धायेगु अवसर थ्यंक वःगु जूया निति विशुद्धि मार्गय् वया च्वंगु मैत्री वृद्धि पहः कार्यप्रणाली संक्षिप्त मात्रयात स्वाकं क्यना बने । मैत्री भावनाया क्षेत्रय् दकसिबे न्हापां मैत्री वृद्धि याये मज्यूपि, वृद्धि याये ज्यूपि, बिल्कुल वृद्धि याये मज्यूपि दया अप्रिय व्यक्ति (=मयःम्ह) प्रति मैत्री “न्हापां” वृद्धि याये मज्यू । वृद्धि यात धाःसा दोष उत्पन्न जुया वये यया मैत्री उत्पन्न जुइ थाकु । अति प्रियम्ह व्यक्ति प्रति तृष्णा प्रेम दया च्वना उम्ह व्यक्तिया सुख दुःखया निति शोक आदि उत्पन्न जुइ यया मैत्री वृद्धि पक्ष अःपु मजू । मयः नं मजू यः नं मजू मध्यस्थ व्यक्ति प्रति थःमं ययेकेगु

सन्मान यायेगु मद्दुगु जूया निति यःम्ह सन्मान याये माःम्हसिगु
थासय् तयेगु छगू थाकूगु ज्या हे जुल । शत्रु प्रति ला दोष उत्पन्न
जुया वद्दगु जुया न्हापां वृद्धि यायेत कं हे अःपु मजू । उकिं थुजोपि
प्यम्ह व्यक्तिपिनि प्रति न्हापां मैत्री वृद्धि याये मजू ।

असमान लिङ्ग दुपिनि प्रति राग उत्पन्न जुइ यःगु, मृतक
प्रति वृद्धि यात धाःसा अर्पणा ध्यान उपचार ध्यान लाभ याये
मफद्दगु जूया निति थुजोपि निखलः प्रति ला बिल्कुल हे वृद्धि याये
अयोग्य । उकिं मैत्री वृद्धि कामि व्यक्त “अहं सुखितो होमि
निव्वुक्खी=जि सुखी जुइमाः, दुःख रहितम्ह जुइमाः” आदि धका
थःमं थःत न्हापां वृद्धि यायेमाः । थःमं थःत वृद्धि यायेगु ध्यान
लाभया निति ला जुइ मफु । तर जि सुखी जुइ मास्ति वःथें, जि
दुःखी जुइ मास्ति मवःथें मेमेपि सत्त्वपि नं दुःखं मुक्त जुइ मास्ति
वः; सुखी जुइ मास्ति वः धका- थःत साक्षी प्रमाण तया मेपि
सत्त्वपिनि प्रति हित कामना यायेगु सुख कामना यायेगु उत्पन्न
जूया वये यःगु जूया थःमं थःत न्हापां (मैत्री) वृद्धि यायेमाः ।

अनं लिपा थःमं ययेका गौरव तये माःपि आचार्य उपाध्याय
आदिपिनि प्रति इपि व्यक्तिपिनिगु शील, श्रुतगुण, प्रेमनीय बोलि-
वचन क्रियाकलाप आदि सम्माननीय प्रसादनीय गुणतयुत सुमंका
“एस सप्पुरिसो सुखितो होतु निव्वुक्खी=थुम्ह सत्पुरुष सुखी
जूइमाः; दुःख रहितम्ह जुइमाः” आदि धका मैत्री वृद्धि यायेमाः ।
उकथं थःगु हित कामना याना गौरवनीय सम्माननीय आचार्य
आदिपिनि प्रति वृद्धि याना यंकूगु मैत्री अभ्यास प्रबल जुया वद्दबले
अतिप्रियम्ह पासा, मयः नं मजू यः नं मजू मध्यस्थम्ह व्यक्ति व
शत्रुपिनि प्रति हिला हिला क्रमशः वृद्धि याना यंकेमाः । अभ्यास
भाविता वृद्धि याना तये धुंका मैत्री लिपा शत्रु प्रति चित्त ध्यंक
वनीगु अवस्थाय् समेतं शत्रु भावय् मखंसे प्रिय पुद्गल रूप्य् ध्यंक
वद्दगु जुया च्चन ।

असमान लिंगिक, मृतक, मंत्री वृद्धि मज्यु अन ॥

अप्रिय, अतिप्रिय व; मध्यस्थ शत्रु व्यक्ति नं ।
यायेगु वृद्धि मंत्रीभाव; न्हापां मज्यु इमित नं ॥

न्हापां थःत वृद्धि मंत्री; अनं प्रिय, अतिप्रिय ।
मध्यस्थ, शत्रुयात नं; याये ल्वः वृद्धि छसिकथं ॥

थुकथं मैत्रीयात बारबार वृद्धि याना च्वम्ह व्यक्ति थः व
थः यःम्ह सम्माननीयम्ह प्रिय पुद्गल, मयः नं मजू यः नं मजूम्ह
मध्यस्थ पुद्गल, शत्रु धयापि थुपि प्यम्ह प्रति मैत्री चित्त समान
रूपं मदया च्वन तिनि धाःसा सीमा सम्भेद (=विभाजन भंग)
जुइ मखुनि । इपि प्यम्ह प्रति हितकामिगु मैत्री चित्त समान रूपं
उत्पन्न जुल धाःसा तिनि सीमा सम्भेद जुइगु जुल । “सीमा सम्भेद”
धयागुली गांतयगु सीमानां छगू गां लिसे मेगु गांयात ल्वाकःबकः
मयाःसे अलग सीमित याना स्थिर जुया च्वनीथे थः आदि प्यम्ह
भावनाया पूर्व भागयु ल्वाकःबकः मयाःसे हे अलगगु आकारं स्थिर
जुया च्वंगु सीमानात हे जुल । भावनाया कारणं याना इपि प्यम्ह
व्यक्ति प्रति छगू हे कथंयागु चित्त उत्पन्न जुया वइबले सीमा सम्भेद
जुल धका धायेमाः ।

उगु सीमा सम्भेद लक्षणयात थुकथं क्यना तःगु दु । प्रिय,
शत्रु, मध्यस्थ स्वम्ह थः लिसे छथासं च्वना च्वंबले खुँत वया भिक्षु
छम्ह बीया निति माग याः (पवं) वल । “छाय धका” न्यंबले
वयात स्याना गःपःयागु हि यज्ञ पूजा यायेत खः धयागु खँ घाल ।
अबले फलानाम्हसित का धका विचाः लुल धाःसा सीमा सम्भेद
जुइ मखुनि । “जित का, थुपि स्वम्हसित तोता थकी” धका विचाः
यात धाःसा नं सीमा सम्भेद जुइ मखुनि । छाय लय ? छम्ह
छम्हसित ग्रहण याके बीगु इपि व्यक्तिपिनिगु अर्थ व हितयात
मययेकेगु जुया च्वंगु जुया खः । प्यम्ह मध्यय सुयात नं बी ल्वःगुया

रूप्य मखनिबले तिन्नि प्यम्हसिगु प्रति समानगु मनोवृत्ति दये धुं कीगु जुल । उगु अवस्थाय ला सीमा सम्भेव याये धुंम्ह जुइ धुं कूगु अवस्था जुल ।

उकथं सीमा सम्भेव जुइ धुनेवं हे उम्ह व्यक्ति निमित्त व उपचार समाधि प्राप्त याइ । थन निमित्त धाःसा नं पृथ्वी कसिण, आदि कर्मस्थानतयगु कारणं प्राप्त जुइ बहुगु प्रतिभाग निमित्तथें षःगु प्रकट जुइगु ला मखु ; उचरोक्त सीमा सम्भेवयात हे नीवरण रहिजा जुइगुमा कसरण, उपचार ध्यान लाभया कारण जुया निमित्त तिन्नि समानतनु जूया निर्मित निमित्त धका धाःगु जुल । उगु निमित्त-यात हे करबार अस्यासु व वृद्धि यायेगुया कारणं याना बुलिचां मकुं अर्पणा ध्यानय् थ्यं क वनीगु खः ।

शत्रुता, शत्रु मनु, “अवेर” लय वेर—या स्वरूप मैत्रीया आन्तरिक शत्रु दोषयात घया तल । उगु दोष मद्गुथें जाःगु मैत्री उत्पन्न जुइ कथं वृद्धि यायेमाः घयागु भाव जुल । मैत्री—लय ला दोष दुगु मखु ; भावनाया दयुइ दयुइ गबलें गबलें लुया वइगु वेर चेतना (=दोष चित्त) उत्पन्न मजुइ कथं यायेमाः धका घया तल । यथि जाःगु भावना कार्यय् थजु समाधि शक्ति बःमलातल्ले न्हापा न्हापा अनुभव याना वये नंगु आरम्भण प्रकट जुवाः हे वके कः । गबलें गबलें थःत सुं छम्हसिनं अनर्थे याना वये नंगु व अस्मान याना शास्ति याना वये नंगु आः हे याका च्चने माःगुमें च्चक्क प्रकट जुया वये यः । उजागु अवस्थाय सह यानां सह याके अस्मैक दोषचित्त लुया वये यः । मैत्री वृद्धि याना च्चच्चं नं द्युइ द्युइ वेरचेतस्य धयागु उणोमु दोष चित्त उत्पन्न जुया वइबले सवेर=दोष चित्त दुगु मैत्री धका घयेमाः । द्युइ द्युइ उकथं दोषचित्त लुया मय्मैक स्वान्न वंसा तिनि अवेर जुइगु खः । तात्पर्ये कः उजागु वेर चेतका समाधि बःमलाःतिवं जक उत्पन्न जुया वये यमा सम्भक्ति बल्कागु भाषणां परिपूर्णं जुइबले ला उत्पन्न जुया वइ

मखुतगु जुया निरिति अवेर जुइ कथं वृद्धि यायेमाः धयागु कथन द्वारा समाधि दकसिबे बल्लाइथाय् तक वृद्धि याये मालीगु खँ निर्देशित याना च्वंगु जुल । थुगु कथनं अवेर उपचार ध्यान अर्पणा ध्यान युक्त मैत्रीयात कयना च्वंगु शब्द जुया च्वंगु खँ सीके दु ।

उकथं सत्त्वपिनि प्रति दोष चित्त मदु; मैत्री धातु बल्लाक तये फूमहसित मनुतयसं नं ययेका देव यक्षपिसं नं ययेके बहः जुइगु जुया शत्रु मदइगु जुल । उकि थुगु मैत्री चित्तयात शत्रु मदइथाय् तक बल दया वइ कथं वृद्धि याये माली धका धाःगु जुल । थुगु रूपं व्यक्तियाके शत्रुता मदुगुयात असपत्तं मानसं=चित्तय् शत्रुता मदु धका धाःगुलि स्थान्यु-कारणूपचार धका मती तये माल ।

टिप्पणी थन "असम्बाधं = संकीर्णता मदुगु; अवेरं = दोष धयागु आन्तरिक शत्रु मदुगु; असपत्तं=बाह्य शत्रु नं मदुगु; मेतं मानसं=मैत्री चित्तयात" धका विशेषणया रूप्यं नं (अर्थ) बी फु । अर्थ-कथाय् "एवं भावेन्तो वि च तं यथा असम्बाधं अवेरं असपत्तञ्च होति; तस्य सम्बाध वेर सपत्तानं अभावं करोन्तो भावये" धका धया तःगु अनुसार क्रिया विशेषण रूप्यं क्त्वा-तया अर्थं बिया वया ।

गुगु आकार प्रकारं असम्बाध आदि जुइगु खः; उगु आकार प्रकारं वृद्धि याये मालीगुयात धया तःगु कथन कथं क्त्वा मतसे "असम्बाधं=असंकीर्णं मजुइ थाय् तक व; अवेरं=दोष शत्रु मदइ थाय् तक व; असपत्तं=शत्रु मदइ थाय् तक; भावये=भाविता व वृद्धि यायेमाः" धका नं बीमाः ।

(५६) तिष्ठं चरं निसिद्धो व;

सयानो यावता'स्स वितमिद्धो ।

एतं सति अधिद्वेग्य;

ब्रह्म' मेतं विहार' मिध माहु ॥

(५६) तिष्ठं वा=दना च्वं च्वं वा; चरं वा=वना च्वं च्वं वा; निसिप्री वा=फेतुना च्वं च्वं वा; सयानो वा=घना च्वं च्वं वा; यावता=गुलि तक; वितभिद्धो=घने मास्ति वइगु न्हलं व्वाय् मास्ति वइगु रहित जुया च्वंगु; अस्स=जुया च्वनी; अथ=न्हलं व्वाय् मास्ति वःगुलि रहित जुया च्वंगु उगु उगु ईया दुने; एतं सति=थुगु मैत्री युक्तगु ध्यान स्मृतियात; अघिद्धेय्य=क्वात्तुसे च्वंक अघिस्थान यायेमाः । इध=थुगु बुद्ध-शासनय्; एतं=थुगु मैत्री रहित मज्जुगु ध्यान उत्पन्न जुया च्वनीगुयात; म्हुगु=प्रणीतगु; विहारं=च्वनेगु धका; आहु=तथागतपिसं आशा दयेका बिज्याना तये धुं कल ।

भावार्थं दना च्वं च्वं, वना च्वं च्वं, फेतुना च्वं च्वं वा घना च्वं च्वं न्हलं व्वायेगु रहित जुया च्वनीगु इलय् मैत्री ध्यान स्मृतियात क्वात्तुक धारण व अघिष्ठान यायेमाः । थुगु बुद्ध-शासनय् थुगु मैत्री ध्यान स्मृति द्वारा बास याना च्वनेगुयात म्हुगुविहार (=प्रणीत श्रेष्ठगु विहार) धका तथागतपिसं आशा दयेका बिज्याना तये धुं कल ।

शारीरिक वनावट कथं प्रशंसा "मेत्तञ्च" आदि गाथा द्वारा मैत्री भावना भाविता यायेगु कना बिज्यात । आः हानं उम्ह मैत्री भावना वृद्धि याइम्ह व्यक्तिया लागी गुलि गुलि कर्मस्थानतथे इर्यापथ नियमितता मद्दु; थः यःगुथे जाःगु इर्यापथं वृद्धि याये फूगु भाव क्यना मैत्री विहार यायेगुयात प्रशंसा याना बिज्यायेया निति "तिष्ठं चरं" आदि गाथा स्वाकं कना बिज्यात ।

च्वनेगु नियमितता मद्दु आनापान-या विषयय् "मिसीदति पल्लज्जुं आभुजित्वा उजुं कार्यं पणि-धाय" आदि धका मुलेपति ध्याना फेतुइया लागी व च्वय्यागु शरीरयागु भागमात्त तप्यंक तयेया निति निघारण याना छुटे याना

कना बिज्याःथें थन निर्धारण धका तथा बिमज्याः; थःत सुख दुथें ज्याछिथें च्वने मास्ति वःगु इर्यापथं च्वना वृद्धि याये फु । दना वृद्धि यायां त्यानुया बल धा.सा फेतुइगु आदि मेमेगु रहन सहन हीका वृद्धि याये फु । अथे हे फेतुना भाविता यायां त्यानुया बल धा.सा मेमेगु दनेगु, दनेगु आदि द्वारा इच्छा जूथे हिले ज्यूगु, फूगु खँ “तिट्टं वा” आदि द्वारा क्यना तल ।

द्यने मास्ति बवःतल्ले यथि जाःगु इर्यापथं वृद्धि याःगु थजु द्यने मास्ति बल धाःसा भावनाय् समाधि दये फइ मलु, उकि न्ह्यागु इर्यापथं हे थजु द्यने मास्ति वःगुलि रहित जुया च्वंगु ई जुल धा.सा उगु मैत्री स्मृति अधिष्ठान यायेमाः धका अभिप्राय ग्रहण याये मा.गुयात “यावता विगतमिद्धो अस्स अथ एतं मेत्ताज्ञानसति अघिट्ठेय्य” धका अर्थकथां स्पष्ट याना तल । “यावता विगतमिद्धो अस्स अथ = द्यने मास्ति वइगुलि रहित जुया च्वंगु इलय् घयागु अर्थ दु । उकि गाथाय् अर्थकथा अनुसार यावता अनियम-या नियम रूप्य् अथ-यात तथा अर्थ बिया वया । तावता-धका नियम तथा ब्यूसा नं “यावता अस्स तावता = न्ह्यो वयेके मास्ति वःगु रहित जुया च्वंतल्ले” धका अर्थ दुगु जुया उचित हे जुया च्वन ।

मेगु अर्थ यःगु कर्मस्थान थजु समाधि शक्ति बःमलाःतल्ले न्ह्यो वयेके मास्ति वइगु न्ह्यलं ब्वायेगु उत्पन्न जुया वइगु दया हे च्वनी । समाधि शक्ति बःलाना सामर्थ्यं दया वइगु इलय् न्ह्यो वयेके मास्ति वइगु न्ह्यलं ब्वायेगु मदुसे अतिकं प्रसन्न पूर्वक वृद्धि याये फु । थुगु मैत्री भावनाय् नं अभ्यासं परिपक्व जुया समाधि शक्ति दया च्वंम्ह व्यक्तिया लागी यःगु इर्यापथं हे थजु वृद्धि याये मास्ति वइगु इलय् न्ह्यो वयेके मास्ति वइगु मदयेका प्रसन्न रूपं वृद्धि याये फइगु जुया “तिट्टं चरं” आदि द्वारा उगु वशीभाव सिद्ध

जुइ धुं कूगुयात क्यना च्वंगु जुल । उकथं मैत्रीया क्षेत्रम् वशीभाव
सिद्ध जुइ धुं कूम्ह व्यक्तियागु भावयात क्यना तःगुलि हे उगु गाथाया
प्रमुख अभिप्रेत अभिप्राय यःगु इयपिथं वृद्धि याःगु थजु न्ह्यो वयेके
मास्ति मवयेकुसे अधिष्ठान व वृद्धि याये फु घया तःगु खः ।

उगु अभिप्राय अनुसार अर्थ बिल धाःसा “तिट्टं वा=दना
वा; ..... सयानो वा=घना; यावता=गुगु इयपिथं; एतं सति=
उगु मैत्री ध्यान स्मृतियात; (अधिष्ठातुकामो=अधिष्ठान याये
मास्ति वःगु) अस्स=जुया च्वनीगु खः; तावता=उगु इयपिथं;
वित्तमिद्धो=रहित जुयो च्वंगु न्ह्यो वयेके मास्ति वइगु न्ह्यलं ब्वायेगु
दुम्ह जुयो; अधिष्टेय्य=अधिष्ठान याये फइगु जुल” घका जुया
च्वन । थन “अधिष्टेय्य=अधिष्ठान यायेमाः” घकागु स्थिर
जुइकेगुयात हे धाःगु खः । शील समादान याना च्वन घायेकले यःके
शील स्थिर जुइकेगुयात हे धाःगुथे खः । अधिष्ठान गमं ननं
पतिष्ठापन (=स्थिर जुइकेगु) अर्थ दुगु खने दुगु जुया अधिष्टेय्य-
लयं नं स्थिर जुइकेमाः घका शब्दार्थ सीके बहः जू ।

ध्यानसार्थि जक “मेत्तामानसति अधिष्टेय्य=मैत्री ध्यानं युक्तगु
स्मृति अधिष्ठान यायेमाः” घका अर्थकथां घया
तःगु जूया निति “तिट्टं चरं” आदि मैत्री ध्यान प्राप्त जुइ धुं कूम्ह
व्यक्तिया निति निर्देशन फल निदर्शन घका घायेमाः । उपरोक्त
“मेत्तञ्च” आदि गाथा द्वारा मैत्री भावनायात अर्पणा ध्यान प्राप्त
जुइ थाय तक पूर्ण रूपं निर्देशन बिया विज्जाये धुं कूगु जुवा उकि हे
थुगु थासय् मैत्री ध्यान स्मृतियात जक ग्रहण याना तःगु जुवा च्वन ।
उकथं ध्यानसामीम्ह व्यक्तिया अंश वा भाग जूसा नं यःगु इयपिथं
थजु वृद्धि याये फइगु मैत्री भावना न्हापां वृद्धि माइपि मेमेपि
व्यक्तिपि लिले नं सम्बन्ध दुगु जुया इपि व्यक्तिपिसं नं यःगु इयपिथं
वृद्धि याये कूगु कप्पुमति हु ।

श्रेष्ठ विहार श्रेष्ठ प्रणीत व्यक्तिपिनिगु गुण वर्णन प्रशंसां गुलि
 गुलि ज्या-खँय् दिलचस्पी तथा उद्योग यायेगु
 अनुशरण याये यःगु जुया च्वन । उकिं अतिश्रेष्ठ अतिगौरवनीय
 अतिसम्माननीय बुद्ध तथागतं योगीपित आकर्षित यायेया निति
 मैत्रीयात प्रशंसा याना बिज्याये मास्ति वया “ब्रह्मेतं” आदि हानं
 आज्ञा दयेका बिज्यात । “ब्रह्मं विहारं”-ल्य् उत्तमगु जूया निति
 व दोष मदुगु जूया निति ब्रह्म धका धायेमाः । मैत्रीं अलगु मेमेगु
 कर्मस्थानत व्यक्तिगत लाभया निति मुक्कं जुया च्वंगु आचरणत
 जुया च्वन । सत्त्वपि सुखी जुइमाः धका वृद्धि यायेगु थुगु मैत्री
 आपालं सत्त्वपिनि अर्थ आचरण यायेगु खः । उकथं आपालंसिगु
 अर्थ आचरण यायेगु जुया च्वंगुलि हे मैत्री उत्पन्न जुया च्वनीगुयात
 ब्रह्मविहार (=उत्तमगु वास) धका धायेमाः ।

अनं हानं नीवरण ब्वला वने धुंकूपि महाब्रह्मापिनिगु चित्त
 सदां दोष रहित जुया यचुया च्वंगु जक जुया च्वन । अथे हे मैत्रीं
 बास याना च्वनीपि योगीपि नं महाब्रह्मापिथे समान जुया रहित
 जुया च्वंगु दोष दुपि जुया च्वं च्वनीगु हे जुल, अथे दोष मदुगु अर्थ
 कथं नं “ब्रह्मविहार” धका धायेमाः ।

विहार प्यथी विहार=च्वनेगु धयागु प्यथी दया च्वंगु जुया
 वनेगु, दनेगु, फेतुइगु, गोतुलेगु धयागु च्वनेगु
 इर्यापथ धयागुथे जाःगु च्वनेगु जुया इर्यापथ विहार जुल । ब्रह्मलोक्य्
 उत्पन्न जुइगु च्वनेगु, ध्यान समापत्ति द्वारा च्वनेगु जुल । उकिं ध्यान
 समापत्तियात विहार (=ब्रह्मायाके दुगु च्वनेगु) धका धाइ ।
 मैत्री द्वारा च्वनेगु उपरोक्त अर्थ कथं ब्रह्मविहार धाइगु जुल ।
 आर्यपि फल समापत्ती समावेश जुइगु बानि दु । उकिं फल
 समापत्तियात अरियविहार (=आर्यपिनिगु च्वनेगु) धका धायेमाः ।
 थुपि प्यंगु विहार मध्यय् ब्रह्मविहारयात ग्रहण याके बी मास्ति वया
 “ब्रह्मेतं विहारं” धका आज्ञा दयेका बिज्याःगु जुल ।

(५७) विट्ठिञ्च अनुपगम्म;

सीलवा वस्सनेन सम्पन्नो ।

कामेसु विनेय्य गेधं;

न हि जातु गग्गभसेय्यं पुनरेति ॥

(५७) सो=उगु मैत्री ध्यान लाभ जुइ धुंकूम्ह योगी पुद्गलं; विट्ठिञ्च=आत्मदृष्टी नं; अनुपगम्म=आशक्त मज्ज् प्यमपुंसे; सीलवा=लोकुत्तर शील दुम्ह; वस्सनेन=श्रोतापत्ति मार्गं ज्ञानं; सम्पन्नो=सम्पन्नम्ह; (समानो=जुया); कामेसु=वस्तु आरम्मण कामगुणय्; गेधं=क्लेश द्वारा मुग्घ व आशक्त जुइगुयात; विनेय्य=ल्यंपुल्यं छुंछां मदयेक बिल्कुल हटे याये धुंका; जातु=निःसन्देह वास्तविक रूपं; पुन=हाकनं छको; गग्गभसेय्यं=प्रतिसन्धि च्चने माःगु स्थिती; न एति=ध्यने म्वाल ।

भावार्थ उगु मैत्री ध्यान प्राप्त जुइ धुंकूम्ह योगी आत्मदृष्टि उपादान मदइ कथं याना लोकुत्तर शील दुम्ह श्रोतापत्ति मार्गं ज्ञानं सम्पन्नम्ह जुया वस्तु आरम्मण कामगुणय् क्लेश द्वारा आशक्त जुइगु बिल्कुल हटे याये धुंका घात्ये हे हानं छको प्रतिसन्धि च्चने माःगु जुल ।

ध्यानं मार्गं फलय् मैत्री भावना भाविता व वृद्धि यायेगु पहः अर्पणा ध्यान तक परिपूर्ण रूपं कना बिज्याये धुंकल । उगु मैत्री भावना अर्पणा ध्यान प्राप्तिया निति जक जुया मार्गं फल थ्यंक थ्यंका बीगु शक्ति दये मफुनि । बुद्ध तथागतयागु अभिलाषा ला सकलसितं मार्गं फल प्राप्त यायेया निति जक जुया मैत्री छतं यहाँ बना आर्य जुइया निति विधि व मार्गं निर्देशित याना देशनायात अन्त याना बिज्याये मांस्ति कया “विट्ठिञ्च” आदि द्वारा आज्ञा दयेका बिज्यात ।

आत्मदृष्टि ग्रहण “दिट्ठिसम्पदा दिट्ठिसम्पदो” आदि गुलिं गुलिं क्षेत्रय् सम्पदा, सम्पन्नो-पदत अनुसार दृष्टि शब्दं सम्यग्दृष्टि धयागु लौकिक ज्ञानयात व श्रोतापत्ति मार्ग ज्ञानयात व्यक्त याइगु जुल । थन अनुपगम्म-या स्वरूप हटे याना प्वला छ्वये माःगु दृष्टि जूया निति मिथ्यादृष्टियात ग्रहण याये माःगु स्पष्ट जुया च्वंगु दु । मिथ्यादृष्टि-लय नं ‘दस्सनेन सम्पन्नो’ यात बःकया मार्ग प्राप्त जुइ थाय् तक हटे याये मानिगु दृष्टि धका सीके दुगु जुया आत्मदृष्टियात ग्रहण याये माल । आत्मदृष्टि दृष्टि धाक्वया मूलभूत जुया च्वंगु जूया निति आत्मदृष्टि दया च्वंहसिके छुं गुगुं दृष्टि नं बिल्कुल रहित जुल धका धाये मफइगु जुल ; आत्म-दृष्टियात लिना वांछबये धुनीबले नं छुं गुगुं दृष्टि नं ल्यनी मखुत ।

अनं हानं आत्मदृष्टि दुम्हसिके यथार्थ स्वभाव रूप, नाम-तय्त खंके मफुसे च्वंच्वनीगु जुया रूप, नाम खंसा तिनि निर्वाण खने दइगु जुया मार्गलाभया क्षेत्रय् रूप, नामतय्त पना तःगु उगु आत्म-उपादानयात हथासं हथासं हटे ‘याये माःगु जूया निति दृष्टि-या स्वरूप आत्मदृष्टियात ग्रहण यायेगु समुचित जुया च्वन । धाये माःगु दनि; थन मैत्री भावनां सत्त्व प्रज्ञप्तियात आरम्मण याइगु जूया निति आत्मदृष्टि लिसे सःतिना च्वंगु दया च्वन । उकि मैत्री भावनायात कना बिज्याये धुंका थुगु आत्मदृष्टियात हटे याना धयना छ्वये निति ‘दिट्ठि च अनुपगम्म’ धका कना बिज्याःगु जुया दिट्ठि-या स्वरूप अत्तदिट्ठि (=आत्मदृष्टि) काये माःगु स्पष्ट जुया च्वंगु जुल ।

विपश्यना प्रदर्शन “दिट्ठि-द्वारा उपादिन्न व आशक्त मज्जेसे” धयागु विपश्यना भावनाया सामर्थ्य द्वारा हटे यायेगुयात धाःगु खः । मैत्री ध्यान लाभ जूम्ह व्यक्त उगु ध्यानं दना ध्यानय् दुगु वितर्क, विचार आदि नाम धर्मतय्त व इपिं नाम धर्मतय्त आधार हृदयवस्तु आदि रूप धर्मतय्त भाविता व प्रत्य-

वेक्षणं यायेगु पाखे नाम रूप परिच्छेद ज्ञान दृष्टि कःलावा बह्वले स्कन्धकावत् सत्त्व आत्मयात माले मज्यू, संस्कार रूप, नाम पुचः मात्र हानि सा धका यथार्थ रूप खंगु जूया निर्ति आत्मदृष्टि सिध्या उपदानय् ध्यनी मखुत ।

अर्थकथाय ध्यानयात पृष्ठभूमि याना विपश्यनाय थर्हा वनेगु विधि जक क्यना तल । उकथं क्यना तःगुलि मैत्री ध्यानयात पृष्ठभूमि मयाःसे हे मेमेगु प्रकट रूप खने दया वःगु रूप, नामतयत् प्रत्ववेक्षण यायेगु याये मज्यू धका ला भाःपी मज्यू । ध्यानं अलग्ग मेमेगु रूप, नामतयत् भाविता याये मंदुसा भाविता याये फूगु अवसर दु ।

अनं हानं मैत्रीयात अर्पणा ध्यान तक ध्यंक वृद्धि मयाःसे हे उचचार ध्यान मात्रं वा उपचार ध्यान हे प्राप्त मयाःसे परित्राण रक्षा बन्धनया लागी वृद्धि यायेगु मात्रं वृद्धि याइपि व्यक्तिषि नं रूप, नामतयत् जक भाविता यायेगु पाखे आत्मदृष्टि हटे याना लिना छ्वये फूगु भावयात नं अर्थकथां प्रतिरोध याना च्वंगु दु धका भाःपी मज्यू । क्षेत्र अनुसार वर्णन याना क्यना तःगु जक जुल ।

विशुद्धि खूगु ग्रहण थन “विद्विच्छ अनुपगम्म” द्वारा विद्वि
विसुद्धि (=दृष्टि विशुद्धि) यात धायेमः ।

तर आत्मदृष्टि मार्गय् ध्यंका तिनि निरवशेष रूपं त्वाःदली । कङ्गावितरण विसुद्धि थादि विशुद्धि न्यागुलि रूप, नामतयगु कारण उत्पत्ति विनाश आकार प्रकारतयत् बारबार भाविता याना च्वने माःगु आत्मदृष्टियात निरवशेष रूपं हटे याये निर्ति जक जुया च्वनी उकि पटिपदा आणवस्सन विसुद्धि तक इपि विशुद्धि न्यागु सं “विद्विच्छ अनुपगम्म” द्वारा हे मयमः तःगु खे सीकेमाः । बज्जुवृत्ति, मेधस्व मय जुल । थुकी दृष्टि विशुद्धि पालि अनुसार तप्यंक ग्रहण काये माःगु अर्थ, तप्यंक सीके बहःगु अर्थ जुया उज्जुवृत्ति, नीतस्व जुल । मेमेगु विशुद्धि उत्वन्न मज्जे मार्गं प्राप्त मज्जुगु जुया इपि

विशुद्धितयत नं समावेश याना ग्रहण याये माःगु, चाःहीका ग्रहण याये माःगु अर्थ, अभिप्राय दुगु अनुसार ग्रहण याना काये माःगु अर्थ जुया वङ्कवृत्ति, नेय्यत्थ धाःगु जुल ।

वथुयागु मार्ग निगू “सीलवा दस्सनेन सम्पन्नो” निगू पद द्वारा श्रोतापत्ति मार्गं प्राप्त जुइ धुंकूम्ह श्रोतापन्न पुद्गलया भाव क्यना च्वंगु जुल । श्रोतापन्न जुइ धुंकूम्ह व्यक्तित्त उगु भावनायात हे वृद्धि यायेगु पाखें सकृदागामि मार्गय् थ्यंक वने दइ । अबले श्रोतापत्ति मार्गं हटे याये मफूनिगू कामतृष्णा सालुया कम जुया वनी । अनं लिपा छतं थहाँ वना हानं वृद्धि याना यंकेबले अनागामि मार्गं हानं प्राप्त जुइ । अबले कामराग निरवशेष रूपं हटे याये धुनीगु जुल । उकिं ‘कामेसु विनेय्य गेधं’ द्वारा सकृदागामि, मार्गं निगुली थ्यने धुंकूपिं सकृदागामि, अनागामि भाव क्यना च्वंगु जुल ।

अर्थकथा धापू अनागामित्वय् थ्यंम्ह व्यक्तित्त कामरागयात हटे याये धुंकीगु जूया नितिं थुगु मनुष्य भूमि सहित्त कामभूमि धाक्वलय् उत्पन्न जुइ मखुत । उकथं मनुष्य लोकय् उत्पन्न जुइ मखुगु जुया “न हि जातुग्गभसेय्यं पुनरेति=हाकनं छको निश्रित रूपं मातृगर्भय् प्रतिसन्धि च्वने म्वाःगु जुल” धका कना बिज्यात । मातृ गर्भय् प्रतिसन्धि च्वने म्वाल धका घया तःगुलि उम्ह व्यक्तित्त थुगु मनुष्य भूमि च्युत जुल धाःसा शुद्धावास भूमी उत्पन्न जुइ धुंका उगु उगु भूमी हे अरहत्तफल प्राप्त जुया परिनिर्वाण जुइ माली । थुकथं अर्थकथाय् गन्भसेय्यं-यात जलाबुज प्रतिसन्धि रूपय् कया थुगु देशनायात अनागामि मार्गं फलं थुगु मनुष्य भूमिया नितिं अन्त याना बिज्याःगु जुल ।

छथी चिन्तन तथागतयागु विचाः कथं जुइ फत धाःसा अरहत्त फल तकं सिद्ध जुइका बी मास्ति वःगु हे जुइ फु । थन नं उपदेश श्रोता भिक्षुपिन्त थुगु जन्म अथवा थुगु क्षणया दुने

अरहत्त फल्य् थ्यंक तक सिद्ध जुइकेया निति कना बिज्याःगु जुइमाः । अथे जुल घाःसा “कामेसु धिनेय्य गेधं” द्वारा अनागामि फल्य् थ्यनीथाय् तक क्यना “न हि आतुग्गभसेय्यं पुनरेति” द्वारा अरहत्त मार्ग प्राप्त जुया अरहन्त जूगु भाव क्यना तःगु जुल घका ग्रहण यात घाःसा तथागतयागु विचाः लिसे अप्वः पाय्छि जुइगु सम्भावना दइगु जुया च्वन घका मती वं । अथे ग्रहण याःगु जूसा गभसेय्यं—यात गुकथं अर्थ बी माली लय् ? ताड—हलं मेगु तिं पै आदि दयेका तःगु पंखायात तालवण्ट घका घायेबले रूढी शब्द घायेमाःथे संसेदज, ओपपातिक प्रतिसन्धितयत्त नं गभसेय्य घका ग्रहण याये माःगु थुगु घासय् रूढी शब्दया रूप्य् तथा प्रतिसन्धि प्यंगुलि प्राप्त याये फइगु जुल ।

मेकथं “नाहं पुनपेस्सं गभसेय्यं” सुत्तनिपात (२८३)—य् गभसेय्य द्वारा प्रतिसन्धि प्यंगुलि काये मालीगु जुया उकथं प्राप्त जुइ कथं अर्थकथां (सुत्तनि. टु. १-३६) कल्पना याःगु जुया च्वन । “गभसेय्यं सेय्यञ्च गभसेय्यं” घका द्वन्द्व (समास) याये धुंका “तत्त्व गभसेय्येण जलाब्जयोनि सेय्येण गभसेय्येण भवसेसा= (सुत्तनि. टु. १.३६) उगु गभसेय्य घयागु पदय् गभसेय्य—शब्दं जलाब्ज प्रतिसन्धियात व्यक्त याःगु जुल । सेय्य—शब्दं ल्यं दुगु प्रतिसन्धितयत्त व्यक्त याःगु जुल” घका आज्ञा दयेका तल । अनं हानं मेकथं छथी कल्पना याना तःगु दनि । गभसेय्य प्रधान नय कथं घया तःगु जुया उगु गभसेय्य—शब्दं हे प्यंगुलि प्रतिसन्धियात ग्रहण याये फूगु भावयात “गभसेय्यमुखेन वा सम्भापि ता बुत्ताति वेदित्तव्वा=मेकथं घाल घाःसा गभसेय्ययात प्रधान यायेगु कथं प्रतिसन्धि दक्कंयात व्यक्त याये धुंक्कू खै सीकेमाः” घका हानं आज्ञा दयेका तःगु जुया च्वन ।

सीके माःगु अभिप्राय सहित

मैत्री सूत्र न्हूगु निश्रय

क्वचाःगु जुल ।

खन्ध सूत्र न्हूगु निश्रय

- (५८) सव्वासीविसजातीनं; विव्वमन्तागवं विय ।
यं नासेति विसं घोरं; सेसञ्चापि परिस्सयं ॥
- (५९) आणाक्खेत्तम्हि सव्वत्थ; सव्वदा सव्वपाणिनं ।
सव्वसोपि निवारेति; परित्तं तं भणाम हे ॥

(५८-५९) हे=हे सत्पुरुषपि; विव्वमन्तागवं=दिव्य मन्त्र दिव्य वासलं; सव्वासीविसजातीनं=वेगवानगु विष दुपि, सर्पजाति धाक्वसिगु; घोरं=घोर व तीब्रगु; विसं=विषयात; नासेति विय =बिल्कुल तंका विनाश जुइका बीगुथें; तथा=अथे हे; यं परित्तं =गुगु स्कन्ध सूत्र परित्राण; सव्वत्थ=सम्पूर्ण; आणाक्खेत्तम्हि=आणा क्षेत्रय् दुने; सव्वपाणिनं=सम्पूर्ण सत्त्वपिनि; घोरं=अति तीब्रगु; विसं च=विषयात व; सेसं=विषं ल्यं दुगु; परिस्सयञ्चापि =अनेक भय उपद्रवयात नं; सव्वदा=न्ह्याबलें; सव्वसो पि=ल्यं पुल्यं मदयेक दक्वं हे; निवारेति=निवारण याना हटे याये फइगु जुया च्वन; तं परित्तं=उगु स्कन्ध सूत्र परित्राणयात; मयं=कीसं; (मयं=जिमिसं); भणाम=पाठ याये नु ।

भावार्थ हे सत्पुरुषपि; दिव्य मन्त्र दिव्य वासलं वेगवानगु विषदुपि सर्पजाति धाक्वसिगु तीब्र व घोरगु विष विनाश याये यःथें स्कन्ध सूत्र परित्राणं आणा क्षेत्र छगुलीसं च्वंपि सम्पूर्णं सत्त्वपिनिगु तीब्रगु विषयात व ल्यं पुल्यं गु अनेक भय उपद्रवयात सदां

सदां पूर्ण रूपं अन्त जुइक हे निवारण याना हटे याना छ्वये फु ।
उगु स्कन्ध सूत्र परित्राणयात कीसं पाठ याये नु ।

परित्राण स्तुति “सम्भासीविसजातीनं” बुद्धोपदेश मखु । पीरा-
णिक आचार्यपिनिगु कथन जक खः । स्कन्ध
सूत्रया आनुभाव सामर्थ्यं गुकथं गये दु धयागुयात स्तुति याना तःगु
परित्राण मंगलाचरण जक जुल ।

निदान तथागत ध्वावस्ती नगरया जेतवन आरामय् विहार याना
बिज्याना च्चंबले भिक्षु छम्ह सर्प न्याका निवेदन याःसेलि
उम्ह भिक्षु विरूपकख (विरुपाक्ष) आदि नागजाती मैत्री वृद्धि
मयाःगु जुया न्याका च्चने माःगु खँ व यदि मैत्री वृद्धि याःगु जूसा
न्याका च्चने म्वाःलीगु खँ आज्ञा दयेका बिज्याना थःत थःमं रक्षा
मये निति थःगु सुरक्षा थःगु संरक्षणया लागी परित्राण बार तयेगु
अनुमति बिया बिज्यात । उगु आरक्षा-बार तयेगु पहःयात
विरुपकखेहि-आदि द्वारा आज्ञा दयेका बिज्यात ।

(अंगुत्तर प. ३१४; चूलवग्ग २४५)

जातक (दुक) टुकथा-लय् नं भिक्षु छम्ह सर्प न्याका च्चने
माःगुयात कारण याना थः बोधिसत्त्व जुया च्चना बिज्याःबले
स्कन्ध सूत्र परित्राण तारण द्वारा रक्षा याये निति विधि स्यना वये
नंगु खँ आज्ञा दयेका बिज्यात ।

बोधिसत्त्व ऋषि प्रव्रजित जुया आफालं ऋषिपि लिसे
हिमवन्तय् विहार याना च्चं च्वन । ऋषि छम्ह सर्प न्याका निवेदन
याःवंबले उगु ऋषि सर्प न्याका च्चने माःगु व मरण जुइ माःगु
सर्पतय् मैत्री भावना मयाःगु कारणं जूगु खँ आज्ञा दयेके छुंका
मैत्री वृद्धि यायेगु पहःयात विधि बीगु रूपय् स्कन्ध सूत्रमात हे स्यना
बिया बिज्यानागु खँ उद्धृत जुया च्चंगु दया च्वन ।

(बिस्तृतयात जातक टु. २-१३२ स्कन्धे माल)

आसीविस— **खब्ब** = सम्पूर्ण; आसीविस = वेगवानगु विष दुपि सर्पंतयगु;
 जाति = जाति; आसियं विसं एतस्साति आसीविसो =
 एतस्स = थुम्ह सर्पया; आसियं = घंवाल्यु; विसं = विष; अरिष = दया
 च्चन; इति = उरि; आसीविसो = प्रासीविस घाइ । थुगु विग्रह अनुसार
 आसीविस शब्द सामान्य सर्पयात नं व्यक्त याः । “वरं ते मोघपुरिस आसी-
 विसस्स घोरविसस्स मुखे अङ्गजातं पविस्स” धयागु पाराजिक कण्ड पाली
 प्रति वेगवानगु विष दुम्ह सर्पयात नं व्यक्त याः । आसु सीघं विसं एतस्साति
 आसीविसो-यायेमाः । एतस्स = थुम्ह सर्पया; आसु सीघं = वेगवानगु;
 विसं = विष; अरिष = दया च्चन; इति = उरि; आसीविसो = आसीविस
 घाइ । आसुविस-ल्य आसु निरुक्ति नय द्वारा प्रासी जुया च्चने माःगु जुल ।

“चत्तारोमे भिक्खवे आसीविसा घोरविसा” प्रादि सलायतन संयुक्त
 (३८१)-य् नं प्रति तीव्र व वेगवानगु विष दुम्ह सर्पं व्यक्त याना तःगु हे
 जुल । प्रथंक्रयाय् आसिक्कविस (= ध्वंके माःगु विष दुम्ह सर्पं) घका
 अभिप्रेत खःसा नं (त्त-यात लोप याना, इ-यात दीर्घं याना) प्रासीविस
 जुया च्चंगु जुल । असितविस (= नये माःगु विष दुम्ह सर्पं; नक्व मुक्कं विष
 जुइ माःगु जुल घका अभिप्रेत जूसा नं निरुक्ति नय कथं असित आसी जुया
 च्चंगु जुल । आसि सदिस विस (= तलवार समानगु विष दुम्ह सर्पं) घका
 अभिप्रेत जूसा नं साकपत्तिव गणिक जुया दथुइ सदिस लोप जुया च्चंगु जुल ।
 थुकथं प्रासीविसयात स्वथी वर्णन याना तःगु दु । थन “घोरं विसं” पदतय्त
 बःकया सामान्य सर्पयात व्यक्त मयाः; प्रति तीक्ष्ण तीव्र जुया वेगवानगु विष
 दुम्ह सर्पयात काये माःगु जुल । इपि सर्पंतयगु विषयात हे हटे याना छ्वये फु
 घाःसा सामान्य विष दुपि सर्पंतयगु विष ला छुं घाये थाय् हे मद्दुगु जुन धयागु
 भाव घाये हे घुंकीगु जुन ।

दिव्य मन्त्र व वासः दिव्य = देवतापिके दुगु; मन्त = मन्त्र; अगद
 = वासः; थुगु स्कन्ध सूत्रयागु शक्तियात
 दिव्य मन्त्र, दिव्य वासः लिसे उपमा बिया तःगु जुल । देवता
 धर्यापि कम्मविपाकजिद्धि (= कर्मयागु परिणामया कारणं उत्पन्न

जुया च्वंगु ऋद्धि) दुपि जुया शरीर लोप याना छ्वयेगु, शरीर प्रकट याना क्यने फूगु, अनेक कथं निर्माण याना क्यने फूगु, मनूतयसं लंके मफूगु लंकेगु, मनूत स्वया तीव्र ज्ञान दइगु आदि मनूत स्वया च्वन्हागु ऋद्धि दुपि जुया च्वन । उकि इमिगु वासः व मन्त्रत नं मनूतयगु वासः व मन्त्र स्वया प्रभाव आनिशंस दइगु हे जुया थन दिव्य मन्त्र वासः लिसे उपमा बिया तःगु जुल ।

लंके मफु घयागु मडु थन परित्राणया प्रभाव आणा क्षेत्रया दुने फइले जुया च्वनीगु हे जुया “प्राणा-ब्रह्मेतस्मिह” धका घया तल । गनं गनं फलानागु थासय् च्वपि फलानागु जातयापि सर्पतयसं न्यात धाःसा वासलं मथ्यू घयागु घापू दु । थुगु स्क्न्ध सूत्रया प्रभाव ला उकथं लंके मफु घयागु प्रादेशिक अपवाद मडु; यथि जाःगु थासय् थजु लंका छ्वये फूगु हे जुया “सम्बत्थ” घया तल । गुखुनु गबले न्यात घायेवं वासः यानां मज्यू धका घाइ । फलानागु इलय् वासः याः वने मत्यः धका सर्पं न्यागु वासः याइपि वैद्यतय् निति ईया परिधि तया तःगु दु । थुगु स्क्न्ध सूत्रय् उकथं ईया परिधि तये माःगु आवश्यकता मडु । यगु इलय् यगु अवस्थाय् थजु लंका छ्वये फूगु जुया “सम्बत्था” घया तःगु लः । गुलि गुलि वासः प्यदंक लंके मफूगु दु; गुलिसिनं बाह्य प्रभावय् लाना च्वन, वासः यानां मज्यू घाइ । थुगु स्क्न्ध सूत्रं ला बिल्कुल निर्मूल जुइक लंका बी फूगु जक मखु उगु बाह्य प्रभाव लाना च्वन घयागु क्षेत्रय् तक नं दबे याये फूगु हटे याये फूगु शक्ति दुगु जुया च्वंगुलि “सम्बत्तो पि” घया तल ।

विभिन्न भय उपद्रव थुगु सूत्र ला मैत्री वृद्धि यायेगु; बुद्ध गुण भाविता यायेगु द्वारा व्यवस्थित याना तःगु बुद्ध मन्त्र लः । सत्त्वपिनि प्रति विशेषतः मैत्री प्रभाव थ्यंका बुद्ध प्रति अत्यधिक श्रद्धा प्रसन्नता दया भरोसा काइपिनिगु निति थुगु सूत्रयागु प्रभाव शक्ति आनुभाव प्रत्यक्ष अनुभव याये दइगु हे जुया

च्वन । इमिगु लागी सर्प आदि सत्त्वपिसं शत्रुभाव मतःसे च्वनीगु जक मखु सर्प न्याका च्वने माःम्हसित थुगु मन्त्र ब्वना पाठ याना उपचार याना बीगुलि विष हटे याना लंका बी फु ।

सम्बुद्ध तथागत प्रति धात्थें आस्था व श्रद्धा तयेगु मैत्री, करुणा दुपि गुलि आचार्यपिसं सर्प न्याका च्वने माःम्हसिगु विषयात थुगु सूत्रं उपचार याना प्रतिफल भोगे याये नंगु दु । सर्पयात जक मखु सम्पूर्ण सत्त्वपिनि प्रति मैत्री फइले यायेगु, त्रिरत्नया गुण आरम्भण यायेगु कारणं याना हे थुगु सूत्रं सर्पयागु विषयात जक मखुसे मेमेगु भय उपद्रव विभिन्न अन्तराययात आरक्षा याये सःगु जुया प्रत्यक्ष परिणाम भोगे याये दुपि कम मजू । उकिं “सेसञ्चापि परिस्सयं” धका धया तल ।

(६०) विरूपक्खेहि मे मेत्तं; मेत्तं एरापथेहि मे ।

छब्ब्यापुत्तेहि मे मेत्तं; मेत्तं कण्हागोतमकेहि च ॥

(६०) विरूपक्खेहि=विरूपाक्ष जातयापि नागराजत लिसे; सर्द्धि=नापं; मे=जिगु; मेत्तं=मित्रभाव उत्पत्ति कारण भिगु मैत्री; होतु=जुइ माल; । एरापथेहि=एरापथ जातयापि नागराजत लिसे; सर्द्धि=नापं; मे=जिगु; मेत्तं=मित्रभाव उत्पत्ति कारण भिगु मैत्री; होतु=जुइ माल । छब्ब्यापुत्तेहि=छब्ब्यापुत्र जातयापि नागराजत लिसे; सर्द्धि=नापं; मे=जिगु; मेत्तं=मित्रभाव उत्पत्ति कारण भिगु मैत्री; होतु=जुइ माल । कण्हागोतमकेहि च=कृष्णा गौतम जातयापि नागराजत लिसे नं; सर्द्धि=नापं; मे=जिगु; मेत्तं=मित्रभाव उत्पत्ति कारण भिगु मैत्री; होतु=जुइ माल ।

भावार्थ विरूपाक्ष जातयापि नागराजत लिसे जिगु मित्रभाव मैत्री स्नेह दया च्वनेमाल । एरापथ जातयापि नागराजत

लिसे नं जिगु मित्रभाव मैत्री स्नेह दया च्वने माल । छव्यापुत्र
जातयापि नागराजत लिसे नं जिगु मित्रभाव मैत्री स्नेह दया च्वने
माल । कृष्णा गौतम जातयापि नागराजत लिसे नं जिगु मित्रभाव
मैत्री स्नेह दया च्वने माल ।

मैत्री वृद्धि पहः “विरूपकखेहि मे मैत्र” आदि नागराज जातिया
जातिगत थःधितिपिन्त मैत्री वृद्धि यायेगु पहः
कथमा च्वंगु गाथा खः ।

विभिन्न सर्प जाति विरूपकख-आदि नागराजपि जुल । थुपि
नागराजपि लिसे जातिगत कथं समानगु जात
दुपि नागराजपि विरूपकख आदि नां दुपि जुल । थन सर्प जातियात
व्यक्त यायेमाः । १-काष्ठमुख सर्प=उम्ह सर्प न्याका च्वने माःम्ह
व्यक्तिया म्ह छम्हं कसे जुया टन्के जुया छाना वइगु जुया च्वन ।
२-पूतिमुख सर्प=उम्ह सर्प न्याका च्वने माःम्ह व्यक्तिया ला व
छयंगुति ति स्व स्व वा वइगु जुया च्वन । ३-अग्निमुख सर्प=उम्ह
सर्प न्याका च्वने माःम्ह व्यक्तिया मि छवयेका च्वने मालीबलेथें म्ह
छम्हं वाह जुइक पुना वइगु जुया च्वन । ४-शक्तिमुख सर्प=उम्ह
सर्प न्याका च्वने माःम्ह व्यक्ति कू कू दला वनीगु जुया च्वन । इपि
सर्प प्यथी मध्यय् छथी छथिलय् (१) दष्ट विष=न्याका च्वने माः
गुलि विष चढे जुया बये यःम्ह सर्प; २-दृष्ट विष=खने मात्रं विष
चढे जुया वइम्ह सर्प; ३-स्पृष्ट विष=सर्प थिका च्वने मालीबले
विष चढे जुया वइम्ह सर्प; ४-वात विष=फसं ह्वाना विष चढे
जुया वइम्ह सर्प घका प्यथी प्यथी हानं दया वः । थुपि सर्प जातित
मध्यय् विरूपाक्ष आदि प्यता प्रकारयापि सर्पत दष्ट विष जातयापि
सर्पत जक जुया च्वंगु खँ अङ्गुत्तरटुकथां वर्णन याना तल ।

(सं. टु. ३-५२; अं. टु. २-३३६)

उक्तीन स्वकिर खने मात्रं विष चढे जुइकीम्ह दृष्ट विष सर्प आदि
शक्ति हे कीच विषालु जुया च्वन । उकी मध्यय्

दृष्ट विष, वात विषपिनिगु शक्ति सीके मदुसा नं स्पृष्ट विष
 (=थी मात्रं विष चढे जुइकीपि) सर्पयात ला सलायतन संयुक्त
 उपसेन आसीविस सूत्रय् उल्लेख जुया च्वंगु खने दु । आयुष्मान
 सारिपुत्र महास्थविरया किजा आयुष्मान उपसेन स्थविर चीवर
 सुया बिज्याना च्वंबले गुफाया छटय् म्हिता च्वंपि निम्ह सर्पत
 मध्यय् छम्ह वस्पोलया ब्वहलय् कुतुं वल । उम्ह सर्प फुट्टविस
 (=स्पृष्ट विष) जातयाम्ह सर्प जुया च्वंगु जुया विषत फइले
 जुया कुहाँ वःगु स्यूसेलि वस्पोलं ऋद्धि थःगु शरीरयात गुफाया दुने
 स्यना मवकेया लागी अधिष्ठान याये सिधयेका भिक्षुपिन्त थःगु
 शरीर स्यने न्ह्यवः खाटाय् तया पिने पिकायेया निर्ति आज्ञा जुल ।
 भिक्षुपिसं पिने पित हःबले पिने थ्यनेवं खाटाय् द्योने हे हामोग्वाराथें
 चिच्चाय् दना वन । (सं. २-२६७)

(६१) अपादकेहि मे मेत्तं ; मेत्तं द्विपादकेहि मे ।

चतुष्पदेहि मे मेत्तं ; मेत्तं बहुष्पदेहि मे ॥

(६१) अपादकेहि=तुति मद्रुपि सत्त्वपि लिसे ; मे=जिगु ;
 मेत्तं=मित्रभाव मैत्री स्नेह ; होतु=जुइ माल । द्विपादकेहि=तुति
 निपाः दुपि सत्त्वपि लिसे ; मे=जिगु ; मेत्तं=मित्रभाव मैत्री स्नेह ;
 होतु=जुइ माल । चतुष्पदेहि=प्यपाः तुति दुपि सत्त्वपि लिसे ;
 मे=जिगु ; मेत्तं=मित्रभाव मैत्री स्नेह ; होतु=जुइ माल ।
 बहुष्पदेहि=आपालं तुति दुपि सत्त्वपि लिसे ; मे=जिगु ; मेत्तं=
 मित्रभाव मैत्री स्नेह ; होतु=जुइ माल ।

भावार्थं तुति मद्रुपि सत्त्वपि लिसे जिगु मित्रभाव मैत्री स्नेह
 दया च्वने माल । निपाः तुति दुपि सत्त्वपि लिसे जिगु
 मित्रभाव मैत्री स्नेह दया च्वने माल । प्यपाः तुति दुपि सत्त्वपि
 लिसे जिगु मित्रभाव मैत्री स्नेह दया च्वने माल । आपालं तुति दुपि
 सत्त्वपि लिसे नं जिगु मित्रभाव मैत्री स्नेह दया च्वने माल ।

सकल सत्त्व प्रति मैत्री वृद्धि उपरोक्त गाथा द्वारा सर्पतयूत जक
मैत्री वृद्धि पहः क्यने धुंका सर्पत
जक मलु मेमेपि सकल सत्त्वपिन्त नं मैत्री वृद्धि पहः क्यनेगुयात
“अपादकेहि मे मेत्त” आदि द्वारा हानं क्यना विज्यात ।

स्वरूप ग्रहण नित्तस्स भावी मेत्तं । नित्तस्स=मित्रया; भावी=
उत्पत्ति कारण खः; मेत्तं=मित्रया उत्पत्ति कारण
मैत्रीयात कायेमाः । मैत्री लिसे सम्प्रयुक्त जुया च्वंगु चित्तयात जूसां
कायेमाः । अपादकया स्वरूप सर्प जाति धाक्कयात व न्यातयूत
कायेमाः । द्विपादकया रूप्य मनुष्य व विभिन्न पंछि जाति जुल ।
चतुष्पदया रूप्य सल, किसि, सा, द्रह्, म्ये आदि जुल । बहुष्पद—ला
विच्छे, है, छायाकि, माकःवा आदि जुल ।

(६२) मा मं अपादको हिंसि; मा मं हिंसि द्विपादको ।
मा मं चतुष्पदो हिंसि; मा मं हिंसि बहुष्पदो ॥

(६२) अपादको=तुति मद्रुपि सत्त्व जातिपिसं; मं=
जित; मा हिंसि=कष्ट व शास्ति मयायेमाः; द्विपादको=तुति
निपाः दुपि सत्त्व जातिपिसं; मं=जित; मा हिंसि=कष्ट व शास्ति
मयायेमाः; चतुष्पदो=प्यपाः तुति दुपि सत्त्वपिसं; मं=जित;
मा हिंसि=कष्ट व शास्ति मयायेमाः; बहुष्पदो=आपालं तुति
दुपि सत्त्व जातिपिसं; मं=जित; मा हिंसि=कष्ट व शास्ति
मयायेमाः ।

भावाथं तुति मद्रुपि सत्त्व जातिपिसं जित शास्ति व हिंसा
मयायेमाः । निपाः तुति दुपि सत्त्व जातिपिसं नं जितः
शास्ति व हिंसा मयायेमाः । प्यपाः तुति दुपि सत्त्व जातिपिसं नं
जितः शास्ति व हिंसा मयायेमाः । आपालं तुति दुपि सत्त्व जातिपिसं
नं जितः शास्ति व हिंसा मयायेमाः ।

प्रार्थना द्वारा वृद्धि न्हापायागु “धिरूपक्खेहि” आदिं ला मैत्रीयात तप्यंक उल्लेख याना मैत्री वृद्धि पहः क्यना च्वन । हानं प्रार्थना व आशीष द्वारा मैत्री तयेगु पहःयात “मा मं अपावको हिंसि” आदि द्वारा क्यना बिज्यात ।

मैत्री हे “जित शास्ति व हिंसा मयायेमाः” धयागु प्रार्थना यायेगु कथं मैत्री वृद्धि यायेगु पहः छथी हे जुल । सत्त्वपिनि प्रति मनोवृत्ति कडापिं छाःपिं व्यक्तिपिके इपिं सत्त्वपिन्त आक्रमण यायेगु लागी, दायेगु च्वायेगु शास्ति यायेगु लागी इच्छा जुया च्वनीगु जुया इमिसं थुजोगु प्रार्थना यायेगु गनं याये फइ धका ? जित शास्ति व हिंसा मयायेमाः धयागु इपिं सत्त्वपिसं मैत्री तये ज्याल्लिकेया लागी अभिलाषा तइगु आशीष हे जुया सत्त्वपिनि प्रति मैत्री क्वसागु स्वभाव, सत्त्वपिके मनोवृत्ति कोमल जुया च्वंगु स्वभाव हे जुया च्वन । उकिं “मा मं अपावको हिंसि” आदि छता प्रकारया मैत्री भावना हे जुल ।

(६३) सब्बे सत्ता सब्बे पाणा; सब्बे भूता च केवला ।

सब्बे भद्रानि पस्सन्तु; मा कच्चि पापं भागमा ॥

(६३) सब्बे = सकल; सत्ता = पञ्चस्कन्धयुं प्यपुने यःपिं सत्त्वपिं व; सब्बे = सकल; पाणा = सासः ल्हाये सःपिं प्राणीपिं व; केवला = त्यं पुल्यं महुपिं; सब्बे = सकल; भूता = उत्पन्न जुया खने दयेक वःपिं सत्त्वपिं वः; सब्बे = सत्त्वपिं धाक्वसिनं; भद्रानि = उत्तम प्रणीतगु इष्टारम्मणयात; पस्सन्तु = खंका च्वने फयेमाल । कच्चि = सुं छम्हसित हे नं; पापं = दुःख कष्ट; मा भागमा = भोग्यु याये म्वालेमाः ।

भावार्थ सकल सत्त्वपिं धाक्वसिनं उत्तम प्रणीतगु इष्टारम्मण-यात अनुभव माये दयेमाः; सुं छम्ह हे नं दुःख कष्टयुं बने म्वालेमाः ।

अनोविस्सक उमरीक्त "विज्जयधोहि" आदि पुद्गलपिस्तः उल्लेख
 यान्ता उद्देश्य तथा धाये माः गु मंत्री जुया अनोविस्सक
 (= उद्देश्यद्वारा उत्पन्न जुया वः गु) मंत्री खः । उक्त्य व्यक्तियत्त
 विशेष रूपं उद्धृत यान्ता उद्देश्य मन्त्रासे सम्पूर्ण सत्त्व-समात्म-रूपम्
 मुंका इपि सम्पूर्ण सत्त्व प्रति तयेगु मंत्री अनोविस्सक (= उद्देश्य
 मतःसे उत्पन्न जुया वः गु) मंत्री धका धायेमाः । उगु अनोविस्सक
 मंत्री भावना धायेगु पहःयात "सब्बे सत्ता" आदि द्वारा विधि
 विद्या विज्यात ।

(६४) अप्पमाणो बुद्धो; अप्पमाणो धम्मो ।
 अप्पमाणो संबो; पमाणवस्तानि सरीसपानि ।
 अहि विच्छिका सत्तपदी; उज्जनाभी सरबू मूत्तिका ॥

(६४) बुद्धो = बुद्ध; अप्पमाणो = गुणया हिसाबं तुलना
 याना लना स्वयेगु मदुसे प्रमाण रहित जुया च्वन; धम्मो = लोकुत्तर
 धर्म गुणु; अप्पमाणो = गुणया हिसाबं थुलि हे जक धका त्रयना
 तुलना याना लना स्वयेगु मदुसे प्रमाण रहित जुया च्वन; संबो =
 आर्य उत्तम संब; अप्पमाणो = लोकुत्तर धर्म गुणुलि छपुचः जुया
 गुणया हिसाबं-अवसेध मदुका प्रमाण रहित जुया च्वन; अहि =
 सर्प; विच्छिका = बिन्धे; सत्तपदी = हृद् वा तुति सच्चिमाः कुम्ह
 की; उज्जनाभी = माकः चा; सरबू = च्चम्हुत्तु व्यांका व; मूत्तिका
 = मू; (इति-वस्तानि) सरीसपाणि = छाति जुया धिले मना-वने
 सःपि-रूपि सत्त्वपि; पमाणवस्तानि = क्लेश-धका तुलना मना-वने
 स्वप्ने-बहःसु-प्रमाण रुपि जुया च्वन ।

भाषार्थ (वस्पोल) तथागत गुणया हिसाबं दासु मदुसे अप्रमाणम्ह
 जुया विज्यमना च्वन । लोकुत्तर धर्म नं गुणया हिसाबं
 दासु म्हुसे अप्रकाषा जुया च्वन । आर्यः संवपि नं लोकुत्तर धर्म
 अनुसार अप्रमाण जुया च्वन । सर्प, बिन्धे, हृद्, माकः चा; च्चम्हुत्तु

ब्यांचा, छुँ धयापि छाति चुया घिस्रे याना वने सःपि प्राणीपि ला सीमाना तथा दासु प्रमाण याये यःगु क्लेश दुपि जुया प्रमाण दुपि हे जुल ।

तारण तयेगु उपरोक्त गाथात द्वारा मैत्री भावना यायेगु विधित बिया बिज्याये धुंका आः हानं त्रिरत्नयागु गुणयात व्यक्त याना अन्तराय बी यःपि सत्त्वपिनि पाखें रक्षाबन्धन तारण तयेगु विधियात क्यना बिज्याये मास्ति वया “अप्रमाणो बुद्धो” आदियात आज्ञा दयेका बिज्यात ।

प्रमाण रहित पहः “बुद्धो ति बुद्धगुणा वेदितब्बा” धयागु चतु-कङ्कुत्तरट्टकथा (३१६)-य बुद्धया स्वरूप बुद्धयागु गुणयात काये निति वर्णन याना तल । बुद्धो=बुद्धगुण धका नं अर्थ बी ज्यू । प्रमाण तये यःगु क्लेशत मदुगु जूया निति व गुणया प्रमाण मदुगु जूया निति बुद्धरत्नयात अप्रमाण धायेमाः धका दुक जातकट्टकथा (१३४)-य वर्णन याना तल ।

लिपायागु अर्थयात कया “गुणया हिसाबं लने मफु दासु मडुसे प्रमाण रहित जुया च्वन” धका बिया वया । तथागतयाके दुगु लोकुत्तर धर्मगुण हे न्ह्यागु कथं नं दासु दाना सीमाना तये बहः मज्जुसे प्रमाण तये मफु । लोकुत्तर धर्मया कारणं प्राप्त जुया वःगु असंख्य व अप्रमेय्य गुणत मेम्ह छम्ह तथागतं जीवनभर तक कना च्वना बिज्याःसा नं अन्त याये फइ मखु धका धया तःगु दया गनं जक सीमित याये फइगु दये फइ लय् ? “धम्मोति नव लोकुत्तर-धम्मो” धयागु दुकनिपात जातक अट्टकथा (१३४) अनुसार लोकुत्तर धर्म गुणयात धम्म-या स्वरूप कथं कायेमाः । लोकुत्तर धर्म “गम्भीर=गम्भीर जुया च्वन; दुइस=खंके थाकूगु जुया च्वन”; आदि धका प्रशंसनीयगु जुया गनं जक सीमित व प्रमाण याये फइगु जुइ लय् ? उकथं प्रमाण रहितगु लोकुत्तर धर्म सम्पन्नगु जूया निति संघ नं अप्रमाण जुया च्वन ।

प्रमाण तयेगु पहः प्रमाण तये सःगु क्लेश मवुगु कारणं याना
अप्रमाण घया तःगुली क्लेशतयसं प्रमाण तये
सःगु पहःयात (सलायतन, चित्तसंयुक्त अट्टकथा अनुसार) थुकथं
सीकेमाः । पर्वतया फांटय् ध्वग्गिगु सिमा हःत सिमा ख्वालातयसं
याना हाकुसे फोहर जुया च्वंगु लः दया च्वने यः । उगु लः खना
च्वंपिसं (उगु थाय्यात) म्हधू सच्छिधू ति गावर्थे घका भाःपी यः ।
तर कथि वा खिपतं दाना थुइका स्वल धाःसा तुतियागु ग्वाली तक
नं दुमब्युगु खना च्वनीगु जुया च्वन । अथे हे राग आदि उत्पन्न जुइ
न्धवः श्रोतापन्नर्थे छुर्थे सकृदागामिर्थे छुर्थे अनागामिर्थे छुर्थे मती
वना च्वने यः । राग आदि उत्पन्न जुया वइबले तिति “रस=रक्त
जुइ सःम्ह; बुद्ध=ते पिकाये सःम्ह; मूर्ह=मोहित जुइ सःम्ह घका
प्रकट जुया वइ । उकि राग इत्यादि “थुम्ह व्यक्ति थुलि मात्र खः”
घका दाना निर्धारण यायेगु प्रमाण तये सःगु धर्मत जुया च्वन ।

(सं. टु. ३; गोदत्त सुत्त-१३६)

मतलब छु खः ? सर्प आदि सत्त्वपि प्रमाण (सीमाना) तये सःगु
क्लेशत दुपि जुया निति प्रमाणवस्तानि=दासु
प्रमाण दुपि जुल घका घया तःगु खः । थन बुद्ध, धर्म, संघ अप्रमाण
जुल । सर्प आदि सत्त्वपि प्रमाण दुपि जुल घयागु बचन द्वारा छु
धाये त्यंगु जुल लय् ? बुद्ध, धर्म, संघपिनिगु गुण प्रभाव अति महान
खः । थुपि सत्त्वपि हीन नीचपि सत्त्वपि मात्र जुल । अप्पमाणी-
आदि द्वारा बुद्ध, धर्म, संघपिनिगु गुणयात लुमंकेगुलि उगु त्रिरत्नयागु
आनुभाव कथं इपि सत्त्वपिसं छुं हे याये फइ मखु । इपि सत्त्वपिनि
पाखें आरक्षा प्राप्त जुइगु जुल घयागु मतलब खः । उकि हे स्वाकं
तुं “कता मे रक्खा=जि आरक्षा सुरक्षा दयेके धुन; कतं मे परित्तं
=जि तारण तये धुन” घका कना बिज्याःगु जुल ।

(६५) कता मे रक्खा; कतं मे परित्तं; पट्टिकमन्तु भूतानि ।
सो'हं वनी भगवतो; ननी तत्तन्नं सम्मासम्भुद्धानं ॥

(६५) मे=जि; रक्खा=आरक्षा व सुरक्षायात; कता=दयेका तये धुन; मे=जि; परित्तं=तारणयात; कतं=दयेका तये धुन; भूतानि=अन्तराय बी यःपि सत्त्वपिं; पट्टिकमन्तु=चिला वनेमाः । सो'हं=उम्ह जि; भगवतो=परिनिर्वाण जुया बिज्याये धुं'कूपि भगवान तथागत धाक्वसित; नमो=नमस्कार यायेगु; (करोमि=याना च्वना ।) सत्तन्नं=न्हेम्ह; सम्मासम्बुद्धानं=विपश्वी आदि तथागतपिन्त; नमो=नमस्कार यायेगु; (करोमि=याना च्वना ।)

भावार्थ जि आरक्षा सुरक्षा दयेका काये धुन । जि तारण तये धुन । सत्त्वपिसं रक्षा यायेमाः । उम्ह जि परिनिर्वाण जुया बिज्याये धुं'कूपि न्हापा न्हापायापि तथागत भगवान धाक्वसित नमस्कार याना च्वना । विपश्वी आदि न्हेम्ह सम्यक् सम्बुद्धपिन्त नं नमस्कार याना च्वना ।

पुनः आरक्षा व्यवस्था “अप्पमाणो” आदि द्वारा आरक्षा व तारण तये धुंका उगु आरक्षा व्यवस्था द्वारा सत्त्वपिं चिला वने निंति निष्काशन याये धुंका प्रमाण मंगल आरक्षा छथी हानं व्यवस्था याये निंति व निर्देशन बिया बिज्याये निंति “कता मे रक्खा” आदि आज्ञा दयेका बिज्यात ।

बृढताया लागि आरक्षा याये धुं'गु जुया छिपि चिला हें धाये धुंका “सो'हं नमो भगवतो” आदि हानं धाये माःगु गथलय् गथः दोहरय् यायेगु; क्वातूगुयात कं क्वात्तूकेगु” धायेथें क्वातूगु आरक्षा कं हे क्वातुका यंके निंति दोहरय् याना प्रणाम मंगल द्वारा अन्तिम निगमन तारण हानं तथा बिज्यात ।

भगवतो धका सामान्य रूपं धया तःगु जूया निंति आः आपालंसिनं शरण ग्रहण याना च्वंम्ह गौतम तथागतयात्त हे धाये माःथें जुया च्वन । तर गौतम तथागत सत्तन्नं सम्मासम्बुद्धानं—

धका विशेष रूपं उद्धृतं याजा नमस्कार याना तःपि न्हेम्ह तथागत-
पिनि पुष्पलव्य समावेश जुद्ध धुंकूगु जुया थुगु भयवती—यतः
परिमित्वाण जुया किज्याये धुंकूपि तथगतपि धानकसित ग्रहण याम्ये
निर्ति "अतीसस्तपरिमित्तुतस्तस्यस्तस्यपि भयवती" धका जातक
अट्टकथां वर्णनं याना तःगु जुल ।

धाम्पमानो मज्जु 'अप्पमानो बुद्धो' निसैं शुक् बाना लिपायागु
देशनायात गाथात हे धका व चुणिय जुय च्वन्
धका व धापु पाना च्वंगु दया च्वन् । उकी मध्यय "कता मे रक्खा"
आदि लिपायागु देशनायात "इमं गाथमाह" धका अर्थकथां गाथाया
रूपय अनुसन्धि व्यक्त याना तःगु जूया निर्ति उगु देशना गाथा खः
ला मखु ला धका हाला च्वने बहः मज्जु । "अप्पमानो" आदि
न्होनेयागु देशनायात ला अर्थकथां गाथाया रूपय मधाःसे सामान्य
अनुसन्धि व्यक्त याना तःगु जुया अर्थकथां चुणिय (गद्य) धाये त्यंगु
ला धका चिन्तन याःसा ययेथय दया हे च्वन् । तर जातक देशना
गाथा मुक्कं कना बिज्याना तःगु देशना जुया गाथा धका हे धाये
मास्ती । छन्द लिसे पाय्छि मज्जुइवं अप्पुष्मान संघरविसत्त स्थविरं
साम्पन्थ वां बी निर्ति निर्देशन बिया तये धुंकूगु जुया थुगु तथ्य
द्वारा नं गाथा मज्जु धका धाये फइगु स्थिति महु ।

सीके बहःगु अभिप्राय सहित
खन्ध सूत्र ऋगु निधय
कवचाःगु जुल ।

मोर सूत्र नहूगु निश्रय

(६६) पूरेन्तं बोधिसम्भारे; निब्बत्तं मोरयोनिं ।
येन संबिहितारक्खं; महासत्तं वनेचरा ॥

(६७) चिरस्सं वायमन्तापि; नेव सक्खिसु गण्हितुं ।
“ब्रह्ममन्त” न्ति ण्णखातं; परित्तं तं भणाम हे ॥

(६६-६७) हे=हे सत्पुरुषाणि; बोधिसम्भारे=सर्वज्ञता ज्ञान प्राप्तिना निर्ति सहयोगी पारमी सम्भारयात; पूरेन्तं=पूर्ण याना बिज्याकःमह; मोरयोनिं=मह्यखाया योनी; निब्बत्तं=जन्म कया बिज्याःमह; येन परित्तेन=गुगु मोर सूत्र परित्राण द्वारा; संबिहितारक्खं=बांलाक व्यवस्था याना तःगु सुरक्षा व आरक्षा दुम्ह; महासत्तं=बोधिसत्त्व मह्यखाराजयात; वनेचरा=न्हेगु पुस्तार्थाणि व्याधातयसं; चिरस्सं=न्हेसः देया तःहाकःगु समय तक; वायमन्तापि=ज्वने निर्ति कुतः याना वःगु जुया नं; गण्हितुं=ज्वनेत; नेवसक्खिसु=मफुगु हे जुल । ब्रह्ममन्तन्ति=ब्रह्ममन्त्र (=उत्तम मन्त्र) धका; ण्णखातं=तथागतं प्रशंसा याना तःगु; तं परित्तं=उगु मोर सूत्र परित्राणयात; (मयं=कीसं); भणाम =व्वना पाठ याये नु ।

भाषार्थ अःपुल ।

स्तुति “पूरेन्तं बोधिसम्भारे” आदि मोर सूत्र परित्राण पाठ यायेगु, व्वनेगु, न्यनेगु, सयेकेगु इच्छा छन्द प्रबल जुइकेया

लागी मोर सूत्र परित्राणयागु शक्ति गुणांग आनिशंस क्यना गुण-
वर्णन यासे प्रशंसा याना तःगु परित्राण स्तुति मंगलाचरण हे जुल ।

निवान मोर सूत्र द्वारा आरक्षा याना तःगु दुम्ह बोधिसत्त्व
मह्यस्साराजयात ब्याघातयसं ज्वने मफु घयागु खँ दुक्-
निपात मोर जातक अथंकथाय वया च्वंगु अर्थोत्पत्ति कथं हे
(जातक ट्ट. २-२६) बोधिसत्त्व मह्यस्साराज जुया च्वंबले हिमालय
पर्वतया दण्डक-हिरण्य पर्वतय वासः याना च्वंगु जुल । मह्यस्साराजं
सूर्य लुया वइगु इलय सूर्ययात स्वया "उबेतयं" आदि गाथा व्वना
नसा माः वनेगु याना नसा माला लिहाँ वइगु इलय पर्वतं जहाँ थिना
बिना वना च्वंगु सूर्ययात स्वया "घपेतयं" आदि गाथा व्वनीगु
जुया व्वन । थुगु परित्राणया प्रभावं याना बोधिसत्त्वयाके ग्यायेगु
थारा न्हुइगु, चिमिसं व्वव्व दनिगु मदया च्वंगु जुल ।

बाराणसीया लिक्कसं च्वंगु ब्याघातयगु गामं ब्याघा छम्ह
हिमालय वनय चाखु खु मह्यस्साराजयात खंका वया थः काययात
खँ कना वन । छन्हु बाराणसी जुजुया महारानी खेमादेवि सुवर्णमोर-
राजं उपदेश ब्यूगु न्यने दत्त घका स्वप्न खना सुवर्णमोरराजयागु
उपदेश न्यने मास्ति वःगु खँ जुजुयात विन्ति चढे यात । जुजुं नं
ब्याघातयत्त मुंका बुक्के याना स्वबले अबुम्हसिया पाखें खँ न्यना
तःम्ह ब्याघां दण्डक हिरण्य पर्वतय सुवर्णमोर दुगु खँ निवेदन
याःसेलि वयात हे उम्ह सुवर्णमोर ज्वना ह्येया लागी अभिभार
बिया छवल ।

ब्याघा नं हिमालयय वना मह्यस्साराजं नसा मालीगु क्षेत्रया
छ्वाःस्थरं जाल ग्वया ज्वनेगु स्वलं नं न्हेदें बिते जुया ब्याघा जकं
जंगलय तुं सिना वने माल । मह्यस्साराजयात ला ज्वने हे मफु ।
खेमा महारानी नं इच्छा यानागु मदया स्वर्गारोहण जुया वन ।
जुजुं नं महारानी बिनाश जुइका च्वने माःगुलि मह्यस्साराज प्रति
चित्त दुःखे जूगु जुया निन्ति "हिमालयया दण्डक हिरण्य पर्वतय

च्वंम्ह सुवर्णमोरयागु ला नये दुम्ह बुढा बुढी जुइ फइ मखु, सी फइ मखु” धका लुँपाटाय् आखः किके बिया गुलिचां मदुवं स्वर्गारोहण जुया वन । उगु आखः खंपि लिपा लिपायापि जुजुपिसं व्याधातय्त छ्वया छ्वया ज्वंके छ्वतं नं ज्वने मदु, जुजुपिनिगु खुगु पुस्ता न्हने धुंकल । न्हेगुगु पुस्ता-याम्ह जुजुया पालाय् छ्वया ब्यूम्ह व्याधां विचाः लुइका ल्यासिम्ह मा-म्हय्खायात स्यने कने याना “मिसा” सः बीके बिल । “मिसा” सः ताःम्ह बोधिसत्त्वं परित्राण पाठ यायेगु होश मदयेक हे वने लाना जालय् कयंका च्वने माल ।

व्याधा नं म्हय्खाराजयात ज्वना वया जुजुयाथाय् चढे याये यंकूबले म्हय्खाराजं थःत ज्वने माःगुया कारण न्यन । म्हय्खाराज-यागु ला नये दुम्ह बुढा बुढी जुइ मखु, सी फइ मखु धाःगु जुया ज्वने माःगु खँ कन । “महाराज....., जि सी म्वाःम्ह ला लय् ?” म्हय्खाराज ला सी मानिम्ह जुल ।” जि सी मानिम्ह जूसँलि जिगु ला नइम्ह व्यक्ति छ्वाय् मसीसे च्वने फइ लय् ?” म्हय्खाराज सुवर्ण वर्णम्ह जुया खः । “महाराज.....जिके सुवर्ण वर्ण दुगु बिना कारणय् मखु; न्हापा न्हापा चक्रवर्ती जुजु जूबले थःमं नं पञ्चशील पालन याना सकल मनुष्यपिन्त नं पालन याका वयागु जूया निति खः” धका कना चक्रवर्तीराज जूबलेयागु रथ थुगु मंगल पुष्करणी दुगु खँ धया उद्धृत याके ब्यूबले जुजु नं विश्वस्त जुल । अनं लिपा जुजुयात उपदेश बिया हिमालयय् लिहाँ वन ।

व्याकरण कथं स्पष्टीकरण [महासत्त-लय् ‘महा’=पवित्रम्ह; सत्त=सत्त्व ।

महा=उत्तमगु सर्वज्ञता ज्ञानय्; जासत्त=घाशक्त

व रक्तम्ह धका अर्थं निथी दया च्वन । महासत्त=उत्तम पवित्रम्ह व्यक्ति धयागुली भिगु घाचरण उत्तमगु क्रिया कलाप दुम्ह धयागु मतलब जुल । पारमी घात्थें सत्पुरुषपिनिगु उत्तम व्यक्तिपिनिगु क्रिया जुया उगु पारमी पुचः कुशल कर्म दुम्ह बोधिसत्त्व महासत्त (=उत्तमम्ह व्यक्ति) जुया च्वंगु जुल ।

निगुणु प्रथं कथं महासत्त सर्वज्ञता ज्ञानय् भाषात्त व रत्तम्ह व्यक्ति-
जुया सर्वज्ञता ज्ञानयात तःसकं इच्छा जुया उगु ज्ञान लाभया निति विधिः
पद्धतित प्रयत्न पूर्वकं माला उद्योग व अभ्यास याना च्वम्ह व्यक्ति जुल ।
सर्वज्ञता ज्ञान लाभया निति विधिः व पद्धतित पारमीत हे जुया पारमीयत्त
प्रयत्न पूर्वकं संकलन याना च्वम्ह व्यक्ति घका घाये माल । थुगु अर्थं निधी
कथं पारमी पूर्ण याना च्वम्ह घका मभिप्राय दुगु महासत्त-या उगु मभिप्राय
स्वरूपयात उद्घुत याये निति "पुरेत्तं बोधिसम्भारे" घका प्राज्ञा जुया
विषयात ।

बोधिसम्भार बोधि-शब्द सर्वज्ञता ज्ञान, आर्य मार्ग, बोधि नां,
बोधिवृक्ष-य् प्रयोग जुया च्वंगु जुया थन बोधि-या
स्वरूप सर्वज्ञता ज्ञानयात कायेमाः । अथवा बोधि-धाःसा नं
महाबोधियात कायेमाः । महाबोधि धयागु अरहत्त मार्गं ज्ञान व
सर्वज्ञता ज्ञान खः । तथागतयाके इपि निगु ज्ञानत्त परस्परय् सहयोगी
जुवा च्वन । अरहत्त मार्गया कारणं सर्वज्ञता ज्ञानप्राप्त जुइगु जुल ।
उम्ह अरहत्त मार्गं सर्वज्ञता ज्ञानया कारणं मेमेपिनिगु अरहत्त मार्गं-
लिसे समान मज्जुसे विशेषता दया च्वन । अरहत्त मार्गं क्षणम्ह-
सर्वज्ञता ज्ञान नं सिद्ध जुया बये धुं कूगु जुया उगु ज्ञान निगु परस्परय्-
लिखंता जुवा च्वन । गाथाय् सर्वज्ञता ज्ञानयात बोधि-या स्वरूप
कथं कथा अर्थं बिया वया । "अरहत्त मार्गं ज्ञान, सर्वज्ञता ज्ञान-या
सम्भार पारमीतयत्" घका नं बी फु ।

छर्येय् बने जुइत दुध्याये माःगु अंग प्रत्यंगत पुचः मुना
दुध्याःसा तिनि छर्येय् घका दया वइगुर्थे दान आदि पारमी अंग
प्रत्यंगत छगू पाखं पुचः मुना दुध्याइबले तिनि बोधि उत्पन्न जुइगु
खः । उर्फि छर्येय् बने जुइत माःगु अंग प्रत्यंग समूहयात गेहत्तम्भार
(= छेयागु हलं ज्वलंत) घका घाये माःथे बोधि उत्पत्तिया लागी
माःगु पारमी समूहयात बोधिसम्भार (= बोधिया हलं ज्वलंत)
घका घायेमाः ।

मह्युखा योनि “निब्बत्तं मोरयोनिं” द्वारा गति-धयागु अस्थिर
जुया थला क्वला, हीन प्रणीत, हिला बुला जुइ
फूगु संसारयागु स्वभावयात क्यना च्वंगु दु । बोधिसत्त्वपि तकं
थुकथं स्थिर गति मदु उखे ला थुखे ला मदयेक हिला बुला जुइमाः
धाःसा साधारण मनूत सामान्यजनपिनि निति ला धायेगु हे छु दइ ?

नियत ब्याकरण प्राप्त जुइ धुंकूपि बोधिसत्त्वपिके थुगु गति
हिलीगु पारमीत छथी पूर्ण यायेगु अवसर हानं दया वया द्वंक स्यंक
विध्वंस जुइक जुइ मफुसांतबि नं थःपि थुकथं जुइ मालेवं लिपा
सुगति भूमी हानं थहाँ वये गुलि तक थाकू धयागु काणकच्छपोपम,
नखसिद्धोपम सुत्तन्त कथं स्पष्ट जुया च्वंगु दु । उकिं मनुष्य नं
जुया, (बुद्ध) शासन लिसे नं ध्वदुया च्वंगु महान उत्तम अवसरयात
छले मजुइकुसे अपाय लुखा द्वाः तीगु मार्ग फल प्राप्त जुइ कथं ग्रहण
याना कया तये माःगुयात नं होश बिया च्वंगु खँ सीकेमाः ।

उत्थे भाःपो मज्जू “पूरेत्तं बोधिसम्भारे” द्वारा बोधिसत्त्व सुवर्ण
मोरयागु स्थिति गुणया प्रभावयात क्यना तःगु
जुया उगु अवस्थायाम्ह बोधिसत्त्वं दान शील मैत्री पाखें सत्त्वपिनि
प्रति अर्थ व हित कामी जुया च्वंगु चित्त दया च्वंगु, प्रज्ञा पारमी
पूर्ण याना वये धुंकूगु जुया प्रज्ञा ज्ञान परिपक्व जुया च्वंगु, क्षान्ति,
सत्य, उपेक्षा अनुसार मनोभावना अतिकं प्रबल परिपक्व सुदृढ जुया
च्वंगुलि याना विशिष्टमहं छमहं व्यक्ति जुया च्वंगु जुया सामान्य
तिरश्चीन पशु जातिपि ला छु जनसाधारण सामान्य मनूत लिसे तक
नं समान स्तरय् तया विचाः यात धाःसा उगु विचाः स्वाभाविक
जुइ मखु । उकिं “तिरश्चीन मह्युखां बुद्ध व धर्मयात सुनां धया
सीका तःगु लय् ? मन्त्र दयेका ब्वनेगु पाठ यायेगु याये फु धाःगु
खये फइगु खँ ला ? उपदेश कने फु धयागु सम्भव जुइ फइ मखु”
आदि विचाः व चिन्तनत थातय् मलाः । उजोगु विचाः व कल्पना
दुपिसं थुगु परित्राणया परिणाम अनुभव याये खनि मखु । आस्था

व विश्वास तथा आधार कया व्वनीपि पाठ याईपि, याःपिसं थुगु
परित्राण परिणाम अनुभव याना वये नं, अनुभव याना च्वंगु दु,
अनुभव याये दइ तिति ।

(६८) उदेत'यं चक्खुमा एकराजा;
हरिस्सवण्णो पथविप्पभासो ।
तं तं नमस्सामि हरिस्सवण्णं पथविप्पभासं;
तया'ण्ज गुत्ता विहरेमु दिवसं ॥

(६८) चक्खुमा=विश्वनिवासी नर नारीपिन्त प्रदत्त
मिखा दया च्वंम्ह; एकराजा=तेज प्रकाशय् प्रतिस्पर्धा रहित जुया
याकचाम्ह जुजु जुया च्वंम्ह; हरिस्सवण्णो=सुवर्ण वर्णगु वर्ण दया
च्वंम्ह; पथविप्पभासो=सम्पूर्ण पृथ्वीयात सकभनं प्रज्ज्वलित व
प्रभासित याये सःम्ह; थुम्ह=थुम्ह सूर्यराज; उदेति=उदय जुया
वया च्वन । तं-तस्मा=उकि; हरिस्सवण्णं=सुवर्ण वर्णगु वर्ण दया
च्वंम्ह; पथविप्पभासं=सम्पूर्ण पृथ्वीयात सकभनं प्रज्ज्वलित व
प्रभासित याये सःम्ह; तं=उम्ह सूर्यराजयात; नमस्सामि=
नमस्कार याना च्वना । तया=छ सूर्यराज पाखें; ण्ज=थौं;
गुत्ता=सुरक्षित जुइका च्वने दुम्ह जुया; मयं=जिपि; दिवसं=
निह्च्छि यंकं; विहरेमु=सुख पूर्वक च्वने दये माल ।

भावार्थ विश्वनिवासी नर नारीपिन्त बिया तःगु मिखा दया
तेज प्रकाशय् याकचाम्ह जुजु जुया च्वंम्ह; सुवर्ण वर्णगु
वर्ण दुम्ह जुया पृथ्वी सकभनं प्रज्ज्वलित व प्रभासित याये सःम्ह
थुम्ह सूर्यराज जुया वया च्वन । उकि सुवर्ण वर्णगु वर्ण दया पृथ्वी
सकभनं प्रज्ज्वलित व प्रभासित याये सःम्ह छपि सूर्यराजयात जि
नमस्कार याना च्वना । थौं छःपि सूर्यराजयागु सुरक्षायात ग्रहण
याना जिपि थौं निह्च्छि यंकं सुख पूर्वक च्वने दये माल ।

सूर्य नमस्कार ब्रह्ममन्त्रयात आबद्ध याःम्ह बोधिसत्त्व सुवर्ण
मोरराजं न्हापां "उदेतय" आदि आबद्ध याना
सूर्यराजयात नमस्कार याना च्वंच्वन ।

श्याकरण स्पष्टीकरण [चक्खु अस्स अत्थोति चक्खुमा । अस्स=उम्ह
सूर्यराजया; चक्खु=मिखा; अत्थि=दया च्वन;
इति=उक्ति; चक्खुमा=चक्षुमान् घाइ । सूर्यराजयाके मिखा गुकथं दया
च्वंगु दु लय् ? सकलचक्कवालवासीनं=सम्पूर्णं चक्रवाल निवासीपिनि;
अग्घकारं विघमिस्वा=उयुं गु तंका; चक्खुपट्टिस्सामकरणेन=मिखा लाभ
याना बीगु द्वारा; तेन=उम्ह सूर्यराजं; तेसं=इपि विषवनिवासी नर नारी-
पिन्त; यं चक्खुं=गुगु मिखा; हिप्पं=बी धुकल । तेन चक्खुना=इपि
विषवनिवासी नरनारीपिन्त व्युगु मिखां; चक्खुमा=चक्षुमान् जुया च्वन ।
(जातक-दु २-३०)

यन सूर्यराजं लोकनिवासीपिन्त मिखा बिल धाःसा उगु मिखा लोक
निवासीपिके जक दयेमाः । उकथं मखुसे सूर्यराजं व्युगु मिखा सूर्यराजयाके दु
घायेगु परिकल्पना मात्र जुल । कल्पनां आरुढ याना घाइगु जुया च्वन ।
लोकधातुइ मिखा दइगु स्वभावयात सूर्य प्रति आरुढ याना व्युगु खः ।
सङ्गमूपचार घका घाये थाय् दु । थुकथं मखुसे सूर्ययागु प्रकाशं याना मिखां
खनीगु दया वया च्वन । कारण प्रकाश दया च्वंगुयात फल मिखां खनीगु दया
च्वन घका घया तःगु जूया निन्ति फलूपचार घका घाल घाःसा यारुसे सरल
जुया वनी । थुगु विचाः कथं चक्खुमा=मिखा दुम्ह घका हे (अर्थ) बीमाः ।

लोकय् तेज प्रकाशयात बी सःगु चीज वस्तुत मध्यय् सूर्य दकसिबे
विशालगु दकसिबे विशेषता दुगु जुया एकराजा=उम्ह हे मात्र जुजु घका
सूर्ययात प्रशंसा याना तःगु खः ।

हरि=लु लिसे; स=समानगु; वण्ण=वर्णं दुगु, दुम्ह । समानं
उत्पन्न जुया वःगु "स" जुल । छन्दानुरक्षणया निन्ति हे भाव भागमन जुमा
च्वंच्वन ।]

मिथ्या च्चंगु ? धन-बोधिसत्त्व सुवर्ण मौरया सूर्ययात नमस्कार-
 यायेगु मिथ्या धारणा खः धका थुगु परित्राण-
 यात गुलिसिनं स्वीकार याये यः मत्तायेकु । सूर्यया प्रकाशं याना
 सिमा आदि निर्जीव पदार्थत, मनुष्य आदि सजीव सत्त्वपि जीवित
 जुया वृद्धि जुया च्वने दत । सूर्य किरणघातु प्राप्त मजुल धाःसा
 उकथं वृद्धि जुइ फइ मखु; सूर्य लोकयात हित याना सुरक्षा याना
 तःगु दु । “तयाञ्ज गुस्ता” आदि थुगु तथ्ययात उद्देश्य तथा धया
 तःगु जुइ फु । उकि सुवर्ण मौर राजं लौकिक अर्थया निति छगु
 आधार व भरोसाया रूप्यं सूर्ययात नमस्कार याना च्चंगु खः ।
 अर्नं लिपा सांसारिक विषय धामिक विषयया निति बुद्ध व धर्मयात
 नमस्कार याना च्चंगु खः । शरण गमनय् प्रतिस्थित जुइ धुंम्ह
 व्यक्ति त्रिरत्नं बाहेक मेमेपि तीर्थंकरपि, जुजु आदिपिन्त कर्तव्य
 अनुसार, वा गुरु जुया च्चंगु कारणं याना वा प्याना नमस्कार
 याःसा नं शरण गमन-मस्यं धका आपालं अर्थकथाय् धया तःगु दु ।
 उकि तक्षगतपिन्त आधार भरोसा कया नमस्कार याना च्चंम्ह
 म्हुय्काराजं लौकिक विषयया निति छगु आधार व भरोसा तथा
 सूर्ययात नमस्कार याना च्चंसा नं वस्पोलया निति शरण गमन
 मस्यंगु जुया मुक्कं मिथ्या धारणा धका धायेथाय् मदु । उकि थुगु
 तथ्य मात्रं हे थुगु मौर परित्राण प्रति आस्था व विश्वास त्यके
 मत्वः ।

(६९) ये ब्राह्मणा वेदगू तब्बधम्मै;
 ते मे नमो, ते च मं पालयन्तु ।
 नमत्य बुद्धानं, नमोत्य बोधिया;
 नमो विमुत्तानं, नमो विमुत्तिय ।
 इमं तो परित्तं कत्वा, मोरो चरति एसणा ॥

(६९) ये ब्राह्मणा=हटे याये धुं गु मभिगु दुपि विमुद्धि
 ब्राह्मण गुपि त्वागतपिसं; तब्बधम्मै=सम्पूर्ण धर्मयात; वेदगू=

ज्ञान दृष्टि प्रकट जुइका सीका कया बिज्याये धुंकल । ते ब्राह्मणा
 =वस्पोल तथागत बुद्धपिसं; मे=जिगु; नमो=नमस्कारयात;
 (पटिच्छन्तु=स्वीकार याना कया बिज्याये माल ।) ते=वस्पोल
 तथागत बुद्धपिसं; मं च=जितः नं; पालयन्तु=सुरक्षा व पालन
 याना बिज्याये माल । बुद्धानं=तथागत बुद्धपिन्त; नमो=नमस्कार
 यायेगु; अत्थु=जुये माल । बोधिया=तथागतपिनिगु मार्ग-ज्ञान,
 फल-ज्ञानयात; नमो=नमस्कार यायेगु; अत्थु=जुये माल ।
 विमुत्तानं=अरहत्त फल विमुक्ति द्वारा क्लेशतय् पाखें उन्मुक्त जुया
 बिज्याकर्पि तथागत बुद्धपिन्त; नमो=नमस्कार यायेगु; अत्थु=
 जुये माल । विमुत्तिया=वस्पोलपिनिगु न्याता विमुक्तियात; नमो
 =नमस्कार यायेगु; अत्थु=जुये माल । (भिक्षवे=भिक्षुपि);
 सो मोरो=उम्ह म्हय्खा राजं; इमं परित्तं=थुगु परित्राण तारण-
 यात; कत्वा=दयेका; एसना-एसनाय=नसा मालेया निर्ति;
 चरित=चाःहिला जुइगु जुया च्वन ।

भावार्थ विशुद्धि ब्राह्मण तथागत बुद्धपिसं सम्पूर्ण धर्मयात सीका
 बिज्याये धुंकल । वस्पोल तथागत बुद्धपिसं जिगु
 नमस्कार स्वीकार याना कया बिज्याये माल । वस्पोल तथागत
 बुद्धपिसं जितः नं सुरक्षा व पालन याना बिज्याये माल । तथागत-
 पिन्त नमस्कार याना च्वना । तथागतपिनि मार्ग ज्ञान फल-ज्ञानयात
 नमस्कार याना च्वना । क्लेशतय् पाखें उन्मुक्त जुया बिज्याये
 धुंकूपि तथागतपिन्त नमस्कार याना च्वना । वस्पोल तथागतपिनिगु
 न्याता विमुक्तियात नमस्कार याना च्वना । भिक्षुपि, उम्ह म्हय्खा-
 राजं थुगु परित्राण तारणयात दयेका नसा मालेया निर्ति विचरण
 या वनीगु जुया च्वन ।

बुद्ध व धर्म प्रणाम म्हय्खाराजं सूर्यराजयात नमस्कार याये धुंका
 हानं परिनिर्वाण जुया बिज्याये धुंकूपि पुलां
 पुलांपि तथागतपि व वस्पोल तथागतपिनिगु गुणांग जुया च्वंगु

धर्मयात हानं प्रणाम याना च्वंगु “धे ब्राह्मणा” आदि गाथात हे जुल ।

व्याकरण कर्ष स्पष्टीकरण [ब्राह्मण-शब्द जात कर्ष ब्राह्मण धाये भाःगु जाति ब्राह्मण्यं नं प्रयोग जुया च्वंगु दु । ब्राह्मण धका प्रचलित जुया च्वंवि मनूत जुल । ब्रह्मं ज्ञयतीति ब्राह्मणो; ब्रह्मं = वेदयात; ज्ञयतीति = ज्ञाना पाठ धाये सःगु जुया निति; ब्राह्मणो = ब्राह्मण धाइ ।

क्लेशतयत् हटे धाये फूगु गुण कर्ष ब्राह्मण धका धाये भाःगु विबुद्धि ब्राह्मण (=क्लेशं परिमुञ्चन् ब्राह्मण) धर्षयं नं प्रयोग जुया च्वंगु दु । तन्नहं ब्रूमि ब्राह्मणं धादि द्वारा तधागतं विद्या विद्याःगु नां कर्ष ब्राह्मण धाये भाःवि बुद्ध भरहन्तपि जुल । बाहिता ज्ञाना एतेसन्ति ब्राह्मणा । एतिसं = एवि व्यक्तिके; बाहिता = अवरोध याना हटे याना छव्ये धुंगु; ज्ञाना = क्लेशत; सन्ति = दया च्वन; इति = उक्ति; ब्राह्मणा = ब्राह्मणा धाइ । ब्राह्मण-शब्द बुद्ध भरहन्तपिभ्य व्यक्त याःसा नं सञ्चक्ष्मे, वेदगु-पदत अनुसार धन तधागतपिभ्य जक व्यक्त याना च्वंगु छः । गाथाय् भरहन्तपिभ्य व भरहन्त व प्रत्येक बुद्धपिभ्य नं दुप्पाका धर्षं विद्या सःगु निगूगु गाथा कर्ष “जतीते परिनिब्बुते बुद्धे वेद बुद्धगुणे च नमस्सति” धयागु दुक जातक धट्टकथा-या विधाः लिसे क मलाः ।

वेदगु-यात “जत्तमो ज्ञानस्स विदिते पकठे कत्वा वत्ता” धयागु दुकनिघात जातक धट्टकथा (३१) अनुसार ज्ञान दृष्टियात प्रकट जुद्धका च्वनीगु धवस्वाम् सीका कया विद्याइगु जुया च्वन धका (अर्थ) विद्या वया । वेदगु-या मुच्चध अर्थ सीकेगु जक जुया सीका कया विद्याःगु जुल धका नं बी फु ।

बोद्धि-शब्दं भेमेगु क्षेत्रय् मार्गं ज्ञानयात व्यक्त याइगु जूसा नं धन मार्गं फल नित्तायात नं जातकधट्टकथा कया सःगु दु । फलयात कारणुपचार कर्ष कावेनाः ।

जातकटुकथा-य् विमुत्तानं-यात “अरहतफल विमुत्तिया विमुत्तानं= अरहत फल विमुक्ति द्वारा मुक्त जुया च्वापि” घका वर्णन याना तल । अये जुया विमुत्तिया-यात नं उगु अरहत फल विमुत्तियात हे काये फु । जातक प्रटुकथा (३१)-लय् ला विमुक्ति न्यागुलि हे कया तःगु दु । उगु वर्णन अनुसार प्रथं बिया वया ।

विमुक्ति न्यागू

- (१) तदङ्ग विमुत्ति=दान, शील, विपश्यना द्वारा सम्बन्धित विरोधी अकुशलं विमुक्त जुइगु ।
- (२) विक्खम्भन विमुत्ति=उपचार, अर्पणा घ्यान द्वारा वितर्क आदि विरोधी नीवरण धर्म विमुक्त जुइगु ।
- (३) समुच्छेद विमुत्ति=मार्ग द्वारा क्लेशं विमुक्त जुइगु ।
- (४) पटिपस्सद्धि विमुत्ति=फलय् क्लेश शान्त जुइगु धयागु विमुत्ति ।
- (५) निस्सरण विमुत्ति=संस्कार पाखें विमुक्तगु निर्वाण ।

बुद्धभाषित जक थुगु गाथाय् अन्तिम “इमं सो परित्तं कत्वा; मोरो चरति एसना” म्हय्खाराजं पाठ याःगु परित्राण मखु । “नमो विमुत्तिया” तक पाठ याये धुंका म्हय्खाराज नसा मालेत वनीगु खँ तथागतं स्वाकं कना बिज्याःगु देशना जुल । उकथं बुद्ध जुया बिज्याये धुंका तिनि स्वाकं कना बिज्याःगु देशना जुया उगु देशनाया भाव प्रकट जुइक जातकटुकथां “भिक्खवे” पद जोडे याना अर्थ बिया तःगु कथं थन नं भिक्खवे-पद जोडे याना (अर्थ) बिया वया ।

(७०) अपेतयं चक्षुमा एकराजा;
हरिस्सवणो, पथविप्पभासो ।
तं तं नमस्सामि हरिस्सवणं पथविप्पभासं;
तयाञ्ज गुत्ता विहरेमु रसि ॥

(७०) चक्षुमा=विश्वनिवासी नर नारीपिन्त बिया तःगु
मिखा दुम्ह; एकराजा=तेज प्रकाशत मध्यय् प्रतिस्पर्धा रहित जुया
याकचाम्ह जुजु जुया च्वम्ह; हरिस्सवणो=सुवर्ण वर्णगु वर्ण दया
च्वम्ह; पथविप्पभासो=सम्पूर्ण पृथ्वीयात प्रज्ज्वलित व प्रभासित
याये सःम्ह; अयं=धुम्ह सूर्यराज; अपेति=अस्तंगमक पवंत च्वकां
तना वना च्वन; तं तस्मा=उक्ति; हरिस्सवणं=सुवर्ण वर्णगु वर्ण
दुम्ह; पथविप्पभासं=सम्पूर्ण पृथ्वीयात प्रज्ज्वलित व प्रभासित
याये सःम्ह; तं=छल्पोल सूर्यराजयात; नमस्सामि=नमस्कार
याना च्वना । तया=छःपि सूर्यराजं; अञ्ज=थीं; गुत्ता=आरक्षा
याका; (अयं=जिपि); रसि=चञ्चि यंकं; विहरेमु=सुख पूर्वक
च्वं च्वने दये माल ।

(७१) ये ब्राह्मणा वेदगू सव्वधम्मै;
ते मे नमी, ते च मं पालयन्तु ।
नमत्थु बुद्धानं, नमत्थु बोधिवा;
नमो विमुत्तानं, नमो विमुत्तिया ।
इमं तो परिस्तं कत्वा, मोरी वात्समकण्ठवि ॥

(७१) ये ब्राह्मणा=हटे याये धुंगु मभिगु दुपि विमुत्ति
ब्राह्मण गुपि तथागतपिसं; सव्वधम्मै=सम्पूर्ण धर्मयात; वेदगू=
ज्ञान दृष्टियात प्रकट जुइका च्वनीगु अवस्थाय् सीका कया विज्याये
धुंकल; ते ब्राह्मणा=वस्पोल तथागत बुद्धपिसं; मे=जिगु;
नमो=नमस्कारयात; (पटिञ्जन्तु=स्वीकार याना कया विज्याये
माथ ।) ते=वस्पोल तथागतपिसं; मं च=जितः नं; पालयन्तु=

सुरक्षा व पालन याना बिज्याये माल । बुद्धानं=तथागत बुद्धपिन्त;
 नमो=नमस्कार यायेगु; अत्थु=जुये माल । बोधिया=तथागत-
 पिनिगु मार्गं ज्ञान, फलज्ञानयात; नमो=नमस्कार यायेगु; अत्थु=
 जुयेमाल । विमुत्तानं=अरहत्त फल विमुक्ति द्वारा क्लेशतय् पाखें
 उन्मुक्त जुया बिज्याकपि तथागत बुद्धपिन्त; नमो=नमस्कार
 यायेगु; अत्थु=जुये माल । विमुत्तिया=वस्पोलपिनिगु न्याता
 विमुक्तियात; नमो=नमस्कार यायेगु; अत्थु=जुये माल ।
 (भिक्षवे=भिक्षुपि); सो मोरो=उम्ह म्ह्यखाराजं; इमं परित्तं
 =थुगु परित्राण तारणयात; कत्वा=दयेका; वासं=बहनी न्ह्यो
 वयेका वास यायेगुयात; अकप्पयि=याइगु जुल ।

विशेषता मदु । “उदेतयं” आदि गाथात सुथय् निभा: लुइबले
 पाठ यायेगु मोर परित्राण जुया थुगु “अपेतयं” आदि गाथात ला
 बहनी निभा: बीबले पाठ यायेगु मोर परित्राण जुल । परित्राण
 निधिलय् पालिपदत विशेष छुं मदुगु जुया कना वये धुंगु कथं सीके
 अ:पुइ फु ।

सीके मा:गु अभिप्राय सहित
 मोर सूत्र नूंगु निश्रय
 कवचा:गु जुल ।

वट्ट सूत्र न्हूगु निश्रय

(७२) पूरेत्तं बोधिसम्भारे; निम्बत्तं वट्टजातियं ।
यस्स तेजेन वावग्गि; महासत्तं विवज्जयि ॥

(७२) हे=हे सत्पुरुषपि; बोधिसम्भारे=सर्वज्ञता ज्ञान प्राप्तिया लागी लिघंसा जुया च्वंगु पारमी हलं ज्वलं सम्भारयात; पूरेत्तं=पूर्णं याना संकलन याना बिज्याकम्ह; वट्टजातियं=बटाई योनी; निम्बत्तं=उत्पन्न जुया बिज्याकम्ह; महासत्तं=बोधिसत्त्व बटाई राजयात; यस्स परित्तस्स=गुगु वट्ट सूत्र परित्राणया; तेजेन=शक्ति सामर्थ्य आनुभावया कारणं; वावग्गि=जंगलया मि; विवज्जयि=तोता वन ।

(७३) थेरस्स सारिपुत्तस्स; लोकनाथेन भासितं ।
कप्पट्टायि महातेजं; परित्तं तं भणाम हे ॥

(७३) सारिपुत्तस्स=सारिपुत्र नां दया बिज्याकम्ह; थेरस्स=स्थविरयात; लोकनाथेन=लोकवासीपिनि आधार भरोसा शरण जुया बिज्याकम्ह तथागतं; भासितं=कना बिज्याना तःगु; कप्पट्टायि=छगू कल्प तक विनाश मजूसे ताकाल तक स्थिर जुइगु स्वभाव दुगु; महातेजं=महानगु तेज व प्रभाव दुगु; तं परित्तं=उगु वट्टसुत्त परित्राणयात; (मयं=जिमिसं; कीसं); भणाम=पाठ याये नु ।

भावाचं अःपुल ।

स्तुति “पूरेन्तं बोधिसम्भारे” आदि थुपि गाथात नं बुद्धभाषित मखुनि । पौराणिक आचार्यपिसं वट्टमुत्त-यात सयेके, सीके, न्यने, ब्बने मास्ति वइ कथं प्रशंसा याना तःगु छगू प्रकारया स्तुति मंगलाचरण परित्राण गाथा हे जुल ।

निदान थुगु सूत्र आयुष्मान सारिपुत्रयात कना बिज्याःगु खः धयागुलि चरियापिटक देशनायात निर्देशित याना तःगु दु । जातक देशना कथं मेमेपिं भिक्षुपिन्त नं कना बिज्याःगु दनि धका सीके दु । तर वट्टमुत्तया दक्वं गाथात ला मखुनि । “सन्ति पक्खा अपतना” आदि सत्य-वचन गाथा छपु जक जुल ।

छगू इलय् तथागत भिक्षुपिं लिसे मगध राष्ट्रय् देश चारिका याना बिज्याःबले छगू थासय् तःसकं मिं नया च्वंगु ध्वदुल । उगु महान अग्नि तथागतयाथाय् न्होने थ्यंक मवःसे तथागत दया बिज्याःगु थासं छचाख्यरं फिखुगू करिष दुगु थासं छले जुया वना भिक्षुपिसं आश्रयंचकित जुया प्रशंसा खँ ल्हात । अबले तथागतं “थुगु थाय्यात मिं चाःहिला चिला वंगु जिगु थुगु जन्मया प्रभाव मखु । जिगु पुलांगु जन्मयागु सत्यया सामथर्यं जक जुल । थुगु क्षेत्र छगू कल्प पर्यन्त मिं नइ मखुगु क्षेत्र जुल । कल्पस्थिति ऋद्धि प्रातिहार्य जुल” धका आज्ञा दयेका बिज्याना थःपिं बटाँइ जुया बिज्यानाबले थुगु क्षेत्रय् वन बाह (जंगल मिं नया) मां-बौपिसं तोता वना याकःचा अनाथ जुया च्वंबले छु याये छु याये जुइका बिज्याना च्वंम्ह बोधिसत्त्व वटाँइराजं लिपा तिनि ङ्वात्त विचाः लुइका “सन्ति पक्खा अपतना” आदि सत्य-वचन ल्हाना बिज्याबले जंगलयागु मिं छले जुया शान्त जुया वंगु खँ आज्ञा दयेका बिज्यात । बटाँइराजं सत्य-वचन ल्हाना मिं शान्त जुया वंगु क्षेत्र थुगु कल्पया दुने गबलें नं मिं नइ मखु “कप्पट्टारिय महातेजं” धका प्रशंसा याना बिज्यात ।

(जातक. द्ठ. प. २२८)

चरियापिटक “अस्थि लोके” आदि चरियापिटक पालि (४१५)
 उत्पन्न जुया वःगु जुया धर्म सेनापति जुया
 बिज्याकम्ह आयुष्मान सारिपुत्र महास्थविरं न्यना निवेदन याना
 बिज्याःगु अनुसार तथागत बुद्धं बुद्धवंश देशना कना बिज्यासेलि
 तथागतयागु पारमी समूह; भिगु कारण दया च्वंगु पहःयात
 आरम्मण याये लाना अतिकं आश्वस्त व सन्तोष तायेका बिज्याःम्ह
 आयुष्मान सारिपुत्र स्थविरं छतं यहाँ वना तथागतयागु गुणयात
 विज्ञाः याना बिज्याबले स्वयं थः नं महान प्रज्ञावान गुणत नं अनन्त
 दुगु जुया विचाः याक्व पतिकं प्रकट जुया वया थाःगाः हे मदया
 च्वञ्चन । थुगु रूपं अतिकं प्रहर्षित प्रीति सौमनस्य जुया वया
 तथागतयागु थुगु पारमी गुगु जन्मं निसें परिपक्व जुया वःगु सः,
 गुकथं परिपक्व जुया वःगु सः धयागु खें देव मनुष्यपिन्त प्रकट
 जुइकेया निति प्रार्थना व निवेदन यायेगु विचाः लुइका बिज्यात ।
 वस्मोलयागु निवेदन व प्रार्थना अनुसार थुगु भद्रकल्पया दुने अकिति
 पण्डित आदि उगु उगु जन्मय् पूर्ण याना परिपक्व जुया वःगु चरिया
 (चर्या, आचरण) तयत् कयना तःगु चरियापिटक देशनायात कना
 बिज्यात । थुगु बट्टसुत्त उगु चरियापिटकय् दुध्याःगु चर्यात मध्यय्
 छगु जुया “वेरस्स सारियुत्तस्स; लोकनायेन भासित्तं—धका धया
 तःगु सः ।

बट्टसुत्त सम्पूर्ण आयुष्मान सारिपुत्रयात कना बिज्याःगुली “अस्थि
 लोके सीलगुणी” आदि निसें कना बिज्याःगु
 मल्ल; अस्थि लोके मध्यनिबंयागु न्हेपु गथा मात्र जक दया च्वन
 तिति । स्वभाव धर्मत दुध्याना मुख्य प्रधानगु धका भाःपिया
 पोसणिक आचार्यपिसं गुलि गुलि जक ल्यया व्यवस्था याःगु जुइमाः ।
 उकि बट्टसुत्त सम्पूर्णयात सीका व्वनेगु पाठ यायेगु श्रद्धा तयेगु
 कामना दुपिनि निति चरियापिटक पालि (४१४) ग्रहण याना
 उल्लेख माना कयना च्वना ।

(१) पुनापरं यदा होमि; मगधे वट्टपोतको ।
अजातपक्खो तरुणो; मंसपेसि कुलावके ॥

पुन=हाकनं; अपरं=मेगु आचरण; यदा=गुगु अवस्थाय्;
अहं=जि; मगधे=मगध राष्ट्रया वनस्थलय्; कुलावके=स्वलय्;
अजातपक्खो=पपू बुया मवःनिम्ह; तरुणो=नकतिनि बुया नाइसे
चिकिचाधिकतिनिम्ह; मंसपेसि=सँ बुया मवःसे ला पांय्चा तिति
जक जुया च्वन तितिम्ह; वट्टपोतको=चीधिकम्ह बटाइचा; होमि
=जुया च्वंच्वना ।

(२) मुखतुण्डकेनाहरित्वा; माता पोसयति ममं ।
तस्स फस्सेन जीवामि; नत्थि मे कायिकं बलं ॥

(तदा=उगु अवस्थाय्); माता=जिमि मामं; मुख-
तुण्डकेन=त्वाथलं; आहरित्वा=नसा त्वंसा ज्वना वया; ममं=
जित; पोसयति=पालन पोषण याइगु जुया च्वन । तस्सा=उम्ह
मांया; फस्सेन=शरीरयागु बाफया स्पर्श; जीवामि=जि भ्वाना
च्वंच्वनागु खः; मे=जिके; कायिकं बलं=शारीरिक बल; नत्थि
=मदु ।

(३) संवच्छरे गिम्हसमये; दवडाहो पदिप्पति ।
उपगच्छति अम्हाकं; पावको कण्हवत्तनी ॥

संवच्छरे=दँय् दसं; गिम्हसमये=गृष्म अवस्थाय्; दवडाहो
=वनया मि; पदिप्पति=छवइगु जुया च्वन । कण्हवत्तनी=हाकुगु
लँ दुगु; पावको=मि; अम्हाकं=जिमिगु थासय्; उपगच्छति=
सःतिक वःगु जुया च्वन ।

(४) धमधमा इति एवं; सदायन्तो महासिखी ।
अनुपुब्बेन ज्ञापेन्तो; अग्गि ममं उपागमि ॥

धमधमा इति = द्वांग द्वांग धका; एवं = थये; सहायन्तो = सः
पिकया वःगु; महासिन्धी = तःधंगु मि ज्वाला दुगु; अग्नि = जंगलया
मि; अनुपुब्बेन = छसिकथं; ज्ञापेन्तो = छ्वया छ्वयेका; ममं =
जियाय् लिक्क; उपागमि = ध्यंक वल ।

(५) अग्निवेगभया भीता; तसिता मातापिता मम ।
कुलावके मं छड्ढेत्वा; अस्तानं परिमोचयुं ॥

अग्निवेगभया = मियागु वेगया भयं; भीता = ग्याना;
तसिता = त्राश चायेका च्वंपि; मम = जिमि; मातापिता = मां-
बौपिसं; मं = जितः; कुलावके = स्वलय्; छड्ढेत्वा = वाना;
अस्तानं = थःत थःपिसं; परिमोचयुं = मुक्त याना वने धुं'कल ।

(६) पादे पक्खे पज्जहामि; नत्थि मे काधिकं बलं ।
सो'हं अगतिको तत्थि; एवं चिन्तेस'हं तवा ॥

अहं = जि; पादे = तुतियात व; पक्खे = पपूतयूत; पज्जहामि
आकाशय् व्वया वने निरति चक्कंकेगु कोशिस याना तिनि । मे =
जिके; काधिकं बलं = शारीरिक बल; नत्थि = मदु; सो'हं = व जि;
तत्थि = मां-बौपि लिसें बाया च्वनागु उगु स्वलय्; अगतिको = व्वये
मफू, वने मसः अनाथ जुया; तवा = उगु इलय्; एवं चिन्तेसि =
थुकथं विचाः याये लात ।

(७) येसा'हं उपघावेय्यं; भीतो तसितवेधितो ।
ते मं ओहाय पक्कस्ता; कथं मे अज्ज कातवे ॥

अहं = जि; भीतो = ग्याःम्ह जुया; तसितवेधितो = त्रशित
व प्रकम्पित जुया; येसं = गुपि मां-बौपिनिगु पपूया दथुइ;
उपघावेय्यं = व्वाय् वना वःकाः वनेगु खः; ते = इपि जि वःकाये

माःपिं माँ-बौपिसं; मं = जितः; ओहाय = त्याग याना; पक्कन्ता = चिला वने धुंकल । मे = जिं; अज्ज = थौं; कथं = गुगु रूपं गुकथं; कातवे = याये माली ।

विचाः लुया वःगु पहः माँ-बौपिसं तोता वना थः याकचा अनाथ जुया च्वंगु पहः विचाः यायां गुकथं याये माली धयागु विचाः याये मसया च्वंगु जुया च्वंगुली काचाक्क विचाः लुया वल । “थुगु लोकय् शीलधर्म दया च्वन । सत्य धर्म नं प्रकट रूपय् दया च्वन । अनं हानं न्हापा न्हापा प्रादुर्भाव जुया बिज्याःपिं शील, समाधि, प्रज्ञा, मैत्री, करुणा, क्षान्ति धर्म दया बिज्याःपिं सर्वज्ञ बुद्धपिं नं दया च्वन । इपिं तथागतपिनिगु धात्थें विमुक्त जुइ सःगु धर्म नं दया च्वन । जिके नं धात्थें प्रकट रूपय् उत्पन्न जुया च्वंगु सत्य धयागु स्वभाव धर्म दया च्वन । उकिं न्हापायागु अतीत अवस्थाय् प्रादुर्भाव जुया बिज्याःपिं तथागतपिन्त व, इपिं तथागतपिनि धर्म गुणयात नं प्रत्यवेक्षण व अनुस्मरण याये धुंका जिके दया च्वंगु सत्य-धर्मयात ज्वना सत्य वचन ल्हाना मियात शान्त जुइकेगु द्वारा जि सहित सकल सत्त्वपिनि सुख जुइगु-यात जि याये माली ।” थथे विचाः लुइकूम्ह बोधिसत्त्व बटाँइराजं उकथं उत्पन्न जूगु विचाः कथं बुद्धोपदेशयात चिन्तन मनन याना सत्य वचन ल्हाना बिज्याःगु पहःयात “अत्थि लोके सीलगुणो” आदि निपु गाथा द्वारा क्यना बिज्यात ।

(७४) अत्थि लोके सीलगुणो; सच्चं सोचेय्य' नुदया ।

तेन सच्चेन काहामि; सच्चकिरिय'मुत्तमं ॥

(७४) लोके = लोकय्; सीलगुणो = शील गुणधर्म व; सच्चं = सत्य धर्म; सोचेय्यं = परिशुद्धिता; अनुदया = मैत्री, करुणा; अत्थि = दया च्वन । तेन सच्चेन = उगु सत्य धर्म द्वारा; उत्तमं = उत्तमगु; सच्चकिरियं = वास्तविकता प्रकट याना सत्य-वचन ल्हायेगुयात; काहामि = याये त्यना ।

भावार्थं लोक्य शीलधर्मं, सत्यधर्मं, पारिशुद्धिता, मैत्री, करुणा धर्मत दया च्चन । इपि धर्मत मध्यय् अन्तर्गतगु सत्य धर्म द्वारा उत्तमगु सत्य-वचन ल्हायेगु जि याये त्यना ।

(७५) आवज्जेत्वा धम्मबलं; सरित्वा पुब्बके जिने ।
सच्चबलमवस्साय; सच्चकिरियमकासंहं ॥

(७५) ग्रहं=जि; धम्मबलं=धर्मयागु बल शक्ति आनु-भावयात; आवज्जेत्वा=निरीक्षण याना; पुब्बके=न्हापा न्हापा उत्पन्न जुया बिज्याकपि; जिने=पञ्चमार विजयी तथागतपिन्त; सरित्वा=अनुस्मरण याना; सच्चबलं=सत्ययागु बल शक्ति आनुभावयात; अवस्साय=आधार भरोसा व लिघंसा कया; सच्चकिरियं=सत्य वचन ल्हायेगुयात; अकासि=याना वये धुन ।

भावार्थं जि धर्मयागु बल शक्ति आनुभावयात निरीक्षण याये धुंका न्हापा न्हापा उत्पन्न जुया बिज्याये धुंकीपि तथागतपिन्त अनुस्मरण याना सत्य बल शक्ति आनुभावयात लिघंसा कया सत्य-वचन ल्हायेगु याना वये धुन ।

व्याकरण कर्त्त-रूपण्टीकरण [इपि गाथाय् अभिप्रेत अभिप्राय कना वये धुन ।

सौत्तगुण-य् शुण-शब्द धम्म (धर्म) वाची खः ।

सौचेत्य-ल्य सुचिनो=शुद्धिया; भावो=उत्पत्ति कारण खः; सौचेत्यं= शुद्धिया कारण; सौचेत्य धयागु शुद्धिभाव-या स्वरूप काय सौचेत्य (=काय-द्वारय् शुद्धिया भाव); वची सौचेत्य (=वचीद्वारय् शुद्धिया भाव); मनो सौचेत्य (=मनोद्वारय् शुद्धिया भाव) एका तिकङ्गुत्तर (२७५) य् वया

ध्वंगु दुश्चरित्रं शुद्ध जुहगुयात कायेमाः ।]

(७६) सन्ति पक्खा अपतना; सन्ति पावा अवञ्चना ।

माता पिता च निवसन्ता; जातवेदपटिषकम ॥

(७६) मे = जिके; पक्खा = पपूत; सन्ति = दया च्वन;
अपतना = ब्वये धा:सा मफु; मे = जिके; पादा = तुतित; सन्ति =
दया च्वन; अक्खन्ता = वने धा:सा मफु; मातापिता च = जित;
यंकीपि मां-बौपि नं; निक्खन्ता = ज्यानयागु भयं याना छले जुया
विस्युं वने धुं कल । जातवेद = अय् वनया मि; पटिक्कम = लिखतं
फ:हिला लिहाँ वने माल ।

भाबार्थ जिके पपूत दया च्वन; ब्वये धा:सा मफु । जिके तुतित
दया च्वन; वने धा:सा मफु । जिमि मां-बौपि नं प्राण
भयया कारणं छले जुया विस्युं वने धुं कल । अय् वनया मि; .....
लिखतं फ:हिला चिला वने माल ।

सत्य कराल पहः सत्य धयागु घटना न्ह्यागु कथंयागु जूसां सही
स्वभाव खः, मखु जक प्रधान जुया च्वंगु जुया
थन बोधिसत्त्वयागु पपू विद्यमान जुया च्वंगु, उगु पपुति ब्वये मफूगु,
तुतित दया च्वंगु, उगु तुति वने मफूगु, मां-बौ निम्हसिनं वाना
विस्युं वंगु थुपि फुकं धात्थें जुया च्वंगु स्वभाव धर्मत जक जुल ।
ईपि सत्य स्वभावतयत् ग्रहण याना सत्य-वचन ल्हायेगुया कारणं
अभिषिप्त मि शान्त जुइगु फल सिद्ध जुइ फइथाय् तक शक्ति सामर्थ्य
आनुभाव दुगु जुल ।

(७७) सह सच्चे कते मय्हं; महापज्जलितो सिखी ।
वज्जेति सोलस करिसानि; उदकं पत्वा यथा सिखी ।
सच्चेन मे समो नत्थि; एसा मे सच्चपारमी ॥

(७७) मय्हं = जि तथागतं; सच्चे = सत्य-वचन ल्हायेगु-
यात; कते = यायेगु जुल धा:सा; सह = सत्य-वचन ल्हाये मात्रं
छकोलनं; सिखी = मि; उदकं = लखय्; पत्वा = थ्यनीबले; वज्जेति
यथा = शान्त जुया तना वना चिला वनीथें; तथा = अथे हे;
महापज्जलितो = त:धंगु मियागु राप दुगु; सिखी = जंगलया मि;

सोलस-करिसानि=फिखुगू करिष तापाःथाय् तक; वज्जेसि= बिल्कुल लिचिला शान्त जुया चिला वन । मे=जिगु; सच्चेन= सत्य धर्म लिसे; समो=समानगु धर्म ला; नत्थि=मदु । एसा= थुगु सत्य-क्रिया; मे=जि तथागतया; सच्चपारमी=शीर्षस्थय् थ्यंक वःगु सत्य पारमी हे जुल ।

भावाथं जि तथागतं सत्य-वचन ल्हायेगु यात धाःसा याये साथं तुं छकोलनं लखय् थ्यनेवं मि शान्त जुया वनीगुथें महानगु मियागु ज्वाला व राप दुगु जंगलया मि फिखुगू करिष तापाक तक लिचिला शान्त जुया वन । जिगु सत्य लिसे समानगु धर्म ला मदये धुंकल । थुगु सत्य-क्रिया जि तथागतया शीर्षस्थय् थ्यंक वःगु सत्य-पारमी हे जुल ।

वनडाह शास्त जूगु पहः बोधिसत्त्व बटाईराजयागु सत्ययागु आनुभावया कारणं तत्क्षणय् मि शान्त जूगु, थःपिसं उगु अवस्थाय् याना ल्हाना वयागु सत्य मेपि लिसे असाधारण जुया पारमी सिद्ध जुइक उच्चस्थ स्थिती थ्यना च्वंगु सत्य जुया च्वंगु खँयात “सह सच्चे कते मय्हं” आदि द्वारा अन्तिम निगमन रूपय् आज्ञा दयेका विज्यात ।

बुद्ध जक थुगु वट्ट सुत्तय् “अहं, मे, मय्हं” धयागु “जि” शब्दं तथागतयात जक ग्रहण याना वःगु खः । बटाईराजयागु विच्चाः, धापू, क्रिया कलापते जुया च्वंगु जुया बुद्ध क्रिया मखु धक्रा धाये थाय् दया च्वन । बटाईराज व बुद्ध व्यक्ति कथं पाना च्वंगु जूसा नं रूप व नाम क्रम सन्तति अनुसार धायेगु खःसा छगू हे क्रम छथी हे जुया च्वन धाये फु । थुजागु धापूयात एकस नय धाइ । .... पाना च्वंसा नं छगूया रूपय् धाये माःगु नय खः । अभेवोपचार नं धाये फु । पाना च्वंसा नं पाना मच्चंगुया रूपय् चिन्तन याना रूढी कथं धायेगुथें जाःगु जुल ।

वज्जेसि लिसे हे स्वापु [“उवकं पत्था यथा सिखी” धयागु उपमान वाक्य-
यात उपमेय्य लिसे छकोलनं स्वापु मतःसे निब्बुत्तो
निब्बायि—त ठपे याना विशेष रूपं छुटे याना स्वापु तयेगु चलन दया च्वन ।
वज्जेसि= क्रिया उपमा लिसे स्वापु तथा उत्पन्न मजू घका धारणा दुगु कारणं
जुइमार्थे च्वं । वज्ज—धातु चाग=त्याग यायेगु, चिला वनेगुयात व्यक्त याइगु
जुया मि सिना वनीगु आधारयात त्याग यायेगु, प्राधार स्थलं चिला वनेगु हे
जुया च्वंगु कारणं याना वज्जन हे जुया च्वन घका मती बना थन वज्जेसि
लिसे हे स्वापु तथा बया । उपमान उपमेय्य-य् छखेपाखे क्रियायात क्यन
घाःसा निखेसनं सदां स्वापु तथा बीगु स्वभाव व रीति दुगु कथं थन नं उगु
विधि अनुसार स्वापु तयेके मास्ति वया छखेपाखे जक क्यना तःगु जुया च्वन
घका धारण याये माल ।]

मेपि लिसे समान मजू बोधिसत्त्व उगु अवस्थाय् तिरश्चीन नं
जुया च्वन; ख्येचं पिहाँ तिनि वःम्ह
तःसकं चिकिचाधिकम्हसिगु उमेर नं दया च्वन । उगु उमेर उगु
स्थिति द्वारा याना ल्हाना वःगु सत्य—क्रिया न्ह्याम्हसितं जुइकेगु
धयागु तःसकं तापाःगु खँ जुल । उकि “सच्चेन मे समो नत्थि एसा
मे सच्चपारमी = जिगुर्थे जाःगु सत्य मेपिके जुइ फइ मखु; जिगु थुगु
कार्य उच्चस्थ स्थिती थ्यना च्वंगु सत्य—पारमी जुया च्वन” घका
कना बिज्याःगु खः ।

बोधिसत्त्वयागु थुगु घटना विश्वास यायेथाय् मदु घका धाल
धाःसा धाये फये फु । मोर सुत्त वर्णनय् पूरेन्तं बोधिसम्भारे—द्वारा
सामान्य तिरश्चीन मखुगु खँ व सामान्य तिरश्चीन लिसे समानस्तरय्
तथा विचाः याये मत्वःगु खँ धया वये धुन । बोधिसत्त्व बटाँइराज-
यागु जन्म बुद्ध जुइत तःसकं सःतिना च्वंगु थुगु भद्रकल्पया दुनेयागु
जन्म क्रम खः । पारमीत गावकं परिपक्व जुया च्वंगु अवस्था नं
जुल । लोकय् अवतारी घका दया च्वंगु जुया उम्ह अवतारी अतीत

जन्मयागु घटनातयत्त दक्कदक्कवं सीके फूगु धाये फूगु जुया च्चन । जातिस्सर ज्ञान दुम्ह उम्ह अवतारीयागु न्हापायागु जन्मया घटनात धाये ल्हाये फूगुयात उगु ज्ञान मदुपिसं विस्वास याये मफुथें जुइगु जुया च्चन । तर न्हापायागु जन्मया थःथिति इष्ट मित्र मां-बौ गुरु आचार्यपिन्त नां समेतं धाये फूगु, न्हापा याना वये धुंगु ज्या-खेतयत्त निम्मित रूपं सही कथं धाये फूगुया कारणं याना विस्वास मदु घका नं धाये थाकुइगु जुया च्चन । बोधिसत्त्वं यक्व यक्व बुद्धपि ध्वदुइका वये नं । उपदेशत नं न्यना वये नं । स्वयं थःमं नं उगु उपदेशयात उद्योग व अभ्यास याना वये नं । बुद्धोपदेशय् यक्व अनुभव दयेका वये नंपि बोधिसत्त्वपिके जातिस्सरयें जाःगु ज्ञानं बुद्धपिन्त स्मरण यायेगु धर्मयात बारबार प्रत्यवेक्षण याये फइगु जुया च्चन । उकिं हे उगु उगु धर्मयात निर्देशन व्यूषिं मदयेक हे शक्ति सामर्थ्य छ्यला आचरण याये फइगु, कने क्यने फइगुथें जाःगु जुइ फइ मखु घका बिल्कुल प्रतिकार याये योग्य मजू । बुद्धया प्रति व धर्मया प्रति विस्वास यायेगु आव्वस्त जुइगु कुशल कर्म उत्पत्ति कारण जुया च्चंगु व धर्म अभिवृद्धि कारण जुया च्चंगु जुया विस्वास मयायेगु लाभ जुइ बहःगु धर्मत विनाश व भंग जुइगुया कारण जुया च्चंगु जुया श्रद्धा पूर्वगामि याना बुद्धोपदेशयात श्रद्धा तयेगु वृद्धि यायेगु उद्योग पूर्वक समावेश जुइगु याये फूपिं जुइ माल ।

सीके बहःगु अभिप्राय सहित

वैट्ट सूत्र न्हूगु निश्चय

क्वचाःगु जुल ।

धजग्ग सुत्त न्हूगु निश्रय

(७८) यस्सा'नुस्सरणेनापि; अन्तलिक्खेपि पाणिनो ।
पतिट्ठंमधिगच्छन्ति; भूमियं विय सब्बथा ॥

(७९) सब्बुपद्दवजालम्हा; यक्खचोरादिसम्भवा ।
गणना न च मुत्तानं; परित्तं तं भणाम हे ॥

(७८-७९) हे=हे सत्पुरुषपि; यस्स परित्तस्स=गुगु धजग्ग सुत्त परित्राणयात; अनुस्सरणेनापि=अनुस्मरण याये मात्रं नं; पाणिनो=सत्त्वपि; अन्तलिक्खे पि=आकाशय् हे नं; भूमियं विय=पृथ्वीलिय्थें; सब्बथा=सम्पूर्ण आकार प्रकारं; पतिट्ठं=प्रतिस्थायात; अधिगच्छन्ति=प्राप्त याइपि जुइगु जुया च्वन । यक्ख-चोरादि सम्भवा=यक्ष, खुँ आदितयगु कारणं उत्पन्न जुया वइगु; सब्बुपद्दवजालम्हा=सम्पूर्ण भय उपद्रव जालं; मुत्तानं=मुक्त जुया च्वंपि व्यक्तिपिनिगु; गणना च=गिन्ति नं; न=मदुगु जुल । तं परित्तं=उगु धजग्ग सुत्त परित्राणयात; (मयं=जिमिसं); भणाम=पाठ याये नु ।

भावार्थं मंगलाचरण अःपुल ।

धजग्ग सुत्त परिणाम धजग्ग परित्राणयात अनुस्मरण यायेगु मात्रं हे आकाशय् हे जूसां पृथ्वीलिय्थें आधार भरोसा लाभ याये फइ धयागु निदान वाक्य सगाथावग्ग सबकसंयुत्त अट्टकथा (३१२) धजग्ग सुत्त वर्णन कथावस्तु अनुसार हे जुल । लंकाद्वीपया दीघवापी चैत्यय् सिमेण्ट प्लास्टर याना च्वंगु अवस्थाय्

नवयुवकं भिक्षुं छम्ह चैत्ययागु च्वय्यागु तल्लाया बारं कुतुं वया चैत्यं गभं तुला वःगु जुया च्वन । वव्यदुपिं भिक्षुपिसं “घजगं सुत्त प्रत्यवेक्षणं या आवुस” घका घया छ्वःसेलि उम्ह कुतुं वःम्ह भिक्षुं मरणं भयं ग्याना त्राश चाःगुलि “घजगपरिसं मं रक्खतु=घजगं परित्राणं जितं रक्षां यायेमाः” घका घाल । उगु क्षणय् हे तुरन्त अप्पा निपा लुया वया स्वाहाने त्वाथः जुया रोके याना तल । च्वये दुपिं भिक्षुपिसं लतायागु स्वाहाने कुतुका ब्यूसेलि उगु स्वाहानय् भिक्षु ध्येने मात्रं हे अपा निपाः यथावत् थःगु मूलं थासय् हे ध्यंक् वना च्वंवन ।

घजगं परित्राणया कारणं भयं अन्तरायं मुक्तं जुया वने नंपिं अत्याखं घयागु परिणामं निदर्शनं नं “इवंं आशक्खेत्वा हि यक्खंभयं-चोरभयादीहिं दुक्खेहिं मुत्तानं घन्तो नत्थि” घयागु उपरोक्तं अर्थकथा अनुसारं हे घया तःगु जुल ।

अर्थं बीगु पहः थन लु जकं मंके मात्रं हे आकाशय् आधारं प्राप्तं जूगु जुल । लु जकं मंके मात्रं हे सम्पूर्णं भयं समूहं मुक्तं जुया वंपिं ल्याः चाः याये मफुं घका अनुस्तरणेनापि-यात्तं नित्तं लिसे मिले याना अर्थं कायेमाः । उक्तं काये माःगुयात्तं थुगु घजगं सुत्तं प्रत्यवेक्षणं याना राक्षसं भयं, खुंयागु भयं आदि भयं व दुःखं मुक्तं जुया वने नंपिं अन्तं मदुं” घका घया तःगु न्हापा-यागु अर्थकथायात्तं वःकथां सीकेमाः ।

अपि-अर्थं [अनुस्तरणेनापि-लय् अपि शब्दं वव्यदुनेगु गरहं अर्थंयात्तं कयना च्वंगु दु । उकिं च्वये थःछ्वये बहःगु सम्भावना अर्थंयात्तं मुंकिगु जुल । लु जकं मंके मात्रं हे आकाशय् आधारं भरोसा दु । पाठं हे याःगु जूसा घाये थाय् हे मदुं घयागु भावः छः ।

अन्तलिक्खेपि-लय् अपि-शब्दं सम्भावनायात्तं कयना च्वंगु दु । गरहं-यात्तं मुंकिगु जुल । आकाशय् हे नं आधारं भरोसा वये फु । पृथ्वीं आदिलय् घाये थाय् मदुं घयागु अभिप्रायः छः ।]

धजग सुत्त निदान

(८०) एवं मे सुतं—

एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति
जेतवने अनाथपिण्डकस्स आरामे ।

(८०) (भन्ते=भन्ते); मे=जि; एवं=थुकथं; सुतं=न्यना लुमंका तयागु दु । एकं=छगु; समयं=इलय; भगवा=भगवान; सावत्थियं=श्रावस्ती देशय; जेतवने=जेतवन नां दुगु; अनाथपिण्डकस्स=अनाथपिण्डक महाजनया; आरामे=विहारय; विहरति=विहार याना बिज्याना च्वंच्वन ।

(८१) तत्र खो भगवा भिक्खू ग्रामन्तेसि—
“भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू
भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच—
भूतपुब्बं भिक्खवे देवासुरसङ्गामो समुपब्यूल्हो अहोसि ।

अथ खो भिक्खवे सक्को देवानभिन्दो देवे तावतिसे
ग्रामन्तेसि “सचे मारिसा देवानं सङ्गामगतानं उप्पज्जेय्य
भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा; ममेव तस्मि समये
धजगं उल्लोकेय्याथ । ममं हि वो धजगं उल्लोकयतं यं
भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा; सो
पहीयिस्सति ।

(८१) तत्र खो=उगु जेतवन आरामय हे; भगवा=भगवान बुद्धं; भिक्खू=भिक्षुपिन्त; भिक्खवो—ति=भिक्षुपि धका;
ग्रामन्तेसि=सःता बिज्यात; भदन्ते—ति=भदन्त धका; ते भिक्खू
=इपि भिक्षुपिसं; भगवतो=भगवान बुद्धयागु आमन्त्रणयात;
पच्चस्सोसुं=लिसः बिया, स्वीकार यात । भगवा=भगवान बुद्धं;
एतं=थुगु वचनयात; अवोच=आज्ञा दयेका बिज्यात ।

भिक्षवे=भिक्षुपि; भूतपुब्बं=न्हापा जुइ नंगु गये धाःसा;
 देवासुरसङ्गामो=त्रयस्त्रिंशत् देवतापि व असुरपिनिगु संग्राम;
 समुपव्यूहो=तयार याना मुना च्वंगु; अहोसि=जुल । भिक्षवे=
 भिक्षुपि; अथ खी=अबले; देवानभिस्वो=देवतापिनि जुजु इन्द्र
 जुया च्वंम्ह; सक्को=शक्रराजं; तावसित्ते देवे=त्रयस्त्रिंशत् देवता-
 पित्त; आमन्तेसि=आमन्त्रण यात । मारिसा=दुःख रहितपि अय्
 देवपुत्रपि; सङ्गामगतानं=युद्ध क्षेत्रय् थ्यंक वना च्वपि; देवानं=
 देवतापित्त; भयं वा=भय वा; छम्भितत्तं वा=मुगःचु थर्के जुया
 शरीर कम्प जुइगु वा; लोमहंसो वा=चिमिसैं व्वैं व्वैं दनिगु;
 सत्ते उप्पज्जेत्थं=यदि उत्पन्न जुल धाःसा; तास्म समये=अबले;
 ममेव=जिगु हे जक; धजग्गं=ध्वाय् च्वकायात; उल्लोकिय्यात्तं=
 थस्वया स्वये माल; हि=थस्वया स्वये बहःगु कारण धाये माल
 धाःसा; मम=जिमु; धजग्गं=ध्वाय् च्वकायात; उल्लोकियत्तं=
 थस्वया स्वया च्वनीपि; वो=छिमित; थं भयं वा=गुगु भय वा;
 थं छम्भितत्तं वा=गुगु नुगःचु थर्के जुया शरीर कम्प जुइगु वा;
 यो लोमहंसो वा=गुगु चिमिसैं व्वैं व्वैं दनिगु; भविस्सति=जुइगु
 खः; सो=उगु भय, त्राश, चिमिसैं व्वैं व्वैं दनिगु धाक्वयात;
 पहीयिस्सति=हटे याना वी फु ।

आयुष्मान् आनन्दया निन्नेहंन भावार्थं भन्ते.....; जिं थये न्यना
 लुमंका तयागु दु । छगु
 इलय् तथागत श्रावस्ती देशय् अनाथपिण्डिकया जेतवन आरामय्
 विहार याना बिज्याना च्वन । उगु जेतवन आरामम् हे भिक्षुपित्त
 “भिक्षुपि” धका सःता बिज्याःसैलि भिक्षुपित्तं “भदन्त” धका
 तथागतयागु आमन्त्रणयात लिसः बिया स्वीकार यात । इत्थात्तं
 थुमु कने त्यनागु वचन आज्ञा दयेका बिज्यात । भिक्षुपि, न्हापा जुइ
 नंगु गये धाःसा- त्रयस्त्रिंशत् देवतापि व असुरपिनिगु संग्राम उक्कार
 जुया मुना च्वंम्ह । अबले देवतापिनि अक्षिपति शक्रराजं त्रयस्त्रिंशत्

देवतापिन्त धाल- दुःख मदुपि अय् देवपुत्रपि; युद्ध क्षेत्रय् ध्यंक वया च्वंपि छिपि देवतापिन्त भय, त्राश व चिमिसँ ब्वँ ब्वँ दनिगु जुया वल धाःसा अबले जिगु ध्वाँय् च्वकायात जक थस्वया स्वया च्वं । कारण छाय् धाःसा- जिगु ध्वाँय् च्वकायात थस्वया स्वया च्वनीपि छिमित उत्पन्न जुइगु भय, त्राश, चिमिसँ ब्वँ ब्वँ दनिगु तना मदया वनीगु जुया हे खः ।

निदान “एवं मे सुतं” आदि बुद्ध-वचन मखुनि । प्रथम संगायन याःबले आयुष्मान आनन्दया निवेदनयात निदानया रूप्य् आरूढ याना तःगु खँ मात्र खः । मेमेगु परित्राणय् सम्बन्धित कारण अर्थोत्पत्ति अनुसार कना बिज्याःगु जूसा नं थुगु घजग्ग परित्राणय् उजोगु कारण मदु । थःगु इच्छा अनुसार कना बिज्याःगु जुल । थःगु इच्छा अनुसार कना बिज्याःगु देशनाय् न्हापां “भिक्षवो” धका सःता बिज्यायेगु बानि दु । उकथं सःता बिज्याःगु विचारय् कल्पनाय् लाना मन मेथाय् ध्यना च्वंपि भिक्षुपि, भावना धर्म निरीक्षण याना च्वंपि भिक्षुपि, कर्मस्थान मनन याना च्वंपि भिक्षुपि दया च्वने यःगु जुया इपि भिक्षुपित उपदेशय् स्मृति उत्पन्न जुइकेया निर्ति हे जुल ।

["मद्वन्तेति गारववचनमेतं" अनुसार मद्वन्ते-तथागतयात गौरव तयेगु वचन खः । लोकय् यकालिपिसं यःगु नां कया सःतिबले “हजुर” धका लिसः बीगु चलन दु । भिक्षुपिसं सःतिबले “मन्ते” धका लिसः बीगु खः ।

यन मद्वन्ते-गौरव वचन जुया एवंसा नं भिक्षुपि घयागु तथागतं सःता बिज्याःगुयात लिसः बिया च्वंगु खँ जुया “सत्त्वुनो पटिवचनदानं वा= तथागतयात हाकनं लिसः बिया निवेदन यायेगु” धका निदानवग्ग निदान संयुक्त षट्कथा (२) ली वर्णन याना कयना तःगु दु ।

मगवतो पञ्चस्सोसुं-लय् मगवतो आमस्तनं पटिवस्सोसुं-घयागु धर्मकथाया मती कथं षष्ठी (विभक्ति) खः । व्याकरणाचार्यपिनिगु मती कथं

सम्प्रदान जक खः । “अगवत्तो=तथागतयात; वञ्चस्सोसुं=लिसः बिया स्वीकार यात” धका अर्थ बीमाः । तर मोग्गल्लान (२-२५) सं ला वण्ठी मपेक्षित याना तःगु दु ।]

बुद्धभाषित “भूतपुब्बं-आदि नं आयुष्मान आनन्दं निवेदन याना बिज्याःगु खँ हे जुल । तर तथागतं कना बिज्या गु अनुसारं तुं हानं निवेदन याना बिज्याःगु जुया बुद्ध-वचन हे जुल । त्रयस्त्रिंशत् देवलोक्य पुलां पुलांपि देवतापि दया च्वं च्वन । मंगघ राष्ट्र मचल गांया माघ (मघ)माणवक थः सहयोगी पासापि स्वीस्वम्ह लिसे कुशल पुण्य याना वःगु कथं त्रयस्त्रिंशत् ध्यंक वल । पाहुनात ध्यंक वल धका मूल दया च्वंपि देवतापिसं गन्धपान-धयागु नस्वाः वःगु गन्ध दुगु देव सरवत व्यवस्था यात । शक्रराजं थः सहयोगीपिन्त उगु सरवत भत्वंसे त्वनेथें जक याये निंति होश ब्यूगु कारणं याना इपि देवतापिसं मत्वं । उगु देशय् दुपि देवतापिसं प्रमाणं पुइक त्वंगु जुया उकिं कायेका गोतुला प्रमादी जुवा च्वंबले तुति ज्वना साला मेरु पर्वतया फांटय् वांछ्वया बिल । इमिगु कर्म अनुसार मेरु पर्वत फांटय् असुर देवलोक उत्पन्न जुया वल । इमिगु शरीर वर्ण आदि व देवलोकया स्थिति त्रयस्त्रिंशत् देवपि लिसे समान जुया थःपि मेगु देशय् मेगु राष्ट्रय् ध्यना च्वन धका मस्यूसा नं पारिजात स्वां (पालेजाः स्वां) ह्वया वःबले होश दया वल । “जिमिगु देशय् पालेजा स्वां ह्वया वः; थुगु देश जिमिगु देश मखु; जिमिगु देशयात लाका कया तःम्ह बुढाचा शक्रयात हमला या वने नु” धया शैन्यत लिचका वल । थुकथं असुरत व त्रयस्त्रिंशत्पिनि युद्ध जुया च्वं च्वन । परस्परय् युद्ध याना च्वंसां नं इमि घाःपाः जुइगु हि पिहां वइगु धका मदु; ग्याइगु, थारा न्हूइगु मात्र जक दइगु जुल । असुरतय्सं त्याका त्रयस्त्रिंशतय् ध्यंक वःगु थजु, त्रयस्त्रिंशतं त्याका असुर लोकय् ध्यंक ध्यंक वंगु थजु, नगर ध्वासा तिना बिल कि छुं हे याये मफया थुगु देश निगू अयुज्जपुर (=शत्रुं त्याके मफूनु देशत) धाइगु

जुया च्वन । थुकथं छको निको युद्ध जुया “भूतपुब्बं भिक्खवे”
आदि धका कना विज्याःगु खः । (सं. ट्ट. प. सक्कसंयुत्त ३०६)

सनुपब्यूल्ह [सनुपब्यूल्ह सं+उप+वि+वह घातु; त प्रत्ययं सिद्ध जुया
च्वंगु खः । त प्रत्यययात ह यायेगु खः । घात्वन्त-ह-यात
ल-यायेगु खः । वह-ल्य व-यात उ-यायेगु खः । उ-यात दीर्घ यायेगु खः ।
वि-ल्य व-यात व; इ-यात य यायेगु खः । निग्गहीत (बिन्दू) यात
म यायेगु खः । सनुपब्यूल्ह-यात सगाथावग्ग सक्क संयुत्त ऋट्कथां (३११)
“सन्धिषिट्तो=मुंके माःगु; रासिभूतो=पुचः जुया च्वंगु” धका वर्णन याना
तल । उकीयागु टीकाय् सं-या सह अर्थयात व ब्यूल्ह-या समागम (=नाप
लायेगु) अर्थयात ग्रहण याना “उभिन्नं सह एव समागमो” धका वर्णन याना
तल । निखेसनं नापं नाप लाना च्वन धका (अर्थ) बीमाः । अनं हानं
उप-या भुस-अर्थयात कथा “भुसं वा, ब्यूल्हो ति अत्थो” धका नं छथी वर्णन
याना तल । अत्यधिक रूपं समागम जुया च्वन धका अर्थ बीमाः । अत्यधिक रूपं
समागम जुड्गु निखे पाखेया सैनिकत नाप लाना पुचः चिना च्वंगु जूया निति
“सन्धिषिट्तो रासिभूतो” धका अर्थकथां वर्णन याना त गु खे धया तल ।

ब्यूल्ह-या अर्थयात प्रमरकोषं “विन्यासित = व्यवस्थित रूपं तयार
याना तयेगु; संहत = मुंकेगु” अर्थं निथी धयातल । स्तोमनिधि-ल्य “निधेसन
विसेसेन = मिले यायेगु प्रवेश याकेगु विशेषतां; ठिते = स्थिर जुया च्वंगु;
सेनादिग्धि = शैन्य प्रादिल्य व; संहते = पुचः चिनेगुली व; पुचुक्के = उवातुया
तःघं जुड्गुली; परिहिते = पुने माःगुनी व; विवाहिते = विवाह यायेगुली
जुया च्वन” धका धया तल । थन संहत = अर्थं हे जुल । मूलपणास
महादुक्खकखन्ध सुत्त (१२१) ली उभतोब्यूल्हं-यात उकीयागु अर्थकथां उभतो
रासिभूत” धका हे वर्णन याना तल । टीका “द्विन्नं सेनानं ब्यूहा संविधानेन
वा उभतोब्यूल्हं” धया तल । निखे शैन्यपि युद्ध याना च्वंगु दुगु धका (अर्थ)
बी माल । थन निखे समागम जुया पुचः चिने लाःगु युद्ध यायेत व्यवस्था
याना मुना च्वनेगु हे जुया “व्यवस्था याना पुचः चिना च्वन” धका अर्थं विद्या

वयागु खः । “विमर्षे सवाः सवाः धूलाका छगू पाखं पुचः विना च्वन” घका नं
अर्थ बीमाः ।

मारिस [“देवतानं विषसमुदाचारवचनमेतं” घयागु सगथावन्ग देवता
संयुक्त अट्टकथा (१६) अनुसार मारिस-देवतापिनि सःतिगु छता
प्रकारया प्रियवचन हे खः । मारिस-घाति ण-प्रत्यय । मारिस-सहस्र अर्थय
जुया सहस्र-घयागु खस्ती (=सह भायेगु) ; अन्निसवन (=अभिभूत भायेगु,
स्वःपुद्गु) अर्थ नियो पिहो वद्गु जूया निति यन अन्निसवन अर्थयास प्रहण
यायेमाः । उक्ति “मारिसमद्देन पापानं रोगादि अनर्थानं अन्निसवनद्देन
मारिसो” घका संयुक्त टीकां वर्णन याना तल । रोग आदि अनर्थक मर्निगु
घमेतयत् अभिभूत याना विनाश याये सःगु जूया निति मारिस घाह । दुःख
मदुग्दु घयागु भाव खः । उक्ति “मिद्दुग्दुक्खाति वृत्तं होति” घका संयुक्त
अर्थकथां वर्णन याना तल ।

दुःखीपिन्त नं मारिस घका सःते यःनिगु जुया रुढी अन्द घका काये
माल । “पोक्खरं अस्स अरपीति पोक्खरणी” अनुसार पलेस्वा व लःदुगु जूया
निति पोक्खरणी (पुक्करणी) नां दया वया च्वंगुली लः मदु पलेस्वा मदुगु
पुखूयात नं रुढी कथं पोक्खरणी-घका हे घायेगु याइथं दुगु मारिस-शब्द नं
प्रतिकं सुख समृद्धि दया च्वंगु युगय् प्रादिकत्पिक्कायागु व्यवहार जुया लिपा
लिपा घाःसा दुःख दुगु जूसां, मदुगु जूसां रुढी कथं “मारिस” घाये हे कु”
घका उगु संयुक्त अर्थकथां वर्णन याना तल ।

“देवतानं विट्ठिको बोहारी” घयागु दीपनिकाम महावग्ग लक्कपग्दु
सुत्त अर्थकथा (२९१) अनुसार मारिस देवतापिनिगु विविष्ट व्यवहार छथी
घका बीके दु । तर अनुग्दु परस्परय् नं मारिस घका सःतेगु नं सुइके दु ।
जातक अर्थकथा तृतीय भागय् शब्दमंसलाम जातक (४६)-ली बःकाब्-मांस
पथं बःग्दु महाज्ज पुरयात व्याघां “मारिस परं विट्ठिक्का वाचनेन नाम-
विवचनमेव अस्मिन्नाथं” घका घाल । सुत्तनिपात अट्टकथासिस्स मेत्तं च्च सुत्त

(४०६)-ली "वैयुन' मनुयुत्तस्स विघातं वूहि मारिस" धका तिस्स मेत्तेय्यं तथागतयात मारिस धयागु नामं सःता च्वंगु जुन ।

अनं हानं मारिसयात "निद्वुवुख = दुःख मदुम्ह; निराबाध = रोग मदुम्ह" धका अखः याना वर्णनं याइगु जूसा नं मेगु छगू वर्णनयात नं लुइके दु । जातक-प-लीहकुम्भी जातक (१००)-य-

नत्थि अन्तो कुतो अन्तो; न अन्तो पटिदिससति ।

तथा हि पकतं पापं; मम तुम्हञ्च मारिसा-

धका वया च्वंगु दया उगु मारिस-यात उकीयागु अर्थकथा 'मारिसाति मया सदिसा; पियालपननेतं एतेसं' धका वर्णनं याना तल । थुकी जि समानम्ह जिमि मनु धयागु व्यवहार प्रियवचन छथी हे जुन । अमरकोषय्-ला मारिस-यात "उत्तमम्ह" धका धया तल । थुगु उत्तमम्ह अर्थ अनुसार "मारिस" 'अद्य' आर्य, या पर्याय जुया उकीयात "आर्य, भन्ते" धका नं भाय् हिले ज्यु । "मारिसाति मया सदिसा" धयागु वर्णन अनुसार क्षेत्रयात त्वयेक मित्र धका नं भाय् हिले फये फु । रिस-हिंसा (=शास्ति यायेगु) अर्थय् जुया प्रतिषेध अर्थ दुगु मा-शब्द लिसे समास जुया च्वंगु दु धका स्तोमनिधी धया तल । नत्थि रिसो एतस्साति मारिसो-यायेगु खः ।]

भय आदि भययात चित्तुत्राश धका वर्णन याना तःगु जूया निंति चित्तय् त्राश जुइगु खः । ग्यायेगु धयागु नं चित्तयागु त्राश हे जुल । "थद्धभावकरभयाभावेन अछम्भी" धयागु सुत्तनिपात खग्विसाण सुत्त अर्थकथा (७८) अनुसार धाल धाःसा छम्भी कसे जुइगु टम्म च्वनीगु क्वातुइगु स्वभाव दुम्ह जुल । थम्भ लय् च्वंगु थ 'छ'-जुया वःगु खः । थुगु धापू कथं छम्भित्तं-यात ल्हाः तुति म्ह कसे जुया टम्म च्वना क्वातुया वया थिगरिग च्वनीगु धका भाय् हिलेमाः । "छम्भीति पवेधितकायो" धयागु सगाथावग कोसल संयुत्त अर्थकथा (१५२)-ली छम्भी = थर्के जुइगु अर्थवाची

खः । छम्भितत्तं—यात् “कायिञ्जनं कायकम्पौ हृदयमंसचलनं”
 धका वर्णन याना तः गु पाराजिक सुदिन्न कण्ड अर्थकथा (१७६)—या
 धापू कथं नं “म्ह कम्प जुइगु नुगःचु थरथर खाइगु” धका धया
 छम्भी—या थर्के जुइगु अर्थयात् हे वर्णन याना तल । उकि थुगु
 वर्णनयात् ग्रहण याना छम्भितत्तं=नुगःचु थरथर खाना शरीर
 कम्प जुइगु जुया च्वन धका अर्थ बिया वयागु खः ।

गःपः थस्वया स्वः उल्लोकेय्याथ=गःपः थस्वया स्व धयागु
 ध्वाय् तःजाः जुया च्वंगुलि खः । देवराज
 शक्रं गइगु वेजयन्त रथ गिर्दा हिसावं न्येगू योजन, न्हो लिउयागु
 भाग न्येगू न्येगू योजन दया हाकः कथं सच्छि व न्येगू योजन
 तःहाकः जुया च्वंच्वन । रथय् लाया तःगु पलंक छगू योजन दया
 च्वन । पलंकया च्वय् च्वंगु स्वेतछत्र स्वंगू योजन दु । ल्यंदुगु
 अलंकार तयेके ला प्रमाण मदु । ध्वाय् निसः व न्येगू योजन
 पाय्जाः । (ध्व) सगाथावग्ग संयुत्त अर्थकथाया धापू खः । (सक्क
 संयुत्त-३११) । उकथं ध्वाय् निसः व न्हूगू योजन पाय्जाःगु जूया
 निति हे उल्लोकेय्याथ धका धाःगु खः ।

मग्ग्यायेगु ध्वाय् स्वयेगु द्वारा छाय् मग्ग्याःगु लय् ? थौकन्हे थःगु
 देशया सर्वोच्चया रूपय् समर्थन याना तया तःगु ध्वाय्त्
 दया च्वंगु जुया उगु ध्वाय्यात् खं खंपिसं जातिमान उत्तेजित याना
 हइयें देवराज शक्रयागु ध्वाय् खं खंपिसं देवतापि नं “जिमि जुजु
 ध्यंक बल, धांथें घिसिमिसि धायेक दना च्वने धुं कल; जिपि सु खना
 ग्याये माःगु दु धका” धया सूरगु चित्त सूरगु अभिमान जुया वइगु
 जुया च्वन धका सक्कसंयुत्त अटुकथा (३१२)—ली वर्णन याना
 तल ।

कर्मं पद जक पहीयिस्सति-प+हा धातु, कर्मय् य प्रत्यय, स्सति
 विभक्ति द्वारा सिद्ध जुया च्वंगु दु । कर्मं रूप जुया
 सौ-पहीयिस्सतिया कर्म पद जक जुल ।

(८२) नो चे मे धजगं उल्लोकेय्याथ; अथ पजापतिस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । पजापतिस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं यं भविस्सति भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा; सो पहीयिस्सति ।

(८२) मे = जिगु; धजगं = ध्वांय्यागु च्चकायात; नो चे उल्लोकेय्याथ = यदि स्वये मलात धाःसा; अथ = उक्तं स्वये मलाइगु अवस्थाय्; पजापतिस्स = प्रजापति नां दुम्ह; देवराजस्स = देवराजया; धजगं = ध्वांय्यागु च्चकायात; उल्लोकेय्याथ = थस्वया स्वये माल; हि = थस्वया स्वये माःगुया कारण छु धाःसा; पजापतिस्स = प्रजापति नां दुम्ह; देवराजस्स = देवराजया; धजगं = ध्वांय् च्चकायात; उल्लोकयतं = थस्वया स्वःपि; वो = छिमित; यं भयं वा = गुगु त्राश चायेगु व; यं छम्भित्तं वा = गुगु शरीर कम्प जुइगु; यो लोमहंसो वा = गुगु चिमिसं व्वं व्वं दनिगु; भविस्सति = जुइ; सो = उगु ग्यायेगु; कम्प = जुइगु, चिमिसं व्वं व्वं दनिगुयात; पहीयिस्सति = हटे याना मदयेका छ्वया बी ।

(८३) नो चे पजापतिस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ; अथ वरुणस्स देवराजस्स धजगं उल्लोकेय्याथ । वरुणस्स हि वो देवराजस्स धजगं उल्लोकयतं यं भविस्सति भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा; सो पहीयिस्सति ।

(८३) पजापतिस्स = प्रजापति नां दुम्ह; देवराजस्स = देवराजया; धजगं = ध्वांय् च्चकायात; नो चे उल्लोकेय्याथ = यदि थस्वया स्वये मलात धाःसा; अथ = उक्तं थस्वया स्वये मलाइगु अवस्थाय्; वरुणस्स = वरुण धयाम्ह; देवराजस्स = देवराजया; धजगं = ध्वांय् च्चकायात; उल्लोकेय्याथ = थस्वया स्वये माल; हि = थस्वया स्वये माःगुया कारण छु धाःसा; वरुणस्स = वरुण धयाम्ह; देवराजस्स = देवराजया; धजगं = ध्वांय् च्चका-

यात्; उल्लोकवत्तं = थस्वया स्वइपि; वो = छिमित; यं भयं वा = गुगु भय व त्राश; यं छम्भितत्तं वा = गुगु शरीर कम्प जुइगु; यो लोमहंसो वा = गुगु चिमिसं व्वं व्वं दनिगु; भविस्सति = जुइ; सो = उगु भय, कम्प व चिमिसं व्वं व्वं दनिगुयात्; पहीयिस्सति = हटे याना मदयेका छ्वया बी ।

(८४) नो चे वरुणस्स देवराजस्स धजग्गं उल्लोकेय्याथ; एत्थं ईसानस्स देवराजस्स धजग्गं उल्लोकेय्याथ । ईसानस्स हि वो देवराजस्स धजग्गं उल्लोकयत्तं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा; सो पहीयिस्सतीति ।

(८४) वरुणस्स = वरुण धयाम्ह; देवराजस्स = देवराजया; धजग्गं = ध्वाय् च्वकायात्; नो चे उल्लोकेय्याथ = यदि थस्वया स्वये मलात् धाःसा; एत्थं = उक्थं थस्वया स्वये मलाइगु अबस्थाय्; ईसानस्स = ईषाण धयाम्ह; देवराजस्स = देवराजया; धजग्गं = ध्वाय् च्वकायात्; उल्लोकेय्याथ = थस्वया स्वये माल । हि = थस्वया स्वयेगुया कारण छु धाःसा; ईसानस्स = ईषाण धयाम्ह; देवराजस्स = देवराजया; धजग्गं = ध्वाय् च्वकायात्; उल्लोकवत्तं = थस्वया स्वइपि; वो = छिमित; यं भयं वा = गुगु भय व त्राश; यं छम्भितत्तं वा = गुगु शरीर कम्प जुइगु; यो लोमहंसो वा = गुगु चिमिसं व्वं व्वं दनिगु; भविस्सति = जुइ; सो = उगु भय, कम्प व चिमिसं व्वं व्वं दनिगुयात्; पहीयिस्सति = हटे याना मदयेका छ्वया बी । (इति = थये धका; आमन्तेसि = आमन्त्रण यात् ।)

मेमेणु ध्वाय् च्वका स्वयेगुया भावार्थं जिणु ध्वाय् च्वकायात् थस्वया स्वये मलात् धाःसा प्रजापति देवराजयागु ध्वाय् च्वकायात् थस्वया स्वये माल । कारणं छाया धाःसा- प्रजापति देवराजयागु ध्वाय् च्वकायात् थस्वया स्वइपि छिमित उत्पन्न जुया वइगु भय, शरीर कम्प,

त्रिमिसं व्वं व्वं दनिगु तना मदया वनीगु जूया निति खः । (ल्यं दुगु
निगु पादय् नं वरुण व ईषाण नां जक पाःगु जुल; समान रूपं हे
भाय् हिला यंकेगु खः ।)

शक्र समान प्रजापति, वरुण व ईषाण देवराजपि स्वम्ह शक्र
देवेन्द्र लिसे रूपय् नं ज्वःलाः उमेरय् नं ज्वःलाःपि
देवराजपि जुया च्वन । प्रजापति देवराज निगुगु स्थान प्राप्तम्ह जुया
वरुण देवराज स्वंगुगु स्थान, ईषाण देवराज प्यंगुगु स्थान प्राप्तपि
जुया च्वन । उक्तं देवराज शक्र लिसे समानपि देवतापि जुया
इमिगु ध्वांय्त नं देवतापिनिगु भययात तंका बिया शूर बीर जुइका
बी यःगु जुल ।

(८५) तं खो पन भिक्खवे सक्कस्स वा देवानमिन्दस्स धजग्गं
उल्लोकयत्तं, पजापतिस्स वा देवराजस्स धजग्गं उल्लोकयत्तं,
वरुणस्स वा देवराजस्स धजग्गं उल्लोकयत्तं, ईसानस्स वा
देवराजस्स धजग्गं उल्लोकयत्तं यं भविस्सति भयं वा
छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा; सो पहीयेथापि नो पि
पहीयेथ ।

(८५) भिक्खवे = भिक्षुपि; देवानमिन्दस्स = देवतापिनि
मालिक देवराज जुया च्वंम्ह; सक्कस्स = शक्रया; तं खो पन धजग्गं
= उगु ध्वांय् च्चकायात; उल्लोकयत्तं वा = थस्वया स्वया च्वंपि
देवतापिन्त वा; पजापतिस्स = प्रजापति धयाम्ह; देवराजस्स =
देवराजया; तं खो पन धजग्गं = उगु ध्वांय् च्चकायात; उल्लोकयत्तं
वा = थस्वया स्वया च्वंपि देवतापिन्त वा; वरुणस्स = वरुण
धयाम्ह; देवराजस्स = देवराजया; तं खो पन धजग्गं = उगु ध्वांय्
च्चकायात; उल्लोकयत्तं वा = थस्वया स्वया च्वंपि देवतापिन्त वा;
ईसानस्स = ईषाण धयाम्ह; देवराजस्स = देवराजया; तं खो पन
धजग्गं = उगु ध्वांय् च्चकायात; उल्लोकयत्तं वा = थस्वया स्वया

च्वंपि देवतापिन्त; यं भयं वा=गुगु भय व त्राश जुइगु; यं छम्भितत्तं वा=गुगु शरीर कम्प जुइगु; यो लोमहंसो वा=गुगु चिमिसँ व्वँ व्वँ दनिगु; भविस्सति=जुइ; सो=उगु ग्याइगु, कम्प जुइगु, चिमिसँ व्वँ व्वँ दनिगुयात्; पहीयेथा पि=हटे याये ज्यूगु नं दयेमाः; नोपि पहीयेथ=हटे याये मज्यूगु नं दयेमाः ।

(८६) तं किस्स हेतु ?

सक्को हि भिक्खवे देवानमिन्वो अवीतरागो अवीतदोसो
अवीतमोहो भीरु छम्भी उत्तासी पलायीति ।

(८६) तं=उगु ग्याइगु आदि तनीगु, मतनीगु निधी दये माःगु; किस्स हेतु=छुकियागु कारणं खः लय् ? भिक्खवे=भिक्षुपिं; हि यस्मा=गुगु कारणं; देवानमिन्वो=देवतापिनि मालिक जुजु जुया च्वंम्ह; सक्को=शक्र; अवीतरागो=अलग्ग मज्जनिगु राग दुम्ह जुया च्वन; अवीतदोसो=अलग्ग मज्जनिगु दोष दुम्ह जुया च्वन; अवीतमोहो=अलग्ग मज्जनिगु मोह दुम्ह जुया च्वन; भीरु=ग्याये यःम्ह जुया च्वन; छम्भी=शरीर कम्प जुइ यःम्ह जुया च्वन; उत्तासी=त्राश चाये यःम्ह; थारा ढ्हूइ यःम्ह जुया च्वन; पलायी=बिस्सुं वने यःम्ह जुया च्वन; इति=उगु कारणं हे खः ।

भावायं अःपुल ।

प्रधान नय थन “सक्को हि भिक्खवे देवानमिन्वो” धका शक्र
छम्हसित जक अवीतराग आदि द्वारा कना बिज्याःगु
प्रधान नय खः । उत्कृष्ट निर्देश नं धाः । शक्र देवेन्द्र हे नं राग,
दोष, मोहं अलग्ग मज्ज ग्याये यः, थारा ढ्हूइ यः, बिस्सुं वने यःम्ह
जुया च्वन धा.सा ल्यंदुपि देवतापिन्त धायेगु हे छुं मदु धयागु सिद्ध
जुया च्वं च्वन ।

(८७) ग्रहञ्च खो भिक्खवे एवं वदामि; सचे तुम्हाकं भिक्खवे
अरञ्जागतानं वा रुक्खमूलगतानं वा सुञ्जागारगतानं वा
उप्पज्जेय्य भयं वा छम्भित्तं वा लोमहंसो वा; ममेव
तस्मि समये अनुस्सरेय्याथ-

(८७) भिक्खवे=भिक्षुपि; ग्रहञ्च खो=जि तथागतं
ला; एवं=थथे; वदामि=कना विज्याना च्वना; भिक्खवे=
भिक्षुपि; अरञ्जागतानं वा=अरण्य वासय् वना च्वंगु नं जुया
च्वंपि; रुक्खमूलगतानं वा=सिमा ववय् वना च्वंगु नं जुया च्वंपि;
सुञ्जागारगतानं वा=सूनसानगु थासय् वना च्वंगु नं जुया च्वंपि;
तुम्हाकं=छिमित; भयं वा=ग्यायेगु थारा न्हुइगु वा; छम्भित्तं
वा=शरीर कम्प जुइगु वा; लोमहंसो वा=चिमिसँ व्वँ व्वँ दनिगु;
सचे उप्पज्जेय्य=यदि उत्पन्न जुया वल धाःसा; तस्मि समये=उगु
इलय; ममेव=जि तथागतयात हे जक; अनुस्सरेय्याथ=बारबार
लुमंकेमाः, स्मरण यायेमाः ।

(८८) “इति पि सो भगवा अरहं, सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरण-
सम्पन्नो, सुगतो, लोकविदू, अनुत्तरा, पुरिसदम्मसारथि,
सत्था देवमनुस्सानं, बुद्धो, भगवा” ति ।

(८८) सो भगवा=भाग्य खुगू प्रकट गुण दुम्ह उम्ह
तथागत सम्यक्सम्बुद्ध, इति पि=अरहत्त मार्गं कथं बुद्ध गुणांगं
परिपूर्णं जुया ब्रह्मा, देव, मनुष्य त्रिलोक्य च्वंपिनि अनेक दान
दातव्य पूजा धाक्वयात ग्रहण याये योग्यगु यइपुसे बांलाःगु थुपि
कारणं याना नं; अरहं=अरहं धका सम्पूर्णं त्रिभूवनय प्रसारित
जुया च्वंगु कीर्तिघोष दया विज्याकम्ह जुया च्वन । (१)

सो भगवा=विशाल भाग्यवान उम्ह तथागत सम्यक्सम्बुद्ध;
इति पि=यथार्थ रूपं गुरुं क्यने म्वाःक स्वभाव द्वारा अनेक धर्म

सम्पूर्ण गुणयत्त इत्वं सीका विज्याःगु थुगु कारणं याना नं; सम्मा-
सम्बुद्धी=सम्मासम्बुद्ध पदधारी जुया सम्पूर्ण विश्वय उज्ज्वल जुया
कीर्तिघोष दया विज्याकम्ह जुया च्वन । (२)

सो भगवा=विशाल भाग्यवान उम्ह तथागत सम्यक्सम्बुद्ध;
इति पि=विद्या ज्ञान व आचरण चरणं परिपूर्ण जुया प्रशंसाभागी
जुया विज्याःगु थुगु कारणं याना नं; विज्जाचरणसम्पन्नो=विज्जा-
चरणसम्पन्न धका सम्पूर्ण विश्वय उज्ज्वल जुया कीर्तिघोष दया
विज्याकम्ह जुया च्वन । (३)

सो भगवा=विशाल भाग्य, विशाल कर्म, विशाल ज्ञानवान
उम्ह तथागत सम्यक्सम्बुद्ध; इति पि=भिगु वचन दया निर्वाण्य
ध्यंका बुद्ध जूथाय तक द्व मदयेक हे स्मृति सम्प्रजन्यं सदां युक्त
जुया बोलाक आगमन याना विज्याये सःगु सीके व चायेके बहःगु
थुगु कारणं याना नं; सुगतो=सुगत धका पवित्र गुणया ध्वाय
व्ययेका कीर्तिघोष दया विज्याकम्ह जुया च्वन । (४)

सो भगवा=भाग्य खूगुया स्वामि उम्ह तथागत सम्यक्-
सम्बुद्ध; इति पि=अनेक सत्त्व अनन्त भूमि संस्कार धयागु सम्पूर्ण
लोक इत्वं सीके सःगु पवित्र गुण थुगु कारणं याना नं; लोकविदू
=लोकविदू ध्वाय व्ययेका विश्व व्याप्तगु कीर्तिघोष दया विज्याकम्ह
जुया च्वन । (५)

सो भगवा=देव मनुष्यं गौरव तथेका उपसंक्रमण याये बहःम्ह
उम्ह तथागत सम्यक्सम्बुद्ध; इति पि=शील आदि गुण विशिष्टतां
ज्वःलाःपि मदया पुला वनीपि प्रकट मज्जुगु प्रशंसनीयगु थुगु कारणं
याना नं; अनुत्तरो=अनुत्तर पद दया सम्पूर्ण लोकय उज्ज्वल जुया
कीर्तिघोष दया विज्याकम्ह जुया च्वन । (६)

सो भगवा=विशाल भाग्यवान उम्ह तथागत सम्यक्-
सम्बुद्ध; इति पि=ब्रह्मन याये बहःपि देव मनुष्यपिन्त प्रयोजनीय

आच्छरण विधि दक्वं फुकं उपदेश व अनुशासन याना बिज्याये सःगु प्रशंसनीयगु थुगु कारणं याना नं; पुरिसदम्मसारथि=पुरिसदम्म-सारथि विद्यमान गुण द्वारा फइले जूगु कीर्तिघोष दया बिज्याकम्ह जुया च्वन । (७)

सो भगवा=भाग्य खुगुया स्वामि उम्ह तथागत सम्यक्-सम्बुद्ध; इति पि=सार्थवाह बंजाः नायः सम सत्त्वपिन्त सम्पूर्ण संसार कन्तार मार्गं स्वर्ण प्रासाद निर्वाण पाखे तरे याना यंका देव मनुष्य ब्रह्मापिनि उत्तम शास्ता धका सीके बहःगु प्रशंसनीयगु थुगु कारणं याना नं; सत्था देवमनुस्सानं=सत्था देवमनुस्सानं धका क्षेत्र दक्वं त्वः त्वः पुइक उद्घोषितगु कीर्तिघोष दया बिज्याकम्ह जुया च्वन । (८)

सो भगवा=विशाल भाग्यवान उम्ह तथागत सम्यक्-सम्बुद्ध; इति पि=प्यंगु सत्य यथार्थ धर्मयात स्वर्ण ज्ञान विशिष्ट मार्गं कृत्यं न्हापां सृष्टि याना खंका सीका बिज्याये धुंका देव मनुष्य सकलसितं खंके सीके बी सःगु विशिष्ट प्रणीतगु थुगु कारणं याना नं; बुद्धो=बुद्ध नामं पद धारण याना त्रिभूवनयसं कीर्तिघोष दया बिज्याकम्ह जुया च्वन । (९)

सो भगवा=लोक अग्र जुया बिज्याकम्ह उम्ह तथागत सम्यक्सम्बुद्ध; इति पि=इस्सरिय (ऐश्वर्य) आदि भाग्य खुपवः स्वाँपवलं ऋःऋः धायेका बिज्याना च्वंगु थुगु कारणं याना नं; भगवा=भगवा धका सकसिनं धाये मायेक सम्पूर्ण लोकयु सदां प्रकट जुया च्वंगु कीर्तिघोष दया बिज्याकम्ह जुया च्वन । (१०)

इति =थुकथं; अनुस्सरेय्याथ=बारबार चायेका अनुस्मरण याये माल ।

बुद्ध गुण भावार्थं विशाल भाग्यवान उम्ह तथागत सम्यक्सम्बुद्ध; ब्रह्मा देव मनुष्यपिनि पूजा विशेषयात ग्रहण

याना कया बिज्याये योग्य जुया बिज्याःगु कारणं याना नं अरहं नां दया बिज्यात । सम्पूर्ण धर्मयात यथार्थ रूपं हे गुरु म्वाःक सीका कया बिज्याःगु कारणं याना नं सम्मासम्बुद्ध नां दया बिज्यात । विद्या ज्ञान आचरण चरणं परिपूर्णं जुया बिज्याःगु कारणं याना नं बिज्याचरणसम्पन्न नां दया बिज्यात । भिगु बांलाःगु खँ ल्हाये सःया बिज्याःगु कारणं याना नं सुगत नां दया बिज्यात । त्रिलोक-यात ल्यंपुल्यं मदयेक दक्वं सिया बिज्याःगु कारणं याना नं लोकविदू नां दया बिज्यात । शीलादि गुण पुचलं ज्वः मदया सर्वोत्तम जुया बिज्याःगु कारणं याना नं अनुत्तर नां दया बिज्यात । दमनीय सत्त्वपिन्त सुसम्य व सुसंस्कृत जुइक अववाद व अनुशासन याना बिज्याये सःगु कारणं याना नं पुरिसदम्मसारथि नां दया बिज्यात । सार्थवाह बंजाः नायः सम जुया सत्त्वपिन्त कन्तार मार्गं तरे याना बी सःगु कारणं याना नं सत्था देवमनुस्सानं नां दया बिज्यात । प्यंगु सत्य पवित्र धर्मयात स्वयं थःमं नं सीका वेनेय्यपिन्त नं सीका बिया बिज्याये सःगु कारणं याना बुद्ध नां दया बिज्यात । भाग्य खुगुलि सम्पन्न जुया बिज्याःगु कारणं याना नं भगवा नां दया बिज्यात । थुकथं अनुस्मरण याये माल ।

गुंगु गुण उपरोक्त अर्थ किंगु गुण छुटे यायेगु कथंयागु जुल । गुंगु गुण आवश्यक जुल धाःसा अनुत्तरो व पुरिसदम्म-सारथि—यात स्वाका बीमाः । सो भगवा=उमह विशाल भाग्यवान तथागत सम्यक्सम्बुद्ध; इति पि=दमनीय सत्त्वपिन्त उपदेश बिया अनुशासन यायेगुली ज्वः दया बिज्याःसे परमोत्तमगु गुणानिशांस दुगु थुगु कारणं याना नं; अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि=अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि नां दया गुणयागु वास न्यंकनं फइले जुया कीर्तिघोष दया बिज्याकम्ह जुया च्वन ।

टिप्पणी थुगु धजग सूत्रय त्रिरत्नया गुणयात श्रमण गृहस्थ आपालंसिनं स्वयं बने दयेकेत नाति संक्षिप्त नाति

विस्तृत रूपं लुमंका तये बहःगु अभिप्रायतयत् च्वया दुध्याका तयागु खः ।

बुद्ध-गुण १०-गू

१-अरहं गुण

अरहं वर्णन अरहं=पूजा विशेषयात ग्रहण याये योग्य जुया बिज्याकम्ह । वर्ण बांमलाना बास मदुगु स्वांयात मनूतय्सं गबलें ययेकी मखु । वर्ण नं बांलाना बास नं दुगु स्वांयात धाःसा प्रत्येक व्यक्तिपिसं हे मान्यता बीगु खः । श्रीशोभा व गुण दुपिं श्रमणपिं वर्ण नं बांलाना, बास नं दुगु स्वांयें आपालं आपालं मनूतय्सं माने याये बहःपिं जुइ दइगु जुया च्वन ।

वर्णन यानां याये मफयेक आपालं आपालं गुणया खानि गुणया स्वामि तथागत आपालंसिया पूजनीय जुया बिज्याये दुम्ह खः । धार्थें खः; अरहन्तपिं अग्गदक्खिणेय्य=सर्वोत्तम दानयात ग्रहण याये योग्यपिं पूजा याये योग्यपिं आयुष्मानपिं जुया च्वन । उक्तं जुया च्वंगु अरहत्त मार्गं द्वारा क्लेशतयत् हनन याना सफा याना छ्वये धुंगु जुया हे खः । तर अरहन्त आर्यपिसं वासनायात ला हटे याये मफु । क्लेशत फुइ धुंकूसा नं क्लेशयागु आनुभाव प्रभाव वासना ला ल्यना हे च्वनीगु जुया च्वन ।

आयुष्मान पिलिन्दवच्छ थुम्ह आयुष्मान अरहन्त आर्य हे खः ।

ब्राह्मण कोखय् जन्म जुया वसल = वृषल धका धया वःगु बानि न्यासःगू जन्म तक दयेका वःगु जुया अरहन्त जूसा नं उगु वासना ल्यना च्वना वसल = वृषल धयागु व्यवहारं व्यवहार यायेगु बानि दया हे च्वन तिनगु जुल । छको मनु छम्हसिनं कःसु फल दाला ज्वना वःबले वस्पोलं 'अय् वृषल, छु छु

लय” धका न्यन । थःत वृषल धाये ज्यू लां धका वस्पोलयांगु वचन अनुसार व्यथां धाये माल धका “छुं खि का भन्ते” धका धालि । “अं....छुं खि सा छुं खि हे का” धका आज्ञा जुल । लिपा स्थविर पुला वंका घात्थे छुं खि हे जुया च्वंच्चन ।

दालाय् च्वंगु कःसु जक मखुसे गाडाय् स्वःगु अवस्थाय् गाडाय् च्वंगु कःसुत नं छुं खित जुया च्वंच्चन । मनू छम्हसिनं विधाः व्युमु कथं कःसु दाला ल्हना यंका स्थविरया न्होने हानं वबले “अय् वृषल, छु छु लय्” धका हानं न्यन । कःसु फलत का भन्ते” धका विन्ति यात् । “अं....कःसु सा कःसु हे का” धका आज्ञा जूसेलि तिति कःसुया रूपय् परिवर्तन जुल ।

(अंगुत्तर डु. प. एतदग्ग वग्ग २१६)

अय्लायात्त वौछ्वया छ्वःसा नं अव्लायांगु गन्ध औपला थलय् प्यपुना ल्यना च्वनीगुथे अरहन्तपिके क्लेश फुना वंसा नं जिना च्वंगु बानि वासनायागु बाप्प ल्यना च्वनीगु खः । प्रत्येक बुद्धपि नं अथे हे जुल । तथागत बुद्ध ला उगु वासनायात्त नापं त्यं पुल्यं मदयेक निमूल जुइक हटे याना हनन याना बिज्याये फूम्ह जुया निपि लोकय् दकसिबे विशुद्ध व परिशुद्धम्ह पवित्र पुद्गल जुया बिज्यात् । उकि बुद्ध तथागत स्वया थन्ह्याम्ह पूजनीय व्यक्ति पूजा ग्रहणीय व्यक्तियात्त थुंगु लोक, परलोक, गुगु लोकय् नं मालां लुइके मडु ।

बिभिन्न विभेद क्लेशयात् हटे यायेगुली जक पाना च्वंच्चंगु मखु; अरहत्त मार्गया कारणे प्राप्त जुया च्वनीगु फल गुणय् नं पाना च्वंगु दया च्वन । गुलि विशिष्ट पारमी दुपि अरहन्त आर्यपिके अरहत्त मार्गं फल प्राप्त जुइ धुनेवं तु हे छकोलनं प्रति-सम्भवा अभिज्ञा समापत्ति आदि ज्ञान ऋद्धित समेते छुं पाख प्राप्त जुइगु सिद्ध जू । उगु ज्ञान उगु ऋद्धि सिद्धित छुं छु अंश जक स्यूगु सीमाना दुगु ऋद्धि सिद्धित जक जुया च्वन । तथागत ला

अरहत्त मार्गं फल प्राप्त याना कया बिज्याये धुनेवं तुं छकोलनं सम्पूर्ण धर्मयात स्यूगु सर्वज्ञता महाज्ञानयात समेतं प्राप्त याना कया बिज्यात । मेमेगु आसयानुसय आण (=आन्तरिक धातु स्वभाव क्लेश मूहाः धातुतयत् स्यूगु ज्ञान) आदि मेपिं लिसे असाधारणगु तथागतपिसं जक प्राप्त याये फूगु ज्ञानतयत् नं प्राप्त याना कया बिज्यात । तथागतपिसं जक प्राप्त याये फूगु “आवेणिक” धयागु विशिष्ट गुणत नं दया च्वन । ऋद्धिया क्षेत्रय् नं सीमाना व परिधि मध्येक अन्त मध्येक सीके खंके फूगु सुना नं दांजे याये मज्यूगु शक्ति हे जुया च्वन ।

क्लेशं रहित जुया यच्चुसे पिच्चुसे परिशुद्ध जुया च्वंगु कारणं हे प्रकृति रूपं सुवर्ण वर्णथं जाःगु म्हासुसे ज्वारररां च्वंगु शरीरं सुवर्णं रश्मित पिज्वया च्वनीगु जक मखु उगु उगु थासं वेंचुगु, ह्याउंगु, तुयुगु, प्वालाक्क प्वालाक्क पिज्वइगु पुचः पुचः रश्मित बाजि बाजि न्ह्याइपुसे च्वंक पिज्वया यइपुसे श्रद्धा प्रसन्न ताये बहः जुइक उत्पन्न जुया च्वनीगु नं मेमेपिं व्यक्तिपिं स्वया विशेषता दुगु श्रीशोभा हे जुया च्वन । उकिं वस्पोलया जीवमान कालय् प्रत्यक्षदर्शी व्यक्तिपिनिगु “अतुल=अतुलनीय व्यक्ति हे जुया च्वन” धयागु प्रशंसा शब्द थौया अद्यापि प्रतिध्वनित जुया च्वंगु दया च्वन । अनुमान प्रमाण काये बहःगु धर्म कथं व शासनिक मीमांशा कथं थौं कन्हेयापि विद्वानपिसं नं हाकनं प्रशंसा याना वया च्वंगु जुया न्ह्यावलें प्रतिध्वनित जुइ माःगु जुया हे च्वन तिनिगु जुया “विद्वानपिनिगु चिन्तना ब्वावना स्वयेगु स्वया नं सत्यजू” धयागु धापू कथं सन्देह यायेथाय् मदु ।

सदां पूजा याका बिज्याःगु पहः तथागत सम्यक्सम्बुद्ध सुमेध ऋषि जुया नियत भविष्यद् व्याकरण स्वां तिया बिज्यासं निसें हे आपालं मनूतय्गु विशिष्ट पूजायात ग्रहण याना वये नंम्ह जुल । अनं लिपा पारमीतयत् पूर्ण

याना बिज्याःम्ह बोधिसत्त्व जन्मय् नं पूजा याका वया च्वये दुम्ह हे जुल । पारमी धयागु श्रेष्ठोत्तमपि आजानेय्यपिनिगु क्रिया कलाप जुया उगु क्रिया कलापया अधिकारी बोधिसत्त्वं आपालं आपालं जन्मय् हे पूजा याका वया च्वने दु । तिरश्रीन जुया वये नंगु आपालं जीवनय् तकं विशिष्ट विशिष्ट रूपं पूजा याका वये नंगु नं प्रकट हे जुया च्वन । प्रतिसन्धि च्वना बिज्याबले देवतापिसं रक्षा यायेगु द्वारा पूजा याःगु जुया च्वन । जन्म जुया बिज्याःगु अवस्थाय् देवतापिसं जक मखु अरहन्त ब्रह्मापिसं समेतं वया वया पूजा याः वल । कालदेविल ऋषि शुद्धोदन महाराजया गुरु खः । देवलोकय् थ्यंबले देवतापि हर्षोल्लास पूर्वकं तिति न्हुया प्याखँ ल्हुया च्वंगु खना कारण न्यंबले बोधिसत्त्व जन्म जूगु खँ सीके दत ।

उकि शुद्धोदन महाराजया दरवारय् वया बोधिसत्त्वयात दर्शन याये मास्ति वःगु खँ आज्ञा जूसैलि बोधिसत्त्व मचायात क्यंक्यं प्रणाम याके ब्यूबले ऋषिया छ्यनय् बोधिसत्त्वया तुति छज्वलं थहाँ वना ला वन । थुगु आश्रययात खंगु अवस्थाय् ऋषि प्रणाम यात । शुद्धोदन महाराजं नं बालक-पुत्रयात प्रणाम यात । हलो जोटे यायेगु मंगल कार्य याःबले धाइपिसं जमुना माया व्वय् बोधिसत्त्वयात थ्यना हलो जोटे याःगु मंगल उत्सव स्वया च्वंच्वन । बोधिसत्त्व मचा मुलेपति ध्याना प्रथम ध्यानय् प्रवेश जुया च्वन । निभाः बिना वंसा नं जमुना माया किचः चिला मवसे बोधिसत्त्वयात तान्वइगुलि बचे यायेगु बचे याना हे च्वंगु जुल । धाइपिनि लुमंसै वया होश दया लिहाँ वया स्वःबले उगु आश्रययात खना महाराजयात बिन्ति चढे या वन । महाराजं नं उगु अवस्थाय् निकोखुशी काय्-मचायात हानं प्रणाम यात । बुद्ध मजूनबले हे देव, मनुष्यपिनि पूजायात ग्रहण याना वये नंम्ह वस्पोल बुद्ध जुया बिज्याये धुंका ला धायेथाय् हे मदुम्ह जुल । उगु युगय् पूजा याका च्वने दुपि मनुष्यराज मनुष्याचार्य पण्डितपिसं जक मखुसे देव ब्रह्मापिसं पूजा

याःगुयात समेतं विशिष्ट विशिष्ट रूपं ग्रहण याना बिज्याये धुं गु
जुया पूजा ग्रहण याये दुर्पि मध्यय् शीर्षस्थय् थ्यंक बिज्याये दुम्ह
जुल ।

मेमेगु अर्थत अरहं—या मेमेगु अर्थत नं दनिगु जुया छुं भति
उल्लेख याना क्यने । अर+हं; अरि=शत्रु; हं=
हनन याये यःम्ह; अरि-व्याकरण विधि अनुसार “अर” जुया च्वंगु
खः । शत्रु धर्यापि क्लेशत खः । अनर्थक दुःखयात निर्माण याये
सःगुलि याना व, विकास पथय् रोकावत बिघ्न बाधा जुइ सःगुलि
याना क्लेशत शत्रुत जुया च्वन । राजत्वयात आकांक्षा तइम्ह व्यक्ति
शत्रुतय्त चीका दमन याये फया विजयी जूसा तिनि राजत्वय् थ्यंक
वने दइगु खः । धर्मराजत्वयात आकांक्षा तस्मा बिज्याःम्ह तथागत
बुद्धं नं क्लेश शत्रुतय्त हनन याये फइगु भिभिणु शस्त्र अस्त्र
प्राप्तिया निरति प्राथमिक पारमीतय्त पूर्ण याना मुंका बिज्याये
माल । पारमी, शमथ, विपश्यना शस्त्र अस्त्र द्वारा बार बार हमला
याना अन्तस अरहत्त मार्ग शस्त्र ल्हाती लाका सम्पूर्ण क्लेशतय्त
धु धु याना विजय प्राप्त याये धुंसेलि अरहं पद धारण याना
धर्मराजत्वय् थ्यंक बिज्यात ।

अरहंया मेगु अर्थ छथी मेकथं अर+आरतय्त, हं=स्यंके सःगु
जुया च्वन धका नं हानं धाये फु ।
कुशल, अकुशल चेतनायात संस्कार धाइ । उगु संस्कार दया च्वन
धाःसा जाति (=प्रतिसन्धि) दया वया जरा मरणं छगु जन्म अन्त
याये मालीगु निश्चित जुल । उकिं प्रतीत्य समुत्पाद कथं भव-यात
चक्रया रूपय् जडे यायेबले संस्कारतय्त त्यकु, आरत धका व जरा
मरणयात पर्यन्त सीभू धका धायेमाः । संस्कार उत्पत्ति जुइत
अविद्या (=मस्युगु) व तृष्णा (=आशक्त जुइगु) कारणत जुया
इपि निगु धर्मतय्त संस्कार आरत लिधनिगु नाभि (त्यफु) स्थल
धाये माल । चक्र (घःचाः) यागु दथु भागय् दुगु आरतय्त स्यंका

बिल धाःसा सीभू व नाभिस्थलत प्रयोगय् मवः; चाःहिले फइ मखुत । संस्कार आरतय्त स्यंका बिज्यात धया तःगुलि भवय् दु ख चक्र चाःहिलिगुयात हटे याये धुनिगु जूल धयागु भाव जुल । धुनु गुण नं अरहत्त मार्ग द्वारा क्लेशतय्त हटे याये फूगुया कारणं प्राप्त याना कथा बिज्याःगु स्वकार्यं गुण हे जुल ।

पवविच्छेव पहः छथी अ + रहं । अ = मदु; रह = रहस्य । मभिगु यायेगुली गोप्य वा रहस्य मदु । गोप्य स्थलय् मभिगु कर्म मयाः धयागु भाव जुल । लोकय् प्रज्ञाधान नामधारी गुलि गुलि महान व्यक्तिपिसं हे प्रत्यक्ष रूपय् मभिगु मयाःसा नं अप्रत्यक्ष रूपय् याये यः । तथागतं ला गोप्य स्थलय् हे नं याना बिमज्याः । क्लेश रहित मजूनिर्पिके जक अकुशल कर्म दइगु जूसा नं क्लेश बिल्कुल दया मबिज्याःम्ह तथागतयाके गुनुं इलय् गुनुं यास्य् नं दये फइ मखुत । गुलिसिनं शरीर व वचनय् संयम धाये फुसा नं मनय् ला अकुशल जुइ ययेका च्वनीगु हे जुया च्वन । तथागतं ला मनय् समेतं अतिकं यच्चुसे च्वंका बिज्याना च्वंगु दया च्वन । ध्व नं अरहत्त मार्गया कारणं प्राप्त जूगु कारण व्युत्पत्ति हे जुल ।

बुद्ध जुया बिज्याये धुंका धायेगु अर्थे ति, बोधिसत्त्व भावय् दुष्करचर्या आचरण याना बिज्याना च्वंबले हे मनोवृत्ति अतिकं परिशुद्ध जुया च्वंगु दया च्वन । मारं तथागत प्रति ह्वःताः लुइकेत न्हेदं त्तक पलाखं लिउ पलाः न्हाका लिउ लिना परीक्षण याना जुल । अन्तिमय् बिल्कुल माले मफूबले--

सत्तवस्सग्गि भगवन्तं; अनुबन्धि पदापवं ।

ओत्तारं वाधिगच्छिस्सं; सम्बुद्धस्स सतीमत्थे ॥

(सुत्तनिपात, पञ्चास सुत ३४३)

तथामतयात न्हेदँ यंकं पलाखं लिउ पलाः न्हाका लित्तु
लिना जुया नं जि विशाल स्मृतिया अधिकारी तथागतयागु अकुशल
उत्पत्ति अवसर ह्वः प्वाः लुइके मफुत धका दिक्क चाया स्वीकार
याना वन । थूलि तकं परिशुद्ध जुया बिज्याना च्वंगु जुल । (थन
न्हेदँ धया तःगु बुद्ध जुइ न्हावः दुष्कर चर्या आचरण याना बिज्याना
च्वंबलेयागु खुदँ व बुद्ध जुया बिज्याये धुंका लिपायागु दच्छियात
घाःगु खः ।)

आपालं अर्थत अरहं—यात थुलि जक मखु प्रज्ञावान आचार्यपिसं
विभिन्न कथं चिन्तन याना तथा तःगु आपालं
आपालं हे दनि । लोकय् गुण मद्रुपि सामान्य गुण दुपिनि प्रति
प्रशंसनीयगु गुण माले थाकुइ यःसां धात्थें गुण आपाः दुपि विशिष्ट
व्यक्तिपिके ला ज्ञान दक्क माले अःपुया च्वनीगु हे जुया च्वन ।
अनन्त गुणाधिकारी तथागतया निर्ति ला अरहं धयागु शब्दयात
न्हाखेपाखे दृष्टि छ्वया वर्णन या या गुणत दुहाँ दुहाँ वया च्वनीगु
छुं आश्चर्यया खँ मखुत ।

धात्थें खः; उपालि गृहपति तीर्थकराचार्य निर्ग्रन्थ नाटपुत्रया
शिष्य खः । लिपा तथागतयागु उपदेश न्यना तथागतया श्रावक
भावय् थ्यंक वल । निर्ग्रन्थ नाटपुत्र छेँ थ्यंक वया “छन्त जुजु
सहितं आपालं परिषदपिसं जिमि शिष्य धका स्वीकार याना वया
च्वंच्वन । आः सुया शिष्य धका भाःपीगु लय्” धका न्यन । अबले
थः तथागत श्रावक जुया च्वंगु खँ गुणतय्त व्वना व्वना प्रशंसा
याना क्यंगु गाथात हे आपालं दु । निर्ग्रन्थ नाटपुत्रं “थौं हे तिनि
श्रमण गौतमया शिष्य जुल; गबले जक श्रमण गौतमया गुणत मुंका
माः हना तथा लय्” धका न्यन । “विभिन्न स्वां नं भरिपूर्ण जुया
च्वंगु स्वां द्वँ दत धाःसा गथुयात स्वां-माः हनेत थाक् मजू ।
यःयःगु त्यसा त्यया मती लूथे स्वां-माः हने दुथें तथागतयाके
आपालं आपालं गुणत दया च्वंगु जुया जिमित उगु उगु गुणत मुंका

स्वां-माः हनेत छुं थाकु मजू, अःपुसे हे च्वना च्वंगु दु । प्रशंसनीयम्ह
व्यक्तियात प्रशंसा याये मफुपि व्यक्ति धयापि दये फइ मखु” धका
धाल ।

(मज्झिमपण्णास; उपालि सुत्त ४४)

२-सम्मासम्बुद्ध गुण

सम्मासम्बुद्ध वर्णन सम्मा=दकसिबे बांलाक; सं=स्वयं थःथःमं;
बुद्ध-सीका बिज्याःम्ह तथागत । सम्बुद्ध=
स्वयं थःथःमं सीका बिज्यात धयागुली मार्ग निर्देशन व्यूम्ह गुरु मद्दु,
पारमीयागु सामर्थ्यं थःथःमं माला लुइका सीका बिज्याःम्ह धयागु
मतलब जुल । प्रत्येक बुद्धपिसं नं गुरु मइयेक थःथःमं सीका
बिज्याइगु खः । तर सीकेगु उतं मजू, पाना च्वंगु दुगु पहःयात
सम्मा द्वारा क्यना च्वंगु जुल । दकसिबे बांलाक स्यू धयागुली द्वं
मद्दु सही कथं स्यू । मस्यूगु विषय मद्दु सकतां स्यू धयागु मतलब
खः । (थुगु तथ्य द्वारा सर्वज्ञता ज्ञानयागु सामर्थ्ययात क्यना च्वंगु
जुल ।) उकि हे छुं छुं अंशय् जक सीका बिज्याःपि प्रत्येक बुद्धपिसं
सम्मासम्बुद्ध नां ग्रहण याना बिज्याये म्वाल ।

प्रत्यक्ष बर्णनं तिनि कारण स्यू लोकय् अति गम्भीरगु घनघोर
जंगलय् चाःहिले मनंपि व्यक्ति-
पिसं उगु जंगलयागु स्थितियात सीके मफु, अनुमान याये मफु ।
चाःहिले नंपिसं जक जंगलयागु अति घनघोर पहःयात व स्वां
फलफूलतय्सं फःफः मफुः धाया न्ह्याइपुसे च्वनाच्वंगुयात सीके फु ।
पिटकय् विचरण याये नंपि प्रज्ञावानपिसं जक तथागतयागु ज्ञानयात
अनुमान यायेफु ।

अभिघर्मया दृष्टि कथं लोकय् चीज पदार्थ धाक्व परिवर्तन
मजूसे स्थिर जुया च्वं धयागु मद्दु । सामान्य मनुतयगु दृष्टी स्थिर

जुया च्वंगु दु धका भाःपिया च्वनीगु चीज पदार्थं धातु विभाग ज्ञान तीक्ष्ण व तीव्रपि ज्ञानवानपिनिगु दृष्टी दिपा मदयेक उत्पत्ति विनाश जुया तरंगया रूप्य विपरीत जुया वना च्वंगु विषय जक जुया च्वनीगु दया च्वन । उगु उगु चोज पदार्थत अष्टकलाप रूपधातुत ल्याःख्यानां ख्याये मफयेक छधि-छपांय् जुया स्थिर जुया च्वंगु विषयत जक जुया वना च्वंगु दु । सदां उत्पत्ति जक जुया च्वनीगु अष्टकलाप रूप धका नं छगू धका हे मदु । उत्पत्ति जुइ धुनेवं तुं तना निरोध जुया वने माःगु हे जुया च्वन । तना निरोध जुया वनीगु थासय् पलेसा च्वंवया न्हून्हूगु कलापत जक हाकनं हाकनं अटूट रूपं उत्पत्ति व निरोध जुया वनावं च्वंगु दु । चीकिचाधंगु रूप कलाप छगूया प्रमाण तक नं धयां धाये मफयेक हे चीधंचा जुया च्वंगु दु । छगू छगू चीज पदार्थय् उगु चिचीधंगु रूप कलापतय्त भाग भाग छुटे याना थी थी अलग अलग सीके फु; उगु उगु रूप कलापतय्गु उत्पत्ति व विनाशयात नं छुटे छुटे जुइक विभाग विभाग याना स्यू धायेबले उगु ज्ञान गुलि तक थाकुक्क उत्पत्ति जुइ थाकुइगु ज्ञान जुइ लय् सा ? मेमेपि प्रज्ञावानपिनिगु क्षेत्र वा विषय हे मखुत । तथागतं अनथाय् तक सीका बिज्याःगु जुया अतुलनीय ज्ञानाधि-कारीया रूप्य स्वीकार याना वया च्वने माल । उकि हे उजोगु ज्ञान अनुसार अभिधर्मय् रूपधातुतय्त अनेक कथं छुटे छुटे याना कूकू थला वक्वजीक पूपूवंक कना बिज्याये फूगु जुया च्वन । सत्त्वपिनि स्कन्धकायय् थ.थःगु पुचः कथं रूपकलापत उत्पन्न जुया च्वंगु पहःयात व उगु उगु रूप कलापत विना कारण्य् उत्पन्न जुया च्वंगु मखुसे सम्बन्धित थ.थःपिनिगु कारण कथं उत्पन्न जुया च्वंगु लिसें कारण कलापतय्सं नं कार्यं (फल) रूप कलापतय्त सम्बन्धित शक्ति द्वारा उपकार याना सहयोग बिया च्वंगु पहःयात अले छगू रूप पुचलय् च्वंगु रूपतय्सं परस्परय् वं वयात वं वयात उपकार याना च्वंगु पहःयात, उगु उगु रूप कलापतय् आयु गुलि दु धयागु-यात व उत्पन्न जुइ धुंकूगु रूप कलापत विनाश जुया न्हून्हूगु रूप

कल्पपत स्वास्तुस्वां पलेसा तथा उत्पन्न जुया वया उत्पत्ति विनाश
उत्पत्ति विनाश जुया च्वनीगु पहःयात धातु विभाजन याना कना
तःगु मग्गाः मचाः धयागु मदु । उगु उगु तध्यतयत् अनुसन्धान याना
जुइप्पि प्रज्ञावानपिसं अतिकं हे सिया बिज्याःगु जुया च्वन्न खवि सा
धका ज्ञानयात् अनुमान याना लुधं फुधं जुया च्वनीगु जुल ।

अति दुष्कर क्रिया उलि जक मखु; द्रव्य पदार्थया रूप्य मदुगु
नाम धर्मतयत् नं चित्त व चैतसिक स्वाका
धःधःगु पुचः नापं उत्पन्न जुया च्वंगुयात व, छगु विनाश जुल, छगु
उत्पत्ति जुल थुगु रूपं क्रम टुटे मजुइक स्वात्तुं स्वां उत्पत्ति विनाश
जुया च्वंगुयात, विभिन्न कारणं याना उत्पत्ति जुया च्वने माःगु पहः,
मह्यःयागु चित्तं लिउनेयागु चित्तयात् विभिन्न शक्ति द्वारा उपकार
याना, सहयोग बिया च्वंगु पहः, उत्पन्न जुया वःगु नामधर्मतयसं नं
रूप कलापतयत् उत्पन्न जुया खने दयेक वइ कथं, खने दयेक वये
धुंगु रूपत स्थिर जुया च्वने फइ कथं विभिन्न शक्ति द्वारा उपकार
याना सहयोग बिया च्वंगु पहःयात नं कना तथा बिज्याःगु मग्गाः
मचाः धयागु मदयेक पूप वना च्वंगु दया च्वन ।

थुपि नामधर्मतयत् विभाजन याना तःगु अतिकं दुष्करगु
महान् कार्ययात् याना बिज्याये फूगु सामर्थ्य हे जुल । आसुप्पान्
नागसेनं जुजु मिलिन्दयात् न्मंगु गथे धाःसा “गंगा, यमुना आदि
महान्दी व्यागुयागु लःत समुद्रय् बाः वना समुद्रयागु लः लिसे लःक
ज्यन्ता च्वंगु उगु लःयात् थ्व ला गंगा लः का, थ्व ला यमुना लः
का आदि धका छुटे याये फइ ला” धका जुल । जुजु “अतिकं धकूगु
खं” निरेदन मात् । थ्व ला स्पर्श का, थ्व ला वेदना का आदि धका
नामधर्मतयत् छुटे याना बिज्याकम्ह तथागतं उगु लःयात् छुटे
यायेमुखा सिवे नं फिदुगं सच्छि दुगं ममाक थाकुसे च्वंगु विभाजन
यात् बिज्याःगु जुया धात्थे दुष्करगु सहान कार्यं याना बिज्याःगु हे
जुल” धका वस्पोलं प्रशंसा याना बिज्यात् । (मिलिन्द पम्ह-

अरूपधम्म ववत्थान वग्ग ६४) थुपिं धर्मतयत् न्हापायागु युग
थौयागु युगय् दुपिं बुद्धपिसं बाहेक सुना नं मस्यू कने मफूगु जुया
तथागतयागु अतुलनीय महाप्रज्ञायात उल्लेख याना च्वंगु दु ।

सुत्तन्त देशना अभिधर्मय् व्यक्ति ख्वाःपाः मलयूसे धर्मस्वभाव
दक्कवयात पूपूर्वकं क्वक्कजीक कना बिज्याःगु जूसा
नं धर्माचरण सम्बन्धी सुत्तन्तया क्षेत्रय् धर्मश्रोतागणपिनि पारमी
घातु संस्कार अनुसार सीके बहःगु गुलिं धर्मयात उल्लेख याना सीके
खंके अःपुगु न्यने यइपुगु ल्वःवनापुसे च्वंगु जुइ कथं शब्द अर्थ
छायेपिया उपमा, उपचार आदि सजे याना कना बिज्याना तःगुलिं
नं धर्म सःम्ह शब्द दक्षता दुम्ह जुया बिज्याःगु खँ स्पष्ट जुया च्वंगु
दु । परमार्थ प्रज्ञप्ति पूर्वकं दक्कं सिया बिज्याःगु जुया च्वन खनि
धका आश्चर्य चाचां प्रशंसा याये माःगु जुया च्वन । थुकथं पिटक
द्वारा सर्वज्ञता ज्ञानयात अनुमान याये फु । धात्थे खः; पृष्ठभूमि
सही जुया च्वन धाःसा अनुमान ज्ञान नं च्वद्यः धयागु दये फइ
मखु ।

आयुष्मान सारिपुत्रया अनुमान आयुष्मान सारिपुत्र स्थविरं “प्रज्ञा
ज्ञानया क्षेत्रय् तथागत स्वया
च्वन्ह्याम्ह ला न्हापा नं मदु, आः नं मदु, लिपा नं दइ मखु । थये
हे धका तथागत प्रति जिं श्रद्धा व आस्था व्यक्त याना च्वना” धका
निवेदन यात । तथागतं “सारिपुत्र, निश्रित रूपं निर्भिक कथं
सिंहनाद याना निवेदन याना च्वन लय् । तथागतपिं धाक्कसिगु
चित्तयात सिया खः ला” धका न्यना बिज्याःबले अतीत अनागत
वर्तमानया तथागतपिन्त विभाजन याना सीके फूगु चेतोपरिय ज्ञान
जिके मदु । तर धर्म अनुमानयात जिं सीका तथागु दु । उपमा गथे
धाःसा— जुजुयागु प्रत्यन्त प्रदेशय् लाःगु शहर छगू दया च्वंगुली
तोरण प्राकारतय्सं क्वात्तुसे च्वंक बारे याना तःगु भौचा छम्ह
दुहाँ वनेत हे थाय् मदु, संरक्षण जुया च्वंगु जुल । ध्वाखा नं छद्दुषाः

जक दु । उगु शहरया ध्वाखा पाले नं थुगु शहरय् दुहाँ पिहाँ जुइपि तःतःधिकापि सत्त्वपि थुगु ध्वाखां हे दुहाँ पिहाँ जुइगु खः धका सीके फु । अथे हे सम्पूर्ण तथागतपिसं न्हेगू बोध्यंग वृद्धि याना प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् चित्त क्वात्तुक तथा सर्वज्ञता ज्ञान प्राप्त याना कया बिज्याःगु खः धका धर्म अनुमानयात सीका च्वनागु दुगु खँ निवेदन यात । (दीघनिकाय पाथिकवग्ग सम्पसादनीय सुत्त ८२.३)

आयुष्मान सारिपुत्रयागु अनुमान सही धर्मयात पृष्ठभूमि याना याना बिज्याःगु अनुमान जुया अनुमान च्वमद्यः । ज्ञान दुम्ह-सिके पालिख्वाय् खनेवं सत्त्वयात अनुमान यायेगुली च्वद्यले मफइगुयें हे, सुना नं कने मफूगु सीके मफूगु धर्मतय्त खना अतुलनीय ज्ञाना-धिकारीया रूपय् अनुमान यायेगुली गनं जक च्वद्यः वने फइ लय् ?

थुगु क्षेत्रय् तथागतयात तोता दकसिबे उच्चस्थ प्रज्ञावान आयुष्मान सारिपुत्रं हे तथागतपिनिगु चित्तयात स्युगु ज्ञान प्राप्त याना बिमज्याः, अनुमान जक याये फु । बुद्ध-शासनय् उच्चस्थ प्रज्ञावान महाश्रावकं हे सीके मफूगु तथागत धाक्वसिगु चित्तयात सीका बिज्याये फूगु जूया निति नं तथागत अतुलनीय ज्ञानाधि-कारीया रूपय् सन्तोष तायेका श्रद्धा व आस्था व्यक्त याये माःम्ह जुया बिज्यात ।

अभय राजकुमार सर्वज्ञता महान ज्ञानया कारणं हे शीर्षस्थ आपालं विद्वानपि लिसे व देव ब्रह्मापि यथि जाःपिसं प्रश्न न्यंगु हे थःजु विचाः याना च्वनेगु धयागु मदु; धिला सुस्ति धयागु मदु, म्यायेगु, थारा न्हुइगु मदु; तुरन्त हे लिसः बिया बिज्याये फूगु नं स्पष्ट हे जुया च्वन । अभय राजकुमारं “भगवन्, क्षत्रिय, ब्राह्मण, गृहपति, श्रमण पण्डितपिसं प्रश्नत, न्यं वइगु अवस्थाय् न्हावः हे गुकथं जवाः बी धका बिचाः याना तथा बिज्याये माःगु ला, अथवा तुरन्त हे लिसः बिया बिज्याये फूगु ला” धका निवेदन यात ।

“राजकुमार....., थुगु विषयय् छंके हे न्यने माली । रथयागु अंग प्रत्यंगयात छं स्यू मखु ला ?” धका न्यना बिज्या:सेंलि थ:मं स्यूगु खँ निवेदन यात । “सुं छम्हसिनं छंके रथयागु अंग प्रत्यंगया बारय् न्यन धा:सा न्ह्यव: हे जि गुकथं जवा: बी धका विचा: याना तये मा:ला कि, तुरन्त हे धाये फु ?” धका हानं न्यना बिज्या:सेंलि “जि रथ हाँके याइम्ह ख: । रथयागु अंग प्रत्यंगत दक्वं सीका थुइका तये धुंगु जुया विचा: याना च्वने मा:गु म्दु । तुरन्त हे धाये फु” धका निवेदन यात । “राजकुमार....., जि तथागतं सर्वज्ञता ज्ञानयात प्रतिवेध याना सीका खंका तये धुंगु जुया धर्मया तथ्यतयूत सिया च्वने धुंकूगुलि जि तथागतं न्ह्यव: विचा: याये मा:गु म्दु; तुरन्त ज्ञानय् प्रकट जुया वइगु जुल” धका आज्ञा दयेका बिज्यात ।

(मज्झिमपण्णास; अभयराजकुमार सुत्त ५८)

कोशल जुजुया बित्ति कोशल जुजुं थ:मं तथागतयागु सम्यक्-सम्बुद्धत्वयात छु कारणय् श्रद्धा विश्वास व अनुमान याना मान मर्यादा व प्रसन्न तायेका च्वनागु धयागु वारय् आपालं कारणत निवेदन यात । उषि कारणत मध्यय् कारण छगु छु धा:सा- लोकय् क्षत्रिय प्रज्ञावान, श्रमण प्रज्ञावान, ब्राह्मण प्रज्ञावान, गृहपति प्रज्ञावानपि दया च्वन । इषि प्रज्ञावानपिसं थ:थ:पिनिगु प्रज्ञाया सामर्थ्य मेपिनि सिद्धान्तयात छिरे याना विनाश यायेथें याना चा: चा: हिला जुया च्वनीगु दया च्वन । इमिसं तथागत गुगु थासय् थ्यंक बिज्याना च्वन धका तायेवं “तथागतं गुकथं लिस: विल धा:सा जिमिसं गुकथं दोषारोपण याये नि” धका थाकुसे थाकुसे च्वंगु प्रश्न व समस्यातयूत न्ह्यव: व्यवस्था याना तइगु जुया च्वन । तर तथागतयाथाय् इषि थ्यंक: वया तथागतं उपदेश कना बिज्याइबले थ:पिसं न्यने निंति, दोषारोपण याये निंति व्यवस्था याना तयार याना त:गु सिद्धान्ततयूत आरोप लगे यायेगु न्यनेगु मयासे तथागतया शिष्य श्रावकत्व ग्रहण याना काइगु जुया

च्वन । गुलि मिद्धु जू वनीगु जुया च्वन । इपि तथ्यतयगु कारणं
धोमो थं मं तथागतयागु सम्यक्सम्बुद्ध भावयात् अनुमानं आस्था व
विश्वास तथा वये फया च्वंगु खँ निवेदन यात् ।

(मज्झिमपण्णास, धम्मचेतिय सुत्त ३२२)

सुना नं गोतुइके मफु गबलें गबलें वादारोपण याः वइपि शीर्षस्थ
पण्डितपि नं दया च्वंगु जुल । सकसिनं
पराजित जुइका च्वने हे माः । तथागतं गबलें गबलें तैथिय
परिव्राजकपनिगु आश्रमय हे बिज्याना इमिगु न्ह्यसःतयत् लिसः
बीगु उपवेश बीगु याना बिज्यायेगु बानि दया च्वन । असन्तोषपि
तथागत स्वया नं पुइक धाये व्हाये फूपि मदु । उगु युग आत्मदृष्टि
अतिकं क्वातुगु युग जुया तथागतं सही धर्मयात् उल्लेख याना क्यना
बिज्याये फूगु, थुइक सन्तोष जुइक कना बिज्याये फूगु, मेपिसं
प्रतिरोध याये मफयेक कारण तथ्यतयत् आसय् थासय् लाक्क
उल्लेख याना क्यना बिज्याये फूगु कारणं याना तथागतयागु
अनात्मवादयात् लिखतं घिना घिना त्यंके फूपि मदु । थुगु रूपं
यथिजाःगु परिषद् यथिज्मःम्ह व्यक्ति लिसे हे ध्वदुइ माःगु थजु
शूरवीरता पूर्वक स्पष्ट स्पष्ट रूपं क्वक्वजीक तथागतं . जक बिजय
प्राप्त याना बिज्याइगु ल्हाः घोने लाका बिज्याइगु सर्वज्ञता ज्ञानया
कारणं हे जुल । थुगु ज्ञानया कारणं हे तथागतयागु वेसरज्ज =
विशारद व्यक्तियागु भाव प्रकट जुया वःगु जुल । (वेसरज्ज ज्ञान
प्यंगु बारे आटानाटिय सब्बे दसबलूपेता-गाथा वर्णन स्वये माल ।)

३-बिज्याचरणसम्पन्न गुण

बिज्याचरणसम्पन्न वर्णन बिज्या धयागु प्रज्ञा ज्ञान प्रकाश खः ।
तथागतं बुद्ध जुया बिज्याइगु दि खनुं
प्रथमयाग्य पूर्व निवास ज्ञान प्राप्त याना कया बिज्यात् । थुगु ज्ञानं
ह्यापि न्हापियागु जन्मय् उत्पन्न जुया वये नंगु आपाणि आपालं

जीवन स्कन्धतयत् सीका कया बिज्यात । मध्यम यामया बाचा इलय् दिव्यचक्षु ज्ञान प्राप्त याना कया बिज्यात । थुगु ज्ञानं तापाःगु आरम्मण, चीधंगु आरम्मण, थी थी सत्त्व आदिपिन्त सीका कया बिज्यात । नसंचा ई अन्तिम यामय् आश्रवक्षय ज्ञान प्राप्त याना कया बिज्यात । थुगु ज्ञान ला क्लेशतयत् फुका छ्वये सःगु अरहत्त मार्ग ज्ञान खः । “पु. दि. आ.” धका लुमंका तये मा गु थुपि ज्ञान स्वंगूयात विद्या स्वंगू धाइगु जुल । (थुगु स्वंगू ज्ञान सहित च्यागू विद्या धका छथी दया च्वन तिनि । उगु उगु गुण वर्णनय् स्वये माल ।)

चरणया कारणं विद्या प्राप्ति आर्यपिसं प्रतिपत्ति अलग्ग जुया मार्गफल प्राप्त याइगु मखु । शील, समाधि, प्रज्ञा शिक्षाचरण द्वारा मार्गफल प्राप्त जुइगुथें तथागतं नं आचरण प्रतिपत्ति द्वारा उपरोक्त विद्यात प्राप्त याना कया बिज्याःगु जुया उगु उगु आचरणतयत् चरण (=मार्गय् थ्यनीगुया कारण निर्वाण थ्यनीगुया कारण आचरण) धका धायेमाः । तथागतयागु विद्याज्ञानतयसं सर्वज्ञता ज्ञान परिपूर्णं जुइका बिल । अवश्यं खः; आश्रवक्षय धयागु अरहत्त मार्ग ज्ञान प्राप्त मजुइकं सर्वज्ञता ज्ञान प्राप्त जुइ फइ मखु । उगु ज्ञान प्राप्त जूसा तिनि सर्वज्ञता ज्ञान प्राप्त जुया विद्यां सर्वज्ञता ज्ञानयात परिपूर्णं जुइका बिल धका धाये दइगु खः । चरण धर्मतयसं महाकरुणां सम्पन्न जुइका बीगु खः । तथागतयागु चरण धर्मय् करुणा भावना ध्यान नं दुथ्याःगु जुया बुद्ध जुया बिज्याःबले चरण धर्मत दकसिबे तःजीक शीर्षस्थय् थ्यंथें करुणा नं महाकरुणा (=अतिकं सर्वोत्तमगु करुणा) या रूपय् थ्यंगु खः ।

चरण झिन्यागू—

शील रक्षा इन्द्रिय संयम; आहारय् नं प्रमाण स्यू ।
दइगु जागरण, ह्नी, अत्रपा; श्रुत, प्रज्ञा, भद्धा हनं ॥
स्मृति अले वीर्यं पुचः; प्यंगू ध्यान प्र. द्वि. त. च. ।
सीके माल वक्ववजीक; झिन्यागू चरण थुपि ॥

गुरु जिंसा शिष्य भि लोकय प्रज्ञा ज्ञान जक दया आचरण धर्म
 मदुम्ह व्यक्ति मेमेपिसं अन्याय याना च्वन
 धाःसा दया, माया तथा रक्षा यायेमाः धका मस्यु । तरे याना बी
 मसः । प्रज्ञा ज्ञान समेतं मन्त धाःसा ला धायेथाय् हे मन्त । प्रज्ञा
 ज्ञान विद्या, आचरण चरण-दुम्ह ला थः धर्म दुम्ह जुया मेपिसं
 अनर्थ याना च्वन धायेवं दया माया तये सः; उगु अनर्थ तरे याना
 बिया अर्थ दइ कथं संरक्षण व मरम्मत याना बी सः । उकिं उजोम्ह
 व्यक्तिया शिष्यपि भिपि शिष्यपि जुइ यः । थ्व विद्या चरण सम्पन्न-
 पिनिगु धर्मता स्वभाव जुल । सर्वश्रेष्ठ विद्या चरणाधिकारी तथागत
 ला सर्वज्ञता ज्ञानं अर्थ अनर्थयात सीका कया महाकरुणा द्वारा
 सत्त्वपिन्त अनर्थ तरे याना अर्थय् विभिन्न विधि थ्यंका बिया
 बिज्याःगु जुया भिपि शिष्यपि धका मदु धाःसां जिल । बांलाक
 आचरण याइपि शिष्यपि जक जुया वस्पोलया पालाय्यापि आर्यपि
 “२४-गु असंख्य ख्वीगु कोटी छगु लाख बलशैन्यपि” धका धापू
 दया च्वने धुं कल ।

दुःख सहन शक्ति तथागत याउंके अःपुक शान्ति व आनन्द पूर्वक
 बिहार आरामय् विराजमान जुया च्वने फूम्ह
 जूसा नं सत्त्वपिनि निति आराम कया विराजमान जुया च्वने
 मलाः । क्वाचुसे छाःगु लैय् नं पलाः छिना बिज्यायेमाः । मौसम
 कडागु जंगल बासय् नं सिमाक्वय् नं विराजमान जुया बिज्यायेमाः ।
 यथिजाःगु ऋतु यथिजाःगु थाय् थजु ध्वदुगु ध्वदुगुयात प्रमाण तथा
 बिमज्याः । बुद्ध जुया बिज्याये धुंका धायेगु छलेंति बुद्ध जुया
 बिज्याये ग्हावः खुदें तक घनजंगलया दुने सिमाक्वय् विचरण याना

-
१. धुगु संख्या स्रोतस्थकी ग्रन्थया धापू खः । २४-गु स्थानय् असंख्य,
 अप्रमाण देव मनुष्यपिसं मार्गफल समृत सेवन याये धुं कल । छगु लाख
 कोटि भादि परिमाण कथं नं बहुसंख्यक जुया च्वंगु हे दु धका सीलक्खण्य
 पोरण टीका ३१७-व अभिनव टीका २२९१-य् धया तःगु इ ।

बिज्याबले हे नं मनय् छुं हे जुइका बिमज्याः । ध्व चरणतय्गु सामर्थ्य हे खः । अनं हानं यथिजाःथाय् च्वना बिज्याये माःसां दिव्य, ब्रह्म, आर्य, करुणा समापत्ति विहार धयागु विमानय् सरे सरे जुया विराजमान जुया बिज्याना च्वनीगु हे जुया उगु उगु विमानतय्गु सामर्थ्य याना नं संरक्षण प्राप्त जुया सदां सुखानन्द जुया च्वंगु दु धाये माःगु दनि । क्लेशं रहित मजूनिपि जक उगु उगु दण्डया निति याउँसे अःपुसे मच्चंसे सहन शक्ति मदया च्वनीगु जूसा नं तथागत क्लेश फुइ धुंकूम्ह जूया निति सहन शक्ति दया बिज्याःम्ह जुया विद्यायागु सामर्थ्य याना धका नं धाये फु ।

हत्थालवक छगु इलय् तथागत आलवी देशय् सिसपा वनय् सा ब्रह्मं जुइगु लैय् स्याउला हःया आसनय् विराजमान जुया च्वना बिज्याःबले हत्थालवक थ्यंक वया “गथे खः भगवान्, ... (छःपि) सुखं धंदिया बिज्याः ला ?” धका कुशलवार्ता खँ ल्हात । “अं राजकुमार, जि याउँक दने दु; राजकुमार, ...ध्व लोकय् याउँक दने दुपि मध्यय् जि नं छम्ह खः” धका आज्ञा दयेका बिज्याःसेलि “तथागत, ...खाउँसे च्वंगु हेमन्त ऋतुया चा नं जुया च्वन, शीत नं कुहाँ वया च्वंगु दु, बै नं छाना च्वंगु दु, स्याउला हःया आसन नं सालुसे च्वंच्वन, सिमा हःत नं चिलाय् मलाय् दना च्वंगु दु, चीवर नं खाउँसे च्वं, खाउँगु कडागु फय् नं वया च्वंगु दु, अथे नं (छःपिसं) सुखानन्दं दने दु धका आज्ञा दयेका बिज्याना च्वन भगवान्, धका निवेदन यात । “अथे जूसा छ राजकुमारयाके हे न्यने माली, दुने नं पिने नं प्लाष्टर याना लिउँ तया तिना तःगु क्याः खापात नं दया च्वंगु तँ तँ दया गजू दुगु तःखाःगु छैया दुने कार्पेट् लासात लाया तःगु पल्लंगय् प्यम्ह कलाःपिसं सेवा याका दना च्वनीम्ह व्यक्ति सुखं न्ह्यो वयेके दइ ला कि मदइ ?” धका न्यनः बिज्याःबले “सुखं न्ह्यो वयेके दइ भन्ते” धका निवेदन यात । गथे खः राजकुमार, उम्ह व्यक्ति रागया कारणं उत्पन्न जुया बइगु

शारीरिक व मानसिक दोह साधना याये मालीबले, दोष, मोहवा कारणं उत्पन्न जुया वड्गु शारीरिके व मनसिके दोह साधनायाये मालीबले दुःख पूर्वकं चने माली मखु सा ?” धका हानं-धमा बिज्याःसेलि “खः भन्ते, छःपिसं आजा दयेका बिज्याःये हे कुजा च्वन” धका निवेदन यात । “दुःख पूर्वकं चनेमाःम्ह उम्ह बिज्या, खगा, दोष, मोहये जाःगु जि तथागतं निर्मूल रूपं हटे याना मन्थे धुंगु जुया जि सदां सदां सुखानन्द पूर्वकं म्हो कयेके कुम्ह कुम्ह” धका आज्ञा नुया बिज्यात ।

(अं. १ देवदूत वग्ग; हत्थक सुत्त १३५)

संगता धाना स्वःसा तिनि खो ह्यु “संवासेन सीमं वेणिसाकं= सहवास द्वारा तिनि शीलयात सीके वड्गु जुल” धधम्गु धालि अनुसार सःसःसिक सहवास व संगत याके दुनि भ्रावक शिष्यपिसं तथागतयागु “वरणं वात आजा प्रसन्न व सन्तोष तायेकीगु जुया च्वन । ब्रह्मण्यु धवकम्ह ब्राह्मण प्राज्जाककं परीक्षण थके ख्वःम्ह उतर म्हाणवकं तथागतःलिके मिडा मिडा कुजा खुसा तक निरीक्षण कपरीक्षण यात । वनीगु, बड्गु, जुबग्गु, च्चनीगु, धवीगु, फेरुइगु, नइगु, त्वनीगु उपासक उपासिकापि किये विज्यायार याइगु आदि तथागतयागु रहमं सहनं दपन्नं कपरीकीकं सुखीयेक्षण यत । इ विद्धं भूसंखूकं वित्कुलं खके मफवेकं चत्ता च्चमा कुं सिने जाय् मदयेकं समयं सुसंस्कृतगु शारीरिके क्रिया कलाप कावतिक क्रिया कलाप जक खमे दक्ख यःम्हं खंयमं तामनं तथागतयागु भवत्तं— यात थाः आचार्यमाथाय् हानं प्रतिवेदनं ग्युम्हं भवत्तमाय् (मन्थं) न्यने दुम्ह आचार्यं तथागतयागु खं हे मखंता नं करवतिके प्रीति उत्पन्न जुया वथा प्रणामं अभिवाचनं मयाःके हे च्चने कपरीके कुम्हा “ममो तस्स” प्रणामं द्वारा तथागतं धिरावत्तमाय् जुया च्चन विज्याः पासे नत्तमस्तकं जुया प्रणामं यात । (अज्जियत्तमग्गवक्क; ब्रह्मण्यु सुत्त ३६१) इत्थादि खंयता-क कया तथागतयागु “संवासेन सीमं वेणिसाकं

थ्यंक परिपूर्ण जुया च्वंगु खँ अनुमान याना श्रद्धा व विश्वास उत्पन्न जुइके फु ।

४-सुगत गुण

सुगत वर्णन सु=बांला:गु वचनयात; गत=ल्हाना बिज्याइगु जुया च्वन । दोष दुगु खँ, अनर्थगु खँ ल्हाना बिमज्याः; दोष मदुगु अर्थ युक्तगु खँ ल्हाना बिज्याइगु जुया च्वन । निर्ग्रन्थ नाटपुत्रं अभय राजकुमारयात तथागत प्रति वादारोपण याये निरति विचाः बिल । वं विचाः ब्यूगु गुकषं धाःसा “तथागतं मेपिनि ल्वःमवंगु मयःगु खँ ल्हाना बिज्याः ला ?” धका न्यं । ल्हाना धाःसा- अथे जूसा पृथग्जनपिं लिसे छु हे पात लय् ? धका न्यं । मल्हाना धाःसा “देवदत्त अपायगामी खः; नर्कगामी खः; छगू कल्प पर्यन्त नर्कय् च्वनेमानिम्ह खः; चिकित्सा याये मज्यूम्ह जुइ धुंकल” धका देवदत्तया मयःगु खँ छु कारणम् ल्हाना बिज्यानगु लय् ?” धका न्यं । थुकथं च्वः निच्वलं मुक्त मजूगु न्हासः न्यन धाःसा श्रमण गौतम निखे धार दुगु नैयागु ग्वाः नुना तइम्ह व्यस्तित्थे जुया ल्ह्वये नं मफया नुने नं मफयेका च्वनी धका जुल ।

अभय राजकुमारं नं स्वीकार याना थौं ई मन्त; कन्हे तिनि न्यने माली धका तथागतयात भोजनया निरति निमन्त्रण बिल । सुथय् तथागत गृह्य थ्यंक बिज्याःगु अवस्थाय् उगु समस्या निवेदन याना न्यन । च्वः निखें ज्वना जालय् नयंका च्वंगु खँ सीका बिज्याये धुंकूम्ह तथागतं “थुगु विषयय् निश्चित रूपं धाये मछिं राजकुमार”, धका च्वः निच्वलं छले याना लिसः बिया बिज्याःबले “थुगु लिसलं याना निर्ग्रन्थपिं विनाश जुइ धुंकल भगवन्” धका निवेदन यात । “ल्हाना मल्हाना” छगू छगू धाये माली; उकथं धाल धाःसा श्रमण गौतमं कठिनाइ सामना याये माली धमागु इमिगु धारणा इमिगु गर्बयात- तथागतं मुक्त जुइके छले याना लिसः बिया बिज्याःगुलि

भंग जुइका वने माःगु जुया “निग्रन्थपि विनाश जुल” धका निवेदन याःगु खः । अबले “निग्रन्थपि विनाश जुल भगवान्” धका निवेदन याये माःगुया कारण न्यना बिज्याबले “थःत निग्रन्थ नाटपुत्रं तथागतयात वादारोपण याये निति स्यना बिया हःगु खँ” निवेदन यात । तथागतं “निश्रित रूपं धाये मद्धि” धयागु थःगु खँयात हाकनं स्पष्ट याना बिज्याये मास्ति वया अभय राजकुमारया मुले तथा तःम्ह मचाम्ह कायमचायात साक्षि तथा थुकथं हानं आज्ञा दयेका बिज्यात ।

“छं काय थुम्ह मचाचां छंगु बेहोशया कारणं थजु, धाइमां-पिनिगु बेहोशया कारणं थजु, कथि टुक्रा अथवा ल्वहँचा बाकु छगु छगूयात नुने लाना कथुइ धाना च्वन धाःसा छं गुकथं याये लय” धका न्यना बिज्याःबले “जि लिक्कया बी माली; सामान्य कथं मज्यूसा च्वलापति चाःतुइका हि हे ऊवाः ऊवाः वःसां साला काये मात्तले नं साला काये हे माली । छाया धाःसा- जिमि कायेया प्रति यःगुलि हे खः” धका निवेदन यात । ‘राजकुमार, ...तथागतपिसं असत्यगु, अनर्थकगु, कतपिनि ल्वः मवगु मयइपुसे च्वंगु खँ ल्हाना बिमज्याः । असत्यगु, अनर्थकगु जुल धाःसा कतपिनि यइपुगु खँ नं ल्हाना बिमज्याः । सत्य ला सत्य जू, अर्थ मदु, कतपिनि यःता मजू, थ्व खँयात नं ल्हाना बिमज्याः; सत्य नं जू, अर्थ नं दु, तर कतपिनि यःता मजू; थ्व खँयात ला अवस्था स्वया ल्हाये योग्यगु अवस्थाय ल्हाना बिज्याइगु जुया च्वन; सत्य जू, अर्थ दु, कतपिनि यःता जू; थुजागु खँ ला ल्हाना बिज्याः । कारण छाया धाःसा; सत्त्वपिन्त जि तथागतया ममता दया यःगुलि खः” धका आज्ञा जुया बिज्यात ।

(मज्झिमपण्णास; अभय राजकुमार सुत्त ५७)

ज्ञान निधी थुगु देशना द्वारा सत्य नं सत्य जू, फल नं दु, कतपिनि नं यःता जूगु खँ न्हाबलें ल्हाना सत्य जुया, अर्थ दया नं कतपिनि मयःगु खँ मचामागु दु.ख ब कष्टयात च्यूता

मतःसे कथुं नैग्वाः साला कायेथे ल्हाये उचितगु अवसर चूलाइगु अवस्थाय् गबलें गबलें ल्हाना बिज्याये माःगु जुया च्वन धका सीके दु । असत्य, अनर्थगु खँ क्लेशं रहित मजूनिपिसं जक सदां ल्हाइगु जुया च्वन । तथागतं क्लेशं रहित जुया बिज्याये धुंकूम्ह जूया निर्ति उजोगु खँ ल्हाना बिज्याइ मखुत । थुगु तथ्य द्वारा अरहत्त मार्गं ज्ञान श्रद्धा प्रसन्न तायेके वहःगु जुल । कतपिन्त प्रसन्न प्रफुल्लित जुइक, सन्तोष जुइक खँ ल्हाये मसल धाःसा उगु खँ नं बांलाःगु खँ जुइ मखुनि । वादविवाद यायेबले प्वाइन्ट प्वाइन्ट ज्वना थासय् थासय् लाक्क खँ ल्हाये मसल धाःसा उगु खँ नं बांलाःगु खँ जुइ मखुनि । तथागत ला कतपिनि न्यने यइपुक प्रफुल्लित जुइक नं कना बिज्याये सः; वादविवाद याःवइबले नं कतपिसं कोथले मफयेक छ्यो हे क्वछुइ मायेक थासय् थासय् लाक्क नं धया बिज्याये सः । थुगु तथ्ययात त्रिपिटकय् यक्व यक्व हे लुइके दुगु जुल । थुगु अभय कथावस्तुइ हे गुलि तक खँया क्षेत्रय् पट्टता व दक्षता दया च्वना बिज्याःगु दु धयागु खँ सीके फु । थ्व सर्वज्ञता ज्ञानयागु सामर्थ्यया कारणं जुया सुगत गुण कथं उगु ज्ञानयात नं लुधं फुधं तायेका हानं श्रद्धा प्रसन्नता क्यने माल ।

सुगतया अर्थ छथी सु=भिगु निर्वाणय्; गत=गमन याना बिज्याःम्ह तथागत । तथागतं बाहेक मेमेपिं श्रावकपि नं निर्वाणय् थ्यंक बिज्याः । तर तथागतयागु गमन कं जक प्रकट व प्रख्यात जुया च्वंच्वन । धात्थे खः; तथागत ला निर्वाण मार्गयात न्हापां लुइका उगु मार्गं द्वारा निर्वाणय् दकसिबे न्हापां थ्यंक बिज्याःम्ह जुल । अनं लिपा तथागतं उगु मार्गं द्वारा नेतृत्व बिया ब्वना यका निर्वाणय् थ्यंपि कम मजुल । दकसिबे न्हापां थ्यंक बिज्याःम्ह व्यक्तिया रूपय्; अले निर्वाण मार्गं निर्देशक नेता पथप्रदर्शक रूपय्, तथागतयागु निर्वाण गमन प्रकट व प्रख्यात जुया च्वंच्वन । अनं हानं निर्वाणय् थ्यनीगु समान जूसा नं निर्वाणय्

जुर्गुलि द्वंगु लैय् व्यकोगु लैय् मध्यसे सदा नं हे लं तप्यना च्वंच्वन ।
उकिं हे दकसिबे लिपा उद्देश्य पूवना सर्वज्ञता आज्जुइ थ्यंक
बिज्यात । सुवस-यागु थुगु अर्थ कथं तथागत बुद्धयागु कारण पारमी
अत्तिकं बांलाना वःगु जुया व कारण बांलाना फल महाबोधि
(=अरहत्त मार्गं ज्ञान सर्वज्ञता ज्ञान) या अति विशिष्टता दुगु
पहः अति क्वचीक ध्यान छ्वये लाक्व पतिकं अत्यधिक सन्तोष
तायेका अट्टा प्रसन्नता उत्पन्न जुया वया च्वनीगु खः ।

५-लोकविदू गुण

लोकविदू वर्णन लोक=सम्पूर्ण लोकयात; विदू=सिया बिज्या-
कम्ह । लोकयात स्यू धाईपि पुद्गलपि दक्वसिबे
च्वन्हाक सीके फूगु ज्ञानाधिकारी विशिष्ट पुद्गल धयागु मतलब
खः । स्वंगु लोक दुगुली विभिन्न सत्त्वपिन्त सत्त्वलोक धाइ ।
सत्त्वपिनि आधार स्थल भूमि क्षेत्रत ओकास लोक जुल । सत्त्व,
भूमि धयागु व्यवहार प्रज्ञप्तिया आधार नाम रूप धर्मतय्त संस्कार
लोक धाये माल । सत्त्वलोकयात सीकेगुली मनुष्य देव ब्रह्मा
नैरयिकपि तिरश्चीन प्रेत विभिन्न असुरकायतय्त विभिन्न प्रकारं
पूवंक सिया बिज्यात । छम्ह छम्ह सत्त्वपिनिगु थुगु छगू जन्मयागु
घटनायात जक मखुसे न्हापा न्हापा जुइका वये नंगु घटनातय्त,
लिपा लिपा जुइतिनिगु जन्मयागु घटनातय्त तकं नं सिया बिज्यात ।
प्रभावशाली देव ब्रह्मा ऋषिमुनिपि लिसें श्रावकपिसं नं उकथं स्यूला
स्यु । तर इमिसं थुलि जन्म थुलि कल्प तक जक धका सीमाना
तया सिया च्वनीगु खः । तथागतं ला आदि अन्त हे मदयेक सिया
बिज्याना च्वंगु विशिष्टगु विशेषता हे जुल ।

ज्वः मधुगु ज्ञान सत्त्व सम्बन्धी उजोगु ज्ञान मेमेपि व्यक्तिपिसं नं
मात्राधि कथं सीका च्वने फइतिनिगु जुया छुं
विशेषता दुगु अखुनि धका धाःसा तु धाये फूनि । सुना नं ध्वदुइक

वने मफूगु तथागतयागु ज्ञान दया च्वन तिनि । उगु ज्ञान ला सत्त्वपिनि आन्तरिक चरित्र विभिन्न शक्तियात विभाजन याना सीके फूगु ज्ञान हे जुल । उपमा गये धाःसा- न्हापां सिमाचा बुइबले फल सयेका बी फूगु स्वभाव शक्ति दया च्वंगु सिमा व उजोगु शक्ति मदया थारी जुइगु सिमा धका निथी दुगुली उगु शक्ति दु मडु धका सीकेगु विषय गुलि तक थाकू जुइ ? उगु स्वभाव शक्तियात सीकेया निति भौतिक परीक्षण विधि द ला दये फु । दयेमाः । सत्त्वपिनिगु आन्तरिक धातु स्वभावयात सीकेत ला तथागत ज्ञान अलगगु मेगु मडु । उकि हे सत्त्वपिन्त गुजोगु धातु स्वभावत दया च्वन, गुजागु अनुसय क्लेशत अप्पः जुया वना च्वन, कम जुया च्वन, गुजोगु मन ह्यःगु आशा छन्द दया च्वन, गुजोगु चरित्र अत्यधिक जुया च्वन, गुगु इन्द्रियत परिपक्व जुइ धुकल, कोमल तिनि, आदि दुने दुहाँ वना स्वया सुनिश्चित रूपं खंन्हंथें क्वक्वजीक विभाजन याना सीके फु । उत्पादया रूप्य उत्पन्न जुया च्वंगु स्वभाव धर्मतयत दुग्ययेक छुटे छुटे याना सीकेत हे थाकुसे च्वं । मेमेपिनिगु विषय मखु । उत्पन्न हे मज्जुनिगु धातु शक्तिया रूप्य जक तिनिगु उपरोक्त स्वभाव-तयत सीकेगु ला दकसिबे थाकूगु जुया सर्वज्ञता ज्ञानाधिकारीयात तोता मेपि सुनां सीके फइगु जुइ ! उकि आसयानुसयञ्जाण (=आन्तरिक धातु स्वभाव क्लेश बीजधातुतयत स्यूगु ज्ञान); इन्द्रियपरोपरियत्तञ्जाण (=इन्द्रिय अपरिपक्व व परिपक्वयात स्यूगु ज्ञान) व असाधारण (=मेमेपि लिसे असम्बन्धितगु तथागत लिसे जक सम्बन्धितगु ज्ञानत); जुइ माल ।

तथागत विषय आन्तरिक धातु स्वभाव चरित्र आदि सीकेगु तथागतयागु विषय जक जुया आयुष्मान सारि-पुत्रथें जाःम्ह शीर्षस्थ प्रजावान महास्थविरपिसं तकं कर्मस्वान बीधु च्वद्येका च्वने मानि । वस्पोलं थः शिष्य नवयुवक भिक्षु छम्हसित 'नच्चागु उमेरतिनिपि राग उत्पन्न जुइका च्चनीगु अप्पः जुया च्वने

यः” धका अशुभ कर्मस्थान बिया बिज्याःगुली निमित्त तकं प्रकट मजू, सिद्ध मजूगु जुया च्वन । नवयुवक भिक्षुयात तथागतयाथाय् ब्वना यंके धुंका कारण निवेदन याःगु अवस्थाय् उम्ह भिक्षुया धातु स्वभाव विचाः याना निरीक्षण याना बिज्याःम्ह तथागतं बांबांलागु यः तायेके सःगु स्वभाव खना अशुभ लिसे अनुकूल मजूगु सीका बिज्यात । स्वाकं निरीक्षण याना बिज्याःबले न्यासःगू जन्म तक लुँकःमि जुया वःगु खना उगु धातु स्वभावयात निर्णय याना ठोके याये फूगु जुया लुँयागु पद्म पुष्प निर्माण याना बिया बिज्याये धुंका लोहित कर्मस्थान भाविता याका बिज्याःगु अवस्थाय् गुलिचा मदुवं चतुर्थध्यान तक प्राप्त यात । अनं लिपा पद्म पलेस्वाँ सुखु चिना भुइसे च्वना वंगु स्थिति निर्माण याना क्यना बिज्याःबले अनित्य आदि स्वभाव प्रकट जुइका मार्ग फल प्राप्त याना अरहन्त जुया वने दत्त ।

(धम्मपद. ट्ट. २ मग्ग वग्ग सुवण्णकारत्थेरवत्थु २६६)

तथागत ज्ञानया आनुभाव आयुष्मान महापन्थक—अरहन्त पुद्गल हे जुल । थः किजा चूलपन्थकयात प्यला दयेका तकं गाथा छपु वयेके मफूम्ह धका पतिना छ्वल । तथागत नाप लाना उखुनुया सुथे हे प्रतिसम्भदा ज्ञान ध्यान अभिज्ञात प्राप्त याना अरहन्त जुइतिनिगु सीके दुगुलि कर्मस्थान बिया बिज्याःबले गुलिचा मदुवं अरहन्त जुल । (अं. ट्ट. १ एतदग्ग वग्ग १६८) निभाः जः जहाँ थिना ह्वयेत सना च्वंगु पद्म पलेस्वाँ मुखूर्थे तःसकं हे इन्द्रियत छिपे जुया च्वंगु श्रावकपिसं ख्याल तये मलाना तथागतं जक सिया बिज्याइगु धातु स्वभाव सीकेगुली सुं लिसे ज्वः मदयेक सामर्थ्यं दये फूगु तथागतयागु ज्ञान शक्ति हे जुया च्वन ।

श्रोकास (लोक) सिया बिज्याःगु पहः थौं कन्हे दृष्टान्त रूपं विभिन्न मनुष्यापि वसोबास

याना च्वंगु (द्वीप) दक्षिण द्वीप हे जक जुल । मनुत्त मध्यंहु खने मनुत्त पश्चिम द्वीप, पूर्व द्वीप, उत्तर द्वीपत नं दया च्वन तिनि । च्वि च्वंगु द्वीपतय्गु दण्ड मेरु पर्वत व परिवार पर्वत न्ह्यः हु । मेरु पर्वतवात चाः हुइका सीदा समुद्रत स्थित जुया च्वंगु दया च्वन । च्वंगु द्वीपया आधार पृथ्वीयात चाः हुइका चक्रवाल पर्वत आकरण विक्का सःगु दया च्वन । मेरु राजया च्चकाय् त्रयस्त्रिंशत् देवभूमि दया युगन्धर पर्वतया च्चकाय् चातुर्भारराजिक देवभूमि दया च्वन । त्रयस्त्रिंशत् च्वय् आकाशय् याम्मा आदि देवभूमि च्वंगु त वं तं स्थित् जुया च्वंगु त्रिंशं स्थीगु ब्रह्मभूमि नं दया च्वन । पृथ्वीयातय्गु नक्षत्रभूमि च्वानं दया च्वन तिनि । मेरु तिरञ्चीन वासुस्वायम्बरुत्त सः वल्लभ भूमि च्चका मदु । थुगु स्त्रीच्वसु भूमिया आधार च्वंगु पृथ्वी लोकयात चक्रवाल च्चका- च्चङ्गु जुया स्वात्त, स्वाना लिक्क जुया च्वंगु उगु चक्रवाल समूहया अन्त मदु । थ्व पृथ्वी स्थिर जुया च्वंगु पह या सारांस मात्र जुल ।

तथागतं उपरोक्त चक्रवाल ओकास लोकतय्गु वन्म स्वः विज्यात्ता च्वने माःगु मदु; फेतुत्ता दने म्वाक इच्छा जूज कथं खने दया च्वनीगु जुल । गुलि गुलि ऋद्धिवाग्नि देव ब्रह्मा ऋद्धि श्रावकपिसं नं खंके ला फूगु जुया च्वन; तर छुं वंश मात्र च्वन । तथागतं च्वे आदि अन्त मदयेक खना मच्चं । तथागतं च्वे विज्यात्ता याम्मा सं दुग्गमेक च्वंगु च्वंगु दत्तले सीके मफु । उक्कि ओकास लोकयात सीकेगुली नं ज्वः मदुम्ह जुया विज्यात ।

संस्कार (सीक) वात्त सिया विज्यात्ता पहः सत्त, वीज्यात्ता च्वानु प्रजाप्ति मात्र च्वन ।
खः । घात्थे प्रकट रूपय् दया च्वंगु ला मखु । घात्थे प्रकट रूपय् दया च्वंगु परमार्थ सार घातु स्वभाव प्रति नां छुत्ता व्यवहार याना

तःगु मात्र जुल । धात्थे ला रूप कलाप समूह नाम कलाप समूहत कोटान् कोटी पुचः चिना च्वंङ्गु विषययात “सत्त्व” धया रूप कलाप मात्र जक पुचः चिना दया च्वंगु विषययात “ओकास” (भूमि) धका धया तःगु खः । सत्तलोक ओकास लोक-यात सिया च्वंपि धाःपि ऋद्धिवानपि व्यक्तिपिके हे सङ्कार लोकयात सीकेगु सामर्थ्य महु । बुद्ध-शासनय् तथागतयागु उपदेश ग्रहण याना आचरण व अभ्यास याये दुगुलि विषयना ज्ञान तीव्र व तीक्ष्ण जुया च्वंपि योगी आर्यपिसं विषयनाया क्षणय् नाम व रूपतय्त सिया च्वनीगु खः । तर अति वेगं उत्पत्ति विनाश जुया च्वंगु नाम रूपतय्त त्वःमफिक छगू छगू दत्तले दक्वं खना च्वनीगु मखु । प्रकट रूपय् दया वक्व दया वक्व नाम रूपतय्त जक सिया च्वनीगु खः । उगु उगु नाम रूपय् हे समूहात्मक भावं दुचायेक सिया च्वनीगु नं मखु । दकसिबे विशिष्टगु विषयनाया रूपय् आयुष्मान सारिपुत्रया अनुपद विपस्सना धका (म. ३-३५ ली) वया च्वंगु तनं तं ध्यानय् प्रवेश जुया उगु उगु ध्यानय् दुगु धर्मतय्त क्रमिक रूपं त्वःमफिक भाविता याये फूगु जुया च्वन धाइ । तर नेवसञ्जानासञ्जायतन ध्यानय् ला बुद्ध विषय जक जुया भाविता याये फइगु मखु । प्रकट जुया च्वंगु धाःगु धर्म पुचलय् हे वेदना आदि धर्म छगू छगूयात जक सिया नाम समूह धाक्वयात सीगु ला मखुनि । तथागतयां क्वय् सर्वश्रेष्ठ बोधिज्ञानाधिकारी प्रत्येक बुद्ध-पिसं हे नाम रूप छुं छुं अंशयात जक सिया बिज्याइगु जुया च्वन । वस्पोलपिसं ला थःगु सन्तानय् दया च्वंगु धर्म समूहयात जक सीके माक्व माचाछि जक सीका कतपिनि सन्तानय् दुगु नाम रूप व बाहिरिक-वन, पर्वत आदी दया च्वंगु रूप धातुतय्त ला सीके मफु ।

तथागतं ला छगू छगू दत्तले अति वेगं उत्पत्ति विनाश जुया च्वंगु नाम रूप धर्मतय्त स्पष्ट स्पष्ट रूपं छुटे छुटे जुइक विभाजन याना सीका बिज्याये फु । कलाप समूह छगू छगूली च्वंगु रूपतय्त

नं विभाजन याना सीका बिज्याये फु । अनेक कारणं विभिन्न षक्ति पूर्वक हे सिया बिज्याः । थः कत मधाःसे मलयःसे दुने पिने सजीव निर्जीव मलयःसे सम्पूर्ण नाना लोकधातुस्युत छूटे छूटे जुइक विभाजन याना सिया बिज्याः । तथागतयागु अभिघर्म पिटकं ला तथागतयागु ज्वः मदुगु धातुवेद उत्तमाचार्य भाव क्यना च्वंगु दया च्वन । उकिं लोकयात स्यु धाःपि ऋद्धिवान देव ब्रह्मा श्रावकपिसं छुं छुं अंशयात जक सीके दुगु थःपिनिगु ज्ञानं लोकविदू नां ग्रहण याये मंमदु; मच्छाः । तथागतयागु कतःपि लिसे असाधारणगु व्यक्तिगत गुणांगया रूपय घोषित याना सन्तोष व गौरव पूर्वक पूजा याये माल ।

६-अनुत्तर गुण

अनुत्तर वर्णन अनुत्तर=च्वन्ह्याम्ह मदुम्ह व्यक्ति । अनेक क्षेत्रय थः दकसिबे च्वन्ह्याम्ह उत्तमम्ह जुया थः स्वया च्वन्ह्याम्ह धका सुं छम्ह हे मदु धयागु मतलब जुल । तथागत लुम्बिनी उद्यानय मांयागु गर्भं जन्म जुइ साथं तुं उत्तर पाखे ख्वाः लाका न्हेपलाः छिना बिज्याये धुंका लोकयात स्वया बिज्याःबले थः स्वया च्वःह्याम्ह मखना “अग्गो हर्मास्म लोकस्स=जि सम्पूर्ण लोक स्वया नं अग्रम्ह खः ।” “सेट्ठो हर्मास्म लोकस्स=जि सम्पूर्ण लोक स्वया नं श्रेष्ठम्ह खः ।” “जेट्ठो हर्मास्म लोकस्स=जि सम्पूर्ण लोक स्वया नं जेष्ठम्ह खः” धका च्वंगु वाक्ययात मग्गाःसे निर्भीक पूर्वक सिहनाद याना बिज्यात । उगु अवस्थाय देव ब्रह्मापिसं सर्वोत्तम रूपय स्वीकार याना वःगु जुया मनूतयत नं आश्चर्य अद्भूत जुया धयां हे पवमचाःगु जुल । अरहं गुणया वर्णनय धया वयाथे लिपा लिपा नं आश्चर्य चकित जुइ माःगु घटनात खना वया अभिज्ञालाभी ऋद्धिमान काल देविल ऋषियागु अभिवादन ग्रहण याये दुगु जक मखु अबुजु महाराज नं निको निको तक बन्दना यात । बुद्ध जुइ न्हावः हे ज्वः मदुम्ह अद्भूत महापुरुष जुया

बिज्याःम्ह वस्पोल तथागत बुद्ध जुया बिज्याःगु अवस्थाय् धायेथाय् मदयेक आश्चर्य अद्भूतम्ह जक मुकं जुया विज्यात ।

आश्चर्य अद्भूत पहःत सुना नं प्रतिस्पर्धा याये मफयेक पटुता व दक्षता पूर्वक याये फूगु क्यने फूगु विभिन्न ऋद्धि खनीगु बखतय् आश्चर्य चाये हे माः । सुना नं ध्वये मफयेक निर्मल शुद्ध जुया शान्त प्रणीत शूक्ष्मगु चरण (=शीलादि आचरण) तय्त खनीगु बखतय् सःतिक संगम याना सहचारी जुइ दुपि शिष्य श्रावकपि आश्चर्य चाया च्वनेमाः । विचार विमर्श यायेगु द्वारा सुं लिसे ज्वः मदयेक सीके फूगु प्रज्ञा शक्तियात सीके दइगु बखतय् नं हानं अतिकं आश्चर्य चाये मालीगु हे जुल । थौं कहे बुद्धोपदेश अध्ययन याये दुपिसं तकं तथागतयागु ज्ञान शक्तियात अद्भूत तायेका च्वनेमाः । उपदेश न्यनेबले सः न्ह्याइपुसे च्वंच्वनीगु पहः; खँ लहायेगुली पटुता व दक्षता दुगु पहः; उपदेशया गम्भीर पहः; अनेक कारणं याना हे अचम्म तायेकीगु खः । तःधं चीघंगु अनेक लक्षणतय्सं शोभायमानगु सुवर्णं वर्णं रूपकायं म्ह धुच्छि ब्याःगु प्रकाश, खुता प्रकारयागु रश्मि सुशोभित जुइक ज्वारररां ज्वारररां च्वंक फइले जुया पिहाँ वया च्वनीगु नं स्वस्वं मगाः; स्वस्वं लुमघंक आश्चर्यजनक जुया च्वनीगु जुल ।

थुकथं विभिन्न क्षेत्रय् मेपि स्वया च्वन्ह्याक विशिष्टता दया बिज्याःम्ह तथागत बुद्धयागु कारण पारमीयात विचाः याना यंकल धाःसा सुं लिसे नं ज्वः मलाक पराक्रमत क्यना बिज्याःगु नं अद्भूतं जाया च्वंगु हे जुल । अनं हानं अट्टारस-बुद्धधम्म (=तथागतं जक प्राप्त याये फूगु किंच्याता गुण); दसबल (=किंगु बल बुद्ध ज्ञानत) (आटानाटिय सुत्त वर्णन स्वये माल) आदि धर्मत मेपिके मद्दु, तथागतयाके जक दया च्वंगु खनीबले नं आश्चर्य चाये मालीगु जुल । थुलि तकं अच्छरिय-पुगल आश्चर्य बिलिबिलि जाःम्ह जुया बिज्याःगु कारणं याना हे अनन्त चक्रवालत दया च्वंसा नं थुगु

धजनीसय हे जक उत्पन्न जुवा युगु चक्रवालय नं मनुष्य लोकय हे जक, मनुष्य लोकय नं दक्षिण द्वीप मध्यम देशय हे जक अतुलनीय जुया हे छम्ह मात्र विधिष्टम्ह जुया उत्पन्न जुया बिज्याये माल ।

७-पुरिसदम्भसारथि गुण

अथवा

अनुत्तरो पुरिसदम्भसारथि गुण

पुरिसदम्भसारथि कर्मणः पुरिसदम्भ=दमल याये वहःमि सत्त्व-
पिन्तः; सारथि=दम्भ यामा बिज्याये
सःम्ह । बुकी छिम्ह गुणया रूपय अनुत्तरयात् अलग ग्रहण यामा
ववागुःसः । मूगु गुणया रूपय जुव धाःसा अनुत्तरो पुरिसदम्भसारथि
धजनी निम्ह पद जोडे वाना छगु गुण कयं कये माल । सत्त्वपिन्त
दम्भ जुवका दमल यायेगुली ज्वः मद्यय च्छम्ह्याम्ह कयागु भावःसः ।
लोकेविद्म गुण अनुत्तर लोकायात् सिधा च्चनीगु, युगु अनुत्तरो
पुरिसदम्भसारथि गुणयत् प्राप्त यायेगुया कारण हे जुया च्चम ।
विशेषतः सत्त्वपिन्त कनेकां अन्तरिक स्वभाव धमतुयात् सुनिश्चित
रूपं सिया बिज्याःगु सत्त्वपिन्त सत्य जुवक पद्धति कयमा दम्भ
यायेगुली अतिकं हे ग्यसु दु । धात्थे सः; रोगयागु लक्षण मसीकुसे
वासः विलं धाःसा रोग छता वासः मेता जुया रोगीया रोग लना
मर्धसे कं जक बढे बढे जुया वये यःनि । रोगयागु लक्षण व रोगीया
धास्तु स्वभाव त्यम्ह बेंचं जक रोग व वासः पाय्छि जुवक वासः
बीं फु ।

वलेशतः ला धमत्थे रोमत सः । मभिगु कायकर्म, वचीकर्म,
मनोकर्मत उगु वलेश रोम दया उत्पन्न जुइगु विपरीत कार्यत जुस ।
“युगुज्जनी उन्मत्तकी” अनुत्तर पृथक्जन धावव बेंचं उईत जक सः
कयागु, अमू दया अथा च्चंगु जुका उगु बेंचं उईत जाइनु नं वलीध

रोगया विपरीत कार्यं हे जुया च्वन । विभिन्न प्रकारया धर्म वासः ल्हाती दया बिज्याकम्ह तथागत बुद्धं ला क्लेश रोगतयुगु हा, चुलि, आपाः भति आदि आन्तरिक सही परिस्थितियात निश्चित रूपं सिद्धा बिज्याःगु जुया व्युक्व थातय् लाना न्हाक्व हे जंगली जुया च्वंम्ह जूसां सभ्यम्ह जुइ माःगु हे जुल । सत्त्वपिनिगु मूल धातु स्वभावयात दक्षता पूर्वक मस्यूपि श्रावकपिके छको बको धर्म व मूल धातु स्वभाव चरित्र ध्याक्क चूमलाना छखे लाइगु अवस्था दये यःसा नं (लोकविदू वर्णन स्वये माल) मूल धातु स्वभाव दुग्ययेक दक्षता पूर्वक सिया बिज्याःम्ह तथागतयाके उकथं छले जुल धयागु मद्दु । श्रावकपिसं उपदेश बिया लैय् मलाःम्ह व्यक्ति तथागतयाथाय् ध्वंक वइबले लैय् थ्यमा सिद्ध जुइक सभ्यम्ह जुइगु खः । उकि “अनुसरो पुस्तवम्मसारथि=सत्त्वपि सभ्य जुइक दमन यायेगुली ज्वः मदयेक सामर्थ्य दया बिज्याःम्ह व्यक्ति जुया बिज्यात । अहो धन्य” धका सम्पूर्ण लोकं आश्चर्यं तायेका गौरव तथा शिरय् छुना वये माल ।

विभिन्न कथं दमन सत्त्वपिन्त दमन याना बिज्यायेगुली नाइसे च्वंक व छाक्क वा नायुगु छाःगु नित्तां योग्य-तानुसार दमन व अनुशासन याना बिज्याइगु जुया च्वन । देवदत्तयागु निर्देशन अनुसार अजातशत्रु जुजुं नालागिरि गजराजयात अय्लाखं कायेका चूर जुइक त्वंका शिष्य श्रावकपि लिसे भिक्षाटन बिज्याना च्वंम्ह तथागतयाथाय् तोता हःबले तथागतयागु मैत्रीयागु सामर्थ्यया कारणं किसि तथागतया न्होने पुलि चू वल । अनं लिपा तथागतं उपदेश बिया हारांम्ह किसि सुशीलम्ह किसि जू वन । आपालं जनपिसं आश्चर्यं व अद्भूत पूर्वक धया जुइगु धापू गुकथं धाःसा “कथि अंकुश बेटं कतपिसं दमन याये मज्जुम्ह गजराजयात कथि मदयेक शस्त्र अस्त्र मदयेक सुशील व सभ्य जुइक दमन याना बिज्याये मूगु जुल धन्य धन्य” धका जुया च्वन ।

तथागतं सच्चक, अम्बट्ट आदि अभिमानी गुलि गुलि पण्डितपिन्त व्वथुना स्याच्चुक्क स्याच्चुक्क धया दमन व अनुशासन याना बिज्याये माःगु नं दया च्वन । वादविवाद याः वइगु अवस्थाय गुलि गुलि पण्डितपिन्त इमिगु सिद्धान्त व्वय् लाः वनीकथं व्वथुने धुंका तिनि न्ह्याइपुसे कोमलता पूर्वक उपदेश बिया दमन यायेमाः । बक ब्रह्मा आदि गुलि गुलि ऋद्धिमान देव ब्रह्मापिन्त ऋद्धी प्रतिस्पर्धा याना दमन याये माःगु नं दया च्वन । छको केसि धयाम्ह सवार छम्ह तथागतयाथाय् थ्यंक वया च्वंबले “केसि, सलःतय्त (छं) गुकथं दमन याना लय्” धका न्यना बिज्यात । “जि नायुगु विधि द्वारा नं दमन याना; कडागु विधि द्वारा नं दमन याना; नायुगु कडागु बिधि निगुलि नं दमन याना; छुं छुं विधि नं दमन याये मज्यूम्ह सलःयात ला स्याना छवयेगु खः” धका निवेदन याये धुंका “छल्पोल अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि जुया बिज्याःम्ह जुया (छःपिसं) सत्त्वपिन्त गुकथं दमन याना बिज्याना लय्” धका बिन्ति यात ।

“केसि, ... जि तथागतं नं सत्त्वपिन्त नायुगु, कडागु, नायुगु व कडागु स्वतां विधित द्वारा हे दमन यायेगु खः । छुं गुगुं कथं नं दमन याये मज्यूम्ह सत्त्वयात ला स्याना छवये हे माल ।” धका आज्ञा दयेका बिज्याःसेलि “भन्ते; छःपिसं पाणातिपात कर्म याना बिज्याये मज्यू मखु ला” धका निवेदन याःबले “अं...खा; जि दमन मयाःसे अनुशासन मयाःसे तोता छवल धाःसा उम्ह व्यक्ति मरण जूगु हे धाः वनीगु खः” धका आज्ञा जुया बिज्यात ।

(अं. १; केसि सुत्त ४२७)

उत्साहवद्धं क परिषद् थौं कन्हे अनुशासन बांलाःम्ह गुरुया शिष्यपिं सुशील सभ्य व कोमल जुया चत्त च्वं, थातय् लाः । सभ्यपिं शिष्य परिषदपिन्त स्वया च्वने दुपि गुरुयागु अनुशासन बांलाःगु पहः खना उत्साहित जुया च्वनीगु ।

स्वाभाविक जुल । तथागतया पालाय्यापि बुद्ध-परिषद्पि तथागत-
यागु अनुशासन ग्रहण याये दुपि जुया अतिकं सुसभ्यपि जुया च्वंगुलि
उजोपि परिषद्पि ध्वदुक्वसिनं तथागतयागु अनुशासन अतिकं
बांलाःगु पहः त्हा लिसे पवः मचाःलिगु जुया च्वन । अजातशत्रु
जुजुं अबुजुयात अपराध याना, बुद्धयात अपराध याये धुंका पश्चाताप
जुइका जीवकयागु निर्देशन कथं छन्हुया रात्री संघ परिषद्पि
समागम जुया च्वंबले तथागतयाथाय् ध्यंक वल । अतिकं शान्त
दान्तगु संघ परिषद् खंगु अवस्थाय् थः मचाचाम्ह काय् मचायात
लुमंकल ।- “जिम्ह मचाम्ह काय्मचा उदयभद् थुजोगु सभ्यता,
थुजोगु शान्त दान्तगु पहः दुम्ह जुइमाः” धका आशिका यात ।

(दी. १; सामञ्जफल सुत्त ४७)

कन्दरक व पेस्स चम्पा देशया गगर पुखूया लिक्क भिक्षुसंघपि
लिसे विहार याना बिज्याना च्वम्ह तथागत-
याथाय् कन्दरक परिब्राजक व पेस्स धयाम्ह किसिमागःया काय् ध्यंक
वल । कन्दरकं शान्त दान्त पूर्वक मौन धारण याना छचाख्यरं
उपस्थान याना च्वंपि संघ परिषद्पित खंबले चाकःमकलं स्वये
धुंका अतिकं सन्तोष तायेका आश्रय घटनाया रूप्य प्रशंसा वचन
निवेदन यात ।

अबले तथागतं थुपि भिक्षुपि अरहन्तपि व शैक्ष आर्यपि
मुक्कं जक जुया च्वंगु खँ, इमिसं स्मृतिप्रस्थान धर्म प्यंगूयात
क्वात्तुक ध्यान तथा दृढता पूर्वकगु चित्त दयेका च्वंच्वंगु खँ आज्ञा
दयेका बिज्या.सेलि पेस्सं “तथागत, प्यंगू स्मृतिप्रस्थान उपदेश याना
बिज्याना तःगु आश्रय हे जुया च्वन; जिमिसं नं गबलें गबलें थुगु
प्यंगू स्मृतिप्रस्थानय् ध्यान बिया वृद्धि याना च्वंच्वनागु दु । ल्वाकः
बुक धौबजि जुया थुइके थाकूपि मनूतय् निति लाभ दु मदुगु उपदेश-
यात तथागतं सिया थुया बिज्याना च्वंगु तःसकं हे अद्भूत जुया
च्वन । मनूत सीके थाकुइक ब्यकोपि अस्पष्टपि जुया तिरश्चीनपि

तःकःप्यना स्पष्टपि जुया च्वन । जिपि जंगली कित्तियुत्त जले सुइक
 दमन याना स्येले याइपि जुया जंगली कित्तियुत्त देशमा वये वनेगु
 जेपुइ हुने वं याये मास्ति वयेकूगुयात सुचुका मतःसे ललकपट मयाःसे
 हे प्रकट लुइक याइगु हे जुया च्वन । मनूत ला जटिलपि जुया च्वन ।
 तिरुधनीनपि ला स्पष्टपि जुया च्वन" धका निवेदन मात ।

तिरुधनीनतयसं दिशा च्वने यःसां च्वनीगु, पिशाब याये
 यःसां याइगु, दने मास्ति वःसां दनीगु, छले चिले मास्ति वःसां
 चिलीगु द्वारा याये मास्ति वःगु धाक्व त्वःत्वः मपुसे प्रकट रूपं
 याइगु जुया च्वन । मनूत ला न्होने छता, लिउने मेता, मनय हुने
 छता पिनियागु पहः चहः मेता दया तःसकं जटिल व ल्वाकःबुकःपि
 जुया च्वन धयागु भाव जुल । पृथग्जनपि ला जटिलपि जक जुल ।
 धार्यं जुल धाःसा जटिलता मन्थरा तप्यंतिपि जुइगु जुल । धार्यं धार्यं
 सन्ध्यासि आर्यसंघ प्रत्तिवृत्तिपिन्त दृष्टान्त स्वया च्वने दुम्ह पेसं थुपि
 व्यक्तियि थुगु स्वत्तिप्रस्थान धर्म द्वारा सुसम्पत्ति जुया च्वन कित्तियु
 धका लुभं पुषं जुइका च्वं च्वं थिगु धर्म लहाती दया सुसम्पत्ति जुइ
 कश्चं अनुज्ञासन व दमन याना विज्जाये लुम्ह तप्यागतमागु कित्तियु-
 क्त श्रद्धा व धम्मभावात् ततं यथाःम्ह थुया अज्ञपूत अटक्कल स्वप्न
 निवेदन यात ।

(मज्झिमपण्णास, कन्दरक सुत्त २)

कोशल जुजुमा कियोवव परिपञ्चयात् थुलि एक कम्म सुइक दमन
 याना विज्जाःगु लुम्हः ललक वः अटक्के
 दमन याना विज्जाये लुम्ह अनुज्ञाये पुरिससम्पत्तिरपि भावमात्
 कित्तियु याये पु । थुगु तथ्य मज्झिमपण्णास धम्मवेत्तियु सुत्त
 (३२४)-इ कोशल जुजुं निवेदन काःगु विषय द्वारा प्रकट थु ।
 जुजुं विन्ति काःगु गथे धाःसा- "मगवन्, जि स्याये लुम्ह अण्ड श्री
 पूम्ह हुकुमधारी व्यक्ति सः । अये नं राजसभय् जि लो लुम्ह
 कनेगु कनेतम्, यतं कात्तं लो लुम्हपि व्यक्तिपिन्त "धि लो लुम्हा

चवनेबले, दतं दतं खँ ल्हाये मत्य” धका रोके याये मज्यू । तथागतं सलंसः श्रावक शिष्य परिषद्पिनि पुचल्य् उपदेश बिया बिज्याना चवनीगु अवस्थाय् न्हि काः सः, मुसु तः सः, हाछिका तः सः तक नं ताये मदु, न्यने मदु । छको छःपिसं उपदेश बिया बिज्याना च्वंगु अवस्थाय् भिक्षु छम्हसिनं मुसु तये लाना लिक्कसं च्वम्ह मेम्ह भिक्षुं पुलि तीजक ध्वाना “आयुष्मान, सुमुक चवने माल, सः पिकाये मजिल; तथागतं उपदेश कना बिज्याना चवन” धका होश ब्यूगु (जि) स्वये नं । दण्ड मदु अस्त्र शस्त्र मदुसा नं हे थुलि तक शान्त दान्त जुइक दमन याना बिज्याये फूगु खना जि अद्भूत चाचां लुधं फुधं जुइका चवना । थुलि तक सभ्य, कोमल, स्थिर शान्त दान्तगुथें जाःगु परिषद् छःपिनिगु शासनं पिने मेमेगु गुगु थासय् नं जि स्वये मनं । उकिं छल्पोल धात्थें धात्थें सुनिश्रित रूपं हे बुद्ध जुया बिज्याःम्ह खः धयागु तथ्ययात अनुमान याना श्रद्धा प्रसन्नता व्यक्त याये फु” धका निवेदन यात ।

परिषद् प्रति सन्तोष तथागतं परिनिर्वाण जुया बिज्याये त्ययेका समागम जू बिज्याना च्वंपि श्रमण परिषद्-पिन्त आज्ञा दयेका बिज्याःगु गथे धाःसा- “भिक्षुपि, ...बुद्ध, धर्म, संघ प्रति थजु, मार्गय् थजु, आचरणय् थजु शंका संशय दया चवन धाःसा न्यने माःगु न्यं; तथागतयात प्रत्यक्ष खंका चवना नं जिमिसं न्यने मखन, निवेदन याये मखन धका लिपा पश्चाताप जुइका चवने मत्य” धका जुल । सुं छम्ह भिक्षुं हे मन्यंसे च्वं च्वंगु जुया “जि तथागत प्रति गौरबया कारणं भयया कारणं न्यने मछाला च्वं च्वंगु जूसा लिक्क लिक्कसं च्वंपि सहधर्मी भिक्षु छम्ह छम्हसित छतं धया न्यंके बी नं ज्यू” धका आज्ञा जुया बिज्यात नं सुं छम्ह धका भिक्षुं मन्यंगु, निवेदन मयाःगु जुल ।

उगु अवस्थाय् आयुष्मान आनन्दं “थुलि तक अत्यधिक परिषदय् सुं छम्हसिके नं बुद्ध, धर्म, संघ, मार्ग, प्रतिपत्ती शंका

संशय मदु जुइमाः धका जि विश्वास याना च्वना । आश्चर्य खः, अद्भूत खः भन्ते” धका निवेदन याःसेलि “आनन्द....., छं ला विश्वास कथं निवेदन याःगु जुल । जि तथागतं ला थुपि भिक्षुपि संशय मदुपि खः धका क्वक्वजीक सिया बिज्याः, थुगु परिषदय् दकसिबे क्वय् लाःम्ह भिक्षु श्रोतापन्न जुया च्वंम्ह खः” धका आज्ञा दयेका बिज्यात ।

(दी. २; महापरिनिर्वाण सूत्र १२७)

तथागत परिनिर्वाण जुया बिज्याये त्ययेका थः परिषद्यात सन्तोष व लुधे फुधे जुया बिज्याःगुथे न्हापायागु युगय् थुगु युगय् थुगु घटना न्यंको ताकोसिनं तथागत सम्यक्सम्बुद्धयागु अनुसारी पुरिसदम्मसारथि भावप्रति दुग्गयेक ग्यसुलाक्क श्रद्धा प्रसन्नता दयेका सन्तोष तायेका च्वनीगु जुया च्वन ।

८-सत्या देवमनुस्सानं गुण

सत्या देवमनुस्सानं वर्णनं देवमनुस्सानं=देवता व मनुष्यपिनि;
सत्या=शास्ता, गुरु । अनुत्तरो पुरिस-
दम्मसारथि गुण कथं सत्त्वपिन्त सुसम्य जुइक दमन व अनुशासन याना बिज्याये फूम्ह जुया बिज्याःगु जूया निति हे “सत्या देव-
मनुस्सानं=देवता व मनुष्यपिनि शास्ता” धयागु महान गुण प्राप्त याना बिज्यात । तथागतयागु अनुशासन ग्रहण याये दया सम्य जुया वःपि देव ब्रह्मापिसं जिमि शास्ता हे खः धका नुगलय् थुदिक गौरव मान्यता बिया समर्थन याना यंकुसें निसें थुगु महान गुण विश्वय् प्रतिध्वनित जुइक प्रख्यात जुया व.गु जुल । लौकिक व भौतिक आचार्यपिनि पाखें प्राप्त जुइगु प्रज्ञा छगू जन्मया निति जक खः । सांसारिक दुःख चक्रं मुक्त याना बी फइगु नं मखु; आपालं आपालं कल्पं निसें बार बार प्राप्त याना दये नंगुथे जाःगु प्रज्ञा जुया विशेष छुं विशेषता दुगु नं मखु । तथागतं बिमा बिज्याःगु

प्रज्ञा सांसारिक दुःख सोहरे यायेत शीतल शान्त धातु स्वभाव प्राप्ति कारण अवबोध कारण जुया च्वंगु प्रज्ञा जुया आपालं आपालं जन्मं निसें छकोबको तक नं ध्वःदुइके मनंगु उगु शीतल शान्त धातु स्वभावयात खनिगु अवस्थाय् सुं गुरु प्रति तकं जुइके मनंगु विशिष्टगु मान्यता द्वारा धात्थेम्ह शास्ता गुरुया रूप्य् मान्यता बीगु जुया च्वन । लोक्य् थः गुरु ध्वःदुथे जुइम्ह जुल धायेवं जिमि गुरु हे धका क्यनेत ऊयातुया च्वने यः । गुरु जूम्ह स्यने कने सःम्ह जुया भिगु आचरण भिगु गुण दुम्ह जुल धाःसा थः गुरुया रूप्य् निर्भिक पूर्वक व्यक्त याये फु । तथागत ज्वः मदुम्ह मार्ग प्रदर्शक व निर्देशक जुया बिज्याःगु जक मखु, अतुलनीय आचरण व गुणत द्वारा प्रकट जुया बिज्याःम्ह जूया निर्ति उगु युगया श्रावक शिष्यपिसं छ्यो थः छ्वया छाती फर्के याना थःपिनि शास्ताया रूप्य् निर्भिक पूर्वक प्रस्तुत याये फत । कारण छाया ल्य् धाःसा— माँ—बौपिकेथे जा गु मैत्री करुणा नं लाभ जुया च्वंगु दु; धन सम्पत्ति अंश स्वया श्रेष्ठ पवित्रगु प्रज्ञा अंश नं ग्रहण याना काये दु; लोकया शास्ता जुया विज्याःम्ह तथागतं ला सत्त्वपिनि दुःखया कारण दुःखया भाव दक्वदिक्वंयात ज्ञानं प्रवेश याना निरीक्षण याना काइगु महाकरुणा समापत्तिस बारबार तकोमछि प्रवेश याना करुणा चाया बिज्याना च्वंम्ह जुया सुं आचार्य सुं माँ—बौपिसं नं तये मफूगु मैत्री करुणा नं तथा बिज्याना च्वंम्ह जुल । गुगु इलय् सुना नं बी मफूगु श्रेष्ठोत्तमगु लोक्तर अंश नं लः रहाना बिया बिज्यात । उकि हे तथागत श्रावक श्राविका आपालं आर्यपिसं “जिपि तथागतया पुत्रपि; जिपि तथागतया पुत्रीपि खं ला” धका छ्यो थः छ्वया देदिप्यमान जुया फूर्तिसाथ व्यक्त याना वये फत ।

ग्यसु दुगु आचार्यत्व अनं अतिरिक्त तथागतयागु आचार्यत्व ला अतिकं ग्यसु दया च्वन । लौकिक आचार्यपि लाभ सत्कार पूजा यशकीर्तिया कामना दुपि जुया च्वनीगु खः ।

धःगु, स्वर्धयतः स्वया च्कनीपि खः । तवगतं लः बोधिसत्त्वया
 जन्मयुः पारमी पूर्णं यानतः च्वना विज्याःबले निसं हे लाभाधिया
 चहन्त यानतः विमज्जतः । धर्मयात जक महत्क विज्या विज्यात ।
 राज्ञाट सुख वैभव त्याग यानतः महाभिनिक्रमण यानत विज्याःसं
 निसं छुःगुगुं लाभः सत्कार पूजा सन्मानः यक्षकीर्ति फइले जुइयुधात
 तकं च्युता कया विमज्जतः । बुद्ध जुयाः विज्याये धुंका ला धायेधाय
 हे मन्तः । कुट्ट-कृत्य सिद्ध जुइ धुंकूगु जुया धःगु स्वार्थ धयागु
 वित्तकुल महुः । सत्त्वपिनिः निरति जक लक्ष्म तया विज्ययानत चानं
 न्हिनंः फुसंभ मवयेक कोशिस पूरुंके निर्देशन बीगुलि जक समस फुसा
 विज्यात । लोकिक आचर्यपिसं लः थःथाय वइपि सिध्यपिन्त जक
 त्यलेः कले याइगु जुयाः च्वनः । तवगतं लः थःथाय वइपि सिध्यपिन्त
 जक मज्जे देवं देस्य यासं मामयु ध्यंके विज्याना उपदेश व निर्देशन
 बीगु यानतः विज्यात । न्हिंभं मुक्त जुइ वइपि सत्त्वपिन्त ध्यान तया
 स्वया विज्यासेगु वानि दया च्वनः । मुक्त जुइ वइपि सत्त्वपिन्त लन
 धायेवं न्ह्यक्व हे तापाःगु जूसानं, न्ह्यथि जाःगु थाय जूसानं,
 हइ से हइ मलमूक त्याग याइगु मज्जत वने मास्ति मवःगु थाय हे
 जूसानं विज्याइगु जुया च्वनः ।

Dhamma Digital

छको बकोः ऋद्धि विज्यात छको बकोः न्यासि हे विज्याइगु
 जुयाः च्वनः । मुनि मुनि मुक्त जुइ निरति सःतिना च्वंपि सत्त्वपि जुया
 च्वनः धाःसा लितकसं लिकसं च्वना बओ हे स्नेह तया विधि
 कपता रता याइगु जुयाः च्वनः । मुनिसित तापाक हे प्रकाश तोटा
 छच्छा उत्साह बीहु जुया च्वनः । तापकं निसं निर्देशित यानत
 विज्याइगु जुया च्वनः । नसंचा ई त्ययेक छुं क्षम मात्र जका विश्राम
 कायेगु ई दया चानं न्हिनं सत्त्वपिन्त उपदेश बीगु अनुशासन यायेगु
 मर्गः प्रवर्तत यायेगु इतराः ४५-४६ तक प्रयासः व प्रयासः कथं
 विरुपःह तवगतं सम्यक्सम्बुद्धमा आचर्यंथ व नं जक उत्साहवर्द्धक
 प्रवर्तनीय, कान्तस्य, औरवनीय मज्जे च्वते फइः !

सत्थाया. छयीं अर्थ "सत्थ" शब्दं बंजाःतय् नायः प्रमुख नेता धयागु अर्थयात नं व्यक्त या । उम्ह बंजाः नयः प्रमुख नेता सार्थवाह समान जूगु कारणं याना तथागतयात सत्था (शास्ता) धायेमाः । वये वने जुइ च्वने थाकूसे च्वंगु मार्गयात कन्तार (=दुर्गम) धाइ । उगु कन्तार सिंह, धुँ, चितुवा आदि वनजन्तुत आपाः दुगु कन्तार, नसा त्वंसा अभावगु कन्तार, भूत प्रेत राक्षस अप्वः दुगु कन्तार, खुँ डाखुँ आपाः दुगु कन्तार धका दया च्वंगुली न्हापा न्हापायापि बंजाःतयत् गाडां उगु उगु कन्तार काटे याना पुला वने मालीगु अवस्थाय् दक्षता दुम्ह प्रमुख नेता आवश्यक जू । प्रमुख नेता दक्षता दुम्ह जुल धाःसा कन्तार लिसे सामना याये म्वाक, कथं महना सामना याये हे माःसा नं अनुयायीपिन्त भय अन्तरायं अलग्ग जुइ कथं रक्षा व सुरक्षा याये सइगु जुया च्वन । जातकय् भार्बी देवदत्त बंजाः नायः नं नेतृत्व याना वंगु न्यासः गाडा व बोधिसत्त्व बंजालं नेतृत्व याना वंगु न्यासः गाडा राक्षसत आपाः दुगु कन्तार लिसे सामना याये माःबले देवदत्तं नेतृत्व याना तःगु न्यासः गाडाय् च्वंपिं मनूत व द्रह्मंत समेतं राक्षसतय् नसा जुइका च्वने माल ।

बोधिसत्त्वं नेतृत्व याना च्वंगु न्यासः गाडा सुखानन्द पूर्वक भय अन्तराय मद्दुगु क्षेत्रय् थ्यंक वने दत्त । अथे हे थे संसार नं प्रतिसन्धि च्वनेगु वृद्ध जुइगु रोगी जुइगु मरण जुइगु अनेक भय अनेक अन्तरायं स्वात्तमे त्वःपुया तःगु महान कन्तार खः । उगु कन्तारय् विचरण याना जुया च्वने माःपिं सत्त्वपिं ला अनेक भय अनेक अन्तरायया सामना याना च्वने माःपिं दुःखीपिं पथिकत जुया च्वन ।

तथागतं नेतृत्व याना बिज्याःपिं सत्त्वपिसं ला उगु कन्तार-यात्त पुला वने फया भय रहितगु क्षेत्र जुया च्वंगु शान्तिसुख निर्वाण धासुइ थ्यंक वने दु । उकिं तथागतयात कन्तारं तरे याना आरक्षा

याना बी सःम्ह सार्थवाह नेता समान भाःपाः “देवमनुस्सानं=देव व मनुष्यपिनि; सत्था=नेतृत्व कया बिज्याःम्ह प्रधान सार्थवाह समान जुया बिज्याःम्ह शास्ता” धका प्रशंसा याना तःगु जुया च्वन ।

९-बुद्ध गुण

बुद्ध वर्णन बुद्ध=प्यंगू सत्य धर्मयात स्यूम्ह, सीके बीम्ह । “सम्ब धम्मो बुद्धसीति बुद्धो=सम्पूर्ण धर्मयात सिया बिज्याःम्ह जुया निरति नं “बुद्ध” धका धाये फूगु जुल । तर “बतुसञ्जविनिमुत्तो धम्मो नाम मत्थि=प्यंगू सत्यं विनिमुत्तगु धर्म धयागु मद्दु” धया तःगु अनुसार धर्म दक्वं प्यंगू सत्यय् समावेश जुया च्वंगु हे जुया प्यंगू सत्ययात स्यूम्ह धायेगुलि धर्म दक्वं स्यूम्ह धयागु अर्थ नं सिद्ध हे जू । सत्य मसीकं आर्य, अरहन्त, प्रत्येक बुद्ध, बुद्ध धका दत्त धयागु मद्दु । सत्य फुकंयात सीकेगुलि हे जक दया वइगु खः । सत्य सीकेगुली गुलिसिके सत्ययात सि जक सीगु दया गुलिसिके प्रतिसम्भदा, अभिज्ञा, समापत्ति आदि गुण विशेषतात नं छकोलनं प्राप्त जू । तथागतं नं सत्ययात स्यूगु अरहत्त मार्ग व फलया अनन्तर्य हे सर्वज्ञता ज्ञानयात नं प्राप्त याना बिज्यात । दश बल धयागु तथागत बल फिगुली नं पूर्णताय् थ्यंक् बिज्यात ।

मेमेगु असाधारण (=मेपि लिसे असम्बन्धितगु) गुण, वैसारद्य गुण आदि तथागतं जक प्राप्त याना बिज्याइगु सम्पूर्ण बुद्ध-गुणयात नं प्राप्त याना बिज्यात । उकि हे सत्य स्यूसा नं सत्य सीकेगुया कारणं प्राप्त याये माःगु गुण परस्परय् अतिकं अन्तर दया च्वंगु जुया निरति बुद्ध धयागु नां मेमेपि व्यक्तिपि लिसे असाधारणगु जुया च्वन । अवश्यं खः; बुद्ध धयागु नां मां-बीपिसं छुइ ज्यूगु नां नं मखु, दाजु किजा, तता केहे, पासा भाइ, थःथिति ज्ञातिबन्धु, श्रमण ब्राह्मण, देव ब्रह्मापिसं छुइ ज्यूगु नं मखु । अरहत्तमार्ग फलया अन्तर्य उत्पन्न जुया वइगु सर्वज्ञता ज्ञानयात बोधिवृक्ष मूलय् प्राप्त

जुइवं तुं हे सम्पूर्ण धर्मयात स्यूगु कारणं याना उत्पन्न जुया वःगु नाम प्रज्ञप्ति जुया च्वंगु खँ महानिद्देस पालि (३६३)—य् कना बिज्याःगु जुल । लोक्य् धन सम्पत्ति आपालं दुम्हसित सेट्टि (=श्रेष्ठि, साहु) धका व प्रज्ञावानयात पण्डित धका थःपिसं वा कतपिसं नां छुना बी म्वायेक थःथःगु गुण अनुसार व्यवहार जुया वइगुथें सर्वज्ञता महान ज्ञानया कारणं स्वतः व्यवहार जुया वःगु नां जुया सत्य सि जक सीगुलिं याना बुद्ध धयागु नांयात लोकं स्वीकार याइगु मखया च्वन ।

बुद्धया मेगु अर्थ बुद्ध—या मेमेगु अर्थत नं दनि । 'बुध' शब्दं व्याकरण विधि कथं 'बुद्ध' जुया वःगु जुया 'बुध' शब्दं सीकेगु जक मखुसे जागृत जुइगु अर्थयात नं व्यक्त याःनि । न्ह्यो वःगु स्थिति न्ह्यलं चाःम्ह धयागु अभिप्राय दुगु जुल । मोहं रहित मज्जनितल्ले न्ह्यो वया च्वंम्ह हे जुल । न्ह्यो वःम्ह व्यक्ति छुं हे सीके मदया च्वनीगुथें मोह दुम्हं वास्तविक धर्म स्वभावयात खंके मदइगुया कारणं धात्थें भुसुक्क न्ह्यो वयेका च्वंम्ह हे जुल । तथागत ला भुसुक्क न्ह्यो वयेका च्वंपिं लौकिक प्राणीपिनि पुचलं अरहत्त मार्ग द्वारा मोहयात विनाश याये फूगु जूया निर्ति दकसिबे न्हापां न्ह्यलं चायेका बिज्याःम्ह श्रेष्ठ व्यक्ति जुया बिज्यात ।

लोक्य् नापं दना च्वनीपिनि पुचलं न्हापां दना वःम्ह व्यक्ति ल्यं दुपिं व्यक्तिपिं अप्वः दना मच्चनी कथं थना बीगुथें दकसिबे न्हापां न्ह्यलं चायेका बिज्याःम्ह तथागतं भुसुक्क न्ह्यो वयेका च्वंपिं सत्त्वपिन्त न्ह्यलं चायेका बिया बिज्याःगु जुया न्ह्यलं दना वःपिं व्यक्तिपिनि ल्याःचाः हे याये मफूगु जुल । तथागतं थना बिज्याःगु कारणं दना वया आश्वस्त जुइका च्वंपिं सत्त्वपिसं "बुद्ध=जाग्रत श्रेष्ठ पुद्गल हे खः" धका प्रशंसा याना पिज्वःगु उगु नां तथागत बुद्ध प्रति हे जक व्यवहार जुया वःगुली लिपा तिनि दना वःपिसं उगु नांयात धारण याये मछाः, मफु ।

ह्या विख्यात बुध-शब्द विकसन=ह्वयेगु अर्थ नं व्यक्त याः ।
 युगु अर्थ कथं बुद्ध=ह्वया विज्याःम्ह धपागु
 मतलब जुल । अरहत्त मार्ग अरहत्त फल उत्पन्न जुइगुयात हे ह्वयेगु,
 ह्वया च्वन धाये माःगु जुल । सिमा स्वांमाय् ह्वयेके बीगु धातु
 शक्ति दया च्वन । उगु धातु शक्तियागु उद्वेग, चा, लः, सूर्ये प्रकाश
 आदिया सहयोगं छसिकथं विकास जुया वधा अन्तिमय् ह्वये फयेक
 प्रभाव बःलाना वइगु इलय् छन्हु चुलि जाया वधा मुख् पिज्वया
 ह्वया वये माःगु जुया च्वन । बोधिसत्त्वया जीवनं पारमीत पूर्ण
 याना च्वने माःगु ह्वयेके बी सःगु धातु शक्ति उद्वेग बुद्धि जुया
 वइ कथं मरम्मत याना च्वनेगु हे जुल । अन्तिम जन्मय् सर्वशक्ति
 पूर्ण धातु शक्ति प्रभावं चुलि जाया वःगु हे जुल । गूह त्याग याना
 ध्यातया उद्योग व अभ्यास याना विज्याःगु अवस्था ला गुलिखे
 गुलिखे मुख् पिज्वःगु अवस्था हे जुल । बोधिवृक्ष व अपराजित
 फलकय् अरहत्त फल लाभ चचकक गौरव पूर्ण रूपं ह्वया वःगु हे
 जुल । तनंतं बःबः बुद्ध गुण हलं चाः हुइका शोभायमान जुया ह्वया
 वःगु उगु बुद्ध पुष्पयागु सुगन्ध फिद्धः चक्रवालयी देव ब्रह्मापिति
 क्षेत्र क्षेत्रय् तत्क्षणय् तत्क्षणय् फिजे जुया वंगु जुया इपि सक्के
 सन्तोषया सीमाना मदयेक प्रसन्न प्रमुदित प्रफुल्लित जुया च्वंगु जुल ।
 बुलुहुँ बुलुहुँ मनुष्य लोकया क्षेत्र क्षेत्रय् फइले जुया वंगु जुया स्वयं
 बःथःपिसं दर्शन प्राप्त याना धर्म प्रीति उत्पन्न जुइके नंपिसं
 अतुलनीय विशाल पुष्प खः धका बीबी प्रशंसा याना आस्था व
 विश्वास पूर्वक लुर्ध्वं फुर्वं जुइक स्तुति याना च्वंगु जुल ।

१०-भगवा गुण

भगवा वर्णनः भग=भाग्य; वा=दया विज्याःम्ह । मेरिप-स्वप्ना
 अत्यधिकषु भाग्य दया विज्याःम्ह बुद्ध धयागु
 मतलब खः । न्हापा न्हापायागु कुशल कर्मया कारण उत्पन्न बुद्ध

च्वंगु आनिशंस गुणांगतयत् भग=भाग्य धाइ । तथागतयाके अतिकं विशिष्ट रूपं पूर्ण याना तथा बिज्याःगु पारमी पुचः कुशल कर्मया कारणं मेपि स्वया नं अत्यधिकगु भाग्यत प्राप्त जुया च्वंगु जुल । उगु उगु भाग्ययात “इस्सरिय, धम्म, यस, सिरी, काम, पयत्ता” धका खूता विभेद याना क्यना तःगु दु । उकी मध्यय् इस्सरिय धयागु अधिकारयुक्त जुइगु खः । तथागतं अशोभनीय आरम्मणयात् अशोभनीय मज्जूगु कथं खंका बिज्याये फु । अशोभनीय मज्जूगु आरम्मणयात् अशोभनीय कथं खंका बिज्याये फु । अशोभनीय, अशोभनीय मज्जूगु आरम्मण धाक्वयात् उपेक्षा याना मध्यस्थ कथं खंका बिज्याये फु । थुकथं इष्ट, अनिष्ट विभिन्न आरम्मणतयत् अपेक्षित जू कथं खंकेया निति थःगु चित्तयात् अतिकं बसय् तथा बिज्याइगु जुया च्वन । थुकथं चित्तयात् अधिकारयुक्त यायेगुयात् नं “इस्सरिय” भाग्य धका धायेमाः ।

भाग्य द-गू अनं अतिरिक्त “अग्निमा” आदि च्यागू भाग्ययात् नं “इस्सरिय” भाग्य धका हे धया तल । परमाणु प्रमाणं चीधं जुइक सृष्टि याये फूगु ऋद्धि “अग्निमा” ऋद्धि जुल । अतिकं चीग्वःगु तूया दुनें परमाणु प्रमाणगु शरीरयात् निर्माण याना परिष्कार च्यागू धारण याना चंक्रमण याना बिज्याये फु । वायुवेगं ब्वया वनीगु कपाय्थे व कंगःतथे याउँसे हलुका पहलं द्रुतगति आकाशय् पलाः छिना बिज्याये फूगु आदि ऋद्धियात् “लघिमा” धाइ । थन याउँसे च्वंगु पहःयात् सीके बी मास्ति वया कंगःत लिसे तुलना याना तःसा नं बुद्ध सुगतयागु याउँगु पहःयात् सुना नं दाँजे याये फइ मखु । अभिज्ञा चित्तया कारणं उत्पन्न जुइगु ऋद्धि जुया च्वंगु जुया चित्त वेगवान जूथे हे हलुका व वेगवान जुया च्वंगु जुल । इच्छित स्थानय् तत्क्षणय् थ्यंक बिज्याये फूगु ऋद्धियात् “पत्ति” धाइ । तथागत गबले गबले उत्तर कुरु द्वीपय् भिक्षाटन बिज्याइगु नं दया च्वन । देव ब्रह्मलोकय् बिज्याइगु नं दया च्वन ।

मेमेगु चक्रवालय् बिज्याना उगु उगु क्षेत्रया जुजुपि समान पहलं उपदेश
 बिया बिज्याइगु नं दया च्वन । न्हाक्व हे तापाःगु क्षेत्र जूसा नं
 वेगं तत्क्षणय् थ्यंक बिज्याये फु । वस्पोलया अभिष्टगु आकार
 संस्थान विभिन्न रूपरेखायात इच्छा दुथे निर्माण यायेगु सिद्ध यायेगु
 ऋद्धियात “पाकम्म” भाग्य धाइ । शरीरयात तःघंके मास्ति वःगु
 कथं तःघंके निर्माण याये फूगु ऋद्धि “महिमा” ऋद्धि धाइ ।
 “ईसिता” अधीनस्थ भाग्य जुल । तथागतयागु छन्द ला सत्त्वपिन्त
 मार्गं, फल, निर्वाण प्राप्त जुइकेगु खः; प्राप्त यायेया निरिति आचरण
 याके बी मास्ति वइगु खः; अनुशरण याके बी मास्ति वइगु खः;
 उजोगु स्थिती थ्यनी कथं वस्पोलया छन्द सिद्ध जुइ कथं आकर्षण
 बीगुली सिद्ध मजू धयागु मदयेक छन्दानुकरण जुइगु हे जुया सत्त्व-
 पिन्त अत्यन्त अधीनस्थ याना बिज्याये फु । ऋद्धिविघ्न सम्बन्धी
 अनेक ऋद्धि निर्माण यायेगुली अत्यन्त दक्षता दुगु बसय् दुगु भावयात
 “वसिता” भाग्य धाइ । आकाशय् ब्वयेगु, पृथ्वी दुहाँ वनेगु आदि
 छुं छगु कृत्य याइबले सिद्ध जुइके मास्ति वल धाःसा अनिश्रितता
 मदयेक हे सिद्ध जुइके फूगुयात “यत्थकाम-वसायिता” भाग्य
 धायेमाः ।

भाग्य धयागु बुद्ध-प्रणाम

अणिमा लघिमा पत्ति; पाकम्मं महिमा तथा ।
 ईसिता च वसिता च; यत्थकामवसायिता ॥
 इस्सरियगुणोपेतं; वन्दे अप्पटिपुगलं ॥

अणिमा च=परमाणु समान चिकीघंगु आकार प्रकारं
 निर्माण यायेगु सामर्थ्य दुगु ‘अणिमा’ धयागु भाग्य छथी; लघिमा
 च=फसय् ब्वया वनीगु कपाय् समानं कंगः पंछीतथे च्वय् आकाशय्
 द्रुतगति न्यासि बिज्याये फूगु सामर्थ्य दुगु ‘लघिमा’ धयागु भाग्य

छथी; पत्ति च=अधिष्ठान द्वारा मनं तुनाथें इच्छित प्रदेश धाक्वल्य् तुरन्त तत्क्षण्य् थ्यंक बिज्याये फूगु 'पत्ति' धयागु भाग्य छथी; पाकम्मं च=तथागतया चित्त्य् उत्पत्ति जुइके मं दुगु विभिन्न आकार प्रकार रूपरेखायात मती लूथें व्यवस्था याक्व सिद्ध याये दुगु 'पाकम्म' धयागु भाग्य छथी; महिमा च=तथागतयागु उत्तम शरीरयात तःधिक याये मास्ति वक्व रूपसंस्थान निर्माण याये फूगु सामर्थ्य दुगु 'महिमा' धयागु भाग्य छथी; तथा=भाग्य धाक्व ल्यंपुल्यं मदयेक अनं लिपा; ईसिता च=ब्रह्मा, देव, मनुष्य सत्त्व-यात माःमाःपिन्त न्ह्योने ह्ये दयेक अधीनस्थ याये फूगु शक्ति दुगु 'ईसिता' धयागु भाग्य छथी; वसिता च=ऋद्धिविध वशिभाव्य् ज्वः मदयेक सामर्थ्य दुगु 'वसिता' धयागु भाग्य छथी; यत्थकाम-वसायिता च=आकाश्य् व्वयेगु पृथ्वी दुवीगु आदि अनेक विघ्न क्रिया कलाप धाक्वल्य् सिद्ध जुइके मास्ति वल धाःसा सिद्ध मजू धयागु मदयेक हे बिल्कुल सिद्ध जुइके फूगु सामर्थ्य दुगु 'यत्थकाम-वसायिता' धयागु भाग्य छथी; इति=थुकथं; इस्सरियगुणोपेतं= विभिन्न क्षेत्र्य् अधिकार दुगु 'इस्सरिय' धयागु च्याज्वः गुणं सम्पन्न जुया बिज्याकम्ह; अत्पटिपुग्गलं=समान प्रतिस्पर्धा मदुम्ह जुया मनू स्वया नं उत्तम देव स्वया नं श्रेष्ठ ब्रह्मा समेतं कुके जुइ माःम्ह शिर्षस्थ स्वामि तथागत बुद्धयात; वन्दे वन्दामि=उत्तत विशिष्ट च्याज्वः ऋद्धि प्रातिहार्यं गुण्य् आरम्मण याना श्रद्धा वृद्धि द्वारा अति सम्मान याना शीर क्वच्छुका वन्दना याना च्वनागु जुल हे तथागत !

धर्म भाग्य लोकोत्तर धर्मयात 'धम्म' धाइ । गुंगु लोकोत्तर धर्म अतोत पारमी पुचः कुशल कर्म याना प्राप्त जूगु अत्यावश्यकगु गुण जुया 'भग' भाग्य्य् समावेश जुइ माःगु खः । गुंगु लोकोत्तर धर्म लाभ विना बुद्ध मजू । गुंगु लोकोत्तर धर्म प्राप्ति कारणं सम्पूर्ण बुद्धगुणयात ल्यंपुल्यं मदयेक दुध्याका अधीनस्थ याना

विज्याः गु लोकुत्तर धर्म गुं महत्वपूर्णं गु ज्या निरिति भाग्य छगूसा
रूप्य विशेष धाये माल ।

यश भाग्य प्रख्याति व परिषद्यात 'यश' धाइ । तथागत बुद्धयागु
कीर्ति गुणघोष विस्व लोकघातुइ धीया अद्यापि
प्रतिध्वनित जुया च्वंगु दु । उकथं दिपा मदयेक कीर्ति प्रतिध्वनित
जुया च्वने दुगु विनाश जुइ मफयेक धिसिधाः गु आपालं धूर्म स्तम्भया
कारणं हे जुया च्वन ।

आपालं प्रज्ञावानपिसं न्हाबलें सम्मान व गौरव तयेका
धया च्वने दुगु विटक धर्म दया च्वत्तले थुगु लोक्य बुद्धयागु कीर्ति
अस्तिधेणं प्रतिध्वनित जुया च्वनी तिनिगु हे जुल । जीवित जुया
ध्याना विज्याः गु अवस्था निसें आपालं प्रज्ञावानपिसं स्वीकार याना
३५०० हे पुसा चने धुं कूगु युग्य तक न स्थिर जुया च्वंगु निस्सन्दिह
ऋक्षु ध यथार्थ जुया सारं सम्पन्नगु ज्या निरिति हे सः । समस्तं
विस्वया प्रज्ञावानपिसं नं न्हापा स्वया अध्वः स्वीकार याना आस्थी
व विश्वास याना वया च्वंगु स्वये खंके फु ।

बुद्धकालीन अवस्थाय वस्पोल तथागतयागु कीर्ति फइले
जुगु च्वर्य धाये माःगु हे छुं मन्त । मनुष्य मात्रय जक मखु, प्रत्येक
देव ब्रह्म मात्रय नं प्रख्यात जुया च्वंगु दये माल । लोक्य परिषद्
विस्तृत याना निर्माण यायेगु द्वारा प्रख्यात जुइ माःगुधे ज्ञःगु
प्रख्याति नं दया च्वने यः । तथागत ला उकथं परिषद् मुं कन
हयेकथं निर्माण यायेगु मदयेक सही कथं जक दया वःगु गुणं याना
जक प्रख्यात जुया विज्याः म्हे सः । तथागत बुद्धयाके धर्म सुधर्मता,
अतुलनीय गुण दुगुलि याना बुद्धकालीन युग्य बुद्ध स्वया परिषद्
अध्वःपि श्यस्ता धका सुं छम्ह नं मदु ।

उगु युग्ये राजाधिराजिपि लिसें आपालं प्राचार्य प्रमुख,
अस्तिधेणं बुद्ध आचर्यपि हे जक आपाः दये माःगु जुल ।

मनुष्य मात्रय् जक मखु, देव ब्रह्मा परिषद् मात्रय् नं अत्यधिक रूपं बहुसंख्या दुगु जुया थौं नं देव ब्रह्मलोकय् (इपि) दया च्वन तिनि । थुगु रूपं कीर्ति दुगु परिषद् आपाः दुगु छगू प्रकारया भाग्य हे जुल ।

श्री भाग्य शरीरयागु शोभायात “सिरी=श्री” धाइ । तथागत-यागु रूपकाय शरीर ३२-ताः महालक्षणं सम्पन्न जुया च्वंगु दु । थुपि लक्षणतय्सं सम्पन्नपि मेपि विशिष्ट पुद्गलपि दये फु । तर क्लेशं विमुक्त जुया अति प्रसन्न प्रफुल्लित जुया च्वंगु तथागतयागु श्रीयत च्वदुक वने ला फइ मखु ।

अनं हानं चय्ता अनुव्यञ्जन द्वारा नं अलंकृत याना तःगु जुया न्ह्याक्व स्वःसां स्वये मगाः, सन्तुष्टि धयागु दये मफु । म्ह धुच्छिति हाकःगु सदां प्रज्वलित जुया च्वंगु तेजप्रभा मण्डलं व इच्छित अवस्थाय् ज्वाला ज्वालां पिहाँ वया च्वनीगु छवर्ण रश्मि याना न्ह्याक्व स्वःसां स्वये मगाक शोभायमान जुया च्वंगु श्रीयत धारण याना च्वंगु दया च्वन ।

तथागतयागु मिखाफुसि निगूया ध्याक्क दथुइ उण्णलोम धयागु सजीव सँ नं दया च्वन । उगु सँ विशेष रूपं बांलाना तइसे च्वना साला काल धाःसा निकुःति ताःहाकः जुया जवं चाःचाःतुला च्वंगु दया उकि तइसे च्वंगु रश्मि नं खाःपाःयात प्रष्ट जुइ कथं छायेपा तःगुथे च्वना आपालंसित स्वये मगायेका तःगु दया च्वन । चसुप्वालय् द्योने रश्मित पुचः चिना थहाँ वना जहाँ थिना च्वंगु केतुमाला धयागु छता प्रकारया रश्मि नं दया च्वन तिनि । थुगु रूपं मनूत स्वया नं सौन्दर्य तेज प्रकाशय् च्वन्ह्याना च्वपि देव ब्रह्मापिसं तकं स्वयां स्वये मगाः सन्तुष्ट जुइ मफयेक शोभायमान जुया च्वंगु श्रीयत धारण याना च्वना बिज्याःम्ह तथागतयागु रूपकाय शरीरयागु श्रीशोभायात ‘श्री भाग्य’ धाइगु खः ।

काम भाग्य तथागतं सर्वज्ञता धयागु व्यक्तिगत लाभयात नं अपेक्षा
तया बिज्याःगु जुया च्वन । सत्त्वपिन्त तरे यायेगु
धयागु परार्थयात नं अपेक्षा तया बिज्याःगु जुया च्वन । अपेक्षा तया
बिज्याःगु सर्वज्ञता ज्ञानयात नं लाभ याना सत्त्वपिन्त नं तरे याना
बिज्याये फु । अपेक्षा तया बिज्याःगु स्व-अर्थ पर-अर्थ नितायात
सिद्ध जुइका बिज्याये फूगु भाग्ययात “काम भाग्य” धाइ ।

प्रयत्न भाग्य शिषंस्थय् थ्यंगु वीर्ययात “पयत्त=प्रयत्न भाग्य”
धाइ । बुद्ध जुया बिज्याये न्ह्यवः आपालं आपालं
जन्मं निसें हे वस्पोलयागु वीर्यं साधारण मनुतय्सं ध्वःदुइके मफयेक
पराकास्थाय् थ्यना वये धुंकल । अतिवेगं विकास जुया वःगु उगु
वीर्यं बुद्ध जुया बिज्याःगु अबस्थाय् शिषंस्थय् थ्यंगु जुल । उकि हे
विश्राम कया बिज्यायेगु ई धका हे धाये मलाक सत्त्वपिनि निति
दिपाः मदयेक प्रयत्न पूर्वक उपदेश याना बिज्याःगु उत्तीर्ण याना
बिज्याःगुयात बहुसंख्यकपिनि निति उच्चोग याना च्वना धाईपि सुं
छम्हसिनं नं ध्वःदुइके मफु । थुगु महान वीर्यया निति नं मनुष्य देव
ब्रह्मापिनि अत्यधिक आधार जुइगु गौरव व सन्मानयात अतुलनीय
रूपं धारण व लाभ यायेगु याना बिज्यात ।

(८६) ममं हि वो भिक्खवे अनुस्सरतं यं भविस्सति भयं वा
छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा; सो पहीयिस्सति ।

(८६) हि=अनुस्मरण याये माःगुया कारण छु धाःसा;
भिक्खवे=भिक्षुपि; ममं=जि तथागतयात; अनुस्सरतं=बारबार
लुमंका च्वनीपि; वो=छिमित; यं भयं वा=गुगु भय वा;
यं छम्भितत्तं वा=गुगु शारीरिक कम्पन वा; यो लोमहंसो वा=
गुगु चिमिसें व्वं व्वं दनिगु; भविस्सति=जुइगु लः; सो=उगु भय;
कम्पन व लोमहर्षनयात; पहीयिस्सति=हटे याना छ्वया बी
तिनि ।

(६०) नो चे मं अनुस्सरेय्याथ;
अथ धम्मं अनुस्सरेय्याथ-

(६०) मं = जि तथागतयात; नो चे अनुस्सरेय्याथ = यदि अनुस्मरण मयाइगु जुल धा:सा; अथ = अथे अनुस्मरण मयाइबले; धम्मं = धर्मयात; अनुस्सरेय्याथ = अनुस्मरण याये माल ।

(६१) “स्वाक्खातो भगवता धम्मो, सन्दिट्टिको, अकालिको, एहिपस्सिको, ओपनेय्यिको, पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्झा-
हो”ति ।

(६१) भगवता = त्रिलोकया अधिपति तथागत भगवानं; धम्मो = मार्ग, फल, निर्वाण, धर्मस्कन्ध परियत्ति, किंगु उत्तमगु धर्मयात; स्वाक्खातो = त्रिविध कल्याण समीकरण जुया शब्द अर्थ केवल परिपूर्णगु प्रशंसनीय आचरण योग्य जुइकथं बांलाक देशना याना तथा विज्यात । भगवता = त्रिलोकया अधिपति तथागत भगवानं; स्वाक्खातो = विभिन्न नय समीकरण याना नियमित रूपं बांलाक कना तथा विज्या:गु; धम्मो = मार्ग, फल, निर्वाण गुंगु निर्धारित उत्तम धर्म; सन्दिट्टिको = ध्व:दुपिनिगु भाषणय् आधारित जुया विश्वसनीय मजुसे धर्मचारी सकल देव मनुष्यपिसं स्वयं थ:थ:पिसं थी थी विभाजन याना क्वक्वजीक सीके खंके बह:गु पवित्र धर्म जुया च्वन । धम्मो = मार्ग प्यंगु धर्म; अकालिको = ई ब्य सित्ति छ्वया मच्चंसे समय बिते जुइ न्ह्यव: तुरन्त हे फल बी स:गु पवित्र धर्म जुया च्वन । धम्मो = गुंगु लोकुत्तर धर्म; एहिपस्सिको = वा, थन वया स्व वा धका न्ह्याम्हसिनं प्रेरणा बिया आमन्त्रण याये बह:गु विशिष्ट गुणयुक्त पवित्र धर्म जुया च्वन । धम्मो = लोकुत्तर धर्म गुंगु; ओपनेय्यिको = वस: मि न:सां छ्यो मि न:सा नं स्यायेगु मयासे हथाय् पथाय् चाचां भावना द्वारा नुगलय् स्वच्चाक सदां धारण याये बह:गु जुया च्वन । धम्मो = लोकुत्तर

धर्म गुणयात; विच्छाहि=धर्मं स्यू खँपि विद्वान्पिसं; पच्चत्तं= थःथःपिनिगु प्रत्यक्ष सन्तानय्; वेदित्तव्वे=मार्ग, फल, निर्वाण प्राप्ति पहःयात गथे दु अथे सीके खंके बहः जुया च्वन । इति= थुकथं; अनुत्तरेव्वयाथ=बारबार लुमंका च्वने माल ।

धर्म गुण भावार्थं जि तथागतयात लुममंकल धाःसा धर्मयात लुमंके माल । तथागत भगवानं धर्मयात बांलाक देशना माप्पा तथा विज्याःयु दु । बांलाक देशना भाणा तत्रा विज्याःगु पक्विन् धर्मं स्वयं दृष्टान्त सीके खंके ज्यूगु धर्मं जुया च्वन । समय बित्ते मज्जूवं फल बी सःगु जुया च्वन । वा, वया स्व चा धका सःता वयने बहःगु धर्मं जुया च्वन । हथासं पथासं नुगलय् स्वच्चाक सदां धाना जुइ बहः जुया च्वन । धर्मं स्यू खँपि प्रज्ञावानपिसं थी थी कथं थःथःपिनिगु सन्तानय् सीके खंके बहःगु जुया च्वन । थुकथं अनुस्मरण याये माल ।

धर्म गुण खुगू

१-स्वास्वत्तात गुण

स्वास्वत्तात वर्णनं तथागत भगवानयागु धर्मं सर्वोत्तम रूपं उपदेशित धर्मं खः । तथागतयागु उपदेश धर्मं धाक्ख आदि-कल्याण, मध्यकल्याण व पर्यवसान (अन्त्य) कल्याण धयागु त्रिविध कल्याणं सम्पन्नं जू । अकल्याणगु अंश धका छकूचा नं मदु । उक्कथं कल्याण जुया च्वंगु नं सम्पूर्ण देशनात शब्द व अर्थ परिपूर्णगु जुया हे खः । शब्द क्रमबद्ध मज्जू विधि विधान नियम नीति मिले मज्जूसे ध्वःदुकथं जुसा च्वंगु जूसा वा मुख्य अभिप्राय अर्थभिव्यक्ति नं निरर्थकगु जुया च्वंगु जूसा उजागु धर्मं अकल्याणगु धर्मं जक जुइगु जूसा । तथागतयागु देशना ला शब्द नं प्रज्ञावानपिसं दोष खने

मदयेक प्रशंसनीय जुइ कथं क्रमबद्ध जुया न्ह्याइपुसे यइपुसे सलललं च्वना अर्थ नं धात्थें अर्थ हित शान्ति सुख उत्पादक जक जुया अकल्याणगु अंश मदु, कल्याणं जक मुक्कं जाया च्वंच्वन ।

मेकथं त्रिविध कल्याण तथागत उपदेशय् त्रिविध कल्याण दुगु पहःयात थुकथं नं सीके वहः जू । उपदेशय् न्यनेगु, आचरण यायेगु, लाभ दइगु धका स्वंगू पक्ष दया च्वंगुली इपि स्वंगुलि पक्ष कल्याणं जक जाया च्वंगु जुया नं त्रिविध कल्याणं सम्पन्न जू धका धायेमाः । तथागत उपदेश न्यने दत्त सयेके दत्त धा.सा धर्मयात सिया वइगु, अर्थयात सिया वइगु द्वारा विशेष रूपं प्रीति लुया वइगु जुल । उकि हे बुद्धकालीन अवस्थाय् बुद्धोपदेश पवित्र जुया च्वंगु पहःयात च्वछाया प्रशंसा याइगु सः धाराप्रवाह न्ह्याना च्वंगु जुल । [रतन-सुत्त, वरो वरञ्जू वर्णन, कारणपाली वत्थु (पौल्याः ३०) स्वये माल ।]

मनयात सुख बीगु शान्त जुइकीगु प्रीति युक्त याना बीगु धर्म जुया हे उगु धर्म उपदेश न्यने खंम्ह व्यक्ति शोक परिदेव आदि तापं रहित जुइगु खः; रागं रहित जुइगु खः; दोषं रहित जुइगु खः । ताप रहित मल रहित जुया नं मनय् शान्ति प्रीति व प्रश्रब्धि दया वइगु खः । आचरण यायेबले ला धायेथाय् हे मन्त । शीलाचरण छगू मात्रं नं भय रहित उपद्रव रहित याना कायिक सुख मानसिक सुख दयेका बीगु जुल । समाधि प्रज्ञा आदि आचरणत आचरण याये खनीबले ला गुलि गुलि भावना थहाँ थहाँ वनीगु खः; उलि उलि प्रीति प्रश्रब्धि सुख समाधित व्वें व्वें दना वया न्ह्याक्व न्ह्याइपुकूसां मगाइगु रूपं कं कं बांबालाना वइगु जुल ।

भावना सिद्ध जुया इच्छित मार्गं फल अर्थ लाभ जुइबले ला कने हे साध्य मजुइक लय्ताइगु, सुख ताइगु जुया च्वन । अनं लिपा दुःखत पूर्ण अन्त जुइन धयागु सीके दया विचाः याक्व पतिकं लय्ताये दइगु फल समापत्ति महाविमानयात अधीनस्थ याना च्वने

मास्ति वक्क पत्तिकं न्ह्याइपुका सुखानन्द पूर्वक च्वने दइगु भादि द्वारा सुखी जुइ बहःगुलि जाया च्वनीगु जुया पर्यवसान कल्याण उच्चस्थ शीखरय् थ्यनीगु जुल । थुपि त्रिविध कल्याणयात सीके इत्त धा.सा तथागत उपदेश गुलि तक बांलाक देशना याना तःगु दु धयागु सीके फु ।

नित्तु नीका च्वने फूगु धर्म थुलि तकं बांलाःगु जुया नित्त हे प्रज्ञावानपिनिगु घात प्रत्याघातयात फये फूगु जुया थौं तक नं विश्वय् प्रभाषित जुया स्थिर जुया च्वने फूगु खः । अवश्य खः; जीव आत्म (= प्राण, पुतली, हंस, विज्ञान) परम आत्म (अनन्त ऋद्धिशालीयागु अविनाशी विज्ञान) भादि वादत, शासनं पिनेयागु मेमेगु मिथ्यावादत दृष्टान्त क्यने फूगु मखु, कल्पना चिन्तनाया आधारय् निर्देशितगु जुया स्वाभाविकतायात माला जुइपि प्रज्ञावानपिनिगु जवदंस्त तकं वितर्कं परीक्षणतय्त फये मफु ।

बुद्ध धर्म उक्तं कल्पनां निराधार कथं निर्देशित याना तःगु धर्म मखुसे कारणं याना कार्य उत्पत्ति जुइ माःगुयात साक्षात् क्यने फूगु जुया गुलि गुलि प्रज्ञा दत्त उलि उलि सन्तोष तायेके दुगु जुया च्वन । थुगु विषयय् मज्झिम पण्णास उपालि सुत्तपाखें उद्वरण क्यना यंके । उपालि तीर्थंकरपिनि दुग्यःमह दाता खः । वया गुरु निर्ग्रन्थ नाटपुत्रयागु विचाः कथं बुद्धयाथाय् वादारोपण यायेत वल । तथागतं वं आरोपण याःगु वादयात विभिन्नं तथ्य युक्त कारण क्यवा निराकरण याना विज्याबले अतिकं सन्तोष तायेकल । अनं लिपा तथागतं उपदेश बिया विज्याःगु अवस्थाय् श्रोतापन्न जुल । बुद्ध श्रावक जुया बन धका न्यने दुबले निर्ग्रन्थ नाटपुत्र थः पुलांमह दातायाथाय् वया “छ गौतमयाथाय् वादारोपण याये धका बना आः श्रमण गौतमयागु वादया जालं तक्यंका च्वने माल । श्रमण गौतमयागु छले याइगु माया द्वारा छ छले याका च्वने माःमह जुल”

धका सह याये मफूगु अनुसार दोषारोपण याता धाल । अबले उपालि “तथागतयागु छले याइगु माया तःसकं बांला । जिमि थःथित्तिपि इष्ट मित्रपि उगु मायां छले याका च्वने दत धाःसा सकलें सुखी जुया च्वनी । सारा विश्व छले याका च्वने दत धाःसानं सारा विश्व सुखी जुइ” धका धया तीर्थकर वाद व बुद्धवादया अन्तरयात नमूना उदाहरण द्वारा हानं धाल ।

माकःयात रंगं छिके ब्यूगु न्हापा बुढाम्ह ब्रम्ह छम्हसिया जन्म बी त्यंम्ह गर्भवती ल्यासेचाम्ह कलाः छम्ह दुगु जुया मबूनिम्ह वया मचाया निति माकःचा छम्ह न्याके छवत । “आसेनि बुइ धुंका तिनि त्वःकथं न्याये का” धका धालं नं कलातं बारबार पिरे याःगुलि बजारय् वना माकः छम्ह न्याना बी माल । हानं माकःयात रंगं छिना बीया निति पिरे याःगुलि छिपातयगु पसलय् वना माकःयात दया मोल्हुइका रंगं छिना बीत लःल्हाये यंकूबले छिपाजुं “छिम्ह माकः नं रंगं छ्यूगु ला सह याये फये फु । दया मोल्हुइकीगु ला फये फइ मखु” धका धाल । (मज्झिम निकाय, उपालि सुत्त ३८-४६) “अथे हे निर्गन्थपिनिगु वाद मूर्खतयसं तःधं तायेका ह्येकथं रंगं छीगु ला फया काये फु । प्रज्ञावानपिनिगु जवर्दस्त तर्क वितर्क याइगु परामर्शन याइगुयात ला फया कायेगु क्षमता मदु” धका धाल । उपालि न्हापा तीर्थकरवादयात नुगलय् स्वच्चाक स्वीकार याता विश्वास व आस्था तया वःम्ह जूसा नं बुद्धोपदेश न्यने दुबले उगु तीर्थकरवादय् छुं हे सार माले मदया सिन्ति वना च्वंगु भावयात क्वजीक सीके फूगु, बुद्ध धर्मयात (उकी) गुगुं नं बाह्य शासनयागु धर्म लिसे प्रतिस्पर्धाय् वने फूगु बांलाःगु गुणत दया च्वंगुयात उल्लेख यायेगु हे जुल ।

सर्वोत्तम धर्म गणक मोगल्लान ब्राह्मणं तथागतयाथाय् प्रश्न न्यंबले तथागत बुद्धयागु विभिन्न धर्म सम्बन्धी लिसः न्यने दया अतिकं प्रसन्न प्रफुल्लित जूगुलि “भो गौतम.....जरा

श्रीखण्ड जाति धाकवल्य देवतरु-पाचेतनी दकसिबे भिगु दकसिबे श्रेष्ठगु धायेमाः । सार श्रीखण्ड जातिल्य रक्तचन्दनयात दकसिबे विशिष्टगु दकसिबे उत्तमगु धायेमाः । पुष्प श्रीखण्ड जातिल्य मालती (जातिसुमना) पुष्पयात सर्वोत्तम धायेमाः । अथे हे आधुनिक युग्य उत्पन्न धर्म मध्यय श्रमण गौतमयागु अववाद धर्म दकसिबे बांलाःगु दकसिबे उत्तमगु जुया च्वन” धका प्रशंसा यात ।

(उपरिपण्णास, गणक मोग्गल्लान सुत्त ५७)

२-सन्दिट्टिक गुण

सन्दिट्टिक वर्णन सन्दिट्टिक=स्वयं सीके खंके बहःगु धर्म । कतपिनि धापू द्वारा विस्वास व स्वीकार धाये माःगु मखुसे प्रत्यक्ष दृष्टान्त स्वये खने सीके दुगु मार्ग, फल, निर्वाण धर्मयात सन्दिट्टिक धाइ । मार्ग, फल, निर्वाणय प्रत्यक्ष सीके माःगु सन्दिट्टिक गुण दु धका धया तःगुलि शासनं पिनेयागु सिद्धान्तवाद धर्मय उक्तं प्रत्यक्ष सीकेगु द्वारा सीकेगु मदुसे मेपिनि धापू द्वारा जक आशा कया च्वने माःगु धर्मत जक जुया च्वंगु खँ सीके दु । ब्राह्मणवादय ध्यानधर्मत दु । प्रत्यक्षीकृत नं खः । तर उगु ध्यान धर्मत निर्वाणथे सम्पूर्ण दुःखयात शान्त जुइके सःगु धातु मखु । ब्रह्मलोक ध्यनीगु कारण धर्मत जक खः । ब्रह्मायात इमिसं “विश्व व सत्त्वपिन्त सृष्टि याइम्ह, जीर्ण व मरण मजुसे सदां स्थिर जुया च्वंम्ह” धका धया तःगु जुया इपि ब्रह्मापिनिगु स्थल भूमिवात इमिगु विचाः कथं छता प्रकारया निर्वाण हे धायेमाः । ब्रह्मायात सदां स्थिर जुया च्वंम्ह धका धया तःगु इमिगु दृष्टान्त ज्ञान मखुसे मेपिनि धापू मात्र जक जुल । बुद्धवाद अनुसार वास्तविकता ला इमिसं धाःथे नित्यधातु मखुसे रूपधातु नामधातु हे जुया छन्हु मरण व विनाश जुया अपायय ध्यं क वववसां पुया कुतु वने यःनिगु धातुत जक खः ।

बक ब्रह्मां थःत थःमं स्थिरम्ह विश्वयात सृष्टि याइम्ह भाःपिया च्वन । भाःप्युथें मखुगु खँ थुइ कथं तथागत बिज्याना उपदेश बिया बिज्यात । गुलिसिनं स्वर्ग्य विश्वयात सृष्टि याइम्ह नित्य स्थिर जुया च्वंम्ह अनन्त शक्तिशालीपह दु धका विश्वास याना च्वन । वया भिपि शिष्यपि उम्ह शक्तिशालीयाथाय् थ्यंक वने दुपि धका धया च्वन । इपि अनन्त शक्तिशालीपिनिगु स्थान स्वर्गभूमि धयागु इमिगु विचाः कथं छता प्रकारया निर्वाण हे खः । तर उजोगु निर्वाण नं धाःम्हसिनं नं मेपिसं धाइकथं विश्वास याना वया न्यपिसं नं मेपिसं धाःकथं जक जुया च्वंगु जुया धापू कथं जक दया धात्थें खने दयेक प्रत्यक्ष रूपं क्यने मफूगुलि प्रत्यक्ष सीके दुगु थुगु शासनया निर्वाणथें जाःगु ला मखु । मेमेगु विभिन्न मिथ्यावाद नं मन गढन्त काल्पनिक दृष्टि भ्रमत जक जुया गनं जक प्रत्यक्ष सीके फयेक निर्देशन बी फइ धका ?

दक्कं प्रत्यक्षीकृत जक थूगु शासनय् च्वंगु निर्वाण धातु ला प्रत्यक्ष सीके खंके दुगु अनुभव याये दुगु धातु जक खः । उगु निर्वाण शान्तधातुयात खंके सीके दत धाःसा लिपा लिपा अनन्त रूपं अनुभव याये मालीगु संसार दुःखत अन्त जुया शान्त जुया बनीगुयात नं सीके फु । उगु निर्वाणयात खंके फूगु मार्ग धर्म फल-धर्मत थःगु सन्तानय् (थःके) दया वःगुयात नं प्रकट रूपं सीके दु । मार्ग, फल, निर्वाणयात जक मखु, उगु मार्ग फल प्राप्ति कारण आचरणयात आचरण यायेबले न्हापा न्हापा ग्रन्थ व मेपिनि धापू कथं जक सीका वःगु नाम व रूपतय्गु उत्पत्ति विनाश पहःयात विपश्यना ज्ञान द्वारा छुटे छुटे जुइक विभेद याना प्रत्यक्ष रूपं हे खना वइगु जुल । थुकथं आचरण अवस्थां निसें निर्वाण थ्यनीथाय् तक सम्पूर्ण साक्षात्कृत जक जुया गुलि तक सन्तोषजनक जुया च्वन धायेथाय् हे मदु । न्हापा थःपिसं शरण कया आधारित जुया वःगु धर्मय् खइ ला थ्व धका द्वन्द संशय जुइ यः । धर्मय् संशय दयेवं धर्माधिकारी

बुद्ध प्रति व उगु धर्मं दुगु संघय् नं संशय जुइगु हे जुल । धर्मयात् प्रत्यक्ष रूपं खनीगु अवस्थाय् ला थ्व स्वया बांलाःगु भिगु धर्मं मन्त, सर्वोत्तम धर्मं खः धका निर्धारित याना निर्णय याना वये फूगु जुया धर्मय् बिल्कुल संशय रहित जुइगु जुल; धर्मय् संशय मदयेवं धर्माधिकारी बुद्ध धात्थ्येम्ह बुद्ध जुया च्वंगु खँ, उगु धर्मं दुगु संघ धात्थ्ये संघ जुया च्वंगु खँ क्वक्वजीक निर्धारित याना निर्णय याये फइगु जुल । उक्तं निर्णय याये फूगुलि हे न्हापा न्हापा थःमं शरण कया वःगु त्रिरत्न सम्बन्धय् मेपिसं आघात याना खँ ल्हा बल कि जिगु धर्मं, जिम्ह बुद्ध उम्ह व्यक्ति धाःथें जकं जुयां च्वनीगु ला, बयागु धर्मं जकं खया च्वनीगु ला आदि धका ग्या चिकु पहः दये फुसा नं प्रत्यक्ष सीके दइबले थुगु धर्मं हे जक धात्थ्येगु खः, थुगु धात्थ्येगु यथार्थ धर्मं थुगु बुद्ध शासनय् जक दया शासनं पिने मेमेगु वादय् मदु धका क्वक्वजीक निर्णय याये फइगु जुया धर्मं सम्बन्धय् विशारदभावय् ध्यनीगु जुल । उक्ति हे धर्मयात् प्रत्यक्ष खने धुं कूपिसं बुद्ध बाहेक शासनं पिने मेगु शरण मेगु आधार मेगु त्रिस्वांस मेगु भरोसा धका सुयातं हे खनी मखुत; बुद्ध प्रति हे जक निरवशेष रूपं आस्था विस्वास व भरोसा काइगु जुल ।

धर्मं मखंनिगुया दोष थुगु मार्ग, फल, निर्वाण धर्मयात् मखंनिबले पृथग्जन जीवनय् मेम्ह विधिष्टम्हथें च्वंम्ह व्यक्तियात् खनीबले सन्तोष ताये यः; मान याये यः; गुरु हिले यः । सुनक्खत्त भिक्षु तथागतया उपस्थापक शिष्य खः । तथागतयागु श्रीशोभा व विभिन्न आचरण ऋद्धि सिद्धि ज्ञानयात् खना सिया च्वंम्ह नं खः । उजोम्ह श्रीशोभा दुम्ह भाग्यवानम्ह ज्ञानवानम्ह ऋद्धिमानम्हसिया ल्यूल्यू पात्र पाछाया जुया च्वने दुम्ह जुया नं मिगाःया दयुइ खरानी द्वय् खना खिचार्ये प्यपां चुया खिचारत्त आचरण याना च्वंम्ह श्रीविहीनम्ह कोरखत्तिय तीर्थकरयात् अरहन्त धका तःथं तायेकल । तथागतं सिया दोषारोपण यानां बिज्याःबले

तथागतयात समेतं क्वं व्यंगं याना क्यंगु गथे धाःसा “भन्ते.... ,
मेपिनि अरहत्त फलयात ईर्ष्या याना बिज्याये मत्यः” धका जुल ।
(दी. ३, पाथिक सुत्त ४) धर्मं मस्यूगु पृथग्जन जीवन गुलि तक
मन खिन्न तायेके बहः जू स्व सा ।

कोशल जुजुया निवेदन प्रत्यक्षीकृत धर्मं सीके दुम्हं ला तथागत
स्वया अप्वः गौरब तये बहःम्ह माने याये
बहःम्ह पूजा याये बहःम्ह धका माले म्वाःलिगु जुल । थुगु तथ्यय्
मज्झिमपण्णास धम्मचेतिय सुत्त (३२५)—ली वया च्वंगु कोशल
जुजुयागु निवेदनं उद्धृत अंश क्यना यंके । जुजुं बिन्ति याःगु गथे
धाःसा “भन्ते. ...., इसिदत्त व पुराण नां दुपि स्थापित आचार्यपि जि
रथ, ज्याला, जीविकोपार्जन, परिषद् बिया तयापि जुया नं छःपिन्त
आदर गौरब तद्गुति जित आदर गौरब मतर्हिपि जुया च्वन । छको
युद्धया निर्ति पिहाँ वने माःगु अवस्था चूलाबले इमित परीक्षण याये
मास्ति वया संकीर्णगु छगू थासय् इपि नापं यना जि न्हो वः पहः
याना च्वना । इपि निम्हसिनं गुलिखे चा कटे जुइक तक धर्म
छलफल याये सिधयेका तथागत पाखे फुसः लाका जिगु पाखे तुति
लाका यन । अबले “अहो आश्चर्यं; थुपि इसिदत्त व पुराणपिसं
रथ, ज्याला, परिषद्, जीविकोपार्जन धाक्व जिगु पाखें प्राप्त याना
च्वंपि जुया नं तथागतयात गौरब तःगुति जित गौरब मतः ।
अवश्यमेव इमिसं विशिष्ट धर्मत तनं तं थहाँ वंगुसिबे नं च्वये लाक्क
सिया वःगुलि हे खः” धका आश्चर्य रूपं विचाः याना सन्तोष
तायेका वये नं । उक्तं सन्तोषप्रद स्थिति खना वयागु कारणं हे
छःपि धात्थेम्ह बुद्ध जुया बिज्याःगु पहः; धर्म उत्तम जुया च्वंगु पहः,
धात्थेपि संघ जुया च्वंगु पहःयात अनुमानं प्रसन्न तायेका वये फत”
धका निवेदन यात ।

३-अकालिक गुण

अकालिक वर्णन अकालिक=ई पुला मत्रंनिवं फल बी सःगु ।
 थुगु गुण मार्गं धर्मं प्यंगू लिसे जक सम्बन्धितगु
 गुण खः । मार्गं प्यंगू थः उत्पन्न जुइ धुनेवं तुं छस्वाकं फल धयागु
 परिणाम बीगु खः । मार्गं कारण कुशल खः । फल परिणाम विपाक
 खः । मार्गं क्लेशतयत् हनन याना बी । क्लेश शान्त व रहित जुइगु
 सुख फल अनुभव याइ । मेमेगु कुशलं लिपायागु जन्मय् तिनि फल
 बीगु खः । द्रुतगति फल बीगु धयागु विद्वधम्मवेदनीय (दृष्टधर्मं
 वेदनीय) कर्म हे नं न्यान्हु न्हेनु दयेका तिनि फल बीगु खः । पुण्ण,
 काकवल्लिय आदि गुलि गुलिसिगु कर्म न्हिच्छि लार्छि फल बीगु
 उगु उगु कर्म हे नं गुलिखे घडी वंका तिनि फल बीगु जुल । मार्गं धर्मं
 मेमेगु कुशल कर्मथे ई पिया मच्चंसे छस्वाकं फल बी फूगु क्लेशतयत्
 छफोलनं प्यवंक हनन याये फूगु अति शक्तिशालीगु आनुभावया
 कारणं हे खः । उगु आनुभावया कारणं फल बीगुली नं मेमेगु
 कुशलतय् फल सिबे च्वन्हागु अतुलनीयगु फल बी फूगु जुया खः ।
 मेमेगु कुशलतय्गु फल क्लेश रहित मज्जुगु दुःख हटे मज्जुगु फलत अक
 जुया क्लेश रहित जुया दुःख हटे जुया वना शान्त क्षीतलगु सुख
 अनुभव याये दुगु फल सुख परिणाम सुख धाक्कया शीर्षस्थ जुया
 च्वन । थुकथं द्रुतगति फल बी फयेक आनुभाव प्रभाव इइगु,
 सर्वश्रेष्ठ फल बी फइगु जुया निति मार्गयागु शक्ति आश्रयवैभक्त
 जुया च्वन । उकि हे समय अन्तर मदयेक छस्वाकं फल बी फूगु
 उगु सामर्थ्यात मार्गया विशिष्ट गुणया रूपय् “अकालिको” धका
 च्वछाया प्रशंसा याना तःगु खः । (रतनसुत्त, यं बुद्धसेट्ठो) आदि
 गाथा वर्णन (पौल्याः २१७ नं स्वये माल ।)

४-एहिपस्सिक गुण

एहिपस्सिक वर्णन एहिपस्सिक = वया, आचरण याना स्व सा धका आमन्त्रण याये बहःगु धर्म । प्रकट रूप्य दया च्वंगु धर्म जूगुया कारणं व अति पवित्र परिशुद्ध जूया च्वंगुया कारणं, वया आचरण याना स्व वा धका आपालंसित आमन्त्रण याना सःता क्यने बहःगु धर्म धयागु मतलब खः । लोक्य प्रदर्शनी गृह आदिल्य छुं नं मन्त धाःसा वा दुगु चीजवस्तुत अपरिशुद्धगु मयइपुसे च्वंगु जुल धाःसा आपालं मन्तयसं स्वये मास्ति वयेकी मखुगु जुया आमन्त्रण याना सःता गथे याना क्यने योग्य जुइ धका ! मार्ग, फल, निर्वाण धर्मत ला थःगु सन्तान्य प्रकट रूपं खंके फइगु जुया विद्यमानगु धर्म नं जुया च्वन । सुपाँय कुं मदया अतिकं यच्चुसे जहाँ थिना च्वनीगु पूर्ण चन्द्र ज्वारररां थिना स्व लिसे स्वये मगाःगु माणिक रत्न समान अति हे परिशुद्ध जुया निर्दोषगु नं जुया च्वन । उर्कि हे आपालंसित सःता क्यने फयेक प्रभावकारीगु जुया “एहिपस्सिक” धाये माल ।

मेकथं सःता क्यने बहः जुया च्वंगु मार्ग मेमेगु कुशलतर्ये ई साला मच्चंसे कालया अनन्तर्य हे छस्वाकं फल बी सःगु अकालिक गुण दया च्वन धका धया वया । तुरन्त फल अनुभव याये दुगु, अनुभव जूगु फल नं शास्त शीतल सुख पूर्णगु निर्वृत्ति रस जुया च्वंगुलि छुं गुगु कुशलं नं बी मफूगु सर्वविशिष्ट फल नं जुया च्वन । अथे जुया मार्गयागु थुगु अकालिक गुण अनुसार हे आपालंसित सःता क्यने ज्यूगु गुणांग दया च्वने धुंकल । अनं हानं लोक्य अद्भूतगु जूल धाःसा स्वयं थःमं नं स्वये मास्ति वयेकु । पासा भाइ स्नेह पात्रपिन्त नं लुधं फुधं जुइक सःता क्यने मास्ति वः । मेमेगु धर्मत आपालं आपालं जन्म्य बारबार न्ह्याम्हसिनं नं प्राप्त याये नने धुंगु जुया छुं विशेषता दुगु मखुत ।

उकि हे न्हापा जुइके मनं कथं अद्भूत रूपं थुपि धर्मंत लुया वःगु अवस्थाय अनुभव याये मनं कथं विशेष रूपं आश्रयं चायेगु, यइपु तायेगु, प्रसन्न जुइगु अनुभव याये दुगु जुल । अबले थुजोगु धर्मयात थः स्नेह पात्रपिन्त लाभ याके बी मास्ति वइगु कने क्यने मास्ति वइगु आशा छन्दत वेगं उत्पन्न जुया वये यःगु जुया लुया वःथेतुं थुगु धर्मं लाभ जुइ कथं उद्योग यायेत प्रेरणा बी यःगु सःता क्यने यःगु जुया च्वन ।

बुद्धकालीन अवस्थाय थुकथं परस्परय् आमन्त्रण याना सःता आचरण याके ब्युगुलि नं आर्यपि अचम्म तालं आपाः दया वःगु खः । थुपि तथ्यत द्वारा नं धर्मया “एहिपस्सिक” गुण प्रकट जूगु खः ।

बुद्धया आमन्त्रण विधि तथागतं नं “एहि पस्स=वा, आचरण याना स्व वा” धयागु भावं कना बिज्याःगु उपदेशत यक्व यक्व हे दया च्वन; “थुगु जिगु शासनय् जक प्रथम श्रमण श्रोतापन्न दु; द्वितीय श्रमण सकृदागामि, तृतीय श्रमण अनागामि, चतुर्थ श्रमण अरहन्त नं थुगु जिगु शासनय् जक दु; जिगु शासनं पिने मेमेगु सिद्धान्त व वादत ला प्यम्हं श्रमणपिनि पाल्ले सून्य व रहितगु वादत खः ।” (दी. २; महावग्ग; महापरिनिब्बान सुत्त १२४) “श्रमण जुइगुया कारण मार्ग, फल, निर्वाण खः । मार्ग, फल, निर्वाण धर्मंत, उगु धर्मं लाभया निरति आचरणत मेधाय् मदु; जिगु शासनय् जक दु; पत्याः मजूसा वा, आचरण याना स्व वा” धका आज्ञा दयेके मास्ति वःगु हे जुया थःगु धर्मया “एहिपस्सिक” गुणयात उल्लेख यायेगु हे जुल । थुगु देशना द्वारा मार्ग, फल, निर्वाण मदुगु शासनं पिनेयागु मेमेगु सिद्धान्त व वादय् “एहि पस्स” धका आमन्त्रण याये फूगु धर्मं मदु; धापू कथं विश्वास याये माःगु धर्मंत जक जुया च्वन । “एहिपस्सिक” गुण दये मफूगु धर्मंत जक खः धका सीके बिया बिज्याःगु जुल ।

मेकथं ग्रामन्त्रण विधि महासतिपट्टान सुत्त-यू “दाह व सन्ताप जुइगु शोक, स्वया हाला जुइगु परिदेव-तयत् पुला वने निंति, शारीरिक दुःख मानसिक कष्ट पूर्णतः निरोध व शान्त याये निंति, आर्य मार्ग प्राप्त याये निंति, निर्वाणयात साक्षात् रूपं थ्यंका सीकेया निंति छपु जक लँपु, छगू जक मार्ग जुया उगु मार्गं स्मृतिप्रस्थान धर्मं छगू जक खः” धका कना बिज्यात । उगु देशना द्वारा “वा, स्मृतिप्रस्थानयात आचरण याना स्व वा । आचरण यात धाःसा आर्य मार्ग लाभ जुइ, निर्वाणयात प्रत्यक्ष सीके दइ, सिल धाःसा शोक परिदेव तना वनी, शारीरिक व मानसिक दुःख पूर्णतः लुया वइ मखू, मुक्कं सुख जक जुइ” धका आज्ञा दयेके मास्ति वःगु मुख्य जुया थःगु धर्मयागु “एहिपस्सिक” गुणयात क्यना बिज्याना च्वंगु हे जुल । थुकथं “एहिपस्सिक” गुणयात क्यना तःगु देशनात यक्व यक्व हे दया च्वन ।

५-ओपनेय्यिक गुण

ओपनेय्यिक वर्णन ओपनेय्यिक=थःगु चित्तय् दुचायेक धारण याना तये बहःगु धर्म । थःपिनि निंति मदये-कुसे मगायेक प्रयत्न पूर्वक प्राप्त याना काये बहःगु धर्मत धयागु भाव खः । मार्ग, फल, निर्वाण धर्मत ला दुःख निरोध व शान्त जुइगुया कारण धात्थेगु सर्वश्रेष्ठ आत्म हितकर व अर्थकर हे जुया उर्पि धर्मत स्वया प्राप्त याना काये बहःगु मेगु धर्मत धका गनं दये फइ धका ! उर्कि हे इर्पि धर्मत मदयेकुसें मगायेक दिपाः मदयेक हथासं पथासं प्रयत्न याना प्राप्त याना काये निंति उत्तमम्ह तथागतं बारबार धुवांधु तकोमंछि हे प्रेरणा बिया बिज्याना तल ।

छाती भालां सुइका च्वने माःम्ह व्यक्ति उगु भाला स्वहायेका कायेत हथासं पथासं प्रयत्न याये माःथें, छयो मि नयेका च्वने माःम्ह व्यक्ति उगु मि शान्त यायेत हथासं पथासं प्रयत्न याये

माःथें संसार भययात खंम्ह व्वाक्ति स्मृति धर्म क्वाज्जुक्क तथा सत्कायदृष्टि निर्मूल जुइक ल्यहे थना वांछ्वये निति निरन्तर प्रयत्न याये योग्यगु जुया च्वन । (सगाथावग्ग देवतासयुत्त १२) थ्व ला वस्पोल तथागतयागु विशेष प्रेरणा हे जुल । सत्कायदृष्टि रूप व नाम स्कन्धय् जि धयागु आत्मोपादान कथं च्वचला द्दना च्वंगु सिद्धान्त जुया उगु दृष्टि, शाश्वत उच्छेद आदि दृष्टि, उगु उगु विभिन्न अकुशलतय्गु आधारभूत जुया च्वंगु कारणं यान्ता संसार दुःखतय्त्त दिपाः मदयेक स्वापु मब्बंक्क बारबार अन्त मजुइक अनुभव याये माःगुया कारण बीज जुया च्वन । उगु दृष्टि दया च्वंपिनि निति प्यंगु अपाय थःगु निज्जी छेथें जुया च्वंगु जुया नर्क अग्नि पुका च्वने माःगु, प्रेत जुया नसा त्वेसा द्यालाका च्वने माःगु, त्तिस्त्रीन जुया अनेक दुःख भोग याना च्वने माःगु रूपय् दी हे मच्चुसे कष्ट भोग याना च्वने मालीगु जुया कर्म भिना सुगती थ्यंक्क वने इइगु जीवन न्हेन्हु न्हेचा हाकुक्क अन्धकारं त्वःपुया च्वंगु बर्षतय् छकोबको सेकेण्ड भरति जक हाबलासा त्वइगुथें जक जुया च्वन । थुलि तक अन्त मदयेक भोगे याये मालीगु अनन्त दुःख पीडाया कारणं उगु दृष्टियात हथासं पथासं ल्यहे थना वांछ्वयेया लागीं प्रेरित याना बिज्याःगु जुल ।

मुख्य अभिप्राय थुकी मार्गं लाभ जूसा तिति सत्कायदृष्टि निर्मूल जुइक हटे याये फइगु जुया “सत्कायदृष्टि हटे याये फइ कथं उद्योग याः” धयागु खंपु द्वारा मार्गं, फल, निर्वाण लाभ जुइक विपश्यना कार्य उद्योग याः धका आज्ञा दयेका बिज्यायेगु हे मुख्य जुया च्वन । छाती भालां सुइका च्वने माःम्ह, छ्यो मि नयेका च्वने माःम्हसिगु उपमा नं अतिकं दुग्गः । छाती भालां सुइका च्वने माःम्ह व्यक्तियात उगु भाला लिकायेगु स्वया अत्यावश्यकगु ज्या-खं मेगु मदु । छ्यो मि नयेका च्वने माःम्ह व्यक्तियात नं अथे हे मि स्यायेगु स्वया अत्यावश्यकगु ज्या मेगु वनं

दइ तिति धका ! (थुगु) उपमा सत्कायदृष्टिया तुलनाय् तःसकं निम्नकोटीयागु उपमा जक जुल । छाया् धाःसा- छाती भालां सुइका च्वने माःम्ह छ्योँ मि नयेका च्वने माःम्हसिगु दुःख छगू जीवनया नितियागु दुःख जक जुया अन्त मदयेक भोगे याये मालीगु सत्काय-दृष्टिया पाखेंयागु दुःखया तुलनाय् छुं हे धायेथाय् मदुगु कारणं हे खः । अथे जुइबले भालां सुइका च्वने माःम्ह व्यक्ति भाला लिकाये निति आवश्यक जुया च्वंगु स्वया छ्योँ मि नयेका च्वने माःम्हं मि शान्त जुइके निति आवश्यक जुया च्वंगु स्वया सत्कायदृष्टि हटे याये निति सलंसः दुगं मयाक फं आवश्यक जुया च्वन । उक्तं अत्यधिक रूपं आवश्यक जुया च्वंगुलि हे छाती भालां सुइका च्वने माःम्ह व्यक्ति भाला लिमकासे, छ्योँ मि नयेका च्वने माःम्ह व्यक्ति मि मस्याःसे हे सत्कायदृष्टियात हटे याये फइ कथं हथासं पथासं ज्या यायेमाः धका अभिप्राय ग्रहण याये माल ।

मेकथं आवश्यक पहः गुलि गुलि पाली मि नयावं च्वंगु शरीरयागु वस्त्रयात व छ्योँयात वास्ता किस्ता मतः, च्यूता मकाःसे धर्म लाभ जुइक जक प्रयत्न याये निति कना बिज्यात । बुद्धकालीन अवस्थाय् गुलि गुलि आर्यपिसं तथागतयागु आकांक्षा अनुरूप हथासं हथासं उद्योग याना बिज्यात । जंगलय् भावना धर्म उद्योग याना बिज्याःम्ह तिस्स स्थविरयात अंशभाग बी माली धका ग्याःम्ह वस्पोलया किजा भौम्हं न्यासः खुँतय्त छ्वया स्याके छ्वल । चच्छि जक पिया च्वने निति इमिके वचन पवना स्थविरं लिक्कसं च्वंगु ल्वहँ ग्वारा छग्वारां पुलि निग्वः तच्छ्याना बी माल । बी धुंका हि ङ्वाः ङ्वाः वयेका त्वःधूगु पुलि पिज्वःगु अति तीब्रगु दुःखयात च्यूता मतःसे भावना धर्मयात जक जोरतोरं उद्योग याना यंका अरुणोदय जूबले अरहन्तत्वय् थ्यंक बिज्यात । (दी. दृ. २ ; महासतिपट्टान सुत्त ३३६) छाया् थुलि तकं दुःखयात च्यूता मतःसे अति उत्साहित जुया उद्योग याये माःगु लय् ? थुगु शासनय् जक

लाभ जुइ फूगु महान अवसरयात त्वःफिका छ्वये माल घायेवं विनिपातं महाभय लित्तुलिना प्यपुना वया च्वनीगु पृथग्जन जीवनं अनन्त दुःखत भोग याये मालीगु स्थितियात विचाः याना बांबांलाक हे खना च्वंगु कारणं हे खः ।

सःतिका तिति मरण भयं भयभीत जरा भय, रोग भय, मरण भय, अपाय भय आदि संसार

भयत ला सत्त्वपिनि निति अति भयानकगु भयत खः । विशेषतः मरण भय खना अतिकं ग्याः । मार्ग, फल, निर्वाण ला सम्पूर्ण भयतयत् गना पना हटे याना मदयेका छ्वये फूगु खः धका तथागतं जीवन बीमा बिया बिज्याना तःगु ठोस धातु सारसत्त्व भिगु वासः जुया च्वन । मरण भय खना ग्याःपि व्यक्तिपिसं उगु तथागत भैषज्यं प्राप्त याये निति महत्त्व बिया उद्योग याइगु खः । उगु धर्म प्राप्तिया निति जामि मचाःपि व्यक्तिपि ला मरण भय खना मग्याना मखु तःसकं प्रमत्तपि जुया मरण भययात मखंगु जक खः । इपि मरण जुइन धका सीवं घायेधाय् हे मदयेक ग्याइगु जुया च्वन । सम्राट् अशोकया किजा तिस्स राजकुमार छन्हु वनक्रीडाय् वंगु अवस्थाय् चलातयत् खना 'थुपि चलात घाय् नया च्वने माःपि जुया नं न्ह्याइपु तायेका च्वने फु । सासा भिभिगु नया त्वना तःजीगु शैय्याय् चने दुपि भिक्षुपिन्त ला घायेगु हे छु दइ' धका अयोग्यगु कल्पना याये लात । थःगु कल्पना दाजु सम्राट्यात निवेदन याःबले वयात अनुशासन याये मास्ति वया "किजा, छं न्हेन्हु राजसुख भोग या, न्हेन्हु पुलेवं धाःसा छन्त स्याये माली" धका हुकुम जुल । न्हेन्हु दयेका सी तितिगु चिन्तनां शोक सन्तापं सन्त्रस्त जुइका च्वंम्ह राजकुमारं अतिकं न्ह्याइपु ताये बहःगु राजसुख वैभवयात गनं जक यइपु न्ह्याइपु तायेका च्वने फइ लय् ?

न्हेन्हु वने धुंका "गथे खः लय् किजा, राजसुख अनुभव यायेगु न्ह्याइपु जू ला ? धका न्यन ।" दाजु, मरण भयं भयभीत ब

त्रशित जुइका गनं न्ह्याइपु ताये फइ धका” धया निवेदन या:सेंलि
 “अं, जिमि किजाया न्हेन्हु दयेका सी मानी धका सीका थुलि तकं
 न्ह्याइपु यइपु प्रसन्न तायेके मफुसा भिक्षुपिसं सास: दुकाक्व पिकाक्व
 पतिकं दिपा: मदयेक मरण भय प्यपुना च्वंथें तायेका च्वंसेंलि गनं
 जक आनन्द व मज्जा तायेके फइ लय्” धका आज्ञा जुल । अबले
 तिनि बुद्ध शासन प्रति अतिकं श्रद्धा प्रसन्नम्ह जुल । लिपा भिक्षु
 जूसेंलि अरहन्तत्वय् ध्यंक वन । (वि. ट्ट. १; निदान ४१) तिस्स
 राजकुमारं ला न्ह्यव: मरण जुइ मानिगुयात भयभीत जुइसा: धका
 तकं मस्यू; अति प्रमत्त जुया च्वंम्ह जुल । न्हेन्हु दयेका स्याये
 धा:सेंलि तिनि ग्यायेमा: धका सिया बल । अबले तिनि शासनय्
 मरण जुइ म्वा:गु अमृत वास: माला स्व:बले थ:भं इच्छा यानागु
 मार्गं, फल, निर्वाण धयागु अमृत वास: लाभ जूगु जुल । लिपा ला
 मरण भय न्ह्याक्व हे स:तिक च्वंव:सा नं मरण जुइ खना मग्यात ।
 थुगु जन्मया च्यूतिया अनन्तरय् अनुपादिशेष निर्वाण धातुइ ध्यंक
 वना सदां सुख जुइका च्वने दइगु जुल । अथे जुइबले थ्व स्वया
 अप्व: चित्तय् दुने लिक्क तया धारण याना तये बह:गु मेगु धर्म गन
 जक दइ तिनि लय् !

शासनिक भिगु क्षेत्र अवश्यं खः, चा नं लस्सा मद्दु, लस्सा गना
 च्वंगु छा:गु भुइसे बांमला:गु जुया पुसा नं
 नक्कलीगु जुल धा:सा पुसा पीम्हसिगु प्रयास थातय् मलाना भिगु
 बाली दयेका काये फइ मखु । भिगु लस्सा दुगु ओज सम्पन्नगु चाय्
 अतिकं शुद्धगु ताजागु भिगु पुसा पी दत्त धा:सा त:सकं बांला:गु
 बाली दयेका काये फु । शासनं पिनेयागु वादत ला मभिगु चा
 समान जुया इमिगु धर्मत नं ध्वग्गिगु किलं नया त:गु पुसार्थे जुया
 गनं जक यथार्थ सत्यगु आत्मार्थ बाली नाली दयेका काये फइ !
 वस्पोल तथागतयागु शासन ला उपरोक्त गुणानुसार त:सकं ओज युक्त
 सार दुगु यइपुसे च्वंगु भिगु यथार्थगु चा समान जुया च्वन । आचरण

धर्मं न तः सकं छ्वासुगु तः सकं कसे जूगु छगु अन्तयं ध्ययेषुला
 च्वगुधे जाःगु आचरणं मखु, मध्यम प्रतिपदा सुन्वसे तप्यगु आचरण
 जुया ध्वगिगि धागिगिगु लिसे त्वाक मज्याः किलं नया तःगु मद्दु
 अतिकं शुद्ध व निर्दोषगु शक्ति धातु पूर्वकं दुगु पुसा समान प्रयास
 याये बहःगु जक जुया च्वन । उकि हे लोक्य सफलगु जुया च्वन;
 समुद्रगु जुया च्वन; फले फुले जूगु जुया च्वन धयानु आचरण
 बीजयागु प्रभाव फल वालीत स्वया नं ज्वः मद्दुगु कथं अतिश्रमण
 जुइक सुख धारण याये संगु, धारण यायेगु शक्ति दुगु मारं, फल,
 निर्वाण धयागु धर्म फलतयत् उत्पन्न जुइके फूगु, दयेका बी फूगु,
 अनुभव याके फूगु जुया गूगु शासनं, गुगु धर्म, गुजीगु सिद्धान्त वा
 वादं प्रतिस्पर्धा याना त्याका काये फूगु जुइ फइ लय ? बुद्धकालीन
 अवस्थाय गुण-कथं श्रीपेच धारण याये फूर्ये थौयागु धुगयं नं तुलना
 याये मंफयेकं प्रतिस्पर्धा याये मजीक उच्चस्थ स्थिती च्वंगु ध्वाय
 व्वयेका श्रीपेच धारण याना हे च्वन तिनि ।

संकेत वःजा तिनि धर्मं लुमं उपरोक्त कारण अनुस्य त्वागुत्तकागु
 धर्मं धात्ये नुगल्य गते बुद्धक धारण
 याये बहःगु लाभ याना काये बहःगु यथार्थगु सत्य धर्मं हे जुया
 च्वन । उक्ति तं लाभ याये बहःगु सही धर्मं जुया च्वंगु वं स्तूसा
 नं मनूत रस रंम्य न्हाइपुका प्रभावी जुया च्वनीबले धर्मं लुमना
 मवः, संश्रस्त जुया वइबले तिनि लुमंका ह्ये वःगु जुया च्वन । लको
 शक्र देवेन्द्र तथामतयाथाय ध्यंक वया तन्हासंख्यविमुक्त (—सृष्टां
 मुक्त्यु निर्वाण्य विमुक्त जुया च्वंगुह) व्यक्ति जुइगुया कारण धर्म
 न्हासः तथा निवेदन याःगु अवस्थाय तथागतं आज्ञा दयेका
 विज्यात् । शक्र देवेन्द्र नं अतिकं लुधं फुधं तायेका सन्तोष जुया
 अभिनन्दन याना देवसोक्य लिही बन ।

अबले आयुष्मानं भौद्गल्यायन देवेन्द्रयागु अभिनन्दन सः
 न्यने दुबले देवेन्द्रबाथाय वना परीक्षण यायेगु विन्ताः वया देवलोक्य

बिज्यात । अबले देवेन्द्र एकपुण्डरीक धयामु उद्यानय् बाजं थाना वय् पुया प्याखँ लहुया म्ये हाला च्वंपि देव अप्सरापि लिसे न्ह्याइपुके फक्व न्ह्याइपुका च्वंगु ई जुया च्वन । आयुष्मान मीद्गल्यायन बिज्याबले म्ये हाला बाजं थाना च्वंगु सः दिके बिया लँ स्व वया कुशल वार्ता याःवसेलि आयुष्मानं तथागत पाखँ देवेन्द्रं न्वना वःगु उपदेश थःत कने निंति आज्ञा जुया बिज्यात । देवेन्द्रं धर्मं लुमके मफये धुं कूगु जुया खँ त्वःपुइगु रूपय् थःपि देवतापिनिगु तःघं चीधंगु मामिलां याना लिमलाना च्वंगु जुया छकोबको न्यना वयागु उपदेश-यात लु हे ममंगु खँ निवेदन याना वस्पोलयात वेजयन्त प्रासादय् आमन्त्रण याना यंका वेजयन्त प्रासादयागु वर्णन याना च्वंच्वन ।

थुकी वस्पोलं “तःसकं त्वःमके यःम्ह शक्र खनि सा, थारा न्हुइ कथं याये माल” धका ऋद्धि वेजयन्त प्रासादयात बुढा पतिचिया कापी न्याका लिगि लिगि च्वंक संके बिल । अबले तिनि आश्चर्य व स्तम्भित जुया धर्मं लुमना वया तथागतया पाखँ न्यना वयागु उपदेश हानं कने फत ।

(मूलपणास चूलतण्हासंखय सुत्त ३१८)

थुगु कथावस्तु द्वारा न्ह्याइपुया च्वनीबले धर्मं त्वःभना त्राश चाइबले तिनि धर्मं लुमना वये यःगु जुया च्वन धका सीके हु । उकि संसार भय दुःखं त्राश चाइकथं चित्तयात फाता पुइका बिया ओपनेय्यिक गुणं सम्पन्न जुया उत्तम जुया च्वंगु तथागतयागु धर्मयात प्राप्त जुइगु कारण उत्तम पवित्रगु मध्यम प्रतिपदा उत्तमाचरणघात अत्यधिक रूपं चित्तयागु जोश प्रबल याना जोरतोरे उद्योग प्रयत्न याये योग्य जू, त्वः जू ।

६-पच्चत्तं वेदितब्बं गुण

पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्झूहि वर्णनं पच्चत्तं वेदितब्बो विञ्झूहि
= विद्वान् जवपिसं प्रसन्न

स्वयं थःथःमं थःगु सन्तानय (थःके) सीके माःगु अनुभव याये
 प्राःगु । ग्रन्थ, साहित्य बहुश्रुत आपासं दुपि विद्वानपिन्त मेमेगु
 क्षेत्रय् 'विच्छू' ध्राये माःसा नं थुगु "पञ्चसं वेदितव्य" गुण ला
 इपि विच्छू-पिनिगु क्षेत्र मखु । मार्गं स्यूपि आर्यपिन्त जक
 "विच्छू" ध्रायेमाः । इपि विद्वान आर्यपिसं ला प्रत्यवेक्षण ज्ञानं
 थःपिनि सन्तानय मार्गं, फल उत्पन्न जुइ धुं कूगु व निर्वाण साक्षात्कार
 याना वये धुं कूगु स्यू । फल समापत्ति द्वारा निर्वाणघातुयात खंका
 श्रेष्ठोत्तमगु निर्वृत्ति रसयात नं अनुभव याः । उक्तं सीका अनुभव
 याइगुली नं थःपिनि मार्गं, थःपिनि फल, थःपिनि निर्वाण थीथीयात
 प्रत्यक्ष स्वयं थःथःपिसं लुइका खंका अनुभव याये दुगु जुया
 पञ्चसं = थी थी प्रत्यक्ष स्वयं थःथःपिसं थःपिनि सन्तानय;
 वेदितव्यो = सीके माःगु अनुभव याये प्राःगु खः धका धया तल ।

घात्थेगु निजी धर्मं इपि धर्मत ला थःलिसे जक सम्बन्धितगु
 घात्थेगु थःगु निजी धर्म खः । अवश्यं खः;
 गुर्यागु मार्गं शिष्ययागु क्लेशतयत् चीका मदयेका छ्वये फइ मखु ।
 गुर्यागु फल समापत्ति शिष्य सुखं च्वने फइ मखु । गुरुं प्रत्यक्ष रूपं
 साक्षात्कार याना तःगु निर्वाणयात शिष्यं साक्षात्कार याये फु धयागु
 मखु । थुपि धर्मत ला घात्थे थःगु चित्तय सुनिश्चित रूपं लुइके खंके
 माःगु विद्वानपिसं प्रत्यक्ष अनुभव याये माःगु धर्मत जक खः । थन
 "विच्छूहि" वा स्वरूप आर्य प्रज्ञावानपि जक खः धका अर्थ काये
 माःगु जुवा विमुद्धि मार्गं (१-२१०) "बालार्न पन अविस्सवी एस
 = थुपि धर्मत बालपिनिगु क्षेत्र मखु, बालत लिसे योग्य मजू" धका
 धया तःगु खः ।

फल परस्परय् विशिष्टः थुगु गुणं मेमेगु लौकिक कुशल फलत
 लिसे पाना च्वंगु पहः सीके दु ।
 लौकिक कुशलया कारणं लाभ जुइगु फल मेमि सम्बन्धितं बी फूगु
 अनुभव वाके बी फूगु नं दु । उपमा- कुशल कर्मया कारणं धन

सम्पत्ति यक्व दत्त धाःसा मेपिन्त बी फु । बांलाःगु छेँ बांलाःगु
लासा बांलाःगु थाय् दत्त धाःसा मेपिन्त च्वंके बिया सुख इना बी फु ।
मार्ग कुशलया कारणं दया वःगु फल परिणाम ला उक्थं मेपिन्त
इना बिया दयेके बी ज्यूगु फल मखु । थःपिनि फलं जक शान्त
शीतल जुइगु निर्वृत्ति रस अनुभव याये दु । मार्ग, फल थी थी दुथें
निर्वाण नं थी थी दुगु जुया थःथःपिनि निर्वाण थःथःपिसं आरम्मण
याना हे च्वनेमाः ।

थुगु रूपं शरण का वःम्हसित सृष्टिकर्ता परमेश्वरं तरे याना
बी फु धयागु धर्मथें जाःगु मखुसे थःगु सही आचरण, सत्य मार्ग
द्वारा बारबार यायेगु कोशिश अनुसार स्वयं थःमं आचरण याना
स्वयं थःमं सीके दुगु अनुभव याये दुगु धर्म जुया च्वंगु खेँ थुगु गुणं
क्यना तःगु जुया धर्मया धात्थें प्रकट रूप्य दया च्वंगु, उत्तम पवित्र
जुया सही जुया च्वंगु, धात्थें फल दुगु आदि कारण याना शासनं
पिनेयागु धर्म धाःगु लिसे बिल्कुल असमान जुया छगू हे तालं
विशेषता दुगु अतिकं लिघंसा कया सम्मान याये माःगु विशेष भरोसा
काये बहःगु धर्म जुया च्वंगु खेँ बांलाक सीके फु ।

(६२) धम्मं हि वो भिक्खवे अनुस्सरतं यं भविस्सति भयं वा
छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा; सो पहीयिस्सति ।

(६२) हि=लुमंके माःगु कारण छु धाःसा; भिक्खवे=
भिक्षुपि; धम्मं=धर्मयात; अनुस्सरतं=बारबार लुमंका च्वनीपि;
वो=छिमित; यं भयं वा=गुगु भय; यं छम्भितत्तं वा=गुगु
शरीर स्तम्भित जुइगु; यो लोमहंसो वा=गुगु चिमिसं व्वं व्वं
दनिगु; भविस्सति=जुइ; सो=उगु भय, शरीर कम्पन, चिमिसं
व्वं व्वं दनिगु; पहीयिस्सति=चीका मदयेका छवये फइ ।

(६३) नो चे धम्मं अनुस्सरेय्याथ;
अथ संघं अनुस्सरेय्याथ-

(६३) धम्म = धर्मयात; नी वे अनुस्सरेय्याण = बंदि
 लुभमकल धी:ती; अण = उकथं लुमंके मलाइवले; संघं = संघयात;
 अनुस्सरेय्याण = अनुस्सरण याना लुमंकी ।

(६४) “सुप्पटिपत्तो भगवतो सावकसंघो,
 उजुप्पटिपत्तो भगवतो सावकसंघो,
 ज्ञायप्पटिपत्तो भगवतो सावकसंघो,
 सामीधिप्पटिपत्तो भगवतो सावकसंघो,
 यदिदं वत्तारि पुरिसयुगानि अट्ट पुरिसयुगला;
 एस भगवतो सावकसंघो,
 आहुनेय्यो, पाहुनेय्यो,
 इच्छिणेय्यो, अज्जलीकरणीयो,
 अनुत्तरं पुञ्जावच्छेत्तं लोकात्ता”ति ।

(६४) भगवतो = बुद्ध भगवानया; सावकसंघो = शिष्य
 श्रावक संघ; सुप्पटिपत्तो = तथागतयागु उपदेश पूला मवंक क्यना
 त:गु अनुसार जक दकसिबे बांलाक आचरण याना बिज्याये स:;
 भगवतो = बुद्ध भगवानया; सावकसंघो = शिष्य श्रावक संघ;
 उजुप्पटिपत्तो = अज्जम प्रसिपदा यइपुगु मार्के द्वास्त बंस्सेक पला:
 छिना वेकवयेगु मदयेक त:त:प्यंक आचरण याना बिज्याये स:;
 भगवतो = बुद्ध भगवानया; सावकसंघो = शिष्य श्रावक संघ;
 ज्ञायप्पटिपत्तो = धात्थेगु सुख निर्वाणथ् ध्यंक वनेगुयात महत्वे बिया
 आचरण याना बिज्याये स:; भगवतो = बुद्ध भगवानया; सावक-
 संघो = शिष्य श्रावक संघ; सामीधिप्पटिपत्तो = देव मनुष्यं प्रसन्न
 तायेका गौरव तये बह: जुइक ग्रहण याथे बह:गु अवसर दयेक
 गुणांग वृद्धि जुइक आचरण याना बिज्याये स:; यदिदं यानि
 इमानि वत्तारि पुरिसयुगानि = मंगं, फल मिथी सम्भावं ज्व: खाना
 च्वापि गुपि पुद्गल सहूइ च्चज्ज:; अट्ट पुरिसयुगला = च्याम्ह आर्य

पुद्गल उत्तम पुरुषर्षि; होन्ति=दया च्वन; भगवतो=बुद्ध
 भगवानया; एस सावकसंघो=ध्व शिष्य श्रावक संघ; आहुनेय्यो=
 तापाकं निसं हे आह्वान याना स.ता ब्यूगु दातव्य पदार्थयात ग्रहण
 याना कया बिज्याये योग्य जुया च्वन; पाहुनेय्यो=स्नेह व सन्मान
 तये बहःर्षि थःधिति कल्याण मित्रपिन्त धका तःजी जुइक विशेषं
 व्यवस्था याना तःगु अतिथि पाहुना आगन्तुक दानयात सुनिश्चित
 रूपं ग्रहण याना कया बिज्याये योग्य जुया च्वन; दक्षिणेय्यो=
 विभिन्न सुख फलयात उद्देश्य तथा बीगु सही दानयात ग्रहण याना
 कया बिज्याये योग्य जुया च्वन; अञ्जलीकरणीयो=भिगु प्रतिफल
 आशिका याना ल्हाः निपाः छ्यनय् थःछ्वया धात्थें याःगु सही
 प्रणामयात ग्रहण याना कया बिज्याये योग्य जुया च्वन; लोकस्स=
 सम्पूर्ण लोकया; अनुत्तरं=विशाल वैपुल्य प्रतिफल अनुसार तुलना
 मदया ज्वः मदुगु; पुञ्जाक्खेत्तं=भिगु जातया पुसा पीगु क्षेत्र
 समानं अनर्घं अमूल्य भिगु धात्थेंगु बुँ जुया च्वं च्वन; इति=थुकथं;
 अनुस्सरेय्याथ=अनुस्मरण याना लुमंके माल ।

संघगुण भावार्थं धर्मया गुणयात लुमंके मलात धाःसा संघगुणयात
 लुमंके माल । तथागतया शिष्य संघं बालाक
 आचरण याना बिज्याये सः । तःतःप्यंक आचरण याना बिज्याये
 सः । निर्वाण प्राप्तियात महत्व बिया आचरण याना बिज्याये सः ।
 देव मनुष्यपिनि आदर गौरव ग्रहण याये ल्वयेक आचरण याना
 बिज्याये सः । ज्वंः कथं प्यज्वः, थो थो कथं च्याम्ह दुपि थुपि
 तथागत पुत्र संघर्षि तापाकं निसं बहन याना हःगु दान दक्षिणायात
 नं ग्रहण याना कया बिज्याये योग्य जुया च्वन । भिर्षि अतिथि
 पाहुनापिन्त धका व्यवस्था याना तःगु चीज पदार्थयात नं ग्रहण
 याना कया बिज्याये योग्य जुया च्वन । भिगु सही जुया च्वंगु
 दानयात ग्रहण याये निरति योग्य जुया च्वन । ल्हाः बित्ति याना
 शीरय् छुन्ना अग्निवादन याये योग्य जुया च्वन । सम्पूर्ण लोकया ज्वः

मदुगु भिगु पुसा पीगु बांलाःगु क्षेत्र वा बुँ समान जुया बिज्याना
च्वन । थुकथं अनुस्मरण यायेमाः ।

संघगुण गुंगू

१-सुप्पटिपन्न गुण

सुप्पटिपन्न वर्जनं सु=बांलाक; पटिपन्न=आचरण याइम्ह
व्यक्ति; प्रज्ञा ज्ञान 'बिद्या' आचरण "अरण्यं"
परिपूर्णपि व्यक्तिपिनि शिष्य आवकपि बांलाक आचरण याइपि
शिष्यपि जक जुया च्वनीगु खँ कना वये धुन । विज्याचरण गुण
अनुसार बुद्ध तथागतया थुपि आर्य संघपि आचरण बांमलाःपि धका
गनं जक दये फइ ? सम्पूर्ण देव मनुष्यपिनि यहपुसे प्रसन्न तायेके
बहःगु आचरण गुणं पूर्णं जुया च्वनीगु हे जुल । अनं हानं बस्पोल
तथागत ला अनुसरो पुरिसबम्मसारणि=अववाद अनुशासन याये
बहःपिन्त सुसंस्कृत जुइकथं अनुशासन यायेगुली मेपि लिसे असमान
जुइक सामर्थ्य दया बिज्याकम्ह उत्तम पुद्गल जुया सत्था देव-
मनुस्सानं=देव मनुष्यपिनि पवित्रम्ह शास्ता गुरु जुया बिज्याकम्ह
जुया उजोम्ह उत्तम बुद्धया शिष्यपि स्वया सुसंस्कृत पुष्ट जुया
घात्ये यहपुसे प्रसन्न तायेके बहःम्ह व्यक्तियात मालां लुइके
फइ मखु ।

बांलाःगु पृष्ठभूमि दुगु पहः लोक्य आर्थिक, शैक्षिक क्षेत्रय
दकसिबे च्वन्हाके मास्ति वःम्ह
प्रज्ञा परिहानी जुइगुया कारण धन सम्पत्ति विनाश जुइगुया कारण
रसरंग आदी भुले मज्जेसे बांलाक सयेके सीकेगु सम्पत्ति मालेगु याना
बारबार उद्योग याना च्वनीगु हे जुल । अये हे आर्य आवक सम्भ्यक्-
सम्बुद्धया शिष्यपि आश्रवत क्षय जुइगुयात जक आशा वःआर्याना

याइपि जुया शुद्धिपि भिगु आचरण जक दुपि जुइगु जुल । आश्रव क्षय कारण भिगु पृष्ठभूमि परिपूर्णपि जुइगु जुल । थुपि पृष्ठभूमित प्रधानियंग धर्मत हे जुल । पञ्चंगुत्तरय् तथागतयागु उपदेश पहःया सारांश मांया पाखें बौया पाखें निखलः पाखेंयागु न्हेगु पुस्ताया थःथिति थ्यंकं परिशुद्धगु जाति वंश दया च्वंगु, रूप सम्पत्ति बांलाना च्वंगु, मां-बौपिनिगु स्नेह सन्मान प्राप्त जुया च्वंगु, निगमन जनपद-वासीपिनिगु स्नेह सन्मान प्राप्त जुया च्वंगु, जुजुपिसं सयेके सीके बहःगु विभिन्न शिल्पत पूर्ण रूपं सया सिया च्वंगु थुपि न्यागु अंगं सम्पन्नम्ह जुजुया, जेष्ठ पुत्रं राजभाव प्रार्थना याइथें तथागतयागु मार्गं ज्ञानयात विश्वास याइगु श्रद्धा दइगु, रोग ब्याधि अलग जुया तीव्र मन्दभाव मदुसे समान रूपं पचे जुइके फूगु पाचक तेज शक्ति दइगु, माया कुटिलता वञ्चना मदुसे, थःगु वास्तविकतायात प्रकट याये सइगु, कुशल धर्मय् अभिभार छ्वासुका मच्चंसे तीव्र प्रबलगु वीर्य दइगु, प्यंगु सत्ययात प्रतिवेध याना निर्वाणय् थ्यंके फूगु घटनायात खंगु प्रज्ञां परिपूर्ण जुइगु; थुपि न्यागु धर्म परिपूर्णम्ह भिक्षुं आश्रवक्षय जुइगुयात प्रार्थना याइगु खः । (अं. २-१३४)

बुद्ध-आज्ञा अतिक्रमण मजू थुलि तकं क्वातूगु पृष्ठभूमि दुगु जूया निर्ति हे वस्पोल आर्यपिसं तथागतं थुगु कार्य आपत्तिजनक याये मज्यू धाल कि उजोगु कार्ययात प्राण समेतं त्याग याना आरक्षा याना बिज्याइगु आश्रय अद्भूत चाये मायेक तकं हे जुया च्वन । समाधि, प्रज्ञा आचरणय् नं अथे हे । मार्गं, फल, निर्वाण धर्मत ला पुरुषपिनिगु बल वीर्य द्वारा जक लाभ याये फइगु धर्मत जुया इपि धर्मत लाभ मजुइकं वीर्यया सर्वश्रेष्ठ मूर्धन्य उपलब्धि जुइ फइ मखुनि । छ्यंगु नसा क्वैय् जक बाकि ल्यंगु थजु, हि, ला दक्वं फुना गना वंगु थजु, उद्योग व प्रयत्न यायेमाः धका तथागतं आज्ञा दयेका बिज्यात धाःसा उगु आज्ञा अनुरूप फुना गना गंसिचा जुइगु ला अथें ति प्राण समेतं त्याग याये

मत्तले नं आचरण याये फूगु शक्ति दुपि पुरुष आजानी उत्तम पुरुष
सिद्ध जुषा बिज्याना च्वंपि खः । आर्यं मज्जनिबले हे उलि तक
निर्दोष व परिशुद्ध जुइकथं सर्वोपरि रूपं आचरण याना बिन्वाइपि
वस्पोल आर्यं सत्पुरुषपि क्लेशं रहित जुया अतिकं हे परिशुद्धपि
आर्यंभावाय ध्वनीबले ला छुं हे धायेथाय मदयेक पूर्ण रूपं हे उत्तमपि
जुइगु खः ।

मभिगु आचरण मात्र बुद्ध-शासनं पिने नं अतितीव्र रूपं आचरण
याइपि दया इमित नं “सुप्पटिपन्न”
धायेमाः मखु ला धका धायेथाय दु । तर इमिगु आचरण अतितीव्र
अति शिथिल अन्तं मुक्त मज्जु आचरणत जुया थुगु शासनया
निर्वाणर्थे जाःगु सर्वोत्तम सर्वनिश्चित लक्ष्यं नं मदया च्वंगु जुया
न्हाक्व हे आचरण याःसा नं इच्छितगु दुःख शान्त जुइगु फल
मदया सुप्पटिपन्न = मभिक आचरण याइपि जक जुल । थुगु शासनय
ला (बुद्ध-गुण वर्णनय क्यना वयार्थे) बुद्ध नं सुबुद्ध = अति उत्तमम्ह
धात्थेम्ह बुद्ध, (धर्म-गुण वर्णनय क्यना वयार्थे) धर्म नं सुधम्म =
प्रत्यक्ष साक्षात्कृत रूपं पूर्णतः बांलाक कना तथा बिज्याःगु धात्थेगु
सही धर्म जुया उम्ह धात्थेम्ह बुद्धया शिष्य, बुद्धयागु सही धर्मयात
अंश काये दुपि संघपि नं सुसंघ = सर्वोत्तम संघ जुया च्वन । थुकथं
बुद्ध, धर्म, संघ मुक्कं सर्वोत्तम जुया च्वंगु हे बुद्धशासनया सम्पत्ति
गुण जुया च्वंगु जुया उगु शासन ला संसार भय खना ग्याःपि,
वास्तविक सुखयात कामना याइपि मनुष्य देव ब्रह्मापिनि आधार
स्थल शीतिल शालाया रूपय स्पष्ट रूपं प्रतिस्थित जुया च्वंगु दु ।

मित्रर्थे आचरण यथागत्तं तथागतं, आनन्द, ...जि तथापस्यसत्त
मित्रर्थे जाःगु भावं आचरण वा, कत्रुर्थे
जाःगु भावं आचरण याये मत्य । उक्तं शत्रुर्थे आचरण कयासे
मित्रर्थे आचरण यायेगु छिमि निति ताकाल तक अर्थं हितया
लाभार्थं सुख प्राप्तार्थं जुइ” धका आयुष्मान आनन्दमात अज्जा

दयेका बिज्याये धुंका शत्रुथें आचरण याइपि व मित्रथें आचरण याइपिन्त विभाजन याना कना बिज्यात । सारांश कथं तथागतं “थुगु धर्मं छिभिं निंतिं हितं व सुखं प्राप्तार्थं खः” धका निर्देशन बिया बिज्याइबले बांलाक खँ मन्यं आचरण मयाःम्ह व्यक्ति तथागत प्रति शत्रुथें आचरण याइम्ह जुया बांलाक खँ न्यना आज्ञा अनुरूप व्यवहार व आचरण याइम्ह व्यक्ति तथागत प्रति मित्रथें आचरण याइगु हे जुया च्वन । (उपरिपण्णास, महासुञ्जत सुत्त १५८) थ्वस्पोल आयुष्मान संघपिं ला उत्तम बुद्ध प्रति मित्रथें आचरण याइपिं भिंपिं शिष्यपिं जुया च्वंगु जुया दुप्पटिपन्न (=मभिक आचरण याइपिं) धका गबले जक दये फइ ? सकलें सुप्पटिपन्न (=तथागत वचनयात उल्लंघन मयासे आज्ञानुरूप समान भावं आचरण याइपिं सर्वोत्तम आचरण कर्ताति) जक जुया च्वन ।

२-उजुप्पटिपन्न गुण

उजुप्पटिपन्न वर्णन उजुप्पटिपन्न = तःतःप्यंक आचरण याना बिज्यात । “सुप्पटिपन्न” गुण अनुसार सर्वोत्तम रूपं आचरण याना बिज्याःपिं आर्यपुद्गलपिके द्वंगु पाय्छि मज्जूगु लँ लिना वनेगु व कुटिल वंचक माया भावत गनं जक दये फइ ? अवश्यं खः; “उजुप्पटिपन्न” या अर्थं व्यकोगु द्वंगु लँ लिना मवंसे तःप्यंगु लँ अनुसार आचरण याइम्ह, छले यायेगु, व्यक्वयेक कपट व्यवहार यायेगु मदुसे सिद्धा सादा तःतःप्यंक आचरण याइम्ह धका अर्थं निथी हे दया च्वन । सुखं शान्तिया निंतिं उद्देश्यं तथा आचरण याइगु आचरणत मध्यय् कामगुण सुखं अनुभव यायेगु आचरण, थःत थःपिसं सास्ति व कष्ट बिया आचरण याइगु आचरण धका निथी दु । न्हापांगु आचरणयात छ्वासुगु आचरण धका व निगूगु आचरणयात कसे जूगु आचरण धका धायेमाः । थुकथं अतिकं छ्वासुगु अतिकं कसे जूगु छ्खे अन्तय् कुतुं वना च्वंगु

आचरणत जुया हे अभिषिप्त सुख शान्ति व शीतलताय् ध्यंक वने मफया दुःख उत्पत्ति कारण जक जुइ माला च्वन । उकि उगु लैत सुख शान्तिया निरति तःप्यंगु लैत मखुसे ब्यकोगु द्वंगु छले जुया च्वंगु लैत जक जुया च्वन ।

मार्गाङ्ग च्यागु धर्मं महामार्गं ला छ्वासुगु नं मखु कसे जूगु नं मखु दथुइ लाःगु मध्यम प्रतिपदा (दथुइ लाःगु आचरण) जूगु जुया निर्वाण धातुइ ध्यंकेत थुगु लैपुं मेगु लै छथी मदु । छपु मात्र मार्गं जुया च्वन । सम्पूर्णं अनेक बुद्धपि व प्रत्येक बुद्ध आर्यं धाक्क थूगु लैपुं हे जक संसारया उखे ध्यनीगु रूपं सिद्ध जुया बना च्वंगु दु । थुगु तथ्य द्वारा धात्थेगु शान्ति शीतलता, परिशुद्धतायात थुगु मार्गाङ्ग मार्गं तोता मेगु (अन) ध्यनीगु लै मदु धका सीकेमाः । आर्यं संघपि ला उपरोक्त ब्यकोगु द्वंगु लैय् लिना भवंसे थुगु मध्यम प्रतिपदा द्वारा तःतःप्यंक लिना बिज्याःगु आचरण याना बिज्याःगु जुया विशिष्ट धर्मं सही धर्मं लाभ याना शुद्ध विशुद्धगु (आर्यं) नामं प्रकट जुया देव, मनुष्य, ब्रह्मापिनि सन्मान व श्रद्धा प्राप्त जुइका च्वने दुगु, कारण भिना फल भिना बःगुलि हे जक खः ।

मेगु अर्थं छथी निगूगु अर्थं ब्यकोगु मदुसे सिद्धा सादा जुवा तःतःप्यंक आचरण याना च्वन धयागु खः । थःगु दोष त्वःपुइगुयात माया (=छले यायेगु) धाइ । थःके मदुगु गुण उला क्यनेगुयात साठेय्य (कपट) यायेगु धाइ । थःत थःमं मेपिसं तःधं तायेकी कथं, चीज वस्तु लाभ सत्कार उपासक उपासिकापि आपाः दइ कथं, शील मदुसां दुथे च्वंक पहः कायेगु, आखः इखः मसःसां सः स्यूथे च्वंक भाव पिकायेगु आदि विभिन्न प्रकारया ध्वं लायेगु हे जुल । चीज वस्तु प्रति लोभ लालच व आशक्ति दुपि, धर्मयात गौरव मतः अभिलाषा मतःपिके उजोगुं छले यायेगु ध्वं लायेगुथे जाःगु स्वभावत दये यःसा नं धर्मयात जक अभिलाषा तदपि उत्तम आर्यपिके आर्य जुइगुया कारण प्रतिपत्तियात

आचरण यासैं निसैं हे थःपिनि दोषयात त्वःपुइगु माया मदुगु जुया आर्य जुइगु अवस्थाय् ला धायेथाय् हे मदुगु जुल । थःके दोष दत धाःसा त्वःपुया सुचुका मतःसे उला क्यनीगु हे जुया च्वन । (रतन सुत्त, किञ्चापि सो कम्मं करोति पापकं—आदि गाथा वर्णन (पौल्याः २६५) स्वये माल ।) आर्य जुइगुया कारण धर्मयात जक लाभ मयाःसैं मच्चनी कथं अतिकं उद्योग याना च्वनीपि वस्पोल आर्यपिके मनोवृत्ति परिशुद्ध जुया च्वनीगु दया गनं जक पहः कायेगु छल कपट यायेगु धका दइ तिनि लय् ! आर्य जूगु अवस्थाय् उजोगु कपट (व्यवहारत) गबलें हे लुया मवइ कथं सुच्चुसे च्वकं मदया अति हे तःप्यपि ऋजु जुइगु जुल । पहः कुलुतय्त बुद्धि बिबेक मदुपिसं तःधं तायेकीगु जूसा नं सः स्यू थूपि गृहस्थी प्रज्ञावानपिसं सही कथं विभाजन याना सीके खंके सः । धात्थें शील, समाधि, प्रज्ञा प्रकट जुया च्वपि आर्यपिन्त ला गुलि गुलि प्रज्ञा दत उलि उलि कारण सीका अति हे सन्मान याइगु जुल ।

३-आयप्पटिपन्न गुण

आयप्पटिपन्न वर्णन आयप्पटिपन्न=निर्वाणया निन्ति आचरण याइपि जुया च्वन । निर्वाण पाखे छ्वया तःगु चित्त दुपि जुइगु जुया निर्वाण प्राप्तार्थं गौरव पूर्वक दिपाः मदयेक आचरण याइपि जुया च्वन । वस्पोल आर्यपिसं ला निर्वाण प्राप्ति चिला मेगु छुकीयात नं आशा अभिलाषा मतः । निर्वाणया निन्ति थःपिनि सुख धाक्क दक्कदक्कं परित्याग याये फु । दुःख धाक्क सह याये फु । लौकिक सुख समृद्धिया निन्ति छुं छुं हे अभिलाषा तथा बिमज्याः । निर्वाणयात स्वयेगु त्वःफिका लौकिक सुख समृद्धियात जक अभिलाषा तइपि लाभ सत्कार, यश कीर्ति दयेके मास्ति वयेके यःपि खः । उगु अभिलाषायागु कारणं याना हे त्यः मत्यः मघाःसे (सम्पत्ति) माला जुइगु, विभिन्न कथं दया बइ कथं याये मःपि जुया

स्त्रील सदाचार भंग जुया च्वनीगु खः । समाधि, प्रज्ञायात महस्व
 बीमाः धम्म तकं मस्यू । त्रिविध शिक्षायात मबयेकु, मनोबल हीम व
 दुर्बल जुया च्वनीपिके दोष अपराधं याना मलीनता दमा च्वने यःसा
 नं निर्वाण लाभया निति त्रिविध शिक्षा खालि मजुइ कथं दिपाः
 मदयेक क्यात्तुसे च्वंक उद्योग याना बिज्याना च्वनीपि वस्पोल
 आर्येपि सा निर्दोषेपि जुष्म दाग कीगु मदु फोहर खने मदयेक कतिकं
 हे शुद्ध विशुद्ध जुया च्वनीगु खः । उकि हे निर्दोष जुया कति
 विशुद्धगु आचरण द्वारा जक प्राप्त जुइ फूगु ध्यने फूगु निर्वाणसत
 थःपिसं अधिलाषा तइगु अनुसार साक्षात्कार धाम्मा आर्य धका
 यच्चुसे परिशुद्धताय् थ्यंक बिज्याना च्वंनि वस्पोल आर्येपि देव
 मनुष्यपिनि प्रशंसनीय पूजनीय माननीय रत्न छयी जुया बिज्याये
 दुगु जुल ।

४-सामीच्चिप्पटिपस गुण

सामीच्चिप्पटिपस बर्णन सामीच्चिप्पटिपस = आदर गौरवयात
 ल्वयेक आचरण याना बिज्याना च्वन ।
 मनुत्तयुसं थःपिसं हे पुने मच्छाः, नये मच्छाः, उपभोग याये मच्छायेकुसे
 वस्त्र, नसा त्वंसा आसन थाम्बाय् संघपिन्त सन्मान पूर्वक मुक्त
 त्यागी जुया दान याइगु खः । संघपिसं नं आदर गौरव पूर्वक ब्यूगु
 दान प्रदानयात योग्य जुइ कथं आचरण याना बिज्यात । थःपिनि
 गुण अभिवृद्धि जूसा तिनि इमि दानया प्रतिफल महान जुइगु जुया
 उकरं महान प्रतिफल दइगु रूपं थःपिनि गुणांगया प्रभावयात
 च्वच्छाया बीगुयात हे सामीच्चिप्पटिपस धइ ।

मैत्री भावना वृद्धि यायेनुयात “अमीर्घं रट्टिपिच्छं भुञ्जति
 = जनतापिनि भोजन निरर्थक मजुइक सेवन याःगु जुइ” धका कना
 बिज्यात । जये हे ध्यान भावना स्मृतिप्रस्थान भावना जादि

भावनातयत् वृद्धि याना बिज्याना च्वनीपि वस्पोल आर्यपिसं जनता-
पिनिगु भोजन निरर्थक मजुइक लाभ दयेक सेवन याःगु जू वं धयागु
खँयात नं एकंगुत्तर (४१)—य् कना बिज्यात । थुगु तथ्य द्वारा
भावना कार्यत जनतापिनिगु भोजन महत्फल जुइकेत व्यक्तियागु
गुणांग प्रभाव च्वछाया गुण द्यतना बीगु खः धका सीके दु । भावना
कार्य मदयेकं शील मात्रं भोजनयागु महत्फल वृद्धि जुइ मयःनि
धयागु भाव खः । शील तकं हे नं मन्त धाःसा ला राष्ट्रपिण्डयात
सिंति छ्वया च्वंपि हे खः धका नं सीके फु । थ्वस्पोल आर्यपि ला
भारद्द्विपस्सक (=कर्मस्थानय् उद्योग याना बिज्याना च्वंपि)
धयापि योगी अवस्थां निसें हे राष्ट्रपिण्डयात महत्फलदायी जुइक
(भाविता) याना सेवन याना बिज्याःपि जुया आर्य जुया बिज्याये
धुं बले ला सर्वश्रेष्ठ फल बी कथं याना बिज्याःपि हे जुया बिज्यात ।

भोजन गौरब अनं हानं वीर्यसम्बोध्यंग वर्णन सम्बन्धी उगु उगु
अर्थकथाय् वया च्वंगु पिण्डपातापचायन
(=भोजनयात गौरब तयेगु) धयागु जनतापिन्त भोजनानिशंस
आपालं आपालं लाभ जुइकेया निति थःत थःपिसं गुणात्मक दृष्टि
सर्वोच्चय् थ्यनी कथं प्रयत्न पूर्वक च्वछाया बीगु हे खः । जनतापिसं
थःगु लाभ थःगु सुखया च्युता मतःसे वास्ता मयाःसे गौरब व
प्रसन्नतां निर्धक्क रूपं निर्भयी जुया दान प्रदान याये फूगुयात खना
च्वनीगु सामना याना च्वनीगु अवस्थाय् थुगु भोजन क्लेशं रहित
मजूतल्ले जिं सेवन याये मत्वः; क्लेश रहित जुइ कथं उद्योग याये
आदि धका भोजनानिशंस महान जुइक प्रबलगु जोशं विशेष उद्योग
याना बिज्यात । थुकथं उद्योग याना बिज्याःम्ह आर्यमित्र थेर वस्तु
सारांश रतनसुत्त “ये पुगला” आदि गाथा वर्णन (पौल्याः २५१)
य् कना वये धुन ।

थुकथं भोजनयात गौरब तयेगु मेमेगु थःपिनि प्रति याये
भाकूगु ज्या-खँ याना बीगुयात आदर तयेगु कथं निर्भिक रूपं डटे

जुया उद्योम वाना बिज्याःपि आर्यपि न्हापा न्हापा कम मजू । थुगु रूपं जनतापिसं गौरव पूर्वक याःगु दान प्रदान, सेवा टहल आदियात ल्वयेक थःपिनिगु गुणयात सर्वोत्तम जुइक च्वन्हाका बिज्याना च्वपि वस्पोल आर्य संघपिनि देव मनुष्यपिनि पाखें सन्मान व पूजा याका च्वने दुगु भिगु माणिक खानि पिहां वया भिगु जातयागु जूगुलि मूल्यवान जुया च्वंगु हे जुल ।

५-आहुनेद्य गुण

आहुनेद्य वर्णन आहुनेद्य=तापाकं निसें हया बी माःगु दान ग्रहण याये योग्य जुया च्वन । शील मद्दु, समाधि खालि प्रज्ञा सून्य जुया च्वम्ह व्यक्ति दानया फल महान जुइकथं वहन याये तकं फइ मखुसा गनं जक दान ग्रहण याये योग्य जुइ लय ? दान याइम्ह व्यक्ति नं स्यू थूम्ह जुल धाःसा दान याये मास्ति वयेकी मखु । वस्पोल आर्यपि कना वये धुंगु गुण अनुसार दान महत्फलदायी जुइ कथं वहन याये सःगु जुया मेमेगु थाय्बाय् तातापाकं निसें दुःख कष्ट सिया ज्वना वःगु दान दातव्य चीज पदार्थत समेत ग्रहण याये योग्य जुया च्वन । चन्दन, तगर, नीलोत्पल, जीस्वां थुपि नस्वाः वःगु स्वातय्गु गन्ध स्वया नं शीलगन्ध ज्वः मदयेक हे विशिष्ट जुया च्वन धका, तगर स्वां व श्रीखण्डया गन्ध धाये मछिक स्वल्प मात्रगु गन्ध जक खः; शीलवानपिनिगु गन्ध ला देव, ब्रह्मलोक थ्यंक तकं फिजे जुया बास वया च्वनीगु खः धका धम्मपद (२१)-य् कना बिज्याना तःगु अनुसार वस्पोल आर्यपिनिगु शीलगुण गन्धया कारणं याना मनुष्यलोकया तापाःगु थासं जक मखु देवलोकं समेत विशेष रूपं वया दान यायेमाः । न्हापा शक्र देवेन्द्रं वृद्ध गरीबया भेष धारण याना महारानी सुजा लिसे वया आयुष्मानं महाकाश्यप स्थविरमात भोजन दान याये नं ।

(धम्म. टु. १-२६८-६)

दर्शनीय पहः वस्पोल आर्यपि दान बीया निति जक मखु, मात्र दर्शनया निति हे नं तापाःगु थासं विशेष रूपं वया दर्शन या वये बहःपि व्यक्तिपि खः । छको तथागत पुन्हीया उपोसथ दि खनु भिक्षुसंघपिसं चाः हुइका फांटय् फेतुना बिज्याना च्वन । अबले निःशब्दं शान्त जुया च्वंपि भिक्षुसंघपिन्त स्वया सन्तोष ताया वःगुलि थः शिष्य संघपिन्त प्रशंसा यायेगु रूपय् थुगु परिषद् स्याफः मदुगु परिषद् खः, परिशुद्ध जुया शीलादि सारय् प्रतिष्ठित जुया च्वंगुलि क्वह्यंगु स्याफः मदुसे मुक्कं भिगु जक दया च्वंगु परिषद् मुक्कं खः, भतिचा जक ब्यूसा नं आपालं आपालं फल दया यक्वं यक्व बिल धाःसा ला अत्यधिक रूपं अप्वः फल बी सःगु परिषद् खः; लोकया निति दर्शन दुर्लभगु परिषद् खः; द्दलं द्वः योजन तापाकं निसें खाद्यान्न प्वः कुबिया दर्शनया लागी वये बहःपि परिषद्पि खः धका आज्ञा जुया बिज्यात । उलि तकं थःमं प्रशंसा याये बहः जुया च्वंगु कारण क्यने मास्ति वया थुगु भिक्षुसंघय् अरहन्त, अनागामि, सक्रदागामि, श्रोतापन्न व बोधिपक्षीय भावना, ब्रह्मविहार भावना, आनापानस्सति भावनात उद्योग व अभ्यास याना च्वंपि भिक्षुपि थी थी दया च्वंगु खँ स्वाकं आज्ञा दयेका बिज्यात ।

(उपरिपण्णास, आनापानस्सति सुत्त ११३)

६-पाहुनेय्य गुण

पाहुनेय्य वर्णन पाहुनेय्य=पाहुनातय्गु निति प्रबन्ध व व्यवस्था याना तःगु चीज पदार्थं ग्रहण याना कया बिज्याये योग्य जुया च्वन । उगु उगु थासं ध्यंक्क वःपि थःपिनि स्नेह व सन्मान याये बहःपि थःथिति इष्टमित्रपिन्त स्वागत याना नके त्वंके माल धाःसा थी थी कथं सजे धजे याना बांवांलाक व्यवस्था याये माःगु स्वाभाविक हे जुल । उकथं दकसिबे भिकु तःजिक सजे भजे

यानां व्यक्तियों यानां तये बहूनि संसारां विभिन्ना नसा त्वत्सात्कृत
 समितं युधि भार्यपिसं ग्रहणं यानां कथा विज्याये योग्य जुया च्वन ।
 अयं धाःसा अतिथि पाहुनातयत् सेवा सत्कार कथेभु युनु जम्भया
 साभान्यं प्रतिकल मात्र हानं लाभ जुह यः । सिपायागु जन्मया
 महान फलं अनुभव याये देहं मखु । दानया प्रतिकल महान व
 उत्तम याये संगु गुण दम्भ विज्याःपि वस्थोल आर्यपिन्त विज्यागु
 दानं सा धाःपि हे फेह मखु कथं महान विपुसं प्रतिकल अनुभव याये
 देहं सुनिश्चितं जुकां च्वन । उक्ति हे "उजोभु आकन्तुक धम्मतात
 अतिथि पाहुनातयत् निति सीजनं लिङ्गु का वस्थोल आर्यपिन्त एक
 दानं याये योग्य जू" धकां विमुद्धि मार्ग (१-२१३)-यु धया तल ।

केन कारणेन अथ अतिथि पाहुनापि स्वयां अर्थः दानं ग्रहणं याये
 योग्यं जुयां च्वंगुली महानं प्रतिकलं देहं एक
 मखु, ध्वदुइके थाकुइगु चूलाके थाकुइगु नं कारणेन अथै हे जुया च्वन ।
 संबसंस्यानतीं मखु—यःथाय् ध्येक वइनि अतिथि पाहुनातं सकलं
 नीरखनीयपि हेरविचार याये माःपि हे लः । संघपि दाता दाताभा-
 पिनिगु आश्रय कथा जीवने निर्वाह याये माःपि जुया दाता दाताभा-
 पिथाय् उपसंक्रमण याये माःपि जुया "आगच्छतीति आश्रयुपि-
 वये संघिं जूयां निति आगन्तुकं धाह" धयागु अर्थ अनुसार अथिति
 पाहुनापि हे जुल । लौकिक अतिथि पाहुनापि बारबार ध्वदुया
 चूलाना च्वनीपि जुया अभायसकं विमोहता दुपि मखु । ध्वदुइके
 चूलायेके थाकूपि नं मखु । संघपि ला तथागत प्रादुर्भाव जुया
 विज्याइवले स्तिनि खने दयेक विज्याइगु स्वभाव दुपि जुया सत्तातापि
 स्तिने चूलाये थाकूथे हे चूलाये थाकूपि विरव अतिथि पाहुनापि
 जुया च्वन । पुष्पात्मकं कथं धाल धाःसा नं लौकिक अतिथि
 पाहुनापि स्वयां प्रसक्त व प्रसक्तनीयगु धर्मतं दुपि अतिथि एक लः ।
 उक्ति "संघसंघिस्ति पाहुनापि नाम अतिथि—संघ समानापि अतिथि
 पाहुनापि अथै मखु" धकां विमुद्धि मार्ग (१-२१३)-यु धया तःगु

दु । उकथं ध्वदुइके चूलायेके थाकूगु, प्रसन्न व प्रसादनीयगु गुण दया च्वंगु कारणं याना लोकय् सर्वोत्तम रूपं (सन्मान) याये बहःपि शीर्षस्थ अतिथि पाहुनातय्त समेतं स्वागग मयाःसे हे तीजक चीका तथा बुद्ध-श्रावक थुपि आर्यं संघपिन्त जक दान प्रदान याये बहः जुया च्वन ।

७-दक्खिण्येय्य गुण

दक्खिण्येय्य वर्णन दक्खिण्येय्य=सही दानयात ग्रहण याये योग्य जुया च्वन । वयात दान यात धाःसा वया पाखें छुं छगु लाभ प्राप्त जुइ धका आशा तथा बिल धाःसा दक्खिणा (=सही दान उत्तम दान) धाइ मखु । परलोकया सुखयात उद्देश्य तथा बीगु दानयात जक दक्खिणा धायेमाः । शीलादि गुण मदुपिसं ला आशा याइमु प्रतिफल बी मखुगु जूया निंति उगु दान ग्रहण याये मत्वः । आर्यपिसं जक इमिसं इच्छा याक्व फल सिद्ध जुइका बी सःगु जुया दक्खिण्येय्य (=सही दान भिगु दान ग्रहण याना कया बिज्याये ल्वः जू) धका धायेमाः । (रतन सुत्त, ये पुग्गला गाथाय् वःगु दक्खिण्येय्य वर्णन (पौल्याः २४०-१) नं स्वये माल ।)

८-अञ्जलीकरणीय गुण

अञ्जलीकरणीय वर्णन अञ्जली करणीय=ल्हाः बित्ति याये योग्य जुया च्वन । शील, समाधि, प्रज्ञा शिक्षा गुण शक्ति सम्पन्न जुया बिज्याःपि जुया हे ध्वस्पोल उत्तम आर्यपि सम्पूर्ण लोकवासी सकसिनं श्रद्धोन्नत जुया गौरव तइगु नमस्कार याइगुयात ग्रहण याये ल्वः जू । शील भंग जुया च्वंपि भिक्षु श्रमणपि गृहस्थीपिनिगु वन्दना प्रणाम आदिया कारणं अति गरुभार दुपि जुया गनं जक नमस्कार याये ल्वःपि जुइ ! धाखें

खः; तुति निपां व्वात्तुसे बल्ला.गु छयंगु-खिपतं बेरे याना धिन्ने
 याना सायेका च्वने माःगुलि क्वे स्योलय् तिवक ला कुच्चा कुच्चा
 वयेका च्वने माःम्हसिगु दुःख स्वया गृहस्थीपिसं नमस्कार याका च्वंगु
 कारणं उत्पन्न जुया वइगु शील हीनम्हसिगु दुःख अत्यधिकगु जुल ।
 भालां छाती सुइका च्वने माःम्हसिगु दुःख स्वया शील मदयेक
 गृहस्थीपिनिगु नमस्कार फया च्वनीम्ह भिक्षुया दुःख कं अप्वः तीन्न
 जुया च्वन । ह्याउंसे राके जुइक मि छवया च्वंगु नं पात्ता म्हुय
 भुंके माःम्हसिगु दुःख स्वया दातापिनिगु चीवर पुनेगुया कारणं जुया
 वइगु शील हीनम्ह भिक्षुया दुःख महान जुया च्वन । ह्याउंसे राके
 जूगु नं ग्वारा नुने माःम्हसिगु दुःख स्वया दाता दातापिनिगु
 भोजन सेवन यायेगु कारणं जुइ तिनिगु शील भ्रष्टम्ह भिक्षुया दुःख
 अत्यधिक नष्टकारक जुया च्वन । मि हाबला हाबला वया च्वंगु
 च्ची च्ची पुंगु नं खासी च्वने माःम्हसिगु दुःख स्वया विहारय्
 च्वनेगुया कारणं जुइका च्वने माःगु शील मदुम्ह भिक्षुया दुःख
 विशाल व अति दुःखदायी जुया च्वन ।

भुपि तथ्यतय्त अग्गिक्खन्धोपम सुत्त (अं. २-४६५;
 विसुद्धिमग्ग १-५२)-य कना बिज्यात । उकि नमस्कार यायेगु
 द्वारा याये बहःगु सत्कार अति उच्चगु क्रियाकलाप जुया शील
 मदुम्हसिगु प्रति अतिकं गरुभार जुया शीलवानपि भार्यपिनिगु निति
 ला उगु कार्यं दकसिबे उचितगु ल्वःगु योग्यगु जुया च्वन । वस्योलपि
 नं उचित, योग्य व ल्वःपि व्यक्तिपि जुया च्वन ।

९-अनुत्तरं पुञ्जबखेत्तं गुण

अनुत्तरं पुञ्जबखेत्तं लोकस्स वर्णनं अनुत्तरं पुञ्जबखेत्तं लोकस्स
 = सम्पूर्णं लोकया भिगु कुशल
 पुसा पीगु लागी सर्वोत्तम क्षेत्र जुया बिज्यात । कोशल जुजुं गुजोपि
 व्यक्तिपिन्हा बीगु दान महत्फलदायी जू धका निन्नेदन माःबले

“शीलवानमह व्यक्तियात ब्यूगु दान महत्फलदायी जुया शील हीनमह व्यक्तियात ब्यूगु दान उकथं महत्फलदायी मजू” धका तथागतं आज्ञा दयेका बिज्यात । (सगाथावग्ग इस्सत्थ सुत्त ६६) । निस्सन्देह; चा मभिगु बुई गनं भिगु ताजागु पुसा पिना धका बालिनालित बांलाक प्राप्त याना काये फइ धका ! शील मदुमह ला मभिगु बु बालिथें खः । उमह व्यक्ति प्रति यानागु भिगु कुशल बीज गनं महत्फलदायी जुइ फइ धका !

चा नं भिना लः नं दुगु भिगु बुई पीगु पुसां जक माक्व धाक्व बालिनालि बीके सइ । तथाकथित गुणत अनुसार आर्यसंघ-पिनि प्रति याक्व याक्व कुशल बीजत अतिकं समृद्धगु फलत बी सःगु जुया संघपिन्त “अनुत्तर पुञ्जाक्खेत्त” भिगु कुशल कर्म बीज पीगुया सर्वोत्तम बु” धका प्रशंसा याना तःगु खः ।

(६५) संघं हि वो भिक्खवे अनुस्सरतं यं भविस्सति भयं वा छम्भितत्तं वा लोमहंसो वा; सो पहीयिस्सति ।

(६५) हि=अनुस्मरण यायेगुया कारण छु धाःसा; भिक्खवे=भिक्षुपि; संघं=संघयात; अनुस्सरतं=बारबार लुमंका अनुस्मरण याइपि; वो=छिमित; यं भयं वा=गुगु भय वा; यं छम्भितत्तं वा=गुगु शारीरिक कम्पन वा; यो लोमहंसो वा=गुगु चिमिसं व्वं व्वं दनिगु रौमहर्षण; भविस्सति=जुइ; सो=उगु भय, कम्पन, व रौमहर्षण; पहीयिस्सति=प्रहीण याना हटे यायेगु जू वनी ।

(६६) तं किस्स हेतु ?

तथागतो हि भिक्खवे अरहं सम्मासम्बुद्धो वीतरागो वीतदोसो वीतमोहो अभीरु अछम्भी, अनुत्तासी, अपलायीति ।

(६६) तँ = उगु भय त्राश आदि न्हना मदया कनीगु;
 किस्त हेतु = छु कारणं लय् ? भिक्खवे = भिक्षुपि; हि यस्मा = गुबु
 कारणं; अरंहं = पूजा विशेषयात् ग्रहण याना कया बिज्यायि योषय
 जुया बिज्याःम्ह; सम्मासम्बुद्धी = सम्पूर्णं धर्मायात् पूर्णं रूपं निर्देशकं
 गुह मदयेकं यथायं रूपं सिवा बिज्याःम्ह; तथागतो = जि तथागतं;
 वीतरागी = रागं रहितम्ह खः; वीतदोसो = दोषं रहितम्ह खः;
 वीतमोहो = मोहं रहितम्ह खः; अभीद = ग्यायेगु धारा न्हुइमु मदुम्ह
 खः; अछन्धी = म्ह थरथर खाइगु मदुम्ह खः; अनुवासी = त्राश
 चायेगु मदुम्ह खः; अपलावी = विस्यु वनेणु वामि दया मबिज्याःम्ह
 खः । इति = युगु कारणं हे खः ।

(६७) इवमवोष भगवा; इवं वत्थानं सुगतो अथापरं एतदवोष
 सत्त्वा ।

(६७) भगवा = भगवान् बुद्धं; इवं = युगु "सच्चं तुम्हाकं
 भिक्खवे" आदि गद्य उत्तमं दिशनायात्; अवोष = आज्ञा दयेका
 बिज्याये धुंका; सुगतो = भिगु खँ लहाना बिज्याये सःम्ह तथागतं;
 इवं = युगु नद्यं दिशनायात्; वत्थान = आज्ञा दयेका बिज्याये धुंका;
 अथं = अनं लिपा; सत्त्वा = देव मनुष्यपिनि शास्ता वस्पील तथागतं;
 अपरं = मंगु; एतं = युगु गाथाबन्ध पद्यं धर्मदिशनायात्; अवोष =
 आज्ञा दयेका बिज्यायात् ।

(६८) अरुञ्जो क्वचमूले वा; सुञ्जांगरे ष भिक्खवी ।

अनुस्सरेय सम्बुद्धं; भयं तुम्हाकं नो सिया ।

(६८) भिक्खवी = भिक्षुपि; अरुञ्जो वा = जंगलय् वा;
 क्वचमूले वा = सिमा क्वय् वा; सुञ्जांगरे = सूतसानगु पणशाला
 कुटी; सम्बुद्धं = जि तथागतयात्; अनुस्सरेय = आरवारं लुमंका

अनुस्मरण या; एवं=थथे अनुस्मरण यात धाःसा; तुम्हाकं=छिमित; भवं=भय व त्राश; नो सिया=जुइ मफया चवनी ।

(६६) नो चे बुद्धं सरेय्याथ; लोकजेट्टं नरासभं ।
अथ धम्मं सरेय्याथ; निय्यानिकं सुदेसितं ॥

(६६) लोकजेट्टं=लोकया नायः जेष्ठ जुया बिज्याःम्ह; नरासभं=अतुलनीय पवित्र पुद्गल जुया बिज्याःम्ह; बुद्धं=जि तथागत बुद्धयात; नो चे सरेय्याथ=यदि लुममंकल धाःसा; अथ=अथे लुममंकीबले; निय्यानिकं=संसार वर्त (चाकलं) पिहाँ वने सःगु; सुदेसितं=बांलाक कना तथा बिज्याःगु; धम्मं=उत्तम धर्मयात; सरेय्याथ=लुमंके माल ।

(१००) नो चे धम्मं सरेय्याथ; निय्यानिकं सुदेसितं ।
अथ संघं सरेय्याथ; पुञ्जाक्खेत्तं अनुत्तरं ॥

(१००) निय्यानिकं = संसार वर्त पिहाँ वने सःगु; सुदेसितं=बांलाक कना तथा बिज्याःगु; धम्मं=उत्तम धर्मयात; नो चे सरेय्याथ=यदि लुममंकल धाःसा; अथ=अथे लुममंकीबले; अनुत्तरं=ज्वः मदुगु; पुञ्जाक्खेत्तं=भिगु जातया पुसा पीगु बांलाःगु बुँ बालि जुया च्वंगु; संघं=संघयात; सरेय्याथ=स्मरण याये माल ।

(१०१) एवं बुद्धं सरन्तानं; धम्मं संघञ्च भिक्खवो ।
भयं वा छम्भितत्तं वा; लोमहंसो न हेस्सति ॥

(१०१) भिक्खवो=भिक्षुपि; एवं=थथे जि तथागतं निर्देशन बियागुः अनुरूपं; बुद्धञ्च=जि तथागतं बुद्धयात; [६३५५५५

[५२०]

घज्जण सुत्त ऋगु निश्रय

=उत्तमगु धर्मयात व; संघञ्च=उत्तम संघयात; सरस्तामं=
सुमंका स्मरण याइपि छिमित; भयं वा=ग्याइगु थारा ऋइगु;
अभिमतत्तं वा=म्ह थरथरं लाइगु वा; लोमहंतो वा=चिमिसं
अं अं दनिगु; न हेस्तति=जुइ मत्तु ।

निगमन देशना गद्य-अःपुल

सीके बहःगु अभिप्राय सहित

घज्जण सुत्त ऋगु निश्रय

क्वचाःगु जुल ।

Dhamma.Digital

★★★

आटानाटिय सुत्त नूगु निश्रय

(१०२) अप्पसन्नेहि नाथस्स; सासने साधुसम्मते ।
अमनुस्सेहि चण्डेहि; सदा किब्बिसकारिभि ॥

(१०३) परिसानं चतस्सन्नं; अहिंसाय च गुत्तिया ।
यं देसेसि महावीरो; परित्तं तं भणाम हे ॥

(१०२-३) हे=हे सत्पुरुषाणि; नाथस्स=तथागत नाथया; साधुसम्मते=भिगु उत्तमगु धका सम्मति बिया तःगु; सासने=बुद्ध-शासनय्; अप्पसन्नेहि=अप्रसन्नपि; चण्डेहि=हारां जुया च्वंपि; सदा=न्हाबलें; किब्बिसकारिभि=मभिगु ज्या यायेगु बानि दया च्वंपि; अमनुस्सेहि=यक्षतय्सं; चतस्सन्नं=प्यंगु; परिसानं=परिषद्पिन्त; अहिंसाय च=हिंसा मयाकेया निंति व; गुत्तिया च=आरक्षा व सुरक्षाया निंति; महावीरो=महान वीर्यवान तथागतं; यं परित्तं=गुगु आटानाटिय परित्राणयात; देसेसि=कना बिज्यात; तं परित्तं=उगु आटानाटिय सूत्र परित्राणयात; (मयं=कीसं); भणाम=ब्वना पाठ याये नु ।

स्तुति भावार्थं अःपुल ।

निदान बुद्ध-शासन प्रति श्रद्धा प्रसन्नता महुंपि यक्षतय्सं परिषद् प्यंगूयात सास्ति मयाकेगु सुरक्षा बीकेगु निंति आटानाटिय सूत्र तथागतं कना बिज्यात धयागु खँ आटानाटिय सूत्र निदान अनुसार धया तःगु खँ खः । आटानाटिय सूत्र ला वेश्रवण महाराजं तथागतयात निवेदन याःगु खँ खः । तथागतं स्वीकार याना कया

बिज्याना भिक्षुपिन्त हानं कना बिज्याःगु जुया “यं वेत्तेसि महावीरो”
 धाःगु खः । छको चतुर्महाराजिक देवराजपि प्यम्ह देव सैन्यत लिसे
 राजगृह नगरया गृद्धकूट पर्वतय् विराजमान जुया बिज्याना च्वम्ह
 तथागतयाय्याम् अच्चा इलय् ध्यंक वल । वेत्तवच्च महासत्तथागत-
 यात थये निवेदन यात । “भगवन्.....लोकय् तथागत प्रति श्रद्धा
 प्रसन्नपि देव यक्षपि, श्रद्धा मदया अप्रसन्नपि यक्षपि विभिन्न कथं
 दया च्वन ः श्रद्धा मदया अप्रसन्नपि देव यक्षपि हे ज्ञापाः । अन्तरण
 छाय् धाप्ता तस्मात्तं पाप्मातिपातं अदि अस्मिन् अकुशल कर्म
 लिचिला च्वने निर्ति खं कना बिज्याइगु । इपि धाःसा उगु मभिगु
 अकुशल कर्म लिचिलि मखुपि । मभिगु अकुशल कर्म लिचिलिगु खं
 इमित भयः, लः लः मधाःगुलि हे खः । घन जंगल कारपात कुना
 काप्पा व पुञ्जारय् लाःगु विहारय् भिक्षुपि च्वच्चनीगु जुया उगु
 थासय् बुद्ध-शासन प्रति श्रद्धा मदया अप्रसन्नपि देव यक्षपि दया
 च्वनीगु जुया इपि यक्षपिसं श्रद्धा प्रसन्नता दयेने बीत प्यंगु परिषद्दयात्
 सास्ति याके मन्वूसे सुरक्षा याके बीत आटानाटिय धयागु आरम्भ
 सुरक्षा ग्रहण याना बिज्याहुँ” धका निवेदन या सैलि तथागतं नं
 स्वीकार याना कया बिज्यात् । अनं लिपा त्रेश्रवण महाराजं
 “विपस्सिस्स च नमत्थु” आदि प्रका निवेदन याना वन ।

फुर्क बुद्धमाहित मखु उगु आटानाटिय सूत्र दीर्घनिकाय पाठिक-
 वग्ग-पालि (१५६)-लय् वःगु जुया निगु
 भाणवार [छगु भाणवार (= छको च्वनेगु) २५०-पु] तथा लिसे
 [समान जुल ।] ति=दुगु पालि “विपस्सिस्स च नमत्थु” अस्मिन् सुत्त
 पिगायायात् जक कया सेमेगु बुद्ध-गुण वयनीगु गाथा आदित दुध्याका
 पौराणिक आचार्येपिसं मेकथं व्यवस्था याना तःगु खः ।

अन्तरण स्वरूपीकरण [सुत्तुसम्भते लय् “सम्भते=सम्भते याये छानु”
 अस्मिन् अर्थवात् कया अर्थं कयात्ता ववा । सम्भते
 याये कोःगु अस्यागु सम्भते याये माःगु धयागु भाव खः । मत, अपिमत-व्यवस्था

तयसं इच्छा याये बहःगु, सम्मान याये बहःगु अर्थतयत् नं व्यक्त याःविगु जुया थुगु सम्मत शब्दं नं इपि अर्थत व्यक्त याये फूनि । उगु अर्थ अनुसार धाल धाःसा “साधुसम्मते = सत्पुरुषपिसं इच्छा याये बहःगु, सम्मान याये बहःगु” धका अर्थ वीमाः ।

“अहिंसाय गुत्तिया” त ला भाववाचक जुया “अप्यसन्नेहि” धका तृतीया कर्ता व ‘परिसान’ धका षष्ठी कर्म चकने माःगु जुल ।]

(१०४) विपस्सिस्स च नमत्थु; चक्खुमन्तस्स सिरीमतो ।
सिखिस्स पि च नमत्थु; सब्बभूतानुकम्पिनो ॥

(१०४) चक्खुमन्तस्स = न्याता प्रकारया मिखा ज्ञानदृष्टि दया बिज्याकम्ह; सिरीमतो = श्रीशोभा दया बिज्याकम्ह; विपस्सिस्स च = विपस्सी नां दया बिज्याकम्ह तथागतयात नं; मे = जिगु; नमो = नमस्कार; अत्थु = जुयेमाल । सब्बभूतानुकम्पिनो = सम्पूर्ण सत्त्वपिन्त अनुकम्पा तया संरक्षण याना बिज्याये सःम्ह; सिखिस्स पि च = सिखी नां दया बिज्याकम्ह तथागतयात नं; मे = जिगु; नमो = नमस्कार; अत्थु = जुयेमाल ।

Dhamma Digital
न्याता मिखा

- (१) बुद्धचक्खु = आसयानुशय ज्ञान, इन्द्रिय परोपरियत्त ज्ञान ।
- (२) धम्मचक्खु = ववय्यागु मार्गं स्वंगू व फल स्वंगू ।
- (३) समन्तचक्खु = सर्वज्ञता ज्ञान ।
- (४) दिब्बचक्खु = दिव्यचक्षु अभिज्ञा ।
- (५) पञ्जाचक्खु = प्यंगू सत्ययात स्यूगु ज्ञान ।

“चक्खु वियाति चक्खु”- अनुसार विशेष रूपं सीके खंके सःगु जुया ज्ञानतयत् हे मिखा समानं धयासु अर्थ कथं चक्षुत धका धायेमाः ।

(१०५) वेस्सभुस्स च नमत्थु; ऋहातकस्स तपस्सिनो ।
नमत्थु ककुसन्धस्स; मारसेना-पमद्दिनो ॥

(१०५) ऋहातकस्स=मार्गं अरहत्त पवित्र लखं सिला
छ्वये धुंगु क्लेश दया बिज्याकम्ह; तपस्सिनो=प्रशंसनीयगु
उत्तमाचरण दया बिज्याकम्ह; वेस्सभुस्स च=वेस्सभु नां दया
बिज्याकम्ह तथागतयात नं; मे=जिगु; नमो=नमस्कार; अत्थु=
जुयेमाल । मारसेनापमद्दिनो=मारसेन्य समूहयात क्वत्यला प्रमदंन
याना बिज्याकम्ह; ककुसन्धस्स च=ककुसन्ध नां दया बिज्याकम्ह
तथागतयात नं; मे=जिगु; नमो=नमस्कार; अत्थु=जुयेमाल ।

(१०६) कोणागमनस्स नमत्थु; ब्राह्मणस्स वुसीमतो ।
कस्सपस्स च नमत्थु; विप्पमुत्तस्स सम्बधि ॥

(१०६) ब्राह्मणस्स=निवारण याना हटे याये धुंगु मभिगु
कर्म दया विशुद्धि ब्राह्मण जुया बिज्याकम्ह; वुसीमतो=आचरण
याना बिज्याये धुंगु आर्यमार्गं उत्तमाचरण दया बिज्याकम्ह;
कोणागमनस्स च=कोणागमन नां दया बिज्याकम्ह तथागतयात नं;
मे=जिगु; नमो=नमस्कार; अत्थु=जुयेमाल । सम्बधि=सम्पूर्ण
क्लेशं; विप्पमुत्तस्स=बिल्कुल मुक्त जुया बिज्याये धुंगुम्ह;
कस्सपस्स च=कस्सप नां दया बिज्याकम्ह तथागतयात नं; मे=
जिगु; नमो=नमस्कार; अत्थु=जुयेमाल ।

सम्बधि विप्पमुत्तोति सम्बधीति सम्बेहि किलेसेहि सम्बस्मि च
संखारगते विप्पमुत्तो विसंयुत्तो अस्ति भवति । एकनिपात
उज्जयत्येरगाथट्टकथा (१४६)-य “सम्बेहि किलेसेहि” अनुसार
“सम्बधि=सम्पूर्ण क्लेशं” धका अर्थ विया वयां । “सम्बस्मि च
संखारगते” अनुसार जूसा “सम्बधि=सम्पूर्ण संस्कार समूह्य” धका
बीमाः । संस्कारय क्लेशं आशक्त जुया च्वनीम्हसित उगु उगु

संस्कारं अलग्ग व मुक्त मजूम्ह धका धाये माला क्लेश मदुपि ला संस्कारय् आशक्त जुइगु प्यपुनेगु मदये धुंकीगु जुया संस्कारय् अलग्ग व मुक्त जुया च्वंम्ह धका धायेमाः ।

“सब्बधि विप्पमुत्तोति सब्बेसु खन्धायतनादीसु विप्पमुत्तो हत्वा धयागु सगाथावग्ग देवता संयुत्त मानकाम सुत्त वर्णन अर्थकथा (२६)—या मनसाय कथं “सब्बधि=सम्पूर्ण स्कन्ध, आयतन, धातुइ” धका बीमाः ।

(१०७) अङ्गीरसस्स नमत्थु; सक्कपुत्तस्स सिरीमतो ।
यो इमं धम्मं देसेसि; सब्बदुक्खापनुदन्नं ॥

(१०७) यो=गुम्ह शाक्य राजकुमार गौतम तथागतं; सब्बदुक्खापनुदन्नं=सम्पूर्ण दुःखयात शान्त याये फूगु, हटे याना ल्यहे थनेगुया कारण जुया च्वंगु; इमं धम्मं=थुगु उत्तम धर्मदेशनायात; देसेसि=कना बिज्यात । अङ्गीरसस्स=शरीरयागु अंगं फिजे फिजे जुया ह्वया ह्वया पिहाँ वइगु प्रकाश दया बिज्याकम्ह; सिरीमतो=श्रीशोभायमान जुया बिज्याकम्ह; तस्स सक्कपुत्तस्स=वस्पोल शाक्य राजपुत्र गौतम तथागतयात; मे=जिगु; नमो=नमस्कार; अत्थु=जुयेमाल ।

न्हेम्ह बुद्धयात जक प्रणाम दीघनिकाय महावग्ग महापदान सुत्त (४२)—य् निगमनया रूपय् शुद्धावास मार्गक्रम देशना याना बिज्याःगुली उगु उगु शुद्धावास भूमी तथागत बिज्याःबले विपस्सी आदि न्हेम्ह बुद्धपिनिगु शिष्य श्रावक ब्रह्मापिसं वस्पोल थी थी तथागतपिनिगु विषय बस्तु घटनातयत्त निवेदन यात । उगु शुद्धावास मार्गक्रम क्यनीगु देशनाय् दुथ्याके फयेकेत उगु देशना अनुरूप न्हेम्ह तथागतपिनिगु पूर्वेनिवासयात जक कना बिज्याःगु खः । (मेमेगु कारण प्रदर्शनत नं दनि । महापदान सुत्त टीका स्वयेमाल ।)

उत्तमं न्हेम्ह बुद्धपिण्डियु म्हापायागु घटनायात्त जत्त कमा विज्यात्त त्तःगु महम्मकान सुत्त अनुसार हे लिषा न्हेम्ह बुद्धपिण्डियु पूजा यायेगु चलन दया वस । उक्कि थुगु आठनाटिय सुत्त-यु वेश्रवण महाराजं न्हेम्ह बुद्धपिण्डियु नमस्कार याःगु खः । खन्ध परिंत्त-यु नं न्हेम्ह बुद्धपिण्डियु नमस्कार यायेगु वया च्वंगु जुया उगु सुत्त-यु धाःसा महापदानयात्त बःकाःगु म्खुसे उगु इलय् बीधिसत्त्व ऋषिया ज्ञान अनुसारं हे जुया च्वंगु खः ।

(१०८) ते चापि विज्युता बोके; यथाभूतं विपस्सिसुं ।
ते जन्त अपिसुण्णय; महन्ता वीतसारवा ॥

(१०८) बोके = लोक्य; ते चापि जन्त = गुपि अरहन्त पुद्गलपि त्त; विज्युता = क्लेश प्रकाश ताप कास्त जुया च्छना विज्यापि सुधा; यथाभूतं = सही रूपं तये खः अये; विपस्सिसुं = विस्मिष्टं ज्ञान कथं सिद्धा विज्याये धुं कल; ते जन्त = वस्पोल अरहन्त पुद्गलपि; अपिसुण्णय = चुक्की कायेगु च्छवकं वायेगु सधुपि चुक्क; जन्त = जन्ते हानं; महन्ता = शीसादि गुणांग शक्ति सत्त्वपन्न जुया उत्तम वः महानपि जुया विज्यात्त; वीतसारवा = विस्मृत्त अलगु भय त्रास दुपि जुया विज्यात्त ।

(१०९) हितं देवममुस्सानं; यं नमस्सन्ति गोतमं ।
विज्याचरणसम्पन्नं; महन्तं वीतसारवं ॥

(१०९) ते जन्त = वस्पोल अरहन्त पुद्गलपि; देवममुस्सानं = देव ममुष्पिणि; हितं = हित याये सया विज्याःम्ह; विज्या-चरणसम्पन्नं = विद्याज्ञान, आचरण चरणं सम्पूर्णं जुया विज्याःम्ह; महन्तं = गुण सत्त्वहं चःकः धाया उत्तम जुया विज्याःम्ह; वीतसारवं = विस्मृत्त मदये धुं कुमु भय त्रास दया विज्याःम्ह; गोतमं = गोतम तथागतयात्त; नमस्सन्ति = नमस्कार याना च्वन; (तेसन्ति =

वस्पोल अरहन्त आर्यपिन्त नं; मे=जिगु; नमो=नमस्कार;
अत्थु=जुयेमाल ।)

व्याकरण कथं स्पष्टीकरण [“ते जनाति इध खीणासवा जनाति अघि-
प्पेता” घयागु दी. दृ. ३; आटानाटिय सुत
(१४४) अनुसार जना-द्वारा अरहन्त कायेमाः ।

“अपिसुणाथाति देशनासीसमत्तमेतं; अमुसा अपिसुणा अफरसा मन्त-
भाणिनो ति अत्थो” घयागु तथाकथित अर्थकथा (१४४) अनुसार अपिसुणा
देशनाया शीर्षक मात्र जुया मखुगु खं मल्हाः, छ्वकं मवाः; छाक्क खं मघाः,
अरुं नियमित याना तिनि जक धाये रह्याये सः घका अर्थं दक्वं कायेमाः ।
देशनासीत द्वारा निदस्सन (निदर्शन) उपलक्षण (उपलक्षण) नय-जागु भाव
निर्देशन याना तःगु दु ।

निपूगु गाथाय् “यं नमस्सन्तीति एत्थ यन्ति निपातमत्त” घयागु
दी. दृ. ३ (१४५) अनुसार यं-ला निपात मात्र खः । अर्थं मदु । थुपि गाथाय्
बिया घयागु न्हूगु अर्थकथाया मती कथं खः । पुलांगु अर्थकथां ‘ते जना’ या
स्वरूप अर्थान्तपिन्त जक ग्रहण याना कथा तःगु खं पाथिक न्हूगु आटानाटिय
अर्थकथां घया तल । उगु पुलांगु अर्थकथा कथं गाथा निपुया अर्थं घाये
मानि ।]

महाअर्थकथा अर्थ लोके=लोकय्; ये चापि जना=गुपि तथागतपि
नं; निब्बुता=क्लेश शान्त जुया बिज्याये
धुंकूपि जुया; यथाभूतं=सही धर्मयात; विपस्सिसुं=विशिष्ट
ज्ञानं सिवा बिज्याये धुंकल; ते जना=वस्पोल तथागतपि;
अपिसुणा=चुगली यायेगु छ्वकं वायेगु मदया बिज्याःपि खः;
अथ=अनं हानं; महन्ता=उत्तम व महान जुया बिज्याःपि खः ।
वीतसारवा=बिल्कुल मदये धुंकूगु भय त्राश दया बिज्याःपि खः ।
(भय त्राश बिल्कुल मदमा बिज्याये धुंकूपि खः ।)

देवमनुस्सानं=देव मनुष्यपिति; हितं=हित याना बिज्याये
 सःम्ह; विज्जाचरणसम्पन्नं=विद्या, चरण धर्म सम्पन्न जुया
 बिज्याःम्ह; महत्तं=उत्तम व महान जुया बिज्याःम्ह; वीतसारवं
 =बिल्कुल मदये धुकूगु भय त्राश दया बिज्याःम्ह; यं गीतमं=
 गुम्ह गीतम तथागतयात; नमस्सन्ति=प्रज्ञावानपिसं नमस्कार
 याना च्वन; (तस्स च=उम्ह गीतम तथागतयात व; तेसञ्च=
 वस्पोल पुलांपि खुम्ह तथागतपिन्त; मे=जिगु; नमो=नमस्कार;
 अत्थु=जुयेमाल ।

अगु अथंय् सीके बहःगु “बुतियणाथाय गीतमन्ति देसनामुच्चमस-
 मेतं” धयागु दी. ट्ट. ३; अनुसार
 गीतमं देशनाया प्रारम्भ मात्र जुया बाकि ल्यंदनिपि खुम्ह तथागत-
 पिन्त नं ग्रहण यायेमाः । सकल बुद्धपिं कायेमाः थासय् गीतम धका
 जक धायेगुलि “गीतमं” प्रारम्भिक लक्ष्य जुइ माल । प्रारम्भ
 धायेबले लिपा दनि धका सीके माःगु स्वाभाविक जुया थन “गीतमं”
 द्वारा मेमेपिं तथागत बुद्धपिन्त नं सीके दत ।

(११०) एते चञ्ची च सम्बुद्धा; अनेकसतकोटियो ।
 सब्बे बुद्धा समसमा; सब्बे बुद्धा महिद्धिका ॥

(११०) एते सम्बुद्धा च=वस्पोल विपस्सी आदि खुम्ह
 तथागतपिं व; चञ्ची=खुम्ह तथागतं मेपिं; अनेकसतकोटियो=
 कोटान्कोटि आपालं; सम्बुद्धा च=सम्बुद्धपिं; सब्बे=सम्पूर्णं;
 बुद्धा=तथागत बुद्धपिं; असमसमा=प्रतिस्पर्धाय् वया, दाजे याये
 बहः मजू; न्हापायापिं तथागतपिं लिसे जक समान जुया बिज्यात ।
 सब्बे=सम्पूर्णं; बुद्धा=तथागत बुद्धपिं; महिद्धिका=महानगु ऋद्धि
 दया बिज्याकपिं सः ।

(१११) सब्बे वसबलूयेता; वेसारज्जेहुपागता ।
 सब्बे ते पट्टिजानन्ति; आसभं कानं मुत्तमं ॥

(१११) सम्बे=सम्पूर्ण तथागतपिं; दसबलूपेता=फिगु तथागतपिनिगु ज्ञानबलं सम्पन्न जुया बिज्याःपि खः; वेसारज्जेहि= वैशारद्य ज्ञानं; उपागता=पूर्ण जुया बिज्याःपि खः; सम्बे= सम्पूर्ण; ते=वस्पोल तथागतपिं; उत्तमं=उत्तमगु; आसभं ठानं =विशिष्ट श्रेष्ठोत्तम बुद्धपिनि धात्थेंगु निजी क्षेत्र सर्वज्ञतायात; पटिजानन्ति=समर्थन याना बिज्याःपि खः । [स्वीकार व अधीनस्थ याना तथा बिज्याःपि खः ।]

दशबल दसबलूपेता-लय् दशबल (=फिगु बल) धयागु “दस खो पनिमानि सारिपुत्त तथागतस्स तथागतबलानि” आदि धका मूलपण्णास महासीहनाद सुत्त (६६)-य् कना तथा बिज्याःगु तथागत बल धयागु फिगु ज्ञानबलयात हे धाःगु खः ।

इपिं फिगु ज्ञानबलत

- (१) ठानाट्टानञ्जाण=कारण खः मखुयात स्युगु ज्ञान ।
- (२) कम्मविपाकञ्जाण=कर्मया परिणामयात स्युगु ज्ञान ।
- (३) सम्बत्थगामिनि-पटिपदा-ञ्जाण=उगु उगु भवय् थ्यनीगुया कारण; निर्वाणय् थ्यनीगुया कारण आचरणतयत् स्युगु ज्ञान ।
- (४) अनेकधातु-नानाधातु-ञ्जाण=विभिन्न धातु स्वभावयात स्युगु ज्ञान ।
- (५) नानाधिमुत्तिकताञ्जाण=सत्त्वपिनि मनोभावना अधिमुक्ति स्वभावयात स्युगु ज्ञान ।
- (६) इन्द्रिय-परोपरियत्त-ञ्जाण=सत्त्वपिनि इन्द्रिय तीक्ष्ण जू मजूयात स्युगु ज्ञान ।
- (७) ज्ञानादि-संकलिट्ट-बोदान-बुट्टान-ञ्जाण=ध्यान आदिया उन्नति, अवनति उत्थान (ध्यानं दनेगु) यात स्युगु ज्ञान ।

- (८) पुष्पे निवासानुस्सति-आण=न्हापायागु जन्मया घटनायात
स्यूगु ज्ञान ।
- (९) चतुत्पपात-आण=सत्त्वपिनि च्यूति प्रतिसन्धिवात स्यूगु
ज्ञान ।
- (१०) आसवकखय-आण=आश्रवक्षय जुया च्वंगु निर्वाणयात
स्यूगु ज्ञान ।

कारणाकारण चरण पुचः - मनोवृत्ति व धातु स्वभाव ।
इन्द्रिय ध्यानादि-सीत भव - च्यूति प्रतिसन्धि क्षयभय ।
सिगु ज्ञान बुधि बुल - तथागतबल धका ॥

कायबल थुमु तन्नागतबल (=बुद्धपिनिगु चरित्त) का खेत्तम्
कायबलयात नं उगु उगु अर्थकथाय वर्णन याना तःगु दु ।

कालावक व गंगेय्य - पण्डर तम्बपिगल ।
गन्ध मंगल हेम मले - सिम्ह किसि छद्दन्तुपोसय ॥

थुमु श्रवित्ता अनुसार कालावक अग्नि विक्का त्रकास्यपि
किस्सित भम्बन् कालावक प्रकृति सन्धारम किस्सि अवसि बुवा १०-म्ह
सिजंया बल दु । उम्ह कालावक किसि किम्हसिगु बल गंगेय्य किसि
छम्हसिगु बल खः । थुगु विधि अनुसार किम्ह किम्ह किस्सियागु बल
तनं सं अहाँ वना उपोसय किसि किम्हसिगु बल छद्दन्त किसि
छम्हसिगु बल खः । छद्दन्त किसि किम्हसिगु बल अथमसायागु बल
खः । उकि तन्नागतयागु बल छद्दन्त किसि किम्ह; अथान्ब किसि
दःछिगु कोटि; भिजं किद्वः कोटियागु बल लिसे समान बुल ।

वैशारद्य ज्ञान प्यंगू वैशारद्य ज्ञान प्यंगू चतुकंगुत्तर भण्डगामवग
वैसारज्जसुत्त (३१५)-य कना विज्यात ।
सारंश (१) सम्यक्सम्बुद्ध तथागत धका स्वीकार याःम्ह वस्वीलं
बुधि धर्मतयत् मस्यू धका कारण पृष्ठभूमि सहित्त जालीचना भाइम्ह

देव मनुष्य मार ब्रह्मा सुं छम्हसित नं; निर्देशित याना आलोचना याइगु धर्मयात नं जि तथागतं मखंगु जुया शान्त शीतलताय् थ्यना निर्भीक रूपं च्वने दु । (२) अथे हे “आश्रवक्षय जुइ धुं कूम्हया रूप्य् स्वीकार याना बिज्याःम्ह वस्पोल थुपि आश्रवत मफुनि” धका; (३) “अन्तराय याये सः धका वस्पोलं कना तया बिज्याःगु धर्मत अन्तराय याये मसः” धका व (४) “संसार वर्त दुःखं अन्त याये निति वस्पोलं कना तया बिज्याःगु धर्मत वर्त दुःखं मुक्त याये मसः” धका कारण पृष्ठभूमि सहित आलोचना याइपि देव, मनुष्य, मार ब्रह्मा सुं छम्हसित नं निर्देशन बिया आलोचना याइगु धर्मयात नं जि तथागतं मखना, शान्त शीतलताय् थ्यना निर्भीक रूपं च्वने दु । थुगु तथ्य प्यंगुली भय रहित जुया निर्भीक जुया बिज्याःगु भाव कना बिज्यात ।

विसारदस्स भावो वेसारज्जं । विसारदस्स = भय रहित जुया निर्भीकम्हसिगु; भावो = उत्पत्ति कारण खः; वेसारज्जं = निर्भीक जुइगुया कारण । निर्भीक जुइ दइगु ज्ञानं याना हे खः । जिगु सिद्धान्त जिगु ज्या सही खः धका निश्चित याना निर्णय याये फूगु ज्ञान दुम्हसिके ग्यायेगु मदु । खः ला मखु ला धका आस्था व विश्वास मदुम्ह जक ग्याये यः । उकिं “व्यामोहवसेन सरणपरियेसनं सारज्जं = प्रज्ञा ज्ञान मदया सम्मोहित जुइगु कथं आधार माः जुइगु सारज्ज धाइ” धका अंगुत्तर टीका (२-२२६) आदिलय् वर्णन याना तल । “जि धर्म दक्वं स्यू; मस्यूगु धर्म मदु; धात्थे हे सम्बुद्ध खः” धका धात्थे सिया बिज्याःम्ह तथागतयाके गनं व्यामोहभय धयागु मोहित व भयर्थे जाःगु दये फइ तिति लय् ! उकिं मूल-पण्णास ट्ट. महासीहनाद सुत्त (३३८) - य् प्यंगू स्थानय् थःपि भय रहित जुया निर्भीक जुया च्वंगु भावयात निरीक्षण याना बिज्याःम्ह तथागतयात उत्पन्न जुया वःगु सौमनस्य लिसे सम्प्रयुक्तगु ज्ञानयात वेसारज्ज धाइ धका वर्णन नाना तल । प्यंगू स्थान धयागु न्हापा

अंगुत्तर पालि अनुसार बुद्धत्व, आश्रवक्षययागु भाव, अन्तराय याये सःगु धर्म, वर्तं पिहाँ वने सःगु धर्म हे खः । उगु प्यंगू स्थानयात कारण याना उत्पन्न जुइगु प्रत्यवेक्षण ज्ञानतय्त हे वेसारज्ज ज्ञान घाइ ।

आसभं ठानं ['आसभं' उत्तम अर्थवाची खः । ठानं = क्षेत्र धयागु लोक्य जुजुयागु भाव, मन्त्रीयागु भावयात राजक्षेत्र, मन्त्री क्षेत्र, धाये माःथें स्थिति, क्षेत्र, पदवीथें जाःगु क्षेत्र हे खः । उकि तथागतयागु आसभठान (= उत्तम क्षेत्र वा स्थिति) धयागु सम्पूर्ण धर्मयात दक्क दिक्कं सिया विज्याःगु सर्वज्ञ बुद्धत्वयात हे धाःगु खः । उकि 'सेट्टुट्टानं सम्बञ्जुतं' धका ाणविभंग मूलटीकाय् वर्णन याना तल । (आसभं ठानन्ति सेट्टुट्टानं उत्तमट्टानं । विमङ्गलकथा ३८१ आदि) 'आसभा वा पुब्बबुद्धा; तेसं ठानन्ति अत्थो' धयागु ाणविमङ्गलकथा-आदि अनुसार आसभ-शब्द बुद्धयात न व्यक्त याइगु जूया निति न्हापा न्हापायापि बुद्धपिनिगु क्षेत्र धयागु धर्मयात नं सोकेमाः । आसभ शब्द गुकथं बुद्धयात व्यक्त याये फूगु लय् ? "पटिजाननवसेन सम्बञ्जुतं अभिमुखं गच्छन्ति; अट्ट वा परिसा उपसंक्रमन्तीति आसभा बुद्धा ।" पटिजाननवसेन = स्वीकार याइगु कथं; सम्बञ्जुतं = सर्वज्ञ भावय्; अभिमुखं = न्होने; गच्छन्ति = ध्यना च्चन; वा = अथवा; अट्ट परिसा = परिषद् च्याम्ह पाखे; उपसंक्रमन्ति = उपसंक्रमण याये सः; इति = उकि; आसभा = आसभ घाइ । बुद्धा = बुद्धपि खः । (आणविभंग मूलटीका १८६) अभिमुखं द्वारा आ' यात, गच्छन्ति उपसंक्रमन्ति द्वारा 'सभ' यात वर्णन याना तल । सर्वज्ञ भावय् अभिमुख जुया ध्यनीगु धयागु सर्वज्ञतायात समर्थन यायेगु, स्वीकार यायेगु हे जुया 'पटिजाननवसेन' घाइ । सर्वज्ञ मखुसा च्यागु परिषदय् लिक्क वने मछाः; लिक्क वने मफु । सर्वज्ञ जुया हे जक लिक्क वने फइगु जूया निति 'अट्ट परिसा उपसंक्रमन्ति' लय् नं 'सम्बञ्जुतं पटिजाननवसेन' धका जोडे यायेमाः । पटिजाननं = समर्थन यायेगु धयागु उगु आसभट्टान धयागु सर्वज्ञ स्थिति लिक्क ध्यंके वनेगु, सर्वज्ञ भावयात त्याग मयायेगु, सर्वज्ञ भावयात यः प्रति आसभ

याना द्यतना बीगु हे खः । उकिं “पटिजानाति उपगच्छति न पच्चक्खाति अत्तनि आरोपेति” धका त्राणविभंग अर्थकथा (३८१) आदिनय् वर्णन याना तल ।]

(११२) सीहनादं नदन्ते’ते - परिसासु विसारदा ।

ब्रह्मचक्कं पवत्तेन्ति - लोके अप्पटिवत्तियं ॥

(११२) एते बुद्धा=वस्पोल तथागत बुद्धपिं; परिसासु= च्यागू परिषदय्; विसारदा=ग्यायेगु भयं रहित जुया निर्भीक जुया बिज्याःपिं जुया; सीहनादं=सिहराजयागु घोष समानगु धर्म घोष-यात; नदन्ति=नाद याना बिज्यात; लोके=लोकय्; (केनचि= ब्रह्मा देव मनुष्य सुं छम्हसिनं नं); अप्पटिवत्तियं=विरोध याये मच्छाः; तिरस्कार याये मफूगु; ब्रह्मचक्कं=उत्तमगु धर्मचक्रयात; पवत्तेन्ति=उत्पन्न जुइका बिज्यात ।

सीहनाद सीहनाद-य् सीह-शब्द उत्तम वाची जुया उत्तमगु सः धका धायेमाः । ग्याग्यां धया हाला तःगु सःयात उत्तम धका धाये मज्जू । मग्याःसे निर्भीक रूपं धाइगु ल्हाइगुथें जाःगु सः जक उत्तमगु सः खः । उकिं उत्तमगु सः धयागु मग्याःगु निर्भयगु सःयात धाःगु खँ “सीहनादं नदतीति सेट्टनादं अभीतनादं नदति” धका मूलपण्णासट्टकथा महासीहनाद सुत्त (३३२)-य् वर्णन याना तल । थुगु धापू कथं “सीहनादं=ग्याये मसःगु उत्तमगु शब्दयात” धका (अर्थ) बीमाः । संस्कृतय् ला मुनिसीह आदियें लिउनेयागु सीहयात जक उत्तमवाची धया तल । मेकथं सीहयात सिंह वाची धका कया “सिहराजयागु सःथें जाःगु सःयात” धका नं धाये फूगु खँयात “सीहनादसदिसं वा नादं नदति” धका वर्णन याना तल । सिहराजं सिंहबल धयागु सिंहशक्ति दया मग्याःसे निर्भीक रूपं सिंह सः गर्जन याइथें तथागत सिंह जुया बिज्याःम्ह वस्पोल बुद्धं नं तथागत बल धयागु बुद्धशक्ति ज्ञानत दया च्यागू परिषदय् मग्याःसे

निर्भीक रूपं धर्म-शब्द धयामु सिंहनाद् उदित याना विज्याइगु जुया च्वन ।

थुगु सिंहनादयात खन्धवग्ग संयुत्त सीहनाद सुत्त (७०), चतुकंगुत्तर-सीह सुत्त (३४२) क्कत्ता सीके फु । उगु-सूत्रय् कना विज्याःगु पहः सारंश्च "सिंहनादं बहनीथ नसा भाः वनीबले पिहाँ वने न्हावः सिंहनाद गर्जन यायेगु बानि दु । उगु सःयात ताःपि तिख्खीनत प्रायः याना थारा न्हुइगु जुया च्वन । बिस्युं वना छले जुइगु जुया च्वन । अथे हे तथागतयागु सत्काय (स्कन्ध न्यागु) लिसे सम्बन्धितगु धर्म-सः ताःपि देव ब्रह्मापि नित्य भाःपिया च्वंगु यःथःपिमिगु अमित्वतायात्त सीके दइबले थारा न्हुइगु जुया च्वन" धाइ ।

च्यागु परिषद् पुरुषयागु शूर बीर शक्ति छे च्वता च्वनीबले प्रकट मजू; युद्धस्थलय् तिनि प्रकट जुइगु खः । अथे हे तथागतयागु वैसारथ ज्ञान शक्ति नं प्रज्ञाज्ञान परिषदय् अतिकं प्रकट-जू । उक्कि सिंहनाद उत्पत्ति क्षेत्रयात्त "परिसासु" धका-धका तत्त । मिश्रु, मिश्रुणी, उपासक; उपासिका धका च्वंगु परिषद् नं दनिगु जुया उगु प्यंगु परिषद् यात्त धाये त्यंगु मखु । यत्त स्वमं तथागतं यत्तु वैसारथ भावमात्त कत्ता विज्याःगु महासीहनाद सुत्त-य् कत्ता च्वंगु च्यागु परिषद् यात्त धाये त्यंगु खः । (प्यंगु ला द-गुत्ती दुय्यात्त च्वने धुं क्कगु दु ।) उगु सूत्रय् कत्ता विज्याःगु सारंश्च "सास्सियुत्त जि तथागतं जुक्कु ब्राह्मण, गृहपति, मिश्रु, चत्तुर्म्महासाज्जिक, त्रयस्त्रिंशत्, मार, क्कत्ता परिषदय् उपसंक्रमण याये न्हुं लुक्के मन्; उगु परिषदय् समागम जुइ नंगु कने क्वत्ते याये नंगु जुया उगु तथाया च्छरणं ग्ययेगु दुक्कं वःगु पहः जि तथागतं लुक्के मन्; बहू भव याये मन्; उक्कयं लुक्के मन्; अनुसव याये मत्तं हं जि तथागतं च्छन्द वीतवताय् थयका भय त्ताश मदयेक च्छत्ते दु" धका-धका ।

जुजु, ब्राह्मण, गृहपति, भिक्षु - चतुर्महाराज व त्रयस्त्रिंशत् ।
ब्रह्मा, मार लुमंका ति - च्यागू परिषद् थुपि जुल ॥

ब्रह्मचक्रक ब्रह्मचक्रक-य् चक्रक-शब्द ला धम्मचक्रक धयागु धर्मचक्र
वाची खः । धर्मचक्र धाःसा नं धर्म-देशनायात धाःगु
मखु । तथागतयागु प्रतिवेध ज्ञान व देशना ज्ञानतयत् धाःगु खः ।
थःगु आर्यबलयात उत्पन्न जुइके फूगु अरहत्त मार्ग ज्ञानयात प्रतिवेध
ज्ञान धका धया श्रावकपिनिगु आर्यबलयात उत्पन्न जुइके सःगु
महाक्रिया ज्ञानयात देशना ज्ञान धाइ ।

अप्पटिवत्तियं=मेपिसं उत्पन्न जुइके मफूगु धका (अर्थ)
बीगु चलन दु । उगु अर्थ "उभयम्पि पनेतं अञ्जोहि असाधारणं;
बुद्धानं येव औरसञ्जाणं=थुपि ज्ञान निगू बुद्धयात तोता मेपि लिसे
सम्बन्धित मखु; तथागतपिनि स्वर्णहृदयं जक उत्पन्न जुया वइगु
ज्ञानत" धयागु (म. दृ. १-३३४) लिसे समानर्थे जुया च्वन ।
तर अप्पटिवत्तियं-लय् पटिवत्तन पवत्ते ति-लय् पवत्तन लिसे उत्ते
मजू । पटिवत्तन-ला रोके यायेगु अर्थ वाची खः । थन तथागतयागु
धर्मचक्र निगूयात सुना नं विरोध, प्रहीण व निवारण याये मफु
धका अर्थ ग्रहण याये त्वः जू ।

अप्पटिवत्तियन्ति नयिदं तथात्ति पटिलोमं वत्तेतुं असक्कुणेर्यं ।
(पटिसम्भिदा मगग अट्टकथा दुतियधम्मचक्रक पवत्तन वार २१८)

अप्पटिवत्तियन्ति धम्मस्सरस्स भगवतो सम्मासम्बुद्ध-
भावतो धम्मचक्रस्स च अनुत्तरभावतो अप्पटिसेधनीयं ।

(नेत्ति अट्टकथा देसनाहारविभंग ५७)

(११३) उपेता बुद्धधम्मिहि; अट्टारसहि नायका ।
वात्तिस लखणूपेता; सीतानुब्यञ्जनाधरा ॥

(११३) नायका=लोकया नेता प्रनेता प्रमुख नायक तथागतपि; अट्टारसहि=किच्यागू; बुद्धधम्मैहि=तथागतपिनि जक अधीनस्थ गुणतयसं; उपेता=सम्पन्न जुया बिज्याना च्वन । वात्तिसलक्खणूपेता=३२-ताः महापुरुषपिनिगु लक्षणं सम्पन्न जुया बिज्याना च्वन । असीतानुव्यञ्जनाधरा=चयगू चिचीघंगु लक्षण अनुव्यञ्जनयात धारण याना बिज्याना च्वन ।

बुद्धधम्म जक बुद्धधम्म-य् धम्म-शब्द गुणवाचक जुया च्वंगु जुया तथागतपिनिगु गुणत जुल । इपि गुणत मेमेपि व्यक्तिपि लिसे सम्बन्धित मजू, दये फइ मखुगु गुणत जुया “बुद्धानं येव धम्मा गुणा; न अउओसन्ति बुद्धधम्मा” धका पाथिक संगीति सुत्त टीका-य् वर्णन याना तल । उकथं मेपि व्यक्तिपि लिसे सम्बन्धित मखुसे तथागतपिसं जक दयेका काये फूगु विशिष्ट असाधारण गुणत जुया हे इपि गुणतयत् आवेणिक धम्म (=आवेणिक गुण) धका धाये माल । (दी. टी. ३-१६७) इपि बुद्धधर्मत-

- १- अतीत अंशय् तथागतयागु प्रतिबन्ध प्रतिरोध मदुगु ज्ञान ।
- २- अनागत अंशय् तथागतयागु प्रतिबन्ध प्रतिरोध मदुगु ज्ञान ।
- ३- वर्तमान अंशय् तथागतयागु प्रतिबन्ध प्रतिरोध मदुगु ज्ञान ।
- ४- थुपि स्वंगु गुणं सम्पन्न जुया बिज्याःम्ह तथागतया कायिक कर्म धाक्व ज्ञान समावेश जुया च्वंगु जुल ।
- ५- वाचिक कर्म धाक्व ज्ञान समावेश जुया च्वंगु जुल ।
- ६- मानसिक कर्म धाक्व ज्ञान समावेश जुया च्वंगु जुल ।
- ७- थुगु खुगु गुणं सम्पन्न जुया बिज्याःम्ह तथागतयाके छन्द (=इच्छा) या परिहानी मदु ।
- ८- धर्मदेशनाया परिहानी मदु ।
- ९- वीर्यया परिहानी मदु ।
- १०- समाधिया परिहानी मदु ।
- ११- प्रज्ञाया परिहानी मदु ।

- १२- विमुक्ति (=अरहत्त फल) या परिहानी मदु ।
 १३- थुगु किनिगु गुणं सम्पन्न जुया बिज्याःमह तथागतयाके ह्यये-
 स्यायेगु फासांफुसुं यायेगु खिसि यायेगु क्रीडात्मक भावनाथें
 जाःगु ज्या-खँ मदु ।
 १४- हथासं हथासं हरबरे चाया काचाक्क यायेगुथें जाःगु ज्या-खँ
 मदु । (द्वं क द्वं क टुटफुट् जुइक च्वच्वद्येक ज्या यायेगु धका
 नं धया तल तिनि)
 १५- ज्ञानं भ्यावे मजूगु पूमवंगु अस्पष्टगु क्षेत्र (=स्थिति)
 धका मदु ।
 १६- काचा काचां हथासं पथासं यायेगुथें जाःगु ज्या-खँ मदु ।
 १७- विना विचारं अथें अथें उत्पन्न जुइगु चित्त निरर्थकगु चित्तथें
 जाःगु भाव मदु ।
 १८- विना दृष्टि प्रतिसांख्या (प्रज्ञा ज्ञान) रहितगुथें जाःगु भाव
 मदु । थुपि किच्यागु जुल ।

विधि छथी च्वय् कना वयागु बुद्धधम्म किच्यागु विभंग मूल
 टीका पालें खः । उगु मूलटीकाय् हे “धर्मदेशनाया
 परिहानी मदु” धयागु खँपुया पलेसा “शक्तिया परिहानी मदु” धका
 छथी उल्लेख दया च्वन तिनिगु खँ धया तःगु दु । दी. टु. ३;
 संगीति सुत्त (१७६)-य् बुद्धधम्म किच्यागु मेकथं वया च्वंगु
 दनि । तर दोघभाणकपिनि धापू जुया च्वंगु उगु बुद्धधम्म ल्वाकः
 बुकःथें जुया च्वंगु जुया ल्वाकः बुकः मजूगु धापूयात थुकथं लुमंकी
 धका उपरोक्त मूलटीका धापू कथं संगीति सुत्त टीकाचार्य आज्ञा
 दयेका वये धुंकल ।

महालक्षण ३२-ताः

- १- तथागतयागु पालितः गाःगी मदुसे बैय् बांलाक च्वनी कथं
 माथं वना पिच्चुसे च्वं ।

- २- पालितल्य चक्र लक्षणत दु ।
- ३- ग्वालितुतिया प्यव्वय्य छव्वः तितःहाक जू ।
- ४- ल्हाः पतित च्वय्य पाखे तःपुया च्वका सुलुक्क च्वत्ता तःहाक ।
- ५- ल्हाः, तुतित नाइसे छाइसे कोमल जू ।
- ६- ल्हाः पति, तुति पतित समान जुया जालह्व; थाना तःगु तिका क्वाःथे जुया च्वन ।
- ७- गौचात च्वय्य थःथ्याना च्वंगु दु ।
- ८- त्वानाःतः एणि मृगयागु त्वानाःतथे गोसाना सुलुक्क च्वं ।
- ९- शरीर क्वमछूसे हे तःप्यंक धस्वाना तुं पुलि निगःयात ल्हासे परामर्शनः याये फयेक च्वय्यागु भाग व क्वय्यागु भागय्य समानता दया च्वन ।
- १०- पुरुष निमित्त (चिन्ह) छ्यंगु म्हा दुने दुसुत्ता च्वंगु दु ।
- ११- शरीरयागु छविवर्ण सुवर्ण वर्ण दया च्वन ।
- १२- छवि मांस नाइसे छाइसे कोमल जू ।
- १३- चिमिसैत चिमिसै प्वाः प्वाल्य छपु छपु जक बुया वया च्वंगु दु ।
- १४- इपि चिमिसैत अजःयागु वर्ण दया जवं चाःतुला च्वय्यपाखे च्वका थः स्वया च्वंगु दु ।
- १५- शरीर महाब्रह्मायागु शरीरथे स्वच्छ रूपं तःस्वाना च्वंगु दु ।
- १६- ल्हाः पवः, तुति पवःयागु च्वय्यागु भाग, ब्वहः निखे, गःपः धयागु न्हेगु स्थानत क्वय्य नसा सी मदयेक ला ह्ण्ट पुण्ट जुया च्वंगु दु ।
- १७- शरीरयागु गोल सिहराजयागु च्वय्यागु म्हाया बच्चिं भागथे पूर्ण जुया च्वंगु दु ।
- १८- पिनेयागु ल्हाः पवः सिलि क्वय्य निपुया दथुइ नसा क्वय्य आदि सी मदयेक ह्ण्ट पुण्ट जुइक मांस दया च्वन ।
- १९- शरीर च्चकल्लयागु वंमल सिमाथे म्हाधिक व ब्यःयाः प्रसाण समान जुया च्वन ।

- २०- गःपः व ककु समभागं गोलाना च्वन ।
 २१- तथागतयाके रस ग्रहण याये फूगु नसात न्हेद्धःति दु ।
 २२- तथागतया मन्चा सिंहाराजयागु मन्चार्थे पुष्ट जुया च्वम ।
 २३- वात पूर्वकं प्यीपु दु ।
 २४- वात फुकं ङ्वः मिले जू ।
 २५- बाःगु खालिगु ह्वः मदयेक वा दक्कवं स्वाना च्वंगु दु ।
 २६- धँवात पूर्णं रूपं तुयुसे च्वं च्वंगु दु ।
 २७- म्ये सालुसे तःहाकः चक्कना नाइसे च्वं ।
 २८- सः महाब्रह्मायागु सःर्थे तःसकं बांला ।
 २९- मिखा हाकुइ माःथाय् तःसकं हाकुया च्वंगु दु ।
 ३०- मिखा गोः नक्तितिनि बूम्ह साचिगु मिखागोः समान
 यच्चुसे च्वं ।
 ३१- तथागतया मिखा फुसि निगूया थिक्क दथुइ तःसकं नाइसे
 च्वंगु कपाय्थे अतिकं अतिकं नाइसे तुयुसे च्वंगु उण्णलोम
 सजीव सँ दु ।
 ३२- मस्तकय् पगारि भुना तःगुथे च्वं च्वंगु दु ।

चयगू अनुब्यञ्जन (चिचीधंगु लक्षण)

- १- तथागतयागु ल्हाः तुतियागु पतित खालिथाय् (गाः) मदयेक
 ह्ण्ट पुष्ट जू ।
 २- छसिकथं च्वका सुलुक च्वं ।
 ३- बांलाक बुया तःगु लुँयागु थार्थे गोला ।
 ४- ल्हाः तुतियागु लुसित माणिकयागु वर्णथे हे ह्याउँसे च्वं ।
 ५- तःजाः जुया व्वँ व्वँ दं ।
 ६- नाइसे च्वना पुष्ट जू ।
 ७- तुति पतित दक्कवं समान रूपं च्वं च्वंगु दु ।
 ८- गौचा ग्वारा सी मदयेक छसिकथं पुष्ट जुया चुलुसे च्वं ।

- ९- बिज्याइगु गति हस्तिराजयागु गमनथे सुसंस्कृत जू ।
 १०- सिहराजयागु गमनथे भव्य जू ।
 ११- सुवर्णं हंसराजयागु गमनथे विशेष शोभायमान जू ।
 १२- उसभराजथे शोभा दुगु गमन दु ।
 १३- जवं न्हाका गमन यायेगु दु ।
 १४- पुली ग्वारा सी मदयेक छचाख्यरं गोलाना च्वंगु दु ।
 १५- पुरुष निमित्त (चिन्ह) पुष्ट जू ।
 १६- त्यफुचा प्वाः मगं तः मज्याः ।
 १७- मोतियागु ख्वालाथे गम्भीर जू ।
 १८- जवं चक्र चाःहिला ल्वःधनापुसे च्वक शोभा दु ।
 १९- खम्पा, लप्पात किसियागु स्वैथे सुलुक्क च्वना सुच्चुसे च्वं ।
 २०- शरीर च्वय् क्वय् हाकः ब्याः दाना तःगुथे छगू हे रूपं मिले जू ।
 २१- छसिकथं सुच्चुसे मिले जू ।
 २२- छचाख्यरं पुष्ट व सुच्चुसे च्वं ।
 २३- थय्याः क्वथ्याः मदयेक मिले जू ।
 २४- हय् हय् कुंगु कय् कय् कुंगु मदु ।
 २५- स्योकइ, ती, परः, दाद आदि मुक्त जू ।
 २६- छसिकथं ज्वाला ज्वालां थीगु प्रकाश दु ।
 २७- बांलाक पाः काला तःगु सुवर्णं बर्णथे परिशुद्ध जू ।
 २८- तथागत कालावक जातया किसि द्वःछि कोटियागु बलशक्ति धारण याना बिज्याःम्ह खः ।
 २९- न्हाय् चामुसे च्वंगु सुवर्णथे पुष्ट जुया स्पष्ट जुया च्वंगु दु ।
 ३०- दन्त मांस छज्वः ला बांलाकं ह्यारुंसे च्वं ।
 ३१- दन्तत यच्चुसे तुयुसे च्वं ।
 ३२- कोमल पुष्ट जू ।
 ३३- इन्द्रियत अति हे यच्चुसे च्वं ।
 ३४- घँवा गोलासे च्वं ।

- ३५- म्हुतुसि ह्याउँसे च्वं ।
 ३६- म्हुतु ताहाकः जू ।
 ३७- हस्तरेखा लक्षणत गम्भीर जू ।
 ३८- ताहाकः ।
 ३९- तःतःप्यं ।
 ४०- ल्वःवनापुसे च्वंगु आकार संस्थान दु ।
 ४१- शरीरयागु वर्णं ला सुदौल जुया मार्थं वं । समान जू ।
 ४२- न्यता पुष्ट जुया बांलासे च्वं ।
 ४३- मिखा ताहाकः जुया विस्तृत जू ।
 ४४- म्हासुगु, सुवर्ण वर्णगु, तुयुगु, ह्याउँगु, हाकूगु धयागु न्याता
 वर्ण चक्कं । स्पष्ट जू ।
 ४५- मिखायागु सँ मिले जुया च्वय् चाःतुला क्वछुना च्वंगु दु ।
 ४६- म्ये नाइसे सालुसे च्वना ह्याउँसे च्वं ।
 ४७- न्हाय्पं ताः नं हाकः जुया यइपुसे नं च्वं ।
 ४८- छ्योँ ग्वारागिरा मदया प्रकृति रूपं चत्त च्वं ।
 ४९- किलः काल मदु ।
 ५०- कुसायागु चाक्कःथेँ गो लाना शोभा दु ।
 ५१- कपाः ताहाकः विस्तृत शोभा दु ।
 ५२- मिखाफुसि बांलासे शोभायमानगु आकार संस्थान दया च्वन ।
 ५३- कोमलगु चिमिसँ धारण याना तःगु दु ।
 ५४- छसिकथं सुलुक्क वना क्वछुया च्वंगु दु ।
 ५५- विस्तृत जू ।
 ५६- ताहाक ।
 ५७- शरीर नायुसे कोमल जू ।
 ५८- अतिकं शान्त दान्त ।
 ५९- खिति खाति मदु ।
 ६०- अतिकं जहाँ थी ।
 ६१- काच्याकाच्यां मच्चं ।

- ६२- कोमल व पुष्ट जू ।
 ६३- बांलाःगु (नस्वाः वःगु) गन्ध दु ।
 ६४- चिमिसँप्वाःत ळ्वः मिले जुष्म प्वाःचा पत्तिकं त्वःमफिक
 मिले जुइक चिमिसँ बुया वया च्वंगु दु ।
 ६५- नाइसे चिकँलाये कना वँचुसे कोमल जू ।
 ६६- जवं चाःतुला वना च्वंगु दु ।
 ६७- भिस्फोट कुया च्वंगु अञ्जन प्रबंतयागु क्षोभाये वँचुसे खुँसे
 च्वना च्वंगु दु ।
 ६८- व्ययव्यय् क्वया गथिगथि चिनेगु महुसे यच्चुसे पुष्ट च्वं ।
 ६९- शरीरं अस्तिकं शुष्मगु आस्वास प्रस्वास धारण याना च्वंगु दु ।
 ७०- महुतु सुगन्ध बास वः ।
 ७१- कुँवीं नं अस्त वः ।
 ७२- सँ बांलाकं हाकुसे च्वं ।
 ७३- जवं चाःतु ।
 ७४- बांलाःगु क्षोकारं सँल्याम दु ।
 ७५- व्ययव्यय् क्वया गथिगथि चिनेगु महुसे वच्चुसे पुष्ट च्वं ।
 ७६- नाइसे कोमल जू ।
 ७७- नित्तु निलेगु मदु ।
 ७८- भिल्लि भिल्लि खू ।
 ७९- काच्याकाच्यां सँच्वंसे चिकँलाय् कं ।
 ८०- चसुप्पालय् केतुमासित प्रकाशत्वं चित्रित बुया च्वंगु दु ।

(११४) व्यामप्पभाय सुप्पभा - सव्वे ते भुनिकुञ्जरा ।
 बुद्धा सव्वञ्जानो एते - सव्वे क्षीणासवा जिना ॥

(११४) सव्वे = सम्पूर्णं; ते भुनिकुञ्जरा = शीर्षस्य मुनि
 वस्पोल तथागतपि; व्यामप्पभाय = व्यामप्पभा (म्हं शुचिं हाकगु
 प्रभां) जाज्वल्यमानगु प्रभामण्डलं; सुप्पभा = जाज्वल्यमान बुया
 सुशोभितगु प्रभा दया च्वन । सव्वञ्जानो = सम्पूर्णं धर्मवात इव

सीका खंका सर्वज्ञ जुया बिज्याःपि; सब्बे = सम्पूर्ण; एते बुद्धा = वस्पोल बुद्ध तथागतपि; खीणासवा = क्षीण जुइ धुंकूगु आश्रव दया बिज्याःपि; जिना = पञ्चमार त्याका धात्थे जिन जुया बिज्यात ।

व्यामप्पभा ‘व्यामप्पभाय’ यात “म्ह धुच्छि हाकःगु प्रभा” धका अर्थ बीगु चलन दु । गौतम तथागतया निति जूसा संशय यायेथाय् मदइगु जूसां दक्वं तथागतपिन्त धया तःगु थुगु क्षेत्रय् ला उगु अर्थ व्यापक मजू । तथागतपि छम्हं मेम्ह परिमाण पाना भेद जुइगु ‘बेमत्त’ त दया च्वंगु जुया ‘रस्मिबेमत्त’ धयागु सदां प्रभा प्रभाय् पाना च्वंच्वंगु भेदत नं दु । मंगल तथागतया प्रभा किद्धः लोकघातु छगुलि फिजे जुया जहाँ थी । पदुमुत्तर तथागतयाके १८-गू योजन, विपस्सी तथागतयाके न्हेगू योजन, सिखी तथागतयाके स्वंगू योजन, ककुसन्ध तथागतयाके किगू योजन, की गौतम तथागतयाके म्ह धुच्छि हाकः ति धका न्हाबलें प्रभा फइले जुया च्वनीगु प्रमाणयात बुद्धवंसटुकथा (१५८)-य् धया तःगु दु । उकि “व्यामप्पभा” प्रभां धका सामान्य कथं जक अर्थ छ्याये त्वः जू । अथे जूसा व्यामप्पभा अर्थयात गुकथं धायेगु लय् ? म्ह धुच्छि ति जक प्रभा दया बिज्याःम्ह तथागतया निति “व्याममत्ता पभा व्यामप्पभा” धका (विग्रह) यायेगु खः । मेमेपि तथागतपिनि निति बुद्धवंसटुकथा अनुरूप चिन्तन याये माल ।

तस्स व्यामप्पभा काया – निद्धावति दिसोदिसं ।

निरन्तरं दिवारत्ति – योजनं फरते सदा ॥

थुगु नारद बुद्धवंसपालि (३४३) - लय् न्हाबलें छगू योजन दया बिज्याःम्ह नारद तथागतयाके “व्यामप्पभा” प्रयोग दया च्वंगु जुया उगु “व्यामप्पभा” यात “व्यामप्पभा वियाति व्यामप्पभा” धका उपमा तद्धित याना “अम्हाकं भगवतो व्यामप्पभा वियाति अत्थो” धका अभिप्राय उल्लेख याना तःगु दुगुलि “की तथागतयागु

व्यामप्यभार्थे जाःगु व्यामप्यभा दया बिज्याःम्ह" धका अर्थ ग्रहण याये माल । थन व्यामप्यभा निगूयात एकसेस याना तःगु धका सीकेमाः ।

(११५) महापभा महातेजा - महापञ्चा महाबला ।
महाकारुणिका धीरा, सम्बेसानं सुखावहा ॥

(११५) एते बुद्धा=वस्पोल बुद्ध तथागतपि; महापभा=शरीर प्रभा ज्ञानप्रभा जाज्वल्यमान जुया विशिष्ट पवित्रगु प्रभा दया बिज्यात; महातेजा=अनेक शक्ति महान तेज दया बिज्यात; महापञ्चा=प्रशंसनीयगु महान पवित्र प्रज्ञा दया बिज्यात; महाबला=काय ज्ञान निगू बल महान सामर्थ्य दया बिज्यात; महाकारुणिका=सत्त्व आपालं प्रति अतिकं दया दुगु महाकरुणा दया बिज्यात; धीरा=अति दृढगु समाधि दया बिज्यात; सम्बेसानं=सम्पूर्ण सत्त्वपिनि; सुखावहा=सुख वहन याना बिज्याये सया बिज्यात ।

(११६) द्वीपा नाथा पतिट्ठा च - ताणा लेणा च पाणिनं ।
गती बन्धू महस्सासा - सरणा च हितेसिनो ॥

(११६) एते बुद्धा=वस्पोल बुद्ध तथागतपि; पाणीनं=सत्त्वपिनि; द्वीपा च=द्वीप समान आधार स्थल नं जुया बिज्यात; नाथा च=शरण स्थल नाथ नं जुया बिज्यात; पतिट्ठा च=प्रतिष्ठा नं जुया बिज्यात; ताणा च=वर्त दुःखं नं तरे याना त्राण (रक्षा) बिया बिज्यात; लेणा च=भय मध्यनि कथं छले जुइगु, सुपिलेगु क्षेत्र नं जुया बिज्यात; गती च=देव मनुष्य आपालंसिया आश्रय स्थल नं जुया बिज्यात; बन्धू च=भिपि इष्ट मित्र नं जुया बिज्यात; महस्सासा च=विशिष्ट उत्तमगु आश्रय, आधार, लिघंसा, भरोसा, आश्वासन नं जुया बिज्यात; सरणा च=दुःखात विनाश

नं याना बिज्यात; हितेसिनो = अर्थ हितयात जक माला बिज्यायेगु बानि दया बिज्यात । (महेस्सासा) पुलांगु पहः ।

महस्सासा निपुगु गाथाय् “महेस्सासा” धका परम्परा कथं ब्वनेगु चलन दु । परित्राण टीका-य् “महेस्सासाति तेसं इच्छित्तयसाधनतो सिवब्रह्मदेवराजेहि सदिसा = शिव धयाम्ह देवता, ब्रह्मा धयाम्ह देवता, शक्रपिथे जुया बिज्यात” धका अर्थ छ्याइगु जुल । “महिस्सासाति पि पाठो । उत्तम-धनुग्गहसदिसाति अत्थो” धका मेकथं छथी नं वर्णन दया च्वन तिनिगु जुया “उत्तमम्ह धनुर्धारी समान जुया बिज्याःम्ह” धका अर्थ धाये माःगु पहः दु । महिस्सास-लय् इस्सास = धनुष, धनुर्धारी नितान् हे अर्थ वः ।

थुगु गाथाय् आधार भरोसा आश्रय स्वभाव दुगु गुणत मुक्कं जुया च्वंगु जुया उकीया दथुइ थुगु ‘महेस्सासा’ उपरोक्त अर्थ दया च्वंगु जुया कथं महंगु जुया च्वन । उकि मूलम्ह गाथाभाणक आचार्ययागु विचारय् “महेस्सासा, महिस्सासा” जुइ मखुथे ताः; “महस्सासा” धका जक जुइ माःगु खने दु । ‘अस्सास’ शब्दं लिधंसा, भरोसा, आश्रय अर्थ ब्यक्त याये फूगु जुया महानगु आधार, लिधंसा, भरोसा जुया बिज्याःपि धयागु अर्थ जक क्षेत्र लिसे अनुकूल जुइ धयागु बिचाः दया च्वन ।

अस्सासा’ति अस्सया पतिट्ठा । (तिकंगुत्तर अट्ठकथा केसमुत्ति सुत्त १८२-वर्णन ।) अस्सासोति अस्सयो पतिट्ठा उपत्थम्भो; (मूलपण्णास अट्ठकथा, चूलसीहनाद सुत्त ३१३)

(११७) सदेवकस्स लोकस्स - सब्बे एते परायणा ।
तेसा’हं सिरसा पादे - वन्दाभि पुरिसुत्तमे ॥

(११७) सब्बे = सम्पूर्ण; एते बुद्धा = वस्पोल बुद्ध तथा-
गतिपि; सदेवकस्स = देव सहितगु; लोकस्स = सत्त्व समूहया;

परायणा = विशिष्ट उत्तमपि शरण व आधार जुया विज्यात;
 पुरिसुत्तमे - विशिष्ट गुणवान उत्तम पुरुष जुया विज्याःपि; (ते =
 वस्पोल तथागतपिन्त व); तेसं = वस्पोल तथागतपिनि; पादो =
 पादचरणपथात्; ग्रहं = जि; सिद्धता = शीर रत्न उत्तम अंग द्वारा;
 वन्दामि = वन्दना याना च्वना ।

टिप्पणी पुरिसुत्तमे - यात षष्ठी अर्थय् द्वितीया चिन्तन याना
 "पुरिसुत्तमे पुरिसुत्तमानं तेसं पादो" धका-परित्राण
 टीकां अर्थ व्यक्त याना तल । उगु अर्थ न उचित जुया च्वन । यम
 ला उक्तं चिन्तन मयाःते यथावत् अर्थ अनुसार "ते" जोडे याका
 वस्पोल तथागतपिन्त व वस्पोल तथागतपिनि पादचरणयात धका
 सन्नद्धताया व्युत्पत्ति अर्थ दुगु जुया उक्तं हे अर्थ विद्या-वया ।

(११८) वचसा मनसा चैव - वन्दामेते तथागते ।
 सयन्ने आसने ठाने - गमने चापि सम्बद्धा ॥

(११८) ग्रहं = जि; एते तथागते = वस्पोल तथागतपिन्त;
 सयने च = वनेबले नं; आसने च = फेतुइबले नं; ठाने च = वनेबले
 नं; गमने चापि = वनेबले नं; सम्बद्धा = न्याबले; वचसा चैव =
 वचनं नं; मनसा च = मनं नं; वन्दामि = वन्दना याना च्वना ।

(११९) सदा सुखेन रक्खन्तु - बुद्धा सन्तिकरा तुवं ।
 तेहि त्वं रक्खितो सन्तो - मुत्तो सम्बभयेहि च ॥

(११९) सन्तिकरा = सम्पूर्ण दुःख शान्त शीतल याना
 विज्याये सःपि; बुद्धा = बुद्ध तथागतपिसं; तुवं = छत्त; सदा =
 न्याबले; सुखेन = सुखं; रक्खन्तु = रक्षा याना विज्यायेमाः; तेहि =
 वस्पोल तथागतपिनि पादो; रक्खितो = रक्षा याके दुग्दु; सन्तो =
 जुया; त्वं = छ; सम्बभयेहि = सम्पूर्ण भयं; मुत्तो च = मुक्त दुग्दु
 दुग्दु नं; (भय = जुयेमाः ।)

(१२०) सम्बरोगा विनीमुत्तो - सम्बसन्ताप-वञ्जितो ।
सम्बवेर'मतिष्कन्तो - निम्बुत्तो च तुवं भव ॥

(१२०) तुवं = छ; सम्बरोगा = सम्पूर्ण रोग धाक्वलि; विनीमुत्तो च = विशेष रूपं मुक्त जुइ दुम्ह; सम्बसन्तापवञ्जितो च = सम्पूर्ण शोक सन्तापं अलग्ग जुइ दुम्ह व; सम्बवेरं = सम्पूर्णं वैरयात; अतिष्कन्तो च = पुला अतिक्रमण याये दुम्ह; (हुत्वा = जुया); निम्बुत्तो च = शान्त शीतल जुइ दुम्ह नं; भव = जुयेमाः ।

(१२१) तेसं सच्चेन सीलेन - खन्तिमेत्ताबलेन च ।
तेपि अम्हे'नुरक्खन्तु - अरोगेन सुखेन च ॥

(१२१) तेसं = वस्पोल तथागतपिनिगु; सच्चेन च = सत्यं याना; सीलेन च = शीलं याना व; खन्तिमेत्ताबलेन च = क्षान्ति, मैत्री धर्मतयगु बल शक्ति याना; तेपि = वस्पोल तथागतपिसं; अरोगेन = रोगं अलग्ग जुइ कथं व; सुखेन च = सुख जुइ कथं; अम्हे = कीत; अनुरक्खन्तु = सदां आरक्षा याना बिज्याये माल ।

तथागतपिके प्रथंन भावार्थं सम्पूर्णं दुःख शान्त शीतल जुइगु याना बिज्याये सःपि तथागतपिसं छन्त सदां सुखं रक्षा यायेमाः । वस्पोल तथागतपिनि पाखें आरक्षा याका च्वंम्ह जुया छ सम्पूर्ण भय धाक्वलि मुक्त जुयेमाः । छ रोगं धाक्वलि विशेष रूपं मुक्त जुया सम्पूर्ण सन्ताप वञ्जित जुइका च्वने दुम्ह जुया सम्पूर्णं वैरयात अतिक्रमण याना शान्त शीतलम्ह नं जुयेमाः । वस्पोल तथागतपिनिगु सत्य, शील, क्षान्ति, मैत्रीयागु बल शक्ति अनुसार वस्पोल तथागतपिसं कीत नं रोगं मुक्त जुइ कथं, सुखं सदां आरक्षा याना बिज्यायेमाः ।

टिप्पणी - तेहि एवं रक्खितो सन्तो-लम् सन्तो-यात् शान्त शीतलम् धक्का
पर्यं बीगु चलन दु । "सन्तो सुन्दरो" धक्का परित्राण टीका बर्येन

याना तल । धन सन्तो-यात समानो=जूष्टु, जुया धका प्रथं बिया बया ।
धुगु अर्थं जक गाथाभाणकपिति अपेक्षा जुइ प्राय दु । शान्त शीतल 'जुइगु'
निर्ति ला 'निम्बुतो च सुबं' दये धु कल ।

(१२२) पुरत्थिर्मास्मि दिसाभागे - सन्ति भूता महिद्धिका ।
तेपि अम्हे'नुरक्खन्तु - अरोगेन सुखेन च ॥

(१२२) पुरत्थिर्मास्मि दिसाभागे=पूर्व दिशाया; महिद्धिका
=महान ऋद्धिमानपि; भूता=गन्धर्व देवतापि; सन्ति=दया
च्वन; तेपि=इपि गन्धर्व देवतापिसं नं; अम्हे=जिमित (कीत);
अरोगेन=रोगं अलग्ग जुइ कथं व; सुखेन च=सुख जुइ कथं;
अनुरक्खन्तु=सदां आरक्षा याये माल ।

(१२३) दक्खिर्णास्मि दिसाभागे - सन्ति देवा महिद्धिका ।
तेपि अम्हे'नुरक्खन्तु - अरोगेन सुखेन च ॥

(१२३) दक्खिर्णास्मि दिसाभागे=दक्षिण पाखेयागु दिशाया;
महिद्धिका=महान ऋद्धिमानपि; देवा=कुम्भाण्ड देवतापि; सन्ति
=दया च्वन; तेपि=इपि कुम्भाण्ड देवतापिसं नं; अम्हे=जिमित
(कीत); अरोगेन च=रोगं अलग्ग जुइ कथं व; सुखेन च=सुख
जुइ कथं; अनुरक्खन्तु=सदां आरक्षा याये माल ।

(१२४) पच्छिर्मास्मि दिसाभागे - सन्ति नागा महिद्धिका ।
तेपि अम्हे'नुरक्खन्तु - अरोगेन सुखेन च ॥

(१२४) पच्छिर्मास्मि दिसाभागे=पश्चिम पाखेयागु दिशाया;
महिद्धिका=महान ऋद्धिमानपि; नागा=नागत; सन्ति=दया
च्वन; तेपि=इपि नागतय्सं नं; अम्हे=जिमित (कीत);
अरोगेन च=रोगं अलग्ग जुइ कथं व; सुखेन च=सुख जुइ कथं;
अनुरक्खन्तु=सदां आरक्षा याये माल ।

(१२५) उत्तरस्मि दिसाभागे -- सन्ति यक्खा महिद्धिका ।

तेपि अम्हे'नुरक्खन्तु - अरोगेन सुखेन च ॥

(१२५) उत्तरस्मि दिसाभागे=उत्तर पाखेयागु दिशाय्; महिद्धिका=महान ऋद्धिमानपि; यक्खा=यक्षपि; सन्ति=दया च्वन; तेपि=इपि यक्षपिसं नं; अम्हे=जिमित (कीत); अरोगेन च=रोगं अलग्ग जुइ कथं व; सुखेन च=सुख जुइ कथं; अनुरक्खन्तु=सदां आरक्षा याये माल ।

(१२६) पुरत्थिमेन धतरट्ठो - दक्खिणेन विरुहको ।

पच्छिमेन विरुपक्खो - कुवेरो उत्तरं दिसं ॥

(१२६) पुरत्थिमेन=पूर्व दिशाय्; धतरट्ठो=धृतराष्ट्र देवराज; अत्थि=दया च्वन; दक्खिणेन=दक्षिण दिशाय्; विरुहको=विरुहक देवराज; अत्थि=दया च्वन; पच्छिमेन=पश्चिम दिशाय्; विरुपक्खो=विरुपाक्ष देवराज; अत्थि=दया च्वन; उत्तरं दिसं=उत्तर दिशाय्; कुवेरो=कुवेर देवराज; अत्थि=दया च्वन ।

(१२७) चत्तारो ते महाराजा - लोकपाला यसस्सिनो ।

तेपि अम्हे'नुरक्खन्तु - अरोगेन सुखेन च ॥

(१२७) चत्तारो=प्यम्ह; ते महाराजा=इपि देवराज-पिसं; लोकपाला=लोकयात पालन याये सया च्वन; यसस्सिनो=आपालं यश परिवार दुपि जुया च्वन; तेपि=इपि लोकपाल देवराज प्यम्हसिनं नं; अम्हे=जिमित (कीत); अरोगेन च=रोगं अलग्ग जुइ कथं व; सुखेन च=सुख जुइ कथं; अनुरक्खन्तु=सदां आरक्षा याये माल ।

(१२८) आकाशद्वय च भूयद्वय - देवा नागा महिद्विका ।

तेषु अग्ने'नुरखन्तु - अरोगेन सुखेन च ॥

(१२८) आकाशद्वय = आकाशयु स्थित जुया च्वंपि;
महिद्विका = महान ऋद्धिमान जुया च्वंपि; देवा च = देवतापि व;
भूयद्वय = भूमी स्थित जुया च्वंपि; महिद्विका = महान ऋद्धिमान
जुया च्वंपि; देवा च = देवतापि; नागा च = नागत; सन्ति = दया
च्वन; तेषु = इति देव, नागतयुसं नं; अग्ने = जिमित (कीत);
अरोगेन च = रोगं अलग जुइ कथं व; सुखेन च = सुख जुइ कथं;
अनुरखन्तु = सदां आरक्षा यये मात् ।

(१२९) इद्विमन्ती च शि देवा - वसन्ता-वृष-सासने ।

तेषु अग्ने'नुरखन्तु - अरोगेन सुखेन च ॥

(१२९) इद्विमन्ती = युगु-सासने = युगु-सासनेयु-सासनेयु; वसन्ता-
वृष-सासनेयु; इद्विमन्ती = इद्विमन्ती रूपं ऋद्धिमान जुया च्वंपि;
शि देवा च = गुपि देवतापि नं; सन्ति = दया च्वन; तेषु = इति
देवतापि नं; अग्ने = जिमित (कीत); अरोगेन च = रोगं अलग
जुइ कथं व; सुखेन च = सुख जुइ कथं; अनुरखन्तु = सदां आरक्षा
याये मात् ।

टिप्पणी युगु "पुरतिथमस्मि" आदि गाथा च्यागूया भावार्थ अत्पु ।

विहार-च्वनेण युगु शासनय च्वना च्वंपि देवतापि धका धया
तः कुर्वीतु देवतापिन्त अनेका तया च्वंगु लय ?
अत "अग्ने" अग्नेण अग्नेह्यार (अरोगे) अग्ने आदी च्वनेषु "अग्ने
अग्ने" अग्ने सत् । अग्नेह्यार (रुदी) च्वनेह्यार अग्ने-अग्नेः ।
अग्नेह्यार "अग्नेह्यार = अग्नेह्यार" अग्नेषु अग्नेह्यार अग्नेह्यार अग्नेह्यार ।
(अग्नेह्यार अग्नेह्यार अग्नेह्यार) अग्नेह्यार अग्नेह्यार अग्नेह्यार
समापति द्वारा च्वनेण, अग्नेह्यार = मैत्री अग्नेह्यार अग्नेह्यार

जाःगु च्वनेगु शासनं पिने नं दु । तर शासनय् दुने उजोगु च्वनेगु
ध्यानलाभी आर्यपि व आर्यत्वय् थ्यंकेत पृष्ठभूमि आचरणयात
आचरण याईपिके उत्पन्न जुइगु जुया शासन विहार धका हे
क्षयेमाः । अरियविहार ला फल समापत्ति द्वारा च्वनेगु जुया
धात्थेंगु शासन विहार हे जुल । उकि उगु विहारयात उद्देश्य याना
यंकल धाःसा “आर्य देवता” पित्त धाःगु धका कायेथाय् दु ।

अरियावास झिगू अनं हानं दस अंगुत्तर अरियावास सुत्त
(अं ३-२७६)-य् अरियावास धर्मं कीगु कर्ना
बिज्यात । आर्यपिनिगु वासस्थान आर्य विमानत धयागु भाव खः ।
उगु विमान अधिकारी व्यक्ति ला न्यागू अंगयात हटे याये धुंम्ह
जुल । खुगू अंगं सम्पन्न जू । आरक्षा छगू नं दु । आधार प्यंगू दु ।
मुक्कं अलगगु सत्ययात हटे याना त्यहे थने धुंकल । पर्येषण
(मालेगु) मदये धुंकल । विशुद्धगु चिन्तनं दु । शान्त जुइ धुंकूगु
कायसंस्कार दु । क्लेश पाखें मुक्तगु चित्त दु । क्लेशं मुक्त जुइगुया
कारणयात स्यूगु प्रज्ञा दु । न्हापा न्हापायापि आर्यपि नं थुगु थुगु
विमानय् च्वना वये नने धुंकल । आःयापि आर्यपि नं च्वनावं च्वंगु
दु । लिपा उत्पन्न जुइपि आर्यपि नं थुगु थुगु विमानय् च्वनी तिनि ।

चीका न्याता, खुतां पूर्ण; छता रक्षा, लिधं प्यता ।
चीके माःगु सत्यत ला; मुक्कं थी थी जुया च्वन ॥
मदु मालेगु, शुद्ध चिन्तन; कायसंस्कार शान्त जू ।
पाप मल क्लेश दक्खं; दत्त मुक्तगु चित्त नं ॥
स्यू कारण मुक्कितयागु; आर्य विमान झिगू थुपि ।
नृगुपुकेत अति बाला; शुद्ध स्वच्छ मनोरम ॥

१- चीकेगु न्याता “न्याता चीकेगु” धयागुली कामच्छन्द,
व्यापाद, धिनमिद्ध, उद्धच्चकुक्कुच्च, विचि-
किच्छा धयागु नीवरण धर्म न्यागू चीकेगुयात धाःगु खः । थुथाय्

अरहन्तयात् आर्यभावय् वर्णनं याना तल । पूर्णं रूपं विल्कुलं हटे याना चीके धुंकूगु जुया सर्वन्तिम विधि कथं वर्णनं याःगु खः । क्वय् क्वय्यापि आर्यपि नं योग्य कथं उपलब्ध हे जुइफु । उपमा गथे धाःसा- श्रोतापन्न नाम रूपतयत् भाविता व निरीक्षण याना च्वंगु विपश्यनाया क्षणय् नीवरणत अलग्ग व मुक्त जुया च्वंगु जुया उगु विमानय् विहार याना च्वंम्ह हे जुल ।

२- पूर्णता क्षुता मिखां रूपारम्भणयात् खनीबले लय् मताः, तँ मम्बः । अथे हे न्हाय्पं, न्हाय्, म्ये, शरीर, मनं शब्दारम्भणादियात् ताइबले, नँ तुनेबले, सवाः कायेबले, थीबले सिया च्वनीबले लय् मताः, तँ मम्बः । खुगु आरम्भण लिसे चूलाः वइबले स्मृति सम्प्रजन्यं समताय् तया उपेक्षा याना च्वने फु । थुपि क्षुता नं विपश्यना क्षणय् आर्यं धाक्वसिनं सदां सम्पन्न जुइका च्वनीगु हे जुल ।

३- रक्षा छता नाम रूपतयत् स्मृति भाविता याना चायेका च्वनीम्ह व्यक्तियाके स्मृति नीवरण पाखें रक्षा व आरक्षा बिया च्वंगु दु । थुगु स्मृति ला मुख्य हे जुया च्वन । थुगु स्मृति आरक्षा दुगु विमानय् च्वने दुम्ह आर्यं मेमेगु आपालं विमानत निर्माण याना च्वने धुंकीगु जुल ।

४- सिधंसा प्यता (क) प्रत्यवेक्षण (निरीक्षण) याना सेवन यायेगु (चीज वस्तु उपभोग वा सेवन यायेबले तृष्णा उत्पन्न मजुइकेत निरीक्षण व प्रत्यवेक्षण याना उपभोग वा सेवन याइगु खः ।)

(ख) निरीक्षण व प्रत्यवेक्षण याना सह यायेगु (स्वाउंगु पूगु आदि लिसे ध्वदुइबले सह यायेगु शक्ति दु ।)

- (ग) निरीक्षण व प्रत्यवेक्षण याना विरत जुइगु (किसि सल सा द्रहँ आदि कँ काः त्वाकः आदियात होश तथा लिचिलिगु खः ।)
- (घ) निरीक्षण व प्रत्यवेक्षण याना तंका मदयेका छ्वयेगु (काम-वितर्क आदि लुया वइबले होशं चायेका तंका मदयेका छ्वइगु खः ।)

५- मुक्कं थी थी सत्य जिगु वाद, सिद्धान्त जक सही खः धका सत्यया रूप्य ग्रहण याना च्वनीगु शाश्वत, उच्छेद आदि दृष्टित खः । दृष्टि दुना च्वंसा नं सही धका धारणा दयेका धया जुइगु अनुसार सत्य धाइगु मिथ्या सिद्धान्तत हे खः । इपिं दृष्टि सत्यतय्त ला आर्यं धाक्वसिनं मार्गं निर्मूल रूपं हटे याये धुंकीगु जुल ।

- ६- मालेगु पर्येषण (क) कामयात मालेगु ।
 (ख) भवयात मालेगु ।
 (ग) ब्रह्मचरिय उत्तमाचरणयात मालेगु ।
 थुपिं मालेगुयात ला अरहन्तं तिनि पूर्ण रूपं हटे याये फु ।

७- विशुद्ध चिन्तन काम वितर्क, ब्यापाद वितर्क, विहिंसा वितर्कयात हटे याये धुंकीगु जुया चिन्तन बुलुसे मच्चं शुद्ध विशुद्ध जुया च्वंगु दु । थुगु विमानय् अनागामि, अरहन्तपिं तिनि पूर्ण रूपं उत्पन्न जुइ फु । तर मेमेपिं आर्यपिसं नं विपश्यनाया क्षण्य् फलया क्षण्य् लाभ जुइका हे च्वनी ।

८- कायसंस्कार शान्त जुइगु चतुर्थध्यान लाभ जुइबले तिनि कायसंस्कार शान्त जुइगु जुया थुगु विमान चतुर्थध्यान लाभी आर्यया नितिं अलगंगु विमान हे खः ।

(१३०) सब्बीतियो विवज्जन्तु - सोको रोगो विनस्सतु ।
मा ते भवन्त्वन्तरायो - सुखी दीघायुको भव ॥

(१३०) सब्बीतियो = सम्पूर्ण भय उपद्रवत; विवज्जन्तु = विवर्जित जुये माल; सोको = शोक सन्ताप व; रोगो = रोग व्याधित; विनस्सतु = विनाश जुया वने माल; ते = छन्त; अन्तराया = भय उपद्रव अन्तरायत; मा भवन्तु = उत्पन्न मजुये माल; त्वं = छ; सुखी = शारीरिक व मानसिक सुख दुम्ह जुया; दीघायुको = ताहाकःगु आयु दुम्ह; भव = जुये माल ।

आशीष प्रार्थना छथी भावार्थ भय उपद्रव धाक्व लिचिला वने-माल । शोक सन्ताप व विभिन्न रोग बिल्कुल मजुसे विनाश जुया वने माल । छन्त अन्तराय मदये माल । छ शारीरिक व मानसिक सुखी जुये माल; दीघायु जुये माल ।

(१३१) अभिवादनसीलिस्स - निच्चं वुड्ढापचायिनो ।
चत्तारो धम्मा वड्ढन्ति - आयु वण्णो सुखं बलं ॥

(१३१) अभिवादनसीलिस्स = अभिवादन यायेगु अभ्यास दुम्ह; निच्चं = न्याबलें; वुड्ढापचायिनो = उमेर शिक्षागुण महान व अत्यधिक जुया च्वंपिन्त आदर गौरव तयेगु बानि दुम्हसित; आयु = आयु; वण्णो = रूप लावण्य; सुखं = सुख व; बलं = बल शक्ति; चत्तारो = प्यंगू; धम्मा = धर्मत; वड्ढन्ति = वृद्धि जुइगु जुया च्वन ।

भावार्थ अभिवादन यायेगु अभ्यास दया उमेर शिक्षा महान जुया च्वंपिन्त आदर गौरव तये सःम्हसित आयु, रूप लावण्य, सुख व बल शक्ति प्यता प्रकारयानु परिणाम धर्म वृद्धि जुइनु लः ।

धर्मं प्रीतियागु प्रभाव थुगु गाथा धम्मपद सहस्सवग्ग (२६)
 यागु खः । आटानाटिय सुत्त निगमनया
 रूपय् थुगु गाथा व्यवस्था याना दुथ्याका तःगुया अभिप्राय दु ।
 तथागतयागु उपदेश शब्द नं बांला जू । अर्थ नं भिगु फल लाभया
 निरिति जक जुया यइपुसे हे च्वं । उक्कि उगु उपदेश ड्वने दुम्ह, न्यने
 दुम्हसिके धर्मप्रीति उत्पन्न जुइ फूगु जुया उगु प्रीतियागु प्रभावं याना
 हे अन्तराय निवारण जुइगु आदि जुइ फूगु हे जुल । अथे जुया भय,
 अन्तरायं मुक्त जुया सुख जुइगु प्रार्थना दुथ्याःसा तिति जक मखुसे
 धर्म द्वारा हे उपरोक्त परिणामत प्राप्त जुइ फु । उपमा-बोध्दंग
 सूत्रय् (बुद्धभाषित बोज्जङ्ग सुत्तयात उद्देश्य याना तःगु खः) उजोगु
 प्रार्थनात दुमथ्याः । तर आयुष्मान महाकाश्यप, आयुष्मान मौद्ग-
 ल्यायनपिनि रोग लना तना वना च्वंगु धम्मतेजा (=धर्मया प्रभाव
 व आनुभाव) या कारणं व धम्मपीति (=धर्मं याना उत्पन्न जुइगु
 प्रीति) या आनुभावं याना खः ।

(बोज्जङ्ग सुत्त वर्णन स्वये माल ।)

फल प्राप्ति पहः थुगु आटानाटिय सुत्त-य् तथागतपिनिगु गुणयात
 आपालं आपाः वर्णन व उल्लेख याना तःगु
 कःकः मकः धाः । इपि गुणतयत्त वर्णन याना बुद्ध तथागतपिन्त
 अभिवादन याये दुगु प्रणाम चेतनाया कारणं लाभ याये दइगु
 फलयात क्यनेगु कथं थुगु गाथा द्वारा इतिश्री याना तःगु खः ।
 तथागतपिन्त अभिवादन याये दुगुलि आयु, वर्ण, सुख व बल प्यंगू
 फल लाभ जुइ फु । थुपि प्यंगू फल प्राप्त जूम्हसिके प्रज्ञा ज्ञान
 विकास जुइगु फल लाभ जुइगु सुनिश्चित जुया “प्रतिभान” फल नं
 ग्रहण याये धुंकीगु जुल ।

उगु गाथा बुद्धभाषित मुखपाठ जुया धर्मया प्रभावं नं
 अन्तराय निवारण जुइगु, स्वस्थ्य जुइगु व सुख जुइगु जुइ फु ।
 थुपि फलत दइगु जुल खनि सा धका प्रसन्न व प्रफुल्लित जुइगु

धर्मप्रीति द्वारा नं भय अन्तराय निवारण जुइगु दीर्घायु जुइगु आदि जुइ फु ।

आयुवड्ढन थुगु गाथा आयुवड्ढन कुमार लिसे सम्बन्धित जुया कना बिज्याना तःगु देशना खः । आयुवड्ढन न्हेदँ जक आयु दुम्ह खः । न्हेन्हु दयेवं वेश्रवण देवराज पाखें अनुमति प्राप्त याना तःम्ह यक्ष छम्हसिगु नसा जुइ मालीम्ह खः धका धया तल । तथागतयागु विचाः ब निर्देशन अनुसार संघपिन्त आमन्त्रण याना न्हेन्हु यंकं परित्राण श्रवण यात । न्हेन्हु दइगु (व्यनीगु) अन्तिम दिनय् स्वयं तथागत बिज्याना परित्राण देशना याना बिज्यात । परित्राणयागु आनुभावं याना, देव, यक्षपिं लिक्क थ्यंक वये मफया यक्षयागु नसाया भावं मुक्त जुइ दत । उम्ह कुमार सच्छि व नीदँ तक दीर्घायु जुइ दुम्ह जुल ।

थुम्ह कुमारयागु घटना लिसे सम्बन्ध तया “न्हेन्हु म्वाये दुम्ह सच्छि व नीदँ तक दीर्घायु जुल । सत्त्वपिं दीर्घायु जुइगु कारण दये माल” धका छलफल याना च्वंबले तथागत थ्यंक बिज्याना दीर्घायु जुइगु जुइ फु धका थुगु गाथा आज्ञा दयेका बिज्यात ।

(धम्म. ट्ट. १-४२५)

रोग अण्वः जुइगु अल्पायु जुइगु कारण अभिवादन याये बहःम्ह-सित आदर गौरब तयेगु, प्रणाम पूजा यायेगु द्वारा दीर्घायु जुइगु आदि जुइ फूगु खँ ‘गारकी च’ वर्णन, ‘पूजा च पूजनेय्यानं’ वर्णनय् कारण युक्ति द्वारा उल्लेख याना वये धुन । थुगु थःथःपिनिगु देशय् न्हापा न्हापा मनूत मरण जुइ थाकुया लाश धका हे लुइके थाकू । थौं कन्हे याकनं याकनं हे मरण जुया च्वंगु दु । न्हापा अस्वस्थपिं रोगीत खंके स्वये थाकू । थौं कन्हे ला रोगत नं थी थी दया च्वथें रोगीत नं आपालं दया च्वन । थथे जुइका च्वने माःगु आपालं मनूतयूके चारित्रिक धर्मत

हीन जुया बयक च्वंगु हे मूल कारण दया च्वन धका प्रज्ञावानपिसं
टिप्पणी याना च्वंगु दु ।

आदिभिक धर्म भिनेमा कन्दना प्रभाम यायेगु आचरण मेमेगु
चारित्रिक धर्म लिसे नं स्वापु दया च्वंगु
दु । सत्पुरुष धर्म विकास जुया वःगु युगम् थुगु अपचयम आचरण
नं विकास जुइगु स्वाभाविक जुया च्वन । गुलिसिनं नसा त्वंसात
अनेतेने कथं दया दया मनुत अस्वस्थ जुल धका धया च्वन । धर्म
विकास जुया च्वन धरसा मनुतयके भाशा तृष्णात म्हो जुया नसाया
कारण नं धर्म मस्यं; स्वास्थ्य नं मस्यं । उकि सत्पुरुष धर्मयात
उद्योग यायेगु, आचरण व चिन्तन यायेगुलि आयु, वर्ण, सुख व बल
धयागु पौराणिक भिगु प्रतिफलत हाकनं पियना कने फये माल ।

बुद्धापचायन बुद्ध = वृद्धपिन्त; अपचायन = आदर गौरव
तयेगु । यःत यःमं कोमुली जुइकेगु ज्या-खेतयत
'अपचायन' घाइ । इपि ज्या-खेत कन्दना प्रणाम यायेगु, नमस्कार
यायेगु; लीं स्वः वनेगु; थाय्बाय् बीगु आदित हे खः । यन "बुद्ध =
वृद्ध" धयागुली धम्मपद अट्टकथां गुणबुद्ध (=गुण कथं वृद्धम्ह)
यात एक कर्मान याना तल । मनुतयसं थौतिनि जूम्ह मचाम्ह
आमणेरं निसं कया भिक्षु श्रमणपिन्त, श्रमण भिक्षुपिसं नं आमणेर
भावम् भिक्षु भावय् यः स्वया थकालिपि गुण कथं वृद्ध जुया च्वपिन्त
प्रभाम पूज्ज यायेगुयात 'अपचायन' घाइ ।

ये बुद्ध'अपचायन्ति; नरा धम्मस्स कोधिवा ।

विद्वेजधम्मो पासंसा; सम्पराये च सुगति ॥

(प्रातक. प. तित्तिइ जातक ६.)

"गौरव तयेगु प्रताचरण धर्मयात व्याथुइका वृद्धपिन्त आदर
गौरव तयेगु याइपि थुगु धम्मय नं प्रशंसा याका च्वने दुपि जुइ ।

लिपायागु जन्मय् नं सुगती वने दइ” धयागु गाथा वर्णन अर्थकथाय् वुड्ढ (=वृद्ध) स्वथी छुटे याना तःगु दु । जातिवुड्ढ (=जाति वंश कथं थकालिम्ह), वयोवुड्ढ (=वयस उमेर कथं थकालिम्ह), गुणवुड्ढ (=शीलादि गुण कथं थकालिम्ह) हे ख। । इपि मध्यय् वृद्धपिन्त आदर गौरब तयेमाः धयागु थुगु क्षेत्रय् गुणं सम्पन्न जुया थकालि जुया च्वंम्हसित धया तःगु खँ वर्णन याना तल ।

(जातक. ट्ट. प. २३६)

सं. ट्ट. १, सक्कसंयुत्त (३१७) “कुले जेट्ठापचायिनो = कुल वंशय् थकालि जुया च्वंपिन्त आदर गौरब तइम्ह” वर्णनय् जेट्ठु (=जेष्ठम्ह) स्वरूपयात तःब्बा, कका, निनी, चमा, पाजु, मलेजु आदिपिन्त आदर गौरब तयेमाःपि खः धया तल । थन गुणयात व्यक्त मयाः । गुण महुपि वयवृद्धपिन्त नं लँ स्वः वनेगु, थाय्ब्राय् बीगु, कोमुली जुइगु आदि गौरब तयेगु याइम्हसिया अनर्थ मजू । तर आदर गौरब तयेका च्वने माःपि जेष्ठपि शीलादि गुण दुपि जूसा तिनिःक्वकालीपिसं नं आदर गौरब तये मास्ति वयेकीगु जुया थःपि आदर गौरब तइगु ग्रहण याये योग्यपि गुणवानपि जुइ कथं उद्योग याये योग्य जुया च्वन ।

सीके बहःगु अभिप्रायः सहितः

आटानाटिय सुत्त नूगु निश्रयः

क्वचाःगु जुलः ।

★★★

अंगुलिमाल सुत्त ऋगु निश्रय

(१३२) परित्तं यं भणन्तस्स; निसिद्धट्टानघोवनं ।
उदकम्पि विनासेति; सब्बमेव परिस्सयं ॥

(१३२) हे=हे सत्पुरुषपि; यं परित्तं=गुगु अंगुलिमाल परित्राणयात; भणन्तस्स=पाठ याःम्ह व्यक्तिया; निसिद्धट्टानघोवनं =फेतुइगु थाय् सिलेगुया कारण जुया च्वंगु; उदकम्पि=लः समेतं नं; सब्बमेव=सम्पूर्ण हे जुया च्वंगु; परिस्सयं=भय अन्तराययात; विनासेति=विनाश जुइके ऋगु जुया च्वन ।

(१३३) सौत्थिना गग्भवुट्टानं; यच्च साधेति तङ्गणे ।
थेरस्स'ङ्गुलिमालस्स; लोकनाथेन भासितं ।
कप्पट्टारियं महातेजं; परित्तं तं भणाम हे ॥

(१३३) यं परित्तं=गुगु अंगुलिमाल परित्राण; तङ्गणे= परित्राण पाठ याइगु उगु क्षणय् हे; सौत्थिना=शान्ति स्वस्ति पूर्वक; गग्भवुट्टानञ्च=गर्भ उत्थान जुया जन्म बीगुयात नं; साधेति=सिद्ध जुइके फु । अंगुलिमालस्स=अंगुलिमाल नां दुम्ह; थेरस्स=स्थविरयात; लोकनाथेन=लोकनाथ तथागतं; भासितं= कना बिज्याःगु; कप्पट्टारियं=कल्प अन्त जुइथाय् तक स्थिर जुइ सःगु स्वभाव दुगु; महातेजं=महानगु शक्ति दुगु; तं परित्तं=उगु अंगुलिमाल सूत्र परित्राणयात; मयं=जिमिसं (कीसं); भणाम= पाठ याये नु ।”

स्तुति भावार्थं अःपुल ।

निदान अंगुलिमाल स्थविर ला कोशल जुजुया पुरोहितया जहान
 मन्ताणी ब्राह्मणनी पाखें जन्म जुया मचाबलेसिगु नां
 “अहिंसक” जुल । वस्पोल जन्म जूगु इलय् देश छगुलिसं दुगु शस्त्र
 अस्त्रत ज्वारररां थिना अबु पुरोहितं खुँ जुइ धका निमित्त लक्षण
 ब्वन । उमेर दया वःबले तक्षशिलाचार्ययाथाय् वना विद्याध्ययन
 याःसेलि आचार्य तःसकं महत्व ब्यूगु जुया शिष्यपिनि ईर्ष्या जुया
 गुरुपत्नीयात अपराध याना च्वंगु खँ इमिसं धया जुल । आचार्य न्हापां
 विश्वास मयाःसा नं बारबार धाःसेलि विश्वास जुया वया अहिंसक-
 यात स्याके बीया नितिं ग्वःसा ग्वया उपाय छगु द्वारा “छंगु शिक्षा
 सिद्ध जुइकेगुली सहयोग जुइकेत यात्रु मनूत द्वःछि तक स्यायेमाः”
 धाल । थः मेपिन्त सास्ति मयाइगु कुलय् जन्म जुया वयाम्ह जुया
 याये फइ मखुगु खँ जिद्दि याःसा नं “उकथं मयात धाःसा छं
 शिक्षायागु प्रतिफल उपभोग याये खनि मखु” धका धाल । अहिंसकं
 नं जंगलय् दुहाँ वना मनूतय्त स्याना जुया गुलि दत धका लुमंके
 मफूगुलि च्वला पतित ध्यना कया तल । च्वला पतित तना तना
 वंसेलि हानं पतितं माः हना माला दयेका व्वखाया जुल । अबलेसं
 निसें अंगुलिमाल (च्वला पतिया माः दुम्ह) नामं नां दन ।

जंगलय् दुने मनूत वने मछाला वंसेलि बहनी गामय् दुहाँ
 वना घना च्वं पि मनूतय्त स्याना साला यंकीगु जुया गां शहर त्राही
 त्राही जुइका च्वने माल । मांम्ह सम्फे बुफे याना खँ कने निति
 जंगलय् वनेत पिहाँ वल । उगु अवस्थाय् भगवान बुद्ध नं लोकयात
 स्वया बिज्याःबले “थौं जि वन धाःसा अंगुलिमालयात लाभ जुइ ।
 जि मवन धाःसा मांयात स्याना तरे याये मजीक हानी जुइका
 च्वनी” धका खंका बिज्याना जंगलय् दुने बिज्यात । द्वःछि पूर्वकेत
 छम्ह जक बाकि दनिगु जुया न्हापां धवःदुम्हसित स्यायेगु विचाः
 याना तःम्ह अंगुलिमालं भगवान बुद्धयात खंबले व्वां व्वां लिना
 वल । तथागतयागु ऋद्धि याना लिना धवःदुइके मफया च्वंबले

तःसकं अजु चायेका.... श्रमण, ...द्यु द्यु...." धका धाल । "जि दिना च्वनागु दु अंगुलिमाल, छ जक द्यु" धका धया बिज्याःसेलि "श्रमण धयापि खःगु खँ ल्हायेगु बानि दुपि खः । थुम्ह श्रमणं ला वना च्वना नं दिना च्वना धका धया च्वन । कारण न्यने माल" धका निवेदन याना न्यन- "जि सत्त्वप्राणीपिन्त सास्ति याये निरिति जुया च्वंगु कथि शस्त्र अस्त्रतयत् तोता हटे याना चीका च्वनाम्ह जुया दिना च्वनाम्ह खः । छ ला सत्त्वप्राणीपिन्त सास्ति याना च्वम्ह जुया मद्युम्ह, व्वां वना च्वम्ह जुल" धका कना बिज्याःबले स्मृति धमे लाभ जुया उपसम्पन्न भिक्षुभाव प्रार्थना यात । तथागतयागु "एहि भिक्षु" संबोधन अनुसार उपसम्पन्न जूगु जुल ।

छह्म भिक्षाटन बिज्याःबले मचा बुइके मफ्फा च्वम्ह मयजु छम्हसित सक्क करुणा चित्त जुया धया तथागतयात्त निवेदन यात । मबले तथागतं उम्ह मयजुयायाय वना "यस्तेहं भगिनी" आदि धका कत्त वचन ल्हाये निरिति स्यसा बिया बिज्याःसेलि तथागतयागु अमत्ता अनुसार वत्त सत्य वचन ल्हाःगुलि उम्ह मफ्फुया गर्भं तुरन्त शान्त जुम्ह अःपुक मचा बुइकेमु ज्या जुल । थुपि तथ्यतयत् उद्देश्य याना "सोत्थिना गम्भवुट्ठानं; यच्च साधेति तद्गणे; येरस्सङ्गु- भिममलस्स; लोक्कायेन आसितं" धका धया तःगु खः ।

महापरित्राण "इमञ्च पन परित्तं न किञ्चिच्च परिस्सयं न महिति; महापरित्तं नामेतन्ति वृत्तं = थुमु परित्राणं विनाश याये मफ्फु भय उपद्रव धयागु मदु; थुगु परित्राणयात्त महापरित्राण धाइ" धका धाये माःगु खँ मज्झिमपण्णासट्ठकथा (२३३)-यु धया तःगु दु । अंगुलिमाल स्थविर फेतुना सत्य वचन ल्हाना बिज्याःगु थासय दधुचा दयेका तयातल । मचा बुइके मफ्फुम्ह मिसाम्ह तिरश्चीनयात्त समेतं यका उगु दबुली फेतुइके बिल धायेबं तुरन्त हे याउके अःपुक मचा बुइके फु । बल शक्ति कमजोर जुया च्वना बके मफ्फुत धाःसा दबु सिला लः वका छ्यनय लुना बीबं

तुरन्त मचा बुइके फु । मचा बुइकेगु जक मखु मेमेगु रोगत नं लंका शान्त जुइके यःगु हे जुया च्वन । थुगु मज्झिमपण्णासट्ठकथायागु धापूतयत्त बःकया फेतुइगु क्वपु सिला लखं तकं भय उपद्रव तंका मदयेका छ्वये फूगु खँ परित्राण स्तुती आज्ञा दयेका तःगु खः ।

छगू कल्प तक स्थिर आयुष्मानयागु छको सत्य वचन लहाना तःगु थाय् लिपा सदां वासःया रूप्य् भय उपद्रव आरक्षायया रूप्य् प्रयोग्य् वना च्वनीगु जुया “याव कप्पा तिट्ठनकपाट्टिहारियं किरेतं=थुगु सत्य वचन लहाःगु थाय्या उकथं क्रमिक आनुभाव प्रभाव दया च्वनीगु कल्प अन्त जुइथाय् तक स्थिर जुया च्वनी तिनिगु ऋद्धि प्रातिहार्यं हे जुया च्वंगु जुल” धका धया तःगु मज्झिमपण्णासट्ठकथायात बःकया “कप्पट्टारियं महातेजं” धया तःगु खः ।

(१३४) यतोहं भगिनि अरियाय जातिया जातो; नाभिजानामि सञ्चिच्च पाणं जीविता बोरोपेता; तेन सच्चेन सोत्थि ते होतु सोत्थि गम्भस्स ।

(१३४) भगिनि=केहे मय्जु; अहं=जि; यतो=गुगु इलं निसें; अरियाय जातिया=आर्य जात द्वारा; जातो=जन्म जुल । ततो=उगु इलं निसें; सञ्चिच्च=सिके बी मास्ति वःगु चेतना द्वारा उद्योग याना; पाणं=सत्त्वयात; जीविता=जीवित्तिन्द्रियं; बोरोपेता=स्याना कुर्का वया धका; नाभिजानामि=मंस्यु । तेन सच्चेन=उगु सत्य वचनया कारणं; ते=छन्त; सोत्थि=स्वस्ति सुख; होतु=जुइमाल; गम्भस्स=गर्भय् च्वंम्ह मचाया; सोत्थि=स्वस्ति सुख; होतु=जुइमाल ।

सत्य वचन भावार्थ केहे मय्जु, ...जि आर्य जात द्वारा जन्म जूसें निसें सिके बी मास्ति वःगु चेतनां सत्त्वयात

स्याना वये नं धका मस्यु । थुगु सत्य वचनया कारणं याना छं नं
मचा नं सुखी स्वस्ति जुइमाल ।

आर्यजात उकथं सत्य वचन लहाःगु इलय् आयुष्मानं मार्गं फल
प्राप्तं याना मकाःनि । अथे जुया नं 'अरियाय
जातिया' धया तःगु गुकथं खः ? थन भिक्षुभावयात हे आर्य जुइगुया
कारण जाति जुया 'अरियाय जातिया' धाःगु खः । तथागतं न्हापां
'अरियाय जातिया' दुमध्याःगु; यतोहं भगिनि जातो' आदि द्वारा
"केहे" मय्जु, ...जि जन्म जूसें निसें सीकं चायेकं सत्त्वयात स्याये नं
धयागु मदु" धका स्यना बिया बिज्याःगुली "जन्म जूसें निसें"
धयागु "जन्म जुया मनु जूसें निसें" धका नं जुइ फूनिगु जुया
आयुष्मानं अंगुलिमालं "अथे जूसा ला जित मृषावाद जुइका; जि
आपालं आपालं सत्त्वपिन्त स्याना वये धुन" धका निवेदन वात् ।
"अंगुलिमाल, ...उगु जन्म जूगु जातियात छं काये मत्य; उगु जाति
ला मनु जूगु अवस्था खः । मनु धयाम्हं पाणातिपात आदि वाये थः ।
आः छंगु जाति आर्य जाति खः । 'यतोहं भगिनि जातो' धका
छं धायेत कुक्कुच्च (संशय) दुसा 'अरियाय जातिया' धका धा"
धका हाकनं सचे याना सत्य वचन ल्हायेगु पहः आज्ञा दयेका
बिज्यात ।

वासः यायेगु मखु ला ? तथागतं थुकथं सत्य वचन ल्हायेके बिया
बिज्याःगु स्थविरयात वासः याके बिया
बिज्याःगुथें जू मवं ला धका धायेथाय् दु । "न हि सत्त्वकिरिया
वेज्जकम्मं होति" मज्झिमपण्णासट्ठकथा (२३४) अनुसार सत्य वचन
ल्हायेगु वासः यायेगु मखु । स्थविरयात खन फि मनुत् ग्याइगु
विस्त्यु वनीगु जुया स्थविरया निति भिक्षाटन दुष्कर जुया भावना
धर्म अभ्यास व उद्योग याये मफया च्वंच्वन । सत्य वचन ल्हाना
मनुत्तयत् सुखी जुइका बीगु द्वारा मैत्री बढे जुवा वया आयुष्मान-
वाथाय् उपसंक्रमण याः वया च्वनीबले भिक्षाटन दुष्कर मजुते

भावना धर्म अभ्यास व उद्योग याये फइ धका उद्देश्य याना स्थविरयात संग्रह याये मास्ति वया सत्य वचन ल्हायेके बिया बिज्याःगु खः ।

अनं अतिरिक्त वस्पोलं कर्मस्थान भावना अभ्यास व उद्योग याःसां कर्मस्थानय मन मवसे न्हापा थःमं मनूतयूत स्याना वयागु, अबले सी खना ग्याना मनूतयूसं बिनित्तिभाव याःगु, ल्हाः तुति अथे थथे मदया वंगु पहःत जक लुया लुया वया फेतुना थासं दना दना वना चवनेमाः । उकिं आर्य जाति द्वारा सत्य वचन ल्हायेके बिल धाःसा न्हापायागु घटनातयूत च्यूता मतःसे विपश्यना वृद्धि याये फया वना अरहन्त जुइ धका सिया आर्य जाति द्वारा सत्य वचन ल्हायेके बिया बिज्याःगु खँ मज्झिमपण्णासट्ठकथा (२३४)—यू निता कारण वर्णन याना क्यना बिज्यात ।

लुमंके सीके बहःगु अभिप्राय लिसें
अंगुलिमाल सुत्त न्हूगु निश्चय
क्वचाःगु जुल ।

Dhamma Digital

★★★

बोज्झङ्ग सुत्त न्हूगु निश्रय

(१३५) संसारे संसरन्तानं; सम्बदुक्खविनासने ।

सत्त धम्मे च बोज्झङ्गे; मारसेनापमद्दने ॥

(१३६) बुज्झित्वा येच्चिमे सत्ता; तिभवा मुत्तकुत्तमा ।

अजातिं अजरां व्याधिं; अमत्तं निग्गभयं गत्ता ॥

(१३७) एवमाविगुणूपेतं; अनेकगुणसङ्गहं ।

ओसधञ्च इमं मत्तं; बोज्झङ्गञ्च भणाम हे ॥

(१३५-७) हे = हे सत्पुरुषपि; संसारे = संसारयु; संसरन्तानं = चाः चाः हिला जुया च्वंपि सत्त्वप्राणीपिनि; सम्बदुक्खविनासने = सम्पूर्ण दुःखायात विनाश जुइके यःगु; मारसेनापमद्दने = मारसैन्य संगठनतयत् प्रमर्दन व नष्ट भ्रष्ट याये यःगु; बोज्झङ्गे = बोध्यंग नां दुगु; सत्त = न्हैगू; ये धम्मे = गुगु धर्मयात; बुज्झित्वा = अवबोध जूगु कारणं; उत्तमा = उत्तमपि; इमे सत्ता = थुपि सत्त्वपि; तिभवा = स्वंगू भवं; मुत्तका = मुक्त जुइ दुपि जुया; अजातिं = प्रतिसन्धि च्वनेगु मदुगु; अजरां = जीर्ण जुइगु मदुगु; अव्याधिं = रोग जुइगु मदुगु; अमत्तं = मरण जुइगु मदुगु; निग्गभयं = भय मदुगु; निग्गबानं = निर्वाणयु; गत्ता = ध्यंक वने धुंकल । एवमाविगुणूपेतं = इत्यादि गुणानिर्घंसं जाया च्वंगु; अनेकगुणसङ्गहं = आपालं आपालं गुणत संचित जुया च्वंगु; ओसधञ्च = रोग लंकेगु विषयय् वासः समान नं जुया च्वंगु; मत्तञ्च = अन्तराय

मदयेकेगुली मन्त्रथे नं जुया च्वंगु; इमं बोज्जङ्गं =थुगु बोध्यंग सूत्र परित्राणयात; मयं = जिमिसं (कीसं); भणाम=पाठ याये नु ।

(भावार्य अःपु)

(१३८) बोज्जङ्गो सतिसङ्गातो; धम्मनं विचयो तथा ।
वीरियं पीति पस्सद्धि; बोज्जङ्गा च तथा'परे ॥

(१३९) समाधुपेक्खा बोज्जङ्गा; सत्ते ते सब्बस्सिना ।
मुनिना सम्मदक्खाता; भाविता बहुलिकता ॥

(१४०) संवत्तन्ति अग्निञ्जाय; निब्बानाय च बोधिया ।
एतेन सच्चवज्जेन; सोत्थि ते होतु सब्बदा ॥

(१३८-४०) सतिसङ्गातो=स्मृति धयागु; बोज्जङ्गो च =बोध्यंग; धम्मनं विचयो च=धर्मविचय बोध्यंग; तथा=अनं मेगु; वीरियं च=वीर्य बोध्यंग; पीति-पस्सद्धिबोज्जङ्गा च=प्रीति बोध्यंग प्रश्रब्धि बोध्यंग; तथा=अनं मेगु; अपरे=अतिरिक्तगु; समाधुपेक्खा बोज्जङ्गा च=समाधि बोध्यंग व उपेक्षा बोध्यंगत; इति = थुकथं; सब्बस्सिना = सम्पूर्ण धर्मयात दक्क सिया बिज्याकम्ह; मुनिना=तथागतं; सम्मदक्खाता=बांलाक कना बिज्याना तःगु; सत्त=न्हेगु; एते=थुपि बोध्यंग धर्मतयुत; भाविता=वृद्धि जुइकल धाःसा; बहुलीकता=बारबार अभ्यास याना यंकल धा सा; अग्निञ्जाय च=प्यंगु सत्ययात सीकेया निति; निब्बानाय च=निर्वाणया निति; बोधिया च=मार्गं ज्ञानया निति नं; संवत्तन्ति=जुइगु जुया च्वन । एतेन सच्चवज्जेन=थुगु सत्य वचनया कारणं; ते=छन्त; सब्बदा =न्हाबलें; सोत्थि= सुखी श्रस्ति; होतु=जुइमाल ।

न्हेगु बोध्यंग भावायं सम्पूर्णं धर्मेयात् दक्कं सिया बिज्याकम्ह
 तथागतं कना बिज्याना तःगु स्मृति,
 धर्मविचय, वीर्यं, प्रीति, प्रश्रद्धि, समाधि व उपेक्षा धयागु न्हेगु
 बोध्यंग थुपि धर्मतयत् अभ्यास व वृद्धि जुइकल धाःसा प्यंगु सत्य
 सीकेया निति; निर्वाण लाभया निति, मार्गं प्राप्तिया निति जुइगु
 जुया च्वन । थुगु सत्य वचनया कारणं छन्त न्हाबलें सुखी अस्ति
 जुइमाल ।

(१४१) एकास्मि समये नाथो; भोग्ल्लानञ्च कस्सपं ।
 गिलाने बुद्धिते विस्वा; बौज्जसङ्गे सत्त वेसयि ॥

(१४१) एकास्मि समये=छगु इलय्; नाथो=भगवान्
 बुद्ध; भोग्ल्लानञ्च=मौद्गल्यायन स्थविरयात् व; कस्सपञ्च=
 कश्यप स्थविरयात्; गिलाने=म्हं मफया च्वंगुयात्; बुद्धिते=
 दुःखी जुइका च्वंगुयात्; विस्वा=सना बिज्याना; सत्तबौज्जसङ्गे=
 न्हेगु बोध्यंग; वेसयि=देशना याना बिज्यात् ।

(१४२) ते च तं अभिनन्वित्वा; रोगा मुञ्चिसु तङ्गणे ।
 एतेन सञ्चवज्जेन; सोत्थि ते होतु सम्बदा ॥

(१४२) ते च=इपि स्थविरपिसं नं; तं=उगु न्हेगु
 बोध्यंग उपदेशयात्; अभिनन्वित्वा=हर्षोल्लास पूर्वकं ग्रहण याना;
 तङ्गणे=उगु क्षणय्; रोगा=रोगं; मुञ्चिसु=लना मुक्त जुया वन ।
 एतेन सञ्चवज्जेन=थुगु सत्य वचनया कारणं; ते=छन्त; सम्बदा
 =न्हाबलें; सोत्थि=सुखी अस्ति; होतु=जुइमाल ।

(भावायं अःपु)

बोध्यंग सुत्त उत्पत्ति पहः छगु इलय् भगवान् बुद्ध राजगृह नगरया
 वेलुवन विहारय् विराजमान जुया
 बिज्याना च्वंगु अवस्थाय् राजगृह नगरया लिक्क पिप्पलि गुफाय्

च्वना बिज्याना च्वंम्ह आयुष्मान महाकश्यप म्हं मफया च्वंगु जुया तथागत बिज्याना न्हेगू बोध्यंग धर्म उपदेश याना बिज्यात । उगु उपदेश द्वारा हे आयुष्मानया ल्वय् छत्थुं लना वन । उगु उपदेश न्यना बिज्याःम्ह आयुष्मानयात “जि उपसम्पन्न जुया न्हेन्हु दुखुनु सत्ययात सीके दुगु अवस्थाय् थुपि बोध्यंग धर्मत प्रकट रूपं लुया वये नं । बुद्ध-शासन ला धात्थं संसार वतं दुःखं मुक्त जुइकीगु सही जुया च्वन खनि सा” धका विचाः लुया वःसेलि शरीरं हि परिशुद्ध जुया वया उपादा रूपत यच्चुसे च्वना वःगुलि पलेहलय् कुतुं वःगु लः फुतिथे शरीरं रोग चिला तना वंगु जुल । अथे हे गृधकूट पर्वतय् बास याना बिज्याना च्वंम्ह आयुष्मान मौद्गल्यायन स्थविर म्हं मफुबले बोध्यंग सूत्रयात हे तथागतं कना बिज्याःगु अवस्थाय् आयुष्मानया रोग छत्थुं कया वांछवया बीथे लना वने नंगु जुल ।

तर महावग्ग संयुत्त बोज्जङ्ग सुत्त (७१) गद्य जक जुया थुगु बोध्यंग परित्राणयात धाःसा गाथाया रूपय् न्हापा न्हापायापि आचार्यपिसं व्यवस्था याना च्वया बिज्याना तःगु जुया च्वन ।

(१४३) एकदा धम्मराजापि; गेलञ्जीना'भिपीलितो ।
चुन्दत्थेरेन तंयेव; भणापेत्वान साबरं ॥

(१४४) सम्मोदित्वान आबाधा; तम्हा बुट्ठासि ठानसो ।
एतेन सच्चवञ्जेन; सोत्थि ते होतु सम्बदा ॥

(१४३-४) एकदा=छगू इलय्; धम्मराजापि=धर्मराज तथागत नं; गेलञ्जीन=रोग वेदनां; अभिपीलितो=तीव्र रूपं सास्ति याःगु जुया; चुन्दत्थेरेन=चुन्दस्थविरयात; तं येव=उगु बोध्यंग धर्मयात हे; साबरं=आदर गौरव पूर्वक; भणापेत्वान=पाठ याके बिया; सम्मोदित्वान=लय् लय् ताया बिज्याःगुलि; ठानसो=उगु क्षणय् हे; तम्हा आबाधा=उगु रोगं; बुट्ठासि=लना

[१७७] बोध्यङ्ग-सुत्त-पुस्त-निबन्ध

दन्त-विन्नात-। एतेन-सच्चवज्जेन=युमु-सत्य-वचनया-कारणं;
ते=छन्त; सच्चवा=न्हाबले; सोत्थि=सुखी-श्चस्ति; होतु=
जुह्माल ।

(बोध्यङ्ग-प्रतिफल-भावार्थ-अःपुल)

तथागतयाग-रोग-तथागत-राजगृह-नगरया-वेलुवन-विहारय-
विराजमान-जुया-चवना-विज्याःबले-अस्वस्थ-
जुया-विज्याःगुलि-आयुष्मान-चुन्दयात-बोध्यङ्ग-धर्म-पाठ-याये-निर्ति-
आज्ञा-द्वयेका-विज्यात-। आयुष्मान-महाकश्यप-आयुष्मान-मौद्ग-
ल्यायनपित्त-तथागतं-कना-विज्याःगु-बोध्यङ्ग-सूत्रयात-हे-आयुष्मान-
चुन्दं-पाठ-याना-न्यंकूगु-अवस्थाय-तथागतयागु-तीव्र-वेदना-तुरन्त-
मना-तना-वंगु-जुल-।

(१४५) पहीना-ते-च-आवाधा; तिण्णन्नम्पि-महेत्तीनं-।

मग्गाहता-किलेसाव; पत्ता-नुप्पसिधम्मतं-।

एतेन-सच्चवज्जेन; सोत्थि-ते-होतु-सच्चवा-॥

(१४५) मग्गाहता=आर्य-मार्गं-धर्मं-चीका-विनाश-याना-

तःगु; किलेसाव=कलेसाव; अनुप्पसिधम्मतं=हानं-दोहरे-जुया-
उत्पन्न-जुह-मखुतगु-स्वभाव-दुग्गया-स्थिती; पत्ता-इव=ध्यकं-वगुथं;
तथा=अये-हे; तिण्णन्नम्पि=स्वम्हं-जुया-विज्याकपि; महेत्तीनं=
शीमस्स-आदि-मस्सा-विज्याकम्ह-तथागत, निम्ह-आयुष्मान-
स्वन्निरस्सिन्ति; पहीना=बोध्यङ्ग-धर्मं-चीका-हटे-याना-छवये-धु-कूगु;
ते-आवाधा-च=उमु-रोगत-नं; अनुप्पसिधम्मतं=हानं-दोहरे-
जुया-उत्पन्न-जुह-मखुतगु-स्वभाव-दुग्गया-स्थिती; पत्ता=ध्वने-
धु-कूगु-। एतेन-सच्चवज्जेन=युमु-सत्य-वचनया-कारणं; ते=छन्त;
सच्चवा=न्हाबले; सोत्थि=सुखी-श्चस्ति; होतु=जुह्माल-।

बिल्कुल रोग तंगुया भावायं मार्ग चीका हटे याये धुंकुनु क्लेशत
हानं दोहरे याना लुया बइ मखुतगुयें
महर्षि स्वम्हसिगु (=तथागत, आयुष्मान महाकश्यप, आयुष्मान
महामौद्गल्यायनमिनि) बोध्मंम धर्म चीका हटे अम्म अणु वेदनात
नं लिपा हानं बिल्कुल लुया मवःगु स्थिती अयंक वन । अगु संस्य
वचनया कारणं छत्त न्हाबलें सुखी अस्ति जुइमाल ।

सुमंके बहःगु अभिप्राय सिसें
बोध्यंग सूत्र कृगु निश्चय
क्वचाःगु कुल ।

Dhamma.Digital

पुब्बण्ह सुत्त ऋगु निश्रय

(१४६) यं बुद्धिमित्तं अथमङ्गलञ्च,
यो चा'मनापो सकुणस्स सहो ।
पापग्गहो बुस्सुपिनं अकन्तं,
बुद्धानुभावेन विनास'मेत्तु ॥

(१४६) यं बुद्धिमित्तञ्च=गुगु मभिगु निमित्त; यं अथ-
मङ्गलञ्च=गुगु अमंगल; सकुणस्स=मभिम्ह कंग:या; अमनापो—
मयइपुसे च्वंगु; यो सहो च=गुगु स: व; यो पापग्गहो च=गुगु
पापग्रह; अकन्तं=मयइपुसे च्वंगु; यं बुस्सुपिनञ्च=गुगु मभिगु
स्वप्न; (सन्ति=दया च्वन); एते बुद्धिमित्तादयो=थूपि मभिगु
निमित्त आदित; बुद्धानुभावेन=बुद्ध तथागतपिनिगु आनुभावं;
विनासं=बिल्कुल मध्यना विनाश जुया; एत्तु=वनेमाल ।

(१४७) यं बुद्धिमित्तं अथमङ्गलञ्च,
यो चा'मनापो सकुणस्स सहो ।
पापग्गहो बुस्सुपिनं अकन्तं,
धम्ममानुभावेन विनास'मेत्तु ॥

(१४८) यं बुद्धिमित्तं अथमङ्गलञ्च,
यो चा'मनापो सकुणस्स सहो ।
पापग्गहो बुस्सुपिनं अकन्तं,
संघानुभावेन विनास'मेत्तु ॥

.....धम्मानुभावेन = धर्मया आनुभावं.....

.....संघानुभावेन = संघपिनि आनुभावं.....

आशीष भावार्थ मभिगु निमित्त, अमंगल, मयइपुसे च्वंगु मभिम्ह
 कंगः सः; पापग्रह; मयइपुसे च्वंगु दुस्वप्न,
 विभिन्न प्रकारत बुद्ध तथागतपिनिगु आनुभावं याना विनाश जुया
 मदया वनेमाल । धर्मया आनुभावं.....संघपिनि आनुभावं याना
 विनाश जुया मदया वनेमाल ।

पुलांपि आचार्यपिनि व्यवस्था थुगु पूर्वाण्ह सूत्रय् अन्तिम “सुन-
 वल्लत्त” आदि स्वपुत्याः गाथा
 ला (अं. १-२९६) पुब्बण्ह सुत्त-य् वया च्वंगु बुद्धभाषित गाथात
 खः । त्यं दुगु गाथात मध्यय् “यं किञ्चिच्च वित्तं” आदि न्हापांगु
 गाथा नं सुत्तनिपात-रतनसुत्त-य् वया च्वंगु बुद्धभाषित गाथा हे
 खः । त्यं दुगु गाथात ला बुद्धभाषित मखु । पुलांपि आचार्यपिसं
 व्यवस्था याना तःगु खः । पुब्बण्ह सुत्त-य् वया च्वंगु गाथातय्त
 कारण याना सूत्र छपुलियात पुब्बण्ह सुत्त धका हे व्यवहार याइगु
 जुल । पुब्बण्ह सुत्त धयागु नां अनुरूप सुथ न्हापां पाठ याये निति
 निर्धारित याना तःगु दु धका धायेगु चलन दु । तर सुथय् जक पाठ
 याये योग्य, पाठ यायेमाः धका सुनिश्चित रूपं भाःपि ला माःगु
 मदु । न्हागु इलय् जूसां पाठ याये मं दत्त धाःसा पाठ याये फया
 लाभ दुगु हे जुया च्वन धका भाःपीमाः ।

कारणया कारण “बुद्धानुभावेन = बुद्ध गुणयात आरम्मण याना
 लुया वइगु कुशल चेतनाया आनुभाव शक्तिया
 कारणं” धका नं अर्थ छ्यायेगु याः । छ्याये फु । तर बुद्ध गुणयात
 आरम्मण याइगु चेतनाया आनुभावयात बुद्धया आनुभाव धका
 धाये फु । बुद्धयात वःकया लुया वःगु चेतना जूगु जूया निति
 कारणया कारणयात नं कारण धाये माःगु लौकिक नीति नियम

अनुसार हे जुल । “अन्हेहि भतं सिद्धं=घाय्यागु कारणं जा सिद्ध जुल ।” “अन्हेहि दृष्टी वानो=सुतय्नु कारणं गां छवयेकेगु जुल ।” यूपि घापूतये घका भाःपीमाल ।

(१४६) दुक्कप्पसा च निद्दुक्खा; भयप्पसा च निब्भया ।
सोकप्पसा च निस्तोका; होन्तु सव्वेपि पाणिनी ॥

(१४६) दुक्कप्पसा=दुःख्य् ध्वंक वनाच्चपि; सव्वेपि=सकलं नं जुया च्वपि; पाणिनी=सत्त्वप्राणीपि; निद्दुक्खा च=दुःख मदुपि नं; होन्तु=जुइमाल । भयप्पसा=भय अन्तराय्य् ध्वंक वना च्वपि; सव्वेपि=सकलं नं जुया च्वपि; पाणिनी=सत्त्वप्राणीपि; निब्भया च=भय अन्तराय्य मदुपि नं; होन्तु=जुइमाल । सोकप्पसा=शोक सन्ताप्य् ध्वंक वना च्वपि; सव्वेपि=सकलं नं जुया च्वपि; पाणिनी=सत्त्वप्राणीपि; निस्तोका च=शोक सन्ताप मदुपि नं; होन्तु=जुइमाल ।

मैत्री शारत्तव भावार्थं दुःखया सामना याये मालाच्चपि दक्ख सत्त्वप्राणीपि दुःख मदुपि जुइमाः । भय अन्तराय्य् ध्वन्य च्वपि सकलं सत्त्वप्राणीपि भय अन्तराय्य बिहीर्णपि जुइमाः । शोक सन्ताप जुइका च्वनेमाःपि सत्त्वप्राणीपि धाम्मव शोक सन्तापं रहितपि जुइमाः ।

(१४७) एसावता च अन्हेहि; सम्मतं पुञ्जासम्पदं ।
सव्वे देवा'नुमीदन्तु; सव्वसम्पत्ति सिद्धिया ॥

(१४७) च=पत्तिदान खं प्रकाश याये । एसावता=बुलि प्रमाण दुगु धर्मघार खं क्रम द्वारा; अन्हेहि=कीसं; सम्मतं=बालाक संचय वानागु; पुञ्जासम्पदं=पुण्य सम्पदायात; सव्वे=सम्पूर्ण; देवा=देवतर्पितं; सव्वसम्पत्तिसिद्धिया=सम्पूर्ण सुख वैभव

सम्पत्ति सिद्ध यायेया निति; अनुमोदन्तु=साधु साधु साधु धका
अनुमोदन (स्वीकार) यायेमाल ।

पुण्य तोता बीगु भावार्थ थुलि प्रमाण दुगु खँ क्रमं जिमिसं बांलाक
मुका संचय याना तथागु कुशल कर्मया
सम्पन्नतायात सम्पूर्ण देवतापिसं दक्वं सुख ऐश्वर्य वैभव सम्पत्ति
सिद्ध यायेया निति साधु अनुमोदन यायेमाल ।

(१५१) दानं ददन्तु सद्भाय; सीलं रक्खन्तु सम्बदा ।
भावनाभिरता होन्तु; गच्छन्तु देवता'गता ॥

(१५१) सद्भाय=त्रिरत्न, कर्म, कर्मया फलयात माने
याना श्रद्धा तथा; दानं=दान; ददन्तु=वियेमाल । सम्बदा=
न्ह्याबलें; सीलं=शीलयात; रक्खन्तु=रक्षा यायेमाल । भावना-
भिरता=शमथ विपश्यना निगू भावनाय् न्ह्याइपु तायेवे यःपि;
होन्तु=जुइमाल । आगता=परित्राण धर्म श्रवण यायेत थ्यंक
वःपि; देवता=देवतापि; गच्छन्तु=थःथःगु थासय् लिहाँ वनेमाल ।

प्रेरणा अनुमति भावार्थ त्रिरत्न, कर्म व कर्मया फलयात आस्था
व विश्वास दुपि जुया दान बीगु याये-
माल । न्ह्याबलें शीलयात रक्षा यायेमाल । शमथ विपश्यना
भावनाय् न्ह्याइपु तायेका च्वनेमाल । उपदेश न्यनेत थ्यंक बया
च्वपि देवतापि थःथःगु थासय् लिहाँ वनेमाल ।

(१५२) सम्बे बुद्धा बलप्पत्ता; पच्चेकानञ्च यं बलं ।
अरहन्तानञ्च तेजेन; रक्खं बन्धामि सम्बसो ॥

(१५२) बलप्पत्ता=कायबल ज्ञानबल शक्ति सामर्थ्य प्राप्त
याना कायेगु अधिकार दया बिज्याकपि; सम्बे=सम्पूर्ण; ये बुद्धा
=गुपि तथागत बुद्धपि; (सन्ति=दया बिज्याना च्वन ।)

तेसञ्च=वस्पोल तथागत बुद्धपिनिगु व; पञ्चेकानञ्च=प्रत्येक बुद्धपिनिगु; यं बलं=गुगु आनुभाव शक्ति सामर्थ्यं; अस्थि=दया च्चन; तेन बलेन च=उगु आनुभाव शक्ति सामर्थ्यं द्वारा व; अरहन्तानं=अरहन्तपिनिगु; तेजेन च=तेज प्रतापं; सम्बत्तो= न्ह्याबलें; रक्खं=रक्षा आरक्षायात; अहं=जि; बन्धामि=चिना च्चना ।

रक्षाबन्धन भावार्थं कायबल ज्ञानबल प्राप्त याना कया विज्यायेगु अधिकार दया विज्याकपि तथागत बुद्धपि व प्रत्येक बुद्धपिनि आनुभाव शक्ति सामर्थ्यं द्वारा व अरहन्तपिनिगु तेज प्रतापं न्ह्याबलें रक्षा व आरक्षायात जि चिना च्चना ।

टिप्पणी “सम्भे बुद्धा बलप्पत्ता” यात षष्ठी अर्थय् प्रथमाविभक्ति चिन्तन याइगु खः । थन ला नियत अनियत तथा लिगार्थय् प्रथमाविभक्ति धका हे चिन्तन याना तथा ।

(१५३) यंकिञ्चिच्च वित्तं इध वा हुं वा;
सग्गेषु वा यं रत्तनं प्रणीतं ।
न नो समं अस्थि तथागतेन;
इवमि बुद्धे रत्तनं प्रणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(१५४) यंकिञ्चिच्च वित्तं इध वा हुं वा;
सग्गेषु वा यं रत्तनं पणीतं ।
न नो समं अस्थि तथागतेन;
इवमि धम्मे रत्तनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

(१५५) यंकिञ्चिच्च वित्तं इध वा हुं वा;
सग्गेषु वा यं रत्तनं पणीतं ।

न नो समं अत्थि तथागतेन;
इदम्पि संघे रतनं पणीतं ।
एतेन सच्चेन सुवत्थि होतु ॥

“यं किञ्चि वित्तं” आदि गाथायात रतन सुत्त (२०३)-
य् अर्थं बिया वये धुन । निगूगु गाथाय् तथागतेन-सय् उपदेश लिसे
धका अर्थं बिया स्वंगूगु गाथाय् तथागतेन-संघ लिसे धका अर्थं
बीमाः । तथागत-शब्दं धर्मं, संघ व्यक्त याइगु पहःयात रतन सुत्त
वर्णना (३०५-६-७)-य् क्यना कना वये धुन ।

(१५६) भवतु सम्बमङ्गलं; रक्खन्तु सम्बदेवता ।
सम्बबुद्धानुभावेन; सदा सुखी भवन्तु ते ॥

(१५६) सम्बमङ्गलं=मंगल समूह भि धाक्व; भवतु=
उत्पन्न जुइमाल । सम्बदेवता=सकल देवतापिसं; रक्खन्तु=रक्षा
यायेमाल । सम्बबुद्धानुभावेन=सकल बुद्धपिनिगु आनुभाव प्रभावं;
ते=इपि सत्त्वप्राणीपि; सदा=न्ह्याबलें; सुखी=शरीर व मन
नितां सुख दुपि; भवन्तु=जुइमाल ।

(१५७) भवतु सम्बमङ्गलं; रक्खन्तु सम्बदेवता ।
सम्बधम्मानुभावेन; सदा सुखी भवन्तु ते ॥

(१५८) भवतु सम्बमङ्गलं; रक्खन्तु सम्बदेवता ।
सम्बसंघानुभावेन; सदा सुखी भवन्तु ते ॥

(१५७) सम्बधम्मानुभावेन=सम्पूर्ण धर्मयागु आनुभाव
प्रभावं...६.....

(१५८) सम्बसंघानुभावेन=सकल संघपिनिगु आनुभाव
प्रभावं.....

प्रार्थना भावार्थं भिगु मंगलं धावव जुडमाः; सकल देवतापिसं
रक्षा याथेमाः; सकल बुद्धपिनिगु आनुभाव
प्रभावं इपि सत्त्वप्राणीपि न्हाबलें शरीर व मन नितां सुख दुपि
जुडमाः ।

सम्पूर्णं धर्मयागु.....सकल संबपिनिगु आनुभावं प्रभावं इपि
सत्त्वप्राणीपि न्हाबलें शरीर व मन नितां सुख दुपि जुडमाः ।

(१५६) महाकारणिको नाथो; हिताय सम्बन्धिनिर्णं ।
पूरेत्वा पारमी सब्बा; पत्तो सम्बोधिमुत्तमं ।
एतेन संख्ववज्जेन; सोत्थि ते हीतु सम्बवा ।

(१५६) महाकारणिको=महान उत्तमगु करुणा दया
विज्याकम्ह; नाथो=तथागतं; सम्बन्धिनिर्णं=सकल सत्त्वप्राणी-
पिनि; हिताय=हित व अर्थया निरति; सब्बा=सम्पूर्णं; पारमी=
दानादि पारमीतयूत; पूरेत्वा=पूर्णं याना विज्याना; उत्तमं=
उत्तमगु; सम्बोधि=अरहत्त मार्गं ज्ञान, सर्वज्ञता ज्ञानयात; पत्तो=
प्राप्त याना कया विज्याये धुं कल; एतेन संख्ववज्जेन=युगु सत्य
वचनया कारणं याना; ते=छन्त; सम्बवा=न्हाबलें; सोत्थि=
सुखी श्रस्ति; हीतु=जुडमाल ।

बुद्धगुण द्वारा सत्त्वप्राणीपिनि महाकरुणा दया विज्याकम्ह
तथागतं सकल सत्त्वप्राणीपिनि
हित व अर्थया निरति सम्पूर्णं दक्वं पारमी पूर्णं याना विज्याये धुं का
अरहत्त मार्गं ज्ञान सर्वज्ञता ज्ञानयात प्राप्त याना कया विज्यात ।
युगु सत्य वचनया कारणं याना छन्त न्हाबलें सुखी श्रस्ति जुडमाल ।

(१६०) जयस्तो बोधिया मूलें; सवयानं नन्विषइउतो ।
एवमेव जयो होतु; जयस्तु जयनङ्गत्ते ॥

(१६०) सक्यानं = शाक्यवंशी जुजुपिनिगु; नन्दिवड्ढनो = खुशी प्रसन्न जुडगुयात वृद्धि जुइका विज्याये सःम्ह तथागतं; बोधिया = बोधिवृक्षया; मूले = सःतिक दुगु अपराजित पल्लङ्कय्; जयन्तो यथा = पञ्च मारयात त्याका विज्याःथे; एवमेव = अथे हे; (ते = छन्त); जयो = भय अन्तराय दक्वं विजय जुइगु; होतु = जुइमाल । त्वं = छं; जयमङ्गले = विजय जुइगुया कारण जुया च्वंगु पवित्रगु मंगलतय्त; जयस्सु = सिद्ध जुइ कथं विजय जुइके माल ।

विजय आशीष भावार्थ शाक्यवंशी जुजुपिनि खुशी प्रसन्नतामात वृद्धि जुइका विज्याये सःम्ह तथागतं बोधिवृक्षया लिक्क दुगु अपराजित पल्लङ्कय् पञ्चमारयात त्याका विज्याःथे अथे हे छं सम्पूर्णं भय अन्तरायतय्त त्याके फयेमाः । विजयया कारण मंगलतय्त छं सिद्ध जुइ कथं त्याके फयेमाः ।

(१६१) अपराजितपल्लङ्के; सीसे पुथुविपुक्खले ।
अभिसेके सब्बबुद्धानं; अगगप्पत्तो पमोदति ॥

(१६१) सब्बबुद्धानं = सकल तथागत बुद्धपिनि; अभिसेके = बुद्धाभिषेक ग्रहण यायेगु स्थान जुया च्वंगु; सीसे = भूमिया शीखर जुया च्वंगु; पुथुविपुक्खले = शोभायमान जुया विशिष्ट जुया उत्तम भूमि जुया च्वंगु; अपराजितपल्लङ्के = अपराजित नां दुगु पल्लङ्कय्; अगगप्पत्तो = उच्चस्थ स्थिती ध्यना च्वंगु बुद्धभावय् थ्यंक विज्याकम्ह तथागत; पमोदति = अति प्रमुदित जुया विज्याये खन । (एवमेव = अथे हे; त्वं = छं; अगगप्पत्तो = उच्च स्थितिस थहाँ वने फूमह जुया; पमोदस्सु = प्रमुदित जुइ दयेमाः ।)

आशीष भावार्थ तथागत धाक्वसिया बुद्धाभिषेक ग्रहण यायेगु क्षेत्र जुया च्वंगु भूमि धाक्वया शीखर अति शोभायमानगु पवित्र भूमि जुया च्वंगु अपराजित पल्लङ्कय् उच्चस्थ स्थिती ध्यना च्वंगु बुद्धत्वय् ध्यना विज्याःम्ह तथागत अति प्रमुदित जुया

विज्याये कुयें छ नं उच्च स्थिती ध्यंका प्रसन्न प्रमुदित जुह दुम्ह
जुहमाः ।

पुक्खल अर्थं स्तोमनिधी पुक्खल-या सेट्टु (=श्रेष्ठ) अर्थं व्यक्त
जुया च्वन । अमरकोषय् सेट्टु, पुक्खल, सत्तम-
शब्दत अतिसोभन (=अति शोभायमान उत्तम) अर्थवाची जुया
च्वंगु खं व्यक्त जुया च्वन । नेत्ति पालि त्तिपुक्खल नयय् पुक्खल
शब्द सोभन (=शोभा दुगु) अर्थवाची जुया च्वंगु खं अर्थकथां
वर्णनं याना तल ।

“तीहि अणववेहि लोभादिही संकिलेसपक्खे, अलोभादीहि
च बोधानपक्खे पुक्खलो सोभनोति त्तिपुक्खलो ।”

(नेत्ति. ट्ट. उद्देशवार १७)

युगु पुथुविपुक्खल-य् पुक्खल ला सोभन सामान्य मखु
अतिसोभन वाची खः धका ग्रहणं यथिमाः । अति शोभायमान
उत्तमगु भूमि धयागु अर्थं दया पुक्खल धयागु विशेषणं लिउने वया
च्वंगु विसेसनपरनिपातं कर्मधारय खः ।

(१६२) सुनक्खत्तं सुमङ्गलं; सुप्पभातं सुहृत्तं ।

सुखणी सुमुहत्तो च; सुधिदं ब्रह्मचारिसु ॥

(१६२) (यस्मिं दिवसे = गुगु दिनय्; तयो सुचरितधम्मो
= सुचरित्र धर्म स्वंगूयात; परिपूरेन्ति = परिपूर्णं याइगु खः;
सो दिवसो = उगु दि); सुनक्खत्तं = मभिं मदु भिं मुक्कं जुयां च्वंगु
नक्षत्र समूह खः; सुमङ्गलं = गबलें अमंगलं मदु मुक्कं भिगु मंगल
जक खः; सुप्पभातं = निर्दोषगु भिगु प्रभातं जक खः; सुहृत्तं = यइपु
न्हाइपु परिशुद्धगु भिगु न्हालं चायेका दना वयेगु खः; सुखणी =
ध्वदुक्ख क्षण पतिकं भिगु क्षणं जक खः; सुमुहत्तो च = मुक्कं भिगु
मुहत्तं जक खः । (तस्मिं दिवसे उगु सुचरित्रं ब्राह्मणं चायेगु

दिनय्); ब्रह्मचारिसु=उत्तमगु आचरणयात आचरण यायेगु
बानिदुपि पृद्गलपिनि प्रति; धिद्वं=दान यायेगु पूजा यायेगु त्याग;
सुधिद्वं=निर्दोष जुया उत्तम परिशुद्धगु पूजा यायेगु खः ।

आचरण भिन धाःसा दक्वं भि भावार्थं सुचरित्र आचरण यायेगु
दि ला भिगु नक्षत्र, भिगु
मंगल जक खः । भिगु प्रभात; भिगु न्ह्यलं चायेका दना वयेगु;
भिगु क्षण, भिगु मुहूर्त जक खः । उगु दिनय् भिगु आचरण दुपि
व्यक्तिपिनि प्रति दान यायेगु दान भिगु दान व पूजा यायेगु खः ।

मेकथं अर्थं छथी “सुनखत्तं=भिगु नक्षत्र.....; सुमुहुत्तो=भिगु
मुहूर्त; ते=छन्त; होतु=जुइमाल” धका होतु
लिसे जोडे याना आशीष रूपय् अर्थं बीगु चलन दुगु जुल । थुगु
गाथा वया च्वंगु तिकङ्गुत्तर पालि (२६८); उकिया अर्थकथा
(२४४) या विचाः लिसे उ मलाः । पाली “भिक्षुपि, गुपि सत्त्व-
प्राणीपिसं सुथय् शरीरं सुचरित्रया आचरण याइगु खः; वचनं
सुचरित्र आचरण याइगु खः; मनं सुचरित्र आचरण याइगु खः;
इपि सत्त्वप्राणीपिन्त भिगु सुथ जुइगु खः । अथे हे मध्याण्ह व
सन्ध्या इलय् सुचरित्र आचरण याइपिन्त भिगु मध्याण्ह, भिगु
सन्ध्या ई जुइगु खँ” कना बिज्यात । उगु पालि अनुसार हे अर्थकथां
गाथा अर्थं वर्णन याना तःगुली “यस्मि दिवसे तयो सुचरितधम्मे
परिपूरेन्ति; सो दिवसो” धका पाठसेस दुध्याका अर्थं बिया वया
तल । मुख्य अभिप्राय छु धाःसा- सुचरित्र धर्म आचरण याइपिन्त
भिगु नक्षत्र, भिगु मंगल, भिगु समय, भिगु क्षण, दक्वं भिगु जक
जुया मभिगु नक्षत्र अमंगल समय मदु । नक्षत्र मंगल भिगु समय
लिसे चूलाकेत तारण तयेगु पुइँ हायेगु बौ बीगु आदि मरम्मत
यायेगु आवश्यक मजू । सद्धर्म आचरण यायेगु जक आवश्यक जू
धयागु मतलब खः ।

नेमायं ब्रह्मचारिसु=उत्तम आचरणयात् आचरण याद्विपिनि प्रति;
 सुनवखत्तं=भिगु नक्षत्र नं जुइगु खः; ... सुधिट्टं=भिगु
 पूजा यायेगु नं जुइगु खः । युक्त्वं पाठसेस मत से गाया दुये नं खये
 व्यु । युगु अर्थय भिगु आचरण दुम्हसित भिगु नक्षत्र, भिगु मंगल,
 भिगु समय जक जुइगु खः घबामु अभिप्राय दुगु जुया पाठसेस
 दुमध्याःसा मं फलि अट्टकथा-यागु भाव पाय्छि जुया च्वंगु कारण
 यावा उचित जू ।

क्षण झरिदि “सुखणो सुमूहत्तो” लय् क्षण, मुहूर्ततयगु ई प्रमाणयात्
 सीके बहः जू । छिगु चुत्की ति ईयात् क्षण धाइ ।
 उमु क्षण छिगु लय; छिगु लय क्षणलय; क्षणलय छिगु मुहूर्त; मुहूर्त
 छिगु क्षणमुहूर्त खः ।

(१६३) पदविखणं कायकम्मं; वाचाकम्मं पदविखणं ।
 पदविखणं मनोकम्मं; पणीधि ते पदविखणे ॥

(१६३) (तस्मि विवसे=उगु सुचरित्र आचरण याइगु
 दिनय्); कायकम्मं=उगु उम्ह व्यक्ति याइगु कायिक कर्म धाक्व;
 पदविखणं=उन्नति वृद्धि कारण पवित्र उत्तमगु जक खः; वचीकम्मं
 =वाचिक कर्म धाक्व; पदविखणं=उन्नति वृद्धि कारण पवित्र
 उत्तमगु जक ख; मनोकम्मं=मानसिक कर्म धाक्व नं; पदविखणं=
 उन्नति वृद्धि कारण पवित्र उत्तमगु जक खः; ते=उम्ह सुचरित्र
 आचरण याइम्ह व्यक्तिया स्वंगु कर्मत ला; पदविखणे=उन्नति वृद्धि
 कारण कुशल कर्मय्; पणीधि=तयेगु धाइ ।

धर्माचरण याइम्ह व्यक्तियाके फुफं कर्म भि भावायं सुचरित्र आ-
 चरण याइगु
 दिनय् उम्ह व्यक्तिया कायिक कर्म, वाचिक कर्म व मानसिक कर्म
 धाक्व उन्नति वृद्धि कारण पवित्र उत्तमगु जक खः । उम्ह सुचरित्र

आचरण याइम्ह व्यक्तिया स्वंगू कर्मत ला उन्नति वृद्धि कारण कुशल कर्मय् तयेगु धाइ ।

मेकथं छथी अर्थ बीगु थुगु गाथाय् नं होतु—जोडे याना आशीष रूपय् अर्थ बीगु चलन दुगु जुल । थन “पदक्खिणं कायकम्मन्ति तं दिवसं तेन कतं कायकम्मं बड्ढिकाय-कम्मं नाम होति” धयागु तिकड्ढगुत्तरट्ठकथा (२४५) अनुसार अर्थ बिया वया ।

पणीधि ते पदक्खिणे—लय् नं “पदक्खिणे = उत्तमगु कर्मय् ; पणीधि = प्रार्थना यायेगु ; ते = छन्त ; होतु = जुइमाल” धका व ; “ते पणीधि = इपि प्रार्थनात ; पदक्खिणे = उत्तमगु प्रार्थनात खः” धका बीगु खः । सुचरित्र आचरण याइम्ह व्यक्तिया कर्मत दक्वं भिगु जक हे खः । उम्ह व्यक्तिया कर्मत कुशल कर्मय् तयेगु धाइ धका ते—यात कर्म धका कायेगु कं अभिप्राय तप्यंगु जुया उकथं हे अर्थ बिया वया । अट्ठकथा—य् ला विशेष वर्णन याना तःगु मडु ।

(१६४) पदक्खिणानि कत्वान ; लभन्त'त्थे पदक्खिणे ।
ते अत्थलद्धा सुखिता ; विरूह्हा बुद्धसासने ।
अरोगा सुखिता होथ ; सह सब्बेहि जातिभि ॥

(१६४) पदक्खिणानि = उन्नति वृद्धि कारण कुशल कर्म-तय्त ; कत्वान = याना ; पदक्खिणे = उन्नत उत्तमगु ; अत्थे = फल-तय्त ; लभन्ति = लाभ जुइगु जुया च्वन । ते (तुम्हे) = इपि छिपि ; अत्थलद्धा = लाभ जूगु भिगु फल दुपि ; सुखिता = सुखय् ध्यंपि ; बुद्धसासने = बुद्ध-शासनय् ; विरूह्हा = वृद्धि विरुद्धि विपुलता दुपि ; (ह्त्वा = जुया) ; सब्बेहि = सकलें ; जातिभि = थःथिति जातिपि ; सह = लिसें ; अरोगा = रोग मडुपि ; सुखिता = सुखय् ध्यंपि ; होथ = जुइमाल ।

[५८४]

बोज्जङ्ग सुत्त ऋगु निश्रय

आशीष भावार्थं उन्नति वृद्धि कारण उत्तम पवित्रगु स्वंगु कर्म
याना उत्तमगु फल लाभ जुइगु जुया च्वन ।
द्धिपि भिगु फल लाभ जूपि, सुख दुपि, बुद्ध-शासनय उन्नति वृद्धि
विरुद्धिपि जुया थःथिति ज्ञातिपि लिसें निरोगीपि सुखय ध्यंपि
जुइमाल ।

टिप्पणी थन होथ=दुयु पालि लिपि अनुसार अर्थ चिया ववा ।
होथ=दत्त धाःसा ते लिसे, योग-भिले मजुया ते=
तुम्हे-धका तथा वयागु खः । “सो एवं समाहिते चित्ते.....पुब्बे-
भिव्वासं अनुस्सराभि” धयागु पाराजिक पालि आदिलयु सो-लिसे
अनुस्सराभि योग पायुद्धि मजुगुलि “सोति सो अहं” धका
पाराजिका कण्ड अट्टकयां वर्णन याःथे धका मती तयेमाः । ते-लिसे
भिले जुइ कयं “अरोगा सुखिता होन्तु” धका नं सचे यायेगु याः ।
होन्तु-नं उचित हे खः । गुलिसिनं हीष यात वर्तमान धका नं
धाः नि । तर पञ्चमी कं अभिप्राय तप्यं ।

सुमके बहःगु अभिप्राय लिसें
पुब्बण्ह सुत्त ऋगु निश्रय
क्वचाःगु जुल ।

थनं निसें परित्राण पालि ११-पू सूत्रया
भावार्थं अभिप्राय व्याख्या लिसें
ऋगु निश्रय क्वचाल ।

★★★

परित्राण नूगु निश्रयया निगमन

थुगु ग्रन्थ पिज्जवःगु रूप लावण्य यच्चुसे पिच्चुसे च्वना बांलाःम्ह शुद्धम्ह कन्या कुमारी प्रकृति हे स्वच्छम्ह जूसां वस्त्रालंकार छायेपि-छिपिगु पूमवना थातय् मलात धाःसा तःसकं यइपुसे ल्वःवनापुसे च्वनी मखु; वस्त्रालंकार नं पूवं, सजेधजे याना तःगु नं थातय् लात धाःसा खंपि व्यक्तिपिनि नुगलय् पूर्णतः यइपुसे ल्वःवनापुसे च्वनी । परित्राण धर्म पालि ला शब्द अर्थ थातय् लाना यइपुसे ल्वःवनापुसे च्वं । सजेधजे यायेगु आवश्यक तिनिगु जुया यइपु तायेकेगु प्रसन्न तायेकेगु सवाः विशिष्ट रूपं अनुभव याना च्वनेम्वाः । थुगु धर्म व्याख्या यानां पवःचालि मखयेक आपालं आपालं अर्थ अभिप्राय धारण याना च्वंगु दुगु जुया उगु अभिप्राययात विस्तृत व व्यापक रूपं सीकेगु द्वारा त्रिरत्न आरम्भणय् प्रसन्न प्रफुल्लित तायेकेगु प्रीतिरस विशिष्ट रूपं अनुभव याये दइगु अवश्यम्भावी जुया च्वन । उकथं अलंकारं अलंकृत याना बीगुथें जाःगु व्याख्यात आवश्यक जुयावं हे च्वनतिनि ।

उकि परित्राण धर्मया अर्थरसयात परिपूर्ण रूपं अनुभव याके बी मास्ति वःगु, सवाः थुइका प्रयास व प्रयत्न यायेगु द्वारा परित्राण धर्मया प्रतिफल आनिशंसयात विशिष्ट रूपं दयेके बी मास्ति वःगु आदि छन्द अनुरूप आपालंसित सुखी जुइके बी मास्ति वःगु, भि जुइके बी मास्ति वःगु चेतना अति तीव्र व विशाल जुया बिज्याःम्ह मण्डले नगरया अगममहापण्डित विज्जालंकार सयादो महास्थविर ऊ. विसुद्धं थःके ग्वाहाली पवना विज्यात । थःके

ज्ञानशक्ति वीर्यशक्ति हे दुसा नं उजोगु कथंया चेतना मन्त धाःसा थुगु परित्राण व्याख्या प्रादुर्भाव जुया वये फइमखु । आपालसिगु अर्थ अपेक्षी व कामी जुया च्वंगु चेतनाय् हाकनं छको प्रेरणा प्रदान याना बिज्याःम्ह वस्पोम सयादीयागु प्रेरणा व प्रार्थनायागु गोरब तथा च्वया वयागु अनुसार थोंयागु युगय् अति हे प्राप्त याये थाकूगु थुगु नृगु परित्राण निश्चय सम्पन्नताय् थ्यंक वन । थुगु ग्रन्थ परिसमाप्ति अन्तिम निगमनय् हे परित्राणयागु प्रभम्ब, शक्ति, सामर्थ्य लिसे स्वापु तथा थुगु धारणा न्खुब्बयेगु अवसर हानं चूला वद च्वन ।

परित्राणया प्रभाव भाग्य, कर्म, ज्ञान, ऋद्धि अति विशालम्ह तथागत सम्यक्सम्बुद्ध अति विशालगु तेज प्रभाव दया बिज्याःम्ह अति विशिष्टम्ह महापुरुष जुया बिज्याना च्वन । सांसारिक आपालं जन्मं मिसें बा हे मबाःसे नापं नापं लिच्छिना प्यपुना वथा च्वंगु सम्पूर्णं क्लेशयात बिल्कुल हटे याना ल्यहे थना बिल्कुल त्वाःथले फूगु धर्मया प्रभाव नं अतिकं तःधमा च्वंगु दु । थुलि तंक प्रभावशालीगु धर्मया आधार संघपनिगु प्रभाव शक्ति नं धायेथाय् मदु । तःसकं भिगु जमीनय् पीगु पुसा अतिकं शक्तिशाली व ऋद्धि जुइत प्रभावकारी जुया च्वनीथें अति प्रभाव-शालीगु त्रिरत्न धयागु विशिष्टगु क्षेत्रय् प्रसन्न व सम्मान तायेका छगु कथंया आधार भरोसा दयेकेगु पूजा चेतना पुचः प्रभावकारी हे जुया च्वंगु दु । मैत्रीघातु, सत्यघातुयागु शक्ति सामर्थ्ययात नं योग्यतानुरूपं क्यना वये धुन । उंगु मैत्री, सत्य पुचलय् नं विशिष्टगु प्रभाव दया हे च्वंगु दु । उकि त्रिरत्नया गुण, मैत्री, सत्यया गुण द्वारा सिद्ध जुया च्वंगु परित्राण धर्म अन्तराययात रक्षा यायेगु आदि विशिष्टगु प्रतिफल सिद्ध जुइके फइगु जुया च्वन ।

त्रिरत्न प्रति प्रसन्न व सम्मान तायेका मैत्री, सत्य सामर्थ्य शक्तियात आधार व विश्वास तथा परित्राण धर्मयात दृढ रूपं मत्त-

यायेगु कारणं सामना याये मालीगु भयानकगु भय अन्तरायतय्पाखें अद्भूत रूपं मुक्त जुइगुलि ध्वदुइका च्वने दुपि म्हो मजू । अन्तराय निवारण जुइकीगु मात्र जक मखुसे श्रीशोभा मंगल अर्थ हित सुख वृद्धि जुइगुलि नं ध्वदुइके दइगु जुल । थुपि ला चेतना, मैत्री, सत्य आदि नामधातुतय्गु शक्ति सामर्थ्य हे खः । सर्वज्ञता ज्ञानादि विभिन्न ज्ञानतः ऋद्धि अभिज्ञातय्गु तःतःसकं आश्चर्यं अद्भूत जुया च्वनीगु खँयात विचाः यात धाःसा नामधातुतय्गु विशाल विशिष्टगु शक्ति सामर्थ्ययात सीके फु । अथे जुया भावना कार्य आदि उगु उगु नामधातुइ विशिष्टगु प्रभाव शक्ति दया च्वंगु भाव स्पष्ट जू ।

ऋद्धिपादया सामर्थ्यं “आनन्द, प्यंगु ऋद्धिपाद भाविता व अभिवृद्धि याये धुंकूम्ह व्यक्ति वं इच्छायात धाःसा पूर्ण आयुकल्प तक थःजु, आयुकल्प पुला वना थःजु स्थिर जुया च्वने फु । जि तथागतं ला प्यंगु ऋद्धिपादयात दिपाः मदयेक बारबार उद्योग याना भाविता व वृद्धि याये धुंगु जुया इच्छा जक जुल धाःसा छगुलि आयुकल्प, अथवा आयुकल्पयात पुला वना नं स्थिर जुया च्वना बिज्याये फु ।” थुगु तथ्ययात महापरिनिर्वाण सूत्रय् कना बिज्यात । (दी. २-६६-६) थुगु बुद्ध वचन कथं नामधातुतय्गु विशिष्टगु शक्ति सामर्थ्य सीके दु । ऋद्धी थ्यना सिद्धि प्राप्त जुइगुया कारण दकसिबे भिगु रूपं बांलाक अभ्यास याये धुंगु विशिष्टगु नामधातुतय्सं मरणान्तक रोग अन्तरायतय्त समेतं निवारण याना रक्षा याना तये फूगु खँ थुगु देशनां क्यना च्वंगु दु । स्वयं तथागत बुद्धं उकथं रक्षा याना तथा थका बिज्याःगु प्रकट रूपं खंके दु ।

तथागत वेलुव गामय् वर्षावास च्वना बिज्याःगु अवस्थाय् परिनिर्वाण जुइथे च्वंक वस्पोलयात तीन्नगु रोग जुया वल । अबले थुकथं प्रत्यवेक्षण व निरीक्षण याना बिज्यात । “जि तथागत भिक्षु-संघपिन्त सूचं मव्यूमे, सेवक सेविका उपासक उपासिकापिन्त छुं छां

मघाःसे परिनिर्वाण जुइ ल्वः मजू । जि वीर्यं उगु रोगयात चीका
ख्याना छ्वय्या प्राणयात मरम्मत याये सःगु समापत्ति अक्षिष्ठान याना
च्वने बांलाः; थुकथं विचाः लू कथं फल समापत्ति द्वारा च्वना
बिज्याःगु अवस्थाय् रोग बिल्कुल लना तना वन । (दी. २-८४)

थुगु तथ्य लिसे स्वापु तथा आयुष्मान आनन्दयात आज्ञा
दयेका बिज्याःगु विषय नं दनि । “आनन्द, पुलां जुइ धुं कूगु गाडा
पर्केगु चीगु स्वात्तुस्वाना मरम्मत यायेगुलि पांय्चिका बीगु द्वारा
स्थिर जुया च्वनीर्थे जि तथागतयागु शरीर नं पर्केगु स्वात्तुस्वाना
मरम्मत यायेगुलि पांय्चिका यापन याना च्वनेभाः । गुगु अवस्थाय्
जि तथागतं रूपनिमित्त आदि निमित्ततय्त मनन मयायेगु कारणं,
गुलि गुलि वेदनात निरोध व शान्त. जुइगु कारणं अनिमित्त चेती
समाधि (=फल समापत्ति) यात परिपूर्ण जुइका च्वनेगु सः;
उगु अवस्थाय् जि तथागतयागु शरीर तःसकं तःसकं आनन्द जू,
याउंसे च्वं । उकिं छिमिसं नं थःत थःमं भरोसा दयेकेगु याना च्वं ।
स्मृतिप्रस्थान प्यंगू वृद्धि याना च्वं” धका आज्ञा दयेका बिज्यात ।
(दी. २-८५) प्राणयात मरम्मत याये सःगु फलसमापत्तियात
आयुसंस्कार घाइ । उगु आयुसंस्कार द्वारा मरणान्तक रोग लुया
मवःसे किला तक स्थिर जुया च्वना बिज्याये फत्त । थोँकन्हे
कर्मस्थान उद्योग व अभ्यास याना च्वनीपि गुलि गुलि ब्यक्तिपिके
ताकालं निसें प्यपुना वया अनेक कथंया वासलं उपचार याये मज्युंगु
रोगत भावनायागु सामर्थ्यया कारणं कया वाँछ्वयेथे पूर्ण रूप लना
तना वंगु दु । विशिष्टगु नामधातुतय्गु आनुभाव प्रभाव शक्ति
हे सः ।

सम्पूर्णं कार्यं सिद्ध जुइकीगु धर्मत ऋद्धिपादय् दुध्याःगु छन्द,
चित्त, वीर्य, वीमंसत भावनाय्
मध्यंसां उगु उगु धर्मत तीव्र व प्रबल जूलिसे विभिन्न प्रतिफल सिद्ध
जुइके बी सः । उपमा गथे धाःसा- छुं छगू रोग जुल धाःसा लंके

तंके बी मास्ति वइगु छन्द नं प्रबल जुइगु; लंके तंकेगुली चित्त नं अतिकं क्वातुया च्वनीगु; लंके तंकेत उत्साहित जुया उद्योग याइगु; उचित अनुचित लना विचाः याये सःगु विमंशन ज्ञान नं अत्यधिक जुया च्वनीगु खः । उकथं जुइगु अवस्थाय् उगु रोग गुलिचा मदुवं लना तना वनीगु जुल । छन्द आदि सिथिल व कमजोर जुया च्वन धाःसा रोग हे बढे जुया वये फु । शैक्षिक, आर्थिक आदि दक्व ज्या-खँय् थुगु प्यंगू धर्म महत्वपूर्ण जू । थुगु परित्राणया क्षेत्रय् हे त्रिरत्न प्रति श्रद्धा प्रसन्न व बिश्वास तया लिघंसा कायेगु, परित्राण प्रतिफल आनिशंसयात विश्वास व आस्था तयेगु द्वारा परित्राण धर्मय् अतिकं आकांक्षा दइगु; आकांक्षा दुथें परित्राण पाठ वा स्वाध्याय याये निति चित्त उत्साहित जुया च्वनीगु, व्रत मस्यंक दृढ व नित्य कथं उद्योग यायेगु, अर्थ अभिप्राय सीगु खनिगु, प्रतिफल-यात खंके सःगु ज्ञान दइगु थुपि प्यंगुलि सम्पन्नम्ह व्यक्तियागु परित्राण गनं जक अर्थ सिद्ध मजुसे च्वने फइ धका ! परित्राणयागु प्रतिफल विशेष रूपं अनुभव याये दुपि व्यक्तियि थुपि प्यंगू धर्म सम्पन्न जुया च्वपि व्यक्तियि जक जुया च्वन ।

नाम धर्मया प्रभाव लाइगु साधारण नाम धर्म हे विशिष्टगु शक्ति दया च्वनीगु खंका काये फु । “चित्तेन नीयते लोको” (सं. १-३६) चित्तं सम्पूर्णं लोकयात माःमाःथाय् नापं यंकीगु जुया च्वन; चित्तविज्ञान बिल्कुल निरोध व शान्त जुया च्वंम्ह मृतकयात स्वल धाःसा विज्ञान महत्वपूर्ण जूगु खँ सीके फु । चित्तविज्ञानं खिपः च्वः ज्वना प्रेरित यायेगु घःकू तया बीगु अनुसार थुगु स्कन्ध शरीरयागु विभिन्न व्यापार (उद्योग) द्वारा थ्याक्क थ्याक्क पाय्छि जुइक गति संचालन जुया च्वंगु अजूचाये बहः जू । गुलि गुलि चित्तघातु क्वातुल व क्वातूगु अनुपातय्, चित्तघातु छ्वासुल कि छ्वासुगु अनुपातय् रूपस्कन्ध शरीरयागु उत्पत्ति पहः स्पष्ट जुया च्वंगु दया चित्तयागु विशिष्टतायात समर्थन माना

चक्रेणाः । धुगु स्वस्कांथ शरीरस्मात् उत्तेजित व उत्साहित जुइ कथं; सिधिल व हतेत्साह जुइ कथं, स्वस्थ जुइ कथं, रोषाः जुइ कथं किमणि याये कः जु लिसे लिसें उगु चित्तघातुं बाह्य स्थितियात् नं प्रभावित काये सःगु खंका काये फु ।

विश्व नियाम (ध्रुव सत्य) ये जुया च्वंगु परम्परा छगु गुलि गुलि सनूतय चित्तवृत्ति बांलाइगु अवस्था सः; उगु उगु अवस्थाय मीसम ऋतु लः फय शुद्ध व सही जृया फलफूलत वृद्धि जुइ सः । ओजस् घातु भरिपूर्णं जू । धर्म स्यना, धर्म मदइबले विश्व पृथ्वी न्हाइपु मजू; ऋतु मीसम विपरीत जुया फलफूल कण्डमूलत वृद्धि मजू; रसघातु ओजस् यना वनीगु सः । मैत्री यच्चुसे च्वनीम्ह व्यक्तियात् खन धाःसा खंम्हसिया मन सिच्चुसे याजेसे च्वं । ममता व स्नेह पिज्वः । दोष (तं) उत्पत्ति जुइका च्वंम्हसित खन धाःसा खनेवं तुं, घृणा जू; घृणा हे मजूसां मन याउंसे मच्चं । थ्व नं प्रभावित जुइगु हे सः ।

मनूतयत् जक मखु तिरश्चीन पशुतयत् नं प्रभाव परे जू; इपि नं प्रभावित जू । मैत्री वृद्धि याइपिन्त हारापि तिरश्चीनतयसं तकं भय अन्तराय याये मसः । महास्थबिर सयादो ऊ. सीलघात धुं आदि सत्त्वप्राणीपिसं तकं भय अन्तराय मयाःगु मैत्रीयागु प्रभाव परे जुया हे सः; मेमेगु शील, भावना आदि विशिष्टगु आचरण प्रतिपत्तियागु प्रभाव परे जुइगु नं जुइफु । न्हापा न्हापायापि ऋषिमुनि सत्पुरुषपि धुं, किसि आदि सत्त्वपिनि दयुइ च्वं च्वने माःसा नं अन्तरायं मुक्त जुया च्वंगु धुगु मैत्रीया प्रभाव परे जुया च्वंगुलि हे सः ।

कुद्ध, धर्म व संघ तिरत्नया गुण प्रति श्रद्धा प्रसाद तायेका भावित्ता, वृद्धि, यावा; फिना; फिजे यान्ना च्वनीम्ह व्यक्तियाके प्रभाव वना च्वंगु वु । उगु प्रभाव नं प्रभाव परे जुइ मः । अंगली तिरश्चीन

पशुतयत् नं प्रभाव परे जुया च्वनीगु जुया उगु प्रभावया कारणं मि
ग्वाराया लिक्क वने मछालिगुथे भव्यता दया छखे चिला च्वनेमाः ।
थुगु भावना पुचः धर्मकार्यत सविज्ञानकपिनि प्रति जक मखुसे
अविज्ञानकपिनि प्रति नं प्रभाव परे जुइगु स्वभाव दुगु कारणं याना
विष शस्त्र अस्त्र आदि सिद्ध जुया च्वनीगु खः । थुकथं परित्राण
धर्मय् दुगु चेतना, मैत्री, सत्य प्रभाव पूर्णगु जुया च्वंगु जुया अध्यात्म
व बाह्य निगुलि स्थिती प्रभाव परे जुया च्वंगु दुगु जुया अध्यात्म
(थःगु शरीरय्) रोग लना तना वनीगु आदि प्रतिफल, बाह्यय्
(मेपिनिगु शरीरय्) शत्रुतय्सं आक्रमण याः वइगु फये म्वाःलीगु
आदि प्रतिफलत सिद्ध जुइके फु ।

धर्मया शक्ति सामर्थ्य बुद्धोपदेश धाक्क विकास, शान्ति, सुख
बीगु धर्मत जक जुया उगु धर्मयात पाठ
याये दइबले थःजु, न्यने दइबले थःजु “लभति अत्थवेदं; लभति
धम्मवेदं; लभति धम्मूपसंहितं पामोज्जं” (म. १-४६; म.
२-२४२; अं. २ २५२; अं. ३-५३१) धयागु पालि अनुसार अर्थ
क्वजीना धर्म सिया धर्मया कारणं लुया वइगु हर्ष, सन्तोष, प्रसन्नता
दया वये यः । उगु प्रीति प्रभाव परे जुया रोग इत्यादि लना तना
वनीगु खः । तःसकं तःसकं अश्वस्थ जुया बिज्याना च्वम्ह आयुष्मान
महाकाश्यप, आयुष्मान महामौद्गल्यायनपि बोध्यंग धर्म न्हेगु न्यने
दये मात्रं तुरन्त लिक्कया वांछवया बीथे रोग लंका तंका च्वने दुगु
थुजोगु प्रीतियागु सामर्थ्यया कारणं हे खः ।

(बोध्यंग सूत्र वर्णना ५६८ स्वयेगु)

छको आयुष्मान गिरिमानन्द तःसकं तःसकं म्हं मफया च्वंगु
अवस्थाय् आयुष्मान आनन्दं उम्ह आयुष्मानयाथाय् बिज्याये निति
तथागतयात निवेदन व प्रार्थना यात । अबले “आनन्द, भिक्षु
गिरिमानन्दयात किगु संज्ञा धर्मया उपदेश बिल धाःसा किगु संज्ञा
धर्मया उपदेश न्यने दइगुलि रोग तुरन्त लना तना वनीगु कारणं दु”

धका आज्ञा दयेका बिज्याना अनित्यसंज्ञा आदि किगू संज्ञाघर्म
विस्तृत रूपं कना क्यना बिज्यात । आयुष्मान आनन्दं नं तथागतयाके
सयेका सीका लुमंका वयागु उगु किगू संज्ञाघर्म उपदेश आयुष्मान
गिरिमानन्दयात कना बिज्याःबले उगु उपदेश न्यने दुगुलि उम्ह
आयुष्मानया रोग हानं लिपा छको लुया मवयेक तकं बिल्कुल लना
तना वंगु जुल । (अं. ३-३४२)

छगू इलय् नकुलपिता गृहपति तीव्र रोग जुइका च्चंबले
श्रीमती नकुलमातां थःगु निरति लौकिक व धार्मिक क्षेत्र लिसे
सम्बन्ध तथा चिन्ता यायेगु शूर्ता कायेगु याये म्बाःगु खँ; आक्षत्त
जुइगु दया माया तयेगुलि विरत मज्जेसे मरण जुइगु दुःख जुइकेया
निरति जक जुइगु खँ, उजोगु मरणयात तथागतं निन्दा याना
बिज्याइगु खँ विस्तृत रूपं होष बिया अनुशासन यात । उगु
अनुशासन न्यना च्चम्ह गृहपतिया रोग हाःमाः नापं त्यहे दक
तुरन्त लना तना वन । (अं. २-२६१) । उकीयागु अर्थकथाय् ला
सत्यक्रिया ल्हायेगु कारणं लना तना वंगु खँ आज्ञा दयेका तल ।
इत्यादि कथं प्रीतिघातुं प्रभाव परे याना रोग लना तना वंगु
धर्मयागु शक्ति हे लः ।

धर्मयागु प्रतिफलत बुद्ध-धर्म रोगादियात लंकी तंकीगु जक मखुसें
श्रीशोभा शुभ मंगल मान पदवी सुख ऐश्वर्य
लाभ सत्कार उन्नति वृद्धि जुइगुया कारण नं (व) जुया च्चंगु बु ।
बुद्ध प्रति श्रद्धा प्रसन्न जुइम्ह व्यक्ति धर्मयात गौरव तर्हिपि व्यक्तिपि
प्रायशः शारीरिक, वाचसिक व मानसिक मनोवृत्ति विशिष्टपि
बांलाःपि जुइ थःगु जुया उगु बांलाइगुली धर्म प्रति उत्पन्न जुइगु
श्रद्धा चेतनाया प्रभावत संयुक्त याना बीगु अवस्थाय् विभिन्न
प्रकारया श्रीशोभा विशिष्ट प्रतिफलतय्त आकषित याये फूगु
भावुया रूपय् इयनीगु जुल ।

छम्ह महास्थविर सयादोया सर्वज्ञता ज्ञानय् सन्तोष तायेका श्रद्धा प्रबल जुया पट्टान पच्चयनिद्देस पालियात गौरव व सन्मान पूर्वक नित्यव्रत कथं पाठ व स्वाध्याय यायेगु बानि दया च्वन । उकथं पाठ यायेगु स्वाध्याय यायेगु याःसें निसें श्रद्धा तइपिं उपासक उपासिकापिं वृद्धि जुया वःगु, चतुप्रत्यय प्रशस्त दया वःगु, अन्तराय निवारण जुया मानसिक सुख शान्ति दया सिच्चुसे च्वना वःगु आदि प्रतिफलत भोग्य याये दया धर्मयागु शक्ति सामर्थ्य हे खनि का धका सन्तोष तायेका श्रद्धा प्रसन्न जुया जीवनकाँछि नित्यव्रत मस्यंकुसे स्वाध्याय याना वन ।

धर्मचक्र ला न्हापांगु उपदेश नं जुल । पिटकया सार धाये मायेक नं महत्वपूर्ण जुया च्वन । उकिं उगु धर्म प्रति श्रद्धा प्रसन्न जुइगु द्वारा पाठ याइपिं गुलिसित सम्पत्ति लाभ सत्कार वृद्धि जुया वइगु, अन्तराय निवारण जुइगु आदि प्रत्यक्ष प्रतिफलत लाभ जुइगु जुया धर्मचक्र पाठ मयाःसें च्वने मफयेक नित्यप्रति क्वाक्वातुक पाठ याना श्रद्धा पूर्वक वृद्धि याइपिं दया च्वन ।

गुलिसिनं महासमय सूत्र बुद्धभाषित मखु, धर्मस्वभाव मद्दु, देवतापिनिगु नां जक मुक्कं जुया प्रतिफल मद्दु धका धाइगु खः । इमि निति महासमय पाखें छुं हे विशेष लाभ दइ मखु । महासमय प्रति आस्था व श्रद्धा तइपिं व्यक्तिपिनि निति नकतिनि जक अरहन्त जुया क्लेशं परिशुद्धपिं अति हे शोभायमानपिं अरहन्तपिसं चाः हुइका च्वना बिज्याःम्ह तथागतयाथाय् अनगिन्ति देव ब्रह्मापि समागम जू वया सेवा याना च्वंगु, उगु समागमय् भगवान बुद्धं उपदेश बिया बिज्याःगु स्थितियात आरम्भण याना दिलचस्पी वृद्धि जुइका आस्था व श्रद्धा तथा महासमययात पाठ याना सन्तोष तायेकु तायेकुं मगाका च्वनीगु खः । रोग चिला वनीगु, दीर्घायु जुइगु देवतापिसं चाहना याना मानपदवी धन सम्पत्ति श्रीशोभा आनुभाव प्रभाव वृद्धि जुइगु जुइफु धका विश्वास याना च्वंच्वन । विश्वास

याना च्वथें नं योग्यतानुरूप प्रतिफल भोग्य याना च्वनीगु नं जुया च्वन । थुकथं परित्राण धर्मयागु अन्तराय निवारण जुइकीगु स्वभाव, विभिन्न प्रकारया भिभिगु प्रतिफल शुभ मंगल जुइके सःगु स्वभाव-यात गौरव व आस्था तथा आधार भरोसा काये बहः जू ।

श्रद्धा रूपी लहाः दया च्वनेमाः

तेजो अत्थि परित्तस्स; असद्धान'मगोचरं ।

नालं हत्थबिहीना हि; रतनानि गहेत्थे ॥

परित्तस्स = सम्पूर्णं सत्पुरुषपिनिगु मनोभावना पुचः चिना बारबार आसेवन याना आरम्भण क्वातुका सेवन याये निति घात्थें अनुकूलगु उत्तम धर्म परित्राणयागु; तेजो = विभिन्न अन्तराय भय भैरव त्वाःदला श्रीशोभां दुदना उन्नति जुइकेत पृष्ठभूमि बीज आनुभाव प्रभाव तेज प्रकाश; अत्थि = चेतना व श्रद्धा दुपि अमण गृहस्थीपिनि पुचलया धारणा दृष्टि मद्दक प्रकट जुया च्वंगु दु । (तं = सत्पुरुषपिनि प्रयोगया निति मुक्कं अनुकूल व उचितगु उगु उत्तम धर्म परित्राण); असद्धानं = कुशल उत्पत्ति जुइगु कंफं तापाकेत कल्पना क्षेत्र व्यापक याइपि स्थिति बांमलागु तर्कं सृष्टि याना विचाः द्वंका श्रद्धा मदुपिनि; अगोचरं = श्रेष्ठोत्तमगु विभिन्न गुणत न्हाक्व जाःसां चिल्लाय् दंगु आरम्भण दया दृष्टि द्वंपिनि जयेगु गोचर मखया च्वंच्वन । हि = थःगु कमजोरी मुक्कं जुइगु आरम्भण पिथना स्वरूपय् थी कथं युक्ति प्रमाण न्हाब्बया क्यन घाःसा; हत्थबिहीना = निपां लहात बिल्कुल मदया उपयोग याये मफु ज्वने अःपु मजुइक लहाः त्वःधुला च्वंपिसं; रतनानि = गुणां जाया ज्वारररां थ्यूगु घात्थें भिगु अमूल्य रत्नतय्त; गहेत्थे = थःत घात्थें दइगु सामर्थ्य सिद्ध जुइ फयेक सोहरे याना ग्रहण याये निति; नालं न अलं = लहाःयागु ज्या-खँय् लहाः मदुगुलि याना इच्छित सिद्धि दयेके फइ मखु ।

उपयोग याःसा तिनि धात्थे ङि स्यू

परित्तम्हिनुयुत्ता ये; विन्दन्तेव रसं फलं ।

किं आहारं अभुत्तस्स; विपाकं च रसं विदू ॥

ये=श्रद्धा प्रज्ञा निता संयुक्त जुया दृष्टि यचुया शुद्ध जूपिं
दृष्टि मह्यूपिं गुपिं सत्पुरुषपिसं; परित्तम्ह = मैत्री, सत्य, त्रिरत्न
संयुक्त उत्तम गुण धका आरम्मण निमित्त पवित्र छाप दुगु उत्तम
धर्मं परित्राणयु; अनुयुत्ता=अभिप्राय दुचायेक अर्थं सिया पालि
वयेकेगुली महत्व विया हर्ष प्रसन्न जुया लय् लय् तातां उद्योग व
अभ्यास याना च्वन; ते=पवित्र परित्राणयु मनोवृत्ति दिका अतिकं
उद्योगी धर्मच्छुर्कपिं धारणा च्वःमद्यपिं इपिं सत्पुरुषपिसं; रसं च=
अभिप्राय खंका अर्थं शुद्धका प्रमुदित चित्तं त्रिरत्न पुचः उत्तम गुणयु
आरम्मण ग्रहण याना खने दयेक वइगु श्रद्धा, प्रीति, समाधि व
प्रश्रब्धि सुखादि आपालं सवाःयात व; फलं च=भय भैरव अन्तराय
तापाक चिला वना स्वच्छ शीतल ल्हाती दंक श्रीशोभां जाया वैभव
सम्पत्ति वृद्धि जुया उगु उगु शक्ति प्रभाव प्रतिफलयात; विन्दन्तेव=
उत्तम धर्मया प्रभाव बेग परे जुइगु लाभ व अनुभव याये दइगु हे
जुया च्वन । आहारं = चाकु, पाउँ, पालु, खायु, फाकु, चिसवाः थुपिं
खुगुली दुध्याना वइगु छुं छगू नसा त्वंसा आहारयात; अभुत्ता=
उत्तेजित जुइ, कमजोर जुइ, ज्वरजिर वइ धका उगुं थुगुं तर्कना
याना मनः मत्वंपिं व्यक्तिपिसं; अस्स=नये त्वने मलाःगु उगु
आहारया; विपाकं च=पुइगु सिचुइगु, उत्तेजित व कमजोर जुइगु;
बल शक्ति दइ मदइगु, विभिन्न प्रभाव आनुभाव प्रतिफलयात व;
रसं च=चाकु, पाउँ, पालु, खायु, फाकु, चिन्वः विशिष्टं पिज्वइगु
सवाःयात; किं विदू=म्ये च्वकाय् मदिकुसे अलग्ग च्वना दृष्टान्त
अनुभव यायेगु मदया गनं जक सीके फुपिं जुइ फइगु जुइ ?

अभिप्रायवृत्तिके अनुसोचः

इमिना अत्यमिच्छाम; साधूनं नो अनत्यकं ।
अभिकङ्काम सन्तानं; अत्र नत्यविसोधनं ॥

इमिना=अर्थ अभिप्राय लुप्तके बहुःगुलि सजेधजे याना
अत्यमिच्छाम अत्रे याना तयागु उपयोग याये स्वःगु महापरित्राणं थुगु
निश्चयानां द्वारा; साधूनं=अत्रे नं दया प्रज्ञा नं दुषि स्मृति क्वात्तुपि
अत्रे पुद्गल समूह सत्पुरुषपिमिगु; अत्यं=अत्रे शोभित अभिप्राय
मत्यं सही अर्थ दया आचरण व अभिवृद्धि काये निति प्रतिफल अर्थ
अर्थयात हे; इच्छाम=स्वार्थ मदु आपालंसिगु निति अति तीव्र कर्म
कामना व प्रार्थना याना च्वना । अनत्यकं=अभिप्राय भंग जुया
अर्थ च्वना ज्ञान स्वाःथला निरर्थक जुडगुयात ना; नो इच्छाम=
अत्रे अर्थ उत्पत्ति जुडकीगु मैत्री मनोवृत्ति तयेगु अर्थ अनुरूप
कामना व प्रार्थना याना मच्चना । (तस्या=उक्तं लाभ एक
जुडका निर्दोष जुडकीगु स्थिति तीव्र गौरवं महत्त्व खिया कामना व
प्रार्थना याना च्वनागु जुया निति); अत्र=आपालंसिगु हित व
अर्थ अर्थ वृद्धिया लागी उद्योग व प्रयत्न पूर्वक च्वना वर्जन याना
तयागु थुगु नृणु महापरित्राणं निश्चयय; सन्तानं=कल्याण व मैत्री
अर्थ अर्थ वृद्धि याना उच्च मनोभावना दुषि आजानेय्य सत्पुरुष
समूहपिमि; अनत्यविसोधनं=अभिप्राय भंग जुया अर्थ हुना अर्थ
स्वाःथलाः निरर्थक जुडगुयात तःतःप्येकं अनुकूल जुडक धारण ग्रहण
याना संशोधन व परिवर्द्धन यायेगुयात; अभिकङ्काम=अभंग
बृहत्त्व पुनःयात भिके निति एक छगु पक्षय च्वच्चनागु जुया चेतना
अनुसार कामना व प्रार्थना याना च्वच्चनागु जुल ।

सिद्धिरस्य !

सिद्धि प्राप्त जुडमाः !

भाय् ह्यूमहसिया मेमेगु सफूतः-

प्रकाशित :

१. पायासि सुत्त (अनु.)
२. तथागतया न्हापांगु उपदेशः
धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र
३. यःम्ह म्ह्याय् (उपन्यास)
४. अभिधम्मत्थ-संगहो, भाग-१
५. नेपाःमि ब बर्मी लिसे स्वापु
६. केही बौद्ध गीतहरू (सम्पादन)
७. अहिंसा विजय
८. त्रिरत्न गुणानुस्मरण
[केही बौद्ध गीत सहित] (सम्पादन)
९. राहुलयात तथागतया उपदेश
१०. गुपु जातक मुना
११. पञ्चशीलया महत्त्व
१२. विश्व धर्म प्रचार देशना, भाग-१
१३. विश्व धर्म प्रचार देशना, भाग-२
१४. लुम्बिनी विपर्ययना
१५. पुण्य-पुष्प (झिपवः स्वाँ)
१६. उत्पलवर्णा स्थविरा (द्वितीय संस्करण)
१७. वम्मिक सुत्त
१८. संक्षिप्त भावना विधि
१९. संक्षिप्त विपस्सना निर्देशिका (सम्पादन)
२०. दृष्टि व तृष्णा ल्यहँ धनेगु उपदेश
२१. पट्टान पालि
२२. उभय पातिमोक्ख

२३. महास्मृतिप्रस्थान सूत्र
२४. तथागतया अमून्य उपदेश
२५. दुश्चरित्र अपराध भय विमुक्ति उपदेश
२६. सच्चित्र गार्हस्थ्य प्रतिपत्ति उपदेश
२७. जीवनया समस्या
२८. साँचो प्रेम गर (?)
२९. अभिधम्मत्थ-संगहो (सम्पूर्ण)
३०. महान सल्लेख सूत्रोपदेश, भाग-१
३१. महान सल्लेख सूत्रोपदेश, भाग-२
३२. बुद्ध र बुद्धवाद, भाग-१
३३. कर्म र मनुष्य
३४. श्रेष्ठ पवित्र श्रोतापन्न
३५. मरण । दो तये व झी?
३६. दुदंगु जीवनया मू ।
३७. परित्राण (शब्दार्थ, भावार्थ व्याख्या सह)

प्रकाशनया प्रतीक्षाय्-

१. धर्मचक्र सूत्रोपदेश (व्याख्या सह)
२. अभिधर्म : परिचय
३. व्यावहारिक अभिधर्म
४. प्रतीत्य समुत्पाद - गम्भीरोपदेश,
भाग-१ (व्याख्यात्मक)
५. प्रतीत्य समुत्पाद - गम्भीरोपदेश,
भाग-२ (व्याख्यात्मक)
६. अनात्म लक्षण सूत्रोपदेश (व्याख्यात्मक)
७. बुद्ध र बुद्धवाद - दोश्रो र तेश्रो भाग